

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΕΚΘΕΣΗ
2010

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ
2010

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ελευθ. Βενιζέλου 21
102 50 Αθήνα

www.bankofgreece.gr

Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών - Γραμματεία

Τηλ. +30210 320 2393

Fax +30210 323 3025

Τυπώθηκε στο

Ίδρυμα Εκτύπωσης Τραπεζογραμματίων και Αξιών της Τράπεζας της Ελλάδος

ISSN 1108 - 2305

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΕΚΘΕΣΗ 2010

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ
2010

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ

Προς τη Βουλή των Ελλήνων και το Υπουργικό Συμβούλιο

Η Τράπεζα της Ελλάδος υποβάλλει στη Βουλή και το Υπουργικό Συμβούλιο την παρούσα Ενδιάμεση Έκθεση για τη Νομισματική Πολιτική, σύμφωνα με όσα προβλέπει το Καταστατικό της.

Η ελληνική οικονομία διανύει σήμερα την πιο δύσκολη φάση των τελευταίων δεκαετιών, αποτέλεσμα χρόνιας διστακτικότητας στην αντιμετώπιση προβλημάτων, όταν αυτά ήταν ακόμη διαχειρίσιμα. Με την έλευση της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης, το αδιέξοδο προς το οποίο οδεύαμε έγινε ορατό σε όλους και η θέση της χώρας στις διεθνείς αγορές κλυδωνίστηκε.

Ανάχωμα στις καταστροφικές εξελίξεις, που τον Απρίλιο του 2010 έμοιαζαν αναπόφευκτες, ήταν η ενεργοποίηση του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τα κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, με βάση το Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής που συμφωνήθηκε. Παράλληλα, πολύ σημαντική συνέχισε να είναι η συνεισφορά της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, με τη χορήγηση ρευστότητας στις ελληνικές τράπεζες, το πρόγραμμα αγοράς κρατικών ομολόγων και την αποδοχή τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου (ή χρεογράφων που καλύπτονται με την εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου) ως εξασφαλίσεων στις πράξεις αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος.

Το πρόγραμμα αυτό εξασφαλίζει κατ' αρχάς μια τριετή περίοδο χρηματοδότησης της Ελλάδας από τα κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ και το ΔΝΤ, σε συνθήκες όπου το κόστος προσφυγής στις αγορές έχει καταστεί απαγορευτικό. Παράλληλα, προδιαγράφει τις γενικές κατευθύνσεις της οικονομικής πολιτικής για τα επόμενα χρόνια, κατά κύριο λόγο στον δημοσιονομικό τομέα, αλλά και στην εφαρμογή διαρθρωτικών αλλαγών και μεταρρυθμίσεων στον ευρύτερο δημόσιο τομέα και στη λειτουργία των αγορών. Το Πρόγραμμα συνιστά ένα μεσοπρόθεσμο, συνεπές και με συγκεκριμένα χρονοδιαγράμματα σχέδιο προσαρμογής της οικονομίας και συμπυκνώνει μέσα σε τριετή ορίζοντα αλλαγές και μεταρρυθμίσεις που έπρεπε να είχαν πραγματοποιηθεί, όταν οι συνθήκες ήταν ευνοϊ-

κότερες και το κόστος των αλλαγών θα ήταν μικρότερο.

Σήμερα, εξαιτίας της χρόνιας διστακτικότητας της οικονομικής πολιτικής, το κόστος των αλλαγών εμφανίζεται υψηλό και διαχέεται στο σύνολο της οικονομίας. Το κόστος εντοπίζεται κυρίως στις αποδοχές και τις συντάξεις, ιδίως στο δημόσιο τομέα, στην αυξημένη φορολογική επιβάρυνση επιχειρήσεων και φυσικών προσώπων και στην ύφεση της οικονομικής δραστηριότητας που επηρεάζει τα εισοδήματα και την απασχόληση σε όλους τους τομείς της οικονομίας.

Στο πρώτο εξάμηνο του 2010 το ΑΕΠ μειώθηκε έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2009 κατά 3% και ολόκληρο το χρόνο η μείωση αναμένεται ότι θα κυμανθεί περί το 4%. Η ανεργία προβλέπεται ότι θα υπερβεί το 12% και οι μέσες πραγματικές αποδοχές, επηρεαζόμενες και από τον υψηλό πληθωρισμό, θα μειωθούν κατά 8% στο σύνολο της οικονομίας και 17% στο Δημόσιο.

Η ύφεση ήταν βεβαίως αναμενόμενη εφέτος, ενώ προβλέπεται ότι θα συνεχιστεί και το 2011, με μικρότερη όμως ένταση. Για να αντιμετωπιστούν τα μεγάλα προβλήματα, η οικονομία θα πρέπει να προσαρμοστεί σε χαμηλότερα επίπεδα δραστηριότητας, έως ότου αρχίσει να ανακάμπτει μέσω της ενεργότερης συμβολής του ιδιωτικού τομέα.

Τα παραπάνω περιγράφουν το άμεσο, ήδη ορατό, κόστος της προσαρμογής. Θα πρέπει ωστόσο να τονιστεί ότι για να αξιολογηθεί σωστά το κόστος αυτό, θα πρέπει να συγκριθεί με το κόστος της μη εφαρμογής του προγράμματος. Η μεγάλη διαφορά σε σύγκριση με τη μη εφαρμογή του προγράμματος έγκειται στα ακόλουθα:

1ον. Αποτράπηκαν ανεξέλεγκτες εξελίξεις και υπάρχουν πλέον περιθώρια για την άσκηση πολιτικών που μπορούν να περιορίσουν τη διάρκεια και το εύρος της ύφεσης. Το πρόγραμμα είναι δεσμευτικό στους δημοσιονομικούς στόχους, στον τομέα όμως της ανάπτυξης οι δυνατότητες παρεμβάσεων είναι πολλαπλές και πρέπει να αξιοποιηθούν τάχιστα.

2ον. Αν το πρόγραμμα τηρηθεί με συνέπεια, η τελική κατάληξη είναι ορατή:

- Η Ελλάδα θα παραμείνει ενεργό και όχι περιθωριοποιημένο μέλος της ζώνης του ευρώ, συμμετέχοντας με αξιώσεις στις διεργασίες που θα ορίσουν το μέλλον της ΕΕ και της χώρας μας.
- Η ελληνική οικονομία θα έχει απαλλαγεί οριστικά από εμπόδια του παρελθόντος και θα λειτουργεί ορθολογικότερα.
- Θα έχουν περιοριστεί προνόμια και εξαιρέσεις, τα οποία όχι μόνο συνιστούσαν προσκόμματα στην ανάπτυξη, αλλά και δημιουργούσαν μεγάλες κοινωνικές ανισότητες.
- Θα έχει ενισχυθεί ο δυναμικός ρυθμός ανάπτυξης και θα είναι εφικτοί ταχύτεροι ρυθμοί ανόδου του εθνικού εισοδήματος και της απασχόλησης, που θα είναι μάλιστα διατηρήσιμοι.

* * *

Η πρώτη εκ των ων ουκ άνευ προϋπόθεση για να εξασφαλιστεί η επιτυχία του Προγράμματος είναι η επάρκεια και αποτελεσματικότητα των μηχανισμών που καλούνται να το εφαρμόσουν, δηλαδή της δημόσιας διοίκησης. Στην κατεύθυνση αυτή έχουν ήδη δρομολογηθεί σημαντικές αλλαγές, που πρέπει να ολοκληρωθούν χωρίς παρεκκλίσεις και καθυστερήσεις. Αλλά δεν αρκούν. Χρειαζόμαστε σήμερα μια συνολική, ριζική ανασυγκρότηση του κράτους πάνω σε νέες βάσεις, έτσι ώστε οι λειτουργίες του να μην αντιστρατεύονται τη δημιουργική πρωτοβουλία αλλά, αντίθετα, να την ενθαρρύνουν.

Η δεύτερη απαραίτητη προϋπόθεση είναι η εξασφάλιση της συνέχειας της εφαρμογής του Προγράμματος. Ένας από τους κύριους λόγους που οδηγηθήκαμε στη σημερινή κρίση είναι ότι στο παρελθόν ανάλογα σταθεροποιητικά προγράμματα που άρχισαν να εφαρμόζονται δεν ολοκληρώθηκαν, καθώς έχασαν σύντομα την ορμή τους και τελικώς εγκαταλείφθηκαν ή διακόπηκαν. Με αυτές τις παλινωδίες, λίγους μήνες μετά τη διακοπή ενός προγράμματος εξανεμίζονταν όσα οφέλη είχαν προκύψει και η οικονομία επανερχόταν στο ίδιο επίπεδο όπου βρισκόταν πριν από την έναρξη του προγράμματος ή και σε

χαμηλότερο. Αν συμβεί κάτι ανάλογο αυτή τη φορά, οι επιπτώσεις θα είναι άμεσες και βαρύντατες και θα χρειαστούν πολλά χρόνια για να αποκατασταθούν τα σημερινά επίπεδα εισοδημάτων και απασχόλησης.

Για να περιοριστεί το εύρος της ύφεσης και να επισπευσθεί η ανάκαμψη, πρέπει να ενθαρρυνθεί η ιδιωτική επιχειρηματική δραστηριότητα, η οποία σήμερα υφίσταται έντονα τις επιπτώσεις της μειωμένης ζήτησης, της χαμηλής ανταγωνιστικότητας, της επιβραδυνόμενης πιστωτικής επέκτασης και του αυξημένου φορολογικού βάρους.

Όσον αφορά το τελευταίο, δεν υπάρχουν άλλα περιθώρια αύξησης των φορολογικών συντελεστών επιχειρήσεων και φυσικών προσώπων και η αιχμή της πολιτικής για την αύξηση των εσόδων – που είναι ασφαλώς απαραίτητη – πρέπει να προσανατολιστεί στη διεύρυνση της φορολογικής βάσης και στη σύλληψη της φοροδιαφυγής. Περαιτέρω αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης των ήδη φορολογουμένων θα κατέληγε όχι μόνο να επιτείνει την ύφεση, αλλά και να επιτύχει το αντίθετο από το αναμενόμενο αποτέλεσμα, δηλαδή μείωση αντί αύξησης των εσόδων.

Η περραίωση των φορολογικών εκκρεμοτήτων δεν αποτελεί θεωρητικά την ιδανικότερη επιλογή για την αύξηση των εσόδων. Υπό τις παρούσες συνθήκες ωστόσο, η πολιτική αυτή θα αποδειχθεί χρήσιμη, αν συνοδευθεί από ουσιαστικό εκσυγχρονισμό και αναδιάρθρωση του φορολογικού συστήματος για την εφαρμογή νέων πρακτικών και αποτελεσματικών μεθόδων σύλληψης της φοροδιαφυγής. Παράλληλα, μετά τις μεγάλες αλλαγές που έχουν εισαχθεί την τελευταία περίοδο και οι οποίες καθιστούν το φορολογικό περιβάλλον ιδιαίτερα ρευστό, είναι τώρα ανάγκη να δημιουργηθεί ένα αξιόπιστο φορολογικό περιβάλλον που θα εξασφαλίζει σταθερότητα των φορολογικών συντελεστών και αποτελεσματική λειτουργία των φορολογικών μηχανισμών.

Η δημοσιονομική προσαρμογή, για να είναι αποτελεσματική τα επόμενα χρόνια, πρέπει να στηριχθεί κυρίως στη μείωση των δαπανών. Είναι

βέβαια γεγονός ότι από την έναρξη εφαρμογής του Προγράμματος μέχρι σήμερα η μείωση των δαπανών ήταν μεγάλη. Στηρίχθηκε όμως κατά κύριο λόγο στην περικοπή των μισθών και των συντάξεων, ενώ υπάρχουν μεγάλα περιθώρια για ουσιαστικές μειώσεις των δαπανών εφόσον αντιμετωπιστούν και εξαλειφθούν δομικές αδυναμίες του κράτους που παράγουν χρόνια ελλείμματα και χρέη. Η δημοσιονομική εξυγίανση πρέπει τώρα να προχωρήσει με πολύ ταχύτερους ρυθμούς στο δραστικό περιορισμό της σπατάλης στον ευρύτερο δημόσιο τομέα και στη συγχώνευση ή και κατάργηση φορέων του Δημοσίου που δεν προσφέρουν πραγματικό έργο. *Η δημοσιονομική εξυγίανση θα είναι βιώσιμη και επιτυχής, αν προκύψει από τη ριζική αναδιάρθρωση του κράτους σε όλες τις βαθμίδες του.*

Η δημοσιονομική προσαρμογή τον πρώτο χρόνο εφαρμογής του Προγράμματος παρουσιάζει αξιολογία πρόοδο. Οι κίνδυνοι όμως αποκλίσεων από τους στόχους εξακολουθούν να είναι υψηλοί. Οι κίνδυνοι αυτοί ενισχύονται από την αναθεώρηση του ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης του 2009 (αναμενόταν να ανακοινωθεί από την Eurostat στις 22 Οκτωβρίου, μετά την εκτύπωση της παρούσας Έκθεσης), που είναι ενδεχόμενο να επηρεάσει αρνητικά και το λόγο ελλείμματος/ΑΕΠ το 2010.

Γενικότερα, εν όψει των νέων δεδομένων, είναι αυτονόητο ότι πρέπει να ενταθεί η προσπάθεια για περικοπή των δημόσιων δαπανών και για αύξηση των εσόδων σύμφωνα με τους στόχους του Προγράμματος, μεταξύ άλλων με περικοπές ελαστικών δαπανών και με αύξηση της απόδοσης του φοροεισπρακτικού μηχανισμού. Επίσης, *για την αποτελεσματική εφαρμογή του Προγράμματος είναι απόλυτη ανάγκη η δημοσιονομική πολιτική να προγραμματίζει με βάση εναλλακτικές εκδοχές και να βρίσκεται ανά πάσα στιγμή σε ετοιμότητα να αντιμετωπίσει τυχόν αποκλίσεις με διορθωτικές κινήσεις.*

Προαπαιτούμενο για να εισέλθει η ελληνική οικονομία σε ένα νέο ενάρετο κύκλο είναι η σταθερή πορεία της δημοσιονομικής προσαρμογής, με ρυθμούς ει δυνατόν ακόμη ταχύτερους και από αυτούς που προβλέπει το Πρόγραμμα. Αυτό θα επηρέαζε θετικά το κλίμα, θα βελτίωνε

ταχύτερα την εμπιστοσύνη των αγορών και θα ασκούσε ευνοϊκή επίδραση στη διαθεσιμότητα και στο κόστος των δανειακών κεφαλαίων. Το *Πρόγραμμα περιλαμβάνει τα απολύτως απαραίτητα που πρέπει οπωσδήποτε να υλοποιηθούν για να αντιμετωπιστεί η σημερινή κρίση. Η πιστή εφαρμογή του είναι απολύτως αναγκαία, αλλά δεν υποκαθιστά την ευρύτερη ευθύνη της οικονομικής πολιτικής να προσεγγίσει τα μεγάλα ζητήματα της ανάπτυξης και να επισπεύσει πολιτικές που θα στοχεύουν στη συντομότερη δυνατή επανεκκίνηση της οικονομίας.*

Το Πρόγραμμα είναι μια καλή αρχή που περιορίζει τους κινδύνους και δίνει στην ελληνική οικονομία τα χρονικά περιθώρια να ανασυγκροτηθεί πάνω σε νέες βάσεις. Ο δρόμος θα είναι όμως επίπονος και μακρύς: η ανάπτυξη δεν μας περιμένει στην επόμενη στροφή. Έως ότου γίνει αισθητή η βελτίωση, θα υπάρξει κάποιο διάστημα περαιτέρω επιδείνωσης. Εκείνο συνεπώς που απαιτείται σήμερα είναι να σχεδιαστεί, παράλληλα με τη δημοσιονομική προσαρμογή, ένας αναλυτικός “οδικός χάρτης” για τον περιορισμό του εύρους της ύφεσης και τη δυναμική επανέναρξη μιας αναπτυξιακής διαδικασίας, που θα στηρίζεται αυτή τη φορά σε στέρεες βάσεις. *Χρειαζόμαστε δηλαδή ένα δεσμευτικό, συνεκτικό Σχέδιο Δράσης για την Ανάπτυξη το οποίο θα βαδίζει παράλληλα με τη δημοσιονομική προσαρμογή, θα συμπληρώνει και θα εξειδικεύει πολιτικές που έχουν δρομολογηθεί και θα προτείνει νέες, που θα ενισχύουν την ανάπτυξη χωρίς να θέτουν σε κίνδυνο τους δημοσιονομικούς στόχους.*

Ένα τέτοιο Σχέδιο Δράσης, σε συνδυασμό με την προώθηση των μεταρρυθμίσεων που έχουν προγραμματιστεί και την απρόσκοπτη πορεία της δημοσιονομικής προσαρμογής, θα εκπέμψει το ηχηρό μήνυμα στην εγχώρια και τη διεθνή αγορά ότι η ελληνική οικονομία αναπροσανατολίζεται δυναμικά, αποκτά εξωστρέφεια, ανοίγεται σε επιχειρηματικές πρωτοβουλίες και εκμεταλλεύεται αποδοτικά την ευκαιρία που παρέχει ο μηχανισμός στήριξης για να ανακάμψει σύντομα. Χρειαζόμαστε δηλαδή σήμερα μια συνολική αναπτυξιακή στόχευση, μια κοινή επιδίωξη για το τι θέλουμε να επιτύχουμε

τα επόμενα χρόνια και μια σαφή επιλογή των μέσων που θα μας οδηγήσουν εκεί.

Ένα Σχέδιο Δράσης για την ανάπτυξη οφείλει να περιλαμβάνει:

1ον. *Αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων* της χώρας και συγκεκριμένα μεσοπρόθεσμα σχέδια με σαφείς στόχους και μέσα πολιτικής για την εξωστρεφή ανάπτυξη – με έμφαση δηλαδή στις εξαγωγές και στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να τεθούν προτεραιότητες (α) για την κατανομή των δημόσιων πόρων που διατίθενται τόσο για τις δημόσιες επενδύσεις όσο και για την ενίσχυση των ιδιωτικών και (β) για την αναβάθμιση των υποδομών, π.χ. στους κρίσιμους τομείς των μεταφορών και της ενέργειας.

2ον. *Επισημάνση, κωδικοποίηση, εξειδίκευση και ταχεία εφαρμογή των οριζόντιων αλλαγών* που εκτιμάται ότι θα έχουν θετική επίδραση στο δυνητικό ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας. Βασικός στόχος αυτής της προσπάθειας είναι η δημιουργία ενός περιβάλλοντος φιλικού προς την επιχειρηματική δραστηριότητα, με την ουσιαστική βελτίωση του ρυθμιστικού και θεσμικού πλαισίου. Εάν σύντομα υπάρξουν απτά αποτελέσματα στο ζήτημα αυτό, θα είναι ευκολότερο να προσελκυστούν ξένα ή και εγχώρια κεφάλαια τα οποία θα χρηματοδοτήσουν τις επενδύσεις που απαιτούνται.

Οι βασικές περιοχές στις οποίες επείγουν διαρθρωτικές αλλαγές, μερικές από τις οποίες έχουν ήδη δρομολογηθεί, είναι:

– Ο εκσυγχρονισμός και η διαφάνεια της δημόσιας διοίκησης.

– Η ενίσχυση της ευελιξίας στην αγορά εργασίας.

– Η ενδυνάμωση του ανταγωνισμού στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών.

– Η βελτίωση της απορρόφησης των κοινοτικών πόρων μέσω του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ), η προώθηση των επενδύσεων και η ενίσχυση του εξαγωγικού προσανατολισμού της οικονομίας.

– Η αύξηση της αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης.

Η οικονομική πολιτική, αν πραγματοποιήσει τις διαρθρωτικές αλλαγές που έχουν επισημανθεί, θα δημιουργήσει το κατάλληλο περιβάλλον, ένα επιχειρηματικό “οικοσύστημα” – μέσα στο οποίο θα μπορέσουν να λειτουργήσουν πιο αποτελεσματικά οι επιχειρήσεις. Το σύστημα αυτό θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από σταθερούς κανόνες για τον ανταγωνισμό και τη φορολογία, δραστικό περιορισμό των διοικητικών εμποδίων και του διοικητικού κόστους, σαφές ρυθμιστικό πλαίσιο για τη λειτουργία των αγορών, καθορισμένες σύντομες διαδικασίες για τη χωροθέτηση και αδειοδότηση των επιχειρήσεων, δραστική καταπολέμηση της διαφθοράς.

Προσαρμογές απαιτούνται ωστόσο και από την πλευρά των επιχειρήσεων, οι οποίες πρέπει να επιδείξουν διορατικότητα, να διευρύνουν τον χρονικό τους ορίζοντα και να αναλάβουν άμεσα επενδυτικές πρωτοβουλίες. Η επιδίωξη του μέγιστου δυνατού κέρδους στο συντομότερο χρονικό διάστημα δεν είναι πλέον εφικτή. Η παγκόσμια οικονομική κρίση έχει επιφέρει σημαντικές αλλαγές στον τρόπο με τον οποίο αποτιμώνται οι χρηματιστηριακές αξίες, μετατοπίζοντας την έμφαση από τις βραχυχρόνιες αποδόσεις στα μακρόπνοα επιχειρηματικά σχέδια. Στην αναγκαία διαδικασία προσαρμογής των επιχειρήσεων περιλαμβάνονται η αύξηση του μεγέθους τους, η ανάπτυξη συνεργειών και συνεργασιών, η αύξηση της παραγωγικότητας μέσω και της ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης, που θα συμβάλει και σε μείωση του κόστους, η ενίσχυση της εξωστρέφειας με αναζήτηση νέων αγορών και συνεργασιών, η υιοθέτηση πρακτικών που συνάδουν με την προστασία του περιβάλλοντος.

* * *

Σε αντίθεση με όσα συνέβησαν σε πολλές άλλες χώρες, όπου η κρίση εκδηλώθηκε αρχικά στο τραπεζικό σύστημα και μεταφέρθηκε στη συνέχεια στην πραγματική οικονομία, στην Ελλάδα το τραπεζικό σύστημα, που έχει στέρεες βάσεις, αντιμετώπισε δυσχέρειες ρευστότητας όταν οι έντονες δημοσιονομικές ανισορροπίες οδήγη-

σαν στην υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας και στη συνέχεια των τραπεζών, γεγονός που περιορίσει την πρόσβαση των τραπεζών σε πηγές άντλησης ρευστότητας και αύξησε το κόστος δανεισμού τους. Η εξέλιξη αυτή αλλά και η τάση μείωσης που εμφάνισαν το πρώτο εξάμηνο του έτους οι εγχώριες καταθέσεις επηρέασαν αναπόφευκτα τις συνθήκες ρευστότητας των τραπεζών και κατά συνέπεια και την προσφορά δανείων.

Από την άλλη πλευρά η ύφεση, επιβαρύνοντας τη χρηματοοικονομική κατάσταση επιχειρήσεων και νοικοκυριών, οδήγησε σε περιορισμό της ζήτησης δανείων. Οι παράγοντες αυτοί είχαν αποτέλεσμα τη χειροτέρευση της ποιότητας του δανειακού χαρτοφυλακίου των τραπεζών και την υποχώρηση της κερδοφορίας τους. Εξαιτίας των εξελίξεων αυτών, τόσο από την πλευρά της ζήτησης όσο και από την πλευρά της προσφοράς δανείων, ο ετήσιος ρυθμός πιστωτικής επέκτασης υποχώρησε, παραμένοντας πάντως θετικός.

Σε σχετικά υψηλό επίπεδο διατηρήθηκε η κεφαλαιακή επάρκεια. Όμως, οι ιδιαίτερα δυσμενείς μακροοικονομικές συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί επιβάλλουν για λόγους πρόνοιας τη διατήρηση των δεικτών κεφαλαιακής επάρκειας σε επίπεδα αρκούντως υψηλότερα των ελαχίστων που καθορίζουν οι εποπτικοί κανόνες. Θετική εξέλιξη προς αυτή την κατεύθυνση αποτελεί η επιτυχής ολοκλήρωση της αύξησης του μετοχικού κεφαλαίου στην οποία προέβη πρόσφατα η Εθνική Τράπεζα.

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι *τα μεγέθη του τραπεζικού τομέα δεν θα μεταβληθούν επί τα βελτίω, εάν πρωτίστως δεν διορθωθούν οι παράγοντες εκείνοι που ασκούν πιέσεις στην πιστοληπτική ικανότητα των τραπεζών και κατ'επέκταση στη δυνατότητά τους να αντλούν κεφάλαια από τις αγορές χρήματος και κεφαλαίων.* Είναι δηλαδή αναγκαία η βελτίωση του γενικότερου μακροοικονομικού περιβάλλοντος. Η βελτίωση αυτή θα συμβάλει θετικά στον περιορισμό του κινδύνου ρευστότητας, αλλά και του πιστωτικού κινδύνου των τραπεζών, ώστε αυτές να συνεχίσουν να ικανοποιούν επαρκώς την εκδηλούμενη ζήτηση τραπεζικών πιστώσεων.

Παράλληλα, οι τράπεζες θα πρέπει να προσαρμοστούν στο νέο οικονομικό και ρυθμιστικό περιβάλλον με διορατικότητα. Είναι απαραίτητο να λάβουν υπόψη τους ότι, ακόμη και όταν η οικονομική δραστηριότητα επανέλθει σε ανοδική πορεία, ο ρυθμός επέκτασης των τραπεζικών εργασιών θα διαμορφωθεί σε επίπεδο χαμηλότερο εκείνου που είχε παρατηρηθεί στο παρελθόν, πριν από την κρίση. Επίσης, κάποια στιγμή, σταδιακά, θα αρθούν τα εναπομένοντα μη συμβατικά μέτρα στήριξης της ΕΚΤ, ενώ από το 2011 η άντληση χρηματοδότησης από τις διεθνείς αγορές ενδέχεται να δυσχερανθεί, καθώς θα είναι αυξημένος ο ανταγωνισμός μεταξύ κυβερνήσεων, τραπεζών και επιχειρήσεων του μη χρηματοπιστωτικού τομέα για την άντληση κεφαλαίων. Τέλος, οι τράπεζες θα πρέπει να προετοιμαστούν εν όψει και της σταδιακής εφαρμογής, έως το 2018, του νέου διεθνούς ρυθμιστικού πλαισίου, γνωστού και ως “Βασιλεία ΙΙΙ”.

Για τους ανωτέρω λόγους κρίνεται απαραίτητο να επανεξετάσουν οι τράπεζες το επιχειρηματικό υπόδειγμα λειτουργίας τους, επιδιώκοντας τη διατήρηση υψηλού επιπέδου κεφαλαιακής επάρκειας και ρευστότητας, σχηματίζοντας επαρκείς προβλέψεις για την κάλυψη του πιστωτικού κινδύνου και εξορθολογίζοντας τα έξοδά τους. *Η σύναψη στρατηγικών συμμαχιών και η πραγματοποίηση συγχωνεύσεων, λόγω των θετικών συνεργειών που συνεπάγονται, είναι βέβαιο ότι θα συμβάλουν θετικά στην επίτευξη των ανωτέρω στόχων.*

* * *

Στόχος της μεγάλης προσπάθειας που έχει αναλάβει σήμερα η χώρα είναι η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στο μέλλον της ελληνικής οικονομίας, στις δυνατότητές της δηλαδή να αντιμετωπίσει τις δημοσιονομικές δυσχέρειες και να γίνει πιο δημιουργική, πιο εξωστρεφής, πιο ανοικτή στην επιχειρηματική πρωτοβουλία και στις επενδύσεις.

Η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης όμως δεν είναι ούτε άμεση ούτε αυτόματη. Σήμερα, πέντε μήνες από την ενεργοποίηση του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας και τη λήψη

των δημοσιονομικών μέτρων που τέθηκαν ως προϋποθέσεις, οι αγορές αντιμετωπίζουν ακόμη τα ελληνικά ομόλογα με επιφύλαξη, παρόλο που το κλίμα έχει αρχίσει τελευταία να βελτιώνεται. Ένα από τα ζητούμενα είναι η επίδειξη συνέχειας, συνέπειας και επιμονής στην εφαρμογή των όρων του Προγράμματος. Τα χαρακτηριστικά αυτά πρέπει να επιβεβαιώνονται διαρκώς και εμπράκτως. Η επιφυλακτικότητα των αγορών τροφοδοτείται εξάλλου και από αναλύσεις που θεωρούν αναπόφευκτη την αναδιάρθρωση του χρέους, καθώς προεξοφλούν ότι οι ρυθμοί ανάπτυξης θα είναι πολύ χαμηλοί για να εξασφαλίσουν την εξυπηρέτηση του μεγάλου δημόσιου χρέους.

Τα σενάρια αυτά έχουν ήδη καταρριφθεί από το ΔΝΤ, το οποίο σε πρόσφατη ανάλυσή του συμπεραίνει ότι η χρεοκοπία δεν είναι ούτε αναγκαία, ούτε επιθυμητή ούτε και πιθανή. Προς την ίδια κατεύθυνση συγκλίνουν και δηλώσεις αξιωματούχων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Σε τελευταία ανάλυση όμως, σ' εμάς εναπόκειται η ευθύνη να απαντήσουμε έμπρακτα, με δύο τρόπους: Πρώτον, με τη σχολαστική τήρηση των στόχων του Προγράμματος Προσαρμογής, τους οποίους — όπου είναι δυνατόν— πρέπει να υπερακοντίζουμε, δίνοντας το σαφές μήνυμα ότι η δημοσιονομική προσαρμογή βαδίζει με ταχείς ρυθμούς. Δεύτερον, με την εκπόνηση και ταχεία εφαρμογή ενός συνεκτικού Σχεδίου Δρά-

σης για την Ανάπτυξη, που θα καταδεικνύει πειστικά ότι η ελληνική οικονομία μπορεί κατ' αρχάς να ανακάμψει πιο γρήγορα από ό,τι προβλέπεται τώρα και στη συνέχεια να αναπτύσσεται με ταχείς ρυθμούς στηριζόμενη σε νέες, υγιείς βάσεις.

Αν όχι μόνο επιτευχθούν οι σημαντικοί δημοσιονομικοί στόχοι αλλά και εδραιωθούν, στα επόμενα δυόμισι χρόνια, οι προϋποθέσεις για αύξηση των εξαγωγών και προσέλκυση ξένων επενδύσεων, που θα τονώσουν την ανάπτυξη, θα πειστούν και οι αγορές ότι η δυναμική του χρέους θα αντιστραφεί. Το αναπτυξιακό δυναμικό της ελληνικής οικονομίας είναι τεράστιο. Ήδη η κατάσταση βαίνει βελτιούμενη, ωστόσο ο δρόμος είναι μακρύς και δεν δικαιολογείται εφησυχασμός. Η σημερινή κρίση μπορεί και πρέπει να γίνει ο καταλύτης που θα αναμορφώσει την οικονομία, βελτιώνοντας την ανταγωνιστικότητα και την ευημερία της χώρας εντός της ζώνης του ευρώ. Αυτό είναι το μεγάλο στοίχημα για την Ελλάδα.

Αθήνα, Οκτώβριος 2010

Γεώργιος Προβόπουλος

Διοικητής

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Γεώργιος Προβόπουλος

ΜΕΛΗ

Ελένη Δενδρινού-Λουρή

Ιωάννης Παπαδάκης

Γεώργιος Δημόπουλος

Παναγιώτης Θωμόπουλος*

Γεώργιος Οικονόμου

* Αποχώρησε από το ΣΝΠ τον Οκτώβριο του 2010.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ: Η ΠΟΡΕΙΑ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΞΟΔΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

1	Εισαγωγή	17
2	Το Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής	18
3	Η πολιτική δημοσιονομικής προσαρμογής	21
4	Το σύνθετο διεθνές περιβάλλον	26
5	Ο ρόλος της ενιαίας νομισματικής πολιτικής	28
6	Η πρόκληση της ανάπτυξης	30
7	Οι προκλήσεις για το τραπεζικό σύστημα	37
8	Η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στην ελληνική οικονομία	39

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

1	Οικονομικές εξελίξεις διεθνώς και στη ζώνη του ευρώ και παρεμβάσεις πολιτικής	43
2	Οι οικονομίες της Νοτιανατολικής Ευρώπης	48

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΙΙΙ Η ΕΝΙΑΙΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

57

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV

ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟ 2010 ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1	Εξελίξεις και προοπτικές της οικονομικής δραστηριότητας	67
1.1	Οι εξελίξεις της εγχώριας ζήτησης	67
1.2	Η εξέλιξη των εισαγωγών και των εξαγωγών	75
1.3	Οι εξελίξεις της προσφοράς	75
1.4	Εκτίμηση για ολόκληρο το έτος	78
2	Εξελίξεις και προοπτικές της απασχόλησης και της ανεργίας	78
3	Εξελίξεις και προοπτικές του πληθωρισμού	86

3.1	Σύνοψη εξελίξεων και προοπτικές για ολόκληρο το 2010	86
3.2	Βασικοί προσδιοριστικοί παράγοντες	90
4	Εξελίξεις και προοπτικές του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών και της ανταγωνιστικότητας	93
4.1	Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών	93
4.2	Ισοζύγιο κεφαλαιακών μεταβιβάσεων	96
4.3	Συνολικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και κεφαλαιακών μεταβιβάσεων	98
4.4	Ισοζύγιο χρηματοοικονομικών συναλλαγών	98

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

1	Σύνοψη εξελίξεων και προοπτικών – τα πρόσφατα νέα δεδομένα	109
2	Οι δημοσιονομικές εξελίξεις του εννεαμήνου Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2010 σύμφωνα με τα δημοσιονομικά στοιχεία	111
3	Οι καθαρές δανειακές ανάγκες το εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2010 σε ταμειακή βάση	117
4	Το δημόσιο χρέος και τα νέα δεδομένα για το 2009	118
5	Το Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής	120
5.1	Δημοσιονομική πολιτική	121
5.2	Θεσμικές δημοσιονομικές μεταρρυθμίσεις	122
6	Αξιολόγηση της πορείας υλοποίησης του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής και το Επικαιροποιημένο Μνημόνιο	125
6.1	Προκλήσεις και κίνδυνοι – συνέπειες της αναθεώρησης του ελλείμματος του 2009 για τις προοπτικές του 2010	127
6.2	Το Προσχέδιο Προϋπολογισμού του 2011	128
6.3	Περαιτέρω δράσεις όπως εξειδικεύονται στο Επικαιροποιημένο Μνημόνιο	130

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΑΓΟΡΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΣ, ΠΙΣΤΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

1	Νομισματικά μεγέθη	133
2	Επιτόκια καταθέσεων	135
3	Χρηματοδότηση της οικονομίας	137
4	Επιτόκια τραπεζικών δανείων, περιθώριο επιτοκίου και διαφορά περιθωρίου μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ	144
5	Η αγορά ομολόγων του Δημοσίου	149
6	Χρηματιστηριακές εξελίξεις	153
7	Εξελίξεις στον τραπεζικό κλάδο το πρώτο εξάμηνο του 2010	154
7.1	Εισαγωγή	154
7.2	Τραπεζικοί κίνδυνοι	155
7.3	Αποδοτικότητα και κεφαλαιακή επάρκεια	157

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΕΡΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΝ

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ 1:

Κατευθύνσεις περαιτέρω περιορισμού των πρωτογενών δαπανών του Δημοσίου	163
--	-----

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ 2:

Φοροδιαφυγή και φορολογική διοίκηση: κατευθύνσεις αναβάθμισης του φοροεισπρακτικού μηχανισμού	170
---	-----

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ 3:

Δυνατότητες αξιοποίησης της ακίνητης περιουσίας του Δημοσίου	181
--	-----

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ 4:

Διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στο σύστημα υγείας με σκοπό τον έλεγχο του κόστους, τον περιορισμό της δαπάνης και την αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών	184
1 Το ελληνικό σύστημα υγείας: προβληματικά χαρακτηριστικά και προτεινόμενες μεταρρυθμίσεις	184

1.1 Παραγωγικότητα και ελαχιστοποίηση κόστους	185
1.2 Οικονομική αποδοτικότητα: δαπάνες για φάρμακα	186
1.3 Οικονομική αποδοτικότητα: διαγνωστικά μηχανήματα, εξαρτήματα και ιατρικό υλικό	187
1.4 Αποδοτικότητα της νοσοκομειακής περίθαλψης	188
1.5 Κοινωνική δικαιοσύνη και ισότητα	189
2 Η μεταρρύθμιση του συστήματος υγείας στο πλαίσιο του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής	189
3 Αξιολόγηση των ως τώρα δράσεων και άμεσες προτεραιότητες	191

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ 5:

Χρήσιμα δεδομένα για τις αποκρατικοποιήσεις την περίοδο 1996-2009 και για τις ελλειμματικές δημόσιες επιχειρήσεις	192
---	-----

1 Το πρόγραμμα αποκρατικοποιήσεων έως σήμερα	192
2 Δεσμεύσεις στο πλαίσιο του Μνημονίου	196
3 Οι κατευθύνσεις της κυβερνητικής πολιτικής	197

ΠΙΝΑΚΕΣ VII.5.A Αποκρατικοποιήσεις 1996-2009	193
VII.5.B Οικονομικό αποτέλεσμα εταιριών δημόσιων μεταφορών	195
VII.5.Γ Κρατικές ενισχύσεις προς εταιρίες δημόσιων μεταφορών	196

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ 6:

Η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και η πράσινη φορολογική πολιτική	197
1 Η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής: η πρόσφατη διεθνής και ελληνική εμπειρία	197
1.1 Τρέχουσες εξελίξεις της πολιτικής της ΕΕ για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής	197

1.2 Τρέχουσα πολιτική της ελληνικής κυβέρνησης για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής	198	IV.7	Εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή: Ελλάδα και ΕΕ	89
2 Πράσινη φορολογική πολιτική	200	IV.8	Συμβολές στη διαφορά πληθωρισμού μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ	89
2.1 Η αναγκαιότητα της πράσινης φορολογίας	200	IV.9	Αποδοχές και κόστος εργασίας	91
2.2 Εξελίξεις στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης	200	IV.10	Μέσες αποδοχές και κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας: Ελλάδα και ζώνη του ευρώ	93
2.3 Πράσινη φορολογική πολιτική στην Ελλάδα	204	IV.11	Ελλάδα: αναθεωρημένοι δείκτες ονομαστικής και πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας (ΣΣΙ)	94
ΠΙΝΑΚΕΣ		V.1	Αποτελέσματα κρατικού προϋπολογισμού	112
VII.6.A Περιβαλλοντικοί φόροι στις χώρες-μέλη της ΕΕ-27	202	V.2	Καθαρές δανειακές ανάγκες της κεντρικής κυβέρνησης σε ταμειακή βάση	117
VII.6.B Περιβαλλοντικοί φόροι ανά κατηγορία σε ΕΕ-27 και Ελλάδα	203	VI.1	Ελληνική συμβολή στα βασικά νομισματικά μεγέθη της ζώνης του ευρώ	134
VII.6.Γ Περιβαλλοντικοί φόροι ανά κατηγορία στις χώρες-μέλη της ΕΕ-27 το 2008	204	VI.2A	Επιτόκια νέων τραπεζικών καταθέσεων από νοικοκυριά στην Ελλάδα και στη ζώνη του ευρώ	136
ΜΕΤΡΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	207	VI.2B	Επιτόκια νέων τραπεζικών καταθέσεων από νοικοκυριά στις χώρες της ζώνης του ευρώ	136
ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	211	VI.3	Χρηματοδότηση της οικονομίας από τα ΝΧΙ στην Ελλάδα	138
ΠΙΝΑΚΕΣ		VI.4	Χρηματοδότηση προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα από τα ΝΧΙ στην Ελλάδα	142
II.1 Βασικά μακροοικονομικά μεγέθη της παγκόσμιας οικονομίας	47	VI.5A	Επιτόκια νέων τραπεζικών δανείων στην Ελλάδα και στη ζώνη του ευρώ	145
II.2 Βασικοί μακροοικονομικοί δείκτες των χωρών της ΝΑ Ευρώπης	49	VI.5B	Επιτόκια νέων τραπεζικών δανείων στις επιμέρους χώρες της ζώνης του ευρώ	147
III.1 Προσαρμογές των βασικών επιτοκίων του Ευρωσυστήματος	58	VI.6	Περιθώριο επιτοκίου (spread) στην Ελλάδα και στη ζώνη του ευρώ	149
III.2 Πράξεις ανοικτής αγοράς του Ευρωσυστήματος το 2010	62	VI.7	Εκδόσεις τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου	152
IV.1 Ζήτηση και ακαθάριστο εγχώριο προϊόν	67	VI.8	Αντληθέντα κεφάλαια μέσω του Χρηματιστηρίου Αθηνών	153
IV.2 Δείκτες καταναλωτικής ζήτησης	69			
IV.3 Δείκτες επενδυτικής ζήτησης	71			
IV.4 Σύνοψη κυριότερων διαθέσιμων βραχυχρόνιων δεικτών για την αγορά ακινήτων	72			
IV.5 Δείκτες δραστηριότητας στη βιομηχανία	76			
IV.6 Δείκτες δραστηριότητας στον τομέα των υπηρεσιών	78			

VI.9	Βασικοί δείκτες κινδύνου και ανθεκτικότητας ελληνικών εμπορικών τραπεζών και των ομίλων τους	155	IV.11	Δείκτης τιμών εισαγωγών στη βιομηχανία και αντίστροφο της συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ σταθμισμένης με βάση το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδος	87
VI.10	Αποτελέσματα χρήσεως ελληνικών εμπορικών τραπεζών (και των ομίλων τους) με μετοχές εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών	157	IV.12	Εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή Ελλάδος, ζώνης του ευρώ και Ευρωπαϊκής Ένωσης	88
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ			IV.13	Ο πυρήνας του πληθωρισμού στην Ελλάδα και τη ζώνη του ευρώ με βάση τον ΕνΔΤΚ χωρίς τις τιμές της ενέργειας και των μη επεξεργασμένων ειδών διατροφής	88
II.1	Βασικά επιτόκια κεντρικών τραπεζών	44	IV.14	Δείκτης τιμών καταναλωτή και πυρήνας πληθωρισμού στην Ελλάδα	88
II.2	Συναλλαγματική ισοτιμία του ευρώ έναντι του δολαρίου ΗΠΑ και του γιεν Ιαπωνίας	46	IV.15	Διαφορές ετήσιων ρυθμών πληθωρισμού της Ελλάδος και της ζώνης του ευρώ	90
II.3	Συναλλαγματική ισοτιμία του ευρώ έναντι της λίρας Αγγλίας και του φράγκου Ελβετίας	46	IV.16	Πληθωριστικές προσδοκίες καταναλωτών και επιχειρήσεων	90
III.1	Διαφορά μεταξύ του επιτοκίου Euribor τριών μηνών και του σταθερού επιτοκίου στις συμφωνίες ανταλλαγής (διάρκειας τριών μηνών) του επιτοκίου μίας ημέρας	64	V.1	Καθαρές δανειακές ανάγκες της κεντρικής κυβέρνησης σε ταμειακή βάση	117
IV.1	Δείκτες οικονομικής δραστηριότητας	68	VI.1	Εξέλιξη των καταθέσεων, των συμφωνιών επαναγοράς και των μεριδίων αμοιβαίων κεφαλαίων διαθεσίμων στην Ελλάδα	135
IV.2	Δείκτες καταναλωτικής ζήτησης	70	VI.2	Επιτόκια νέων τραπεζικών καταθέσεων από τα νοικοκυριά στην Ελλάδα και στη ζώνη του ευρώ	135
IV.3	Όγκος νέων οικοδομών και προσθηκών με βάση τις άδειες	70	VI.3	Συμβολή της χρηματοδότησης των επιμέρους τομέων στη συνολική χρηματοδότηση της οικονομίας από τα εγχώρια NXI	139
IV.4	Παραγωγή και επιχειρηματικές προσδοκίες στη μεταποίηση	77	VI.4	Χρηματοδότηση από τα NXI της Ελλάδος προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα	140
IV.5	Δείκτης Υπευθύνων Προμηθειών για τη μεταποίηση (PMI)	77	VI.5	Τραπεζικά δάνεια προς τα νοικοκυριά στην Ελλάδα και στη ζώνη του ευρώ	141
IV.6	Απασχόληση	79			
IV.7	Προσδοκίες των επιχειρήσεων για την απασχόληση	80			
IV.8	Ποσοστό συνολικής ανεργίας	81			
IV.9	Εξέλιξη τιμών καυσίμων του ΔΤΚ και του ΔΤΠ και της τιμής του αργού πετρελαίου σε ευρώ	87			
IV.10	Συμβολή της μεταβολής των τιμών των καυσίμων στον πληθωρισμό	87			

VI.6	Επιτόκια νέων τραπεζικών δανείων στην Ελλάδα	146
VI.7	Διαφορές επιτοκίων νέων τραπεζικών δανείων μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ	146
VI.8	Διαφορά μέσου επιτοκίου μεταξύ νέων δανείων και νέων καταθέσεων (περιθώριο επιτοκίου) στην Ελλάδα και τη ζώνη του ευρώ	148
VI.9	Αποδόσεις δεκαετών ομολόγων του Ελληνικού και του Γερμανικού Δημοσίου	150
VI.10	Διαχρονική μετατόπιση της καμπύλης αποδόσεων των τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου	150
VI.11	Συμβόλαια ανταλλαγής πιστωτικής αθέτησης (CDS) για τους ελληνικούς τίτλους, ανά διάρκεια ομολογιακής έκδοσης	151
VI.12	Μέση ημερησία αξία συναλλαγών στην ΗΔΑΤ	152
VI.13	Γενικός δείκτης τιμών μετοχών Χρηματιστηρίου Αθηνών και αξία συναλλαγών	153

ΠΛΑΙΣΙΑ

II.1	Η νέα ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση και την ανάπτυξη: Στρατηγική “Ευρώπη 2020” και ενίσχυση της οικονομικής διακυβέρνησης	51
IV.1	Πρόσφατες νομοθετικές μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας	82
IV.2	Εναλλακτικοί δείκτες μέτρησης της ανταγωνιστικότητας κόστους-τιμών ΠΙΝΑΚΑΣ Σωρευτική μεταβολή 2000-2009 διαθέσιμων ευρύτερων δεικτών ΠΣΣΙ για την Ελλάδα	99 103
V.1	Δημοσιονομική διαχείριση και ευθύνη	122
V.2	Η μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος	123
VI.1	Σχεδιαζόμενες μεταρρυθμίσεις στο διεθνές ρυθμιστικό πλαίσιο των τραπεζών	159

Ι Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ: Η ΠΟΡΕΙΑ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΞΟΔΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Ι ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η οικονομία στη βαθύτερη κρίση των τελευταίων δεκαετιών

Η ελληνική οικονομία διανύει σήμερα τη δυσκολότερη φάση της μεταπολιτευτικής περιόδου. Η έξοδος από την κρίση απαιτεί συστηματική, επίμονη και πολυετή προσπάθεια που να καλύπτει σχεδόν ολόκληρο το φάσμα της οικονομίας και των θεσμών. Μετά το 1974, την πρώτη πενταετία (1975-1979) ταχείας ανάπτυξης διαδέχθηκε μια 14ετία κυκλικών διακυμάνσεων με μέσο ρυθμό μεγέθυνσης κάτω του 1%, ενώ κατά τη 15ετία από το 1994 έως τα μέσα του 2008 η οικονομική άνοδος ήταν συνεχής και ταχεία. Παρά τη σημαντική άνοδο των επενδύσεων στην τελευταία υποπερίοδο, η οποία οδήγησε και σε αύξηση του πάγιου κεφαλαίου και του δυναμικού ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας, η εγχώρια ζήτηση, ιδίως η κατανάλωση, ιδιωτική και δημόσια, αυξήθηκε ακόμη ταχύτερα, στηριζόμενη και στο δανεισμό τόσο του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού τομέα. Ταυτόχρονα, ενώ συντελέστηκε αξιόλογη πρόοδος όσον αφορά την ενίσχυση των υλικών οικονομικών υποδομών, οι άυλες υποδομές (όπως η εκπαίδευση) δεν βελτιώθηκαν σε ικανοποιητικό βαθμό και η εφαρμογή μεταρρυθμίσεων για την αποτελεσματικότερη λειτουργία του κράτους και των αγορών προχώρησε βραδύτερα από ό,τι απαιτείτο.

Έτσι, η πλευρά της προσφοράς δεν κατάρθωσε να ανταποκριθεί στην άνοδο της ζήτησης, γεγονός που οδήγησε σε συνεχή διόγκωση των εισαγωγών. Είναι χαρακτηριστικό ότι το ποσοστό απασχόλησης παρέμεινε σχετικά χαμηλό και το ποσοστό ανεργίας σχετικά υψηλό. Επίσης ο πληθωρισμός διατηρήθηκε σταθερά υψηλότερος από ό,τι κατά μέσο όρο στους κύριους εμπορικούς εταίρους της χώρας. Η παραγωγικότητα εξάλλου αυξήθηκε με ρυθμούς που ήταν μεν υψηλοί, αλλά όχι όσο χρειαζόταν για να αποτραπεί η υποχώρηση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, με αποτέλεσμα τη σημαντική διεύρυνση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρε-

χουσών συναλλαγών. Έτσι, οι εντεινόμενες ανισορροπίες υπονόμεισαν την αναπτυξιακή δυναμική της χώρας και — σε συνδυασμό με το ότι η εισροή ξένων παραγωγικών επενδύσεων ήταν ασήμαντη ή περιορισμένη — δεν επέτρεψαν να βελτιωθεί ουσιαστικά η θέση της Ελλάδος στο διεθνή καταμερισμό εργασίας.

Σ' αυτές τις συνθήκες, η επιχειρηματική δραστηριότητα, βασικός παράγοντας δυναμικής ανάπτυξης, εμφανίζεται ανεπαρκής, καθώς κλήθηκε να αναπτυχθεί μέσα σε ένα περιβάλλον που χαρακτηριζόταν από περιοριστικό ρυθμιστικό πλαίσιο και από αναποτελεσματικό κράτος, το οποίο — σε συνδυασμό με το φαινόμενο της διαφθοράς — κατέληγε να ενθαρρύνει την παραοικονομία. Έτσι όμως δημιουργήθηκε ένας φαύλος κύκλος, καθώς η αντιμετώπιση της ανεπάρκειας της επιχειρηματικής δραστηριότητας ήταν ένας από τους σημαντικούς λόγους που οδήγησαν στη διόγκωση του δημόσιου τομέα, ο οποίος είχε ήδη συντελέσει στην εν λόγω ανεπάρκεια. Ορισμένες ιδιωτικές επιχειρήσεις, από την πλευρά τους, κατέληξαν να εξαρτώνται από την κρατική στήριξη-επιχορήγηση ή και να καταφεύγουν στη φοροδιαφυγή (την οποία διευκόλυναν τα φαινόμενα διαφθοράς στον κρατικό μηχανισμό) ως μέσο διατήρησης της ανταγωνιστικής τους θέσης. Επιπλέον, το φαινόμενο της διαφθοράς εκδηλώθηκε σε πολλές κατηγορίες συναλλαγών μεταξύ των επιχειρήσεων και των πολιτών αφενός και του κράτους αφετέρου. Η συνέχεια είναι γνωστή: ο δημόσιος τομέας υπερεξαπλώθηκε, αφαιρώντας παραγωγικούς πόρους από την οικονομία, και εκτόπισε σταδιακά τον ιδιωτικό τομέα. Στις συνθήκες αυτές το δημόσιο χρέος αυξανόταν σταθερά και η διεθνής ανταγωνιστικότητα έτεινε να υποχωρεί.

Αυτό το στρεβλό αναπτυξιακό “πρότυπο” οδήγησε την ελληνική οικονομία σε μια “δίδυμη” κρίση, που οφείλεται στο ότι το πρόβλημα του δημόσιου ελλείμματος και χρέους συμπλέκεται στενά με το πρόβλημα του εξωτερικού ελλείμματος και χρέους. Αναδεικνύεται έτσι η κρίσιμη σημασία που έχουν η αύξηση της εθνικής αποταμίευσης από το σημερινό εξαι-

ρετικά χαμηλό επίπεδο, η ενίσχυση της παραγωγής διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και η ουσιαστική βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας, καθώς και η αναβάθμιση των παραγωγικών δυνατοτήτων της χώρας, ώστε να ανταποκρίνονται, ποσοτικά και ποιοτικά, στην εγχώρια και την εξωτερική ζήτηση. Η σοβαρότητα του προβλήματος φαίνεται από το ότι η καθαρή εθνική αποταμίευση, η οποία προκύπτει μετά την αφαίρεση των αποσβέσεων, ήταν αρνητική σχεδόν σε ολόκληρη την περίοδο 2000-2009.¹ Σύμφωνα με προσφάτως αναθεωρημένα στοιχεία, ήταν ίση με το -8,0% του ΑΕΠ το 2008 και με το -11,8% του ΑΕΠ το 2009.

2 ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ

Ένα συνεκτικό μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα για την αντιμετώπιση της δημοσιονομικής κρίσης και την αναδιάρθρωση της οικονομίας.

Η ελληνική δημοσιονομική κρίση εκδηλώθηκε με εκρηκτικό τρόπο στα τέλη του 2009 και συνοδεύθηκε από κρίση αξιοπιστίας χωρίς προηγούμενο, η οποία απέκοψε την Ελλάδα από τις διεθνείς κεφαλαιαγορές. Άμεση συνέπεια των εξελίξεων αυτών ήταν η ενεργοποίηση, στις αρχές Μαΐου του τρέχοντος έτους, του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τα κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, μετά την κατάρτιση κοινού προγράμματος οικονομικής πολιτικής από τις ελληνικές αρχές, από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, και από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.²

Το Πρόγραμμα που συμφωνήθηκε εξασφαλίζει κατ' αρχάς μια τριετή περίοδο χρηματοδότησης της Ελλάδας από τα κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ και το ΔΝΤ, καθώς το κόστος προσφυγής στις αγορές είχε πλέον καταστεί απαγορευτικό. Παράλληλα, προδιαγράφει τις γενικές κατευθύνσεις της οικονομικής πολιτικής τα επόμενα χρόνια κατά κύριο λόγο στο δημοσιονομικό τομέα, αλλά και όσον αφορά την εφαρμογή διαρθρωτικών αλλαγών και

μεταρρυθμίσεων για τον ευρύτερο δημόσιο τομέα και τη λειτουργία των αγορών.

Το Πρόγραμμα συνιστά ένα μεσοπρόθεσμο, εσωτερικά συνεπές και με συγκεκριμένα χρονοδιαγράμματα σχέδιο προσαρμογής της οικονομίας. Συμπυκνώνει μέσα σε έναν τριετή ορίζοντα αλλαγές και μεταρρυθμίσεις που έπρεπε να είχαν πραγματοποιηθεί όταν οι συνθήκες ήταν ευνοϊκότερες και το κόστος των αλλαγών θα ήταν πολύ μικρότερο. Βασικός σκοπός του Προγράμματος είναι να αντιμετωπίσει τη διπλή πρόκληση μπροστά στην οποία βρίσκεται σήμερα η οικονομία: αφενός δημοσιονομική εξυγίανση – αφετέρου βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας και επίτευξη ικανοποιητικού ρυθμού ανάπτυξης σε διατηρήσιμη βάση.

Η ανάγκη δημοσιονομικής εξυγίανσης έχει επιβάλει τη λήψη μέτρων με σημαντικές αρνητικές βραχυχρόνιες επιδράσεις στο διαθέσιμο εισόδημα και την εγχώρια ζήτηση. Ο στόχος όμως είναι μέσω της επίτευξης της δημοσιονομικής ισορροπίας να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη στην ελληνική οικονομία, ώστε οι βραχυχρόνιες αρνητικές επιδράσεις να αντιστραφούν, να προσελκυστούν ξένες επενδύσεις και να ενθαρρυνθούν οι εγχώριες και να τεθεί σε κίνηση μια βιώσιμη αναπτυξιακή διαδικασία, βασισμένη αυτή τη φορά σε υγιή και ισχυρά θεμελιώδη δεδομένα.

Η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης έχει καιρία σημασία για την προσέλκυση των αναγκαίων ξένων κεφαλαίων, καθώς το ποσοστό εθνικής αποταμίευσης είναι πολύ χαμηλό και οι δυνατότητες χρηματοδότησης επενδύσεων από τις ελληνικές τράπεζες εκ των πραγμάτων περιορίζονται λόγω των προβλημάτων ρευστότητας που αυτές αντιμετωπίζουν. Θετική

¹ Με εξαίρεση το 2001, όταν ήταν θετική και ίση με το 0,2% του ΑΕΠ.

² Το πρόγραμμα, που αποτυπώνεται στο Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής και το Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής, εγκρίθηκε από τη Βουλή των Ελλήνων με την υπερψήφιση του Νόμου 3845, που δημοσιεύθηκε στις 6 Μαΐου 2010. Τα Μνημόνια, με ημερομηνία 3.5.2010, υπογράφονται από τον Υπουργό Οικονομικών και τον Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος και επικαιροποιήθηκαν στις 6.8.2010.

εξέλιξη στο πεδίο αυτό αποτελεί η πρόσφατη υπογραφή Μνημονίου Κατανόησης για την ενίσχυση της διμερούς συνεργασίας Ελλάδος και Κίνας στον τομέα των επενδύσεων, καθώς και σειράς συμφωνιών συνεργασίας μεταξύ επιχειρηματικών φορέων των δύο χωρών.

Ο αναγκαίος αναπροσανατολισμός της οικονομίας συνεπάγεται βραχυπρόθεσμο κόστος σε όρους οικονομικής δραστηριότητας, απασχόλησης, πληθωρισμού και εισοδημάτων

Σήμερα, καθώς οι προσαρμογές πραγματοποιούνται με καθυστέρηση και συμπυκνώνονται κατ' ανάγκη σε μια σύντομη περίοδο, το κόστος τους είναι υψηλό, επηρεάζει το σύνολο της οικονομίας και αποτυπώνεται σε σημαντικά οικονομικά μεγέθη. **Πρόκειται για ένα κόστος που συνδέεται με το “σπάσιμο του αποστήματος” και είναι αναπόφευκτο όταν επιβάλλεται ο συνολικός αναπροσανατολισμός της οικονομίας μέσα σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα.** Το κόστος του προγράμματος προσαρμογής αντανακλάται κυρίως στις ονομαστικές αποδοχές των δημοσίων υπαλλήλων, στις συντάξεις, στην αυξημένη φορολογική επιβάρυνση επιχειρήσεων και φυσικών προσώπων και τελικά στην ύφεση της οικονομικής δραστηριότητας, η οποία με τη σειρά της ασκεί δυσμενείς επιπτώσεις στα εισοδήματα και την απασχόληση σε όλους τους τομείς της οικονομίας. Το κόστος αντανακλάται επίσης και στην προσωρινή έξαρση του πληθωρισμού, κυρίως λόγω της μεγάλης αύξησης της έμμεσης φορολογίας και μάλιστα σε περιβάλλον ανεπαρκούς ανταγωνισμού στην εγχώρια αγορά. Η έξαρση του πληθωρισμού θα ήταν ακόμη εντονότερη αν δεν ήταν μειωμένη η ζήτηση. Βεβαίως, η επίπτωση της αύξησης της έμμεσης φορολογίας στον ετήσιο ρυθμό ανόδου των τιμών σταδιακά θα εξασθενεί στη διάρκεια του 2011 και ο πληθωρισμός αναμένεται τότε να υποχωρήσει σημαντικά.

Το πρώτο εξάμηνο του 2010 το ΑΕΠ μειώθηκε έναντι του αντίστοιχου διαστήματος του 2009 κατά 3%, ενώ οι προσδοκίες των καταναλωτών και των επιχειρήσεων παραμένουν αρνη-

τικές. Κατά συνέπεια, για ολόκληρο το 2010 αναμένεται ότι το ΑΕΠ θα υποχωρήσει κατά 4% περίπου έναντι του 2009. Παρατηρείται σχετικά ότι η ύφεση αυτής της κλίμακας ήταν αναμενόμενη, ενώ προβλέπεται ότι θα συνεχιστεί με μικρότερη ένταση και το 2011. Η αντιστροφή της δημοσιονομικής χαλαρότητας που ίσχυε επί σειρά ετών αναπόφευκτα αναγκάζει την οικονομία να προσαρμοστεί σε χαμηλότερα επίπεδα δραστηριότητας, έως ότου αρχίσει να ανακάμπτει μέσω της ενεργότερης συμβολής του ιδιωτικού τομέα.

Υπό την πίεση της ύφεσης το ποσοστό ανεργίας ενδέχεται να υπερβεί το 12% για ολόκληρο το έτος και ο ετήσιος ρυθμός του πληθωρισμού εκτιμάται ότι το 2010 θα διαμορφωθεί γύρω στο 4,8% (έναντι 1,3% το 2009). Ο συνδυασμός της μείωσης ή στασιμότητας των ονομαστικών αποδοχών των μισθωτών και της προσωρινής έξαρσης του πληθωρισμού εκτιμάται ότι συνεπάγεται για το 2010 μείωση των πραγματικών μέσων προ φορολογίας αποδοχών της τάξεως του 8% στο σύνολο της οικονομίας και της τάξεως του 17% στο Δημόσιο.

Τα παραπάνω περιγράφουν το άμεσο, ήδη ορατό κόστος της προσαρμογής. Θα πρέπει ωστόσο να γίνει κατανοητό ότι για τη σωστή αξιολόγηση του κόστους του Προγράμματος επιβάλλεται να συγκριθεί η επιδείνωση των μεγεθών που προαναφέρθηκαν με το κόστος μη εφαρμογής του προγράμματος. Στις συνθήκες που σταδιακά επικράτησαν το πρώτο τετράμηνο του 2010, καθώς η κρίση αξιοπιστίας είχε αποκόψει την Ελλάδα από τις κεφαλαιαγορές, ενώ έπρεπε να καλυφθούν οι υποχρεώσεις του δημόσιου τομέα για πληρωμές μισθών και συντάξεων, η μη άμεση εφαρμογή μέτρων αυτής της κλίμακας θα σήμαινε χρεοκοπία της ελληνικής οικονομίας και μακρά περίοδο ύφεσης και ανεξέλεγκτων εξελίξεων, που είναι αδύνατον να προβλεφθούν.

Τα οφέλη του Προγράμματος – άμεσα και μεσοπρόθεσμα – είναι πολύ σημαντικά

Είναι αυτονόητο ότι το κύριο, άμεσο, όφελος του Προγράμματος είναι η δραστική μείωση

του ελλείμματος της κεντρικής κυβέρνησης, η οποία ήταν της τάξεως του 30% τους πρώτους εννέα μήνες του έτους έναντι της αντίστοιχης περυσινής περιόδου.³ Είναι χαρακτηριστικό ότι οι τελευταίες εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου για την Ελλάδα⁴ προέβλεπαν ότι ο στόχος του Προγράμματος θα επιτευχθεί και μάλιστα ότι το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης θα διαμορφωθεί ελαφρώς κάτω του 8% του ΑΕΠ, στο βαθμό που η παρατηρούμενη υστέρηση των εσόδων θα υπερκαλυφθεί από μεγαλύτερη μείωση των δαπανών.

Μεγαλύτερη σημασία όμως έχουν τα μεσοπρόθεσμα οφέλη του Προγράμματος, που είναι:

1ον. Αποφεύχθηκε η χρεοκοπία, ενώ υπάρχουν πλέον μεγάλα περιθώρια για την άσκηση πολιτικών που μπορούν να περιορίσουν τη διάρκεια και το εύρος της ύφεσης και να θέσουν τα θεμέλια για ικανοποιητικό ρυθμό ανάπτυξης σε διατηρήσιμη βάση. Το πρόγραμμα είναι αυστηρά δεσμευτικό όσον αφορά τους δημοσιονομικούς στόχους – τη δημοσιονομική προσαρμογή αλλά και τις θεσμικές δημοσιονομικές μεταρρυθμίσεις. Στο πεδίο των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων για την ανάπτυξη, το Πρόγραμμα περιλαμβάνει μεν σαφώς προσδιορισμένους στόχους, αλλά υπάρχει ανάγκη για εξειδίκευση του τρόπου υλοποίησής τους ώστε να εξασφαλίζεται η εξυπηρέτηση των γενικότερων επιδιώξεων, καθώς και για πρόσθετες παρεμβάσεις.

2ον. Αν το πρόγραμμα ακολουθηθεί με συνέπεια, η τελική κατάληξη είναι ορατή:

- Η Ελλάδα θα παραμένει ενεργό και όχι περιθωριοποιημένο μέλος της ζώνης του ευρώ, συμμετέχοντας στις διεργασίες που θα ορίσουν το μέλλον της ΕΕ και της χώρας.
- Η ελληνική οικονομία θα έχει απαλλαγεί από σοβαρά εμπόδια και στρεβλώσεις του παρελθόντος και θα λειτουργεί ορθολογικά.

- Θα έχουν περιοριστεί προνόμια και εξαιρέσεις που όχι μόνο συνιστούσαν προσκόμματα στην ανάπτυξη, αλλά και δημιουργούσαν μεγάλες κοινωνικές ανισότητες.

- Θα έχει ενισχυθεί ο δυνητικός ρυθμός ανάπτυξης, ώστε να είναι εφικτοί ταχύτεροι ρυθμοί ανόδου του εθνικού εισοδήματος.

Βασική προϋπόθεση για την επιτυχία του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής: αποτελεσματικός διοικητικός μηχανισμός για την υλοποίηση των παρεμβάσεων – δηλαδή ριζική ανασυγκρότηση του κράτους σε νέες βάσεις

Η εκ των ων ουκ άνευ προϋπόθεση για την εξασφάλιση της σωστής εφαρμογής του Προγράμματος είναι η αποτελεσματική λειτουργία του μηχανισμού της δημόσιας διοίκησης. Η εξασφάλιση αυτής της προϋπόθεσης ισοδυναμεί με πλήρη ανασύνταξη του κράτους και κατά προτεραιότητα σημαίνει:

- πλήρη αποσαφήνιση των αρμοδιοτήτων των φορέων της δημόσιας διοίκησης,
- εξάλειψη των υπαρκτών ακόμη επικαλύψεων και εξασφάλιση αποτελεσματικού συντονισμού σε περιπτώσεις όπου επιμέρους υπηρεσίες ή φορείς έχουν συναρμοδιότητα ή επιδιώκουν γενικά κοινούς στόχους με διαφορετικά μέσα πολιτικής.
- δραστική σύντμηση των χρονοβόρων διαδικασιών (τόσο στη Διοίκηση όσο και στη Δικαιοσύνη), που όχι μόνο μειώνουν την εθνική παραγωγικότητα, αλλά ευνοούν και τα φαινόμενα διαφθοράς,
- αποτελεσματική αντιστοίχιση μεταξύ των δεξιοτήτων των δημοσίων υπαλλήλων και των θέσεων στις οποίες υπηρετούν, θέσπιση κινήτρων για βελτίωση της παραγωγικότητας, ταχύρρυθμη κατάρτιση των υπαλλήλων,

³ Βάσει προσωρινών δημοσιονομικών στοιχείων η μείωση έφθασε το 31,1% το εννέαμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου σε σύγκριση με την αντίστοιχη περυσινή περίοδο, ενώ βάσει ταμειακών στοιχείων έφθασε το 27,7%.

⁴ Δημοσιεύθηκαν στις 19 Αυγούστου και στις 14 Σεπτεμβρίου αντίστοιχα.

- αυτοματοποίηση ορισμένων διαδικασιών ώστε να καταστεί δυνατή η μηχανογράφηση/ψηφιοποίηση της διαθέσιμης πληροφόρησης και να διευκολύνεται η ταχεία και τεκμηριωμένη αξιολόγηση της σκοπιμότητας εναλλακτικών μέτρων πολιτικής.

Τα ανωτέρω πρέπει να κατατείνουν και στη θεραπεία μιας χρόνιας αδυναμίας, που έχει εξαιρετικά κρίσιμη σημασία στην παρούσα συγκυρία: πρέπει δηλαδή να εξασφαλίζεται η εφαρμογή των νόμων που ψηφίζονται. Η επίτευξη αυτού του στόχου, που θα έπρεπε να ήταν δεδομένη, προϋποθέτει αποτελεσματική λειτουργία των θεσμών της Δικαιοσύνης και βεβαίως ουσιαστικό δημόσιο διάλογο πριν από την ψήφιση ενός νόμου.

3 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ

Η δημοσιονομική προσαρμογή είναι αναγκαία για την ανάπτυξη, αλλά δεν την συνεπάγεται αυτομάτως

Το Πρόγραμμα επικεντρώνεται σωστά στα προβλήματα της δημοσιονομικής προσαρμογής, τα οποία, αν αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά, δημιουργούν προϋποθέσεις ανάπτυξης. Πράγματι, πουθενά και ποτέ δεν υπήρξε παράδειγμα χώρας η οποία να επέτυχε διατηρήσιμη ανάπτυξη στη βάση χρόνιων δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Αντίθετα, υπάρχουν πολλά παραδείγματα χωρών όπου τα ελλείμματα και τα χρέη υπονόμισαν την αναπτυξιακή διαδικασία. Στην παρούσα συγκυρία ωστόσο, για να περιοριστεί το εύρος της ύφεσης και να επισπευσθεί η ανάκαμψη, πρέπει παράλληλα να ενθαρρυνθεί η ιδιωτική επιχειρηματική δραστηριότητα, η οποία σήμερα υφίσταται έντονα τις επιπτώσεις της μειωμένης ζήτησης, της επιβράδυνσης της πιστωτικής επέκτασης, της μειωμένης ανταγωνιστικότητας και του αυξημένου φορολογικού βάρους.

Στη συνέχεια εξετάζεται η ακολουθούμενη δημοσιονομική πολιτική, ενώ πιο κάτω αναλύεται η ανάγκη ενός σχεδίου για την επί-

σπευση της ανάκαμψης και την επίτευξη διατηρήσιμης ανάπτυξης.

α) Για την αύξηση των εσόδων είναι απαραίτητη η άμεση μείωση της φοροδιαφυγής και όχι η αύξηση των φορολογικών συντελεστών

Όσον αφορά το φορολογικό βάρος, δεν υπάρχουν περιθώρια αύξησης της φορολογίας των επιχειρήσεων και των φυσικών προσώπων και **η πολιτική αύξησης των εσόδων — που είναι ασφαλώς απαραίτητη — πρέπει κατά προτεραιότητα να προσανατολιστεί στη διεύρυνση της φορολογικής βάσης κυρίως μέσω της σύλληψης της φοροδιαφυγής.** Περαιτέρω αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης των ήδη φορολογουμένων θα επιτείνει την ύφεση και θα επιτύχει το αντίθετο από το αναμενόμενο αποτέλεσμα, οδηγώντας σε μείωση αντί αύξησης των εσόδων.

β) Το μέτρο της “περαίωσης” και η ανάγκη ανασύνταξης της φορολογικής διοίκησης

Η ρύθμιση των φορολογικών εκκρεμοτήτων (περαίωση των ανέλεγκτων φορολογικών υποθέσεων και είσπραξη των βεβαιωμένων ληξιπρόθεσμων οφειλών προς το Δημόσιο με ευνοϊκούς όρους για τους φορολογούμενους), που νομοθετήθηκε το Σεπτέμβριο, είναι η δέκατη της τελευταίας 30ετίας και δεν αποτελεί θεωρητικά την ιδανικότερη επιλογή για την αύξηση των εσόδων, όπως έχει επισημανθεί επανειλημμένως.⁵ Υπό τις παρούσες συνθήκες ωστόσο, η ρύθμιση αυτή λαμβάνει υπόψη τη δυσχερή οικονομική κατάσταση πολλών φορολογουμένων (επιχειρήσεων και ελευθέρων επαγγελματιών). Επίσης, η ρύθμιση θα μπορούσε να αποβεί χρήσιμη για το Δημόσιο, οδηγώντας σε αύξηση των φορολογικών εισπράξεων και μειώνοντας — μέσω της “εκκαθάρισης του παρελθόντος” — το συσσωρευμένο φόρτο εργασίας των φορολογικών υπηρεσιών αλλά και το περιθώριο για πιθανή διαφθορά, στο βαθμό που θα συνοδευθεί από ουσιαστικό εκσυγχρονισμό και αναδιάρθρωση

5 Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, *Νομισματική Πολιτική 2008-2009*, σελ. 38.

του φορολογικού συστήματος για την εφαρμογή νέων πρακτικών και αποτελεσματικών μεθόδων σύλληψης της φοροδιαφυγής. Είναι χαρακτηριστικό ότι, σύμφωνα με στοιχεία που ανακοίνωσε το Υπουργείο Οικονομικών,⁶ υπάρχουν 2.000.000 ανέλεγκτες υποθέσεις (χρήσεις) και εκκρεμούν 150.000 φορολογικές δίκες, ενώ 1.300.000 φορολογούμενοι έχουν ληξιπρόθεσμες οφειλές που υπερβαίνουν τα 30 δισεκ. ευρώ (δηλαδή ποσό που αντιστοιχεί σχεδόν στο 13% του ΑΕΠ, μέγεθος που πλησιάζει το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης του έτους 2009). Στόχος της ρύθμισης είναι η είσπραξη 1,5 δισεκ. ευρώ περίπου εντός 24 μηνών. Αυτή η “εκκαθάριση του παρελθόντος” έρχεται μετά τις μεγάλες αλλαγές που έχουν εισαχθεί την τελευταία περίοδο, οι οποίες καθιστούν το φορολογικό περιβάλλον ιδιαίτερα ρευστό έως ότου ολοκληρωθεί η εφαρμογή τους. Η περαίωση πρέπει να σημάνει το τέλος αυτών των καταγιστικών αλλαγών. **Τώρα είναι ανάγκη να αποκατασταθεί ένα αξιόπιστο και σταθερό φορολογικό περιβάλλον και να εξασφαλιστεί η αποτελεσματική λειτουργία των φοροεισπρακτικών μηχανισμών.**

γ) Άλλες πηγές δημόσιων εσόδων: πρόγραμμα αποκρατικοποιήσεων και αξιοποίηση ακίνητης περιουσίας

Στις αρχές Ιουνίου η κυβέρνηση ανακοίνωσε τις βασικές κατευθύνσεις και τα μέσα υλοποίησης του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων και διαχείρισης της ακίνητης περιουσίας του Δημοσίου – ενός προγράμματος που περιλαμβάνει και την προσπάθεια αναδιοργάνωσης της λειτουργίας των ΔΕΚΟ. Το πρόγραμμα αυτό θα ήταν χρήσιμο να επιταχυνθεί και να ενισχυθεί. Ήδη κατατέθηκε στη Βουλή το νομοσχέδιο για την αναδιάρθρωση του ΟΣΕ (βλ. πιο κάτω), ενώ ο Υπουργός Οικονομικών έχει ανακοινώσει ότι θα συγχωνευθούν οι φορείς που είναι αρμόδιοι για την ακίνητη περιουσία του Δημοσίου (Κτηματική Εταιρία του Δημοσίου, Εταιρία Ολυμπιακά Ακίνητα, Τουριστικά Ακίνητα). Το ζήτημα της αξιοποίησης της ακίνητης περιουσίας του Δημοσίου αναλύεται στο Κεφάλαιο VII (Ειδικό θέμα 3).

δ) Η δημοσιονομική εξυγίανση πρέπει να προχωρήσει με έμφαση στη διαρθρωτική, δηλαδή διατηρήσιμη, μείωση των δαπανών

Η δημοσιονομική προσαρμογή, για να είναι αποτελεσματική τα επόμενα χρόνια, πρέπει να στηριχθεί κυρίως στον έλεγχο και τη μείωση των δαπανών και να προέλθει κατά τα δύο τρίτα από την πηγή αυτή, όπως επανειλημμένα έχει υποστηρίξει η Τράπεζα της Ελλάδος. Μια προσαρμογή που εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα έσοδα υπόκειται, όπως είναι σαφές και από τις εξελίξεις, στις αβεβαιότητες της οικονομικής συγκυρίας, που επηρεάζει τη φοροδοτική ικανότητα των φορολογουμένων. Είναι βέβαια γεγονός ότι μέχρι σήμερα η μείωση των δαπανών ήταν μεγάλη. Στηρίχθηκε όμως κατά κύριο λόγο στην περικοπή των μισθών και των συντάξεων, καθώς και των δημόσιων επενδύσεων, ενώ υπήρχαν και υπάρχουν μεγάλα περιθώρια για ουσιαστική μείωση των δαπανών, εφόσον αντιμετωπιστούν οι δομικές αδυναμίες του κράτους που παράγουν χρόνια ελλείμματα και χρέη (βλ. Κεφάλαιο VII, Ειδικό θέμα 1). Η δημοσιονομική εξυγίανση πρέπει τώρα να προχωρήσει με πολύ ταχύτερους ρυθμούς στο δραστικό περιορισμό της σπατάλης στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, στη συγχώνευση ή και την κατάργηση φορέων του Δημοσίου που δεν προσφέρουν πραγματικό έργο, στην ανασύνταξη και εκλογίκευση του ευρύτερου δημόσιου τομέα. Η δημοσιονομική εξυγίανση θα είναι βιώσιμη και επιτυχής αν προκύψει από τη ριζική αναδιάρθρωση του κράτους, σε όλες τις βαθμίδες του, συμπεριλαμβανομένης της τοπικής αυτοδιοίκησης. Το Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής περιλαμβάνει σημαντικές διαρθρωτικές δημοσιονομικές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες θα συμβάλουν ουσιαστικά σ’ αυτή τη κατεύθυνση. Ορισμένες από αυτές έχουν εισαχθεί ήδη, όπως:

– Ο Νόμος 3863 για την ασφαλιστική μεταρρύθμιση θα έχει θετικό δημοσιονομικό αντίκτυπο, τόσο άμεσα όσο και σε μακροπρόθεσμη βάση. Μέχρι τα τέλη Μαρτίου 2011 θα

⁶ Εισήγηση του Υπουργού Οικονομικών στη σχετική διαβούλευση με τους φορείς, 22.9.2010.

ολοκληρωθούν οι απαραίτητες αξιολογήσεις προκειμένου να καθοριστεί κατά πόσον απαιτούνται περαιτέρω προσαρμογές, μέχρι τα τέλη Ιουνίου του 2011, των παραμέτρων του συνταξιοδοτικού συστήματος για τη συγκράτηση της αύξησης των συνταξιοδοτικών δαπανών στο 2,5% του ΑΕΠ μεταξύ 2009-2060.

– **Ο Νόμος 3842** εισήγαγε σημαντικές αλλαγές στη φορολόγηση της περιουσίας και στη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων και σειρά μέτρων κατά της φοροδιαφυγής, ενώ επεξέτεινε τον ΦΠΑ και σε άλλες δραστηριότητες.

– **Ο Νόμος 3871 για τη δημοσιονομική διαχείριση και ευθύνη** καθιερώνει την κατάρτιση ενός μεσοπρόθεσμου (τριετούς) πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής, που θα αφορά και τον προϋπολογισμό του 2011. Ο Υπουργός Οικονομικών θα έχει τη δυνατότητα επιβολής ανώτατου ορίου δαπανών στα υπουργεία, τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης και τους κοινωνικούς προϋπολογισμούς. Παράλληλα, συστάθηκε η Ενιαία Αρχή Πληρωμών για τους εργαζόμενους στον τομέα της γενικής κυβέρνησης και ολοκληρώθηκε η ηλεκτρονική απογραφή τους.

– **Ο Νόμος 3852 για τη νέα αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης** (“Πρόγραμμα Καλλικράτης”) μπορεί να οδηγήσει σε αξιολογή εξοικονόμηση δαπανών, οι οποίες είχαν αυξηθεί σημαντικά, και μάλιστα υπό συνθήκες πλημμελούς ελέγχου. Ο νόμος αποσκοπεί να εξοικονομήσει πόρους περιορίζοντας τον αριθμό των ΟΤΑ και των νομικών τους προσώπων και αξιοποιώντας τις οικονομίες κλίμακας και, ταυτόχρονα, να εισαγάγει ισχυρούς αναπτυξιακούς θεσμούς σε πρωτοβάθμιο και δευτεροβάθμιο επίπεδο που θα μπορούν να δημιουργήσουν προστιθέμενη αξία. Κρίσιμη προϋπόθεση για να υπάρξουν αυτές οι οικονομίες κλίμακας είναι ο σχεδιασμός του επιχειρησιακού προγράμματος υποστήριξης του “Καλλικράτη”, το οποίο όμως δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμη, και η συνέπεια – χρονική και ποιοτική – στην εκτέλεσή του. Η κυβέρνηση πάντως έχει δεσμευθεί να εξα-

σφαλίσει, μέσω της εφαρμογής του “Καλλικράτη”, βελτίωση του δημοσιονομικού αποτελέσματος της τάξεως των 500 εκατ. ευρώ ετησίως κατά την περίοδο 2011-13.

– **Ο Νόμος 3868 για την αναβάθμιση του ΕΣΥ** προβλέπει ρυθμίσεις για τη βελτίωση της λειτουργίας των δημόσιων νοσοκομείων και γενικότερα της λειτουργίας και διοίκησης των υπηρεσιών υγείας, καθώς και ενίσχυση της λογοδοσίας, της διαφάνειας και του εθελοντισμού. Προκειμένου να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα των δαπανών υγείας και να προχωρήσει ουσιαστικά ο εκσυγχρονισμός του συστήματος απαιτείται, μεταξύ άλλων, να βελτιωθεί δραστηρικά η καταγραφή της οικονομικής κατάστασης των νοσοκομείων, με την άμεση υιοθέτηση του διπλογραφικού λογιστικού συστήματος δεδουλευμένης βάσης, να επιταχυνθούν οι πληρωμές των νοσοκομείων ώστε να αποφευχθεί η συσσώρευση καθυστερούμενων οφειλών και να περιοριστεί η μεταφορά των υποχρεώσεων στο 2011, να μειωθεί η φαρμακευτική δαπάνη (κατατέθηκε στη Βουλή το νομοσχέδιο για την ηλεκτρονική συνταγογράφηση) και – όπως έχει ήδη αποφασιστεί – να συμβάλουν στη χρηματοοικονομική διαχείριση και τον έλεγχο των δαπανών των νοσοκομείων ελεγκτικές εταιρίες. Λόγω της χαλαρής συμπεριφοράς που επικράτησε επί δεκαετίες, η υλοποίηση των επιδιώξεων αυτών δεν θα είναι εύκολη – είναι όμως απαραίτητη τόσο για να μειωθούν οι σπατάλες όσο και για να διασφαλιστεί η παροχή ενός κρίσιμου δημόσιου αγαθού με ικανοποιητικούς όρους. (Αναλυτικότερα βλ. στο Κεφάλαιο VII, Ειδικό θέμα 4.)

– **Το νομοσχέδιο για την αναδιάρθρωση, του ΟΣΕ και της ΤΡΑΙΝΟΣΕ** έχει ιδιαίτερη σημασία, δεδομένου ότι ο ΟΣΕ αποτελεί μία εξαιρετικά ζημιογόνο δημόσια επιχείρηση. Το νομοσχέδιο αυτό αποτελεί την αρχή της προσπάθειας για την εξυγίανση των δημόσιων επιχειρήσεων. Αντίστοιχα, το πρόσφατο νομοσχέδιο για την κατάργηση και συγχώνευση υπηρεσιών και φορέων του δημόσιου τομέα⁷

⁷ Προβλέπεται η κατάργηση 18 φορέων του δημόσιου τομέα και η συγχώνευση άλλων 13 σε 5.

αποτελεί το πρώτο βήμα προς τη σημαντική περιστολή της σπατάλης που είναι δυνατόν να επιτευχθεί από τις καταργήσεις και συγχωνεύσεις πολύ περισσότερων φορέων.

ε) Η σημερινή κατάσταση επιβάλλει αταλάντευτη συνέχιση της δημοσιονομικής προσαρμογής, ετοιμότητα για τη διόρθωση των αποκλίσεων και μεγαλύτερη έμφαση στον έλεγχο των δαπανών της γενικής κυβέρνησης

Παρά τη σημαντική πρόοδο που έχει σημειωθεί, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές προκλήσεις και να ελλοχεύουν κίνδυνοι όσον αφορά την επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων του Προγράμματος. Οι κίνδυνοι εντοπίζονται στα ακόλουθα:

- χαμηλότερη του αναμενομένου απόδοση των εσόδων λόγω της ύφεσης,
- αναποτελεσματικότητα του φοροεισπρακτικού μηχανισμού, που δεν έχει ακόμη αντιμετωπιστεί ουσιαστικά,
- συσσώρευση πληρωτέων λογαριασμών και ληξιπρόθεσμων οφειλών (π.χ. των νοσοκομείων και των οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης),
- χειροτέρευση των αποτελεσμάτων των ΟΤΑ, ΟΚΑ, ΝΠΔΔ και ΔΕΚΟ,
- αύξηση των δαπανών το δεύτερο εξάμηνο λόγω καθυστερήσεων στην αποπληρωμή υποχρεώσεων στη διάρκεια του πρώτου εξαμήνου.

Οι κίνδυνοι αυτοί καθιστούν απαραίτητη την **αναμόρφωση του φορολογικού μηχανισμού, την ουσιαστική καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, την ένταση της προσπάθειας συλλογής και επεξεργασίας στατιστικών στοιχείων για το σύνολο των φορέων του τομέα της γενικής κυβέρνησης, καθώς και την εφαρμογή ενός αποτελεσματικού συστήματος παρακολούθησης και ελέγχου των δαπανών των εν λόγω φορέων.**

Στο Προσχέδιο Προϋπολογισμού του 2011 εκτιμάται ότι οι συνολικές δαπάνες του κρατικού προϋπολογισμού θα συγκρατηθούν το 2010 στα

75,2 δισεκ. ευρώ, δηλαδή 1,9 δισεκ. ευρώ κάτω από το στόχο του Προγράμματος (77,1 δισεκ. ευρώ), ενώ η υστέρηση των συνολικών καθαρών εσόδων θα φθάσει τα 2,7 δισεκ. ευρώ, με αποτέλεσμα το *έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού* να υπερβεί εφέτος το στόχο του Προγράμματος κατά 0,8 δισεκ. ευρώ. Τελικά όμως προβλέπεται ότι το *έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης* θα μειωθεί στα 18.508 εκατ. ευρώ ή 7,8% του ΑΕΠ (σε εθνολογιστική βάση), δηλαδή κάτω από το στόχο (18.722 εκατ. ευρώ), κυρίως λόγω του περιορισμού των αμυντικών δαπανών που αφορούν νέες παραλαβές. Η εκτιμώμενη διαμόρφωση των δαπανών κάτω από τον αρχικό στόχο θα επιτευχθεί με τον περιορισμό των λειτουργικών δαπανών, καθώς και των δαπανών για το εθνικό σκέλος του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, ενώ ταυτόχρονα πρέπει να ληφθεί πρόνοια ώστε να είναι δυνατόν να καλυφθεί η ενδεχόμενη ανάγκη αυξημένων μεταβιβάσεων προς τους φορείς κοινωνικής ασφάλισης προκειμένου να μειωθούν οι συσσωρευμένοι πληρωτέοι λογαριασμοί των νοσοκομείων.

Όπως προκύπτει και από το Προσχέδιο Προϋπολογισμού του 2011, η κυβέρνηση δεσμεύεται να συνεχίσει την πολιτική συγκράτησης των πρωτογενών δαπανών του κρατικού προϋπολογισμού, που προβλέπεται να μειωθούν κατά 2,3% το 2011 (μετά από εκτιμώμενη μείωση κατά 10,3% εφέτος). Επιπλέον, αν υπάρξει απόκλιση από τους στόχους του Προγράμματος για το 2011, θα λάβει διορθωτικά μέτρα με έμφαση στη συγκράτηση των λειτουργικών δαπανών, ενώ εξετάζεται το ενδεχόμενο ορισμένα προσωρινά μέτρα εξοικονόμησης δαπανών να αντικατασταθούν με μόνιμου χαρακτήρα παρεμβάσεις.

στ) Η επί το δυσμενέστερον αναθεώρηση των εκτιμήσεων για το ΑΕΠ και το δημόσιο έλλειμμα του 2009 είναι εφικτό να αντιμετωπιστεί προκειμένου να μην επηρεάσει ουσιαστικά τις δημοσιονομικές επιδόσεις εφέτος και το 2011

Ωστόσο, για την αξιολόγηση της πιθανής τελικής διαμόρφωσης των δημοσιονομικών μεγεθών το 2010 και των προοπτικών για το 2011

πρέπει να ληφθούν υπόψη και τα εντελώς πρόσφατα νέα δεδομένα (η Eurostat αναμενόταν να ανακοινώσει τα αναθεωρημένα στοιχεία στις 22 Οκτωβρίου, μετά την εκτύπωση της παρούσας Έκθεσης). Συγκεκριμένα:

- Αναθεωρήθηκε προς τα κάτω το πραγματικό και το ονομαστικό ΑΕΠ των τελευταίων ετών: σύμφωνα με προσωρινά στοιχεία, το ονομαστικό ΑΕΠ του 2009 είναι πλέον χαμηλότερο κατά 1,9% (σε σύγκριση με την προηγούμενη εκτίμηση) και ο λόγος ελλείμματος/ΑΕΠ για το έτος αυτό, που ήταν 13,6%, φθάνει κατ' αρχάς στο 13,9%.

- Ταυτόχρονα όμως, αναθεωρήθηκε προς τα άνω το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης του έτους 2009, μετά από δύο αλλαγές: (α) τη συμπερίληψη στον τομέα της γενικής κυβέρνησης ορισμένων ελλειμματικών δημόσιων επιχειρήσεων, κυρίως του τομέα των συγκοινωνιών και της αμυντικής βιομηχανίας, καθώς και άλλων φορέων του ευρύτερου δημόσιου τομέα, που προηγουμένως εθεωρείτο ότι βάσει των ορισμών του Ευρωπαϊκού Συστήματος Λογαριασμών δεν ανήκαν στη “γενική κυβέρνηση”, και (β) την επανεκτίμηση, βάσει στοιχείων ερευνών της ΕΛΣΤΑΤ, του αποτελέσματος των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης (ΟΚΑ), που ανήκουν στον τομέα της γενικής κυβέρνησης. Οι αλλαγές αυτές προσανξάνουν αισθητά το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης του έτους 2009.

- Εξαιτίας των ανωτέρω, αναθεωρείται προς τα άνω και ο λόγος ελλείμματος/ΑΕΠ του έτους 2009.

Για το 2010 τα νέα αυτά δεδομένα συνεπάγονται τα εξής:

- Και μόνο η αναθεώρηση του ΑΕΠ σημαίνει ότι ο στόχος για το έλλειμμα το 2010 αντιστοιχεί πλέον σε 8,0 % του ΑΕΠ (και όχι σε 7,8% του ΑΕΠ που ήταν προηγουμένως).

- Το κυριότερο όμως είναι ότι:

– (α) το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης θα προσανξηθεί μεν από το έλλειμμα των δημό-

σιων επιχειρήσεων και άλλων φορέων που προστέθηκαν στον τομέα, αλλά θα παύσει να επιβαρύνεται από την κατάπτωση εγγυήσεων δανείων που έχουν συνάψει αυτές οι δημόσιες επιχειρήσεις (ενώ η καταβολή των χρεολυσίων δεν περιλαμβάνεται στο έλλειμμα), και

– (β) τίθεται το ερώτημα εάν οι ΟΚΑ είναι πλέον σε θέση να εμφανίσουν εφέτος πλεόνασμα του ύψους που αναφέρεται στο Προσχέδιο του Προϋπολογισμού, λαμβανομένου υπόψη ότι πέτυχε εμφάνισαν τελικά μικρό έλλειμμα και όχι πλεόνασμα της τάξεως του 0,5% του ΑΕΠ όπως υπολογιζόταν προηγουμένως.

Ορισμένοι πρώτοι, κατά προσέγγιση, υπολογισμοί υποδηλώνουν ότι τα ανωτέρω θα συνεπάγονταν το ενδεχόμενο να διαμορφωθεί **εφέτος** ο λόγος του ελλείμματος προς το ΑΕΠ σε επίπεδο υψηλότερο από το στόχο. Όσον αφορά το **2011**, ο στόχος του Προσχεδίου του Προϋπολογισμού να μειωθεί το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης στο 7,0% του ΑΕΠ αντιστοιχεί πλέον στο 7,2% του αναθεωρημένου ΑΕΠ. *Είναι όμως δυνατόν να αποτραπεί η διαμόρφωση του ελλείμματος σε υψηλότερο επίπεδο το 2011*, δεδομένου ότι:

- η εφαρμογή του νομοσχεδίου για την αναδιάρθρωση του ΟΣΕ και της ΤΡΑΙΝΟΣΕ και η εξυγίανση της λειτουργίας άλλων ελλειμματικών δημόσιων επιχειρήσεων αναμένεται να οδηγήσει σε μείωση των ελλειμμάτων τους, άρα και της επιβάρυνσης του ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης, και

- η εφαρμογή του Ν. 3863 για το ασφαλιστικό σύστημα και τα μέτρα που έχουν ληφθεί και λαμβάνονται για την αντιμετώπιση της εισφοροδιαφυγής και τη μείωση της φαρμακευτικής δαπάνης θα βελτιώσουν αισθητά το αποτέλεσμα των ΟΚΑ.

Γενικότερα, εν όψει των νέων δεδομένων, είναι αυτονόητο ότι πρέπει να ενταθεί η προσπάθεια για περιστολή των δημόσιων δαπανών και για αύξηση των εσόδων σύμφωνα με τους στόχους του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής, μεταξύ άλλων με περικοπές

ελαστικών δαπανών και με αύξηση της απόδοσης του φοροεισπρακτικού μηχανισμού.

ζ) Οι δημοσιονομικές εξελίξεις διεθνώς καθιστούν πιο επιτακτική και επείγουσα τη δημοσιονομική προσαρμογή στην Ελλάδα

Η Ελλάδα δεν είναι η μόνη ανεπτυγμένη χώρα που αντιμετωπίζει σοβαρές δημοσιονομικές προκλήσεις, αν και η περίπτωσή της διαφέρει επειδή συνδέεται με ένα επικίνδυνο μείγμα προβλημάτων που απορρέουν από τις διαρθρωτικές αδυναμίες της οικονομίας και αποτυπώνονται στα “δίδυμα” ελλείμματα και χρέη.⁸ Είναι γεγονός ότι υψηλά δημόσια ελλείμματα εμφανίζουν όχι μόνο χώρες της “περιφέρειας” της ζώνης του ευρώ όπως η Ιρλανδία και η Πορτογαλία, αλλά και χώρες όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και οι ΗΠΑ, ενώ η τάση ανόδου του δημόσιου χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ είναι γενική στις ανεπτυγμένες οικονομίες και οι εντάσεις στις αγορές των αντίστοιχων κρατικών τίτλων είναι αυξημένες. Το τελευταίο διάστημα, η Ιρλανδία ανακοίνωσε ότι το δημόσιο έλλειμμα της θα φθάσει εφέτος το 32% του ΑΕΠ λόγω του κόστους διάσωσης της Anglo Irish Bank. Η Πορτογαλία, η Ισπανία, η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο ανακοίνωσαν προϋπολογισμούς δημοσιονομικής αυστηρότητας για το 2011.

Οι εξελίξεις αυτές δεν πρέπει να μας οδηγήσουν σε εφησυχασμό. Αντίθετα, σημαίνουν ότι οι συνθήκες γίνονται δυσκολότερες για την Ελλάδα, όσον αφορά την πρόσβαση στις αγορές από το Δημόσιο και από τις εμπορικές τράπεζες. Οι συνθήκες είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα παραμείνουν δύσκολες και στο μέλλον, όταν το Δημόσιο θα προσφύγει στις διεθνείς αγορές για μεσο-μακροπρόθεσμο δανεισμό, σε μια φάση που θα έχει αυξηθεί σημαντικά η ζήτηση δανειακών κεφαλαίων όχι μόνο από το δημόσιο τομέα των ανεπτυγμένων οικονομιών, αλλά και από τις μεγάλες επιχειρήσεις καθώς και από τις τράπεζες των χωρών αυτών που θα επιδιώκουν να προσαρμοστούν στους νέους διεθνείς κανόνες για τις κεφαλαιακές απαιτήσεις. Το προφανές συμπέρασμα είναι ότι **η Ελλάδα πρέπει να επιτύχει πλήρως και**

εγκαίρως τους δημοσιονομικούς της στόχους και ει δυνατόν να τους υπερακοντίσει, προκειμένου να βελτιώσει τη σχετική της θέση. Η Τράπεζα της Ελλάδος είχε επισημάνει ήδη πριν από την υιοθέτηση του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής ότι θα είναι εξαιρετικής σημασίας αν η δημοσιονομική εξυγίανση στο σκέλος των δαπανών προχωρήσει ακόμη περισσότερο από ό,τι προγραμματίζεται, μέσω του δραστικού περιορισμού της σπατάλης καθώς και μέσω της συγχώνευσης ή και της κατάργησης φορέων του δημόσιου τομέα που δεν προσφέρουν πραγματικό έργο. Περαιτέρω αύξηση της ήδη υψηλής φορολογικής επιβάρυνσης εκείνων που δεν φοροδιαφεύγουν θα είχε δυσμενέστερες συνέπειες στην οικονομική δραστηριότητα, δεδομένου και του έντονου φορολογικού ανταγωνισμού στον ευρωπαϊκό χώρο. Αντίθετα, η επιτάχυνση της δημοσιονομικής εξυγίανσης μέσω της μείωσης των δαπανών μπορεί να “εκπλήξει” θετικά τις αγορές και να συμβάλει στην ταχύτερη αποκατάσταση της εμπιστοσύνης, επηρεάζοντας θετικά το κόστος δανεισμού του Δημοσίου και κατ’ επέκταση των τραπεζών, των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών.⁹

4 ΤΟ ΣΥΝΘΕΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η παγκόσμια οικονομία αντιμετωπίζει σύνθετες προκλήσεις που απαιτούν νέες απαντήσεις

Η ελληνική οικονομία πρέπει να επιτύχει την έξοδο από την κρίση μέσα σ’ ένα περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από τις σύνθετες προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα η παγκόσμια οικονομία. Η αναμενόμενη για το 2010 ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας, ακολουθώντας τις παρούσες τάσεις, θα επιβραδυνθεί το 2011 τόσο στις ανεπτυγμένες όσο και στις αναδυόμενες οικονομίες. Οι κυριότεροι κίνδυνοι για την άνοδο της οικονομικής δραστηριότητας προέρχονται από: (α) το ενδεχόμενο η ανάκαμψη της δραστηριότητας στις μεγάλες ανεπτυγμένες οικονομίες να μη

⁸ Βλ. και Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009, Απρίλιος 2010, σελ. 29-30.

⁹ Τράπεζα της Ελλάδος, ό.π., σελ. 25.

συνοδευθεί από ανάκαμψη και της απασχόλησης, (β) την εξασθενημένη οικονομική θέση των νοικοκυριών λόγω της προσπάθειάς τους να μειώσουν τη δανειακή τους επιβάρυνση, (γ) τις περιοριστικές δημοσιονομικές πολιτικές και (δ) το ενδεχόμενο να εξασθενήσει η ζήτηση στις αναδυόμενες αγορές.

Οι κίνδυνοι αυτοί και η εμπειρία της κρίσης στρέφουν τους προβληματισμούς σε νέες περιοχές. Οι προβληματισμοί αυτοί αποκτούν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και για την Ελλάδα, καθώς προοιωνίζονται πιθανές αλλαγές στην οικονομική πολιτική σε παγκόσμιο επίπεδο. Ενδεικτικά αναφέρονται:

— Η πρόσφατη Συνδιάσκεψη για τις “Προκλήσεις της Ανάπτυξης, της Απασχόλησης και της Κοινωνικής Συνοχής”, την οποία διοργάνωσαν από κοινού το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ),¹⁰ έθεσε στο επίκεντρο τα προβλήματα της απασχόλησης. Όπως τονίστηκε,¹¹ απαιτείται ταχεία δράση, πριν η ανεργία μετατραπεί σε διαρθρωτικό πρόβλημα. Δεδομένου μάλιστα ότι η αύξηση της παραγωγής είναι ο πιο σημαντικός παράγοντας αύξησης της απασχόλησης, κρίνεται αναγκαίο να εξαντληθούν τα περιθώρια της δημοσιονομικής και της νομισματικής πολιτικής — σε συνδυασμό με μέτρα που μειώνουν τη γενικότερη αβεβαιότητα για τις οικονομικές προοπτικές — προκειμένου να επιτευχθεί η ταχεία ανάκαμψη της δραστηριότητας.

Εξάλλου, ιδιαίτερο ενδιαφέρον και για την Ελλάδα έχουν τρεις επισημάνσεις της ανάλυσης της ΔΟΕ. Πρώτον, αποτελεί σημαντική πρόκληση πολιτικής η **εδραίωση θεσμών στην αγορά εργασίας που “σηματοδοτούν” σωστά στους κοινωνικούς εταίρους το περιθώριο διατηρήσιμης βελτίωσης των μισθών** που είναι σε θέση να αντέξει η οικονομία, καθώς και το πώς αυτό το περιθώριο θα εξελιχθεί στο μέλλον. Δεύτερον, καθώς οι διαρθρωτικές αλλαγές στις οικονομίες μετατοπίζουν τις ευκαιρίες απασχόλησης προς παραγωγικότερους και δυναμικότερους κλάδους, η εξασφάλιση της κινητικότητας των εργαζομένων απαιτεί

όχι μόνο την ενίσχυση κατάλληλων προγραμμάτων κατάρτισης αλλά και τη στήριξη των πιο δυναμικών μεταξύ των μικρών επιχειρήσεων. Τρίτον, ένα ισχυρότερο κοινωνικό δίκτυο προστασίας τελικά αυξάνει το απόθεμα ανθρωπίνου κεφαλαίου και την παραγωγικότητα.

— Στη Σύνοδο των G-20 που πραγματοποιήθηκε στο Τορόντο στις 27 Ιουνίου, τονίστηκε ότι οι χώρες τους πρέπει ταυτόχρονα να ενισχύσουν την ανάκαμψη και να εφαρμόσουν αξιόπιστα προγράμματα για την επίτευξη της διατηρησιμότητας των δημόσιων οικονομικών, τα οποία πρέπει να έχουν την αρμόζουσα χρονική κλιμάκωση, να είναι “φιλικά προς την ανάπτυξη” και διαφοροποιημένα ανάλογα με τις ιδιαίτερες περιστάσεις κάθε χώρας. Σύμφωνα με τη διατύπωση του ΔΝΤ,¹² οι αναδυόμενες οικονομίες με μεγάλα εξωτερικά πλεονάσματα πρέπει να ενισχύσουν την εγχώρια ζήτηση προκειμένου να αντισταθμίσουν την απώλεια ζήτησης λόγω των περιοριστικών μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής στις ανεπτυγμένες χώρες. Συνδυαζόμενη με διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, αυτή η επανεξισορρόπηση της ζήτησης θα αύξανε το ρυθμό ανόδου της παγκόσμιας παραγωγής, εξέλιξη που θα ήταν θετική για τη δημιουργία θέσεων εργασίας μεσοπρόθεσμα.

Στην **τελευταία ετήσια σύνοδο του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου στις αρχές Οκτωβρίου**, ο Γενικός Διευθυντής του ΔΝΤ συνόψισε τον πρόσφατο προβληματισμό για τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα η παγκόσμια οικονομία και για τις απαντήσεις πολιτικής που αυτή πρέπει να δώσει.¹³

¹⁰ Όσλο, 13 Σεπτεμβρίου. Μεταξύ άλλων ηγετών, συμμετέχε και ο Πρωθυπουργός της Ελλάδος.

¹¹ Δήλωση του D. Strauss-Kahn, Γενικού Διευθυντή του ΔΝΤ, στη Συνδιάσκεψη, 13.9.2010, και συνέντευξη του O. Blanchard, επικεφαλής οικονομολόγου του ΔΝΤ, στο *IMF Survey Magazine*, 9.9.2010. Βλ. επίσης ILO-IMF, “Joint Discussion Document”, The Challenges of Growth, Employment and Social Cohesion (περιλαμβάνει δύο αυτοτελείς συμβολές του ΔΝΤ και της ΔΟΕ). Ανάλογες απόψεις διατυπώνονται και στην εισαγωγή (editorial) του *Employment Outlook* 2010 του ΟΟΣΑ, Ιούλιος 2010, από τον John Martin.

¹² Συνέντευξη του O. Blanchard στο *IMF Survey Magazine*, 9.9.2010.

¹³ Dominique Strauss-Kahn, “A New Globalisation for a New World”, εναρκτήρια ομιλία στην ετήσια σύνοδο της Παγκόσμιας Τράπεζας και του ΔΝΤ, 8.10.2010.

- Το δημόσιο χρέος των ανεπτυγμένων οικονομιών, από 75% πριν από την κρίση, αναμένεται να φθάσει στο 110% το 2014. Μόνο το 1/10 της αύξησης αυτής προέρχεται άμεσα από τις πολιτικές δημοσιονομικής ώθησης που ακολουθήθηκαν, ενώ το υπόλοιπο οφείλεται στη δαπάνη διάσωσης του χρηματοπιστωτικού τομέα και στη μείωση των δημόσιων εσόδων λόγω της ύφεσης. Επομένως, οι χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης συνιστούν τη μεγαλύτερη απειλή για τη διατηρησιμότητα των δημόσιων οικονομικών. Σύμφωνα με το ΔΝΤ, όλες οι χώρες πρέπει να επιτύχουν διατηρήσιμη δημοσιονομική θέση μεσοπρόθεσμα. Βραχυπρόθεσμα, πρέπει να κάνουν ό,τι μπορούν προς την κατεύθυνση αυτή (με διαφορετικό τρόπο ανάλογα με τις συνθήκες σε κάθε χώρα) και —για όσο διάστημα η ανάκαμψη παραμένει εύθραυστη— να χρησιμοποιήσουν τα διαθέσιμα δημοσιονομικά περιθώρια για να τονώσουν την ανάκαμψη.

- Οι μεσο-μακροπρόθεσμες επιπτώσεις από την αύξηση της ανεργίας στη διάρκεια της κρίσης μπορεί να είναι πολύ σοβαρές —γι' αυτό πρέπει ν' αντιμετωπιστεί ο κίνδυνος μιας ανάκαμψης η οποία δεν θα συνοδεύεται από αύξηση της απασχόλησης.

- Για την αναμόρφωση του χρηματοπιστωτικού τομέα έγιναν στη διάρκεια της κρίσης σημαντικές εξαγγελίες σε παγκόσμιο επίπεδο και ήδη έχουν πραγματοποιηθεί πολλά. Ωστόσο, δεν αρκούν καλύτεροι ρυθμιστικοί κανόνες —χρειάζεται επίσης καλύτερη εποπτεία (για την εφαρμογή αυτών των κανόνων), καθώς και δημιουργία μηχανισμών αντιμετώπισης/επίλυσης κρίσεων.

- Οι επερχόμενες αλλαγές στην παγκόσμια οικονομία την επόμενη εικοσαετία έχουν σημαντικές συνέπειες και για το πρότυπο ανάπτυξης. Θα πρέπει να αναζητηθούν νέες πηγές ανάπτυξης, μεταξύ των οποίων είναι και η πράσινη ανάπτυξη. Θα πρέπει να υπάρξει επανεξισορρόπηση της ανάπτυξης μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, καθώς και επανεξισορρόπηση της ζήτησης μεταξύ των οικονομιών με εξωτερικό πλεόνασμα και εκείνων με εξωτερικό έλλειμμα. Τέλος, θα χρεια-

στούν διευρυμένη συνεργασία μεταξύ χωρών και καλύτερη οικονομική διακυβέρνηση.

5 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΝΙΑΙΑΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σημαντική η συμβολή της ΕΚΤ στη διαφύλαξη της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας στη ζώνη του ευρώ και στη στήριξη της ελληνικής οικονομίας

— Στη διάρκεια του τρέχοντος έτους, η νομισματική πολιτική της ΕΚΤ (συμπεριλαμβανομένης της εφαρμογής μη συμβατικών μέτρων) έχει παράσχει σημαντική στήριξη στην ανάκαμψη της οικονομίας της ζώνης του ευρώ και στη διαφύλαξη της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας. **Τα μέτρα του Ευρωσυστήματος που τροφοδοτούν τις τράπεζες της ζώνης του ευρώ με ρευστότητα έχουν ιδιαίτερη σημασία και για τις ελληνικές τράπεζες, μετά την αποκοπή τους από τις διεθνείς αγορές και τη μείωση των καταθέσεων.** Η ΕΚΤ είχε εξάλλου ουσιαστική συμβολή στο σχεδιασμό του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας και στην κατάρτιση του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής, ενώ συμμετέχει και στην παρακολούθηση της εφαρμογής του.

Τους πρώτους εννέα μήνες του 2010, τα βασικά επιτόκια του Ευρωσυστήματος δεν μεταβλήθηκαν, παραμένοντας σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Παράλληλα, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ εξακολούθησε να εφαρμόζει μη συμβατικά μέτρα νομισματικής πολιτικής. Τα μέτρα αυτά διαφυλάσσουν τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα και συμβάλλουν στην εξομάλυνση των συνθηκών στη διατραπεζική αγορά, ώστε να διευκολύνεται η ροή των τραπεζικών πιστώσεων προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά της ζώνης του ευρώ.

Την περίοδο Ιανουαρίου-Απριλίου 2010 ορισμένα μη συμβατικά μέτρα, τα οποία είχαν εφαρμοστεί τα προηγούμενα έτη, άρθηκαν, δεδομένης της σταδιακής ομαλοποίησης των συνθηκών στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Ωστόσο, στη συνέχεια παρουσιάστηκαν εκ νέου εντάσεις στις χρηματοπιστωτικές αγορές εξαιτίας των ανησυχιών σχετικά με τη δημο-

σιονομική κατάσταση σε ορισμένα κράτη-μέλη. Προκειμένου να αντιμετωπίσει τις εντάσεις, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ επανενεργοποίησε ορισμένα μη συμβατικά μέτρα νομισματικής πολιτικής και επιπλέον θέσπισε το Πρόγραμμα για τις Αγορές Τίτλων. Η εφαρμογή των μέτρων αυτών από το Ευρωσύστημα, η θέσπιση, στις 9 Μαΐου 2010, από το Συμβούλιο των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών (Ecofin) και τα κράτη-μέλη, μιας δέσμης μέτρων για τη διαφύλαξη της χρηματοοικονομικής σταθερότητας στην Ευρώπη, συμπεριλαμβανομένου ενός Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Χρηματοοικονομικής Σταθεροποίησης, καθώς και τα αποτελέσματα της ευρωπαϊκής άσκησης προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων τον Ιούλιο του 2010, ανοίγουν το δρόμο για προοδευτική υποχώρηση των εντάσεων.

Η χάραξη της ενιαίας νομισματικής πολιτικής στοχεύει στην επίτευξη του πρωταρχικού σκοπού του Ευρωσυστήματος, δηλαδή στην εδραίωση της σταθερότητας των τιμών στη ζώνη του ευρώ σε μεσοπρόθεσμη βάση. Η επίτευξη της σταθερότητας των τιμών αποτελεί την κύρια αλλά και απαραίτητη συμβολή της νομισματικής πολιτικής, ώστε να δημιουργηθούν κατάλληλες συνθήκες για διατηρήσιμη οικονομική άνοδο, αύξηση της απασχόλησης και διασφάλιση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας. Η υιοθέτηση, από το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ, μη συμβατικών μέτρων νομισματικής πολιτικής (των μέτρων “ενισχυμένης πιστωτικής στήριξης”) όταν επικρατούσαν ισχυρές εντάσεις στις χρηματοπιστωτικές αγορές, καθώς και η θέσπιση του Προγράμματος για τις Αγορές Τίτλων όχι μόνο δεν αντιστρατεύονται την εκπλήρωση του πρωταρχικού σκοπού του Ευρωσυστήματος αλλά και συμβάλλουν στην αποτελεσματική “μετάδοση” της νομισματικής πολιτικής στην πραγματική οικονομία. Όλα τα ανωτέρω μέτρα είναι, από τη φύση τους, προσωρινής ισχύος.

Η αύξηση της συνολικής ρευστότητας του τραπεζικού συστήματος την οποία συνεπάγεται η απόκτηση χρεογράφων εκ μέρους του Ευρω-

συστήματος, εξουδετερώνεται μέσω άλλων έκτακτων πράξεων ανοικτής αγοράς, οι οποίες απορροφούν ρευστότητα ισόποση προς τις προηγηθείσες αγορές χρεογράφων, ώστε η κατεύθυνση της νομισματικής πολιτικής να παραμένει αμετάβλητη.

Στη διάρκεια του τρέχοντος έτους, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ έλαβε σημαντικές αποφάσεις σχετικά με τα περιουσιακά στοιχεία τα οποία τα πιστωτικά ιδρύματα δικαιούνται να προσφέρουν ως εξασφαλίσεις έναντι της χρηματοδότησης που αντλούν από το Ευρωσύστημα. Ορισμένες από τις αποφάσεις αυτές έχουν ιδιαίτερη σημασία και για τις ελληνικές τράπεζες. Ειδικότερα:

– **(α)** Ορισμένες κατηγορίες χρεογράφων είχαν περιληφθεί στις αποδεκτές εξασφαλίσεις για πρώτη φορά τον Οκτώβριο του 2008. Αυτό ήταν ένα μέτρο που συνέβαλε στη διευκρίνιση του συνόλου των αποδεκτών εξασφαλίσεων με στόχο να διευκολυνθεί η αντιμετώπιση της τότε έξαρσης της χρηματοπιστωτικής αναταραχής. Τον Απρίλιο του 2010 αποφασίστηκε ότι η ισχύς αυτού του μέτρου θα λήξει στο τέλος του 2010.

– **(β)** Το σύνολο των αποδεκτών εξασφαλίσεων διευρύνθηκε και με τη μείωση, από τον Οκτώβριο του 2008, της ελάχιστης πιστωτικής διαβάθμισης η οποία απαιτείται από ένα στοιχείο προκειμένου να γίνεται αποδεκτό ως εξασφάλιση από το Ευρωσύστημα. Τον Απρίλιο του 2010, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε ότι η μείωση αυτή θα εξακολουθήσει να ισχύει και μετά το τέλος του 2010.

– **(γ)** Επιπλέον, το Μάιο το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε ότι η ελάχιστη πιστωτική διαβάθμιση δεν θα εφαρμόζεται στην περίπτωση που τα πιστωτικά ιδρύματα προσφέρουν ως εξασφαλίσεις τα εμπορεύσιμα χρεόγραφα τα οποία έχουν εκδοθεί από το Ελληνικό Δημόσιο ή εμπορεύσιμα χρεόγραφα τα οποία καλύπτονται από εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου. Το Ευρωσύστημα θα χορηγεί χρηματοδότηση έναντι των εν λόγω τίτλων ανεξάρτητα από τις πιστωτικές

διαβαθμίσεις τις οποίες τυχόν τους αποδώσουν οι οίκοι πιστοληπτικής αξιολόγησης. Η απόφαση αυτή βασίστηκε στο ότι το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ έχει αξιολογήσει ως κατάλληλο το πρόγραμμα οικονομικής και χρηματοπιστωτικής προσαρμογής της ελληνικής οικονομίας.

6 Η ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Επόμενο βήμα για την ελληνική οικονομία: ένα συνεκτικό Σχέδιο Δράσης για την Ανάπτυξη

Προαπαιτούμενο για να εισέλθει η ελληνική οικονομία σε ένα νέο ενάρετο κύκλο είναι η σταθερή πορεία της δημοσιονομικής προσαρμογής, και μάλιστα, όπου είναι δυνατόν, με ρυθμούς ταχύτερους και από αυτούς που προβλέπει το Πρόγραμμα. Αυτό θα επηρέαζε θετικά το γενικότερο οικονομικό κλίμα, θα ενίσχυε την εμπιστοσύνη των αγορών και θα είχε ευνοϊκή επίδραση στη διαθεσιμότητα και στο κόστος δανειακών κεφαλαίων. Στις παρούσες συνθήκες, η δημοσιονομική εξυγίανση είναι αναγκαία συνθήκη για την αναπτυξιακή επανεκκίνηση της οικονομίας. Αλλά δεν είναι αυτομάτως και ικανή συνθήκη.

Εκείνο που απαιτείται σήμερα είναι ένα εξίσου δεσμευτικό, συνεκτικό **Σχέδιο Δράσης για την Ανάπτυξη**, το οποίο θα βαδίζει παράλληλα με τη δημοσιονομική προσαρμογή, θα εξειδικεύει τις διαρθρωτικές πολιτικές που έχουν δρομολογηθεί με το Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής, θα τις συμπληρώνει με νέες και θα ιεραρχεί αυστηρά και θα συντονίζει όλες τις δράσεις των δημόσιων φορέων που ενισχύουν την ανάπτυξη χωρίς να θέτουν σε κίνδυνο τους δημοσιονομικούς στόχους. Το Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής προβλέπει τα απολύτως απαραίτητα για την αντιμετώπιση της τρέχουσας κρίσης. Η ευθύνη της οικονομικής πολιτικής όμως δεν εξαντλείται στην εφαρμογή των μέτρων αυτών και μόνο. Πρέπει, παράλληλα, να επισπεύσει πολιτικές που θα στοχεύουν στη συντομότερη δυνατή επανεκκίνηση της οικονομίας και να προσεγγίσει τα μεγάλα ζητήματα της ανάπτυξης αποφασιστικά.

Ένα Σχέδιο Δράσης, που θα συντονίσει τις πολιτικές αυτές, σε συνδυασμό με την προώθηση των μεταρρυθμίσεων που έχουν ήδη προγραμματιστεί και με την απρόσκοπτη πορεία της δημοσιονομικής προσαρμογής, θα εκπέμψει το ηχηρό μήνυμα στην εγχώρια και τη διεθνή αγορά ότι η ελληνική οικονομία αναπροσανατολίζεται, μετασχηματίζεται, ανοίγεται σε δυναμικές επιχειρηματικές πρωτοβουλίες με περισσότερη εξωστρέφεια και μπορεί να εκμεταλλευθεί αποδοτικά την ευκαιρία που παρέχει ο μηχανισμός στήριξης, προκειμένου να ανακάμψει σύντομα.

Αφετηρίες του Σχεδίου Δράσης για την Ανάπτυξη

Για την εξασφάλιση διατηρήσιμης ανάπτυξης χρειαζόμαστε σήμερα μια συνολική αναπτυξιακή στόχευση, μια σαφή απόφαση για το τι θέλουμε να επιτύχουμε τα επόμενα χρόνια και μια εξίσου σαφή επιλογή των μέσων που θα μας οδηγήσουν εκεί. Πρώτα απ' όλα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι δεν υπάρχει δυνατότητα επιστροφής στο πρότυπο ανάπτυξης που υπήρχε πριν από την κρίση. Ήδη αναφέρθηκε γιατί η ανάπτυξη αυτή δεν ήταν διατηρήσιμη. Γι' αυτό, λοιπόν, πρέπει το Σχέδιο Δράσης να δείχνει το δρόμο από το παλιό, στρεβλό πρότυπο ανάπτυξης, που στηριζόταν κυρίως στην άνοδο της ζήτησης (ιδίως της καταναλωτικής) και του δανεισμού τόσο του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού τομέα, προς ένα **νέο πρότυπο, που θα χαρακτηρίζεται από μια εξωστρεφή αναπτυξιακή δυναμική στηριγμένη στην ενίσχυση της παραγωγικής βάσης μέσω επενδύσεων και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Ταυτόχρονα, το νέο πρότυπο πρέπει να ενσωματώνει την προστασία του περιβάλλοντος και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής**. Αυτό σημαίνει ότι οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις πρέπει να σχεδιαστούν με βάση μια πολύπλευρη, "ολιστική" προσέγγιση.

Από μια μακροχρόνια σκοπιά, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η σημερινή κρίση στην Ελλάδα δεν χαρακτηρίζεται μόνο από τις σοβαρές δημοσιονομικές προκλήσεις, αλλά και από μια πρόσθετη, επίσης μεγάλη, πρόκληση: την εξωτερική ανισορροπία της οικο-

νομίας, που εκδηλώνεται στο μεγάλο και επίμονο έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.¹⁴ Οι δύο προκλήσεις είναι αλληλένδετες, στο βαθμό που το υψηλό δημοσιονομικό έλλειμμα συνδέεται με το χρόνιο υψηλό έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, ενώ το μέγεθος και η επιμονή της εξωτερικής ανισορροπίας υποδηλώνουν την ύπαρξη σημαντικών διαρθρωτικών προβλημάτων. Από το 2000 και μετά το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών διευρύνθηκε σημαντικά και το 2008 υπερέβη το 14% του ΑΕΠ. Αυτά τα υψηλά και παρατεταμένα ελλείμματα, που αντανακλούν την ανεπάρκεια της ιδιωτικής και της δημόσιας αποταμίευσης, δημιουργούν και αυξανόμενο εξωτερικό χρέος.

Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών μπορεί να αποδοθεί στο ότι η ανάπτυξη πυροδοτήθηκε κυρίως από την πλευρά της ζήτησης, δηλαδή η εγχώρια ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών υπερέβαινε το δυνητικό προϊόν της ελληνικής οικονομίας αντανακλώντας τις εσωτερικές ανισορροπίες του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα. Ταυτόχρονα, οι δείκτες ανταγωνιστικότητας τιμών και κόστους καταγράφουν για την Ελλάδα, από την έναρξή της στη ζώνη του ευρώ, σωρευτική μέχρι σήμερα απώλεια ανταγωνιστικότητας τιμών και κόστους της τάξεως του 20-25%. Ασφαλώς, η βελτίωση των μακροοικονομικών επιδόσεων μιας χώρας μέσω ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας ανάγεται τελικά σε ζήτημα βελτίωσης της συνολικής παραγωγικότητας των συντελεστών, δηλαδή της παραγωγικότητας της εργασίας και του κεφαλαίου, και στο κατά πόσον η παραγωγή είναι προσανατολισμένη προς τομείς υψηλής προστιθέμενης αξίας.

Τα ανωτέρω οδηγούν σε σαφή συμπεράσματα για το ζήτημα της ανταγωνιστικότητας: Οι πολιτικές που βελτιώνουν τη δημοσιονομική θέση συμβάλλουν και στη μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Ταυτόχρονα, οι πολιτικές που ενθαρρύνουν την αποταμίευση του ιδιωτικού τομέα και τιθαεύουν τον καταναλωτικό δανεισμό συμ-

βάλλουν στη γεφύρωση του χάσματος επενδύσεων/αποταμίευσης του ιδιωτικού τομέα. Τέτοιες πολιτικές επιχειρούν να αντιμετωπίσουν το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών κατά κύριο λόγο από την πλευρά της ζήτησης και αποβλέπουν στην επανευθυγράμμιση των ρυθμών ανόδου της συνολικής ζήτησης στην οικονομία με τους ρυθμούς ανόδου των παραγωγικών δυνατοτήτων της.

Παράλληλα, είναι αναγκαίο να βελτιωθούν οι επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας από την πλευρά της προσφοράς και να προωθηθούν η εξωστρέφεια και η ευελιξία στην αντιμετώπιση ενδεχόμενων εξωτερικών κραδασμών. Προς το σκοπό αυτό, και για μια οικονομία που μετέχει σε νομισματική ένωση, απαιτούνται μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας (μεταξύ άλλων με προσαρμογή των συστημάτων εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης στις σύγχρονες ανάγκες) και στις αγορές προϊόντων, καθώς και αναβάθμιση της ποιότητας των θεσμών.

Οι μεταρρυθμίσεις που απαιτούνται στις περιοχές αυτές προδιαγράφουν τις κατευθύνσεις για τις διαρθρωτικές πολιτικές που πρέπει να περιλαμβάνονται στο Σχέδιο Δράσης για την Ανάπτυξη (πέραν όσων ήδη περιλαμβάνονται στο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής για την ενίσχυση του δυνητικού ρυθμού ανάπτυξης και της διεθνούς ανταγωνιστικότητας), προκειμένου να επιτευχθεί ο μετασχηματισμός της ελληνικής οικονομίας, αξιοποιώντας το αναπτυξιακό δυναμικό της, που είναι μεγάλο.

Βασικά στοιχεία του Σχεδίου Δράσης για την Ανάπτυξη

Το Σχέδιο Δράσης, λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα που περιγράφονται στις προηγούμενες παραγράφους, πρέπει να περιλαμβάνει:

Πρώτον, στοχευμένη αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας και συγκεκρι-

¹⁴ Στις 23 Σεπτεμβρίου εκδόθηκε από την Τράπεζα της Ελλάδος ο τόμος *Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής*.

μένα μεσοπρόθεσμα σχέδια με σαφείς στόχους και μέσα πολιτικής για την εξωστρεφή ανάπτυξη— με έμφαση δηλαδή στις εξαγωγές και στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να τεθούν προτεραιότητες (α) για την κατανομή των δημόσιων πόρων που διατίθενται τόσο για τις δημόσιες επενδύσεις όσο και για την ενίσχυση των ιδιωτικών και (β) για την αναβάθμιση των υποδομών, π.χ. στους κρίσιμους τομείς των μεταφορών και της ενέργειας.

Δεύτερον, εξειδίκευση και ταχεία εφαρμογή των οριζόντιων αλλαγών που εκτιμάται ότι θα έχουν θετική επίδραση στο δυναμικό ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας. Βασικός στόχος αυτής της προσπάθειας είναι η δημιουργία ενός περιβάλλοντος φιλικού προς την επιχειρηματική δραστηριότητα, με τη δραστική βελτίωση του ρυθμιστικού και θεσμικού πλαισίου.

Οι ενδιαμέσιοι στόχοι για την ενίσχυση του δυναμικού ρυθμού ανάπτυξης και τη βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας είναι οι εξής:

- Ο εκσυγχρονισμός και η διαφάνεια της δημόσιας διοίκησης.
- Η ενίσχυση της ευελιξίας στην αγορά εργασίας.
- Η ενδυνάμωση του ανταγωνισμού στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών.
- Η βελτίωση της απορρόφησης των κοινοτικών πόρων μέσω του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ), η προώθηση των επενδύσεων και η ενίσχυση του εξαγωγικού προσανατολισμού της οικονομίας.
- Η αύξηση της αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης.

Ορισμένα μέτρα για την επίτευξη των ενδιαμέσων αυτών στόχων έχουν ήδη ληφθεί αλλά ασφαλώς απαιτούνται περισσότερα, όπως και η παρακολούθηση της σωστής εφαρμογής των μέτρων.

Ιον - Εκσυγχρονισμός και διαφάνεια της δημόσιας διοίκησης

Στον τομέα αυτό έχουν ήδη δρομολογηθεί σημαντικές μεταρρυθμίσεις όπως:

- **Η ενίσχυση της διαφάνειας των αποφάσεων για δημόσιες δαπάνες με τη θέσπιση** (Ν. 3861) της υποχρέωσης ανάρτησης στο διαδίκτυο όλων των αποφάσεων που αφορούν προσλήψεις και δαπάνες φορέων της γενικής κυβέρνησης συμβάλλει στον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης, όπως και η **υπαγωγή όλων των προσλήψεων του δημόσιου τομέα στη διαδικασία του ΑΣΕΠ** (Ν. 3812), εφόσον εξορρολογιστούν περαιτέρω και τα κριτήρια πρόσληψης.

- **Η αναμενόμενη κατάρτιση του ενιαίου μισθολογίου** (ώστε, μεταξύ άλλων, να εξαλειφθούν οι μισθολογικές διαφορές εντός του δημόσιου τομέα που δεν εξηγούνται από διαφορές στην παραγωγικότητα) βρίσκεται επίσης στην ίδια κατεύθυνση.

- Βασική προϋπόθεση για την εφαρμογή αυτών των πρωτοβουλιών ήταν **η απογραφή των δημοσίων υπαλλήλων**, που ολοκληρώθηκε. Μια δεύτερη προϋπόθεση αφορά την **Ενιαία Αρχή Πληρωμών** που θα λειτουργήσει εντός του έτους.

- Θετική είναι επίσης **η επέκταση της χρήσης ηλεκτρονικών μέσων** σε αρκετές συναλλαγές του πολίτη με το κράτος, αλλά και η προβλεπόμενη επέκταση της χρήσης ηλεκτρονικών τιμολογίων από τις επιχειρήσεις, που θα συμβάλει στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής.

- Ήδη αναφέρθηκε **η έναρξη της προσπάθειας για ορθολογικότερη οργάνωση** του δημόσιου τομέα μέσω και της κατάργησης ή συγχώνευσης φορέων.

Ωστόσο, η πολυπλοκότητα των κανονισμών και η έλλειψη πληροφόρησης συνεχίζουν να εμποδίζουν την αποτελεσματική λειτουργία της δημόσιας διοίκησης και πρέπει να αντιμετωπιστούν. Απαιτούνται επίσης: εκπαί-

δευση και επανεκπαίδευση των δημοσίων υπαλλήλων, θέσπιση κινήτρων, κατάρτιση και δημοσίευση δεικτών για την αποτελεσματικότητα του δημόσιου τομέα. Η θέσπιση κινήτρων και η διά βίου εκπαίδευση είναι ιδιαίτερα επιτακτική στους κρίσιμους χώρους της εκπαίδευσης και της υγείας.

2ον - Ενίσχυση της ευελιξίας και της κινητικότητας στην αγορά εργασίας

Ήδη έχουν ληφθεί μέτρα για την αύξηση της ευελιξίας στην αγορά εργασίας.¹⁵ Σύμφωνα με αυτά, μειώνονται στην πράξη οι αποζημιώσεις λόγω απόλυσης (μέσω της μείωσης του απαιτούμενου χρόνου προειδοποίησης), αυξάνεται το όριο πέραν του οποίου οι απολύσεις χαρακτηρίζονται ομαδικές, μειώνεται η αμοιβή της υπερωριακής απασχόλησης, γίνεται δυνατή η πρόσληψη νέων κάτω των 25 ετών με ακαθάριστες αποδοχές χαμηλότερες από τις κατώτατες (αλλά καθαρές αποδοχές ίσες με τις καθαρές κατώτατες αποδοχές), ενώ εισάγονται ρυθμίσεις για την αποτροπή των απολύσεων εργαζομένων άνω των 55 ετών. Παράλληλα, κατά τις συλλογικές διαπραγματεύσεις για τους μισθούς, οι διαιτητικές αποφάσεις και οι προτάσεις των μεσολαβητών δεν επιτρέπεται να προβλέπουν αυξήσεις μισθών την περίοδο 2010-2012 μεγαλύτερες από εκείνες που όρισε για τις κατώτατες αποδοχές η Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας τον Ιούλιο εφέτος.¹⁶ Εξάλλου, το σχέδιο προεδρικού διατάγματος για την αναμόρφωση του θεσμού της διαιτησίας, με ίση μεταχείριση των δύο πλευρών και κοινά αποδεκτό τρόπο επιλογής των διαιτητών και μεσολαβητών, ήδη συζητείται με τους κοινωνικούς εταίρους. Τα περισσότερα από τα ανωτέρω μέτρα μπορούν να διευκολύνουν την κινητικότητα των εργαζομένων (μεταξύ επιχειρήσεων, κλάδων, ειδικοτήτων, γεωγραφικών περιοχών). Στην ενίσχυση της ευελιξίας μπορούν επίσης να συμβάλουν: (α) προγράμματα κατάρτισης-επανακατάρτισης και διά βίου μάθησης που ανταποκρίνονται στις εξελίξεις στην οικονομία και την τεχνολογία, (β) κανόνες για τη διαδοχική ασφάλιση που επιτρέπουν μεγαλύτερη ευελιξία,¹⁷ (γ) ο

περιορισμός του κατακερματισμού του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, (δ) η θέσπιση προϋποθέσεων ενεργού αναζήτησης εργασίας για τη συνέχιση απόληψης επιδομάτων ανεργίας, (ε) η βελτίωση των δημόσιων συγκοινωνιών και του οδικού και σιδηροδρομικού δικτύου.¹⁸

3ον - Προώθηση μεταρρυθμίσεων στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών για την ενίσχυση του ανταγωνισμού

Η ανάγκη για την προώθηση μεταρρυθμίσεων στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών φαίνεται μεταξύ άλλων και από τα εξής:

- Πρώτον, η Ελλάδα έχει χαμηλή θέση στη διεθνή κατάταξη των δεικτών ανταγωνιστικότητας και επιχειρηματικότητας.¹⁹
- Δεύτερον, ο πληθωρισμός σταθερά υπερβαίνει εκείνον της ζώνης του ευρώ, ενώ διατηρείται σχετικά υψηλός παρά τις συνθήκες ύφεσης της ελληνικής οικονομίας ακόμη και αφού αφαιρεθεί η επίδραση της αύξησης των έμμεσων φόρων.

Τα προσκόμματα που αντιμετωπίζει η επιχειρηματική δραστηριότητα εντοπίζονται, πρώτον, στις πολύπλοκες και δαπανηρές (σε χρήμα και σε χρόνο) διαδικασίες για τη σύσταση επιχειρήσεων και, δεύτερον, στον περιορισμό εισόδου νέων επιτηδευματιών-επιχειρηματιών σε συγκεκριμένα επαγγέλματα — με δυσμενείς επιπτώσεις στη δραστηριότητα σημαντικού αριθμού κλάδων για τους οποίους το προϊόν των επαγγελματιών

¹⁵ Άρθρο 2 του Ν. 3845, Ν. 3846, άρθρα 73-74 του Ν. 3863, άρθρο 51 του Ν. 3871.

¹⁶ Καμία αύξηση στη διάρκεια του 2010, αύξηση από 1.7.2011 ίση με το μέσο ετήσιο πληθωρισμό της ζώνης του ευρώ το 2010, αύξηση από 1.7.2012 ίση με το μέσο ετήσιο πληθωρισμό της ζώνης του ευρώ το 2011.

¹⁷ Ήδη με το άρθρο 5 του Ν. 3863 προβλέπεται νέος τρόπος υπολογισμού της σύνταξης των υπαγομένων σε διαδοχική ασφάλιση, που θα ισχύσει από 1.1.2011.

¹⁸ Για παράδειγμα, η Αττική Οδός και ο Προαστιακός Σιδηρόδρομος έχουν συμβάλει σημαντικά στη γεωγραφική κινητικότητα των εργαζομένων στην ευρύτερη περιοχή Κορίνθου-Αθήνας-Χαλκίδας.

¹⁹ Αυτό προκύπτει από τους δείκτες που καταρτίζουν η Παγκόσμια Τράπεζα (βλ. την έκδοση World Bank, *Doing Business 2010*, που στηρίζεται σε στοιχεία του 2009) καθώς και το World Economic Forum (*Global Competitiveness Report 2010-2011*).

αυτών αποτελεί εισροή. Τα εμπόδια εισόδου σε ένα κλάδο περιορίζουν εξ ορισμού τον ανταγωνισμό σ' αυτόν. Επιπλέον, ορισμένες επιχειρήσεις ακολουθούν ολιγοπωλιακές πρακτικές, επιβαρύνοντας τον τελικό καταναλωτή με υψηλότερες τιμές. Το γεγονός ότι το καταναλωτικό κίνημα δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένο συντηρεί αυτήν την κατάσταση.

Ένα πρώτο βήμα για την αντιμετώπιση των ανωτέρω προβλημάτων αποτελεί ο Ν. 3853, που απλοποιεί τις διαδικασίες για τη σύσταση επιχειρήσεων και προβλέπει τη λειτουργία “υπηρεσιών μιας στάσης”. Ωστόσο, για την ενεργοποίησή του προαπαιτείται η ύπαρξη του Γενικού Εμπορικού Μητρώου (Γ.Ε.ΜΗ), το οποίο δεν λειτουργεί ακόμη. Επιπλέον, κρίσιμη είναι η **απλοποίηση και των διαδικασιών για τη λειτουργία των επιχειρήσεων** (η οποία επίσης δεν έχει γίνει ακόμη).

Από τον Απρίλιο έχει ενσωματωθεί στην εθνική νομοθεσία (Ν. 3844) η Οδηγία της ΕΕ για την απελευθέρωση της παροχής υπηρεσιών στην εσωτερική αγορά. Η κυβέρνηση προτίθεται, μέχρι το τέλος Δεκεμβρίου, να εξειδικεύσει τις ρυθμίσεις του νόμου και να προχωρήσει και στο άνοιγμα συγκεκριμένων άλλων “κλειστών επαγγελμάτων” (π.χ. δικηγόρων, συμβολαιογράφων, μηχανικών, αρχιτεκτόνων) και δραστηριοτήτων (π.χ. φαρμακείων). Ήδη, στα τέλη Σεπτεμβρίου ψηφίστηκε ο νόμος για τις οδικές εμπορευματικές μεταφορές, ο οποίος προβλέπει την ελεύθερη πρόσβαση στο επάγγελμα του οδικού μεταφορέα, με κριτήρια την αξιοπιστία, την οικονομική επιφάνεια και την προϋπόθεση επαγγελματικής επάρκειας. Ο νέος νόμος απελευθερώνει επίσης τα κόμιστρα και φροντίζει για τη σύγχρονη οργάνωση της δομής του κλάδου. Η σημασία της απελευθέρωσης του κλάδου των οδικών μεταφορών είναι μεγάλη. Η μη έκδοση νέων αδειών είχε οδηγήσει σε υπερτίμηση της αξίας των αδειών οι οποίες μεταβιβάζονταν από μεταφορέα σε μεταφορέα σε υψηλό κόστος. Επιπλέον, ο περιορισμένος αριθμός των φορτηγών δημόσιας χρήσης είχε ως αποτέλεσμα την ύπαρξη μεγάλου αριθμού φορτηγών ιδιωτικής χρήσης με την

ανάλογη επιβάρυνση από τις εταιρίες που έπρεπε να συντηρούν τα οχήματα αυτά. Έτσι το κόστος των προσφερόμενων υπηρεσιών ήταν υψηλό και μετακυλιόταν στον τελικό καταναλωτή, ενώ επηρέαζε αρνητικά τη δραστηριότητα τόσο του αγροτικού όσο και του δευτερογενούς τομέα. **Τα ανωτέρω συνιστούν θετικά βήματα, καθώς περιορίζουν τα εμπόδια στη λειτουργία των αγορών. Είναι όμως βέβαιο ότι — και αν ακόμη πραγματοποιηθούν στο ακέραιο — πολλά εμπόδια θα παραμείνουν ανέπαφα. Αυτά πρέπει να εντοπιστούν στο Σχέδιο Δράσης και να αρθούν το συντομότερο δυνατόν.**

Εξάλλου, τον Αύγουστο ψηφίστηκε ο Ν. 3872 για την “εκτέλεση περιγητικών πλόων από πλοία με σημαία τρίτων χωρών με αφετηρία ελληνικό λιμένα” (cabotage). Με την εφαρμογή των ρυθμίσεών του, είναι δυνατόν να αυξηθεί ο αριθμός των εταιριών κρουαζιέρας που θα επιλέξουν ελληνικά λιμάνια ως αφετηρία των πλοίων τους. Οι συνέπειες για τις εισπράξεις από ταξιδιωτικές υπηρεσίες θα είναι θετικές, ενώ η απελευθέρωση των περιγητικών πλόων μπορεί να συμβάλει στην ουσιαστική αύξηση του μεριδίου της Ελλάδος σε μια αναπτυσσόμενη μορφή τουρισμού. Προϋπόθεση βεβαίως είναι να αναβαθμιστούν οι σχετικές υποδομές (λιμάνια, αεροδρόμια) προκειμένου να προσελκυστούν οι μεγάλες εταιρίες του κλάδου.

4ον - Προώθηση των επενδύσεων, ενίσχυση του εξαγωγικού προσανατολισμού της οικονομίας και βελτίωση της απορρόφησης των κοινοτικών πόρων μέσω του ΕΣΠΑ

Το συνολικό θεσμικό πλαίσιο για την ενίσχυση των παραγωγικών επενδύσεων είναι σήμερα υπό αναμόρφωση, η οποία πρέπει να ολοκληρωθεί το ταχύτερο. Το Μάρτιο ψηφίστηκε ο Ν. 3840 για την αποκέντρωση, απλοποίηση και ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών του ΕΣΠΑ, τον Ιούνιο ανακοινώθηκαν οι κατευθύνσεις και τα μέσα υλοποίησης του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων και ψηφίστηκε ο Ν. 3853 για την απλοποίηση της σύστασης εταιριών, τον Αύγουστο δημοσιεύθηκε το Σχέδιο Δράσης για την

“έρευνα και ανάπτυξη” και την καινοτομία, ενώ πιο πρόσφατα κατατέθηκε στη Βουλή το νομοσχέδιο για την επιτάχυνση των στρατηγικών επενδύσεων και τη διαφάνεια της υλοποίησής τους και ψηφίστηκε ο Ν. 3889 για τη χρηματοδότηση των περιβαλλοντικών παρεμβάσεων και τη σύσταση “Πράσινου Ταμείου”. Στο αμέσως επόμενο διάστημα αναμένονται το αναμορφωμένο νομοσχέδιο για τη χορήγηση ενισχύσεων σε ιδιωτικές επενδύσεις (“αναπτυξιακός νόμος”), καθώς και η μετατροπή του ΤΕΜΠΕ σε “Ελληνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης” και η δημιουργία “Ταμείου Εξωστρέφειας”.

Είναι φανερό ότι η ολοκλήρωση της θέσπισης των ανωτέρω μέτρων πρέπει να συμβαδίσει με το σαφή προσδιορισμό των αρμοδιοτήτων των επιμέρους κυβερνητικών υπηρεσιών, ώστε να καθίσταται δυνατή η ταχεία εξέταση και υλοποίηση των επενδυτικών σχεδίων. Η ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος και περιοχών φυσικού κάλλους ή αρχαιολογικού ενδιαφέροντος ασφαλώς πρέπει να λαμβάνεται υπόψη σοβαρά, χωρίς όμως να οδηγεί σε κωλυσιεργία και σε πολυετείς και δαπανηρές καθυστερήσεις. Εκτός από το ζήτημα της προώθησης των μεγάλων επιχειρηματικών επενδύσεων, είναι σκόπιμο να ενθαρρυνθεί και η ανάληψη καινοτομικών επιχειρηματικών πρωτοβουλιών μικρότερου μεγέθους.

Μεγάλη σημασία έχει η ενίσχυση του εξαγωγικού προσανατολισμού της οικονομίας: ενώ στη ζώνη του ευρώ ως σύνολο ο λόγος των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών προς το ΑΕΠ έφθανε το 2008 στο 42%, στην Ελλάδα ήταν μόνο 23,6%. Μάλιστα, η σχετική θέση της Ελλάδος έναντι της ζώνης του ευρώ έχει επιδεινωθεί διαχρονικά. Όπως επισημαίνεται σε πρόσφατη ανάλυση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής,²⁰ για τις περισσότερες ελληνικές μεταποιητικές επιχειρήσεις οι εξαγωγές αποτελούν μόνο μικρό ποσοστό της παραγωγής τους. Ταυτόχρονα όμως, το ποσοστό των επιχειρήσεων που έχουν έστω και περιορισμένη εξαγωγική δραστηριότητα είναι υψηλότερο από ό,τι σε άλλες χώρες. Όπως επισημαίνει η Επιτροπή, στην παρούσα συγκυρία, όταν επι-

διώκεται ο αναπροσανατολισμός της παραγωγής από την εγχώρια ζήτηση προς τις εξαγωγές, η ιδιαιτερότητα αυτή της ελληνικής μεταποίησης αποτελεί εν δυνάμει πλεονέκτημα: οι επιχειρήσεις που ήδη έχουν μια εμπορική παρουσία στην εξωτερική αγορά μπορούν πιο εύκολα και πιο γρήγορα να συμβάλουν σε επέκταση των εξαγωγών από εκείνες που δεν έχουν εξαγάγει ποτέ. **Αυτό σημαίνει ότι οι μεταρρυθμίσεις που βελτιώνουν την ανταγωνιστικότητα είναι πιθανό να αποδώσουν ωρύτερα.**

Για τη δυναμική προώθηση των εξαγωγών και την ουσιαστική ενίσχυση της εξωστρέφειας της οικονομίας θα απαιτηθούν προσπάθειες προς τρεις αλληλένδετες κατευθύνσεις:

Πρώτον, για την ανάκτηση της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων, πρέπει να μειωθεί το κόστος λειτουργίας των επιχειρήσεων.

Δεύτερον, χρειάζονται κινήσεις για τη βελτίωση της παραγωγικότητας των επιχειρήσεων ώστε να παράγονται ποιοτικότερα και καινοτομικά προϊόντα.

Τρίτον, απαιτούνται ενέργειες για την επέκταση των δικτύων προώθησης των προϊόντων.

Για να προωθηθούν οι παραπάνω στόχοι απαιτούνται αφενός οι κατάλληλες πολιτικές και αφετέρου η δραστηριοποίηση των ίδιων επιχειρήσεων. **Η οικονομική πολιτική πρέπει να δημιουργήσει το κατάλληλο περιβάλλον – ένα επιχειρηματικό οικοσύστημα²¹ – μέσα στο οποίο θα μπορέσουν να λειτουργήσουν αποτελεσματικά οι επιχειρήσεις. Το “σύστημα” αυτό πρέπει να χαρακτηρίζεται από απλούς, διαφανείς και σταθερούς κανόνες για τον ανταγωνισμό και τη φορολογία, ξεκάθαρο επιμερισμό αρμοδιοτήτων μεταξύ κεντρικής κυβέρνησης και περιφέρειας, σαφή εργασιακή νομοθεσία και καθορισμένο χωροταξικό πλαίσιο. Η επιβολή αυστηρών χρονοδιαγραμμάτων εντός των οποίων θα χορηγούνται οι άδειες επενδύσεων και η απο-**

²⁰ European Commission, *Quarterly Report on the Euro Area*, Vol. 9, No. 3, 5.10.2010, σελ. 8, 28-31.

²¹ Ο όρος εμφανίζεται στο *Harvard Business Review*.

φυγή καθυστερήσεων λόγω της εύκολης δυνατότητας προσφυγών (από αντιτιθέμενους στις επενδύσεις) θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμα στοιχεία. Εν κατακλείδι, το πλαίσιο θα πρέπει να είναι φιλικό προς την επιχειρηματικότητα και απαλλαγμένο από την καχυποψία απέναντί της.

Ο ιδιωτικός τομέας, από την πλευρά του, πρέπει να αναλάβει σημαντικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία. Οι δανειακές επιβαρύνσεις του ελληνικού επιχειρηματικού τομέα είναι χαμηλότερες ως ποσοστό του ΑΕΠ από ό,τι συμβαίνει στο εξωτερικό και επομένως υπάρχουν μεγαλύτερα περιθώρια για επενδύσεις. Η εμπειρία δείχνει ότι χρειάζεται μια διορατική - ολιστική προσέγγιση. Επικέντρωση στους κλάδους που μπορούν να αποδώσουν άμεσα και στους οποίους ήδη υπάρχει συγκριτικό πλεονέκτημα της χώρας (π.χ. μεταποίηση και τυποποίηση αγροτικών προϊόντων, τουρισμό, ναυτιλία και υπηρεσίες προς επιχειρήσεις), ενώ πρέπει να δοθεί βάρος και στη “βιομηχανία της γνώσης” και την παροχή υπηρεσιών εκπαίδευσης.

Η μικρομεσαία ελληνική επιχείρηση, που υπήρξε ο κορμός της αναπτυξιακής διαδικασίας τα τελευταία 30 χρόνια και στηρίχθηκε από τις οικονομικές πολιτικές, θα πρέπει σταδιακά να εξελίσσεται σε μεγαλύτερη επιχείρηση. Το μικρό μέγεθος συχνά επαινέθηκε επειδή εθεωρείτο ότι ήταν στοιχείο ευελιξίας. Μέσα όμως στο συγκεκριμένο επιχειρηματικό περιβάλλον που είχε δημιουργηθεί, η ευελιξία αυτή βοηθούσε μόνο την επιβίωση της επιχείρησης σε ένα επίπεδο ισορροπίας χαμηλών παραγωγικών δυνατοτήτων. Η παγκοσμιοποίηση και οι νέες τεχνολογίες απαιτούν δυναμισμό στον οποίο επιχειρήσεις αυτού του μεγέθους δυσκολεύονται πολλές φορές να ανταποκριθούν. **Η αύξηση του μεγέθους των επιχειρήσεων θα τους επιτρέψει να εκμεταλλευθούν τις οικονομίες κλίμακας που θα προκύπτουν. Η μετάβαση αυτή μπορεί να επιτευχθεί μόνο με την εφαρμογή κατάλληλης πολιτικής που θα ενθαρρύνει την υγιή επιχειρηματικότητα.** Οι λόγοι που οδήγησαν στην περιορισμένη ανάπτυξη των ελληνικών επιχειρήσεων πρέπει να αναζητηθούν στο νομικό πλαίσιο, στον τρόπο λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης,

στην έλλειψη κανόνων εταιρικής διακυβέρνησης, στις ιδιαίτερα υψηλές εργοδοτικές εισφορές (που συνυπάρχουν όμως με εκτεταμένη εισφοροδιαφυγή), στην αρνητική στάση των εργατικών συνδικάτων έναντι της επιχειρηματικότητας, στην έλλειψη κανόνων για το θεμιτό ανταγωνισμό, στον στενό ορίζοντα πολλών επιχειρήσεων.

Συνοψίζοντας, είναι βέβαιο ότι η διαδικασία που περιγράφεται πιο πάνω συνεπάγεται απαιτήσεις τόσο από το κράτος, που θέτει τους κανόνες και το πλαίσιο, όσο και από την επιχειρηματική κοινότητα, που θα πρωταγωνιστήσει στη νέα αυτή εποχή. Η καχυποψία έναντι του επιχειρηματικού κόσμου, η οποία είναι ενδημική, έχει συντηρηθεί εν μέρει και από πρακτικές που είχαν γνώμονα το βραχυχρόνιο κέρδος. Εξάλλου, οι επιχειρήσεις πρέπει να λάβουν υπόψη ότι η παγκόσμια οικονομική κρίση θα επιφέρει αλλαγές στον τρόπο που αξιολογούνται οι χρηματιστηριακές αξίες. Γι' αυτό καλούνται πλέον να επιδείξουν μακρόπνοα επιχειρηματικά σχέδια και όχι βραχυχρόνια κέρδη. Η έμφαση των επιχειρήσεων σε επαγγελματική κατάρτιση, στην ανάληψη κοινωνικής ευθύνης και στην υιοθέτηση πρακτικών που σέβονται το περιβάλλον είναι στοιχεία ικανά να αντιστρέψουν την όποια αρνητική διάθεση της κοινωνίας έναντί τους. Ωστόσο, καθοριστικό ρόλο θα παίξει η διορατικότητα του ιδιωτικού τομέα, δηλαδή η ικανότητά του να δει πέρα από την ύφεση και να επενδύσει τώρα. Ιστορικά, υπάρχουν παραδείγματα χωρών (π.χ. Φινλανδία) που ανέκαμψαν αναπτύσσοντας την εξωστρέφεια των επιχειρήσεών τους.

5ον - Αύξηση της αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης

Η αναβάθμιση της εκπαίδευσης όλων των βαθμίδων, καθώς και της επαγγελματικής κατάρτισης και της διά βίου μάθησης,²² έχει

²² Μέχρι στιγμής, το Μάιο ψηφίστηκε ο Ν. 3848 για την αναβάθμιση του ρόλου του εκπαιδευτικού και την καθιέρωση κανόνων αξιολόγησης και αξιοκρατίας στην εκπαίδευση και το Σεπτέμβριο ο Ν. 3879 για την ανάπτυξη της διά βίου μάθησης. Στα τέλη Σεπτεμβρίου άρχισε ο εθνικός διάλογος για την αναμόρφωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ΑΕΙ και ΤΕΙ).

εξαιρετική σημασία για την αντιμετώπιση των προκλήσεων της αύξησης του δυναμικού ρυθμού ανάπτυξης – μέσω της αύξησης της παραγωγικότητας και της προσέλκυσης ξένων επενδύσεων, καθώς και της ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής (λαμβάνοντας υπόψη και τη μεγάλη εισροή μεταναστών στη χώρα τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια).

Η δευτεροβάθμια εκπαίδευση έχει εκ των πραγμάτων υποβαθμιστεί, καθώς λειτουργεί ως προθάλαμος για την εισαγωγή στα ΑΕΙ. Την υποβάθμιση πιστοποιούν και οι τυποποιημένες διεθνείς συγκρίσεις που πραγματοποιεί ο ΟΟΣΑ, σύμφωνα με τις οποίες οι επιδόσεις των μαθητών στην Ελλάδα υστερούν αισθητά έναντι εκείνων άλλων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.²³ Το παράδοξο είναι ότι ταυτόχρονα η Ελλάδα διαθέτει υψηλό αριθμό διδασκόντων στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με τον πληθυσμό της. Ίσως όμως γι' αυτό το λόγο οι αμοιβές των διδασκόντων είναι σχετικά χαμηλές, συχνά ωθώντας τους στην ανάληψη και δεύτερης εργασίας (στον τομέα της αποκαλούμενης “παραπαιδείας”). Γι' αυτό υπάρχει ανάγκη για σχεδιασμό και εκσυγχρονισμό του προγράμματος σπουδών, απεξάρτηση των σπουδών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση από την προετοιμασία για την εισαγωγή στα ΑΕΙ, εφαρμογή διαδικασιών αξιολόγησης των διδασκόντων και των εκπαιδευτικών μονάδων σε όλα τα επίπεδα, καθώς και διαρκή εκπαίδευση των διδασκόντων.

Όσον αφορά την *τριτοβάθμια εκπαίδευση*, η θέση των ελληνικών ΑΕΙ σε διεθνείς κατατάξεις δεν είναι υψηλή (αν και υπάρχουν εξαιρέσεις), ενώ το ποσοστό αποφοίτησης είναι το χαμηλότερο στις χώρες του ΟΟΣΑ.²⁴ Η επίτευξη αυτονομίας των ΑΕΙ από την κεντρική διοίκηση, με ταυτόχρονη όμως αξιολόγηση των διδασκόντων και των μονάδων βάσει συγκεκριμένων ποιοτικών στόχων, θα συνέβαλε στην αναβάθμιση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, συντελώντας και σε περιορισμό της φοιτητικής μετανάστευσης και — με τον τρόπο αυτό — των εκπαιδευτικών ανισοτήτων. Η μεγαλύτερη πρόκληση για το χώρο της τρι-

τοβάθμιας εκπαίδευσης θα είναι η αύξηση του αριθμού των φοιτητών με την ταυτόχρονη βελτίωση της ποιότητας των σπουδών, ο συγκερασμός της έρευνας με τη διδασκαλία προκειμένου να γίνει αξιοποίηση των συνεργειών μεταξύ τους, καθώς και ο περιορισμός του κατακερματισμού των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων προκειμένου να αξιοποιηθούν οικονομίες κλίμακας.

Τέλος, προκειμένου να αυξηθεί η παραγωγικότητα αλλά και να ενισχυθεί η κοινωνική συνοχή σε περιόδους διαρθρωτικών αλλαγών και αυξημένης κινητικότητας των εργαζομένων όπως η σημερινή, είναι ιδιαίτερα χρήσιμες η ενίσχυση των δομών της επαγγελματικής κατάρτισης και της δια βίου μάθησης, καθώς και η ενθάρρυνση και διευκόλυνση της ένταξης των μεταναστών και των παιδιών τους στην εκπαίδευση.

7 ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Το τραπεζικό σύστημα αντιμετωπίζει μεγάλες προκλήσεις. Η ύφεση έχει επηρεάσει δυσμενώς τη χρηματοοικονομική κατάσταση των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, με αποτέλεσμα τον περιορισμό στη ζήτηση δανείων, τη χειροτέρευση της ποιότητας του δανειακού χαρτοφυλακίου των τραπεζών και την υποχώρηση της κερδοφορίας τους. Επιπρόσθετα, οι διαδοχικές υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας του Ελληνικού Δημοσίου από τους οίκους αξιολόγησης συμπαρέσυραν σε ανάλογες υποβαθμίσεις και τις αξιολογήσεις των ελληνικών τραπεζών και των εκδόσεων τίτλων τους, με αποτέλεσμα να καταστεί πρακτικά ανέφικτη για τις ελληνικές τράπεζες η άντληση χρηματοδότησης από τις αγορές χρημάτων και κεφαλαίων. Η εξέλιξη αυτή και η τάση μείωσης που εμφάνισαν κατά περιόδους οι εγχώριες καταθέσεις επηρέασαν αναπό-

²³ Πρόκειται για το πρόγραμμα PISA (Programme for International Student Assessment). Βλ. και OECD-PISA, *The High Cost of Low Educational Performance – The Long-Run Economic Impact of Improving PISA Outcomes*, 2010.

²⁴ Βλ. μεταξύ άλλων St. Aubyn, M., A. Pina, F. Garcia and J. Pais (2009), “Study on the efficiency and effectiveness of public spending on tertiary education”, *European Economy*, Economic Papers, No. 390.

φευκτα τις συνθήκες ρευστότητας των τραπεζών, ενώ αυξήθηκε περαιτέρω η χρηματοδότησή τους από το Ευρωσύστημα, η οποία ανήλθε στο τέλος Σεπτεμβρίου 2010 σε περίπου 94 δισεκ. ευρώ. Παρά τις δυσμενείς αυτές συνθήκες ρευστότητας ωστόσο, ο ετήσιος ρυθμός πιστωτικής επέκτασης παρέμεινε θετικός, αντανakλώντας την προσπάθεια των τραπεζών να χρηματοδοτήσουν τον πραγματικό τομέα της οικονομίας. Αντίβαρο στις αρνητικές για τον τραπεζικό κλάδο εξελίξεις, όπως άλλωστε φάνηκε και από τα αποτελέσματα της ευρωπαϊκής άσκησης προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων τον Ιούλιο του 2010, αποτέλεσε το γεγονός ότι η κεφαλαιακή επάρκειά τους, αν και υποχώρησε ελαφρά σε σύγκριση με το τέλος του 2009, παραμένει υψηλή.

Το πρώτο εξάμηνο του 2010 η ποιότητα του χαρτοφυλακίου τραπεζικών δανείων προς τον ιδιωτικό τομέα στην Ελλάδα εμφάνισε περαιτέρω επιδείνωση με το λόγο των δανείων σε καθυστέρηση προς το σύνολο δανείων να ανέρχεται σε 9% (Δεκέμβριος 2009: 7,7%).²⁵ Αύξηση του λόγου αυτού παρατηρήθηκε σε όλες τις κατηγορίες δανείων, ιδίως στα καταναλωτικά. Παράλληλα, σχετικά χαμηλό παρέμεινε το ποσοστό κάλυψης των δανείων σε καθυστέρηση από συσσωρευμένες προβλέψεις (Ιούνιος 2010: 42,8%, Δεκέμβριος 2009: 41,5%), εξέλιξη που απαιτεί τη σημαντική ενίσχυση του αποθέματος των προβλέψεων έναντι του πιστωτικού κινδύνου.

Η προαναφερθείσα πίεση που ασκήθηκε στη ρευστότητα των ελληνικών τραπεζών και των ομίλων τους απεικονίστηκε στην επιδείνωση που εμφάνισαν οι εποπτικοί δείκτες ρευστότητας αλλά και ο λόγος δανείων προς καταθέσεις, ο οποίος ανήλθε στο τέλος Ιουνίου 2010 σε 115,6 για τις τράπεζες και σε 122,4 για τους τραπεζικούς ομίλους (από 106,6 και 113,7 αντίστοιχα στο τέλος του 2009). Ανασχετικό παράγοντα των δυσμενών αυτών εξελίξεων αποτέλεσαν τα μέτρα που έλαβε η ελληνική κυβέρνηση με στόχο τη διευκόλυνση της πρόσβασης των τραπεζών σε ρευστότητα, αλλά και ορισμένες αποφάσεις της ΕΚΤ σχετικά με τη διεύρυνση των αποδεκτών εξασφαλίσεων στις

πράξεις αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος και την έναρξη προγράμματος αγορών κρατικών και εταιρικών ομολόγων χωρών της ζώνης του ευρώ. Όπως ήδη αναφέρθηκε στο Τμήμα 5 του παρόντος κεφαλαίου, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε το Μάιο ότι η ελάχιστη πιστωτική διαβάθμιση για την αποδοχή ενεχύρου δεν θα εφαρμόζεται στην περίπτωση που τα πιστωτικά ιδρύματα προσφέρουν ως εξασφαλίσεις τα εμπορεύσιμα χρεόγραφα τα οποία έχουν εκδοθεί από το Ελληνικό Δημόσιο ή εμπορεύσιμα χρεόγραφα τα οποία καλύπτονται από εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου. Η απόφαση αυτή βασίστηκε στο ότι το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ έχει αξιολογήσει θετικά το πρόγραμμα οικονομικής και χρηματοπιστωτικής προσαρμογής της ελληνικής οικονομίας.

Αρνητικά επηρεάστηκε η κερδοφορία των τραπεζών και το α' εξάμηνο του 2010 κυρίως λόγω των ζημιών από χρηματοοικονομικές πράξεις και τα περιορισμένα έσοδα από μη τοκοφόρες εργασίες, αλλά και την, έστω και σχετικά μικρή, αύξηση των λειτουργικών τους εξόδων. Τα καθαρά έσοδα (λειτουργικά έσοδα μείον λειτουργικά έξοδα) υποχώρησαν το πρώτο εξάμηνο του 2010 σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2009 κατά 41% σε επίπεδο τραπεζών και κατά 23,1% σε επίπεδο ομίλων. Σημαντική ήταν η αύξηση των προβλέψεων για τον πιστωτικό κίνδυνο (εξαιτίας της επιδείνωσης της ποιότητας του χαρτοφυλακίου δανείων), με αποτέλεσμα τα προφόρων και μετά από προβλέψεις κέρδη να είναι αρνητικά.

Σε σχετικά υψηλό επίπεδο, αν και ελαφρώς μειωμένοι σε σύγκριση με το τέλος του 2009, διατηρήθηκαν στο τέλος Ιουνίου 2010 τόσο ο Δείκτης Κεφαλαιακής Επάρκειας (Τράπεζες: 12,3%, Τραπεζικοί όμιλοι: 11,2%) όσο και ο Δείκτης Βασικών Κεφαλαίων (Τράπεζες: 11,0%, Τραπεζικοί όμιλοι: 10,1%). Οι ιδιαίτερα δυσμενείς μακροοικονομικές συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί επιβάλλουν για

²⁵ Εάν δεν συνυπολογιστούν τα στοιχεία των θυγατρικών ξένων τραπεζών στην Ελλάδα, το ποσοστό των δανείων σε καθυστέρηση διαμορφώνεται σε 7,9% στο τέλος Ιουνίου 2010 από 6,8% το 2009.

λόγους πρόνοιας τη διατήρηση των δεικτών κεφαλαιακής επάρκειας σε επίπεδα αρκούντως υψηλότερα των ελαχίστων που καθορίζουν οι εποπτικοί κανόνες. Πράγματι οι δείκτες των ελληνικών τραπεζών παρέμειναν σε επίπεδο σημαντικά υψηλότερο του εποπτικού ελαχίστου, με αποτέλεσμα το “υπερβάλλον κεφάλαιο” (πάνω από εκείνο που αντιστοιχεί σε ελάχιστο επιτρεπόμενο Δείκτη Κεφαλαιακής Επάρκειας 8%) σε επίπεδο συστήματος να διαμορφώνεται σε 9,2 δισεκ. ευρώ. Ενθαρρυντικά μηνύματα για την περαιτέρω ενίσχυση του “υπερβάλλοντος κεφαλαίου” παρέχει η επιτυχής ολοκλήρωση της αύξησης του μετοχικού κεφαλαίου στην οποία προέβη η Εθνική Τράπεζα. Η εξέλιξη αυτή καταδεικνύει τη σταδιακή αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των επενδυτών στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα.

Θετική συμβολή στη χρηματοπιστωτική σταθερότητα θα έχει η λειτουργία του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, σκοπός του οποίου είναι η ενίσχυση των κεφαλαίων των τραπεζών, εφόσον αυτό χρειαστεί.

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι τα μεγέθη του τραπεζικού τομέα δεν θα μεταβληθούν επί τα βελτίω εάν πρωτίστως δεν διορθωθούν οι παράγοντες εκείνοι που ασκούν πιέσεις στην πιστοληπτική ικανότητα των τραπεζών και κατ'επέκταση στη δυνατότητά τους να αντλούν κεφάλαια από τις αγορές χρήματος και κεφαλαίων. Αναγκαία είναι επίσης και η βελτίωση του γενικότερου μακροοικονομικού περιβάλλοντος. Η βελτίωση αυτή θα συμβάλει θετικά στον περιορισμό του κινδύνου ρευστότητας, αλλά και του πιστωτικού κινδύνου των τραπεζών ώστε να συνεχίσουν αυτές να ικανοποιούν επαρκώς την εκδηλούμενη ζήτηση τραπεζικών πιστώσεων.

Παράλληλα, θα πρέπει οι ελληνικές τράπεζες να προσαρμοστούν στο νέο οικονομικό και ρυθμιστικό περιβάλλον με διορατικότητα. Είναι απαραίτητο να λάβουν υπόψη τους ότι ακόμη και όταν η οικονομική δραστηριότητα επανέλθει σε ανοδική πορεία, ο ρυθμός επέκτασης των τραπεζικών εργασιών θα διαμορφωθεί σε επίπεδο χαμηλότερο εκείνου

που είχε παρατηρηθεί στο παρελθόν. Επίσης, κάποια στιγμή θα αρθούν σταδιακά τα εναπομείναντα μη συμβατικά μέτρα στήριξης της ΕΚΤ, ενώ και το 2011 η άντληση χρηματοδότησης από τις διεθνείς αγορές θα είναι δυσχερής καθώς, όπως προαναφέρθηκε, θα είναι σαφώς έντονος ο ανταγωνισμός για άντληση κεφαλαίων από κράτη, επιχειρήσεις του μη χρηματοπιστωτικού τομέα και τράπεζες. Συνεπώς, θα πρέπει οι τράπεζες να είναι έγκαιρα προετοιμασμένες για να αντεπεξέλθουν στις νέες συνθήκες ρευστότητας που θα δημιουργηθούν. Παράλληλα, οι τράπεζες θα πρέπει να προετοιμαστούν ενόψει και της εφαρμογής – σταδιακά από το 2013 έως το 2018 — του διεθνούς ρυθμιστικού πλαισίου στο οποίο κατέληξε στις 12 Σεπτεμβρίου 2010 η Επιτροπή της Βασιλείας. Με τις μεταρρυθμίσεις που προβλέπονται στο νέο πλαίσιο, επιδιώκεται να ενισχυθούν η ποσότητα και η ποιότητα των κεφαλαίων των πιστωτικών ιδρυμάτων και να μετριαστεί η έκθεση των τραπεζών σε κινδύνους, μέσω της υιοθέτησης ενός δείκτη μόχλευσης, του υπολογισμού “δυναμικών προβλέψεων” για τον πιστωτικό κίνδυνο και της διαμόρφωσης ενός διεθνούς προτύπου για τον υπολογισμό του κινδύνου ρευστότητας.

Για τους ανωτέρω λόγους κρίνεται απαραίτητο να επανεξετάσουν οι τράπεζες το επιχειρηματικό υπόδειγμα λειτουργίας τους, επιδιώκοντας τη διατήρηση υψηλού επιπέδου κεφαλαιακής επάρκειας, σχηματίζοντας επαρκείς προβλέψεις για την κάλυψη του πιστωτικού κινδύνου και εξορθολογίζοντας τα έξοδά τους. **Η σύναψη στρατηγικών συμμαχιών και συγχωνεύσεων είναι βέβαιο ότι θα συμβάλει θετικά στην επίτευξη των ανωτέρω στόχων μέσω των ωφελειών που θα προκύψουν από τις synergies σε επίπεδο αποδοτικότητας, κεφαλαιακής επάρκειας, περιστολής των δαπανών και άντλησης ρευστότητας από τις αγορές.**

8 Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στην ελληνική οικονομία δεν θα είναι ούτε άμεση ούτε

αυτόματη, αλλά θα εξαρτηθεί αποκλειστικά από την ικανότητα της Ελλάδος να υλοποιήσει με σοβαρότητα και ακρίβεια τους στόχους του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής, να τους υπερακοντίσει ει δυνατόν και, παράλληλα, να προωθήσει αλλαγές που δεν προβλέπονται ρητά στο Πρόγραμμα, αλλά πρέπει να περιληφθούν στο Σχέδιο Δράσης για την Ανάπτυξη που έχει επειγόντως ανάγκη η χώρα. Σήμερα, πέντε μήνες από την υπογραφή του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας, και την υιοθέτηση των δημοσιονομικών μέτρων που αυτός θέτει ως προϋποθέσεις, οι αγορές εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν τα ελληνικά ομόλογα με μεγάλη επιφύλαξη, παρόλο που το κλίμα έχει αρχίσει να αλλάζει προς το καλύτερο, όπως δείχνει το γεγονός ότι το περιθώριο επιτοκίου στα δεκαετή ομόλογα υποχώρησε κάτω από τις 700 μονάδες βάσης στα μέσα Οκτωβρίου, από 824 μ.β. στα τέλη Σεπτεμβρίου και 937 μ.β. στα τέλη Αυγούστου.

Ένα από τα ζητούμενα των αγορών είναι και η επίδειξη συνέπειας, επιμονής και συνέχειας στα ακολουθούμενα μέτρα. Τα χαρακτηριστικά αυτά πρέπει να επιβεβαιώνονται διαρκώς από τα γεγονότα.

Η επιφυλακτική στάση των αγορών φαίνεται να αντανakλά το συνδυασμό μιας ευνοϊκής και μιας δυσμενούς πρόβλεψης. Η ευνοϊκή πρόβλεψη είναι ότι η Ελλάδα θα κατορθώσει όντως να εξαλείψει το πρωτογενές έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης έως το 2012, σύμφωνα και με τις προβλέψεις του ΔΝΤ, το οποίο στην τελευταία του έκθεση προβλέπει πρωτογενές έλλειμμα ίσο με το 0,8% το 2011, αλλά πρωτογενές πλεόνασμα ίσο με το 1,0% του ΑΕΠ το 2012. Η δυσμενής πρόβλεψη είναι ότι ο ρυθμός ανάπτυξης, αφού γίνει θετικός, θα παραμείνει χαμηλός, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται η εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους μετά το τέλος της περιόδου που καλύπτεται από τον μηχανισμό στήριξης. Το συμπέρασμα, λοιπόν, ορισμένων αναλυτών είναι ότι η Ελλάδα, αφού επιτύχει πρωτογενές πλεόνασμα, θα αναγκαστεί να απαλλαγεί εν μέρει από το βάρος της εξυπηρέτησης του δημόσιου

χρέους, διαπραγματευόμενη αναδιάρθρωση (περικοπή/haircut) του χρέους. Πέραν της ρητά διατυπωμένης απόρριψης από τα όργανα της ΕΕ και την ελληνική κυβέρνηση ενός τέτοιου ενδεχομένου (που θα ενείχε και υψηλό “ηθικό κίνδυνο”), το υποθετικό αυτό σενάριο είναι απορριπτό για πολλούς λόγους. Οι κυριότεροι παρουσιάζονται τεκμηριωμένα σε πρόσφατη ανάλυση του ΔΝΤ (που δεν αφορά μόνο την Ελλάδα αλλά και άλλες ανεπτυγμένες οικονομίες),²⁶ όπου εξηγείται γιατί η χρεοκοπία δεν είναι ούτε αναγκαία, ούτε επιθυμητή ούτε και πιθανή.

Τα βασικά επιχειρήματα που στηρίζουν αυτό το συμπέρασμα είναι τα εξής:

– 1ον. Η απαιτούμενη δημοσιονομική προσαρμογή είναι όντως μεγάλη και δύσκολη, έχει όμως επιτευχθεί και στο παρελθόν σε διάφορες χώρες.

– 2ον. Η “επιλογή της χρεοκοπίας/αναδιάρθρωσης” δεν θα μείωνε σημαντικά την ανάγκη δημοσιονομικής προσαρμογής, δεδομένου ότι το κύριο πρόβλημα είναι το πρωτογενές έλλειμμα και όχι οι πληρωμές για τόκους. Στην Ελλάδα το 2009 το πρωτογενές έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης ήταν 8,6% του ΑΕΠ βάσει των αρχικών εκτιμήσεων που περιλήφθηκαν στο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής (ΠΟΠ), και το συνολικό έλλειμμα (που περιλαμβάνει τους τόκους) ήταν 13,6%, ενώ οι λόγοι αυτοί ήταν υψηλότεροι βάσει των αναθεωρημένων στοιχείων που αναμενόταν να ανακοινωθούν από την Eurostat στις 22 Οκτωβρίου. Βεβαίως, ενώ με την ακολουθούμενη πολιτική το πρωτογενές έλλειμμα αναμένεται να εξαλειφθεί έως το 2012, οι πληρωμές τόκων ως ποσοστό του ΑΕΠ ενδέχεται να αυξάνονται έως το 2014, αλλά θα αρχίσουν να μειώνονται από το 2015, σύμφωνα με τις προβλέψεις του ΔΝΤ που όμως στηρίζονται σε συντηρητικές υποθέσεις για το ρυθμό ανάπτυξης. Επιπλέον, ακόμη και σε περίπτωση “περικοπής” του χρέους κατά 50%, θα απαι-

²⁶ Cottareli, Forni, Gottschalk and Mauro, “Default in Today’s Advanced Economies: Unnecessary, Undesirable, and Unlikely”, IMF Staff Position Paper SPN/10/12, 1.9.2010.

τείτο να επιτευχθεί πρωτογενές πλεόνασμα ίσο με το 2,8% του ΑΕΠ προκειμένου να σταθεροποιηθεί το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ, ενώ χωρίς “περικοπή” θα απαιτείτο πρωτογενές πλεόνασμα 5,5%. Με σημείο εκκίνησης το πρωτογενές έλλειμμα του 2009, που ήταν ίσο με το 8,6% του ΑΕΠ (βάσει των αρχικών εκτιμήσεων), εάν δεν γίνει “περικοπή” του χρέους η απαιτούμενη προσαρμογή φθάνει τις 14 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ, ενώ στην άλλη περίπτωση θα έφθανε σχεδόν τις 11,5 μονάδες, σύμφωνα με τους ενδεικτικούς υπολογισμούς του ΔΝΤ. Όλα αυτά υποδηλώνουν ότι η Ελλάδα έχει κάθε λόγο να επιτύχει ταχύτερη δημοσιονομική προσαρμογή και ταυτόχρονα ταχύτερη και ισχυρότερη ανάκαμψη της οικονομίας, προκειμένου να περιορίσει και την επιβάρυνση από τους τόκους τα επόμενα έτη.

Όσον αφορά τη **δυναμική του χρέους**, πρέπει να ληφθούν υπόψη και οι συνέπειες της αναθεώρησης των στοιχείων τόσο για το ΑΕΠ όσο και για το χρέος. **Μια δυσμενής εξέλιξη είναι εφικτό και απολύτως απαραίτητο να αποτραπεί, με τρεις τρόπους:**

(α) επιτάχυνση της δημοσιονομικής προσαρμογής, δηλαδή μεγαλύτερη μείωση του πρωτογενούς ελλείμματος και επίτευξη μεγαλύτερων πρωτογενών πλεονασμάτων πιο νωρίς,

(β) επιτάχυνση του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων (αρχίζοντας από την αναδιάρθρωση και εξυγίανση του ομίλου ΟΣΕ και της ΤΡΑΙΝΟΣΕ που προβλέπεται στο σχετικό νομοσχέδιο), καθώς και της αξιοποίησης της ακίνητης περιουσίας του Δημοσίου (βλ. Κεφάλαιο VII, Ειδικά θέματα 3 και 5),

(γ) συντονισμένη λήψη αναπτυξιακών διαρθρωτικών μέτρων προκειμένου να επισπευσθεί η ανάκαμψη της οικονομίας και να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για ικανοποιητικούς ρυθμούς ανόδου του ΑΕΠ που θα είναι διατηρήσιμοι.

– 3ον. Παρά το υψηλό οριακό επιτόκιο δανεισμού του Δημοσίου που αντιμετωπίζει σήμερα

η Ελλάδα, το μέσο επιτόκιο στο σύνολο του δημόσιου χρέους είναι πολύ χαμηλότερο, δεδομένου ότι το 76% του χρέους της κεντρικής κυβέρνησης έχει συναφθεί με σταθερό επιτόκιο, ενώ η μέση διάρκεια του χρέους είναι 7,9 έτη (σύμφωνα με υπολογισμούς που αναφέρονται στην ανάλυση του ΔΝΤ).

– 4ον. Η ιστορική εμπειρία δείχνει ότι στο παρελθόν όσες ανεπτυγμένες χώρες επέτυχαν μηδενικό ή πλεονασματικό πρωτογενές αποτέλεσμα δεν προχώρησαν σε κήρυξη χρεοκοπίας, αλλά συνέχισαν την προσπάθεια δημοσιονομικής προσαρμογής. Αυτή είναι και η ρητή δέσμευση της ελληνικής κυβέρνησης.

– 5ον. Το πολιτικό και οικονομικό κόστος σε περίπτωση χρεοκοπίας θα ήταν πολύ μεγαλύτερο από το βραχυχρόνιο κόστος που συνεπάγεται η στρατηγική της δημοσιονομικής προσαρμογής. Ειδικά για την Ελλάδα πρέπει να τονιστούν τα εξής:

(α) Ακόμη και αφού το Δημόσιο επιτύχει μηδενικό ή πλεονασματικό πρωτογενές αποτέλεσμα, η αποκοπή της Ελλάδος από τις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίων, σε περίπτωση χρεοκοπίας, θα είχε καταστροφικές συνέπειες τόσο για τις ελληνικές τράπεζες όσο και για τις ελληνικές επιχειρήσεις (όσον αφορά την πρόσβασή τους σε κεφάλαια), με αποτέλεσμα δυσμενέστερες συνέπειες για την οικονομική δραστηριότητα και τα εισοδήματα και –τελικά– για τα ίδια τα φορολογικά έσοδα αλλά και τις δαπάνες του Δημοσίου (καθότι το Δημόσιο θα καλούνταν να υποκαταστήσει την ελλείπουσα τραπεζική χρηματοδότηση, π.χ. των επενδύσεων). Έτσι, μεταξύ άλλων, το πρωτογενές πλεόνασμα θα μετατρεπόταν πάλι σε έλλειμμα με ταχύτατο ρυθμό.

(β) Η κήρυξη χρεοκοπίας με αναδιάρθρωση του χρέους θα είχε άμεσες και σημαντικές αρνητικές συνέπειες όχι μόνο για τα περιουσιακά στοιχεία κάποιων “ξένων” αλλά και για ελληνικές τράπεζες, ελληνικά ασφαλιστικά ταμεία εργαζομένων και Έλληνες ιδιώτες που κατέχουν σημαντικό μέρος του δημόσιου χρέ-

ους, όπως και για συνταξιοδοτικά ταμεία εργαζομένων άλλων χωρών και για τράπεζες χωρών της ΕΕ, που επίσης κατέχουν ένα άλλο σημαντικό μέρος.

– **δον.** Για να διευκολυνθεί η διαδικασία της δημοσιονομικής προσαρμογής και να αμβλυνθούν οι παράπλευρες άμεσες αρνητικές επιπτώσεις της, είναι αναγκαίες μεταρρυθμίσεις για τη βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας και την αύξηση του δυναμικού ρυθμού ανάπτυξης. Όπως προαναφέρθηκε, η Ελλάδα ήδη υλοποιεί τέτοιες μεταρρυθμίσεις. Η προσπάθεια αυτή πρέπει να συστηματοποιηθεί, να συντονιστεί με βάση συγκεκριμένους στόχους και χρονοδιαγράμματα, να ενταθεί και να αποκτήσει κατεπείγοντα χαρακτήρα. Αυτός

είναι ο στόχος του προτεινόμενου Σχεδίου Δράσης για την Ανάπτυξη. **Πράγματι, αν επιτευχθούν οι σημαντικοί δημοσιονομικοί στόχοι και στα επόμενα δύομισι χρόνια εδραιωθούν οι προϋποθέσεις για αύξηση των εξαγωγών και προσέλκυση ξένων επενδύσεων, που θα τονώσουν την ανάπτυξη, θα πειστούν και οι αγορές ότι η δυναμική του χρέους θα αντιστραφεί. Το αναπτυξιακό δυναμικό της ελληνικής οικονομίας είναι τεράστιο. Ήδη η κατάσταση βαίνει βελτιούμενη, ωστόσο ο δρόμος είναι μακρύς και δεν δικαιολογείται εφησυχασμός. Η σημερινή κρίση μπορεί να γίνει ο καταλύτης που θα αναμορφώσει την οικονομία, βελτιώνοντας την ανταγωνιστικότητα και την ευημερία της χώρας εντός της ζώνης του ευρώ. Αυτό είναι το μεγάλο στοίχημα για την Ελλάδα.**

II ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

I ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΔΙΕΘΝΩΣ ΚΑΙ ΣΤΗ ΖΩΝΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ¹

Η παγκόσμια και η ευρωπαϊκή οικονομία βρίσκονται σε φάση ανάκαμψης, αλλά οι προοπτικές περιβάλλονται από υψηλό βαθμό αβεβαιότητας, καθώς οι ομαλές συνθήκες στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές δεν έχουν αποκατασταθεί πλήρως και το υψηλό δημόσιο χρέος προσθέτει νέους κινδύνους. Η παγκόσμια οικονομική κρίση όξυνε τις μακροοικονομικές ανισορροπίες σε πολλές οικονομίες και συνέβαλε στην εμφάνιση της κρίσης δημόσιου χρέους, η οποία επισκιάζει τις προοπτικές βιωσιμότητας της ανάκαμψης, κυρίως σε ορισμένες προηγμένες οικονομίες, καθώς η άνοδος του χρέους αυξάνει τα ασφάλιστρα κινδύνου και το κόστος εξυπηρέτησής του. Παράλληλα, η δημοσιονομική προσαρμογή που επιχειρείται ταυτόχρονα σε πολλές χώρες τείνει σε πρώτη φάση να επιβραδύνει την ανάκαμψη, κρίνεται όμως απαραίτητη για τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών και την ενίσχυση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας.

Τα δύσκολα διλήμματα μακροοικονομικής πολιτικής απαιτούν διαφορετική αντιμετώπιση ανάλογα με τις συγκεκριμένες συνθήκες και προτεραιότητες κάθε χώρας. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η δημοσιονομική κρίση στην Ελλάδα, η συνακόλουθη επιδείνωση των όρων δανεισμού του Ελληνικού Δημοσίου από τις διεθνείς αγορές και ο κίνδυνος επέκτασης της κρίσης χρέους σε άλλες χώρες-μέλη οδήγησαν την ΕΕ στην απόφαση να χορηγήσει, σε συνεργασία με το ΔΝΤ, μια υπό όρους οικονομική στήριξη προς την Ελλάδα και να συστήσει ευρωπαϊκό μηχανισμό για τη στήριξη της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας.² Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο οριστικοποίησε τη νέα ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση και την ανάπτυξη (στρατηγική “Ευρώπη 2020”) και ενέκρινε μία πρώτη δέσμη προσανατολισμών για ενισχυμένη οικονομική διακυβέρνηση (βλ. Πλαίσιο II.1).³

Η δημοσιονομική κρίση και η συνακόλουθη αυξημένη αβεβαιότητα είχαν αντίκτυπο και

στη συναλλαγματική ισοτιμία του ευρώ, η οποία, από τα ιστορικά υψηλά επίπεδα όπου είχε φθάσει το 2009, υποχώρησε σημαντικά τους πρώτους πέντε μήνες του τρέχοντος έτους έναντι των κυριότερων διεθνών νομισμάτων. Στη συνέχεια, το ευρώ ανέκαμψε σημαντικά κυρίως έναντι του δολαρίου ΗΠΑ, αντανakλώντας την υιοθέτηση των μηχανισμών στήριξης, τη σταδιακή εφαρμογή του προγράμματος σταθεροποίησης της ελληνικής οικονομίας και των πρόσθετων μέτρων δημοσιονομικής προσαρμογής σε ορισμένες χώρες της ζώνης του ευρώ, καθώς και τα συνολικά θετικά αποτελέσματα των “προσομοιώσεων ακραίων καταστάσεων” (stress tests) για τις ευρωπαϊκές τράπεζες που διενεργήθηκαν τον Ιούλιο. Παρά τη γενικά επεκτατική μακροοικονομική πολιτική, ο πληθωρισμός στις προηγμένες οικονομίες προβλέπεται να παραμείνει χαμηλός το 2010.

Η διεθνής κρίση, η οποία ξεκίνησε ως πιστωτική τον Αύγουστο του 2007 και μετεξελίχθηκε σε χρηματοοικονομική από το Σεπτέμβριο του 2008, αντιμετωπίστηκε με ασυνήθιστα επεκτατική νομισματική (βλ. Διάγραμμα II.1) και δημοσιονομική πολιτική, η οποία, σε συνδυασμό με τη μείωση της οικονομικής δραστηριότητας, οδήγησε σε σημαντική επιδείνωση της δημοσιονομικής θέσης σχεδόν όλων των προηγμένων οικονομιών την περίοδο 2008-2009. Το δημοσιονομικό έλλειμμα στο σύνολο των μεγαλύτερων προηγμένων οικονομιών ανήλθε το 2009 σε 10,1% του ΑΕΠ, από 2,1% το 2007, ενώ το ακαθάριστο δημόσιο χρέος ως

1 Η ανάλυση που ακολουθεί βασίζεται στις μακροοικονομικές εξελίξεις μέχρι τις αρχές Οκτωβρίου και λαμβάνει υπόψη τις πρόσφατες προβλέψεις του ΔΝΤ (World Economic Outlook, Οκτ. 2010), του ΟΟΣΑ (Economic Outlook, Ιούνιος 2010, Interim Assessment, Σεπτέμβριος 2010), της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Interim Forecast, Σεπτέμβριος 2010), των μπειρογνομώνων της ΕΚΤ (2.9.2010) και άλλα διαθέσιμα στοιχεία.

2 Εκτενέστερη αναφορά στους εν λόγω μηχανισμούς στήριξης καθώς και σε άλλες πρωτοβουλίες και μέτρα για τη διασφάλιση της σταθερότητας στην ΕΕ και στη ζώνη του ευρώ γίνεται στην Έκθεση για τη Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούλιος 2010.

3 Σε θεσμικό επίπεδο σημειώνεται επίσης η απόφαση του Συμβουλίου ECOFIN, μετά από συζήτηση στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, με την οποία η Εσθονία θα υιοθετήσει το ευρώ από 1.1.2011. Η ισοτιμία μετατροπής ορίστηκε σε 15,6466 κορώνες Εσθονίας ανά ευρώ, η οποία αντιστοιχεί στην ισχύουσα σήμερα κεντρική ισοτιμία της κορώνας στο Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών (ΜΣΙ II) της ΕΕ.

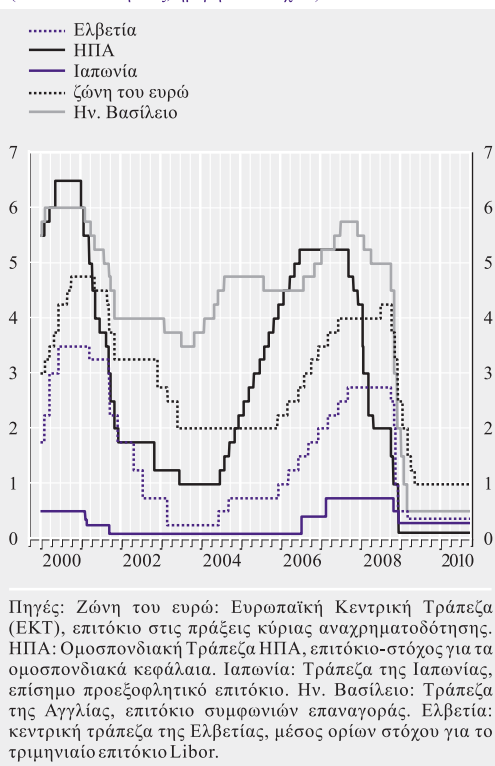
ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκε σημαντικά. Η περιστολή των δημόσιων δαπανών για την αντιστροφή των δημοσιονομικών εξελίξεων αποτελεί πλέον επιτακτική ανάγκη σε πολλές οικονομίες, ώστε να αναστραφεί η δυναμική που έχει αναπτύξει το δημόσιο χρέος. Ωστόσο, το 2010 στις μεγαλύτερες από τις προηγμένες οικονομίες, το δημοσιονομικό έλλειμμα δεν αναμένεται να υποχωρήσει σημαντικά (προβλέπεται να διαμορφωθεί στο 9,3% του ΑΕΠ), ενώ το δημόσιο χρέος θα συνεχίσει να διογκώνεται.

Το παγκόσμιο ΑΕΠ, σύμφωνα με τις προβλέψεις του ΔΝΤ, αναμένεται ότι θα αυξηθεί κατά 4,8% το 2010, έναντι μείωσης κατά 0,6% το 2009. Ειδικότερα, στις προηγμένες οικονομίες η ανάκαμψη, αν και ταχύτερη της αρχικά αναμενόμενης, παραμένει ευάλωτη στους εξωγενείς κραδασμούς και στη βραδεία αύξηση της απασχόλησης και κατανέμεται άνισα μεταξύ των γεωγραφικών περιοχών. Παρά τη σημαντική βελτίωση των συνθηκών στις αγορές χρήματος και κεφαλαίων, η ομαλή χρηματοδότηση των οικονομιών δεν έχει αποκατασταθεί πλήρως, ενώ η αύξηση της ροπής προς αποταμίευση (που συνδέεται με την επιδίωξη των νοικοκυριών να μειώσουν το χρέος τους) συνεχίζει να αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για την άνοδο της εγχώριας ζήτησης. Στις ΗΠΑ το ΑΕΠ προβλέπεται ότι θα αυξηθεί κατά 2,6% το 2010 (2009: -2,6%) και στην Ιαπωνία κατά 2,8% (2009: -5,2%).

Η οικονομία της **ζώνης του ευρώ** εισήλθε σε φάση ήπιας ανάκαμψης το δεύτερο εξάμηνο του 2009, κυρίως χάρη στη βελτίωση της εξωτερικής ζήτησης και την επάνοδο των αποθεμάτων σε κανονικά επίπεδα, ενώ βελτίωση παρουσίασαν και οι χρηματοπιστωτικές συνθήκες.⁴ Ο τριμηνιαίος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ επιταχύνθηκε αισθητά το β' τρίμηνο του 2010 σε 1,0%, από 0,3% το α' τρίμηνο, ενώ αξιοσημείωτη υπήρξε η θετική συμβολή της δαπάνης για επενδύσεις (που ήταν αρνητική επί σειρά τριμήνων). Η ανάκαμψη όμως παραμένει εύθραυστη, καθώς τροφοδοτείται κυρίως από την επεκτατική μακροοικονομική πολιτική, η οποία όμως ήδη από την άνοιξη του 2010 σταδιακά αναστρέ-

Διάγραμμα II.1 Βασικά επιτόκια κεντρικών τραπεζών
(Ιανουάριος 2000 - Σεπτέμβριος 2010)

(ποσοστά % ετησίως, ημερήσια στοιχεία)

φεται σε αρκετές οικονομίες. Για το 2010 προβλέπεται ότι ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ θα διαμορφωθεί μεταξύ 1,4% και 1,8% (σύμφωνα με τους εμπειρογνώμονες της ΕΚΤ) ή στο 1,7% (σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το ΔΝΤ), από -4,1% το 2009. Στην εξέλιξη αυτή αναμένεται να συμβάλουν τόσο η εξωτερική ζήτηση, η οποία προβλέπεται ότι θα συνεχίσει να ανακάμπτει χάρη στην ισχυρή ζήτηση από τις αναδυόμενες οικονομίες της Ασίας και την επίδραση, με κάποια χρονική υστέρηση, της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας λόγω της υποχώρησης του ευρώ (παρά την πρόσφατη ανατίμησή του, το ευρώ ήταν το Σεπτέμβριο υποτιμημένο κατά 9,6%, έναντι του Δεκεμβρίου του 2009), όσο και η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης και των επενδύσεων. Σημειώνεται η

⁴ Ωστόσο, η κρίση χρέους ανέκοψε τη βαθμιαία βελτίωση των χρηματοπιστωτικών συνθηκών και σε ορισμένες περιπτώσεις υπήρξε και επιδείνωσή τους (βλ. *ECB Lending Survey*, Ιούλιος 2010).

ύπαρξη σημαντικών διαφορών μεταξύ των προοπτικών των επιμέρους οικονομιών, καθώς ορισμένες χώρες-μέλη όπως η Ελλάδα και σε πολύ μικρότερο βαθμό η Ιρλανδία και η Ισπανία προβλέπεται ότι θα συνεχίσουν να βρίσκονται σε ύφεση το τρέχον έτος, ενώ οι υπόλοιπες οικονομίες θα καταγράψουν θετικούς, αν και γενικά μέτριους, ρυθμούς ανάπτυξης. Αξιοσημείωτη είναι η επίδοση της Γερμανίας, η οποία αναμένεται να καταγράψει ισχυρή άνοδο του ΑΕΠ (3,3% σύμφωνα με το ΔΝΤ), αρχικά λόγω της υψηλής αύξησης των εξαγωγών και στη συνέχεια λόγω και της εγχώριας ζήτησης. Από τις εκτός ζώνης του ευρώ χώρες της ΕΕ, το ΑΕΠ προβλέπεται να αυξηθεί το 2010 με ρυθμό 1,7% στο Ηνωμένο Βασίλειο, 3,4% στην Πολωνία και 4,4% στη Σουηδία.

Ο πληθωρισμός στη ζώνη του ευρώ κινήθηκε σε χαμηλά επίπεδα (μεταξύ 0,9% και 1,4%) στη διάρκεια του πρώτου εξαμήνου του 2010 και ελαφρώς υψηλότερα στη συνέχεια μέχρι το Σεπτέμβριο, οπότε διαμορφώθηκε στο 1,8%. Από τους εμπειρογνώμονες της ΕΚΤ προβλέπεται να διαμορφωθεί μεταξύ 1,5% και 1,7% κατά μέσο όρο το 2010, καθώς τόσο οι εγχώριες όσο και οι εξωτερικές πληθωριστικές πιέσεις αναμένεται να παραμείνουν περιορισμένες. Η μισθολογική μετριοπάθεια η οποία χαρακτηρίζει την αγορά εργασίας στη ζώνη του ευρώ τα τελευταία έτη αναμένεται γενικά να συνεχιστεί βραχυπρόθεσμα, ενώ η προβλεπόμενη αύξηση της παραγωγικότητας θα έχει μειωτική επίδραση στο ρυθμό μεταβολής του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος. Όσον αφορά τις δημοσιονομικές προοπτικές, το έλλειμμα του τομέα της γενικής κυβέρνησης της ζώνης του ευρώ προβλέπεται να διαμορφωθεί στο 6,5% του ΑΕΠ (από 6,3% το 2009 και 1,9% το 2008). Σημειώνεται ότι, παρά την κρίση δημόσιου χρέους που παρατηρείται σε ορισμένες χώρες-μέλη, τόσο το δημοσιονομικό έλλειμμα όσο και το δημόσιο χρέος στη ζώνη του ευρώ ως σύνολο προβλέπεται να παραμείνουν το 2010 σε χαμηλότερα επίπεδα ως ποσοστά του ΑΕΠ (6,5% και 84,1% αντίστοιχα) από ό,τι στις ΗΠΑ (11,1% και 92,7% αντίστοιχα) και στην Ιαπωνία (9,6% και 225,9%).⁵

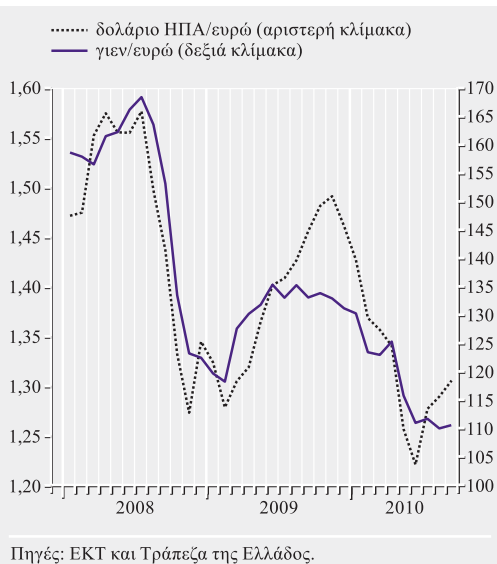
Η ονομαστική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία (ΣΣΙ) του ευρώ ενισχύθηκε το 2009 επί όγδοο συνεχόμενο έτος. Ο δείκτης ονομαστικής ΣΣΙ, σε μέσα επίπεδα έτους, αυξήθηκε το 2009 κατά 2,2% έναντι του 2008. Η σωρευτική άνοδος του δείκτη αυτού έφθασε το 37,3% το 2009 έναντι του 2000, ενώ του αντίστοιχου δείκτη πραγματικής ΣΣΙ (με βάση τους ΔΤΚ) έφθασε το 25,7%. Από το Νοέμβριο του 2009 έως και τον Ιούνιο του 2010 ωστόσο, οι δείκτες ισοτιμίας του ευρώ κατέγραψαν υποχώρηση, καθώς οι προσδοκίες των αγορών για το ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα επηρεάστηκαν αρνητικά από τη σχετική υστέρηση της οικονομικής ανάκαμψης στη ζώνη του ευρώ και από τις αβέβαιες δημοσιονομικές και μακροοικονομικές προοπτικές ορισμένων χωρών της ζώνης. Παρά την υποχώρησή της, η ονομαστική ΣΣΙ του ευρώ τον Ιούλιο του 2010 βρισκόταν περί το 10% πάνω από το μακροχρόνιο μέσο όρο της (1993-2009). Το ευρώ ανέκαμψε το γ' τρίμηνο του 2010. Το Σεπτέμβριο ο δείκτης ονομαστικής ΣΣΙ του ευρώ ήταν χαμηλότερος κατά 9,6% έναντι του Δεκεμβρίου 2009, ενώ στο ίδιο διάστημα οι διμερείς ισοτιμίες του ευρώ έναντι του δολαρίου ΗΠΑ, του γιεν και της λίρας Αγγλίας υποχώρησαν κατά 10,6%, 16,0% και 6,7% αντίστοιχα (βλ. Διαγράμματα Π.2 και Π.3).

Στις προηγμένες οικονομίες, οι βελτιωμένες προοπτικές ανάκαμψης συνοδεύονται από σημαντικές προκλήσεις οικονομικής πολιτικής. Για προφανείς λόγους, απαιτείται η άσκηση διαφορετικών πολιτικών ανάλογα με την κατάσταση της κάθε οικονομίας. Οικονομίες με υψηλά εξωτερικά και εσωτερικά ελλείμματα θα πρέπει αναπόφευκτα να δώσουν άμεση προτεραιότητα στον περιορισμό των ελλειμμάτων εντός ενός αξιόπιστου πλαισίου μεσοπρόθεσμης προσαρμογής. Από την άλλη πλευρά, οικονομίες με επίμονα και μεγάλα πλεονάσματα στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών θα πρέπει να εφαρμόσουν τις κατάλληλες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και πολι-

⁵ Θα πρέπει πάντως να σημειωθεί ότι στην Ιαπωνία το καθαρό δημόσιο χρέος είναι σημαντικά χαμηλότερο από το ακαθάριστο (το 2010 προβλέπεται να διαμορφωθεί στο 121,2% του ΑΕΠ).

Διάγραμμα II.2 Συναλλαγματική ισοτιμία του ευρώ έναντι του δολαρίου ΗΠΑ και του γιεν Ιαπωνίας (Ιανουάριος 2008-Σεπτέμβριος 2010)

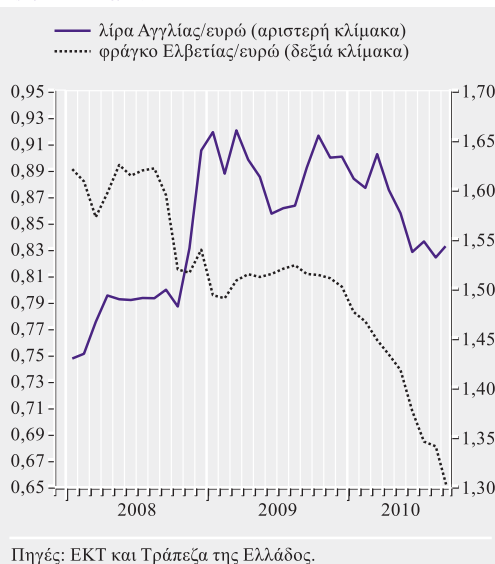
(μηνιαία στοιχεία)

Πηγές: ΕΚΤ και Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα II.3 Συναλλαγματική ισοτιμία του ευρώ έναντι της λίρας Αγγλίας και του φράγκου Ελβετίας (Ιανουάριος 2008-Σεπτέμβριος 2010)

(μηνιαία στοιχεία)

Πηγές: ΕΚΤ και Τράπεζα της Ελλάδος.

τικές τόνωσης της εγχώριας ζήτησης και ορισμένες αναδυόμενες οικονομίες πρέπει να ακολουθήσουν πολιτικές μεγαλύτερης ευελιξίας στις συναλλαγματικές ισοτιμίες των νομισμάτων τους, συμβάλλοντας έτσι στην διόρθωση των παγκόσμιων μακροοικονομικών ανισορροπιών και στη σταθερότητα του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Σύμφωνα με την έκθεση του ΔΝΤ για τη ζώνη του ευρώ,⁶ η παρούσα κρίση αποτελεί ευκαιρία για δύσκολες αλλά απαραίτητες μεταρρυθμίσεις οι οποίες ενισχύουν την οικονομική ανάπτυξη και τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών. Οι περισσότερες μεσογειακές χώρες της ζώνης θα πρέπει να βελτιώσουν τη λειτουργία της αγοράς εργασίας και το εκπαιδευτικό τους σύστημα και να ενθαρρύνουν τις επενδύσεις σε κεφαλαιακό εξοπλισμό και την καινοτομία. Όλες οι χώρες της ζώνης του ευρώ θα πρέπει να απελευθερώσουν περαιτέρω τις αγορές αγαθών και υπηρεσιών στο πλαίσιο της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς, προκειμένου να μεγιστοποιήσουν την ευνοϊκή επίδραση από τις μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας.

Η βραδεία ανάκαμψη της αγοράς εργασίας αποτελεί σημαντική πηγή αβεβαιότητας για την ευρωστία της οικονομικής ανάκαμψης τόσο στις ΗΠΑ⁷ όσο και στη ζώνη του ευρώ. Στο τέλος του 2009 το ποσοστό ανεργίας ανερχόταν στο 10% περίπου και στις δύο οικονομίες και παρέμεινε στο επίπεδο αυτό στα μέσα του 2010 στη ζώνη του ευρώ, ενώ μειώθηκε οριακά μόνο στις ΗΠΑ (στο 9,6% το Σεπτέμβριο) παρά την οικονομική ανάκαμψη. Σημειώνεται ότι στη διάρκεια της παγκόσμιας κρίσης το ποσοστό ανεργίας διπλασιάστηκε στις ΗΠΑ, από 4,8%, το Μάρτιο του 2008 σε 10% το Δεκέμβριο του 2009, ενώ στη ζώνη του ευρώ η αύξηση υπήρξε λιγότερο έντονη, από 7,8% το Μάρτιο του 2008 σε 10% το Μάιο του 2010, παρά το ότι η κάμψη του πραγματικού ΑΕΠ υπήρξε μεγαλύτερη. Μία από τις αιτίες για τη μικρότερη απώλεια θέσεων εργασίας στη ζώνη του ευρώ είναι η περισσότερη εκτεταμένη χρήση των μειωμένων ωραρίων εργασίας, συχνά με τη συνδρομή κρατικών επιδο-

⁶ IMF, *Euro Area Policies: 2010 Article IV Consultation*, Ιούλιος 2010.

⁷ Βλ. έκθεση του προέδρου της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ στις 21.7.2010.

Πίνακας Π.1 Βασικά μακροοικονομικά μεγέθη της παγκόσμιας οικονομίας

	Αριθμός χωρών	Μερίδιο του ΑΕΠ ¹ %	ΑΕΠ (ετήσιες % μεταβολές όγκου)			Πληθυσμός ² (ετήσιες % μεταβολές)			Δημοσιονομικό αποτέλεσμα ³ (% του ΑΕΠ)			Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (% του ΑΕΠ)		
			2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Παγκόσμιο σύνολο	183	100,0	-0,6	4,8	4,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1. Προηγμένες οικονομίες	33	53,8	-3,2	2,7	2,2	0,1	1,4	1,3	-10,1	-9,3	-8,0	-0,3	-0,3	-0,1
ΗΠΑ		20,4	-2,6	2,6	2,3	-0,3	1,4	1,0	-12,9	-11,1	-9,7	-2,7	-3,2	-2,6
Ιαπωνία		6,0	-5,2	2,8	1,5	-1,4	-1,0	-0,3	-10,2	-9,6	-8,9	2,8	3,1	2,3
Ην. Βασίλειο		3,1	-4,9	1,7	2,0	2,1	3,1	2,5	-10,3	-10,2	-8,1	-1,1	-2,2	-2,0
Ζώνη του ευρώ	16	15,1	-4,1	1,7	1,7	0,3	1,6	1,5	-6,3	-6,5	-5,1	-0,6	0,2	0,5
2. Αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες	150	46,2	2,5	7,1	6,4	5,2	6,2	5,2	-4,5	-3,7	-2,9	1,9	1,6	1,6
Κίνα		12,6	9,1	10,5	9,6	-0,7	3,5	2,7	-3,0	-2,9	-1,9	6,0	4,7	5,1

Πηγές: ΔΝΤ, *World Economic Outlook*, Οκτ. 2010.

Σημειώσεις: Για το 2010 εκτιμήσεις και για το 2011 προβλέψεις. Σύμφωνα με την κατάταξη του ΔΝΤ: Προηγμένες οικονομίες: Ζώνη του ευρώ-16, οι 4 νέες βιομηχανικές οικονομίες της Ασίας (Κορέα, Σιγκαπούρη, Ταϊβάν-Επάρχια Κίνας και Χονγκ Κονγκ-Ειδική Διαχειριζόμενη Περιοχή) και ΗΠΑ, Ιαπωνία, Καναδάς, Αυστραλία, Ελλάδα, Ην. Βασίλειο, Ισπανία, Ισραήλ, Κύπρος, Νορβηγία, Ν. Ζηλανδία, Σουηδία και Τσεχία. Αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες: Αφρική (44), Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη (15), Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών (13 με τη Μογγολία), Αναπτυσσόμενη Ασία (26), Μέση Ανατολή (20) και Δυτικό Ημισφαίριο (32).

1 Ποσοστό % συμμετοχής στο παγκόσμιο ΑΕΠ το 2009 με βάση τις ισοτιμίες αγοραστικών δυνάμεων (ΠΑΔ).

2 ΕΝΔΤΚ για τη ζώνη του ευρώ και το Ην. Βασίλειο και ΔΤΚ για τις λοιπές περιπτώσεις. Μέσα επιπεδα έτους.

3 Το σύνολο των προηγμένων οικονομιών αφορά τις επτά μεγαλύτερες προηγμένες οικονομίες.

τήσεων (βλ. σχετική ανάλυση στο *Monthly Bulletin* της ΕΚΤ, Ιούλιος 2010, σελ. 40).

Η ανάκαμψη είναι εντονότερη στις **αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες**, κυρίως της Ασίας, σε μεγάλο βαθμό λόγω της ισχυρής εγχώριας ζήτησης και της συγκριτικά μικρότερης έκθεσής τους στους διεθνείς χρηματοπιστωτικούς κραδασμούς. Η υπερθέρμανση, ο υψηλός πληθωρισμός, καθώς και ο ρυθμός ανατίμησης των ακινήτων σε ορισμένες οικονομίες, αποτελούν τους βασικότερους κινδύνους για την περιοχή. Ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ στο σύνολο των αναδυομένων και αναπτυσσόμενων οικονομιών θα επιταχυνθεί στο 7,1% το 2010, από 2,5% το 2009. Στην Κίνα, ο ρυθμός μεγέθυνσης της οικονομίας έχει ήδη επανέλθει στα προ της κρίσης επίπεδα και το 2010 αναμένεται να είναι υψηλότερος από ό,τι το 2008 (10,5%, βλ. Πίνακα II.1).

Ο **πληθωρισμός**, μετά τη μεγάλη υποχώρησή του το 2009 στο 0,1% στις προηγμένες οικονομίες και στο 5,2% στις αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες, λόγω της ύφεσης και της απότομης μείωσης των τιμών των βασικών εμπορευμάτων, αναμένεται να αυξηθεί και πάλι το 2010, σε 1,4% και σε 6,2% αντίστοιχα. Η επίπτωση από τις συνθήκες υποαπασχόλησης των παραγωγικών συντελεστών και τη διατήρηση του παραγωγικού κενού σε σχετικώς υψηλά επίπεδα —στις χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ το παραγωγικό κενό εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στο 3,8% του δυνητικού προϊόντος το 2010, από 5,1% το 2009— αντισταθμίζεται το 2010 από την ανάκαμψη των διεθνών τιμών των βασικών εμπορευμάτων.

Το **παγκόσμιο εμπόριο** επλήγη σφοδρά το 2009 και αποτέλεσε βασικό μηχανισμό μετάδοσης και γεωγραφικής εξάπλωσης της ύφεσης. Ο όγκος του παγκόσμιου εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών, παρό την ανάκαμψή του το δεύτερο εξάμηνο του 2009, υποχώρησε κατά 11,0% το 2009. Η αξία του παγκόσμιου εμπορίου (τρέχουσες τιμές) αυξήθηκε κατά 25% το πρώτο εξάμηνο του 2010 (έναντι της αντίστοιχης περιόδου πέρυσι), ενώ για το 2010 προβλέπεται ανάκαμψη και αύξηση του όγκου

του παγκόσμιου εμπορίου κατά 11,4%. Οι διεθνείς τιμές των **βασικών εμπορευμάτων** αυξάνονταν στη διάρκεια του 2009, κυρίως λόγω ανάκαμψης της ζήτησης από τις αναδυόμενες οικονομίες της Ασίας, αλλά και λόγω των δυσμενών καιρικών συνθηκών στη Β. Αμερική και την Ευρώπη. Σε μέσα επίπεδα έτους ωστόσο, το 2009 οι τιμές των βασικών εμπορευμάτων υποχώρησαν σημαντικά το 2009 από τα ιστορικά υψηλά επίπεδα του 2008. Η διεθνής τιμή του αργού πετρελαίου (μέσος όρος τριών τύπων πετρελαίου) υποχώρησε κατά 36,3% στα 61,8 δολ. ΗΠΑ το βαρέλι το 2009. Το 2010 όμως η ισχυρή ανάκαμψη κυρίως των ασιατικών οικονομιών εκτιμάται ότι θα οδηγήσει σε νέα άνοδο τη διεθνή τιμή του αργού πετρελαίου (αύξηση κατά 23,3% σε μέσα επίπεδα έτους), η οποία αναμένεται πλέον να διαμορφωθεί στα 76,2 δολ. ΗΠΑ. (Η τιμή του αργού πετρελαίου τύπου Brent εκτιμάται από τους εμπειρογνώμονες της ΕΚΤ ότι θα αυξηθεί κατά 27% σε δολάρια ΗΠΑ ή κατά 34% σε όρους ευρώ, με βάση τις τρέχουσες τάσεις της ισοτιμίας ευρώ/δολαρίου.)

2 ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ⁸

Η ύφεση στην οποία βυθίστηκαν το 2009 οι οικονομίες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (με εξαίρεση την Αλβανία) εξασθένησε σημαντικά το πρώτο εξάμηνο του 2010. Ωστόσο, ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ παρέμεινε αρνητικός σε αρκετές χώρες το πρώτο εξάμηνο, αν και για ολόκληρο το 2010 προβλέπεται ότι θα καταγραφεί θετικός μέσος ετήσιος ρυθμός σε όλες τις χώρες εκτός της Ρουμανίας (-1,9%, από -7,1% το 2009), της Κροατίας (-1,5%, από -5,8% το 2009) και του Μαυροβουνίου (-1,8% από -5,7% το 2009), ενώ στη Βουλγαρία η μεταβολή του ΑΕΠ θα είναι μηδενική (έναντι μείωσης κατά 5,0% το 2009). Ενδιαφέρουσα είναι η περίπτωση της ΠΓΔΜ, όπου η ύφεση ήταν αρκετά ήπια το

⁸ Η ανάλυση για τις οικονομίες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης αναφέρεται στις εξής χώρες: Αλβανία, Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Κροατία, Μαυροβούνιο, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ), Ρουμανία, Σερβία και Τουρκία.

Πίνακας II.2 Βασικοί μακροοικονομικοί δείκτες των χωρών της ΝΑ Ευρώπης¹

A. ΑΕΠ και πληθωρισμός (ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)											
Χώρα	ΑΕΠ						Πληθωρισμός				
	2007	2008	2009 (εκτιμ.)	α' τρίμ. 2010	β' τρίμ. 2010	2010 (προβλ.)	2007	2008	2009 (εκτιμ.)	α' εξάμ. 2010	2010 (προβλ.)
Αλβανία	5,9	7,7	3,3	2,0	1,5	2,6	2,9	3,4	2,2	3,2	3,4
Βοσνία-Ερζεγοβίνη	6,1	5,7	-3,1	1,3	-	0,5	1,5	7,4	-0,4	2,5	2,4
Βουλγαρία	6,2	6,0	-5,0	-3,6	-1,4	0,0	7,6	12,0	2,5	1,4	2,2
Κροατία	5,5	2,4	-5,8	-2,5	-	-1,5	2,9	6,1	2,4	0,7	1,9
Μαυροβούνιο	10,7	6,9	-5,7	-1,5	-	-1,8	4,2	8,5	3,4	0,2	0,6
ΠΓΔΜ	5,9	4,8	-0,5	-0,9	0,4	1,2	2,3	8,3	-0,8	1,8	1,9
Ρουμανία	6,3	7,3	-7,1	-2,6	-0,5	-1,9	4,8	7,8	5,6	4,4	5,9
Σερβία	6,9	5,5	-3,0	0,6	1,8	1,5	6,5	12,4	8,1	4,2	4,6
Τουρκία	4,7	0,7	-4,7	11,7	10,3	7,8	8,8	10,4	6,3	8,4	8,7

B. Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και δημοσιονομικό αποτέλεσμα (ως ποσοστό του ΑΕΠ)											
Χώρα	Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών						Δημοσιονομικό αποτέλεσμα				
	2007	2008	2009 (εκτιμ.)	α' τρίμ. 2010	β' τρίμ. 2010	2010 (προβλ.)	2007	2008	2009 (εκτιμ.)	α' εξάμ. 2010 ²	2010 (προβλ.)
Αλβανία	-10,4	-15,2	-14,0	-14,2	-13,1	-9,2	-3,5	-5,7	-7,4	-1,7	-4,1
Βοσνία-Ερζεγοβίνη	-10,4	-15,2	-6,9	-6,6	-5,5	-5,5	1,3	1,4	-5,7	-	-4,5
Βουλγαρία	-26,9	-24,2	-9,5	-1,5	-1,8	-3,0	3,5	1,8	-0,9	-2,2	-4,9
Κροατία	-7,6	-9,2	-5,3	-4,4	-3,1	-3,8	-1,7	-1,4	-3,2	-	-4,7
Μαυροβούνιο	-39,5	-51,8	-30,3	-28,2	-28,9	-17,0	6,7	-0,4	-4,4	-	-7,1
ΠΓΔΜ	-7,2	-12,7	-7,2	-3,1	-2,3	-3,9	0,6	-1,0	-2,6	-1,3	-2,5
Ρουμανία	-13,4	-11,6	-4,5	-6,2	-7,1	-5,1	-3,1	-5,4	-7,4	-3,9	-6,8
Σερβία	-16,0	-17,7	-6,7	-10,5	-7,2	-9,6	-2,0	-2,5	-4,8	-1,9	-4,1
Τουρκία	-5,9	-5,7	-2,3	-1,5	-2,9	-5,2	-2,1	-1,9	-6,2	-1,4	-4,0

Πηγές: Εθνικές κεντρικές τράπεζες, ΔΝΤ, Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης και Reuters.

¹ Αναμένεται ότι οι εκτιμήσεις για το 2009 και οι προβλέψεις για το 2010 θα αναθεωρηθούν.

² Για την ΠΓΔΜ και τη Ρουμανία, στοιχεία 7μήνου 2010. Για τη Σερβία, στοιχεία 8μήνου.

2009 (-0,5%, έναντι ανάπτυξης 4,8% το 2008), ενώ για το 2010 προβλέπεται σχετικά ήπια ανάκαμψη (με αύξηση του ΑΕΠ κατά 1,2%). Τέλος, στην Τουρκία ο ρυθμός ανάπτυξης κινήθηκε σε πολύ υψηλά επίπεδα τα δύο πρώτα τρίμηνα του έτους (11,7% και 10,3%), παρουσιάζοντας θεαματική επιτάχυνση, ενώ για ολόκληρο το 2010 προβλέπεται μέση ετήσια αύξηση του ΑΕΠ κατά 7,8%, έναντι μείωσης κατά 4,7% το 2009 (βλ. Πίνακα II.2.A).

Η καταναλωτική ζήτηση παραμένει υποτονική στις περισσότερες χώρες, κυρίως λόγω της χαμηλής εμπιστοσύνης των νοικοκυριών, της συνεχιζόμενης επιδείνωσης των συνθηκών στην αγορά εργασίας και του χαμηλού ρυθμού πιστωτικής επέκτασης προς τα νοικοκυριά σε ορισμένες χώρες (όχι όμως στην Τουρκία). Η κάμψη της επενδυτικής δαπάνης αντανάκλα τη μείωση του βαθμού χρησιμοποίησης του εργοστασιακού δυναμικού, αλλά και τη δυσκολία εξασφάλισης

επαρκούς χρηματοδότησης. Με την εγχώρια ζήτηση εξασθενημένη, η οικονομική ανάκαμψη των χωρών της περιοχής εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από την προοπτική ανόδου των εξαγωγών. Ωστόσο, το χαμηλό επίπεδο ανταγωνιστικότητας, σε συνδυασμό με τη βραδεία οικονομική ανάκαμψη των μεγαλύτερων χωρών της ΕΕ, περιορίζουν σε σημαντικό βαθμό τη βελτίωση της εξαγωγικής επίδοσης και επομένως την προοπτική για πιο γρήγορη ανάπτυξη.

Η πτώση της οικονομικής δραστηριότητας και η υποαπασχόληση του παραγωγικού δυναμικού (που αντανakλάται στο αρνητικό “παραγωγικό κενό”) έχουν συμβάλει στη σημαντική αποκλιμάκωση του πληθωρισμού στις περισσότερες χώρες. Σε μερικές χώρες, όμως, αναμένεται μικρή άνοδος του πληθωρισμού το 2010 (Ρουμανία: 5,9% από 5,6% το 2009, Αλβανία: 3,4% από 2,2%, Βοσνία και Ερζεγοβίνη: 2,4% από -0,4%, ΠΓΔΜ: 1,9% από -0,8%), ενώ μάλλον αισθητή άνοδος θα καταγραφεί στην Τουρκία (8,7% από 6,3%) (βλ. Πίνακα II.2.A).

Η κάμψη της εγχώριας ζήτησης συνετέλεσε στη βελτίωση του εξωτερικού ισοζυγίου των χωρών της περιοχής. Στις περισσότερες χώρες το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών περιορίστηκε σημαντικά, κυρίως λόγω της βελτίωσης του εμπορικού ισοζυγίου. Η τάση αυτή αναμένεται να συνεχιστεί και το 2010, με εξαίρεση την Τουρκία, όπου το έλλειμμα αναμένεται να υπερδιπλασιαστεί ως ποσοστό του ΑΕΠ (από 2,3% σε 5,2%) κυρίως λόγω του υψηλού ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης, αλλά και τη Σερβία και τη Ρουμανία, όπου επίσης αναμένεται αύξηση (βλ. Πίνακα II.2.B). Οι εισροές για ξένες άμεσες επενδύσεις (ΞΑΕ) εξακολουθούν να αποτελούν την πιο σημαντική συνιστώσα των κεφαλαιακών εισροών στις περισσότερες χώρες. Υπάρχουν όμως χώρες όπως η Βουλγαρία, η Σερβία και η Τουρκία, όπου οι εισροές για ΞΑΕ εμφάνισαν σημαντική κάμψη το πρώτο εξάμηνο του 2010 (στη Βουλγαρία διαμορφώθηκαν στο 1,7% του ΑΕΠ από 4,6% το πρώτο εξάμηνο του 2009, στη Σερβία σε 1,6% του ΑΕΠ από 2,9% και στην Τουρκία σε 0,4% του ΑΕΠ περίπου από 0,7%). Ταυτόχρονα, οι ανάγκες

προσφυγής των χωρών της περιοχής στις διεθνείς αγορές για εξωτερική χρηματοδότηση έχουν περιοριστεί σημαντικά, κυρίως λόγω της μείωσης των ελλειμμάτων του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, αλλά και λόγω της στήριξης που εξακολουθεί να παρέχεται από την ΕΕ και άλλους διεθνείς οργανισμούς, καθώς και από τους ξένους τραπεζικούς ομίλους προς τις θυγατρικές τους.

Βάσει των στοιχείων του πρώτου εξαμήνου του 2010, φαίνεται ότι η προσπάθεια των χωρών της περιοχής να περιορίσουν τα δημοσιονομικά τους ελλείμματα έχει αποφέρει αποτελέσματα στις περισσότερες περιπτώσεις (βλ. Πίνακα II.2.B). Εξάλλου, με βάση τις διαθέσιμες προβλέψεις, μόνο σε τρεις χώρες, στο Μαυροβούνιο, τη Βουλγαρία και την Κροατία, αναμένεται ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα θα αυξηθεί ως ποσοστό του ΑΕΠ, ενώ στη Σερβία μάλλον θα μειωθεί ελαφρά στο 4% περίπου. Βεβαίως, ο αργός ρυθμός της οικονομικής ανάκαμψης μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων και να καταστήσει απαραίτητη τη λήψη διορθωτικών μέτρων από αρκετές χώρες – εκτός από την Τουρκία, όπου και ο ρυθμός ανάπτυξης είναι υψηλός και το δημοσιονομικό έλλειμμα περιορίστηκε σημαντικά ως ποσοστό του ΑΕΠ ήδη το πρώτο εξάμηνο του 2010.

Όσον αφορά την άσκηση της νομισματικής πολιτικής, για τις χώρες με σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες δεν υπήρξε και εξακολουθεί να μην υπάρχει πρόβλημα στήριξης της ισοτιμίας. Στην περίπτωση των χωρών με κυμαινόμενες ισοτιμίες, μετά τις αρχικές απώλειες, η υποχώρηση του πληθωρισμού περιορίσε τις πιέσεις στην αγορά συναλλάγματος, εξέλιξη που επέτρεψε τη χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση της κρίσης. Σε αρκετές χώρες όμως, η επιδίωξη συγκράτησης των πληθωριστικών προσδοκιών και η ανάγκη στήριξης της συναλλαγματικής ισοτιμίας θέτουν σαφείς περιορισμούς στα περιθώρια περαιτέρω χαλάρωσης της νομισματικής πολιτικής. Η Σερβία αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα. Ειδικότερα, η υποτίμηση του εγχωρίου νομίσματος κατά 9% περίπου έναντι του ευρώ

από την αρχή του έτους ανάγκασε την κεντρική τράπεζα της χώρας να προβεί σε αύξηση του βασικού της επιτοκίου.

Η ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας στις περισσότερες χώρες της περιοχής αντανακλά σε σημαντικό βαθμό και τις συνθήκες που επικρατούν στο χρηματοπιστωτικό τομέα, ο οποίος σε γενικές γραμμές παραμένει ισχυρός και αρκετά ανθεκτικός απέναντι στην κρίση. Αυτό οφείλεται κυρίως σε τρεις λόγους: (α) στην υψηλή ποιότητα των στοιχείων του ενεργητικού των τραπεζών πριν από την εκδήλωση της κρίσης (απουσία τοξικών και γενικά πολύπλοκων χρηματοοικονομικών προϊόντων), (β) στη βελτιωμένη και άνω του ελάχιστου επιτρεπτού ορίου κεφαλαιακή επάρκεια (σημαντικές πρωτοβουλίες μακροπρόληπτικής εποπτείας είχαν θωρακίσει εγκαίρως τα τραπεζικά συστήματα των χωρών) και (γ) στην εξασφαλισμένη ροή χρηματοδότησης των πιστωτικών ιδρυμάτων. Επισημαίνεται ότι η παρουσία σημαντικών ξένων τραπεζικών ομίλων συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στη διαφύλαξη της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος των χωρών της περιοχής.

Ωστόσο, η συνεχιζόμενη επιφυλακτικότητα των ξένων επενδυτών, σε συνδυασμό με τη γενικότερη απομόχλευση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων διεθνώς και την κάμψη της εγχώριας ζήτησης, έχει συμβάλει στη διαμόρφωση δυσχερέστερων συνθηκών άντλησης ρευστότητας και, επομένως, στον περαιτέρω

περιορισμό της πιστωτικής επέκτασης στην πλειονότητα των χωρών της περιοχής. Η πιστωτική επέκταση προς τον ιδιωτικό τομέα στις περισσότερες χώρες κατά το πρώτο εξάμηνο του 2010 κυμαίνεται από αρνητική μέχρι, στην καλύτερη περίπτωση, οριακά θετική. Η Τουρκία αποτελεί εξαίρεση, καθώς η ταχεία ανάκαμψη της οικονομίας της αντανακλάται στον υψηλό ρυθμό πιστωτικής επέκτασης, ο οποίος το πρώτο εξάμηνο του 2010 ήταν της τάξεως του 16%. Παράλληλα, σημαντική επιδείνωση παρουσιάζει και το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων, το οποίο είναι πλέον διψήφιο σε αρκετές χώρες.⁹

Η διαμόρφωση συνθηκών διατηρήσιμης ανάπτυξης προϋποθέτει ότι οι χώρες της περιοχής θα κινηθούν προς ένα πιο ισορροπημένο παραγωγικό πρότυπο. Ειδικότερα, θα πρέπει να μεταφέρουν πόρους από τον κλάδο των μη διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων προς τον κλάδο των διεθνώς εμπορεύσιμων, δίνοντας έμφαση στη βελτίωση της εξαγωγικής τους επίδοσης. Με άλλα λόγια, οι χώρες της περιοχής θα πρέπει να αποτρέψουν επανεμφάνιση των μακροοικονομικών ανισορροπιών του παρελθόντος, οι οποίες κατά κύριο λόγο ήταν το αποτέλεσμα της μεγάλης πιστωτικής επέκτασης και της σημαντικής ανόδου των τιμών των περιουσιακών στοιχείων.

9 Ο δείκτης ξεπέρασε το 10% στην Αλβανία, Ρουμανία και την Σερβία, ενώ στην Βουλγαρία κινείται και άνω του 14%. Εξαίρεση αποτελεί η Τουρκία, της οποίας ο δείκτης βρίσκεται στο 4,1%.

Πλαίσιο II.1

Η ΝΕΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ “ΕΥΡΩΠΗ 2020” ΚΑΙ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της 17ης Ιουνίου 2010 οριστικοποίησε τη νέα στρατηγική της ΕΕ για την ανάπτυξη και την απασχόληση (Στρατηγική “Ευρώπη 2020”), ενέκρινε μία πρώτη δέσμη προσαρμογών για ενισχυμένη οικονομική διακυβέρνηση και επιβεβαίωσε τη δέσμευση των κρατών-μελών να διασφαλίσουν τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα αντιμετωπίζοντας τις ελλείψεις του κανονιστικού και εποπτικού πλαισίου των χρηματοπιστωτικών αγορών.¹

1 Στις 22.9.2010 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έδωσε την τελική έγκριση για τη δημιουργία νέου πλαισίου για την εποπτεία του χρηματοπιστωτικού τομέα το οποίο αναμένεται να τεθεί σε εφαρμογή από 1.1.2011.

Στα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου αναφέρεται ότι η ΕΕ αντιμετώπισε την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση με πνεύμα συλλογικής προσπάθειας και έπραξε ό,τι ήταν αναγκαίο για να διασφαλιστεί η σταθερότητα της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Ειδικότερα, το Μάιο επιτεύχθηκε συμφωνία για μια δέσμη μέτρων στήριξης της Ελλάδος καθώς και για έναν ευρωπαϊκό μηχανισμό και μέσο διευκόλυνσης χρηματοοικονομικής σταθεροποίησης, ο οποίος οριστικοποιήθηκε τον Ιούνιο. Τέθηκαν έτσι τα θεμέλια για πολύ ισχυρότερη οικονομική διακυβέρνηση.

Τα κυριότερα σημεία των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για τη Στρατηγική “Ευρώπη 2020” και την οικονομική διακυβέρνηση, καθώς και της συμβολής της ΕΚΤ στη διαβούλευση για την ενίσχυση της οικονομικής διακυβέρνησης στη ζώνη του ευρώ, είναι τα ακόλουθα:

1. Οριστικοποίηση και εφαρμογή της Στρατηγικής “Ευρώπη 2020”

Η νέα Στρατηγική της ΕΕ για την απασχόληση και έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη θα βοηθήσει την Ευρώπη να ανακάμψει από την κρίση και να βγει από αυτήν ισχυρότερη, τόσο στο εσωτερικό της όσο και διεθνώς, ενισχύοντας την ανταγωνιστικότητα, την παραγωγικότητα, το αναπτυξιακό δυναμικό, την κοινωνική συνοχή και την οικονομική σύγκλιση. Η νέα στρατηγική ανταποκρίνεται στην πρόκληση του επαναπροσανατολισμού των πολιτικών πέρα από τη διαχείριση της κρίσης στην κατεύθυνση της εισαγωγής μεσοπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων μεταρρυθμίσεων που προάγουν την ανάπτυξη και την απασχόληση και εξασφαλίζουν τη διατηρησιμότητα των δημόσιων οικονομικών, μεταξύ άλλων, με τη μεταρρύθμιση των συνταξιοδοτικών συστημάτων.

Τα κράτη-μέλη θα συνεχίσουν να υιοθετούν διαφοροποιημένη ταχύτητα για τη δημοσιονομική εξυγίανση, λαμβάνοντας υπόψη τόσο τους δημοσιονομικούς όσο και τους μη δημοσιονομικούς κινδύνους. Ορισμένα κράτη-μέλη ενίσχυσαν προσφάτως και επέσπευσαν τη δημοσιονομική εξυγίανση και όλα τα κράτη-μέλη είναι πρόθυμα, εάν χρειαστεί, να λάβουν πρόσθετα μέτρα για να επιταχυνθεί η δημοσιονομική εξυγίανση. Πρέπει να δοθεί προτεραιότητα σε στρατηγικές δημοσιονομικής εξυγίανσης ευνοϊκές προς την ανάπτυξη, οι οποίες να εστιάζουν ιδίως στη συγκράτηση των δαπανών. Η ενίσχυση του αναπτυξιακού δυναμικού θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως κεφαλαιώδης παράγοντας για τη διευκόλυνση της δημοσιονομικής προσαρμογής μακροπρόθεσμα.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επιβεβαιώνει τους πέντε πρωταρχικούς στόχους της ΕΕ, οι οποίοι θα αποτελέσουν κοινές επιδιώξεις που θα καθοδηγήσουν τη δράση των κρατών-μελών και της Ένωσης, προκειμένου (α) να ενισχυθεί η απασχόληση, (β) να βελτιωθούν οι συνθήκες για την καινοτομία και την έρευνα και ανάπτυξη, (γ) να εκπληρωθούν οι στόχοι που αφορούν την κλιματική αλλαγή και την ενέργεια, (δ) να αναβαθμιστεί η εκπαίδευση και (ε) να προωθηθεί η κοινωνική ένταξη, ιδίως με τη μείωση της φτώχειας. Οι στόχοι είναι:

- Να ανέλθει στο 75% το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών και των ανδρών ηλικίας 20-64 ετών, μεταξύ άλλων με τη μεγαλύτερη συμμετοχή των νέων, των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας και των ανειδίκευτων εργαζομένων και με την καλύτερη ενσωμάτωση των νόμιμων μεταναστών.
- Να βελτιωθούν οι συνθήκες για την έρευνα και ανάπτυξη, κυρίως μέσω της αύξησης των συνδρασμένων δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων στο συγκεκριμένο τομέα στο 3% του ΑΕΠ. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα εκπονήσει δείκτη που απεικονίζει την ένταση της έρευνας και ανάπτυξης και της καινοτομίας.

- Να μειωθούν οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου κατά 20% σε σχέση με τα επίπεδα του 1990, να αυξηθεί σε 20% το μερίδιο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην τελική ενεργειακή κατανάλωση και να γίνει προσπάθεια για αύξηση της ενεργειακής απόδοσης κατά 20%.
- Να βελτιωθεί η εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες, ιδίως με τη μείωση των ποσοστών πρόωρης αποχώρησης από το σχολείο κάτω του 10% και με αύξηση του ποσοστού των ατόμων ηλικίας 30-40 ετών που ολοκληρώνουν την τριτοβάθμια ή ισοδύναμη εκπαίδευση τουλάχιστον στο 40%.
- Να προαχθεί η κοινωνική ένταξη, ιδίως με τη μείωση της φτώχειας, προκειμένου να βγουν από τον κίνδυνο της φτώχειας ή του αποκλεισμού πάνω από 20 εκατομμύρια πολίτες.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο παρέχει πολιτική στήριξη στις ολοκληρωμένες κατευθυντήριες γραμμές για την οικονομική πολιτική και την πολιτική απασχόλησης, των οποίων η έγκριση θα ολοκληρωθεί μόλις το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο γνωμοδοτήσει για την πολιτική απασχόλησης. Οι κατευθυντήριες γραμμές θα εξακολουθήσουν να αποτελούν τη βάση οιασδήποτε ανά χώρα σύστασης του Συμβουλίου προς τα κράτη-μέλη.

Τα κράτη-μέλη πρέπει πλέον να ενεργήσουν για την εφαρμογή αυτών των πολιτικών προτεραιοτήτων σε εθνικό επίπεδο. Πρέπει να οριστικοποιήσουν ταχέως τους εθνικούς τους στόχους σε στενό διάλογο με την Επιτροπή, να εντοπίσουν τα κύρια εμπόδια στην ανάπτυξη και να επισημάνουν στα εθνικά προγράμματα μεταρρυθμίσεών τους με ποιο τρόπο προτίθενται να τα εξαλείψουν. Θα εξετάζεται σε τακτά διαστήματα η πρόοδος προς την υλοποίηση των πρωταρχικών στόχων.

Όλες οι κοινές πολιτικές, μεταξύ αυτών η κοινή αγροτική πολιτική και η πολιτική συνοχής, θα πρέπει να στηρίζουν τη Στρατηγική “Ευρώπη 2020”. Ένας βιώσιμος, παραγωγικός και ανταγωνιστικός γεωργικός τομέας θα συμβάλει σημαντικά στη νέα στρατηγική, λαμβανομένου υπόψη του δυναμικού ανάπτυξης και απασχόλησης των αγροτικών περιοχών, ενώ παράλληλα θα εξασφαλίζει ίσους όρους ανταγωνισμού.

Ειδικότερα, η Ενιαία Αγορά της Ευρώπης πρέπει να αναβαθμιστεί μέσω μιας περιεκτικής δέσμης πρωτοβουλιών. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο χαιρετίζει την έκθεση του Μάριο Μόντι για μια νέα στρατηγική για την ενιαία αγορά και την πρόθεση της Επιτροπής να της δώσει συνέχεια υποβάλλοντας συγκεκριμένες προτάσεις. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα επανέλθει σ’ αυτό το θέμα το Δεκέμβριο του 2010.

Κατόπιν της υποβολής από την Επιτροπή της πρώτης εμβληματικής πρωτοβουλίας για το “Ψηφιακό θεματολόγιο για την Ευρώπη”, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υποστηρίζει τον καθορισμό ενός φιλόδοξου θεματολογίου δράσης βασισμένου σε συγκεκριμένες προτάσεις και καλεί όλα τα θεσμικά όργανα να δεσμευθούν για την πλήρη εφαρμογή του, μεταξύ άλλων για τη δημιουργία μίας πλήρως λειτουργούσας ενιαίας ψηφιακής αγοράς μέχρι το 2015.

2. Ενίσχυση της οικονομικής διακυβέρνησης

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, η κρίση κατέδειξε σαφείς αδυναμίες της οικονομικής διακυβέρνησης στην ΕΕ, ιδίως όσον αφορά τη δημοσιονομική και την ευρύτερη μακροοικονομική εποπτεία. Η ενίσχυση του συντονισμού της οικονομικής πολιτικής αποτελεί συνεπώς καίρια και επείγουσα προτεραιότητα.

Οι ισχύοντες κανόνες δημοσιονομικής πειθαρχίας πρέπει να εφαρμοστούν πλήρως. Όσον αφορά την ενίσχυσή τους, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συμφώνησε ως προς τους ακόλουθους προσανατολισμούς που αφορούν το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ) και τη δημοσιονομική επιτήρηση καθώς και την ευρύτερη μακροοικονομική εποπτεία:

- Ενίσχυση και του προληπτικού και του διορθωτικού σκέλους του ΣΣΑ. Θα προβλέπονται κυρώσεις για αποκλίσεις από την πορεία της δημοσιονομικής εξυγίανσης προς τους μεσοπρόθεσμους στόχους. Λαμβάνεται δεόντως υπόψη η ιδιαίτερη κατάσταση των κρατών-μελών που μετέχουν στη ζώνη του ευρώ και σημειώνεται ότι θα τηρηθούν πλήρως οι αντίστοιχες υποχρεώσεις των κρατών-μελών δυνάμει των Συνθηκών.
- Απόδοση, εντός της δημοσιονομικής εποπτείας, πλέον καθοριστικού ρόλου στα επίπεδα και την εξέλιξη του χρέους και τη συνολική διατηρησιμότητα.
- Από το 2011 και στο εξής, στο πλαίσιο του “Ευρωπαϊκού εξαμήνου”, υποβολή προγραμματικών σταθερότητας και σύγκλισης στην Επιτροπή για τα επόμενα έτη.²
- Εξασφάλιση ότι όλα τα κράτη-μέλη διαθέτουν εθνικούς δημοσιονομικούς κανόνες και μεσοπρόθεσμα δημοσιονομικά πλαίσια που ευθυγραμμίζονται με το ΣΣΑ.
- Εξασφάλιση της ποιότητας των στατιστικών στοιχείων, η οποία είναι σημαντική για μια υγιή δημοσιονομική πολιτική και για τη δημοσιονομική εποπτεία. Οι στατιστικές υπηρεσίες πρέπει να είναι απόλυτα ανεξάρτητες όσον αφορά την παροχή στοιχείων.

Όσον αφορά τη μακροοικονομική εποπτεία, το Συμβούλιο συμφώνησε ως προς τους ακόλουθους προσανατολισμούς:

- Κατάρτιση πίνακα αποτελεσμάτων για την καλύτερη αξιολόγηση της πορείας της ανταγωνιστικότητας και για να επιτραπεί ο έγκαιρος εντοπισμός μη βιώσιμων ή επικίνδυνων τάσεων.
- Ανάπτυξη αποτελεσματικού πλαισίου εποπτείας το οποίο να απηχεί την ιδιαίτερη κατάσταση που επικρατεί στα κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ.

Συμβολή της ΕΚΤ για τη ενίσχυση της οικονομικής διακυβέρνησης στη ζώνη του ευρώ

Στις 15 Ιουνίου 2010 η ΕΚΤ γνωστοποίησε τις προτάσεις της για τη βελτίωση της οικονομικής διακυβέρνησης στη ζώνη του ευρώ.³ Οι προτάσεις της ΕΚΤ στοχεύουν στην ενίσχυση της εποπτείας σε θέματα δημοσιονομικής πολιτικής και της συμμόρφωσης με τους κανόνες του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, στη στενότερη παρακολούθηση των εξελίξεων της σχετικής ανταγωνιστικότητας των επιμέρους οικονομιών και τη διαμόρφωση μέσων ώστε να αντιμετωπιστούν οι μακροοικονομικές ανισορροπίες, καθώς και στη δημιουργία ενός κατάλληλου πλαισίου στη ζώνη του ευρώ για τη διαχείριση κρίσεων το οποίο να ελαχιστοποιεί τον ηθικό κίνδυνο (moral hazard).

² Το Συμβούλιο Ecofin στις 7.9.2010 ενέκρινε τροποποιήσεις ως προς τον τρόπο εφαρμογής του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης προκειμένου να είναι δυνατή η θέσπιση από 1.1.2011 του “Ευρωπαϊκού εξαμήνου”, στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης των διατάξεων της ΕΕ για το συντονισμό της οικονομικής πολιτικής.

³ Οι προτάσεις της ΕΚΤ περιλαμβάνονται σε επιστολή που απηύθυνε ο J.-C. Trichet, Πρόεδρος της ΕΚΤ, στον H. Van Rompuy, Πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και επικεφαλής της ειδικής ομάδας εργασίας για την οικονομική διακυβέρνηση.

Σύμφωνα με την ΕΚΤ, οι προτάσεις της συνεπάγονται ένα ποιοτικό άλμα όσον αφορά την πρόοδο για την ενίσχυση των θεσμικών θεμελίων της ΟΝΕ και, κατά συνέπεια, την πρόοδο προς μία βαθύτερη οικονομική ένωση αντίστοιχη με το βαθμό οικονομικής ενοποίησης και αλληλεξάρτησης που έχει επιτευχθεί μέσω της νομισματικής ένωσης. Οι προτάσεις της ΕΚΤ εστιάζονται στη ζώνη του ευρώ, αλλά θα μπορούσαν επιλεκτικά να εφαρμοστούν στο σύνολο της ΕΕ των 27.

Οι προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Στις 29 Σεπτεμβρίου 2010 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε μία δέσμη προτάσεων για νομοθετικά μέτρα η οποία περιλαμβάνει την πλέον εκτεταμένη ενίσχυση της οικονομικής διακυβέρνησης στην ΕΕ και τη ζώνη του ευρώ από την καθιέρωση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Λαμβάνοντας υπόψη τις ελλείψεις που διαπιστώνονται στην υφιστάμενη νομοθεσία, οι προτάσεις επιδιώκουν την ευρύτερη και ενισχυμένη εποπτεία των δημοσιονομικών πολιτικών, αλλά και των μακροοικονομικών πολιτικών και των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Για τα κράτη-μέλη που δεν συμμορφώνονται με τις υποχρεώσεις που υπέχουν προβλέπονται νέοι μηχανισμοί επιβολής. Στο “Ευρωπαϊκό εξάμηνο” που συμφωνήθηκε πρόσφατα ενσωματώνονται όλες οι αναθεωρημένες και νέες διαδικασίες επιτήρησης σε ένα ολοκληρωμένο και αποτελεσματικό πλαίσιο οικονομικής πολιτικής.

Η δέσμη αποτελείται από τέσσερις προτάσεις που εστιάζονται σε δημοσιονομικά ζητήματα, συμπεριλαμβανομένης της εκτεταμένης μεταρρύθμισης του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, και δύο προτάσεις (για νέους κανονισμούς) που αποσκοπούν στον αποτελεσματικό εντοπισμό και την αντιμετώπιση των εμφανιζόμενων μακροοικονομικών ανισορροπιών στην ΕΕ και στη ζώνη του ευρώ.

Για τα κράτη-μέλη που συμμετέχουν στη ζώνη του ευρώ, οι αλλαγές επιδιώκεται να προσδώσουν ουσιαστικό χαρακτήρα στο μηχανισμό επιβολής και να περιορίσουν τη διακριτική ευχέρεια κατά την εφαρμογή των κυρώσεων. Με τον τρόπο αυτό, το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης θα μετατραπεί σε μεγαλύτερο βαθμό σε σύστημα “βάσει κανόνων” και οι κυρώσεις θα αποτελούν τη λογική συνέπεια που αναμένεται ότι θα πλήττει εκείνες τις χώρες που παραβιάζουν τις δεσμεύσεις τους, όπως αναφέρεται στην ανακοίνωση της Επιτροπής.

III Η ΕΝΙΑΙΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ¹ ΚΑΙ ΟΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Δεδομένου ότι τους πρώτους δέκα μήνες του 2010 οι πληθωριστικές πιέσεις ήταν συγκρατημένες, η κατεύθυνση της ενιαίας νομισματικής πολιτικής παρέμεινε διευκολυντική, δηλαδή συνέβαλε στην οικονομική ανάκαμψη στη ζώνη του ευρώ. Τα βασικά επιτόκια του Ευρωσυστήματος (βλ. Πίνακα III.1) δεν μεταβλήθηκαν, παραμένοντας σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Το επιτόκιο στις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης διατηρήθηκε στο 1%, το επιτόκιο στην πάγια διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης στο 1,75% και το επιτόκιο στην πάγια διευκόλυνση αποδοχής καταθέσεων στο 0,25%.² Παράλληλα, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ εξακολούθησε να εφαρμόζει μη συμβατικά μέτρα νομισματικής πολιτικής.³ Τα μέτρα αυτά συνετέλεσαν στη διαφύλαξη της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, την οποία έθεσε σε κίνδυνο η χρηματοπιστωτική κρίση, και στη βελτίωση των συνθηκών στη διατραπεζική αγορά όπου η χρηματοπιστωτική κρίση προκάλεσε εντάσεις. Με αυτό τον τρόπο τα εν λόγω μέτρα συνέβαλαν στη διατήρηση επαρκούς ροής τραπεζικών πιστώσεων προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά της ζώνης του ευρώ, όπως είναι αναγκαίο για τη στήριξη της οικονομικής δραστηριότητας.

Την περίοδο Ιανουαρίου-Απριλίου 2010 ορισμένα μη συμβατικά μέτρα, τα οποία είχαν εφαρμοστεί τα προηγούμενα έτη, άρθηκαν, δεδομένης της σταδιακής ομαλοποίησης των συνθηκών στις χρηματοπιστωτικές αγορές, η οποία είχε ξεκινήσει μετά τις αρχές του 2009. Ωστόσο, το Μάιο του 2010 παρουσιάστηκαν εκ νέου εντάσεις στις χρηματοπιστωτικές αγορές εξαιτίας των ανησυχιών σχετικά με τη δημοσιονομική κατάσταση σε ορισμένα κράτη-μέλη. Προκειμένου να αντιμετωπίσει τις εντάσεις, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ επανενεργοποίησε ορισμένα μη συμβατικά μέτρα νομισματικής πολιτικής και θέσπισε το Πρόγραμμα για τις Αγορές Τίτλων.⁴ Η εφαρμογή των μέτρων αυτών από το Ευρωσύστημα καθώς και η θέσπιση, στις 9 Μαΐου 2010, από το Συμβούλιο των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών (Ecofin) και τα κράτη-μέλη, μιας δέσμης μέτρων για τη

διαφύλαξη της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας στην Ευρώπη, συμπεριλαμβανομένου ενός Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Χρηματοοικονομικής Σταθεροποίησης, συμβάλλουν στον προοδευτικό περιορισμό των εντάσεων.

Η νομισματική πολιτική η οποία ακολουθείται από το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ στοχεύει στην επίτευξη του πρωταρχικού σκοπού του Ευρωσυστήματος, δηλαδή στην εδραίωση της σταθερότητας των τιμών⁵ στη ζώνη του ευρώ σε μεσοπρόθεσμη βάση. Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ τόνισε επανειλημμένα, κατά τους πρώτους δέκα μήνες του 2010, ότι τα βασικά επιτόκια του Ευρωσυστήματος βρίσκονται στο κατάλληλο επίπεδο ώστε να πραγματοποιηθεί ο πρωταρχικός αυτός σκοπός. Αυτό εξάλλου υποδηλώνουν οι πληθωριστικές προσδοκίες, σύμφωνα με τις οποίες, μεσοπρόθεσμα, ο πληθωρισμός θα διαμορφωθεί κάτω αλλά πλησίον του 2%.

Από το Μάιο του 2010 και μετά, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ επανεπιβεβαίωσε σε πολλές ευκαιρίες ότι, παραμένοντας σταθερά

1 Με βάση τις εισαγωγικές δηλώσεις του Προέδρου της ΕΚΤ στις συνεντεύξεις τύπου μετά την πρώτη συνεδρίαση του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ κάθε μήνα — όπου γίνεται η χάραξη της νομισματικής πολιτικής — κατά τους πρώτους δέκα μήνες του 2010. Έχουν επίσης ληφθεί υπόψη άλλες ανακοινώσεις της ΕΚΤ και του Διοικητικού της Συμβουλίου.

2 Η τελευταία μεταβολή (μείωση) του επιτοκίου στις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης και του επιτοκίου στην πάγια διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης πραγματοποιήθηκε το Μάιο του 2009. Το επιτόκιο στην πάγια διευκόλυνση αποδοχής καταθέσεων είχε μειωθεί στο 0,25% ήδη από τον Απρίλιο του 2009, χωρίς έκτοτε να μεταβληθεί.

3 Τα μέτρα χαρακτηρίζονται ως “μη συμβατικά” (non-standard measures), διότι συνδέονται με σημαντικές τροποποιήσεις στο λειτουργικό πλαίσιο (operational framework) — δηλ. στα μέσα και τις διαδικασίες — για την εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής. Τα εν λόγω μέτρα παρέχουν “ενισχυμένη πιστωτική στήριξη” στην οικονομία της ζώνης του ευρώ. Συγκεκριμένα, επιτυγχάνουν βελτίωση των συνθηκών χρηματοδότησης και ενίσχυση της ροής των χρηματοδοτικών πόρων από το χρηματοπιστωτικό σύστημα — δηλ., στη ζώνη του ευρώ, κυρίως από τις τράπεζες — προς την οικονομία, η οποία είναι μεγαλύτερη από ό,τι ήταν δυνατόν να επιτευχθεί αποκλειστικά και μόνο με μειώσεις των βασικών επιτοκίων.

4 Όπως εκτίθεται αναλυτικότερα παρακάτω, στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος το Ευρωσύστημα παρεμβαίνει στις αγορές τίτλων (εκφρασμένων σε ευρώ) με στόχο την εξασφάλιση επαρκούς βάθους και την ενίσχυση της ρευστότητας. Είναι αναγκαίο να αρθούν οι δυσλειτουργίες στις χρηματοπιστωτικές αγορές, διότι διαταράσσουν την ομαλή λειτουργία του μηχανισμού μετάδοσης των επιδράσεων της νομισματικής πολιτικής.

5 Σύμφωνα με τον ορισμό ο οποίος αποτελεί μέρος της στρατηγικής της νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, επικρατεί σταθερότητα των τιμών όταν ο ρυθμός πληθωρισμού παραμένει κάτω αλλά πλησίον του 2%.

Πίνακας III.1 Προσαρμογές των βασικών επιτοκίων του Ευρωσυστήματος

(ποσοστά % ετησίως)

Ημερομηνία μεταβολής επιτοκίων ¹	Πάγια διευκόλυνση αποδοχής καταθέσεων	Πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης		Πάγια διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης
		Δημοπρασίες σταθερού επιτοκίου (σταθερό επιτόκιο)	Δημοπρασίες ανταγωνιστικού επιτοκίου (ελάχιστο επιτόκιο προσφορών)	
2000 6 Οκτωβρίου	3,75	-	4,75	5,75
2001 11 Μαΐου	3,50	-	4,50	5,50
2001 31 Αυγούστου	3,25	-	4,25	5,25
18 Σεπτεμβρίου	2,75	-	3,75	4,75
9 Νοεμβρίου	2,25	-	3,25	4,25
2002 6 Δεκεμβρίου	1,75	-	2,75	3,75
2003 7 Μαρτίου	1,50	-	2,50	3,50
6 Ιουνίου	1,00	-	2,00	3,00
2005 6 Δεκεμβρίου	1,25	-	2,25	3,25
2006 8 Μαρτίου	1,50	-	2,50	3,50
15 Ιουνίου	1,75	-	2,75	3,75
9 Αυγούστου	2,00	-	3,00	4,00
11 Οκτωβρίου	2,25	-	3,25	4,25
13 Δεκεμβρίου	2,50	-	3,50	4,50
2007 14 Μαρτίου	2,75	-	3,75	4,75
13 Ιουνίου	3,00	-	4,00	5,00
2008 9 Ιουλίου	3,25	-	4,25	5,25
8 Οκτωβρίου	2,75	-	-	4,75
9 Οκτωβρίου	3,25	-	-	4,25
15 Οκτωβρίου	3,25	3,75	-	4,25
12 Νοεμβρίου	2,75	3,25	-	3,75
10 Δεκεμβρίου	2,00	2,50	-	3,00
2009 21 Ιανουαρίου	1,00	2,00	-	3,00
11 Μαρτίου	0,50	1,50	-	2,50
8 Απριλίου	0,25	1,25	-	2,25
13 Μαΐου	0,25	1,00	-	1,75

Πηγή: ΕΚΤ.

¹ Από τις 10 Μαρτίου 2004 και με εξαίρεση τις ανξομειώσεις στις 8 και 9 Οκτωβρίου 2008, οι μεταβολές των επιτοκίων των πάγιων διευκολύνσεων αποδοχής καταθέσεων και οριακής χρηματοδότησης ισχύουν όχι από την ημερομηνία της συνεδρίασης του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ κατά την οποία λαμβάνεται η απόφαση για προσαρμογή των επιτοκίων, αλλά από την ημερομηνία που διενεργείται η πρώτη πράξη κύριας αναχρηματοδότησης μετά την απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου (οπότε μεταβάλλεται και το ελάχιστο επιτόκιο προσφορών/σταθερό επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης).

προσηλωμένο στον πρωταρχικό σκοπό του Ευρωσυστήματος, στο πλαίσιο της άσκησης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής θα κάνει ό,τι χρειάζεται ώστε, σε μεσοπρόθεσμη βάση, να διασφαλίζεται η σταθερότητα των τιμών στη ζώνη του ευρώ. Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ τόνισε ότι η επίτευξη της σταθερό-

τητας των τιμών αποτελεί την κύρια αλλά και απαραίτητη συμβολή της νομισματικής πολιτικής, ώστε να δημιουργούνται κατάλληλες συνθήκες για διατηρήσιμη οικονομική ανάπτυξη, αύξηση της απασχόλησης και διασφάλιση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας. Η υιοθέτηση, από το Διοικητικό Συμβούλιο της

ΕΚΤ, μη συμβατικών μέτρων νομισματικής πολιτικής, τα οποία είναι γνωστά με τον όρο “ενισχυμένη πιστωτική στήριξη”, όταν επικρατούσαν ισχυρές εντάσεις στις χρηματοπιστωτικές αγορές, καθώς επίσης και η πρόσφατη θέσπιση του Προγράμματος για τις Αγορές Τίτλων δεν αντιστρατεύονται την εκπλήρωση του πρωταρχικού σκοπού του Ευρωσυστήματος. Όλα τα μη συμβατικά μέτρα νομισματικής πολιτικής (συμπεριλαμβανομένου του Προγράμματος για τις Αγορές Τίτλων) είναι, από τη φύση τους, προσωρινής ισχύος. Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ επίσης διαβεβαίωσε επανειλημμένως ότι οι αποφάσεις τις οποίες θα λάβει σχετικά με την κατεύθυνση της νομισματικής πολιτικής, το ύψος της παρεχόμενης στο πιστωτικό σύστημα ρευστότητας και το κατά πόσον μέσω των πράξεων ανοικτής αγοράς θα παρέχεται ρευστότητα χωρίς ποσοτικό περιορισμό ή, εναλλακτικά, θα προσδιορίζεται ποσό προς κατανομή στα πιστωτικά ιδρύματα θα διασφαλίζουν την εδραίωση της σταθερότητας των τιμών σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα.

Προκειμένου να χαράξει την ενιαία νομισματική πολιτική, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ συνδυάζει τα συμπεράσματα της οικονομικής και της νομισματικής ανάλυσης που πραγματοποιεί.

Την περίοδο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2010, στο πλαίσιο της οικονομικής ανάλυσης διαπιστώθηκε ότι στη ζώνη του ευρώ συνεχίζεται η ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας η οποία είχε αρχίσει από τα μέσα του προηγούμενου έτους. Το δεύτερο τρίμηνο του 2010, ο τριμηνιαίος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ στη ζώνη του ευρώ ανήλθε σε 1%. Η επιτάχυνση του ρυθμού αυτού το β' τρίμηνο αντανάκλα την άνοδο της εγχώριας ζήτησης, η οποία όμως ήταν, σε κάποιο βαθμό, αποτέλεσμα παροδικών επιδράσεων. Με βάση τα πρόσφατα οικονομικά στοιχεία και τα αποτελέσματα σχετικών ερευνών, το δεύτερο εξάμηνο του 2010 αναμένεται υποχώρηση του ρυθμού οικονομικής ανόδου στη ζώνη του ευρώ και διεθνώς. Παρά τις συνθήκες αβεβαιότητας που επικρατούν, η οικονομική ανάκαμψη θα συνεχι-

στεί, αλλά ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ στη ζώνη του ευρώ θα διαμορφωθεί σε μέτρια επίπεδα το 2010 και το 2011. Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ προσδοκά ότι την άνοδο της οικονομικής δραστηριότητας θα στηρίξουν η αύξηση των εξαγωγών δεδομένης της παγκόσμιας ανάκαμψης,⁶ η νομισματική πολιτική του Ευρωσυστήματος η οποία έχει διευκολυντική κατεύθυνση, καθώς επίσης και τα μέτρα που έχουν θεσπιστεί με στόχο την αποκατάσταση της ομαλής λειτουργίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Από την άλλη πλευρά, αρνητική επίδραση στην οικονομική δραστηριότητα αναμένεται να ασκήσει η υπό εξέλιξη διαδικασία εξυγίανσης των ισολογισμών, η οποία αφορά χρηματοπιστωτικές και μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις τόσο εντός όσο και εκτός της ζώνης του ευρώ.

Στο πλαίσιο της οικονομικής ανάλυσης, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ διαπίστωσε επίσης ότι ο πληθωρισμός παρουσίασε επιτάχυνση κατά τη διάρκεια του πρώτου εννεαμήνου του 2010, σε 1,8% το Σεπτέμβριο από 0,9% το Δεκέμβριο του 2009. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κυρίως στην αύξηση των τιμών της ενέργειας, αλλά και σε άλλους εξωτερικούς παράγοντες, όπως η επιτάχυνση του ρυθμού ανόδου των τιμών στις οικονομικές περιοχές όπου σημειώθηκαν υψηλοί ρυθμοί οικονομικής μεγέθυνσης. Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αναμένει ότι τους επόμενους μήνες ο ρυθμός πληθωρισμού θα κυμανθεί γύρω από τα σημερινά επίπεδα. Ακολούθως, ο πληθωρισμός θα αποκλιμακωθεί, ώστε συνολικά το 2011 να διαμορφωθεί σε μέτρια επίπεδα, καθώς οι εγχώριες πληθωριστικές πιέσεις στη ζώνη του ευρώ αναμένεται να διατηρηθούν χαμηλές. Όπως προαναφέρθηκε, σε όλη τη διάρκεια των πρώτων δέκα μηνών του 2010 το

⁶ Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ υπογράμμισε ότι η οικονομική δραστηριότητα στη ζώνη του ευρώ θα επηρεαστεί αρνητικά αν οι διασυνοριακές εμπορικές συναλλαγές περιοριστούν σε παγκόσμιο επίπεδο λόγω της εκδήλωσης προστατευτισμού ή αν πραγματοποιηθεί απότομη και άτακτη διόρθωση των υφιστάμενων παγκόσμιων οικονομικών ανισορροπιών. Στη συνέντευξη τύπου που ακολούθησε τη συνεδρίαση του Διοικητικού Συμβουλίου της 7ης Οκτωβρίου 2010, ο Πρόεδρος της ΕΚΤ τόνισε ότι, ιδιαίτερα στην παρούσα συγκυρία, οι συναλλαγματικές ισοτιμίες πρέπει να είναι συνεπείς με τα βασικά οικονομικά μεγέθη και ότι οι απότομες και υπέρμετρες συναλλαγματικές διακυμάνσεις θέτουν σε κίνδυνο την οικονομική και τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα παγκοσμίως.

Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ τόνιζε ότι, σύμφωνα με τους δείκτες πληθωριστικών προσδοκιών, μεσοπρόθεσμα θα επικρατήσει σταθερότητα των τιμών στη ζώνη του ευρώ.

Σύμφωνα με τις τελευταίες μακροοικονομικές προβολές των εμπειρογνομόνων της ΕΚΤ (Σεπτέμβριος 2010), ο μέσος ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί μεταξύ 1,5% και 1,7% το 2010 και μεταξύ 1,2% και 2,2% το 2011. Ωστόσο, ο πληθωρισμός μπορεί να διαμορφωθεί σε επίπεδα υψηλότερα από τις αντίστοιχες προβολές, καθώς δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο (α) οι αυξήσεις των τιμών του αργού πετρελαίου και των λοιπών βασικών εμπορευμάτων να υπερβούν τα αναμενόμενα επίπεδα και (β) οι αυξήσεις της έμμεσης φορολογίας και των διοικητικά καθοριζόμενων τιμών να υπερβούν τα επίπεδα τα οποία έχουν υποτεθεί κατά την κατάρτιση των μακροοικονομικών προβολών. Πάντως, η εξέλιξη των εγγύριων τιμών και του κόστους εργασίας⁷ στη ζώνη του ευρώ αναμένεται να είναι συγκρατημένη.

Στο πλαίσιο της νομισματικής ανάλυσης, την οποία διεξήγαγε παράλληλα με την οικονομική ανάλυση το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ τους πρώτους δέκα μήνες του 2010, επιβεβαιώθηκε το συμπέρασμα της οικονομικής ανάλυσης – ότι δηλαδή μεσοπρόθεσμα θα επικρατήσουν περιορισμένες πληθωριστικές πιέσεις. Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει επειδή ο *υποκείμενος* ρυθμός νομισματικής επέκτασης⁸ – ο οποίος συσχετίζεται στενά με τις μεσοπρόθεσμες και τις μακροπρόθεσμες πληθωριστικές πιέσεις – διατηρείται σε μέτρια επίπεδα, καθώς οι ρυθμοί νομισματικής και πιστωτικής επέκτασης εξακολούθησαν να είναι ασθενείς στη ζώνη του ευρώ τους πρώτους οκτώ μήνες του 2010.⁹

Με βάση την τακτική οικονομική και νομισματική ανάλυση, η οποία εκτέθηκε συνοπτικά παραπάνω, και λαμβάνοντας υπόψη όλα τα νέα στοιχεία και πληροφορίες, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε, σε κάθε μία από τις συνεδριάσεις της περιόδου Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2010 που ήταν αφιερωμένες

στη χάραξη της νομισματικής πολιτικής, να μη μεταβάλει τα βασικά επιτόκια.

Οι εντάσεις στις χρηματοπιστωτικές αγορές που, όπως προαναφέρθηκε, έλαβαν σημαντική έκταση στις αρχές Μαΐου του 2010, διατάραξαν την ομαλή λειτουργία του μηχανισμού μετάδοσης των επιδράσεων της νομισματικής πολιτικής. Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ έκρινε ότι η εξέλιξη αυτή ήταν δυνατόν να δυσχεράνει την αποτελεσματική άσκηση νομισματικής πολιτικής προσανατολισμένης προς την επίτευξη της σταθερότητας των τιμών μεσοπρόθεσμα. Κατά συνέπεια, στις 9 Μαΐου 2010, επανέφερε ορισμένα μη συμβατικά μέτρα νομισματικής πολιτικής¹⁰ και επιπλέον θέσπισε σε προσωρινή βάση ένα πρόγραμμα για την ομαλοποίηση των αγορών τίτλων, το “Πρόγραμμα για τις Αγορές Τίτλων”. Στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος, το Ευρωσύστημα πραγματοποίησε παρεμβάσεις με σκοπό την απόκτηση κρατικών ομολόγων και ιδιωτικών χρεογράφων εκφρασμένων σε ευρώ.¹¹ Το Πρόγραμμα για τις Αγορές Τίτλων αποσκοπεί στην εξασφάλιση επαρκούς βάθους και την ενίσχυση της ρευστότητας σε

⁷ Ενδεικτικά, το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος αναμένεται να μειωθεί το 2010.

⁸ Ο “υποκείμενος” (underlying) ρυθμός νομισματικής επέκτασης υπολογίζεται από την ΕΚΤ με διάφορες εναλλακτικές μεθόδους (βλ. ΕΚΤ, *Monthly Bulletin*, Μάιος 2008, Box 1, σελ. 15) και δεν δημοσιεύεται. Θεωρείται ότι το μέγεθος αυτό συσχετίζεται στενότερα από ό,τι ο ρυθμός αύξησης του M3 με την εξέλιξη του πληθωρισμού, λαμβανομένων υπόψη των χρονικών υστερήσεων.

⁹ Ρυθμός μεταβολής του M3: Αύγουστος 2010: 1,1%, Δεκέμβριος 2009: -0,3%, ρυθμός ανόδου των τραπεζικών δανείων προς τον ιδιωτικό τομέα: Αύγουστος 2010: 1,2%, Δεκέμβριος 2009: -0,2%.

¹⁰ Δηλ. τις πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης διάρκειας τριών και έξι μηνών με σταθερό επιτόκιο και χωρίς ποσοτικό περιορισμό στη χορήγηση ρευστότητας προς τα πιστωτικά ιδρύματα. Σημειώνεται ότι το σταθερό επιτόκιο στην περίπτωση της εξάμηνης πράξης το Μάιο, όπως επίσης, από τον Οκτώβριο 2010, και στις τρίμηνες πράξεις, θα υπολογιστεί εκ των υστέρων.

¹¹ Σημειώνεται ότι τα κρατικά ομόλογα και τα χρεόγραφα των λοιπών δημόσιων φορέων αγοράζονται αποκλειστικά από τη δευτερογενή αγορά, δεδομένου ότι το Ευρωσύστημα απαγορεύεται να αποκτά τίτλους του δημόσιου τομέα από την πρωτογενή αγορά, σύμφωνα με τη Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (άρθρο 123) και το Καταστατικό του ΕΣΚΤ/ΕΚΤ (άρθρο 21). Τα ιδιωτικά χρεόγραφα είναι κατ’ αρχήν δυνατόν να αποκτηθούν και στην πρωτογενή αγορά. Παρεμβάσεις, στο πλαίσιο του προγράμματος, είναι δυνατόν να πραγματοποιήσουν η ΕΚΤ και οι εθνικές κεντρικές τράπεζες, με αντιυμβαλλόμενους όσα πιστωτικά ιδρύματα είναι αποδεκτά στις πράξεις νομισματικής πολιτικής ή για την τοποθέτηση του χαρτοφυλακίου επενδύσεων σε ευρώ κάποιας εθνικής κεντρικής τράπεζας ή της ΕΚΤ, βλ. Απόφαση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας της 14ης Μαΐου 2010 σχετικά με τη θέσπιση προγράμματος για τις αγορές τίτλων (ΕΚΤ/2010/5).

εκείνες τις αγορές τίτλων οι οποίες παρουσιάζουν δυσλειτουργίες. Μέχρι το τέλος της πρώτης εβδομάδας του Οκτωβρίου του 2010, το Ευρωσύστημα είχε προβεί σε αγορές τίτλων συνολικής αξίας 63,3 δισεκ. ευρώ.¹²

Η αύξηση της συνολικής ρευστότητας του τραπεζικού συστήματος την οποία συνεπάγεται η απόκτηση χρεογράφων εκ μέρους του Ευρωσυστήματος εξουδετερώνεται μέσω άλλων έκτακτων πράξεων ανοικτής αγοράς. Αυτές συντελούν στην απορρόφηση της ρευστότητας η οποία δημιουργήθηκε από τις προηγηθείσες αγορές χρεογράφων, ώστε η κατεύθυνση της νομισματικής πολιτικής να παραμένει αμετάβλητη. Πράγματι, κάθε εβδομάδα το Ευρωσύστημα διενεργεί ταχεία δημοπρασία (quick tender) ανταγωνιστικού επιτοκίου, με ανώτατο επιτόκιο 1%, για τη συγκέντρωση καταθέσεων, διάρκειας μίας εβδομάδας, από τα πιστωτικά ιδρύματα.

Όσον αφορά τις υπόλοιπες πράξεις ανοικτής αγοράς (βλ. Πίνακα III.2), οι αγορές καλυμμένων ομολογιών¹³ ολοκληρώθηκαν τον Ιούνιο του 2010. Το Ευρωσύστημα θα συνεχίσει να διακρατεί στο χαρτοφυλάκιό του μέχρι τη λήξη τους τις καλυμμένες ομολογίες που απέκτησε.

Αρχικά, το Δεκέμβριο του 2009, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ είχε ανακοινώσει ότι το 2010 θα διεξαγόταν μόνο μία τελευταία πράξη εξάμηνης διάρκειας, στις 31 Μαρτίου. Ωστόσο, στο πλαίσιο της αντιμετώπισης των εντάσεων που προαναφέρθηκαν, στις 12 Μαΐου 2010 διενεργήθηκε μία ακόμη πράξη εξάμηνης διάρκειας.

Μέσω αυτών των πράξεων τα πιστωτικά ιδρύματα άντλησαν ρευστότητα χωρίς ποσοτικό περιορισμό,¹⁴ ενώ το επιτόκιο με το οποίο θα επιβαρυνθούν θα υπολογιστεί εκ των υστέρων με ειδικό τρόπο.¹⁵

Όσον αφορά τις πράξεις διάρκειας τριών μηνών, όπως είχε καθοριστεί από το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ το Δεκέμβριο του 2009, το πρώτο τρίμηνο του 2010 οι πράξεις

αυτές εξακολούθησαν να διεξάγονται μέσω δημοπρασιών με σταθερό επιτόκιο και χωρίς ποσοτικό περιορισμό. Όμως, το Μάρτιο του 2010 το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε οι εν λόγω πράξεις να διενεργούνται, από τις 28 Απριλίου 2010 και εξής, μέσω δημοπρασιών ανταγωνιστικού επιτοκίου, δηλ. με τη διαδικασία που εφαρμοζόταν και πριν από τον Οκτώβριο του 2008. Πράγματι, η διαδικασία αυτή ακολουθήθηκε σε σχέση με την πράξη τρίμηνης διάρκειας που διεξήχθη στα τέλη Απριλίου του 2010.

Ωστόσο, στις 9 Μαΐου και 10 Ιουνίου 2010 το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ, στο πλαίσιο της αντιμετώπισης των πρόσφατων εντάσεων, αποφάσισε οι πράξεις τρίμηνης διάρκειας στα τέλη των μηνών Μαΐου-Σεπτεμβρίου 2010 να διενεργηθούν μέσω δημοπρασιών σταθερού επιτοκίου χωρίς ποσοτικό περιορισμό στη χορήγηση χρηματοδότησης προς τα πιστωτικά ιδρύματα. Πιο πρόσφατα, στις 2 Σεπτεμβρίου 2010, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε να χορηγηθεί ρευστότητα χωρίς ποσοτικό περιορισμό και μέσω των πράξεων τρίμηνης διάρκειας οι οποίες θα πραγματοποιηθούν στα τέλη των μηνών Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου 2010, με επιτόκιο όμως το οποίο θα υπολογιστεί με ειδικό τρόπο, ανάλογο με εκείνον που εφαρμόστηκε στην περίπτωση των πράξεων εξάμηνης διάρκειας, όπως εκτέθηκε παραπάνω.

Τέλος, όσον αφορά τις πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης με διάρκεια

¹² Το ποσό αυτό καταβλήθηκε από το Ευρωσύστημα για την απόκτηση των τίτλων. Κατά συνέπεια, αντιστοιχεί στην πρόθετη ρευστότητα η οποία δημιουργήθηκε από το Πρόγραμμα για τις Αγορές Τίτλων και ακολούθως εξουδετερώθηκε μέσω πράξεων εξομάλυνσης των βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευστότητας, όπως περιγράφεται παρακάτω και στον Πίνακα III.2. Σημειώνεται ότι το ποσό αυτό δεν είναι κατ' ανάγκην ίσο με την ονομαστική αξία των κτηθέντων από το Ευρωσύστημα τίτλων.

¹³ Βλ. Νομισματική Πολιτική - Ενδιάμεση Έκθεση 2009, υποσημείωση 31, σελ. 79.

¹⁴ Δηλαδή το Ευρωσύστημα ικανοποιούσε όλες τις προσφορές που υπέβαλλαν τα πιστωτικά ιδρύματα στο πλαίσιο αυτών των πράξεων, εφόσον βέβαια τα πιστωτικά ιδρύματα παρείχαν επαρκείς εξασφαλίσεις, κυρίως με τη μορφή αποδεκτών τίτλων.

¹⁵ Το επιτόκιο θα υπολογιστεί ως ο μέσος όρος του σταθερού επιτοκίου στις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης οι οποίες θα πραγματοποιηθούν κατά την εξάμηνη περίοδο για την οποία χορηγήθηκε ρευστότητα μέσω της πράξης πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης.

Πίνακας III.2 Πράξεις ανοικτής αγοράς του Ευρωσυστήματος το 2010

1. Τακτικές πράξεις:

1.1 Πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης: χορήγηση ρευστότητας για μια εβδομάδα	Συχνότητα: Μια φορά την εβδομάδα. Διαδικασία: Τουλάχιστον μέχρι 18.1.2011, δημοπρασία σταθερού επιτοκίου για τη χορήγηση ρευστότητας χωρίς ποσοτικό περιορισμό.
1.2 Πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης:	
1.2.1 Χορήγηση ρευστότητας για μια περίοδο τήρησης	Συχνότητα: Μια φορά στην αρχή κάθε περιόδου τήρησης. Οι πράξεις αυτές θα εξακολουθήσουν να διεξάγονται τουλάχιστον μέχρι το τέλος του 2010. Διαδικασία: Δημοπρασία σταθερού επιτοκίου (ίσου προς το επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης) για τη χορήγηση ρευστότητας χωρίς ποσοτικό περιορισμό.
1.2.2 Χορήγηση ρευστότητας για τρεις μήνες	Συχνότητα: Μια φορά το μήνα. Διαδικασία: Δημοπρασία σταθερού επιτοκίου (ίσου προς το επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης) για τη χορήγηση ρευστότητας χωρίς ποσοτικό περιορισμό, από τον Ιανουάριο μέχρι το Σεπτέμβριο 2010, με εξαίρεση την πράξη στις 28 Απριλίου που διενεργήθηκε μέσω δημοπρασίας ανταγωνιστικού επιτοκίου. Την περίοδο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου 2010 θα εξακολουθήσει να παρέχεται ρευστότητα χωρίς ποσοτικό περιορισμό μέσω των πράξεων αυτών, με επιτόκιο όμως το οποίο θα υπολογίζεται εκ των υστέρων ως ο μέσος όρος του σταθερού επιτοκίου των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης οι οποίες θα διεξαχθούν κατά τη διάρκεια των τριμήνων πράξεων.
1.2.3 Χορήγηση ρευστότητας για έξι μήνες	Συχνότητα: Διενεργήθηκε μια πράξη στις 31 Μαρτίου και μια στις 12 Μαΐου 2010. Διαδικασία: Δημοπρασία χωρίς ποσοτικό περιορισμό στη χορήγηση ρευστότητας, με επιτόκιο που υπολογίζεται εκ των υστέρων ως ο μέσος όρος του σταθερού επιτοκίου των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης κατά την εξαμηνιαία διάρκεια της πράξης πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης.

2. Πράξεις που θεσπίστηκαν αποκλειστικά για την αντιμετώπιση της χρηματοπιστωτικής κρίσης:

2.1 Πρόγραμμα Αγορών Καλυμμένων Ομολογιών	Το Πρόγραμμα διήρκεσε από τον Ιούλιο του 2009 μέχρι τον Ιούνιο του 2010. Αποκτήθηκαν από το Ευρωσύστημα ομολογίες συνολικής ονομαστικής αξίας 60 δισεκ. ευρώ.*
2.2 Πρόγραμμα για τις Αγορές Τίτλων	Το Πρόγραμμα θεσπίστηκε στις 9.5.2010. Μέχρι τις 8.10.2010 το Ευρωσύστημα είχε καταβάλει 63,3 δισεκ. ευρώ για την απόκτηση τίτλων. Σημειώνεται ότι το ύψος των εβδομαδιαίων αγορών τίτλων προοδευτικά μειώθηκε (με κάποιες διακυμάνσεις).

3. Πράξεις εξομάλυνσης των βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευστότητας:

3.1 Απορρόφηση ρευστότητας την τελευταία ημέρα κάθε περιόδου τήρησης	Διαδικασία: Συγκέντρωση ημερησίων καταθέσεων από τα πιστωτικά ιδρύματα μέσω δημοπρασίας ανταγωνιστικού επιτοκίου με ανώτατο επιτόκιο προσφορών 1%.
3.2 Απορρόφηση ρευστότητας κάθε εβδομάδα ώστε να αντισταθμιστεί η επίπτωση στη συνολική ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος εξαιτίας του Προγράμματος για τις Αγορές Τίτλων	Συχνότητα: Κάθε εβδομάδα, αρχής γενομένης από τις 18.5.2010. Διαδικασία: Συγκέντρωση καταθέσεων διάρκειας μιας εβδομάδας από τα πιστωτικά ιδρύματα μέσω δημοπρασίας ανταγωνιστικού επιτοκίου με ανώτατο επιτόκιο προσφορών 1%.
3.3 Χορήγηση ρευστότητας για 6 (ή 13 ημέρες) ώστε να μετριαστεί η επίπτωση στη συνολική ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος από τη λήξη ορισμένων πράξεων πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης	Η αρχική πράξη διεξήχθη την 1.7.2010 και στόχευε στο μετριασμό των επιπτώσεων στη συνολική ρευστότητα από τη λήξη της πρώτης πράξης πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης με ετήσια διάρκεια. Το Σεπτέμβριο 2009 το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε να διεξαχθούν ανάλογες πράξεις στις 30.9.2010 και 11.11.2010 (με διάρκεια 6 ημέρες) όπως και στις 23.12.2010 (με διάρκεια 13 ημέρες ώστε να καλυφθεί και το τέλος του έτους) προκειμένου να εξομαλυνθεί η επίδραση στη συνολική ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος από τις λήξεις των εξαμηνίων πράξεων (στις 30.9.2010 και 11.11.2010) όπως και των δωδεκάμηνων πράξεων πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης (στις 30.9.2010 και 23.12.2010). Διαδικασία: Δημοπρασία σταθερού επιτοκίου (ίσου προς το επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης) για τη χορήγηση ρευστότητας χωρίς ποσοτικό περιορισμό.

4. Πράξεις για τη χορήγηση χρηματοδότησης σε δολάρια ΗΠΑ:

4.1 Με διάρκεια 7 ημερών	Οι πράξεις αυτές είχαν διακοπεί μετά τις 27.1.2010 (από το δεύτερο δεκαήμερο του Οκτωβρίου 2009 μέχρι τα τέλη Ιανουαρίου 2010 διεξάγονταν πράξεις μόνο με εβδομαδιαία διάρκεια). Δεδομένου ότι οι πρόσφατες εντάσεις επηρέασαν και τις ευρωπαϊκές αγορές για την άντληση από τις τράπεζες βραχυπρόθεσμων κεφαλαίων σε δολάρια ΗΠΑ, οι πράξεις αυτές ξανάρχισαν από τις 11.5.2010. Μέσω αυτών παρέχεται χρηματοδότηση σε δολάρια έναντι των εξασφαλίσεων που είναι αποδεκτές από το Ευρωσύστημα στις διάφορες πράξεις χορήγησης ευρώ. Διαδικασία: Δημοπρασία σταθερού επιτοκίου για τη χορήγηση ρευστότητας σε δολάρια ΗΠΑ χωρίς ποσοτικό περιορισμό.
4.2 Με διάρκεια 84 ημερών	

5. Πράξεις για τη χορήγηση χρηματοδότησης σε φράγκα Ελβετίας:

Η διεξαγωγή αυτών των πράξεων διακόπηκε μετά τις 25.1.2010. Με συχνότητα μια φορά την εβδομάδα, παρεχόταν χρηματοδότηση σε φράγκα Ελβετίας διάρκειας μιας εβδομάδας μέσω πράξεων ανταλλαγής (foreign exchange swaps), έναντι ευρώ, με το Ευρωσύστημα.

* Δεδομένου ότι η αγοραία αξία των τίτλων διέφερε από την ονομαστική αξία, οι αγορές του Ευρωσυστήματος συνετέλεσαν στη δημιουργία ρευστότητας ύψους 61.118 εκατ. ευρώ.

μία περίοδο τήρησης (δηλ. περίπου τριάντα ημέρες)¹⁶ και τις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης (διάρκειας μίας εβδομάδας), το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ είχε αποφασίσει το Δεκέμβριο του 2009 να εξακολουθήσουν να διεξάγονται μέσω της διαδικασίας των δημοπρασιών με σταθερό επιτόκιο και χωρίς ποσοτικό περιορισμό στη χορήγηση της ρευστότητας για όσο χρόνο κρίνεται αναγκαίο και τουλάχιστον μέχρι τις 13 Απριλίου 2010. Το Μάρτιο του 2010, η προθεσμία αυτή παρατάθηκε μέχρι τις 12 Οκτωβρίου 2010. Το Σεπτέμβριο του 2010 το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ έδωσε νέα παράταση στη διεξαγωγή των πράξεων με διάρκεια μία περίοδο τήρησης και των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης μέσω της εν λόγω διαδικασίας, τουλάχιστον μέχρι τις 18 Ιανουαρίου 2011.

Τον Απρίλιο, το Μάιο και τον Ιούλιο του 2010, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ έλαβε σημαντικές αποφάσεις σχετικά με τα περιουσιακά στοιχεία τα οποία τα πιστωτικά ιδρύματα δικαιούνται να προσφέρουν ως εξασφαλίσεις έναντι της χρηματοδότησης που αντλούν από το Ευρωσύστημα.

Ορισμένες κατηγορίες χρεογράφων είχαν περιληφθεί στις αποδεκτές εξασφαλίσεις για πρώτη φορά τον Οκτώβριο του 2008.¹⁷ Αυτό ήταν ένα μέτρο που συνέβαλε στη διευρύνση του συνόλου των αποδεκτών εξασφαλίσεων με στόχο να διευκολυνθεί η αντιμετώπιση της τότε έλλειψης της χρηματοπιστωτικής αναταραχής. Τον Απρίλιο του 2010 αποφασίστηκε ότι η ισχύς αυτού του μέτρου θα λήξει στο τέλος του 2010.

Άλλο μέτρο μέσω του οποίου διευρύνθηκε το σύνολο των αποδεκτών εξασφαλίσεων ήταν η μείωση, από τον Οκτώβριο του 2008, της ελάχιστης πιστωτικής διαβάθμισης η οποία απαιτείται από ένα στοιχείο προκειμένου να γίνεται αποδεκτό ως εξασφάλιση από το Ευρωσύστημα. Συγκεκριμένα, η ελάχιστη επιτρεπτή πιστωτική διαβάθμιση είχε μειωθεί από Α- σε BBB-, με βάση την κλίμακα που χρησιμοποιείται από τους οίκους Fitch και Standard & Poor's ή ισοδύναμα Baa3 με βάση την κλίμακα

που χρησιμοποιείται από τον οίκο Moody's. Τον Απρίλιο του 2010 το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε ότι η μείωση αυτή θα εξακολουθήσει να ισχύει και μετά το τέλος του 2010.

Επιπλέον, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε (Μάιος 2010) ότι η ελάχιστη πιστωτική διαβάθμιση δεν θα εφαρμόζεται στην περίπτωση που τα πιστωτικά ιδρύματα προσφέρουν ως εξασφαλίσεις τα εμπορεύσιμα χρεόγραφα τα οποία έχουν εκδοθεί από το Ελληνικό Δημόσιο ή εμπορεύσιμα χρεόγραφα τα οποία καλύπτονται από εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου. Το Ευρωσύστημα θα χορηγεί χρηματοδότηση έναντι των εν λόγω τίτλων ανεξάρτητα από τις πιστωτικές διαβαθμίσεις τις οποίες τυχόν τους αποδώσουν οι οίκοι πιστωτικής αξιολόγησης. Για τη λήψη αυτής της απόφασης συνεκτιμήθηκε η αξιολόγηση ως κατάλληλου του προγράμματος οικονομικής και χρηματοπιστωτικής προσαρμογής της ελληνικής οικονομίας από το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ και η αποφασιστικότητα της ελληνικής κυβέρνησης να εφαρμόσει το πρόγραμμα αυτό απαρέγκλιτα.

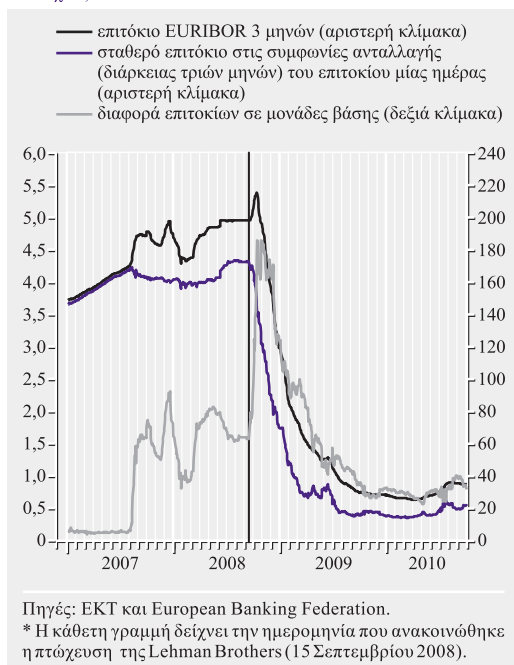
Νωρίτερα, τον Απρίλιο του 2010, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ είχε ανακοινώσει ότι πρόκειται να προσδιοριστεί ειδική κλίμακα περικοπών αποτίμησης για τις εξα-

¹⁶ Η διάρκεια των περιόδων τήρησης των υποχρεωτικών καταθέσεων (maintenance periods) εντός του 2010 κυμαίνεται από 21 έως 42 ημέρες (μέση διάρκεια: 30,3 ημέρες). Εντός του 2009 κυμάνθηκε από 21 έως 43 ημέρες (μέση διάρκεια: 30,3 ημέρες). Η περίοδος τήρησης είναι εκείνο το προκαθορισμένο χρονικό διάστημα, για τη διάρκεια του οποίου λαμβάνεται ο μέσος όρος των ημερησίων υπολοίπων στην κατάθεση που κάθε πιστωτικό ίδρυμα είναι υποχρεωμένο να διατηρεί στην αντίστοιχη εθνική κεντρική τράπεζα. Ο μέσος όρος των ημερησίων υπολοίπων δεν επιτρέπεται να υπολείπεται δεδομένης τιμής (ίσως προς το γινόμενο του συντελεστή υποχρεωτικών καταθέσεων 2% επί το ύψος ενός υποσυνόλου των υποχρεώσεων του πιστωτικού ιδρύματος, όπως διαμορφώθηκε στο τέλος του προ-προηγούμενου μήνα). Εάν αντίθετα ο μέσος όρος των ημερησίων υπολοίπων είναι μικρότερος από την προαναφερθείσα τιμή, θεωρείται ότι η υποχρέωση του πιστωτικού ιδρύματος να τηρεί κατάθεση στο Ευρωσύστημα (minimum reserve requirement) δεν εκπληρώνεται και επιβάλλεται ποινή στο πιστωτικό ίδρυμα. Από την άλλη πλευρά, το υπόλοιπο της υποχρεωτικής κατάθεσης επιτρέπεται να κυμαίνεται από μέρα σε μέρα.

¹⁷ Οι εν λόγω κατηγορίες περιλάμβαναν (1) τα εμπορεύσιμα ομόλογα που έχουν εκδοθεί στη ζώνη του ευρώ αλλά είναι εκφρασμένα σε δολάρια ΗΠΑ, λίρες Αγγλίας και γιεν Ιαπωνίας, (2) τα πιστοποιητικά καταθέσεων και άλλα χρεόγραφα που έχουν εκδοθεί από πιστωτικά ιδρύματα και έχουν εισαχθεί σε αναγνωρισμένες από το Ευρωσύστημα μη οργανωμένες (non-regulated) αγορές και (3) εμπορεύσιμα χρεόγραφα μειωμένης εξασφάλισης (subordinated) τα οποία όμως καλύπτονται από επαρκείς εγγυήσεις.

Διάγραμμα III.1 Διαφορά μεταξύ του επιτοκίου Euribor τριών μηνών και του σταθερού επιτοκίου στις συμφωνίες ανταλλαγής (διάρκειας τριών μηνών) του επιτοκίου μίας ημέρας (Ιανουάριος 2007-Σεπτέμβριος 2010)

(ποσοστά % ετησίως και μονάδες βάσης, ημερήσια στοιχεία)

σφαλίσεις με πιστωτική διαβάθμιση μεταξύ BBB+ και BBB-, εκτός των κρατικών ομολόγων.¹⁸

Η ειδική κλίμακα εξειδικεύθηκε λεπτομερώς τον Ιούλιο του 2010 και θα ισχύσει από 1ης Ιανουαρίου 2011. Βάσει αυτής, το ποσοστό περικοπής κυμαίνεται ανάλογα με την εναπομένονσα διάρκεια και το βαθμό ρευστότητας του στοιχείου. Μέχρι την 1η Ιανουαρίου 2011, προκειμένου να υπολογιστούν τα ποσοστά περικοπής στα στοιχεία με πιστωτική διαβάθμιση μεταξύ BBB+ και BBB-, τα ποσοστά περικοπής τα οποία προκύπτουν από τα λοιπά – εκτός πιστωτικής διαβάθμισης – χαρακτηριστικά των στοιχείων (το βαθμό ρευστότητας, την εναπομένονσα διάρκεια, τον τύπο του τοκομεριδίου¹⁹ κ.λπ.) με βάση την ισχύουσα κλίμακα (για στοιχεία με διαβάθμιση μεταξύ AAA και A-) προσανέξονται με 5%. Για κρατικούς τίτλους ή χρεόγραφα που έχουν

εκδοθεί από κεντρικές τράπεζες με πιστωτική διαβάθμιση μεταξύ BBB+ και BBB-, το ποσοστό περικοπής θα υπολογίζεται και μετά την 1η Ιανουαρίου 2011 με πρόσθεση ποσοστού 5% στο ποσοστό περικοπής που προκύπτει από την ισχύουσα κλίμακα για αντίστοιχα στοιχεία με πιστωτική διαβάθμιση μεταξύ AAA και A-.

Το πρώτο τρίμηνο του 2010 συνεχίστηκε η αποκλιμάκωση του επιτοκίου Euribor τριών μηνών (βλ. Διάγραμμα III.1), το οποίο είναι αντιπροσωπευτικό των επιτοκίων στα διατραπεζικά δάνεια στη ζώνη του ευρώ. Ωστόσο, τον Απρίλιο του 2010 το επιτόκιο αυτό άρχισε να εμφανίζει αύξηση η οποία συνεχίστηκε μέχρι τις αρχές Αυγούστου 2010. Το δίμηνο Αυγούστου-Σεπτεμβρίου 2010 το επιτόκιο Euribor τριών μηνών παρουσίασε ελαφρά κάμψη. Από τα τέλη Σεπτεμβρίου μέχρι και την πρώτη εβδομάδα του Οκτωβρίου του 2010 το Euribor τριών μηνών σημείωσε εκ νέου αύξηση. Το εν λόγω επιτόκιο εξακολουθεί να βρίσκεται σε ιστορικούς χαμηλά επίπεδα²⁰ και να υπολείπεται του αναμενόμενου πληθωρισμού. Στις αρχές Μαΐου 2010, αύξηση άρχισε να εμφανίζει και η διαφορά (spread) μεταξύ του επιτοκίου Euribor και του σταθερού επιτοκίου στις συμφωνίες ανταλλαγής (διάρκειας τριών μηνών) του επιτοκίου μίας ημέρας (overnight index swaps).²¹ Η αύξηση αυτή συνεχίστηκε με έντονες διακυμάνσεις μέχρι και τα τέλη Αυγούστου. Το Σεπτέμβριο του 2010 η διαφορά ακολούθησε πτωτική πορεία, αυξήθηκε όμως πάλι την πρώτη εβδομάδα του Οκτωβρίου.

¹⁸ Υπενθυμίζεται ότι περικοπή αποτίμησης (haircut) ονομάζεται το ποσοστό το οποίο το Ευρωσύστημα αφαιρεί από την αγοραία αξία ενός στοιχείου προκειμένου να καθορίσει το ύψος της χρηματοδότησης που επιτρέπεται να αντλήσει ένα πιστωτικό ίδρυμα εάν το εν λόγω στοιχείο κατατεθεί ως εξασφάλιση.

¹⁹ Δηλ. κατά πόσον το τοκομερίδιο είναι μηδενικό (zero-coupon ή discount bond), σταθερού επιτοκίου ή μεταβλητού επιτοκίου ή αντιστρόφως κυμαινόμενου επιτοκίου.

²⁰ Κατά μέσο όρο το Σεπτέμβριο του 2010 το επιτόκιο Euribor τριών μηνών διαμορφώθηκε στο 0,881% ενώ την πρώτη εβδομάδα του Οκτωβρίου αυξήθηκε σε 0,958% – από την έναρξη της Νομισματικής Ένωσης, χαμηλότερα επίπεδα είχαν παρατηρηθεί για το εν λόγω επιτόκιο (σε μέση μηνιαία βάση) μόνο την περίοδο Αυγούστου 2009-Ιουλίου 2010.

²¹ Βλ. Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2008, σελ. 74, υποσημείωση 6, όπου μεταξύ άλλων αναλύεται η σημασία αυτής της διαφοράς ως δείκτη του ασφάλιστρου που ενσωματώνει το επιτόκιο Euribor, επηυλύνον από τις προσδοκίες για το επίπεδο του επιτοκίου μίας ημέρας.

Η εξέλιξη της εν λόγω διαφοράς (ιδίως το τετράμηνο Μαΐου-Αυγούστου 2010) υποδηλώνει εκτιμήσεις, εκ μέρους των πιστωτικών ιδρυμάτων τα οποία συναλλάσσονται στη διατραπεζική αγορά, ότι έχει αυξηθεί κάπως ο κίνδυνος τον οποίο ενέχουν οι τοποθετήσεις στη διατραπεζική αγορά, μάλλον λόγω αύξησης του κινδύνου αντισυμβαλλομένου.²² Είναι πιθανόν οι εκτιμήσεις αυτές να συνδέονται με τις προαναφερθείσες ανησυχίες σχετικά με τη δημοσιονομική κατάσταση σε ορισμένα κράτη-μέλη. Στην αύξηση του επιτοκίου Euribor συνετέλεσε και ο περιορισμός του πλεονάσματος ρευστότητας στη διατραπεζική αγορά από τα τέλη Ιουνίου του 2010. Η απότομη άνοδος του επιτοκίου αυτού από τα τέλη Σεπτεμβρίου μέχρι και τις αρχές Οκτωβρίου του 2010 σχετίζεται κυρίως με την ταυτόχρονη λήξη τριών πράξεων πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης στις 30 Σεπτεμβρίου 2010, η οποία συνέβαλε σε περαιτέρω μείωση του πλεονάσματος ρευστότητας.

Την περίοδο Ιανουαρίου-Ιουνίου 2010 σημειώθηκε προοδευτική αύξηση της άντλησης ρευστότητας εκ μέρους των πιστωτικών ιδρυμάτων κυρίως μέσω των πράξεων ανοικτής αγοράς του Ευρωσυστήματος, η οποία ήταν ιδιαίτερα έντονη από τα τέλη Απριλίου μέχρι τα τέλη Ιουνίου. Ειδικότερα, η άντληση ρευστότητας μέσω των πράξεων κύριας και πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος αυξήθηκε από περίπου 749 δισεκ. ευρώ στα τέλη Δεκεμβρίου του 2009 (8,4% του ΑΕΠ το 2009) σε περίπου 870 δισεκ. ευρώ στις 25 Ιουνίου 2010 (9,6% του προβλεπόμενου ΑΕΠ για το 2010, με βάση τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής). Από την αρχή του Ιουλίου 2010, η άντληση ρευστότητας εμφανίζεται σημαντικά μειωμένη, ως άμεση συνέπεια της λήξης της πρώτης πράξης με ετήσια διάρκεια.²³ Μέχρι το τέλος της πρώτης εβδομάδας του Οκτωβρίου η άντληση ρευστότητας από τα πιστωτικά ιδρύματα μέσω πράξεων κύριας και πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης είχε μειωθεί σε περίπου 514 δισεκ. ευρώ (5,6% του προβλεπόμενου ΑΕΠ για το 2010).

Η αύξηση της άντλησης ρευστότητας από το Ευρωσύστημα το πρώτο εξάμηνο του 2010 υποδηλώνει δυσχέρειες στην ανακατανομή των ρευστών διαθεσίμων, από τα πιστωτικά ιδρύματα με πλεονάσματα ρευστότητας προς τα πιστωτικά ιδρύματα με ελλείμματα ρευστότητας, μέσω της διατραπεζικής αγοράς. Ιδίως στις χώρες για τη διατηρησιμότητα της δημοσιονομικής κατάστασης των οποίων υπήρχαν αμφιβολίες στις αγορές, τα πιστωτικά ιδρύματα με ανάγκες για ρευστότητα φαίνεται ότι δυσκολεύονταν να προσελκύσουν διατραπεζικές καταθέσεις. Κατά συνέπεια, αναγκάστηκαν να προσφύγουν στο Ευρωσύστημα για να αντλήσουν τους απαιτούμενους πόρους.

Αντίστοιχα, ανοδικά κινήθηκε κατά το πρώτο εξάμηνο του 2010 και το υπόλοιπο των καταθέσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων στο πλαίσιο της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων του Ευρωσυστήματος.²⁴ Η εξέλιξη αυτή είναι πιθανόν να αντικατοπτρίζει την τάση πολλών πιστωτικών ιδρυμάτων να αποφεύγουν τις τοποθετήσεις στη διατραπεζική αγορά, μάλλον επειδή εκτιμούν ότι ενέχουν σχετικά υψηλό κίνδυνο, και να προτιμούν αντίθετα να καταθέτουν τυχόν πλεονάσματα ρευστών διαθεσίμων στο πλαίσιο της αντίστοιχης πάγιας διευκόλυνσης του Ευρωσυστήματος. Στα τέλη Ιουνίου του 2010 το υπόλοιπο των καταθέσεων στην πάγια διευκόλυνση άρχισε να μειώνεται, λόγω του περιορισμού του πλεονάσματος ρευστότητας μετά την προαναφερθείσα λήξη της πρώτης πράξης με ετήσια διάρκεια.

²² Πρόκειται για τον κίνδυνο ο οφειλέτης σε ένα διατραπεζικό δάνειο να αθετήσει τις υποχρεώσεις του.

²³ Στα τέλη Ιουνίου 2009 τα πιστωτικά ιδρύματα είχαν αντλήσει μέσω της πρώτης πράξης με ετήσια διάρκεια μεγάλα ποσά από το Ευρωσύστημα τα οποία εξόφλησαν την 1η Ιουλίου 2010.

²⁴ Το υπόλοιπο των καταθέσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων στην πάγια διευκόλυνση του Ευρωσυστήματος παρουσιάζει περιοδική διακύμανση στη διάρκεια της περιόδου τήρησης. Συνεπώς, η ανοδική τάση, η οποία αναφέρεται παραπάνω, γίνεται εμφανέστερη εάν ληφθεί ο μέσος όρος του εν λόγω υπολοίπου σε διαδοχικές περιόδους τήρησης. Πράγματι, το ανά περίοδο τήρησης μέσο υπόλοιπο καταθέσεων στο πλαίσιο αυτής της πάγιας διευκόλυνσης αυξήθηκε από περίπου 66 δισεκ. ευρώ, κατά την περίοδο τήρησης που διήρκεσε από τις 11 Νοεμβρίου έως τις 7 Δεκεμβρίου 2009, σε περίπου 289 δισεκ. ευρώ κατά την περίοδο τήρησης που διήρκεσε από τις 12 Μαΐου μέχρι τις 15 Ιουνίου 2010. Την περίοδο τήρησης που διήρκεσε από τις 8 Σεπτεμβρίου μέχρι τις 12 Οκτωβρίου 2010 το υπόλοιπο αυτόν των καταθέσεων μειώθηκε σε περίπου 69 δισεκ. ευρώ.

IV ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟ 2010 ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

I ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

1.1 ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΤΗΣ ΕΓΧΩΡΙΑΣ ΖΗΤΗΣΗΣ

Τα εθνικολογιστικά στοιχεία για το πρώτο εξάμηνο του 2010 αποτυπώνουν τις αναμενόμενες βραχυχρόνιες επιπτώσεις της οικονομικής συγκυρίας στα οικονομικά μεγέθη. Οι δείκτες εμπιστοσύνης των εγχώριων επιχειρήσεων και των καταναλωτών, που συμπεκνώνονται στο Δείκτη Οικονομικού Κλίματος, υποδηλώνουν ένταση της αβεβαιότητας κατά την περίοδο από τον περασμένο Νοέμβριο έως το Μάιο εφέτος, ενώ εξακολουθούν να βρίσκονται σε χαμηλά επίπεδα. Το γεγονός αυτό, καθώς και η αναγκαία διαδικασία δημοσιονομικής εξυγίανσης, είχαν αντίκτυπο στην ιδιωτική και τη δημόσια κατανάλωση και τις επενδύσεις, με συνέπεια τη μείωση της οικονομικής δραστηριότητας. Μάλιστα, οι δείκτες

βραχυχρόνιας οικονομικής δραστηριότητας για το τρίτο τρίμηνο, σε συνδυασμό με το χρονοδιάγραμμα εφαρμογής των περιοριστικών μέτρων, οδηγούν στην εκτίμηση ότι ο ρυθμός μείωσης της οικονομικής δραστηριότητας θα είναι εντονότερος το δεύτερο εξάμηνο.

Ειδικότερα, σύμφωνα με τα προσωρινά εθνικολογιστικά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 3,7% το β' τρίμηνο του 2010 έναντι του αντίστοιχου τριμήνου του 2009. Η μεταβολή αυτή, που αποτελεί συνέχεια της υποχώρησης του ΑΕΠ κατά 2,3% σε ετήσια βάση το α' τρίμηνο του 2010 και κατά 2,3% το 2009, δείχνει ότι η καθοδική πορεία του ΑΕΠ που είχε αρχίσει από το τέλος του 2008 επιταχύνθηκε στη διάρκεια του 2010 (βλ. Πίνακα IV.1).

Την επιδείνωση του μακροοικονομικού περιβάλλοντος το α' εξάμηνο του τρέχοντος έτους

Πίνακας IV.1 Ζήτηση και ακαθάριστο εγχώριο προϊόν: 2008-2010

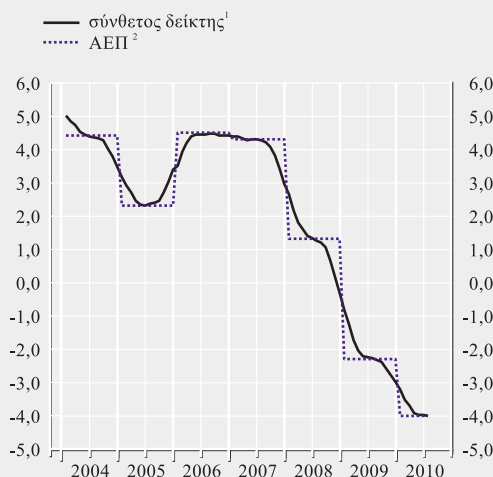
(σε σταθερές αγοραίες τιμές έτους 2000, ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)

	2008	2009	2010 (Ιαν.-Ιούν.)
Ιδιωτική κατανάλωση	3,2	-1,8	-1,3
Δημόσια κατανάλωση	1,0	7,6	-9,1
Ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου	-7,6	-11,4	-16,5
Κατοικίες	-29,1	-25,1	-17,9
Λοιπές κατασκευές	2,1	5,5	-28,3
Εξοπλισμός	6,2	-12,2	-8,9
Λοιπές	-10,8	16,0	-18,7
Τελική εγχώρια ζήτηση	0,7	-2,1	-5,3
Αποθέματα και στατιστικές διαφορές (ως % του ΑΕΠ)	1,9	-0,5	3,4
Εγχώρια ζήτηση	1,4	-4,2	-5,1
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	4,0	-20,1	-2,8
Εξαγωγές αγαθών	3,8	-18,0	-3,1
Εξαγωγές υπηρεσιών	4,1	-21,5	-2,6
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	4,0	-18,6	-9,9
Εισαγωγές αγαθών	2,1	-18,5	-15,9
Εισαγωγές υπηρεσιών	13,7	-19,0	11,1
Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σε τιμές αγοράς	1,3	-2,3	-3,0

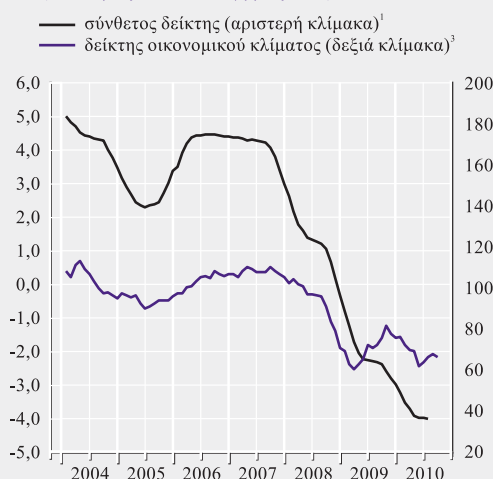
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 15 Οκτωβρίου 2010, αναθεωρημένα στοιχεία για τα έτη 2008 και 2009. Για την περίοδο Ιανουαρίου-Ιουνίου 2010, προσωρινά στοιχεία ΕΛ.ΣΤΑΤ.
Εκτιμήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος για ολόκληρο το 2010 βλ. στο κυρίως κείμενο.

Διάγραμμα IV.1 Δείκτες οικονομικής δραστηριότητας

A. Ο σύνθετος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας που καταρτίζεται από την Τράπεζα της Ελλάδος (Ιανουάριος 2004 - Ιούλιος 2010)

B. Ο σύνθετος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας που καταρτίζεται από την Τράπεζα της Ελλάδος και ο δείκτης οικονομικού κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Ελλάδα (Ιανουάριος 2004 - Σεπτέμβριος 2010)

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος (για το σύνθετο δείκτη, καθώς και για το ΑΕΠ του 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ. (για το ΑΕΠ 2004-2009) και Ευρωπαϊκή Επιτροπή (για το δείκτη οικονομικού κλίματος).

1 Μηνιαίοι ρυθμοί εκατοστιαίας μεταβολής, που έχουν αναχθεί σε ετήσια βάση.

2 Ετήσιος ρυθμός.

3 Μηνιαία στοιχεία.

νομικού Κλίματος¹ επιδεινώθηκε σταδιακά από το Νοέμβριο του 2009 και μετά και έφθασε το Μάιο στο δεύτερο χαμηλότερο επίπεδο (61,9) από την έναρξη κατασκευής του δείκτη.² Έκτοτε κατέγραψε μικρή αλλά συνεχή ανάκαμψη έως και τον Αύγουστο, ενώ το Σεπτέμβριο υποχώρησε και πάλι (βλ. Διάγραμμα IV.1).

Η υποχώρηση του ΑΕΠ τόσο το α' όσο και το β' τρίμηνο αντανάκλα τη μείωση της **εγχώριας ζήτησης** (κατά 4,1% και 6,2% αντίστοιχα), η οποία αντισταθμίστηκε μόνο εν μέρει από τον περιορισμό του ελλείμματος του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών. Ωστόσο, το α' τρίμηνο η **ιδιωτική κατανάλωση** αυξήθηκε, αφενός επειδή ήταν πολύ χαμηλή η βάση σύγκρισης (το α' τρίμηνο του 2009) και αφετέρου επειδή οι αγορές για το Πάσχα εφέτος πραγματοποιήθηκαν το Μάρτιο (και όχι τον Απρίλιο όπως πέρυσι). Το β' τρίμηνο η ιδιωτική κατανάλωση υποχώρησε αισθητά (κατά 4,2% έναντι του β' τριμήνου του 2009 και κατά 6,2% έναντι του α' τριμήνου του 2010).

Η υποχώρηση της ιδιωτικής κατανάλωσης αποδίδεται στη μείωση των εισοδημάτων των νοικοκυριών (περιοπή των τακτικών επιδομάτων, του επιδόματος αδείας και του δώρου του Πάσχα των εργαζομένων στο δημόσιο τομέα, περιοπή των συντάξεων, περιορισμός των αμοιβών στον ιδιωτικό τομέα καθώς και των εισοδημάτων από άλλες πηγές - π.χ. ενοίκια), στην αύξηση της φορολογίας (άμεσες και έμμεσες), στη μείωση του αριθμού των απασχολούμενων, στην ύπαρξη κλίματος αβεβαιότητας, καθώς και στον περιορισμό της πιστωτικής επέκτασης. Ειδικότερα, τα εθνικολογιστικά στοιχεία δείχνουν ότι (σε τρέχουσες τιμές) οι **αμοιβές των μισθωτών** μειώθηκαν κατά 4,1% το πρώτο εξάμηνο του 2010 σε σύγκριση με το αντίστοιχο εξάμηνο του 2009 (α' τρίμηνο: -4,3%, β' τρίμηνο: -3,9%), αντανάκλωντας τόσο τις περικοπές των αποδοχών όσο και τη μείωση

επιβεβαιώνει και ο **σύνθετος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας** που καταρτίζει η Τράπεζα της Ελλάδος (βλ. Διάγραμμα IV.1). Επίσης, όπως προαναφέρθηκε, ο **Δείκτης Οικο-**

¹ Ο δείκτης αυτός καταρτίζεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή βάσει των ερευνών που διεξάγει το IOBE στις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές.

² Στο διάστημα από το 1985 και μετά η χαμηλότερη τιμή του δείκτη καταγράφηκε το Μάρτιο του 2009 (60,4).

Πίνακας IV.2 Δείκτες καταναλωτικής ζήτησης (2008-2010)

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)

	2008	2009	2010 (διαθέσιμη περίοδος)
Όγκος λιανικού εμπορίου	-1,4	-9,3	-1,6 (Ιαν.-Ιουλ.)
Είδη διατροφής-ποτά-καπνός ¹	-0,1	-6,1	-0,8 (» »)
Ένδυση-υπόδηση	-5,5	1,4	-7,1 (» »)
Έπιπλα-ηλεκτρικά είδη-οικιακός εξοπλισμός	-4,3	-15,3	-4,9 (» »)
Βιβλία-χαρτικά-λοιπά είδη	-1,3	-24,0	-1,5 (» »)
Έσοδα από ΦΠΑ (σταθερές τιμές)	0,8	-10,2	-2,7 (Ιαν.-Αύγ.)
Δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στο λιανικό εμπόριο	-15,3	-21,4	-22,2 (Ιαν.-Σεπτ.)
Νέες κυκλοφορίες Ι.Χ. επιβατικών αυτοκινήτων	-7,0	-17,4	-34,0 (» »)
Φορολογικά έσοδα από τέλη κινητής τηλεφωνίας ²	5,3	13,2	61,6 (Ιαν.-Αύγ.)
Τραπεζική χρηματοδότηση της κατανάλωσης ³	16,0 (Δεκ.)	2,0 (Δεκ.)	-1,5 (Αύγ.)

Πηγές: ΕΛ.ΣΤΑΤ. (λιανικό εμπόριο, αυτοκίνητα), Υπουργείο Οικονομικών (έσοδα ΦΠΑ, τέλη κινητής τηλεφωνίας), IOBE (προσδοκίες), Τράπεζα της Ελλάδος (χρηματοδότηση κατανάλωσης).

¹ Περιλαμβάνει τα μεγάλα καταστήματα τροφίμων και τα ειδικευμένα καταστήματα τροφίμων-ποτών-καπνού.

² Πάγια μηνιαία τέλη ανά σύνδεση έως τον Ιούλιο του 2009. Από τον Αύγουστο του 2009 νέο κλιμακούμενο τέλος συνδρομητών κινητής τηλεφωνίας και τέλος καρτοκινητής τηλεφωνίας.

³ Περιλαμβάνονται τα δάνεια και τα τιτλοποιημένα δάνεια. Οι ρυθμοί μεταβολής υπολογίζονται αφού ληφθούν υπόψη οι διαγραφές δανείων, οι διακυμάνσεις συναλλαγματικών ισοτιμιών και η μεταβίβαση δανείων σε εγχώρια θυγατρική εταιρεία παροχής πιστώσεων το 2009.

του αριθμού των απασχολούμενων μισθωτών (α' τρίμηνο: -2,2%, β' τρίμηνο: -2,3%, βάσει εθνικολογιστικών εκτιμήσεων). Την ίδια περίοδο, το **ακαθάριστο λειτουργικό πλεόνασμα** της οικονομίας μειώθηκε κατά 1,2%.

Η άνοδος του **όγκου λιανικών πωλήσεων** (εκτός καυσίμων και λιπαντικών) που καταγράφηκε το α' τρίμηνο (ετήσιος ρυθμός: +5,7%) αντιστράφηκε το β' τρίμηνο (-5,9%). Τον Ιούλιο ο δείκτης κατέγραψε περαιτέρω υποχώρηση σε ετήσια βάση (-9,7%), με αποτέλεσμα στο επτάμηνο Ιανουαρίου-Ιουλίου να καταγράψει μέση μείωση κατά 1,6%. Τα στοιχεία του β' τριμήνου και του Ιουλίου δείχνουν ότι η υποχώρηση προήλθε κυρίως από τις μειωμένες αγορές διαρκών καταναλωτικών αγαθών και ειδών ένδυσης και υπόδησης, ενώ οι αγορές των ειδών διατροφής περιορίστηκαν και αυτές, αλλά σε μικρότερο βαθμό. Εξάλλου, **ο αριθμός των επιβατικών αυτοκινήτων** ιδιωτικής χρήσης που τέθηκαν σε κυκλοφορία αυξήθηκε το α' τρίμηνο (κατά 17,2% σε ετήσια βάση, αντανakλώντας την επίσπευση αγορών πριν αυξηθεί η σχετική έμμεση φορολογία), αλλά στη συνέχεια μειώθηκε δραστικά (με ετήσιο ρυθμό 41,1% το β' τρίμηνο και

64,0% το γ' τρίμηνο – βλ. σχετικά Πίνακα IV.2 και Διάγραμμα IV.2).³

Τα στοιχεία για τα υπόλοιπα των **καταναλωτικών δανείων** δείχνουν ότι ο ετήσιος ρυθμός **πιστωτικής επέκτασης** παρέμεινε θετικός έως και τον Απρίλιο, αλλά το Μάιο και τον Ιούνιο ήταν μηδενικός και στη συνέχεια μεταστράφηκε σε αρνητικό (Ιούλιος: -1,1% και Αύγουστος: -1,5%). Η εξέλιξη αυτή φαίνεται να αντανakλά κυρίως τον περιορισμό της ζήτησης εκ μέρους των καταναλωτών, αλλά και τους αυστηρότερους όρους δανεισμού εκ μέρους των τραπεζών.

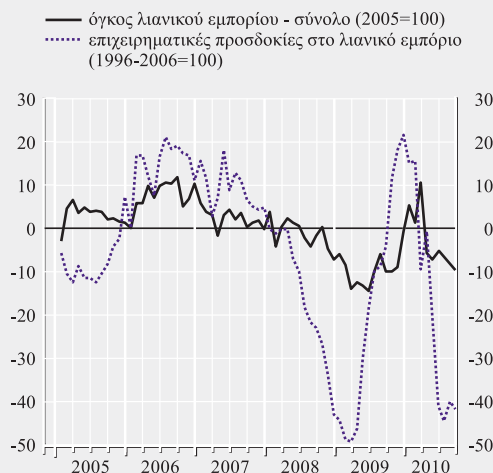
Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω και αν συνεχιστούν οι παρούσες τάσεις, είναι εύλογο να αναμένεται μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης της τάξεως του 4% για ολόκληρο το έτος.

³ Ο περιορισμός της δαπάνης των νοικοκυριών φαίνεται και από τα στοιχεία του ΔΕΣΜΗΕ, σύμφωνα με τα οποία η συνολική ζήτηση ηλεκτρικής ενέργειας στο διασυνδεδεμένο σύστημα της χώρας την περίοδο Ιανουαρίου-Αυγούστου 2010 μειώθηκε κατά 0,7%, κυρίως λόγω της κάμψης των πωλήσεων του δικτύου διανομής (χαμηλή και μέση τάση), που τροφοδοτεί τα νοικοκυριά, καθώς και τις εμπορικές και τις μικρές βιομηχανικές επιχειρήσεις (-0,8%). Αντίθετα, αύξηση (3,6%) σημείωσε την ίδια περίοδο η κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας από τους επιλέγοντες πελάτες υψηλής τάσης (μεταλλουργικές επιχειρήσεις και μεγάλες βιομηχανίες).

Διάγραμμα IV.2 Δείκτες καταναλωτικής ζήτησης

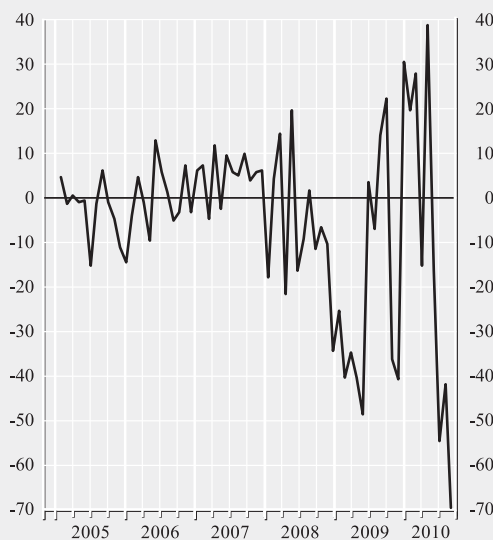
Α. Όγκος λιανικού εμπορίου και επιχειρηματικές προσδοκίες¹

(Ιανουάριος 2005 - Σεπτέμβριος 2010)

Β. Νέες κυκλοφορίες Ι.Χ. επιβατικών αυτοκινήτων¹

(Ιανουάριος 2005 - Σεπτέμβριος 2010)

Πηγές: ΕΛ.ΣΤΑΤ. (για το λιανικό εμπόριο και τα αυτοκίνητα) και IOBE (για τις προσδοκίες). Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις εκτιμήσεις των επιχειρήσεων για τις πωλήσεις και το ύψος των αποθεμάτων, καθώς και τις προβλέψεις για την επιχειρηματική δραστηριότητα στο επόμενο τρίμηνο.

¹ Εκατοστιαίες μεταβολές έναντι του ίδιου μηνός του προηγούμενου έτους.

Τόσο το α' όσο και το β' τρίμηνο του 2010, ως συνέπεια των μέτρων δημοσιονομικής εξυγίανσης που περιγράφονται αναλυτικά στο

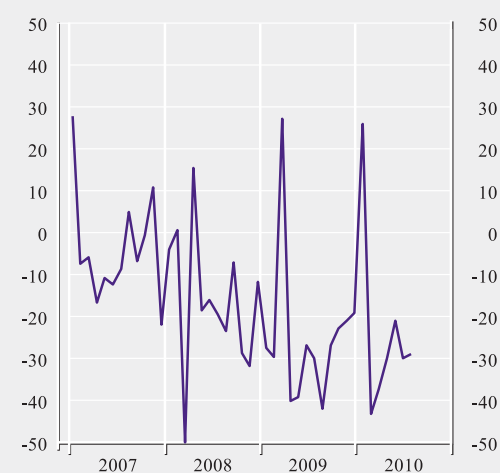
Κεφάλαιο V, η **δημόσια κατανάλωση** υποχώρησε έναντι των αντίστοιχων τριμήνων του 2009 (κατά 9,8% και 8,4% αντίστοιχα).

Ο κυριότερος παράγοντας που συνετέλεσε στην υποχώρηση του ΑΕΠ το πρώτο εξάμηνο του 2010 ήταν η μεγάλη μείωση των **ακαθάριστων επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου**, με ετήσιο ρυθμό 14,6% το α' τρίμηνο και 18,6% το β' τρίμηνο (για τους σχετικούς βραχυχρόνιους δείκτες, βλ. Πίνακα IV.3 και Διάγραμμα IV.3). Ειδικότερα:

– Οι **επενδύσεις σε δημόσιες υποδομές και ιδιωτικά κτίρια εκτός κατοικιών** (“άλλες κατασκευές”) μειώθηκαν με ετήσιο ρυθμό 28,3% το πρώτο εξάμηνο, αντανakλώντας και τον περιορισμό των εκταμιεύσεων του ΠΔΕ στο ίδιο διάστημα κατά 39,8%. Πρόκειται για συνέχεια της πτωτικής τάσης που έχει αρχίσει από το τέλος του 2003 και η οποία ανακόπηκε προσωρινά μόνο το α' τρίμηνο του 2009. Το γ' τρίμηνο του 2010 οι εκταμιεύσεις του ΠΔΕ αυξήθηκαν ελαφρά σε σύγκριση με το αντίστοιχο περυσινό διάστημα (+4,7%), όχι όμως αρκετά ώστε να αντιστρέψουν τον αρνητικό ρυθμό του εξαμήνου. Έτσι, στο εννεάμηνο η

Διάγραμμα IV.3 Όγκος νέων οικοδομών και προσθηκών με βάση τις άδειες (Ιανουάριος 2007-Ιούλιος 2010)

(εκατοστιαία μεταβολή έναντι του ίδιου μηνός του προηγούμενου έτους)

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας IV.3 Δείκτες επενδυτικής ζήτησης (2008-2010)

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές¹)

	2008	2009	2010 (διαθέσιμη περίοδος)
Παραγωγή κεφαλαιακών αγαθών	-7,4	-22,5	-24,9 (Ιαν.-Αύγ.)
Βαθμός χρησιμοποίησης εργοστασιακού δυναμικού στη βιομηχανία παραγωγής κεφαλαιακών αγαθών	(77,5)	(73,4)	(67,0) (Ιαν.-Σεπτ.)
Τραπεζική χρηματοδότηση των εγχώριων επιχειρήσεων ²	18,7 (Δεκ.)	5,0 (Δεκ.)	2,3 (Αύγ.)
Εκταμιεύσεις Προγράμματος Δημόσιων Επενδύσεων (ΠΔΕ)	9,3	-2,8	-30,3 (Ιαν.-Σεπτ.)
Όγκος νέων οικοδομών και προσθηκών βάσει αδειών	-17,3	-26,5	-24,8 (Ιαν.-Ιουλ.)
Παραγωγή τιμέντου	-3,1	-21,4	-10,1 (Ιαν.-Αύγ.)
Δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στις κατασκευές	3,0	-31,4	-26,4 (Ιαν.-Σεπτ.)
Τραπεζική χρηματοδότηση του οικισμού ³	11,5 (Δεκ.)	3,7 (Δεκ.)	1,6 (Αύγ.)

Πηγές: ΕΛ.ΣΤΑΤ. (παραγωγή κεφαλαιακών αγαθών, όγκος οικοδομών, παραγωγή τιμέντου), IOBE (βαθμός χρησιμοποίησης, προσδοκίες), Τράπεζα της Ελλάδος (χρηματοδότηση επιχειρήσεων και οικισμού και εκταμιεύσεις ΠΔΕ).

1 Με εξαίρεση το βαθμό χρησιμοποίησης εργοστασιακού δυναμικού στη βιομηχανία παραγωγής κεφαλαιακών αγαθών (ποσοστά %).

2 Περιλαμβάνονται τα δάνεια, τα εταιρικά ομόλογα, καθώς και τα τιτλοποιημένα δάνεια και τα τιτλοποιημένα εταιρικά ομόλογα. Από τον Ιούνιο του 2010 δεν περιλαμβάνονται τα δάνεια προς τους ελεύθερους επαγγελματίες, τους αγρότες και τις ατομικές επιχειρήσεις. Οι ρυθμοί μεταβολής υπολογίζονται αφού ληφθούν υπόψη οι διαγραφές δανείων, οι διακυμάνσεις συναλλαγματικών ισοτιμιών, καθώς και τα εταιρικά ομόλογα και δάνεια που μεταβίβασαν τα πιστωτικά ιδρύματα σε θυγατρικές τους τράπεζες εκτός Ελλάδος και σε εγχώρια θυγατρική εταιρεία παροχής πιστώσεων το 2009.

3 Περιλαμβάνονται τα δάνεια και τα τιτλοποιημένα δάνεια. Οι ρυθμοί μεταβολής υπολογίζονται αφού ληφθούν υπόψη οι διαγραφές δανείων, οι διακυμάνσεις συναλλαγματικών ισοτιμιών και η μεταβίβαση δανείων σε εγχώρια θυγατρική εταιρεία παροχής πιστώσεων το 2009.

μείωσή τους έφθασε το 30,3% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2009.

– Το πρώτο εξάμηνο του 2010 μειώθηκαν και οι **επενδύσεις σε εξοπλισμό** κατά 8,9% έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2009. Οι επενδύσεις σε εξοπλισμό βρίσκονται σε φθίνουσα πορεία από το τέλος του 2008 και το β' τρίμηνο του 2010 αντιστοιχούσαν περίπου στα 2/3 του όγκου τους το γ' τρίμηνο του 2008 (όταν καταγράφηκε το υψηλότερο επίπεδο στο οποίο είχαν φθάσει από το 2000). Το πρώτο εξάμηνο του 2010 οι επενδύσεις σε εξοπλισμό ανήλθαν στο 8,1% του ΑΕΠ, έναντι 9,0% την περίοδο 2000-2008.

– Οι **επενδύσεις σε κατοικίες** μειώθηκαν με ετήσιο ρυθμό 17,9% το πρώτο εξάμηνο. Η υποχώρηση των επενδύσεων αυτών άρχισε από το τέλος του 2006, όταν είχαν φθάσει σε πολύ υψηλά επίπεδα. Έτσι, το πρώτο εξάμηνο του 2010 οι επενδύσεις σε κατοικίες

αντιστοιχούσαν μόνο στο 3,9% του ΑΕΠ, έναντι 7,7% την περίοδο 2000-2006. Δεδομένου ότι ο αριθμός των οικοδομικών αδειών, ο οποίος αποτελεί πρόδρομο δείκτη των επενδύσεων σε κατοικίες, υποχωρούσε συνεχώς στη διάρκεια του 2009, εκτιμάται ότι οι επενδύσεις σε κατοικίες δεν θα ανακάμψουν εντός του 2010.

Σχετική επιφυλακτικότητα από την πλευρά της ζήτησης και υπερβάλλουσα προσφορά με σημαντικό απόθεμα αδιάθετων (προς πώληση) ακινήτων χαρακτηρίζουν την **ελληνική αγορά ακινήτων** τα τρία τελευταία έτη. Ωστόσο, το πλεονάζον απόθεμα φαίνεται ότι απορροφάται σταδιακά. Η μείωση της ιδιωτικής κατασκευαστικής δραστηριότητας το 2007 και το 2008 ήταν πολύ ταχύτερη από την αντίστοιχη μείωση του αριθμού των αγοραπωλησιών ακινήτων. Η μείωση του όγκου της ιδιωτικής οικοδομικής δραστηριότητας συνεχίστηκε με έντονο ρυθμό (-26,5%) και το 2009, ενώ κατά

Πίνακας IV.4 Σύνοψη κυριότερων διαθέσιμων βραχυχρόνιων δεικτών για την αγορά ακινήτων

Δείκτες	Μέση ετήσια εκατοστιαία μεταβολή						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1. Δείκτες τιμών κατοικιών (ΤτΕ) και ενοικίων (ΕΛ.ΣΤΑΤ.)							
1.1 Δείκτες τιμών κατοικιών (νέες σειρές)							
α. Σύνολο διαμερισμάτων (επικράτεια)	-	-	-	5,9	1,7	-3,7	-5,7 (β' τρίμ.)
α1. Νέα (έως 5 ετών)	-	-	-	7,2	2,3	-2,0	-6,3 (β' τρίμ.)
α2. Παλαιά (πάνω από 5 έτη)	-	-	-	5,2	1,3	-4,8	-5,3 (β' τρίμ.)
β1. Αθήνα	-	-	-	6,2	0,9	-4,6	-3,0 (β' τρίμ.)
β2. Θεσσαλονίκη	-	-	-	7,0	1,5	-6,0	-6,3 (β' τρίμ.)
β3. Άλλες μεγάλες πόλεις	-	-	-	6,3	1,8	-2,7	-5,4 (β' τρίμ.)
β4. Λοιπές περιοχές	-	-	-	4,6	3,3	-1,9	-10,9 (β' τρίμ.)
1.2 Δείκτες τιμών κατοικιών (προηγούμενες σειρές)							
α. Αστικές περιοχές	2,3	10,9	12,4	5,1	1,7	-4,3	-4,5 (β' τρίμ.)
α1. Αθήνα	0,3	8,6	11,7	6,2	0,9	-4,6	-3,0 (β' τρίμ.)
β1. Λοιπές αστικές περιοχές ¹	4,7	13,4	13,0	3,8	2,6	-2,1	-1,4 (α' τρίμ.)
1.3 Δείκτης τιμών ενοικίων	5,3	4,2	4,4	4,5	3,9	3,6	2,7 (9μηνο)
1.4 Λόγος δείκτη τιμών κατοικιών προς δείκτη ενοικίων (2007=100) ²	85,5	90,9	98,7	100,0	97,9	91,0	84,7 (β' τρίμ.)
2. Δείκτες συναλλαγών ακινήτων							
2.1 Δείκτες συναλλαγών οικιστικών ακινήτων με τη διαμεσολάβηση των NXI (ΤτΕ) ³							
α. Αριθμός συναλλαγών	-	-	-	36,8	-21,7	-35,7	-1,0 (β' τρίμ.)
β. Όγκος συναλλαγών (σε τετραγωνικά μέτρα)	-	-	-	36,6	-23,5	-38,9	-3,2 (β' τρίμ.)
γ. Αξία συναλλαγών	-	-	-	41,1	-20,0	-40,0	-13,1 (β' τρίμ.)
2.2 Δείκτες συμβολαίων αγοραπωλησίας ακινήτων με παράσταση δικηγόρου: Αθήνα (ΔΣΑ)							
α. Αριθμός συμβολαίων	-	-	-22,3	1,4	-10,0	-18,0	8,4 (5μηνο)
β. Αξία συμβολαίων	-	-	-2,9	12,5	-2,3	-28,3	6,1 (5μηνο)
3. Δείκτες κόστους κατασκευής (νέων κτιρίων) κατοικιών (ΕΛ.ΣΤΑΤ.)							
3.1 Συνολικό κόστος	3,2	3,4	4,3	4,6	5,1	-0,3	2,1 (β' τρίμ.)
3.2 Δείκτης κατηγοριών έργων ή παραγωγού	2,4	2,6	2,9	2,8	4,2	-0,2	0,3 (β' τρίμ.)
3.3 Δείκτης τιμών αμοιβής ή κόστους εργασίας	2,3	3,1	2,6	2,4	3,3	0,3	0,1 (β' τρίμ.)
3.4 Δείκτης υλικών κατασκευής	3,9	3,6	5,6	6,3	6,4	-0,7	2,9 (8μηνο)
4. Ιδιωτική οικοδομική δραστηριότητα (ΕΛ.ΣΤΑΤ.)							
4.1 Σύνολο χώρας							
α. Αριθμός αδειών	-2,3	22,0	-14,9	-7,2	-17,6	-16,1	-10,6 (7μηνο)
β. Επιφάνεια οικοδομών (σε τετραγωνικά μέτρα)	-4,4	43,0	-23,9	-7,8	-19,0	-24,4	-20,4 (7μηνο)
γ. Όγκος οικοδομών (σε κυβικά μέτρα)	-4,3	36,9	-19,2	-5,8	-17,3	-26,5	-24,8 (7μηνο)
4.2 Αθήνα							
α. Αριθμός αδειών	-11,2	35,9	-15,3	-13,8	-28,7	-15,3	-12,5 (7μηνο)
β. Επιφάνεια οικοδομών (σε τετραγωνικά μέτρα)	-12,4	58,2	-24,6	-14,0	-26,1	-18,6	-34,0 (7μηνο)
γ. Όγκος οικοδομών (σε κυβικά μέτρα)	-12,5	51,9	-20,6	-13,3	-25,2	-19,4	-35,6 (7μηνο)

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος (ΤτΕ), Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.), Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών (ΔΣΑ), Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας (ΤΕΕ), Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ).

1 Στοιχεία που συλλέγονται τα υποκαταστήματα της Τράπεζας της Ελλάδος, κυρίως από μεσικά γραφεία.

2 Απόλυτες τιμές.

3 Οι δείκτες συναλλαγών βασίζονται στις εκτιμήσεις των μηχανικών των αρμόδιων υπηρεσιών των πιστωτικών ιδρυμάτων σχετικά με την αξία και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των οικιστικών ακινήτων τα οποία αποτελούν αντικείμενο χρηματοδότησης ή εξασφάλιση χορηγούμενων από τα πιστωτικά ιδρύματα δανείων. Μέρος των εκτιμήσεων αυτών είναι πιθανόν να μη συνδέεται με αγοραπωλησία οικιστικών ακινήτων, αλλά να αφορά επαναδιαπραγμάτευση υφιστάμενων δανείων, εγγραφή εξασφαλίσεων (επί ακινήτων) για μη στεγαστικά δάνεια, μεταφορά οφελών πελατών από μία τράπεζα σε άλλη κ.ά.

Πίνακας IV.4 Σύνοψη κυριότερων διαθέσιμων βραχυχρόνιων δεικτών για την αγορά ακινήτων (συνέχεια)

Δείκτες	Μέση ετήσια εκατοστιαία μεταβολή						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
5. Κατασκευαστική δραστηριότητα							
5.1 Παραγωγή τοιμέντου (όγκος, ΕΛ.ΣΤΑΤ.)	-2,3	2,4	3,1	-9,2	-3,1	-21,4	-10,1 (8μηνο)
5.2 Εκταμιεύσεις ΠΔΕ (ΤτΕ)	11,7	-21,0	8,9	7,6	9,3	-2,8	-30,3 (9μηνο)
5.3 Δείκτες παραγωγής στις κατασκευές (ΕΛ.ΣΤΑΤ.)							
α. Γενικός δείκτης	-15,8	-38,8	3,9	15,1	2,8	-20,4	-18,3 (β' τριμ.)
β. Οικοδομικά έργα	-16,5	-15,3	-9,2	6,9	0,0	-26,1	-20,2 (β' τριμ.)
γ. Έργα πολιτικού μηχανικού	-15,5	-49,9	18,1	21,8	4,8	-16,8	-17,3 (β' τριμ.)
5.4 Αμοιβές πολιτικών μηχανικών (ΤΕΕ)							
α. Σύνολο	-	-	-5,3	23,5	6,2	-16,2	-8,5 (8μηνο)
β. Αμοιβές για την έκδοση οικοδομικών αδειών	-	-	-8,4	19,0	11,0	-14,5	-11,0 (8μηνο)
γ. Αμοιβές για την επίβλεψη εργασιών νέων οικοδομών	-	-	1,5	32,5	-2,4	-19,6	-2,8 (8μηνο)
6. Προσδοκίες (ΙΟΒΕ)							
6.1 Δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στις κατασκευές	-29,1	-22,7	44,6	1,5	3,0	-31,4	-26,4 (9μηνο)
α. Σύνολο ιδιωτικών κατασκευών	-16,4	-11,7	12,8	1,9	-8,4	-43,2	21,3 (9μηνο)
β. Κατασκευές κατοικιών	-3,2	-9,0	27,6	-14,0	-28,4	-32,4	-37,9 (9μηνο)
γ. Κατασκευές λοιπών ιδιωτικών κτιρίων	-20,2	-12,5	2,9	13,4	0,9	-46,8	43,9 (9μηνο)
δ. Δημόσια έργα	-34,1	-30,2	68,4	0,8	9,5	-24,6	-42,6 (9μηνο)
6.2 Μήνες εξασφαλισμένης παραγωγής στις κατασκευές ²							
α. Σύνολο κατασκευών	12,6	13,9	15,7	16,8	17,3	15,9	12,0 (Σεπτ.)
β. Κατοικίες	12,0	11,3	14,7	15,4	11,7	11,0	9,4 (Σεπτ.)
γ. Άλλα κτίρια	10,0	8,7	9,3	10,1	9,8	8,4	5,8 (Σεπτ.)
δ. Δημόσια έργα	13,4	15,9	18,4	19,5	21,1	19,8	14,0 (Σεπτ.)
6.3 Εργασίες σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο ⁴							
α. Σύνολο κατασκευών	8,0	-27,3	11,8	10,2	10,0	-16,1	-46,1 (Σεπτ.)
β. Κατοικίες	6,0	-2,0	24,0	-11,0	-22,0	-30,7	-62,9 (Σεπτ.)
γ. Άλλα κτίρια	12,3	-13,5	13,2	16,4	25,6	-28,8	-65,0 (Σεπτ.)
δ. Δημόσια έργα	6,8	-35,9	9,0	11,3	8,1	-8,2	-39,3 (Σεπτ.)
6.4 Πρόγραμμα εργασιών προς εκτέλεση ⁴							
α. Σύνολο κατασκευών	-24,7	-57,8	-44,9	-33,2	-28,8	-42,8	-72,7 (Σεπτ.)
β. Κατοικίες	-17,0	-40,6	-22,3	-22,1	-38,9	-52,3	-92,9 (Σεπτ.)
γ. Άλλα κτίρια	-32,7	-41,9	-45,6	-30,3	-22,7	-56,3	-47,0 (Σεπτ.)
δ. Δημόσια έργα	-23,5	-65,9	-49,9	-36,5	-30,0	-36,5	-77,9 (Σεπτ.)
6.5 Προσδοκίες απασχόλησης για τους 3-4 προσεχείς μήνες ⁴							
α. Σύνολο κατασκευών	-20,3	-22,1	18,7	9,6	10,4	-32,1	-59,7 (Σεπτ.)
β. Κατοικίες	-3,1	4,3	31,0	1,5	-32,6	-60,9	-56,7 (Σεπτ.)
γ. Άλλα κτίρια	11,4	-1,7	6,6	12,8	6,9	-45,8	-39,7 (Σεπτ.)
δ. Δημόσια έργα	-30,8	-32,4	21,0	9,0	18,8	-21,2	-65,5 (Σεπτ.)

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος (ΤτΕ), Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.), Διηγορικός Σύλλογος Αθηνών (ΔΣΑ), Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας (ΤΕΕ), Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ).

2 Απόλυτες τιμές.

4 Διαφορά σταθμισμένων ποσοστών θετικών και αρνητικών απαντήσεων.

Πίνακας IV.4 Σύνοψη κυριότερων διαθέσιμων βραχυχρόνιων δεικτών για την αγορά ακινήτων (συνέχεια)

Δείκτες	Μέση ετήσια εκατοστιαία μεταβολή						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
7. Επενδύσεις στις κατασκευές (ΕΛ.ΣΤΑΤ) και εισροή κεφαλαίων (ΤτΕ)							
7.1 Επενδύσεις στις κατασκευές ⁵							
α. Σύνολο κατασκευών	-2,9	-6,2	14,3	-5,3	-19,1	-11,3	-23,1 (β' τρίμ.)
β. Κατοικίες	-0,9	-0,7	29,6	-8,6	-29,1	-21,7	-19,4 (β' τρίμ.)
7.2 Καθαρή εισροή κεφαλαίων από το εξωτερικό για την αγορά ακινήτων στην Ελλάδα	73,0	48,0	55,4	66,5	-58,2	-24,4	-35,0 (8μηνο)
8. Χρηματοδότηση αγοράς ακινήτων από τα εγχώρια NXI (ΤτΕ)⁶							
8.1 Υπόλοιπο δανείων προς τα νοικοκυριά	30,4	31,0	25,7	22,4	12,8	3,1	0,6 (Αύγ.)
8.2 Υπόλοιπο στεγαστικών δανείων προς τα νοικοκυριά	27,6	33,0	26,3	21,9	11,5	3,7	1,6 (Αύγ.)
9. Επιτόκια στεγαστικών δανείων (ΤτΕ)²							
9.1 Επιτόκια νέων στεγαστικών δανείων ⁷	4,8	4,3	4,7	4,9	5,3	4,1	4,0 (Αύγ.)
9.2 Επιτόκια στα υφιστάμενα υπόλοιπα των στεγαστικών δανείων με αρχική διάρκεια άνω των 5 ετών	5,1	4,8	4,9	5,1	5,1	4,3	3,6 (Αύγ.)
10. Δείκτες χρηματοοικονομικής πίεσης							
10.1 Ποσοστό δανείων σε καθυστέρηση (ΤτΕ) ²							
α. Σύνολο	7,0	6,3	5,4	4,5	5,0	7,7	9,0 (6μηνο)
β. Στεγαστικά	4,6	3,6	3,4	3,6	5,3	7,4	8,7 (6μηνο)
γ. Επιχειρηματικά	7,8	7,1	6,0	4,6	4,3	6,7	7,6 (6μηνο)
δ. Καταναλωτικά	7,2	7,8	6,9	6,0	8,2	13,4	16,7 (6μηνο)
10.2 Χορηγήσεις δανείων προς νοικοκυριά ως ποσοστό του ΑΕΠ ^{2,6}							
α. Σύνολο	28,4	35,4	40,9	46,2	49,7	51,3	57,7 (β' τρίμ.)
β. Στεγαστικά	18,4	23,3	27,2	30,8	33,0	34,6	35,1 (β' τρίμ.)

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος (ΤτΕ), Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.), Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών (ΔΣΑ), Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας (ΤΕΕ), Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ).

2 Απόλυτες τιμές.

5 Σταθερές τιμές.

6 Στοιχεία τέλους περιόδου. Περιλαμβάνονται τα δάνεια και τα τιλοποιημένα δάνεια.

7 Περιλαμβάνονται και τα άλλα έξοδα που βαρύνουν τους δανειολήπτες (έξοδα φακέλλου, εγγραφής προσημείωσης κ.λπ.).

τους πρώτους επτά μήνες του 2010 ο μέσος ετήσιος ρυθμός μείωσης ήταν 24,8%.

Η επιβράδυνση των θετικών ρυθμών μεταβολής των τιμών των διαμερισμάτων στην Ελλάδα που παρατηρήθηκε από τις αρχές του 2007 συνεχίστηκε έως το τέλος του 2008, ενώ σε όλη τη διάρκεια του 2009 και το πρώτο εξάμηνο του 2010 καταγράφηκαν αρνητικοί ρυθμοί μεταβολής των τιμών τόσο για τα “νέα” όσο και τα “παλαιά” διαμερίσματα. Ειδικότερα, με βάση τα στοιχεία που έχουν συγκεντρωθεί από την Τράπεζα της Ελλάδος, οι τιμές των διαμερισμάτων (σε ονομαστικούς όρους) το α' τρίμηνο του 2010 εκτιμάται ότι ήταν κατά μέσο όρο μειωμένες κατά 1,8% σε

σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2009, ενώ περαιτέρω αποκλιμάκωση των τιμών καταγράφηκε το β' τρίμηνο (-5,7%). Για το σύνολο του 2009, οι τιμές των διαμερισμάτων είχαν μειωθεί με μέσο ετήσιο ρυθμό 3,7%, έναντι αύξησης κατά 1,7% το 2008 (βλ. Πίνακα IV.4). Τα στοιχεία αυτά υποδηλώνουν ότι η ελληνική αγορά κατοικιών χαρακτηρίζεται από σχετική ανθεκτικότητα των τιμών.

Πρέπει εξάλλου να ληφθεί υπόψη ότι ο ετήσιος ρυθμός ανόδου του υπολοίπου των στεγαστικών δανείων προς τα νοικοκυριά, αφού υποχώρησε στο τέλος του 2009 στο 3,7% (από 11,5% και 21,9% στο τέλος του 2008 και του 2007 αντίστοιχα), στη διάρκεια του τρέχοντος έτους συνέ-

χισε να επιβραδύνεται, παραμένοντας όμως θετικός, και τον Αύγουστο διαμορφώθηκε στο 1,6% (βλ. και Κεφάλαιο VI). Στην επιβράδυνση αυτή έχουν συμβάλει τόσο παράγοντες από την πλευρά του τραπεζικού συστήματος, όπως π.χ. η έστω και περιορισμένη αύξηση των επιτοκίων των τραπεζικών δανείων τους τελευταίους μήνες και τα αυστηρότερα κριτήρια των τραπεζών στη χορήγηση νέων στεγαστικών δανείων, όσο και η επιφυλακτική στάση των ιδίων των νοικοκυριών λόγω κυρίως της αυξημένης αβεβαιότητας σχετικά με την απασχόληση και τα μελλοντικά τους εισοδήματα. Σε αναβολή των αποφάσεων των νοικοκυριών για αγορά κατοικίας έχουν συμβάλει και οι αυξημένες προσδοκίες τους για περαιτέρω αποκλιμάκωση των τιμών των κατοικιών τα αμέσως επόμενα τρίμηνα.

Τα στεγαστικά δάνεια σε καθυστέρηση αποτελούσαν το 7,4% του συνόλου των στεγαστικών δανείων στο τέλος του 2009, έναντι 5,3% στο τέλος του 2008 και 3,6% στο τέλος του 2007. Στο τέλος Ιουνίου του 2010 το ποσοστό αυτό έφθασε το 8,7%.

Τα επόμενα τρίμηνα αναμένεται περαιτέρω μικρή διόρθωση των τιμών στην αγορά κατοικιών, ενώ εκτιμάται ότι πιθανότατα θα διατηρηθεί σε χαμηλά επίπεδα ο κίνδυνος απότομης μεταβολής των τιμών. Επισημαίνεται ακόμη ότι η ανάκαμψη στην αγορά ακινήτων συνδέεται άμεσα με τη βελτίωση των προσδοκιών των νοικοκυριών για την απασχόληση και τα μελλοντικά τους εισοδήματα, τη χρηματοδότηση της αγοράς από το τραπεζικό σύστημα, αλλά και τις γενικότερες προοπτικές ανάκαμψης της οικονομίας. Η ύπαρξη σαφών μηνυμάτων προς την κατεύθυνση της αποτελεσματικής αντιμετώπισης των δημοσιονομικών και διαρθρωτικών προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας ασφαλώς θα συμβάλει και στην αναθέρμανση της αγοράς ακινήτων.

1.2 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ

Η υποχώρηση της κατανάλωσης και των επενδύσεων είχε αποτέλεσμα τη συρρίκνωση των

εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών (σε εθνικολογιστική βάση), οι οποίες το πρώτο εξάμηνο του 2010 ήταν κατά 9,9% χαμηλότερες από ό,τι την αντίστοιχη περίοδο του 2009. Η μείωση αυτή προήλθε αποκλειστικά από την υποχώρηση των εισαγωγών αγαθών (-15,9%), ενώ οι εισαγωγές υπηρεσιών αυξήθηκαν (11,1%). Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, λόγω της υποχώρησης αυτής, οι εισαγωγές αγαθών αντιστοιχούν στο 29,1% της ιδιωτικής κατανάλωσης το πρώτο εξάμηνο του 2010, έναντι 39,9% την περίοδο 2000-2008.⁴

Οι **εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών** (σε εθνικολογιστική βάση), μετά τη σημαντική τους μείωση (κατά 20,1%) το 2009 λόγω και της καθίζησης του διεθνούς εμπορίου, το πρώτο εξάμηνο του 2010 υποχώρησαν με ετήσιο ρυθμό μόνο 2,8% (αγαθά: -3,9% το α' τρίμηνο, -2,3% το β' τρίμηνο, υπηρεσίες: +1,9% το α' τρίμηνο, -7,0% το β' τρίμηνο).

Λόγω της περιορισμένης μείωσης των εξαγωγών και της μεγάλης μείωσης των εισαγωγών, η **συμβολή του εξωτερικού τομέα** στη μεταβολή του ΑΕΠ το πρώτο εξάμηνο του 2010 ήταν θετική.⁵

1.3 ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ

Η σημαντική αύξηση της έμμεσης φορολογίας οδήγησε σε αύξηση των καθαρών έμμεσων φόρων κατά 10,3% (σε σταθερές τιμές) το πρώτο εξάμηνο του 2010, με αποτέλεσμα να είναι μεγάλη η απόκλιση μεταξύ του ΑΕΠ σε τιμές αγοράς (που περιλαμβάνει τους έμμεσους φόρους) και της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε βασικές τιμές (που δεν τους περιλαμβάνει). Το β' τρίμηνο του 2010 η **προστιθέμενη αξία σε σταθερές τιμές 2000** υποχώρησε κατά 6,3% έναντι του αντίστοιχου τρι-

⁴ Ο λόγος εισαγωγών αγαθών προς την ιδιωτική κατανάλωση είναι απλώς ενδεικτικός, δεδομένου ότι αρκετά από τα εισαγόμενα αγαθά αντιπροσωπεύουν επενδύσεις (π.χ. μηχανήματα, μεταφορικά μέσα) και όχι κατανάλωση. Το πρώτο εξάμηνο του 2010, ο λόγος εισαγωγών αγαθών προς το άθροισμα της ιδιωτικής κατανάλωσης και των επενδύσεων σε εξοπλισμό ήταν 26,2%, έναντι 35,5% την περίοδο 2000-2008.

⁵ Πέραν του ότι οι ρυθμοί υποχώρησης των εισαγωγών ήταν υψηλότεροι από εκείνους των εξαγωγών, η αξία των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών υπερβαίνει την αξία των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών κατά 50% περίπου.

Πίνακας IV.5 Δείκτες δραστηριότητας στη βιομηχανία (2008-2010)

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)

	2008	2009	2010 (διαθέσιμη περίοδος)
1. Δείκτης βιομηχανικής παραγωγής (γενικός)	-4,0	-9,4	-5,8 (Ιαν.-Αύγ.)
Μεταποίηση	-4,7	-11,2	-5,3 (» »)
Ορυχεία-λατομεία	-4,5	-11,8	-4,0 (» »)
Ηλεκτρισμός	-2,8	-4,2	-8,6 (» »)
Βασικές ομάδες αγαθών			
Ενέργεια	-2,4	-2,9	-5,6 (» »)
Ενδιάμεσα αγαθά	-6,7	-18,4	-0,1 (» »)
Κεφαλαιακά αγαθά	-7,4	-22,5	-24,9 (» »)
Διαρκή καταναλωτικά αγαθά	-5,7	-20,7	-9,2 (» »)
Μη διαρκή καταναλωτικά αγαθά	-2,0	-4,1	-6,4 (» »)
2. Δείκτης κύκλου εργασιών στη βιομηχανία¹	6,9	-23,1	5,6 (Ιαν.-Ιουλ.)
Εγχώρια αγορά	7,7	-22,1	0,1 (» »)
Εξωτερική αγορά	4,9	-25,6	20,5 (» »)
3. Δείκτης νέων παραγγελιών στη βιομηχανία²	-1,9	-27,7	2,6 (» »)
Εγχώρια αγορά	-0,3	-23,0	-9,4 (» »)
Εξωτερική αγορά	-3,8	-34,4	23,8 (» »)
4. Δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στη βιομηχανία	-10,6	-21,5	7,1 (Ιαν.-Σεπτ.)
5. Βαθμός χρησιμοποίησης εργοστασιακού δυναμικού στη βιομηχανία	75,9	70,5	68,5 (» »)
6. Δείκτης Υπευθύνων Προμηθειών για τη μεταποίηση (PMI)³	50,4	45,3	44,7 (Σεπτ.)

Πηγές: ΕΛ.ΣΤΑΤ. (δείκτης βιομηχανικής παραγωγής, δείκτης κύκλου εργασιών και νέων παραγγελιών στη βιομηχανία), IOBE (επιχειρηματικές προσδοκίες, βαθμός χρησιμοποίησης εργοστασιακού δυναμικού) και Markit Economics και Ελληνικό Ινστιτούτο Προμηθειών (PMI).

1 Αφορά τις πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών των βιομηχανικών επιχειρήσεων σε όρους αξίας.

2 Παρακολουθεί την εξέλιξη της ζήτησης βιομηχανικών προϊόντων σε όρους αξίας.

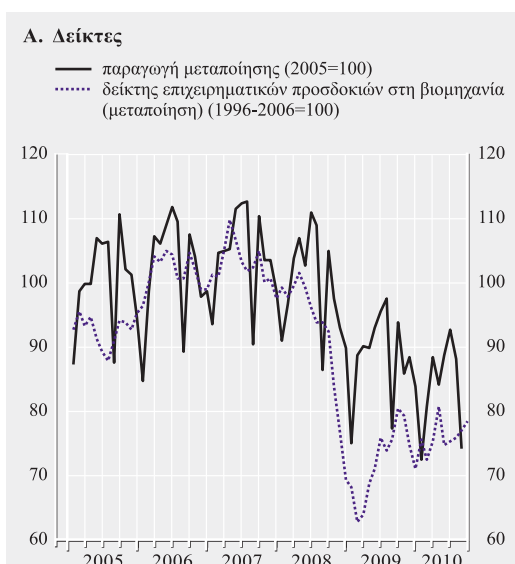
3 Εποχικά διορθωμένος δείκτης, τιμή άνω του 50 υποδηλώνει άνοδο.

μήνου του 2009 και κατά 3,9% έναντι του α' τριμήνου του 2010. Συνολικά το πρώτο εξάμηνο του 2010, η προστιθέμενη αξία ήταν χαμηλότερη κατά 4,6% έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2009, ενώ η μείωση του ΑΕΠ σε τιμές αγοράς ήταν μικρότερη (-3,0%).

Το πρώτο εξάμηνο του 2010 μειώθηκε η προστιθέμενη αξία των περισσότερων κλάδων. Εξαιρέση αποτέλεσαν η γεωργία-δασοκομία-αλιεία, όπου η προστιθέμενη αξία αυξήθηκε κατά 1,8%, συμβαδίζοντας και με την αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα, και στους κλάδους χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων-δραστηριοτήτων σχετικών με την ακίνητη περιουσία-εκμισθώσεων και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, όπου αυξήθηκε κατά 0,5% λόγω της θετικής

εξέλιξης του α' τριμήνου, ενώ το β' τρίμηνο καταγράφηκε μείωση (-2,7%) για πρώτη φορά από το α' τρίμηνο του 2006. Μεγάλη υποχώρηση καταγράφηκε στις κατασκευές (-24,6%), στη βιομηχανία περιλαμβανομένης της ενέργειας (-7,1%) και στους κλάδους εμπορίου-ξενοδοχείων-εστιατορίων και μεταφορών-επικοινωνιών (-7,0%). Όσον αφορά τη **μεταποιητική παραγωγή** (βλ. Πίνακα IV.5), ο σχετικός δείκτης υποδηλώνει ότι η πτώση είναι ηπιότερη από ό,τι πέφτει (2009: -11,2%, 2010 α' τρίμηνο: -4,8%, β' τρίμηνο: -4,6%, Ιούλιος: -9,7%, αλλά Αύγουστος: -3,9%). Την ίδια εικόνα — της υποχώρησης με μειούμενη ένταση — για το διάστημα μέχρι και το Σεπτέμβριο εφέτος δίνουν τόσο ο Δείκτης Υπευθύνων Προμηθειών (PMI) όσο και οι εκτιμήσεις των ερευνών του IOBE για την

Διάγραμμα IV.4 Παραγωγή και επιχειρηματικές προσδοκίες στη μεταποίηση (Ιανουάριος 2005 - Σεπτέμβριος 2010)

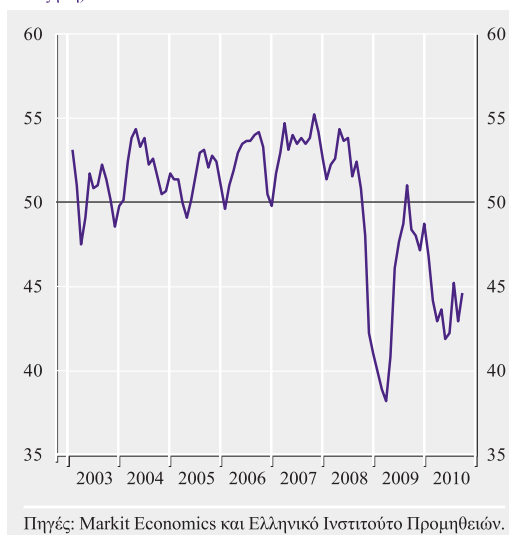

Πηγές: ΕΛ.ΣΤΑΤ.(για την παραγωγή) και IOBE (για τις προσδοκίες). Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις εκτιμήσεις των επιχειρήσεων για τη συνολική ζήτηση και το ύψος των αποθεμάτων, καθώς και τις προβλέψεις για την παραγωγή στους επόμενους 3-4 μήνες.

παραγωγή στη βιομηχανία (βλ. Διαγράμματα IV.4 και IV.5).⁶ Εξάλλου, άνοδο κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Ιουλίου 2010 εμφάνισαν ο κύκλος εργασιών και οι νέες παραγγελίες

Διάγραμμα IV.5 Δείκτης Υπευθύνων Προμηθειών για τη Μεταποίηση (PMI) (Ιανουάριος 2003 - Σεπτέμβριος 2010)

(εποχικά διορθωμένος δείκτης, τιμή άνω του 50 υποδηλώνει αύξηση)

της βιομηχανίας, αποκλειστικά όμως λόγω αυξημένης ζήτησης από την εξωτερική αγορά. Οι δείκτες επιχειρηματικών προσδοκιών στο **εμπόριο** και στις **λοιπές υπηρεσίες (πλην των τραπεζών)**, όπως προκύπτουν από τις έρευνες του IOBE, βρίσκονται σε πολύ χαμηλό επίπεδο, ωστόσο μετά τον Ιούνιο εμφανίζουν κάποιες ενδείξεις σταθεροποίησης, που ενδεχομένως υποδηλώνουν ότι δεν θα υπάρξει περαιτέρω υποχώρηση (βλ. Πίνακες IV.2 και IV.6).

Η μείωση του προϊόντος σε όλους τους τομείς συνοδεύθηκε και από περιορισμό της **απα-σχόλησης** (βλ. Τμήμα 2 του παρόντος κεφαλαίου), αλλά σε μικρότερο βαθμό, και έτσι η **παραγωγικότητα** της εργασίας εμφανίζεται μειωμένη. Θετικό είναι πάντως, όσον αφορά τη μελλοντική πορεία της **μεταποίησης**, ότι η παραγωγικότητα της εργασίας σ' αυτό τον

⁶ Η μείωση της μεταποιητικής παραγωγής οφείλεται κυρίως στη συνεχιζόμενη μεγάλη πτώση της παραγωγής των βασικών κλάδων των τροφίμων-ποτών, της κλωστοϋφαντουργίας, της ένδυσης-υπόδησης, αλλά και των κλάδων που συνδέονται με την οικοδομική δραστηριότητα (μη μεταλλικών ορυκτών, κατασκευής μεταλλικών προϊόντων). Ωστόσο, αύξηση της παραγωγής τους σημείωσαν έξι κλάδοι με κυριότερους αυτούς των βασικών μετάλλων, των φαρμακευτικών προϊόντων, των παραγώγων πετρελαίου και των χημικών.

Πίνακας IV.6 Δείκτες δραστηριότητας στον τομέα των υπηρεσιών (2008-2010)

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)

	2008	2009	2010 (διαθέσιμη περίοδος)
Δείκτες κύκλου εργασιών στις υπηρεσίες			
Εμπορία αυτοκινήτων	-7,9	-15,7	-23,1 (Ιαν.-Ιούν.)
Χονδρικό εμπόριο	9,4	-8,9	1,4 (» »)
Τηλεπικοινωνίες	-1,0	-8,9	-7,4 (» »)
Χερσαίες μεταφορές	5,1	-31,5	-13,4 (» »)
Θαλάσσιες και αεροπορικές μεταφορές	10,2	-22,8	-4,7 (» »)
Εναέριες μεταφορές	6,5	-12,6	-4,3 (» »)
Αποθήκευση και υποστηρικτικές προς τις μεταφορές δραστηριότητες	3,1	-33,3	-6,2 (» »)
Ταξιδιωτικά πρακτορεία και λοιπές δραστηριότητες	3,5	-15,8	-6,6 (» »)
Τουρισμός (υπηρεσίες παροχής καταλύματος και εστίασης)	3,2	-9,1	-5,6 (» »)
Νομικές-λογιστικές δραστηριότητες και υπηρεσίες παροχής συμβουλών διαχείρισης	10,9	-12,4	-7,1 (» »)
Δραστηριότητες αρχιτεκτόνων-μηχανικών	9,0	-18,6	-22,6 (» »)
Υπηρεσίες διαφήμισης και έρευνας αγοράς	2,6	-18,4	-11,3 (» »)
Επιβατική κίνηση			
Επιβάτες Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών (ΔΑΑ)	-0,4	-1,5	-3,1 (Ιαν.-Αύγ.)
Επιβάτες Aegean Airlines ¹	14,4	9,9	0,4 (Ιαν.-Ιούν.)
Επιβατική κίνηση Οργανισμού Λιμένος Πειραιώς (ΟΛΠ)	0,7	-3,8	-5,7 (» »)
Δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στις υπηρεσίες	-8,3	-28,3	-8,4 (Ιαν.-Σεπτ.)

Πηγές: ΕΛ.ΣΤΑΤ. (δείκτες κύκλου εργασιών στις υπηρεσίες), ΔΑΑ, Aegean Airlines, ΟΛΠ και IOBE (προσδοκίες).

¹ Περιλαμβάνονται και οι ναυλωμένες πτήσεις (charter).

τομέα το πρώτο εξάμηνο του 2010 έχει παραμείνει σταθερή στο επίπεδο του πρώτου εξαμήνου του 2009.

1.4 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΓΙΑ ΟΛΟΚΛΗΡΟ ΤΟ ΕΤΟΣ

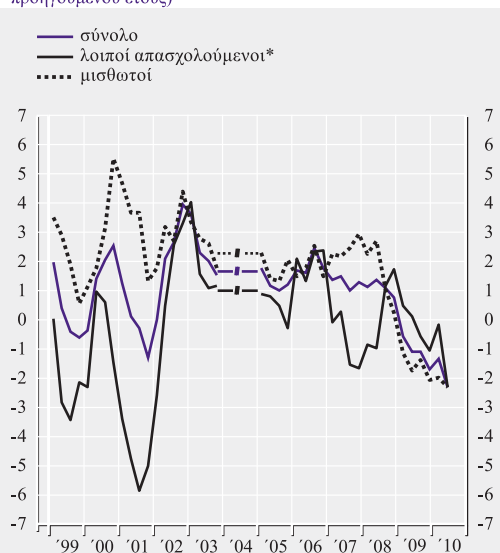
Η εκτίμηση **για ολόκληρο το έτος** είναι ότι το ΑΕΠ θα μειωθεί κατά 4% περίπου έναντι του 2009. Η μείωση αυτή αντανάκλα κυρίως την υποχώρηση της κατανάλωσης (ιδιωτικής και δημόσιας) και των επενδύσεων και —όσον αφορά την πλευρά της προσφοράς— αναμένεται να προέλθει κυρίως από τον τομέα των καταναλωτικών υπηρεσιών και τον κατασκευαστικό κλάδο. Θετικότερη αναμένεται το β' εξάμηνο η συμβολή της βιομηχανίας στην εξέλιξη της προσφοράς, όπως φαίνεται από τους δείκτες για νέες παραγγελίες από το εξωτερικό τόσο από τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ όσο και από τις έρευνες του IOBE.

2 ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Η υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας οδήγησε σε περιορισμό του αριθμού των απασχολουμένων κατά τη διάρκεια του έτους, τόσο μέσω της κατάργησης υπαρχουσών θέσεων εργασίας όσο και μέσω της δραστηκής μείωσης της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας. Ταυτόχρονα, μέσα στο 2010 αυξήθηκε ο αριθμός των ατόμων που αναζητούν εργασία και οι οποίοι δεν συμμετείχαν μέχρι πρότινος στην αγορά εργασίας. Έτσι, το ποσοστό ανεργίας έχει αυξηθεί σημαντικά. Δεδομένου ότι ο ρυθμός μείωσης της απασχόλησης υπολείπεται εκείνου της μείωσης του προϊόντος, η **παραγωγικότητα της εργασίας** έχει υποχωρήσει. Η εξέλιξη αυτή θα επηρεάσει το πότε θα ανακάμψει η απασχόληση, όταν το προϊόν θα αρχίσει να αυξάνεται.

Διάγραμμα IV.6 Απασχόληση (1999-2010)

(εκατοστιαίες μεταβολές έναντι του αντίστοιχου τριμήνου του προηγούμενου έτους)

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Έρευνες Εργατικού Δυναμικού. Αναθεωρημένα στοιχεία 1999-2003, τα οποία δημοσιεύθηκαν τον Ιανουάριο του 2005. Για το 2004 δεν εμφανίζονται μεταβολές, επειδή τα στοιχεία δεν είναι απολύτως συγκρίσιμα με τα προηγούμενα λόγω του νέου δείγματος με το οποίο έγινε η έρευνα.

* Λοιποί απασχολούμενοι = αυτοαπασχολούμενοι με προσωπικό (εργοδότες) + αυτοαπασχολούμενοι χωρίς προσωπικό + βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση.

Το πρώτο εξάμηνο του 2010 ο μέσος αριθμός των απασχολούμενων, σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ) της ΕΛΣΤΑΤ, μειώθηκε κατά 82,5 χιλιάδες άτομα (-1,8%) έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2009. Η μείωση επιταχύνθηκε μεταξύ α' και β' τριμήνου (α' τρίμηνο: 60,2 χιλ. ή -1,3%, β' τρίμηνο: 104,9 χιλ. ή -2,3%) αντανakλώντας τόσο το ότι η υποχώρηση της απασχόλησης εντάθηκε στο τέλος του 2009 όσο και το ότι δεν καταγράφηκε εφέτος η συνήθης εποχική άνοδος της απασχόλησης μεταξύ α' και β' τριμήνου (βλ. Διάγραμμα IV.6).

Σε σύγκριση με το μέσο αριθμό των απασχολούμενων το πρώτο εξάμηνο του 2008, δηλ. το έτος κατά το οποίο άρχισε να υποχωρεί η δραστηριότητα, ο αριθμός των απασχολούμενων το πρώτο εξάμηνο του 2010 ήταν κατά 2,6% χαμηλότερος, ενώ ήταν ίσος με το επίπεδο του 2006. Το **ποσοστό απασχόλησης** των ατόμων

15-64 ετών ως προς τον αντίστοιχο πληθυσμό διαμορφώθηκε στο 60,1% το πρώτο εξάμηνο του 2010 από 61,3% το πρώτο εξάμηνο του 2009.

Το πρώτο εξάμηνο του 2010 διαφέρει από το αντίστοιχο του 2009 ως προς τις ομάδες που έχουν πληγεί από την επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας. Ενώ το πρώτο εξάμηνο του 2009 μειώθηκε μόνο ο αριθμός των **μισθωτών**, το πρώτο εξάμηνο του 2010 πολλοί **αυτοαπασχολούμενοι με προσωπικό**, μαζί με το προσωπικό τους, σταμάτησαν να απασχολούνται (α' τρίμ.: -25,2 χιλ. ή -6,5%, β' τρίμ.: -30,0 χιλ. ή -7,8%). Βεβαίως μειώθηκαν επίσης ο αριθμός των μισθωτών, αλλά με χαμηλότερο ρυθμό (α' τρίμ.: -57,4 χιλ. ή -2,0%, β' τρίμ.: -68,2 χιλ. ή -2,3%), και ο αριθμός των **βοηθών σε οικογενειακές επιχειρήσεις** (α' τρίμ.: -2,0 χιλ. ή -0,8%, β' τρίμ.: -20,8 χιλ. ή -7,9%), πιθανόν λόγω της υποχώρησης της δραστηριότητας σε αυτές τις επιχειρήσεις. Αντίθετα, οι **αυτοαπασχολούμενοι χωρίς προσωπικό** αυξήθηκαν (α' τρίμ.: 24,3 χιλ. ή 2,5%, β' τρίμ.: 14,1 χιλ. ή 1,5%) λόγω της επέκτασης της απασχόλησης στον αγροτικό τομέα.

Οι **κλαδικές εξελίξεις** στην απασχόληση ακολουθούν σε γενικές γραμμές αυτές που καταγράφονται για το προϊόν και οι οποίες αναφέρθηκαν στην προηγούμενη ενότητα. Ο αριθμός των απασχολούμενων στον αγροτικό τομέα αυξήθηκε κατά 6,1% (32,3 χιλ. άτομα) το πρώτο εξάμηνο (α' τρίμ.: 42,4 χιλ., β' τρίμ.: 22,1 χιλ.), συνεχίζοντας μια τάση που άρχισε από το 2008. Η εξέλιξη αυτή αντανakλά τον αυξημένο αριθμό των νεοεισερχομένων στην αγορά εργασίας που ξεκινούν από τον αγροτικό τομέα, τη μείωση του αριθμού των ατόμων που συνταξιοδοτούνται από τον τομέα αυτό, καθώς και τη μετακίνηση ατόμων από άλλους τομείς (π.χ. τις κατασκευές και τον τουρισμό). Σημαντική άνοδος της απασχόλησης καταγράφεται επίσης στις δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας (α' εξάμ.: 8%). Αντίθετα, ο αριθμός των απασχολούμενων στη μεταποίηση συνέχισε την πτωτική τάση (α' εξάμ.: -7,7%) που άρχισε το 1998 και εντάθηκε από το τέλος του

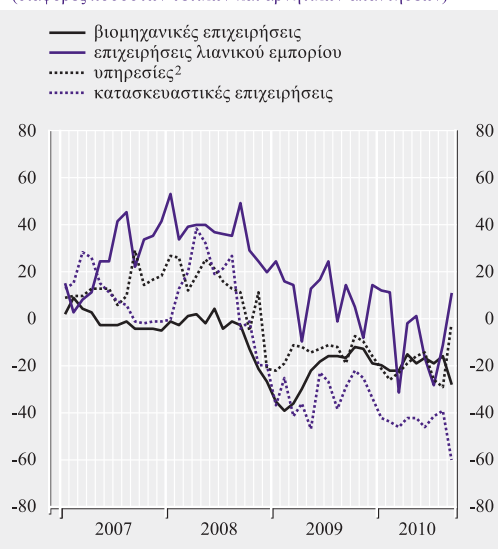
2007.⁷ Ωστόσο, το β' τρίμηνο του 2010 ο ετήσιος ρυθμός μείωσης του αριθμού των απασχολούμενων στη μεταποίηση φαίνεται να επιβραδύνθηκε (-6,4%). Στις κατασκευές συνεχίζεται, με εντεινόμενο μάλιστα ρυθμό, η πτωτική τάση που άρχισε στο τέλος του 2008 – από τότε έχουν χαθεί περίπου 70 χιλιάδες θέσεις εργασίας στον κλάδο. Η απασχόληση στον τομέα των κατασκευών είναι το α' εξάμηνο του 2010 (335,2 χιλ.) περίπου στο επίπεδο όπου βρισκόταν στο τέλος του 2002. Στο εμπόριο (λιανικό και χονδρικό), μετά την έντονη ανοδική πορεία της προηγούμενης περιόδου, παρατηρείται από τις αρχές του 2009 υποχώρηση του αριθμού των απασχολούμενων (α' εξάμ.: -4,7%), ιδίως των αυτοαπασχολούμενων, οι οποίοι αποτελούν σημαντικό ποσοστό (περίπου 40%) της συνολικής απασχόλησης στον κλάδο.⁸ Σημαντική μείωση της απασχόλησης καταγράφεται επίσης στις επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες.

Σε ορισμένους κλάδους (κατασκευές, λιανικό εμπόριο, μεταποίηση) η μείωση της απασχόλησης συνοδεύθηκε και από υποχώρηση, με μικρότερη ένταση, των **μέσων εβδομαδιαίων ωρών εργασίας**. Σε άλλους κλάδους ωστόσο (ορυχεία, ενέργεια, επαγγελματικές-επιστημονικές-τεχνικές δραστηριότητες) η μείωση της απασχόλησης συνοδεύθηκε από άνοδο των μέσων εβδομαδιαίων ωρών εργασίας. Στους τομείς και κλάδους όπου αυξήθηκε η απασχόληση (υγεία, εκπαίδευση, αγροτικό τομέα) οι μέσες εβδομαδιαίες ώρες απασχόλησης αυξήθηκαν. Στην οικονομία συνολικά οι μέσες εβδομαδιαίες ώρες απασχόλησης αυξήθηκαν (+0,6%).⁹ Η μεταβολή αυτή, η οποία συνέβη παρά την αύξηση του ποσοστού μερικής απασχόλησης, αντανακλά μεταβολές στη σύνθεση της οικονομικής δραστηριότητας αλλά και την αύξηση του ποσοστού των αυτοαπασχολούμενων χωρίς προσωπικό, των οποίων οι εβδομαδιαίες ώρες εργασίας υπερβαίνουν το γενικό μέσο όρο.

Τόσο ο απόλυτος αριθμός όσο και το ποσοστό **των απασχολούμενων που είχαν και δεύτερη εργασία** μειώθηκαν μεταξύ του πρώτου εξαμήνου του 2009 και του πρώτου εξαμήνου του

Διάγραμμα IV.7 Προσδοκίες των επιχειρήσεων για την απασχόληση (Ιανουάριος 2007 - Σεπτέμβριος 2010)

(διαφορές ποσοστών θετικών και αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή: IOBE, Έρευνα Οικονομικής Συγκυρίας.

1 Οι απαντήσεις των επιχειρήσεων αφορούν την προοπτική αύξησης του αριθμού των απασχολούμενων κατά την προσεχή περίοδο.
2 Δεν περιλαμβάνονται οι τράπεζες και οι επιχειρήσεις λιανικού εμπορίου.

2010 (α' εξάμ. 2009: 155,1 χιλ. ή 3,4%, α' εξάμ. 2010: 140,2 χιλ. ή 3,2%).

Το Σεπτέμβριο του 2010 οι εκτιμήσεις των επιχειρήσεων για τις βραχυχρόνιες προοπτικές του αριθμού των απασχολούμενων, όπως αποτυπώνονται στις έρευνες συγκυρίας του IOBE (βλ. Διάγραμμα IV.7), ήταν αρνητικές σε όλους τους κλάδους εκτός από το λιανικό εμπόριο. Παρότι στις υπηρεσίες (εκτός λιανικού εμπορίου και τραπεζών) η πρόβλεψη είναι μόνο οριακά αρνητική και στη μεταποίηση διαφαίνεται, εδώ και μερικούς μήνες, ότι

⁷ Οι διαχρονικές κλαδικές αναλύσεις πρέπει να αντιμετωπίζονται με κάποια επιφύλαξη, λόγω της αλλαγής στη στατιστική ταξινόμηση των κλάδων (από τη ΣΤΑΚΟΔ-93 στη ΣΤΑΚΟΔ-08). Ωστόσο, στο επίπεδο κλαδικής ανάλυσης που χρησιμοποιείται εδώ οι βασικές τάσεις δεν αλλοιώνονται.

⁸ Τα στοιχεία από την ειδική έρευνα της ΕΛΣΤΑΤ σε επιχειρήσεις του λιανικού εμπορίου (στα καταστήματα πλην εκείνων που πωλούν καύσιμα) δείχνουν ετήσιο ρυθμό υποχώρησης του αριθμού των απασχολούμενων κατά 1,7% το α' τρίμηνο του 2010 και αύξηση κατά 0,7% το β' τρίμηνο. Τα στοιχεία αυτά έρχονται σε αντίθεση τόσο με τα στοιχεία της ΕΕΔ όσο και με τα στοιχεία για τον όγκο των λιανικών πωλήσεων.

⁹ Ο αριθμός των μέσων εβδομαδιαίων ωρών εργασίας των μισθωτών στον μη αγροτικό ιδιωτικό τομέα μειώθηκε στο ίδιο διάστημα κατά 0,2%.

ο ρυθμός με τον οποίο συρρικνώνεται ο κλάδος βαίνει μειούμενος, αναμένεται ότι συνολικά η απασχόληση θα μειωθεί και το 2011.¹⁰ Προς την κατεύθυνση αυτή συνηγορεί και η απόφαση για περιορισμό των προσλήψεων στο δημόσιο τομέα, ο οποίος κάθε χρόνο απορροφούσε ένα σημαντικό αριθμό νεοεισερχομένων στην αγορά εργασίας.¹¹ Περαιτέρω υποχώρηση της απασχόλησης αναμένεται το 2011 και στις κατασκευές.

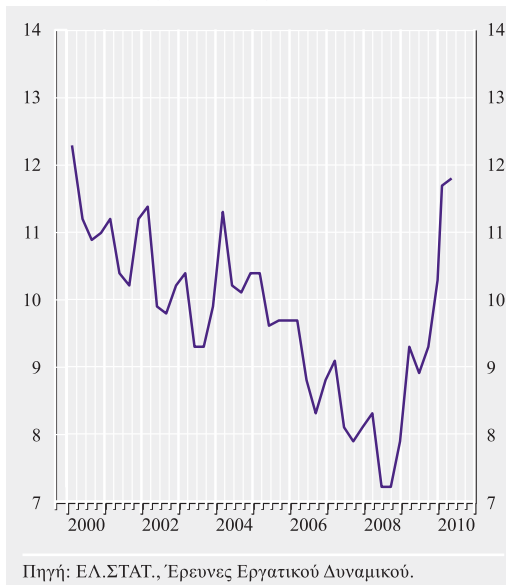
Ενδεικτική της αβεβαιότητας που επικρατεί στις επιχειρήσεις είναι η αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων που εργάζονται με **σύμβαση ορισμένου χρόνου** (α' εξαμ. 2009: 340,1 χιλ. ή 7,5%, α' εξαμ. 2010: 343,9 χιλ. ή 7,8%) και εκείνων που έχουν **σύμβαση με εταιρία προσωρινής απασχόλησης**. Ένα αυξανόμενο ποσοστό εκείνων που εργάζονται με σύμβαση ορισμένου χρόνου προσέφυγε σε αυτή τη λύση επειδή δεν μπόρεσε να βρει μόνιμη εργασία.

Ο **αριθμός των ανέργων** αυξήθηκε σημαντικά μεταξύ του πρώτου εξαμήνου του 2009 και της αντίστοιχης περιόδου του 2010, καθώς αυξήθηκαν τόσο τα άτομα που έχασαν τις θέσεις εργασίας τους όσο και εκείνα που εισήλθαν για πρώτη φορά στην αγορά εργασίας – είτε επειδή τώρα τελείωσαν τις σπουδές τους είτε επειδή αποφάσισαν να εργαστούν για να συμβάλουν στον οικογενειακό προϋπολογισμό.¹² Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, ενώ το πρώτο εξάμηνο του 2008 22,5% των ατόμων που είχαν ολοκληρώσει τις σπουδές τους δύο χρόνια νωρίτερα είχαν αρχίσει να εργάζονται, το πρώτο εξάμηνο του 2010 το αντίστοιχο ποσοστό είχε μειωθεί στο 20%.

Αναλυτικότερα, ενώ η απασχόληση μειώθηκε κατά 82,5 χιλ., όπως ήδη αναφέρθηκε, ο αριθμός των ανέργων αυξήθηκε κατά 138 χιλιάδες. Το **ποσοστό ανεργίας** το α' εξάμηνο του 2010 διαμορφώθηκε στο 11,8%, από 9,1% την αντίστοιχη περίοδο του 2009. Η άνοδος, σε ετήσια βάση, του ποσοστού ανεργίας έγινε εντονότερη στη διάρκεια του 2010 (βλ. Διάγραμμα IV.8), από 2,4 εκατοστιαίες μονάδες το α' τρίμηνο του 2010 σε 2,9 εκατοστιαίες μονάδες το

Διάγραμμα IV.8 Ποσοστό συνολικής ανεργίας (1999-2010)

(ποσοστό % του εργατικού δυναμικού)

β' τρίμηνο του 2010 (σε σύγκριση με τα αντίστοιχα τρίμηνα του 2009).

Μετά την έναρξη της κρίσης το ποσοστό ανεργίας των ανδρών παρέμεινε μεν πολύ χαμηλότερο του αντίστοιχου των γυναικών, αλλά αυξήθηκε ταχύτερα. Η εξέλιξη αυτή αντανακλά κυρίως τις διαφορετικές επιπτώσεις της κρίσης στους επιμέρους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας. Ωστόσο, πιο πρόσφατα, δηλ. μεταξύ του πρώτου εξαμήνου του 2009 και του πρώτου εξαμήνου του 2010, η άνοδος του ποσοστού ανεργίας ήταν παρόμοια και για τα δύο φύλα.¹³ Η εξέλιξη αυτή αντανακλά τη διάχυση της κρίσης και σε άλλους κλάδους, καθώς και την αυξημένη

¹⁰ Οι καταγραφόμενες προβλέψεις των επιχειρήσεων του λιανικού εμπορίου για άνοδο της απασχόλησης εξηγούνται μάλλον από εποχικούς λόγους, δηλ. την επικείμενη έναρξη της εορταστικής περιόδου.

¹¹ Με βάση τα στοιχεία της ΕΕΔ, ποσοστό περίπου 15% των νεοεισερχομένων στο διάστημα 2006-9 προσλαμβάνονταν στο δημόσιο τομέα.

¹² Το πρώτο εξάμηνο του 2010 ο αριθμός των ατόμων που αναζητούν εργασία ενώ πριν δεν εργάζονταν είναι υψηλότερος κατά 6,4% έναντι του πρώτου εξαμήνου του 2009.

¹³ Το πρώτο εξάμηνο του 2009 το ποσοστό ανεργίας των ανδρών και των γυναικών ήταν αντίστοιχα 6,6% και 12,8%. Το πρώτο εξάμηνο του 2010 τα δύο ποσοστά ανεργίας ήταν 9,2% και 15,4% αντίστοιχα – δηλ. και για τις δύο ομάδες το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε κατά περίπου 2,5 εκατ. μονάδες.

συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας.¹⁴

Παρότι, όπως προαναφέρθηκε, το ποσοστό ανεργίας των ανδρών (9,2%) είναι σήμερα πολύ χαμηλότερο εκείνου των γυναικών (15,4%), είναι η πρώτη φορά που υπερβαίνει το 7,7% (το υψηλότερο επίπεδο που είχε καταγραφεί έως τώρα, το πρώτο εξάμηνο του 1999).

Διαφορές παρατηρούνται στην άνοδο του ποσοστού ανεργίας και ανάλογα με την **εθνικότητα**. Ειδικότερα, για τους μετανάστες το ποσοστό ανεργίας έχει αυξηθεί περισσότερο από ό,τι για τους Έλληνες. Η διαφορά αυτή αποδίδεται στη συγκέντρωση των μεταναστών στους κλάδους που επλήγησαν περισσότερο από την κρίση (κατασκευές, μεταποίηση), καθώς και στη συνεχιζόμενη αύξηση του ποσοστού συμμετοχής τους στο εργατικό δυναμικό με υψηλότερο ρυθμό από ό,τι για τους Έλληνες.¹⁵ Λόγω αυτών των εξελίξεων, το ποσοστό ανεργίας των μεταναστών (α' εξάμ.: 14,4%) υπερβαίνει πλέον κατά 2,9 εκατ. μονάδες εκείνο των Ελλήνων.

Πέραν του αριθμού των ανέργων σύμφωνα με τον επίσημο ορισμό του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας (ΔΓΕ), αύξηση σημειώνει και ο αριθμός των ατόμων που δεν αναζητούν εργασία επειδή πιστεύουν ότι δεν θα βρουν, εκείνων που δεν αναζητούν εργασία για οποιοδήποτε λόγο, καθώς και εκείνων που εργάζονται με μερική απασχόληση επειδή δεν μπορούν να βρουν εργασία με πλήρη απασχόληση. Εάν συνυπολογιστούν αυτές οι κατηγορίες, το ποσοστό ανεργίας-υποαπασχόλησης

το πρώτο εξάμηνο του 2010 φθάνει στο 16,3% (έναντι ποσοστού ανεργίας 11,8%).¹⁶

Λόγω των ανωτέρω εξελίξεων, έχει αυξηθεί σημαντικά και ο αριθμός των ατόμων 18-59 ετών που ζουν σε **νοικοκυριά στα οποία κανένα άτομο δεν εργάζεται** – από 8,1% το πρώτο εξάμηνο του 2009 σε 9,8% το πρώτο εξάμηνο του 2010.

Ανησυχητική είναι, τέλος, η άνοδος του ποσοστού **των μακροχρόνια ανέργων**, δηλ. των ατόμων που έχουν παραμείνει άνεργα πάνω από έτος, επί του συνολικού αριθμού των ανέργων (α' εξάμ. 2009: 42,1% , α' εξάμ. 2010: 46,2%). Η ανησυχία προέρχεται από το γεγονός ότι οι πιθανότητες πρόσληψης μειώνονται όσο η διάρκεια της ανεργίας επιμηκύνεται. Για την αντιμετώπιση του κινδύνου αυτού, ο Ν. 3845 έχει εισαγάγει την έννοια της “επιταγής επανένταξης”, προκειμένου να μετατρέπονται τα επιδόματα ανεργίας σε επιδόματα εργασίας. Αυτό είναι και το πνεύμα που διέπει τα επιμέρους προγράμματα “ενεργητικής πολιτικής για την απασχόληση” που εφαρμόζει τώρα ο ΟΑΕΔ. Προς την κατεύθυνση αυτή θα συμβάλουν και τα μέτρα για την ενίσχυση της ευελιξίας στην αγορά εργασίας τα οποία θεσπίστηκαν πρόσφατα (Ν. 3863/2010) και περιγράφονται στο Πλαίσιο IV.1.

¹⁴ Το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών (15-64 ετών) στην αγορά εργασίας αυξήθηκε από 56,1% το πρώτο εξάμηνο του 2009 σε 57,4% το πρώτο εξάμηνο του 2010.

¹⁵ Το ποσοστό συμμετοχής των Ελλήνων (όλων των ηλικιών) ανερχόταν σε 52,2% το πρώτο εξάμηνο του 2009 και 52,4% το πρώτο εξάμηνο του 2010 (δηλ. έμεινε σχεδόν αμετάβλητο), ενώ των μεταναστών αυξήθηκε, στο ίδιο διάστημα, από 72,6% σε 73,8%.

¹⁶ Παρόμοια απόκλιση μεταξύ των δύο μεγεθών είχε καταγραφεί και το πρώτο εξάμηνο του 2009 (9,1% έναντι 13,5%).

Πλαίσιο IV.1

ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1 Η ανάγκη για διαρθρωτικές αλλαγές στην αγορά εργασίας

Η ελληνική αγορά εργασίας χαρακτηρίζεται από υψηλή και επίμονη ανεργία, ιδίως των νέων και των γυναικών, σε συνδυασμό με χαμηλά ποσοστά συμμετοχής των δύο αυτών ομάδων στο εργατικό δυναμικό. Οι χαμηλές πιθανότητες μετάβασης από την ανεργία ή την κατάσταση του

οικονομικά μη ενεργού προς την απασχόληση αποτελούν άλλη έκφραση του ίδιου προβλήματος. Στα υψηλά ποσοστά ανεργίας συμβάλλουν αφενός το υψηλό συνολικό κόστος εργασίας, το οποίο είναι σχεδόν διπλάσιο του καθαρού μισθού που εισπράττουν οι εργαζόμενοι, και αφετέρου η μικρή κινητικότητα των εργαζομένων μεταξύ επιμέρους κλάδων οικονομικής δραστηριότητας, η οποία οφείλεται σε διαρθρωτικές αγκυλώσεις και στην ανεπαρκή διαφοροποίηση των μεταβολών των μισθών μεταξύ των κλάδων. Η μεγάλη επιβάρυνση των εργοδοτών και των εργαζομένων με τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης έχει αποτέλεσμα τη δημιουργία δυαδικής αγοράς εργασίας, όπου η ανεπίσημη αγορά ανταγωνίζεται αθέμιτα την επίσημη και αναστέλλει τη διαδικασία ανάπτυξης των επιχειρήσεων.

Η προτίμηση των νέων για απασχόληση στο δημόσιο τομέα, λόγω των καλύτερων, μέχρι πρόσφατα, συνθηκών εργασίας (αμοιβών, συντάξεων, άλλων όρων εργασίας) στον τομέα αυτό, δημιουργεί μια δεύτερη δυαδικότητα, οδηγώντας επίσης σε αρρυθμία της λειτουργίας της αγοράς εργασίας.

Επιπλέον, η παραγωγικότητα της εργασίας είναι χαμηλή, αντανakλώντας την ελλιπή οργάνωση των επιχειρήσεων, το μικρό μέγεθός τους, την αναντιστοιχία ανάμεσα στις δεξιότητες των αποφοίτων της δευτεροβάθμιας επαγγελματικής και της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και σε εκείνες που ζητούνται στην αγορά, καθώς και την έλλειψη προγραμμαμάτων επαγγελματικής κατάρτισης από τις επιχειρήσεις.

Τα ανωτέρω καθιστούν σαφή την ανάγκη για διαρθρωτικές παρεμβάσεις στο θεσμικό πλαίσιο της αγοράς εργασίας. Οι παρεμβάσεις αυτές φυσικά δεν θα οδηγήσουν από μόνες τους στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, αλλά θα πρέπει να συνδυαστούν με μια συνολική αναπτυξιακή στρατηγική (π.χ. σχέδιο ανάπτυξης, διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στις αγορές προϊόντων κ.λπ.).

2 Οι πρόσφατες νομοθετικές αλλαγές

Οι πρόσφατες νομοθετικές αλλαγές μπορούν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες. Πρώτον, στις θεσμικές αλλαγές που έχουν στόχο την ενίσχυση της ευελιξίας στην αγορά εργασίας και την αύξηση της παραγωγικότητας, δεύτερον, σε αλλαγές που έχουν άμεση επίδραση στο κόστος εργασίας και κατά συνέπεια στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας και, τρίτον, σε μέτρα για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης, οι οποίες επιτείνουν τα προβλήματα στην αγορά εργασίας απειλώντας την κοινωνική συνοχή. Οι αλλαγές αυτές περιγράφονται με γενικό τρόπο πιο κάτω, ωστόσο σημειώνεται ότι αρκετές από τις ρυθμίσεις που εισήχθησαν με νόμους απαιτούν για την εφαρμογή τους περαιτέρω αποφάσεις του Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης.

Οι νομοθετικές αυτές αλλαγές περιλαμβάνονται κυρίως στον Ν. 3845 “Μέτρα για την εφαρμογή του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τα κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο”, στον Ν. 3846 “Εγγυήσεις για την εργασιακή ασφάλεια και άλλες διατάξεις” και στον Ν. 3863 “Νέο ασφαλιστικό σύστημα και συναφείς διατάξεις, ρυθμίσεις στις εργασιακές σχέσεις”. Ωστόσο, τη λειτουργία της αγοράς εργασίας επηρεάζουν και άλλα διαρθρωτικά μέτρα που ελήφθησαν τους τελευταίους μήνες. Σε αυτά περιλαμβάνονται τα μέτρα που διευκολύνουν την ίδρυση των επιχειρήσεων και την απελευθέρωση των “κλειστών” επαγγελμάτων, επειδή θα οδηγήσουν μεταξύ άλλων στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης. Οι ρυθμίσεις που εξορθολογίζουν τη λειτουργία του δημόσιου τομέα και των προσλήψεων σε αυτόν θα συμβάλουν μεταξύ άλλων στον περιορισμό της δυαδικότητας μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα.

Το νέο ασφαλιστικό σύστημα θα περιορίσει την πρόωγη συνταξιοδότηση. Ακόμη, η δημοσιονομική εξυγίανση και η καταπολέμηση της εισφοροδιαφυγής θα καταστήσουν τελικά δυνατή τη μείωση των ποσοστών των εισφορών εργοδοτών και εργαζομένων για την κοινωνική ασφάλιση.

2.1 Θεσμικές αλλαγές που ενισχύουν την ευελιξία και αυξάνουν την παραγωγικότητα

(α) Σχέσεις μεταξύ συλλογικών συμβάσεων: Ο Ν. 3845 ανατρέπει την ιεραρχική σχέση μεταξύ των συλλογικών συμβάσεων που ίσχυε μέχρι πρόσφατα. Ειδικότερα, ενώ σύμφωνα με τον Ν. 1876/1990 οι ομοιοεπαγγελματικές, κλαδικές και επιχειρησιακές συμβάσεις δεν μπορούν να προσδιορίζουν δυσμενέστερους όρους από αυτούς των εθνικών γενικών συλλογικών συμβάσεων, ο Ν. 3845 προβλέπει ότι αυτός ο περιορισμός δεν ισχύει. Η ανάγκη ή μη περαιτέρω διευκρινίσεων για την εφαρμογή αυτής της ρύθμισης είναι ένα θέμα που φαίνεται να διχάζει τους νομικούς κύκλους.¹

(β) Αύξηση των ορίων πάνω από τα οποία οι απολύσεις χαρακτηρίζονται ομαδικές²: Σε επιχειρήσεις που απασχολούν πάνω από 20 και έως 150 άτομα, οι απολύσεις χαρακτηρίζονται ομαδικές όταν υπερβούν τα 6 άτομα σε ένα μήνα (από 4 άτομα που ίσχυε μέχρι πρότινος για τις επιχειρήσεις αυτού του μεγέθους). Για επιχειρήσεις μεγαλύτερου μεγέθους με προσωπικό μέχρι και 600 άτομα, το ποσοστό των απολυμένων ανά μήνα πέραν του οποίου οι απολύσεις χαρακτηρίζονται ομαδικές είναι 5% (από 2% που ίσχυε μέχρι τώρα³ για επιχειρήσεις μεγαλύτερες των 200 ατόμων και μέχρι 1.500 άτομα). Για επιχειρήσεις με προσωπικό πάνω από 600 άτομα, το ανώτατο όριο είναι 30 άτομα (το ίδιο όριο ίσχυε μέχρι τώρα για τις επιχειρήσεις με πάνω από 1.500 άτομα). Η μέγιστη επίπτωση της αλλαγής αυτής είναι για τις επιχειρήσεις με προσωπικό 600 ατόμων, στις οποίες οι απολύσεις θεωρούνται ομαδικές όταν υπερβαίνουν τον αριθμό των 30 ατόμων, ενώ προηγουμένως το όριο ήταν 12 άτομα.

(γ) Ευελιξία στον τρόπο διευθέτησης του χρόνου εργασίας: Ο Ν. 3846 (άρθρο 7, παρ. 8) δίνει τη δυνατότητα να καθορίζονται, μέσω επιχειρησιακών ή κλαδικών συμβάσεων, συστήματα διευθέτησης ωρών εργασίας διαφορετικά από εκείνα που ρητά προβλέπει ο νόμος (π.χ. υπολογισμός του μέσου όρου εργασίας σε τετράμηνη ή οκτάμηνη βάση),⁴ ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του κλάδου ή της επιχείρησης.

(δ) Το ζήτημα της διαιτησίας: Μεταξύ των θεσμικών αλλαγών που έχουν ήδη δρομολογηθεί αλλά δεν έχουν ολοκληρωθεί είναι και αυτή που αφορά τη διαδικασία προσφυγής στον Οργανισμό Μεσολάβησης και Διαιτησίας (ΟΜΕΔ). Σύμφωνα με το πλαίσιο που θεσπίστηκε το 1990, αν οι διαπραγματεύσεις μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων για τη σύναψη συλλογικής σύμβασης αποτύχουν, οι δύο πλευρές μπορούν να ζητήσουν τις υπηρεσίες του μεσολαβητή ή να προσφύγουν στη διαιτησία. Οι όροι προσφυγής στη μεσολάβηση και στη διαιτησία ρυθμίζονται είτε από τις ίδιες τις συλλογικές συμβάσεις είτε από τον Ν. 1876/1990. Ο Ν. 1876/1990 προβλέπει ότι τον ορισμό του μεσολαβητή μπορεί να ζητήσει στη διάρκεια των διαπραγματεύσεων οποιοδήποτε από τα ενδιαφερόμενα μέρη. Αν τα ενδιαφερόμενα μέρη δεχθούν την πρόταση του μεσολαβητή, τότε

1 Βλ. π.χ. Κ. Μπαζόπουλος, “Μεταρρυθμίσεις της εργατικής νομοθεσίας με τον Ν.3845/2010” και Σ. Γκουδρολώλος, “Οι συλλογικές συμβάσεις μετά από το νέο Ν. 3845” (Δελτίο Εργατικής Νομοθεσίας 1561/2010), οι οποίοι υποστηρίζουν ότι ο Ν. 3845 δεν επιφέρει αλλαγές στο προηγούμενο καθεστώς, δεδομένου ότι δεν καταργεί ευθέως τις διατάξεις του προηγούμενου νόμου.

2 Οι ομαδικές απολύσεις απαιτούν ειδική άδεια από το Νομάρχη ή τον Υπουργό Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης.

3 Ο Ν. 2874/2000 προέβλεπε ποσοστό μεταξύ 2% και 3%, το οποίο συγκεκριμενοποιούσε κάθε εξάμηνο ο Υπουργός Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης. Τα περισσότερα εξάμηνα μέχρι τώρα (συμπεριλαμβανομένου του πρώτου εξαμήνου του 2010) το ποσοστό προσδιοριζόταν στο 2%.

4 Βλ. σχετικά Ν. 3846/10, άρθρο 7, αλλά και Τράπεζα της Ελλάδος, Νομισματική Πολιτική – Ενδιάμεση Έκθεση, Οκτώβριος 2005, Πλαίσιο V.1., σελ. 120-123, όπου εξηγείται λεπτομερώς πώς λειτουργούσε μέχρι σήμερα η διευθέτηση των ωρών εργασίας.

αυτή εξομοιώνεται με συλλογική σύμβαση εργασίας. Αν όμως ο εργοδότης απορρίψει την πρόταση του μεσολαβητή ενώ οι εργαζόμενοι τη δέχονται, τότε οι εργαζόμενοι έχουν το δικαίωμα να προσφύγουν στη διαιτησία.⁵ Το ίδιο δικαίωμα ωστόσο δεν έχουν οι εργοδότες αν οι εργαζόμενοι απορρίψουν την πρόταση του μεσολαβητή, με εξαίρεση τις επιχειρησιακές συμβάσεις και τις συλλογικές συμβάσεις σε επιχειρήσεις και οργανισμούς κοινής ωφέλειας. Σε περίπτωση προσφυγής στη διαιτησία, η απόφαση του διαιτητή εξομοιώνεται με συλλογική σύμβαση εργασίας και ισχύει αναδρομικά από την επομένη της υποβολής της αίτησης για μεσολάβηση. Ο διαιτητής επιλέγεται με κοινή συναίνεση ή με κλήρωση (αν δεν υπάρξει συναίνεση).⁶

Από τα ανωτέρω φαίνεται ότι στην περίπτωση των κλαδικών και ομοιοεπαγγελματικών συμβάσεων υπάρχει ασυμμετρία στη διαδικασία προσφυγής στη διαιτησία, εφόσον σε αυτήν δεν έχουν το δικαίωμα να προσφύγουν οι εργοδότες αν οι εργαζόμενοι απορρίψουν την πρόταση του μεσολαβητή. Επιπλέον, έχει παρατηρηθεί ότι υπάρχουν διαιτητικές αποφάσεις οι οποίες δεν αιτιολογήθηκαν επαρκώς.⁷ Προκειμένου να αντιμετωπιστούν αυτές οι αδυναμίες, ο Ν. 3863 προβλέπει την έκδοση Προεδρικού Διατάγματος εντός τριμήνου από τη δημοσίευση του νόμου (δηλ. μέχρι τις 15 Οκτωβρίου 2010) ή το αργότερο μέχρι το τέλος του έτους. Ήδη το Υπουργείο Εργασίας απέστειλε σχέδιο του Προεδρικού Διατάγματος στους κοινωνικούς εταίρους στις αρχές Οκτωβρίου.

2.2 Αλλαγές με άμεση επίδραση στο κόστος εργασίας και την ανταγωνιστικότητα

(α) Μείωση του κόστους απασχόλησης των νεοπροσλαμβανόμενων μέσω της επιδότησης των εργοδοτικών εισφορών από τον ΟΑΕΔ: Ειδικότερα, ο νόμος προβλέπει ότι ο νεοπροσλαμβανόμενος μέχρι 25 ετών δεν θα πληρώνει εισφορές κοινωνικής ασφάλισης, ενώ οι εργοδοτικές εισφορές θα υπολογίζονται επί του καθαρού μισθού, δηλ. του μισθού που δεν περιλαμβάνει τις εισφορές του εργαζομένου.

(β) Θεσμός της μαθητείας: Αν και ο θεσμός της μαθητείας δεν είναι καινούργιος, τα προγράμματα μαθητείας οργανώνονταν μέσω των σχολών του ΟΑΕΔ και οι αμοιβές καθορίζονται βάσει υπουργικών αποφάσεων. Ο Ν. 3863 προβλέπει ότι σε όλες τις επιχειρήσεις που απασχολούν άτομα άνω των 15 και μέχρι 18 ετών μπορούν να καταρτίζονται ειδικές συμβάσεις μαθητείας με διάρκεια ενός έτους. Η αμοιβή των απασχολουμένων με τις συμβάσεις αυτές ανέρχεται στο 70% του κατώτατου ημερομισθίου ή μισθού της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας.

(γ) Περιορισμός του κόστους των υπερωριών: Το ποσοστό προσαύξησης των αμοιβών για υπερωριακή απασχόληση περιορίζεται κατά 20% σε σύγκριση με ό,τι ίσχυε από το 2005.⁸

(δ) Κόστος των απολύσεων: Μειώθηκε ο χρόνος της προειδοποίησης τον οποίο ο νόμος δίνει στις επιχειρήσεις προκειμένου να καταβάλλουν χαμηλότερη αποζημίωση στους απολυόμενους

5 Στη διαιτησία έχουν δικαίωμα να προσφύγουν τα μέρη και σε οποιοδήποτε στάδιο των μεταξύ τους διαπραγματεύσεων κοινή συναίνεση ή με πρωτοβουλία ενός των μερών, αν το άλλο μέρος δεν δεχθεί την προσφυγή στη μεσολάβηση.

6 Το σώμα μεσολαβητών και διαιτητών αποτελεί ειδικό σώμα που ασκεί δημόσιο λειτουργήμα και υπάγεται στον Οργανισμό Μεσολάβησης και Διαιτησίας (ΟΜΕΔ). Ο ΟΜΕΔ ιδρύθηκε το 1990 και είναι ανεξάρτητος φορέας που διοικείται από 11μελές διοικητικό συμβούλιο στο οποίο συμμετέχουν εκπρόσωποι των κοινωνικών εταίρων, εκπρόσωπος του Υπουργείου Εργασίας, επιστήμονες και πανεπιστημιακοί.

7 Βλ. σχετικά <http://www.esee.gr/page.asp?id=3233>, όπου δημοσιεύονται οι θέσεις της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ελληνικού Εμπορίου (ΕΣΣΕ) επί του σχεδίου Προεδρικού Διατάγματος για τον Οργανισμό Μεσολάβησης και Διαιτησίας (ΟΜΕΔ), το οποίο εστάλη από την Υπουργό Εργασίας στους κοινωνικούς εταίρους στις αρχές Οκτωβρίου.

8 Το ποσοστό της προσαύξησης για τις επιπλέον του συμβατικού εβδομαδιαίου ωραρίου ώρες εργασίας εβδομαδιαίως περιορίζεται για τις πρώτες 5 ώρες από 25% σε 20%, για τις επόμενες ώρες και μέχρι τις 120 ετησίως (στο όριο των 120 ωρών δεν περιλαμβάνονται οι πρώτες 5), για τις νόμιμες υπερωρίες το ποσοστό προσαύξησης μειώνεται από 50% σε 40% για τις ώρες άνω των 120 (και πάλι μετά τις 5 επιπλέον εβδομαδιαίες ώρες) ωρών ετησίως, ενώ για τις κατ' εξαίρεση υπερωρίες το ποσοστό προσαύξησης μειώνεται σε 80% από 100%.

υπαλλήλους. Για έναν υπάλληλο με 28 έτη υπηρεσίας στον ίδιο εργοδότη, η αποζημίωση χωρίς προειδοποίηση ανέρχεται σε μισθούς 24 μηνών. Με τον Ν. 3863 η αποζημίωση αυτή μειώνεται σε μισθούς 12 μηνών, υπό τον όρο έγγραφης προειδοποίησης 6 μήνες πριν από την καταγγελία της σύμβασης. Προηγουμένως, ο χρόνος της έγγραφης προειδοποίησης ήταν 2 έτη. Η μεγάλη αυτή διάρκεια είχε ως αποτέλεσμα η έγγραφη προειδοποίηση να μη χρησιμοποιείται και να καταβάλλονται ως αποζημίωση μισθοί 24 μηνών.

2.3 Μέτρα για την εξασφάλιση της κοινωνικής συνοχής λόγω της κρίσης

Με σκοπό την προστασία απασχολούμενων μεταξύ 55 και 64 ετών από την αντικατάστασή τους με νεότερα άτομα, ο Ν. 3863 ορίζει ότι, σε περίπτωση που τα άτομα αυτά απολυθούν, στο κόστος της ανασφάλισής τους για τρία χρόνια θα συμμετέχει και ο εργοδότης.⁹ Ειδικότερα, άτομα μεταξύ 55 και 64 ετών που απολύονται από την εργασία τους έχουν το δικαίωμα της ανασφάλισης. Ο εργοδότης συμμετέχει για τρία χρόνια στο κόστος της ανασφάλισης με ποσοστό 50%, εφόσον πρόκειται για άτομα μέχρι 60 ετών, και με ποσοστό 80%, εφόσον πρόκειται για άτομα μεταξύ 60 και 64 ετών. Το υπόλοιπο του κόστους της ανασφάλισης ενδεχομένως θα καλύπτεται από τον ΟΑΕΔ (κλάδο ΛΑΕΚ). Εναλλακτικά, ο ΟΑΕΔ θα προστατεύει τις θέσεις των ατόμων αυτών εντάσσοντάς τα σε προγράμματα επιδότησης της απασχόλησης.

⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 74, παρ. 7 του Ν. 3863, η κάλυψη του κόστους της ανασφάλισης από τον εργοδότη ισχύει στην περίπτωση που ο αριθμός των απολυόμενων μεταξύ 55 και 64 ετών δεν υπερβαίνει το 10% του συνόλου των απολυόμενων.

3 ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

3.1 ΣΥΝΟΨΗ ΕΞΕΛΙΞΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΟΛΟΚΛΗΡΟ ΤΟ 2010

Το κόστος της εφαρμογής των αναγκαίων μέτρων για την έξοδο της οικονομίας από την κρίση αντανακλάται εφέτος, μεταξύ άλλων, στην προσωρινή έξαρση του πληθωρισμού, η οποία οφείλεται:

- κυρίως στη μεγάλη αύξηση της έμμεσης φορολογίας,
- στην άνοδο της τιμής του αργού πετρελαίου στην παγκόσμια αγορά, που σε μέσα ετήσια επίπεδα αναμένεται να είναι της τάξεως του 30-34% σε όρους ευρώ το 2010, έναντι μείωσης κατά 32-33% το 2009 (βλ. Διαγράμματα IV.9 και IV.10),¹⁷
- σε πολύ μικρότερο βαθμό, στην ανάκαμψη των τιμών των άλλων εισαγόμενων προϊόντων (βλ. Διάγραμμα IV.11), στην οποία συμβάλλει και η υποχώρηση της ισοτιμίας του ευρώ σταθ-

μισμένης με βάση το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδος (οι τιμές εισαγωγών εκτός ενέργειας για τη βιομηχανία αυξάνονταν με ετήσιο ρυθμό 1,4% τον Αύγουστο εφέτος, έναντι -0,1% τον αντίστοιχο περυσινό μήνα, ενώ η μέση ετήσια υποχώρηση της ισοτιμίας το 2010 υπολογίζεται ότι θα είναι σχεδόν 3% σύμφωνα με τις τρέχουσες τάσεις).

Αντίθετα, επιβραδυντικό ρόλο στη διαμόρφωση του πληθωρισμού έχει εφέτος η υποχώρηση της ζήτησης, που αντανακλάται και στον περιορισμό των περιθωρίων κέρδους, καθώς και το ότι — λόγω της ακολουθούμενης πολιτικής — το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος *μειώνεται* στο σύνολο της οικονομίας και παρουσιάζει *έντονη επιβράδυνση* του ρυθμού ανόδου του στον επιχειρηματικό τομέα (όπου δεν αποκλείεται ακόμη και να παραμείνει αμετάβλητο). Πράγματι, η αύξηση της έμμεσης φορολογίας δεν μετακυλίεται πλήρως στις τιμές καταναλωτή από τις επιχειρήσεις, οι οποίες απορροφούν ένα μέρος της περιορι-

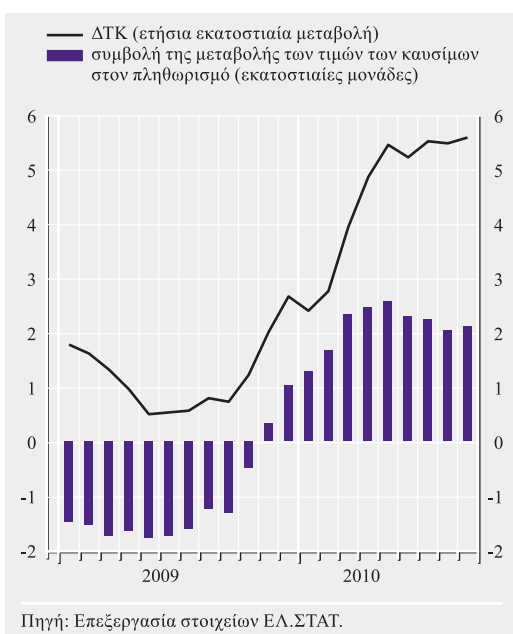
¹⁷ Βλ. τις μακροοικονομικές προβολές των εμπειρογνομόνων της ΕΚΤ, ECB, *Monthly Bulletin*, Σεπτέμβριος 2010, και IMF, *World Economic Outlook*, Οκτώβριος 2010.

Διάγραμμα IV.9 Εξέλιξη τιμών καυσίμων του ΔΤΚ και του ΔΤΠ και της τιμής του αργού πετρελαίου σε ευρώ (Ιανουάριος 2009 - Σεπτέμβριος 2010)

(εκατοστιαία μεταβολή έναντι του ίδιου μηνός του προηγούμενου έτους)

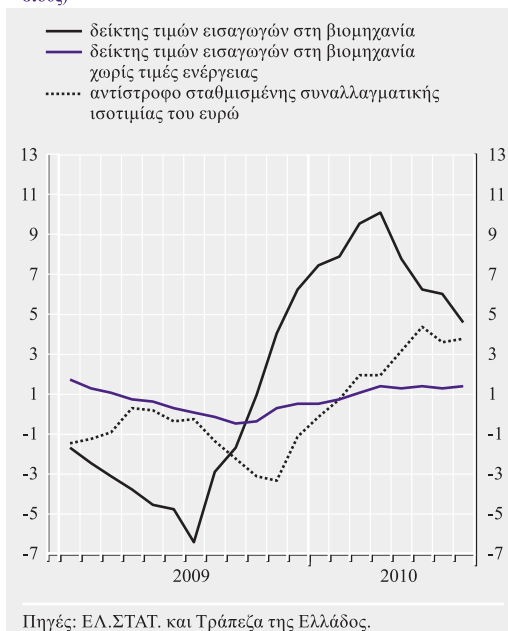

Διάγραμμα IV.10 Συμβολή της μεταβολής των τιμών των καυσίμων στον πληθωρισμό (Ιανουάριος 2009 - Σεπτέμβριος 2010)

Διάγραμμα IV.11 Δείκτης τιμών εισαγωγών στη βιομηχανία και αντίστροφο της συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ σταθμισμένης με βάση το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδος (Ιανουάριος 2009 - Αύγουστος 2010)

(εκατοστιαία μεταβολή έναντι του ίδιου μηνός του προηγούμενου έτους)

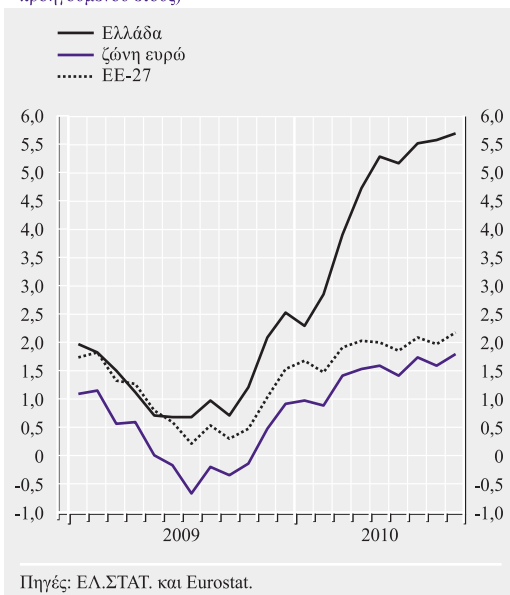
ζοντας τα περιθώρια κέρδους τους, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τη μείωση της ζήτησης. Υπολογίζεται ότι το ποσοστό μετακύλισης των αυξήσεων των συντελεστών του ΦΠΑ στις λιανικές τιμές των ειδών που περιλαμβάνονται στον πυρήνα του πληθωρισμού είναι της τάξεως του 50% (ενώ όταν αυξήθηκαν οι συντελεστές του ΦΠΑ το 2005 το ποσοστό αυτό υπολογιζόταν σε 95%). Βεβαίως, πρέπει να επισημανθεί ότι η αντιπληθωριστική επίδραση της υποχώρησης της ζήτησης θα ήταν μεγαλύτερη αν ο ανταγωνισμός λειτουργούσε αποτελεσματικά στην εγχώρια αγορά.

* * *

Τους πρώτους εννέα μήνες του 2010 ο ετήσιος ρυθμός ανόδου του Εναρμονισμένου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) εμφάνισε έντονη επιτάχυνση από 2,3% τον Ιανουάριο σε 5,7% το Σεπτέμβριο (βλ. Διάγραμμα IV.12), φθάνοντας στο υψηλότερο επίπεδο από τον

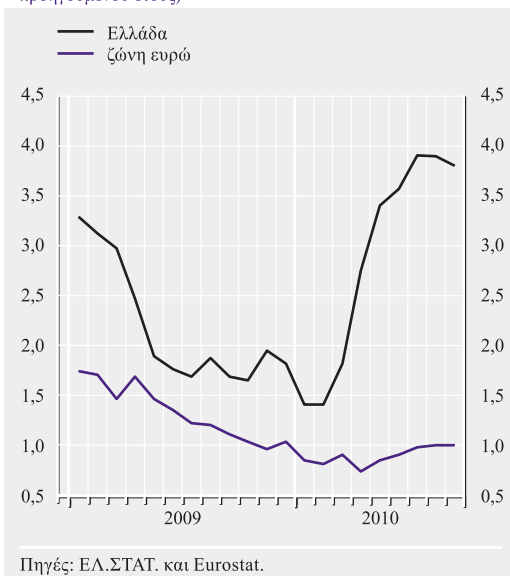
Διάγραμμα IV.12 Εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή Ελλάδος, ζώνης ευρώ και Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ιανουάριος 2009 - Σεπτέμβριος 2010)

(εκατοστιαία μεταβολή έναντι του ίδιου μηνός του προηγούμενου έτους)

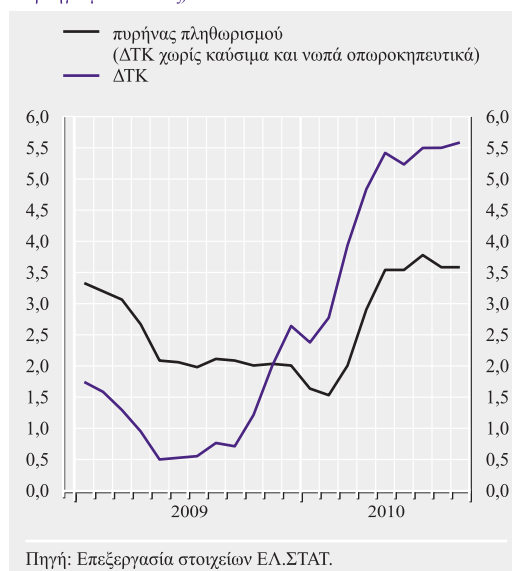
Διάγραμμα IV.13 Ο πυρήνας του πληθωρισμού στην Ελλάδα και τη ζώνη του ευρώ με βάση τον ΕνΔΤΚ χωρίς τις τιμές της ενέργειας και των μη επεξεργασμένων ειδών διατροφής (Ιανουάριος 2009 - Σεπτέμβριος 2010)

(εκατοστιαία μεταβολή έναντι του ίδιου μηνός του προηγούμενου έτους)

Διάγραμμα IV.14 Δείκτης τιμών καταναλωτή και πυρήνας πληθωρισμού στην Ελλάδα (Ιανουάριος 2009 - Σεπτέμβριος 2010)

(εκατοστιαία μεταβολή έναντι του ίδιου μηνός του προηγούμενου έτους)

Αύγουστο του 1997. Άνοδο σε υψηλό επίπεδο εμφάνισε και ο πυρήνας του πληθωρισμού (που δεν περιλαμβάνει τις τιμές της ενέργειας και των μη επεξεργασμένων τροφίμων), από 1,4% τον Ιανουάριο του 2010 στο 3,9% τον Αύγουστο και 3,8% το Σεπτέμβριο (βλ. Διάγραμμα IV.13).

Για ολόκληρο το 2010, εκτιμάται ότι ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του ΕνΔΤΚ θα διαμορφωθεί γύρω στο 4,8%, έναντι 1,3% το 2009, ενώ το μέσο επίπεδο του πυρήνα του πληθωρισμού θα υπερβεί ελαφρώς το 3%, έναντι 2,2% το 2009. Υπενθυμίζεται ότι στη ζώνη του ευρώ ο μέσος ετήσιος πληθωρισμός διαμορφώθηκε στο 0,3% το 2009, ενώ εφέτος προβλέπεται να διαμορφωθεί στο 1,5-1,7% (βλ. Πίνακες IV.7 και IV.8 και Διάγραμμα IV.15).

Βεβαίως, καθώς η επίπτωση της αύξησης της έμμεσης φορολογίας στον ετήσιο ρυθμό ανόδου των τιμών σταδιακά θα εξασθενεί στη διάρκεια του 2011, αναμένεται τότε να υποχωρήσει σημαντικά και ο πληθωρισμός. Το ίδιο αποτέλεσμα αναμένεται να έχει και η ενί-

Πίνακας IV.7 Εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή: Ελλάδα και ΕΕ (2008-2010)

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)

Χώρα	Μέσος όρος έτους 2008	Μέσος όρος έτους 2009	Αύγουστος 2009	Αύγουστος 2010
Αυστρία	3,2	0,4	0,2	1,6
Βέλγιο	4,5	0,0	-0,7	2,4
Βουλγαρία	12,0	2,5	1,3	3,2
Γαλλία	3,2	0,1	-0,2	1,6
Γερμανία	2,8	0,2	-0,1	1,0
Δανία	3,6	1,1	0,7	2,3
Ελλάδα	4,2	1,3	1,0	5,6
Εσθονία	10,6	0,2	-0,7	2,8
Ηνωμένο Βασίλειο	3,6	2,2	1,6	3,1
Ιρλανδία	3,1	-1,7	-2,4	-1,2
Ισπανία	4,1	-0,2	-0,7	1,8
Ιταλία	3,5	0,8	0,1	1,8
Κύπρος	4,4	0,2	-0,9	3,4
Λεττονία	15,3	3,3	1,5	-0,4
Λιθουανία	11,1	4,2	2,2	1,8
Λουξεμβούργο	4,1	0,0	-0,2	2,5
Μάλτα	4,7	1,8	1,0	3,0
Ολλανδία	2,2	1,0	-0,1	1,2
Ουγγαρία	6,0	4,0	5,0	3,6
Πολωνία	4,2	4,0	4,3	1,9
Πορτογαλία	2,7	-0,9	-1,2	2,0
Ρουμανία	7,9	5,6	4,9	7,6
Σλοβακία	3,9	0,9	0,5	1,1
Σλοβενία	5,5	0,9	0,1	2,4
Σουηδία	3,3	1,9	1,9	1,1
Τσεχία	6,3	0,6	0,0	1,5
Φινλανδία	3,9	1,6	1,3	1,3
Ευρωπαϊκή Ένωση - 27	3,7	1,0	0,6	2,0
Ζώνη ευρώ	3,3	0,3	-0,2	1,6

Πηγή: Eurostat.

Πίνακας IV.8 Συμβολές στη διαφορά πληθωρισμού μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ (2005-2010)

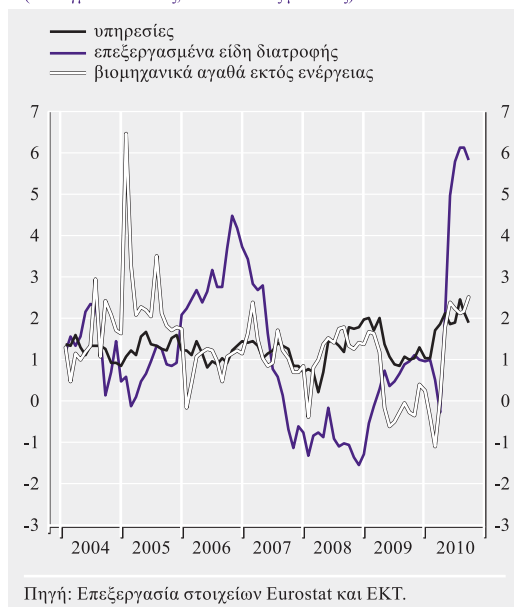
(εκατοστιαίες μονάδες)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010 (Ιαν.-Αύγ.)
Διαφορά μέσων ετήσιων ρυθμών μεταβολής ΕνΔΤΚ	1,3	1,1	0,9	1,0	1,1	3,0
Συμβολές:						
Πυρήνας του πληθωρισμού	1,40	1,15	1,00	0,77	0,91	1,43
<i>εκ του οποίου</i>						
Υπηρεσίες	0,51	0,43	0,50	0,56	0,64	0,77
Επεξεργασμένα είδη διατροφής	0,10	0,44	0,13	-0,14	0,14	0,38
Βιομηχανικά αγαθά χωρίς τιμές ενέργειας	0,79	0,28	0,35	0,35	0,13	0,28
Μη επεξεργασμένα είδη διατροφής	-0,30	-0,12	-0,06	0,03	0,39	-0,14
Ενέργεια	0,20	0,11	-0,03	0,24	-0,25	1,75

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Eurostat και Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.

Διάγραμμα IV.15 Διαφορές ετήσιων ρυθμών πληθωρισμού της Ελλάδος και της ζώνης του ευρώ (2004 - 2010)

(επιλεγμένοι δείκτες, εκατοστιαίες μονάδες)

σχυση του ανταγωνισμού στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών καθώς προχωρεί η εφαρμογή των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων.

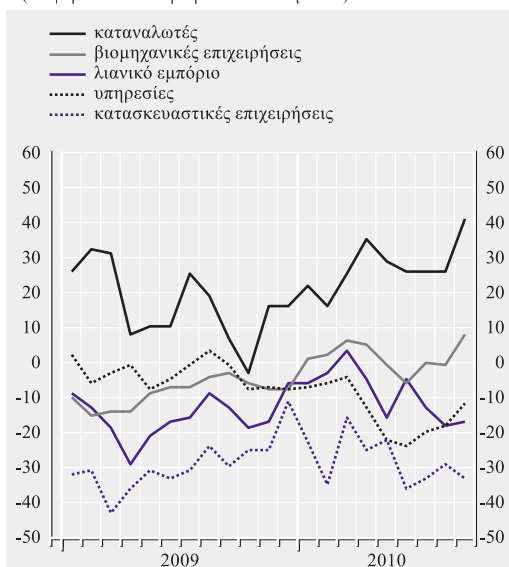
3.2 ΒΑΣΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

- Όσον αφορά την **επίδραση που θα ασκήσει στον πληθωρισμό η αύξηση της έμμεσης φορολογίας**, επισημαίνονται τα εξής:

– Μέχρι στιγμής, η μεγαλύτερη συμβολή στον ετήσιο ρυθμό πληθωρισμού (βάσει του ΕνΔΤΚ) καταγράφηκε τον Αύγουστο και το Σεπτέμβριο (4,4 και 4,2 εκατοστιαίες μονάδες αντίστοιχα, επί συνολικού πληθωρισμού 5,6-5,7%). Για ολόκληρο το 2010, εκτιμάται ότι η μέση ετήσια συμβολή θα είναι της τάξεως των 3,2 εκατοστιαίων μονάδων (επί ρυθμού πληθωρισμού 4,8%). Αν ληφθεί υπόψη και η συμβολή των αυξήσεων των **διοικητικά καθοριζόμενων τιμών**, η **συνολική** συμβολή έφθασε τις 4,8 εκατοστιαίες μονάδες τον Αύγουστο και τις 4,6 εκατ. μονάδες το Σεπτέμβριο, ενώ εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στις 3,6 εκατοστιαίες μονάδες κατά μέσο όρο το 2010.

Διάγραμμα IV.16 Πληθωριστικές προσδοκίες¹ καταναλωτών και επιχειρήσεων (Ιανουάριος 2009-Σεπτέμβριος 2010)

(διαφορά θετικών-αρνητικών απαντήσεων)

¹ Οι απαντήσεις των επιχειρήσεων αφορούν την προοπτική αύξησης των τιμών των προϊόντων τους κατά τους επόμενους 3-4 μήνες. Οι απαντήσεις των καταναλωτών αφορούν την προοπτική ταχύτερης αύξησης των τιμών καταναλωτή κατά το επόμενο δωδεκάμηνο. Τα στοιχεία για τους καταναλωτές είναι εποχικώς διορθωμένα.

– Στον πυρήνα του πληθωρισμού, η μεγαλύτερη συμβολή επίσης καταγράφηκε τον Αύγουστο και το Σεπτέμβριο (3,2 και 3,1 εκατοστιαίες μονάδες αντίστοιχα, όταν ο πυρήνας διαμορφώθηκε στο 3,8-3,9%). Για ολόκληρο το 2010, εκτιμάται ότι η μέση ετήσια συμβολή θα είναι της τάξεως των 2,3 εκατοστιαίων μονάδων (όταν ο πυρήνας εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στο 3,1%). Αν συνυπολογιστεί και η συμβολή των αυξήσεων των **διοικητικά καθοριζόμενων τιμών**, η **συνολική** συμβολή έφθασε τις 3,65 εκατοστιαίες μονάδες τον Αύγουστο και τις 3,5 εκατ. μονάδες το Σεπτέμβριο (92-95% του πυρήνα) και εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στις 2,6 εκατοστιαίες μονάδες κατά μέσο όρο το 2010 (86% του πυρήνα).

- Όσον αφορά τις εξελίξεις και τις προοπτικές **του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος**, πρέπει να ληφθούν υπόψη τα εξής (βλ. Πίνακα IV.9):

Πίνακας IV.9 Αποδοχές και κόστος εργασίας (2003-2010)

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 (εκτίμ.)
Ελλάδα								
Μέσες ακαθάριστες αποδοχές (ονομαστικές):								
– στο σύνολο της οικονομίας	5,6	7,2	4,4	5,7	5,2	6,2	4,6	-3,7
– στο Δημόσιο ¹	5,9	9,7	2,3	3,1	3,8	7,1	5,2	-12,8
– στις επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας	10,9	9,9	7,6	7,0	7,1	8,2	7,7	-5,7
– στις τράπεζες	3,1 ²	8,0	1,5 ²	10,8	8,9	0,0	3,7	1,9
– στο μη τραπεζικό ιδιωτικό τομέα	5,8	5,8	5,6	6,8	6,1	6,5	2,8	1,2
Κατώτατες αποδοχές	5,1	4,8	4,9	6,2	5,4	6,2	5,7	1,7
Μέσες ακαθάριστες αποδοχές (πραγματικές)	2,0	4,2	0,9	2,4	2,2	1,9	3,3	-8,1
Συνολική δαπάνη για αποδοχές και εργοδοτικές εισφορές	8,3³	8,9	5,8	7,8	8,2	8,5	3,2	-5,7
Δαπάνη για αποδοχές και εργοδοτικές εισφορές ανά μισθωτό	5,5	7,6	3,9	5,9	5,6	6,8	4,9	-2,9
Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος:⁴								
– στο σύνολο της οικονομίας	2,3 ³	4,3	3,4	3,2	3,8	7,1	5,6	-1,6
– στον επιχειρηματικό τομέα ⁵	2,6 ³	3,0	3,8	3,8	4,5	6,3	3,7	1,8

Πηγές: ΕΛ.ΣΤΑΤ. (ΑΕΠ 2003-2009), εκτιμήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος (για το ΑΕΠ το 2010 και για τα υπόλοιπα έτη σε μέγεθος το 2003-2010).

1 Μέση μισθολογική δαπάνη.

2 Ο σχετικά χαμηλός ρυθμός αύξησης των μέσων αποδοχών στις τράπεζες αντανάκλα κυρίως μεταβολές στη διάρθρωση του προσωπικού.

3 Έχει ληφθεί υπόψη η αύξηση τόσο της εργατικής όσο και της εργοδοτικής εισφοράς υπέρ της Εργατικής Εστίας κατά 0,1% επί των ακαθάριστων αποδοχών.

4 Υπολογισμοί βάσει του αναθεωρημένου ΑΕΠ (Οκτώβριος 2010).

5 Ο επιχειρηματικός τομέας περιλαμβάνει τις ιδιωτικές και τις δημόσιες επιχειρήσεις και τις τράπεζες.

– (α) Ο Ν. 3833/2010¹⁸ και ο Ν. 3845/2010 προβλέπουν μέτρα παγώματος των βασικών αποδοχών και περικοπής των επιδομάτων των υπαλλήλων του Δημοσίου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα,¹⁹ ενώ ο Ν. 3847/2010 προβλέπει ανάλογα μέτρα για τις συντάξεις των δημοσίων υπαλλήλων. Αυτά τα μέτρα υπολογίζεται ότι σε ονομαστικούς όρους συνεπάγονται μείωση των μέσων ακαθάριστων αποδοχών των δημοσίων υπαλλήλων κατά 12,8%, των μέσων συντάξεων των συνταξιούχων του Δημοσίου κατά 9,3% και των απασχολούμενων στις επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας κατά 5,7%. Η μείωση των ακαθάριστων (προ φορολογίας) αποδοχών των δημοσίων υπαλλήλων σε πραγματικούς όρους πλησιάζει το 17%.

– (β) Στον ιδιωτικό τομέα, στις 15 Ιουλίου οι κοινωνικοί εταίροι υπέγραψαν Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας (ΕΓΣΣΕ) τριετούς διάρκειας, η οποία προβλέπει ότι οι κατώτατες αποδοχές θα διατηρηθούν αμετάβλητες κατά το 2010, ενώ την επόμενη διετία

θα αυξηθούν από 1.7.2011 βάσει του μέσου ετήσιου πληθωρισμού της ζώνης του ευρώ του έτους 2010 και από 1.7.2012 βάσει του μέσου ετήσιου πληθωρισμού της ζώνης του ευρώ του έτους 2011. Η συμφωνία αυτή συνεπάγεται μέση ετήσια αύξηση των κατώτατων αποδοχών κατά 1,7% το 2010 (αποκλειστικά λόγω της μεταφερόμενης επιβάρυνσης από το 2009), ενώ η μέση ετήσια αύξηση θα είναι της τάξεως του 0,9% το 2011 και του 1,6% το 2012. Επιπλέον, το άρθρο 51 του Ν. 3871/2010 προβλέπει ότι έως το τέλος του 2012 οι διαιτητικές

¹⁸ Βλ. και Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009, Απρίλιος 2010, σελ. 107-109.

¹⁹ Στα μέτρα για τους υπαλλήλους του Δημοσίου περιλαμβάνονται η περικοπή των περισσότερων επιδομάτων κατά 12% για το διάστημα 1.1-31.5.2010 και κατά 20% από 1.6.2010, η περικοπή του δώρου Πάσχα κατά 30% (από το 2011 θα καταργηθεί και θα αντικατασταθεί με επίδομα 250 ευρώ για τους υπαλλήλους με χαμηλές και μεσαίες αποδοχές) και η κατάργηση του επιδόματος αδείας και του δώρου Χριστουγέννων, που αντικαθίστανται με επιδόματα 250 και 500 ευρώ αντίστοιχα για τους υπαλλήλους με χαμηλές και μεσαίες αποδοχές. Ανάλογον αποτέλεσμα είναι τα μέτρα για τους υπαλλήλους των ΝΠΙΔ που ανήκουν στο κράτος ή επιχορηγούνται τακτικά από τον τακτικό προϋπολογισμό ή είναι δημόσιες επιχειρήσεις κατά την έννοια των παραγράφων 1, 2 και 3 του άρθρου 1 του Ν. 3429/2005.

αποφάσεις που θα εκδοθούν και οι συλλογικές συμβάσεις που θα συναφθούν μετά από πρόταση μεσολαβητή του ΟΜΕΔ δεν μπορούν να αποκλίνουν από τις ποσοστιαίες αυξήσεις της ΕΓΣΣΕ. Ακόμη, ο Ν. 3863 προβλέπει μέτρα με τα οποία μειώνονται στην πράξη οι αποζημιώσεις λόγω απόλυσης (μέσω της μείωσης του απαιτούμενου χρόνου προειδοποίησης), αυξάνεται το όριο πέραν του οποίου οι απολύσεις χαρακτηρίζονται ομαδικές, μειώνεται η αμοιβή της υπερωριακής απασχόλησης και γίνεται δυνατή η πρόσληψη νέων κάτω των 25 ετών με ακαθάριστες αποδοχές χαμηλότερες από τις κατώτατες (αλλά καθαρές αποδοχές ίσες με τις καθαρές κατώτατες αποδοχές), ενώ ο Ν. 3845 προβλέπει δυνατότητα απόκλισης από ρυθμίσεις κλαδικών και εθνικών γενικών συλλογικών συμβάσεων. Έτσι, ενώ οι συμβατικές αποδοχές στον ιδιωτικό τομέα (περιλαμβανομένων των τραπεζών) εμφανίζουν μέση ετήσια αύξηση 1,7-1,9% (αποκλειστικά λόγω της μεταφερόμενης επιβάρυνσης), οι πράγματι καταβαλλόμενες αποδοχές υπολογίζεται ότι αυξάνονται λιγότερο αν ληφθούν υπόψη (βάσει προσεγγιστικών και μάλλον συντηρητικών εκτιμήσεων) όλα τα ανωτέρω – συγκεκριμένα αυξάνονται κατά 1,2% στον μη τραπεζικό ιδιωτικό τομέα. Εξάλλου, η μέση ετήσια αύξηση της κατά κεφαλήν μισθολογικής δαπάνης στον επιχειρηματικό τομέα (που περιλαμβάνει και τις δημόσιες επιχειρήσεις) δεν υπερβαίνει το 0,4%.

Τα ανωτέρω συνεπάγονται ότι στο σύνολο της οικονομίας οι μέσες ακαθάριστες προ φορολογίας αποδοχές θα μειωθούν κατά 3,7% σε ονομαστικούς όρους²⁰ (ύστερα από αύξηση κατά 4,6% το 2009) ή κατά 8% περίπου σε πραγματικούς όρους (ύστερα από αύξηση κατά 3,3% το 2009). Έτσι, σε συνδυασμό με την προβλεπόμενη μείωση της παραγωγικότητας, εκτιμάται ότι το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο μέν σύνολο της οικονομίας θα μειωθεί κατά 1,6% (έναντι αύξησης κατά 5,6% το 2009), στον δε επιχειρηματικό τομέα θα εμφανίσει σημαντική επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου του στο 1,8%, από 3,7% το 2009. Τελικά όμως ο ρυθμός αυτός μπορεί να είναι χαμηλότερος ή και να μηδενιστεί (α) στο

βαθμό που οι επιχειρήσεις προσφεύγουν εφέτος σε μέτρα περιορισμού του μέσου χρόνου εργασίας σε μεγαλύτερη έκταση από ό,τι το 2009 και (β) εάν η επίδραση τόσο των συνθηκών στην αγορά εργασίας όσο και των νομοθετικών μέτρων που προαναφέρθηκαν αποδειχθεί μεγαλύτερη από ό,τι μέχρι στιγμής έχει υποθεθεί. Σύμφωνα με τις τελευταίες δημοσιευμένες προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Μάιος 2010), στη ζώνη του ευρώ η μέση μισθολογική δαπάνη θα αυξηθεί κατά 1,3% εφέτος (το α' τρίμηνο αυξήθηκε με ετήσιο ρυθμό 1,5%), ενώ το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας θα μειωθεί κατά 0,6% (με τον ίδιο ετήσιο ρυθμό μειώθηκε και το α' τρίμηνο εφέτος –βλ. Πίνακα IV.10).

• Τέλος, τα **περιθώρια κέρδους** μειώθηκαν, καθώς, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία που αφορούν τα αποτελέσματα του πρώτου εξαμήνου 2007 εταιριών με μετοχές εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών, οι οποίες δεν ανήκουν στο χρηματοπιστωτικό τομέα,²¹ τα μικτά κέρδη μειώθηκαν κατά 9,1% σε σύγκριση με το πρώτο εξάμηνο του 2009, τα δε καθαρά κέρδη προ φόρων μειώθηκαν κατά 40,4%. Ταυτόχρονα, οι πωλήσεις εμφάνισαν αύξηση σε ονομαστικούς όρους κατά 6,9%, η οποία όμως προέρχεται αποκλειστικά από την αύξηση των πωλήσεων των δύο διυλιστηρίων (33% περίπου). Αν στο δείγμα δεν περιληφθούν τα δύο διυλιστήρια, οι υπόλοιπες 205 επιχειρήσεις εμφανίζουν μείωση πωλήσεων κατά 2,6%, η οποία είναι μικρότερη από τη μείωση των κερδών (τα μικτά κέρδη μειώνονται κατά 6,2% και τα καθαρά κέρδη προ φόρων κατά 39,6%). Η εικόνα αυτή είναι συμβατή με τους άλλους διαθέσιμους δείκτες. Συγκεκριμένα, ο δείκτης τιμών παραγωγού στη βιομηχανία (εκτός ενέργειας) για την εγχώρια αγορά, ο οποίος δεν επηρεάζεται από την αναπροσαρμογή της έμμεσης φορολογίας, εμφανίζει χαμηλή μέση ετήσια

²⁰ Η κατά κεφαλήν μισθολογική δαπάνη, στην οποία περιλαμβάνεται και η δαπάνη για συντάξεις των δημοσίων υπαλλήλων, θα μειωθεί κατά 2,9% σε ονομαστικούς όρους, ύστερα από αύξηση κατά 4,9% το 2009.

²¹ Δεν περιλαμβάνονται η ΔΕΗ και ο ΟΤΕ.

Πίνακας IV.10 Μέσες αποδοχές και κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας: Ελλάδα και ζώνη του ευρώ (2001-2010)

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)

Έτος	Μέσες αποδοχές		Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος	
	Ελλάδα	Ζώνη του ευρώ	Ελλάδα	Ζώνη του ευρώ
2001	4,7	2,8	3,9	2,4
2002	6,6	2,7	5,5	2,5
2003	5,6	2,9	2,3	2,2
2004	7,2	2,6	4,3	1,0
2005	4,4	2,2	3,4	1,3
2006	5,7	2,6	3,2	1,1
2007	5,2	2,6	3,8	1,6
2008	6,2	3,1	7,1	3,4
2009	4,6	1,5	5,6	3,8
2010 (εκτίμηση)	-3,7	1,5	-1,6	-0,6

Πηγές: Για την Ελλάδα: εκτιμήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος. Για τη ζώνη του ευρώ: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Economic Forecasts*, Spring 2010 και EKT, *Monthly Bulletin*, Σεπτέμβριος 2010.

αύξηση 1,0% τους πρώτους οκτώ μήνες του 2010 (έναντι μέσης μείωσης 0,2% την αντίστοιχη περίοδο του 2009), αντανακλώντας την αύξηση του κόστους των εισαγόμενων εισροών (πετρελαίου και άλλων πρώτων υλών και ενδιάμεσων προϊόντων), ενώ ταυτόχρονα το περιθώριο κέρδους μειώνεται και ο ρυθμός ανόδου του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στον επιχειρηματικό τομέα επιβραδύνεται (με τάση να μηδενιστεί).

4 ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

4.1 ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ

Επισκόπηση εξελίξεων και προοπτικών

Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, αφού έφθασε στο 14,8% του ΑΕΠ το 2008, μειώθηκε στο 11,1% του ΑΕΠ το 2009, αντανακλώντας τον περιορισμό του εμπορικού ελλείμματος. Η εξέλιξη αυτή ήταν αποκλειστικά συγκυριακού χαρακτήρα και οφειλόταν

στο γεγονός ότι, λόγω της ύφεσης, η μείωση των εισαγωγών αγαθών ήταν μεγαλύτερη από τη μείωση των εξαγωγών αγαθών.

Κατά το τρέχον έτος, η εφαρμογή του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής συντελεί σε σημαντική υποχώρηση της κατανάλωσης και των επενδύσεων, που αναμένεται ότι τελικά (για ολόκληρο το 2010) θα οδηγήσει σε περαιτέρω μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών ως ποσοστού του ΑΕΠ, η οποία όμως θα είναι μικρή. Συγκεκριμένα, λαμβάνοντας υπόψη τις τρέχουσες τάσεις καθώς και τις διαθέσιμες πληροφορίες για τις προοπτικές ορισμένων μεγεθών του ισοζυγίου, εκτιμάται ότι το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών θα διαμορφωθεί εφέτος ελαφρά κάτω του 11% του ΑΕΠ.

Ο κύριος λόγος για την προβλεπόμενη — έστω και μικρή — μείωση του ελλείμματος είναι ότι η οικονομική ύφεση συνεπάγεται μεγάλη μείωση των εισαγωγών. Ταυτόχρονα, αν και το μερίδιο αγοράς των ελληνικών εξαγωγών μάλλον εξακολουθεί να μειώνεται, έχει αρχίσει η βραδεία ανάκαμψη των εξαγωγών αγαθών. Η

Πίνακας IV.11 Ελλάδα: αναθεωρημένοι δείκτες ονομαστικής και πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας (ΣΣΙ)¹

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές μέσου επιπέδου έτους)

	Ονομαστική ΣΣΙ	Πραγματική ΣΣΙ	
		Με βάση τις σχετικές τιμές καταναλωτή	Με βάση το σχετικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας
2001	1,9	1,1	0,5
2002	2,3	2,6	4,2
2003	5,0	5,4	3,9
2004	1,7	1,9	4,2
2005	-1,0	-0,2	0,4
2006	0,1	0,8	1,7
2007	1,3	1,6	2,3
2008	2,5	2,5	4,9
2009	1,2	1,5	2,4
2010*	-3,2	-0,6	-4,4
Σωρευτική εκατοστιαία μεταβολή δεκαετίας 2001-2010	12,0	17,8	21,4

Πηγές: Συναλλαγματικές ισοτιμίες: ΕΚΤ, ισοτιμίες αναφοράς του ευρώ. Τιμές καταναλωτή ΔΤΚ: ΕΚΤ, εναρμονισμένος ΔΤΚ όπου υπάρχει. Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας: για την Ελλάδα εκτιμήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, για τις άλλες χώρες ΕΚΤ.

* Προσωρινά στοιχεία και εκτιμήσεις.

1 Οι αναθεωρημένοι (από 1.1.2010) δείκτες καταρτίζονται από την Τράπεζα της Ελλάδος και περιλαμβάνουν τους 28 κυριότερους εμπορικούς εταίρους της Ελλάδος. Οι συντελεστές στάθμισης υπολογίστηκαν εκ νέου με βάση τις εισαγωγές και εξαγωγές των προϊόντων της μεταποίησης (κατηγορίες 5-8 της Τυποποιημένης Ταξινόμησης Διεθνούς Εμπορίου – SITC 5-8) κατά την τριετία 2004-2006, λαμβανομένου υπόψη και του ανταγωνισμού στις τρίτες αγορές.

εξέλιξη αυτή αντανακλά αφενός την ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας και αφετέρου την επιβράδυνση ή και ανακοπή της πτωτικής τάσης της ανταγωνιστικότητας τιμών-κόστους των ελληνικών προϊόντων, η οποία οφείλεται στην υποχώρηση της σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ σε συνδυασμό με τη συγκράτηση ή μείωση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος.

Πράγματι, εάν η ανταγωνιστικότητα μετρηθεί βάσει των σχετικών τιμών καταναλωτή, εξακολουθεί να εμφανίζει μείωση έναντι των εμπορικών εταίρων της χώρας στη ζώνη του ευρώ, καθώς η αύξηση του ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα είναι πολύ μεγάλη για τους λόγους που αναφέρθηκαν στο Τμήμα 3 του παρόντος κεφαλαίου, ενώ η υποτίμηση του ευρώ δεν επηρεάζει τις εμπορικές συναλλαγές μεταξύ χωρών της ζώνης του ευρώ. Έναντι όμως του

μέσου όρου των εμπορικών εταίρων της χώρας (εντός και εκτός ζώνης του ευρώ), υπολογίζεται ότι – καθώς η συναλλαγματική ισοτιμία του ευρώ σταθμισμένη βάσει του εξωτερικού εμπορίου της Ελλάδος μπορεί να εμφανίσει μέση ετήσια μείωση σχεδόν κατά 3% το 2010 – η ανταγωνιστικότητα τιμών δεν θα μειωθεί, εάν ο μέσος πληθωρισμός στους εμπορικούς εταίρους υπερβεί το 1,8%. Εάν η ανταγωνιστικότητα μετρηθεί βάσει του σχετικού κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, εκτιμάται ότι σε κάθε περίπτωση βελτιώνεται ή τουλάχιστον δεν επιδεινώνεται (βλ. Πίνακα IV.11 και Πλαίσιο IV.2).

Οι εξελίξεις στο οκτάμηνο Ιανουαρίου-Αυγούστου 2010

Ενώ στο εξάμηνο Ιανουαρίου-Ιουνίου 2010 το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλα-

γών εμφάνιζε μέση αύξηση 0,4%, τον Ιούλιο μειώθηκε κατά 11,6% και τον Αύγουστο κατά 44,5% έναντι των αντίστοιχων μηνών του 2009, με αποτέλεσμα στο οκτάμηνο Ιανουαρίου-Αυγούστου να καταγραφεί πλέον μείωση κατά 2,1% σε σχέση με την αντίστοιχη περυσινή περίοδο (βλ. Πίνακα 6 του Στατιστικού Παραρτήματος). Η εξέλιξη αυτή αντανάκλα κυρίως τη μείωση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου και την αύξηση του πλεονάσματος του ισοζυγίου των υπηρεσιών και δευτερευόντως τη μικρή μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου των εισοδημάτων. Αντίθετα, το πλεόνασμα του ισοζυγίου των τρεχουσών μεταβιβάσεων περιορίστηκε.

Ο περιορισμός του συνολικού ελλείμματος του **εμπορικού ισοζυγίου** κατά 606 εκατ. ευρώ προήλθε από τη μείωση του **εμπορικού ελλείμματος εκτός καυσίμων και πλοίων** κατά 1.728 εκατ. ευρώ. Ειδικότερα, οι πληρωμές για εισαγωγές αγαθών εκτός καυσίμων και πλοίων μειώθηκαν κατά 1.998 εκατ. ευρώ ή 9,7%. Οι εισπράξεις από τις αντίστοιχες εξαγωγές μειώθηκαν κατά 270 εκατ. ευρώ ή 3,6% στο οκτάμηνο (δηλαδή πολύ λιγότερο από ό,τι το 2009), αλλά τον Ιούλιο και τον Αύγουστο για πρώτη φορά εφέτος αυξήθηκαν οριακά (+0,3%) σε σύγκριση με τους αντίστοιχους περυσινούς μήνες.²² Αντίθετα, οι καθαρές πληρωμές για εισαγωγές καυσίμων αυξήθηκαν κατά 1.060 εκατ. ευρώ ή 20,7%, ενώ οι καθαρές πληρωμές για αγορές πλοίων αυξήθηκαν οριακά κατά 62 εκατ. ευρώ ή 2,5%.

Η άνοδος του πλεονάσματος του **ισοζυγίου υπηρεσιών** κατά 268 εκατ. ευρώ αντανάκλα κυρίως την άνοδο των καθαρών εισπράξεων από υπηρεσίες μεταφορών. Οι ακαθάριστες εισπράξεις από **υπηρεσίες μεταφορών** —κυρίως από την εμπορική ναυτιλία— παρουσίασαν άνοδο κατά 15,2%, ενώ οι αντίστοιχες πληρωμές αυξήθηκαν κατά 19,5%, με αποτέλεσμα οι αντίστοιχες καθαρές εισπράξεις να αυξηθούν κατά 479 εκατ. ευρώ. Η ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας, οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης των αναδυόμενων οικονομιών της Ασίας (βλ. Κεφάλαιο II.1) και η αύξηση της κατανάλωσης πετρελαίου²³ ώθη-

σαν τους ναύλους των πλοίων σε υψηλότερο επίπεδο.²⁴

Αντίθετα, σύμφωνα με αναθεωρημένα στοιχεία, οι καθαρές εισπράξεις από **ταξιδιωτικές υπηρεσίες** περιορίστηκαν κατά 409 εκατ. ευρώ, καθώς οι ταξιδιωτικές δαπάνες στην Ελλάδα από μη κατοίκους μειώθηκαν κατά 554 εκατ. ευρώ ή 7,3%, ενώ οι αντίστοιχες δαπάνες στο εξωτερικό από κατοίκους Ελλάδος μειώθηκαν κατά 144 εκατ. ευρώ ή 8,8%. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι εισπράξεις από ταξιδιωτικές υπηρεσίες εμφάνισαν σχετικά περιορισμένη μείωση τον Ιούλιο (-4,7%) και τον Αύγουστο (-6,3%) έναντι των αντίστοιχων μηνών του 2009, ενώ τον Ιούνιο είχαν μειωθεί κατά 12,1% έναντι του αντίστοιχου περυσινού μήνα. Η μείωση των ακαθάριστων ταξιδιωτικών εισπράξεων οφείλεται στη μείωση τόσο της μέσης δαπάνης όσο και της μέσης διάρκειας παραμονής, ενώ οι αφίξεις αυξήθηκαν ελαφρά (+1,5%) σε σχέση με πέρυσι.

Εξάλλου, οι καθαρές πληρωμές για **“λοιπές” υπηρεσίες** περιορίστηκαν κατά 198 εκατ. ευρώ.

Το έλλειμμα του **ισοζυγίου εισοδημάτων** περιορίστηκε ελαφρά (κατά 52 εκατ. ευρώ) σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2009, αντανακλώντας τη μείωση των καθαρών πληρωμών για τόκους, μερίσματα και κέρδη. Ταυτόχρονα όμως, η **αρνητική διεθνή επενδυτική θέση** της χώρας, δηλαδή η διαφορά μεταξύ υποχρεώσεων και απαιτήσεων των κατοίκων

²² Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, η αξία των εισαγωγών αγαθών εκτός πετρελαιοειδών και πλοίων μειώθηκε κατά 9,6% το επτάμηνο Ιανουαρίου-Ιουλίου, ενώ η αξία των αντίστοιχων εξαγωγών αυξήθηκε κατά 2,8%. Υπενθυμίζεται ότι οι διαφορές μεταξύ των στοιχείων της Τράπεζας της Ελλάδος και εκείνων της ΕΛΣΤΑΤ όσον αφορά τις εμπορευματικές συναλλαγές οφείλονται σε σημαντικό βαθμό στο γεγονός ότι τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος αφορούν εισπράξεις και πληρωμές κυρίως μέσω του εγχώριου τραπεζικού συστήματος, ενώ της ΕΛΣΤΑΤ βασίζονται αφενός σε τελωνειακά στοιχεία για συναλλαγές με χώρες εκτός της ΕΕ και αφετέρου σε φορολογικά στοιχεία (INTRASTAT) για συναλλαγές εντός της ΕΕ.

²³ Η αύξηση της ζήτησης πετρελαίου το πρώτο εξάμηνο του 2010 συγκριτικά με το αντίστοιχο του προηγούμενου έτους ανήλθε σε 2,7%, ενώ για το σύνολο του έτους εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στο 2,2% (International Energy Agency, *Oil Market Report*, Σεπτέμβριος 2010).

²⁴ Ο δείκτης ναύλων ξηρού φορτίου (BDI) κατέγραψε άνοδο κατά 22,5% και ο δείκτης ναύλων πετρελαιοφόρων (BDTI) κατά 62,8% την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2010 σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2009.

της Ελλάδος έναντι μη κατοίκων, ανήλθε στο τέλος Ιουνίου εφέτος στο 94,1% του εκτιμώμενου ετήσιου ΑΕΠ, από 85,6% στο τέλος του 2009. Το συνολικό *ακαθάριστο εξωτερικό χρέος* (του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα) – το οποίο τροφοδοτείται από τα ελλείμματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών – ανήλθε στο τέλος Ιουνίου του 2010 περίπου στο 187,5% του εκτιμώμενου ετήσιου ΑΕΠ, από 175,0% στο τέλος του 2009.²⁵

Τέλος, το πλεόνασμα του *ισοζυγίου τρεχουσών μεταβιβάσεων* μειώθηκε κατά 584 εκατ. ευρώ σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2009. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κυρίως στη μείωση των εισπράξεων των “λοιπών τομέων” (μεταναστευτικά εμβάσματα κ.λπ.) και δευτερευόντως στη μείωση των μεταβιβάσεων από την ΕΕ προς τον τομέα της γενικής κυβέρνησης, ενώ οι πληρωμές του τομέα της γενικής κυβέρνησης προς την ΕΕ, όπως επίσης και των λοιπών τομέων, παρέμειναν στα ίδια περίπου επίπεδα.²⁶ Ειδικότερα, οι καθαρές εισπράξεις των λοιπών τομέων (μεταναστευτικών εμβασμάτων κ.λπ.) περιορίστηκαν κατά 395 εκατ. ευρώ και οι καθαρές μεταβιβάσεις από την ΕΕ προς τον τομέα της γενικής κυβέρνησης μειώθηκαν κατά 189 εκατ. ευρώ.

4.2 ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ

Το οκτάμηνο Ιανουαρίου-Αυγούστου 2010 το πλεόνασμα του ισοζυγίου κεφαλαιακών μεταβιβάσεων μειώθηκε σε 0,8 δισεκ. ευρώ, από 1,5 δισεκ. ευρώ την αντίστοιχη περίοδο του 2009.²⁷ Έτσι, το συνολικό ισοζύγιο μεταβιβάσεων (τρεχουσών και κεφαλαιακών) παρουσίασε πλεόνασμα 1,7 δισεκ. ευρώ, έναντι πλεονάσματος 3,0 δισεκ. ευρώ την αντίστοιχη περίοδο του 2009. Η μείωση του πλεονάσματος του ισοζυγίου κεφαλαιακών μεταβιβάσεων οφείλεται κατ’ αρχάς στο ότι έχει ήδη απορροφηθεί το 98% της προβλεπόμενης κοινοτικής χρηματοδότησης των Διαρθρωτικών Ταμείων του Γ’ ΚΠΣ.²⁸ Όσον αφορά όμως το ΕΣΠΑ 2007-2013, οι εκταμιεύσεις από τα Διαρθρωτικά Ταμεία (στα οποία πλέον περιλαμβάνεται και το Ταμείο Συνοχής) κατά την πρώτη τριετία υπήρξαν περιορισμένες,²⁹

λόγω καθυστερήσεων στην υλοποίηση των έργων και προγραμμάτων, εν μέρει εξαιτίας του νέου, αυστηρότερου θεσμικού πλαισίου διαχείρισης και ελέγχων.³⁰

Το οκτάμηνο Ιανουαρίου-Αυγούστου του 2010 οι *συνολικές καθαρές μεταβιβάσεις πόρων από την ΕΕ (τρέχουσες και κεφαλαιακές μεταβιβάσεις μείον αποδόσεις προς τον Κοινοτικό Προϋπολογισμό)* ανήλθαν σε 1,8 δισεκ. ευρώ, έναντι 2,7 δισεκ. ευρώ την αντίστοιχη περίοδο του 2009.

Όσον αφορά την προοπτική των μεταβιβάσεων από την ΕΕ για το σύνολο του 2010, αναμένεται επιτάχυνση των πληρωμών για έργα και προγράμματα του ΕΣΠΑ και αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των διαθέσιμων κοινοτικών πόρων, λόγω της αναθεώρησης των επιχειρησιακών προγραμμάτων του ΕΣΠΑ και της απλοποίησης των διοικητικών διαδικασιών διαχείρισης.³¹ Το ΕΣΠΑ μπορεί να αποτελέσει

²⁵ Στο τέλος Ιουνίου του 2010, το 42,4% του ακαθάριστου εξωτερικού χρέους βάρυνε τον τομέα της γενικής κυβέρνησης (έναντι 53,8% στο τέλος του 2009), ενώ το υπόλοιπο βάρυνε κυρίως τον επιχειρηματικό τομέα (χρηματοπιστωτικές και μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις). Τα σχετικά στοιχεία δημοσιεύονται στο διττυνικό τόπο της Τράπεζας της Ελλάδος.

²⁶ Οι τρέχουσες μεταβιβάσεις από την ΕΕ περιλαμβάνουν κυρίως τις άμεσες ενισχύσεις και επιδοτήσεις στο πλαίσιο της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ), οι οποίες δεν έχουν σταθερή κατανομή κατά τη διάρκεια του έτους, καθώς και τις καταβολές από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, ενώ οι τρέχουσες μεταβιβάσεις προς την ΕΕ περιλαμβάνουν κυρίως τις αποδόσεις προς τον Κοινοτικό Προϋπολογισμό.

²⁷ Οι κεφαλαιακές μεταβιβάσεις από την ΕΕ περιλαμβάνουν κυρίως τις απολήψεις από τα Διαρθρωτικά Ταμεία – πλην του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου – και από το Ταμείο Συνοχής βάσει των ΚΠΣ.

²⁸ Όμως, η απορρόφηση των πόρων του Ταμείου Συνοχής δεν υπήρξε το ίδιο ικανοποιητική.

²⁹ Συγκεκριμένα, από την έναρξη υλοποίησης του ΕΣΠΑ μέχρι τέλους Οκτωβρίου 2009, η Ελλάδα είχε εισπράξει κυρίως προκαταβολές της τάξεως του 1,5 δισεκ. ευρώ (2007: 401 εκατ. ευρώ, 2008: 614 εκατ. ευρώ, 2009: 485 εκατ. ευρώ), συμπεριλαμβανομένης της πρόσθετης προκαταβολής που είχε εγκρίνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την αντιμετώπιση της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης. Με βάση όμως την πορεία υλοποίησης των προγραμμάτων του ΕΣΠΑ, η Ελλάδα μέχρι το Μάρτιο του 2010 εμφάνιζε το χαμηλότερο ποσοστό απορρόφησης στην ΕΕ- 27 στα προγράμματα για την πολιτική της συνοχής (βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, “Πολιτική για τη Συνοχή: Στρατηγική Έκθεση 2010 σχετικά με την υλοποίηση των προγραμμάτων 2007-2013” COM (2010) 110 τελικό 31.3.2010). Μέχρι τον Αύγουστο του 2010, είχε απορροφηθεί το 12,6% της προβλεπόμενης κοινοτικής χρηματοδότησης, συμπεριλαμβανομένων όμως και των προκαταβολών σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος.

³⁰ European Commission, *Analysis of the budgetary implementation of the Structural and Cohesion Fund in 2008*, Μάιος 2009.

³¹ Ο νόμος που αφορά την αναθεώρηση και διαχείριση του ΕΣΠΑ ψηφίστηκε από τη Βουλή στις 24 Μαρτίου 2010 (Ν. 3840/2010, ΦΕΚ Α’ 53/31.3.10).

βασικό μοχλό ανάπτυξης της οικονομίας για την αντιμετώπιση της κρίσης. Στόχος είναι η απορροφητικότητα του ΕΣΠΑ να υπερβεί το 15% μέχρι το τέλος του 2010. Η χρηματοδότηση του ΕΣΠΑ θα διευκολυνθεί από τη συμβολή της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ),³² από την εφαρμογή του νόμου περί Συμπράξεων Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ) και από τον νέο αναπτυξιακό νόμο.

Οι εκταμιεύσεις της διμερούς οικονομικής βοήθειας από τα κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ προς την Ελλάδα βάσει του “Μνημονίου Συνεννόησης” της 3ης Μαΐου 2010 και του σχετικού Επικαιροποιημένου Μνημονίου της 6ης Αυγούστου 2010 συνδέονται πλέον άμεσα με την αύξηση της απορρόφησης των πόρων των Διαρθρωτικών Ταμείων. Στο πλαίσιο αυτό, οι πόροι του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων θα διατίθενται κατά προτεραιότητα στα συγχρηματοδοτούμενα έργα. Προκειμένου να επιτευχθούν οι εξαμηνιαίοι στόχοι εκταμίευσης των κοινοτικών κονδυλίων όπως ορίστηκαν στο Μνημόνιο, (α) λαμβάνονται μέτρα “γρήγορης παραγωγής έργου”, (β) τεχνική ομάδα εργασίας μεριμνά για την ταχεία εφαρμογή των έργων και (γ) δημιουργήθηκε ειδικός κεντρικός λογαριασμός για την εξασφάλιση της εθνικής χρηματοδότησης, τα κονδύλια του οποίου δεν είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν για κανέναν άλλο σκοπό.

Για την πορεία απορρόφησης των κοινοτικών κονδυλίων συντάσσονται εκθέσεις απολογισμού ανά εξάμηνο. Επιδιώκεται όχι μόνο η αύξηση της απορροφητικότητας των πόρων των Διαρθρωτικών Ταμείων, αλλά και η ενίσχυση της αναπτυξιακής τους δράσης. Μέχρι το τέλος του 2011 πρέπει να έχει εισαχθεί ένα διαδικτυακό ανοικτό σύστημα παρακολούθησης των διαδικασιών υλοποίησης των δημοσίων έργων και να πιστοποιηθεί η διοικητική επάρκεια όλων των διαχειριστικών αρχών του ΕΣΠΑ, σύμφωνα με τα πρότυπα του Διεθνούς Οργανισμού Πιστοποίησης (ISO 9001: 2008 Ποιότητα Διοίκησης).³³

Ήδη, σύμφωνα με την πρώτη έκθεση αξιολόγησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την

Ελλάδα, έχει σημειωθεί πρόοδος όσον αφορά το ρυθμιστικό και οργανωτικό πλαίσιο που συνδέεται με την απορρόφηση των κοινοτικών πόρων από την Ελλάδα. Το πρώτο εξάμηνο του 2010 υποβλήθηκαν προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή αιτήσεις πληρωμών ύψους 853,7 εκατ. ευρώ από τα Διαρθρωτικά Ταμεία, δηλαδή το 30% του προβλεπόμενου από το Μνημόνιο στόχου για το 2010 (2.750 εκατ. ευρώ). Επισημαίνεται όμως η ανάγκη περαιτέρω προσπάθειας για να αυξηθεί ο αριθμός και να βελτιωθεί η ποιότητα των έργων.³⁴

Επιπρόσθετα, η απορρόφηση των κοινοτικών κονδυλίων θα διευκολυνθεί από τα νέα μέτρα διαχείρισης των διαρθρωτικών ταμείων τα οποία ενέκρινε πρόσφατα η ΕΕ. Οι αλλαγές αυτές επισπεύδουν τη ροή των κοινοτικών πόρων, γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό στην παρούσα περίοδο δημοσιονομικών προβλημάτων στα περισσότερα κράτη-μέλη.³⁵

Παράλληλα, οι άμεσες ενισχύσεις και επιδοτήσεις στο πλαίσιο της Κοινής Αγροτικής

³² Υπογράφηκε σύμβαση με την ΕΤΕπ για τη χορήγηση δανείου ύψους 2 δισεκ. ευρώ με ευνοϊκούς όρους, το οποίο θα διατεθεί για τη χρηματοδότηση μέρους της εθνικής συμμετοχής της χώρας σε προγράμματα και έργα του ΕΣΠΑ (1.7.2010). Οι διαδικασίες ελέγχου από την ΕΤΕπ αποτελούν πρόσθετη διασφάλιση της αποτελεσματικής υλοποίησης των συγχρηματοδοτούμενων έργων.

³³ Σύμφωνα με το “Μνημόνιο Συνεννόησης” (3.5.2010) που ενσωματώνεται στον Ν. 3845 και το Επικαιροποιημένο Μνημόνιο (6.8.2010), οι στόχοι για την απορρόφηση των κοινοτικών κονδυλίων κατ'έτος (με βάση τις αιτήσεις πληρωμών) διαμορφώνονται ως εξής: 2010: 2.750 εκατ. ευρώ, 2011: 3.350, 2012: 3.730 και 2013: 3.890 εκατ. ευρώ. Η συμμόρφωση με τους στόχους μετρείται βάσει πιστοποιημένων στοιχείων. Πρέπει να υποβάλλονται αιτήσεις στις υπηρεσίες της Επιτροπής για τουλάχιστον δέκα μεγάλα έργα ανά έτος. Για την αντιμετώπιση των καθυστερήσεων στην υλοποίηση των δημοσίων έργων και των επενδύσεων γενικότερα θα θεσπιστούν κατάλληλες νομοθετικές ρυθμίσεις, οι οποίες αφορούν μεταξύ άλλων τη συντόμευση και απλοποίηση των διαδικασιών που σχετίζονται με θέματα περιβάλλοντος, αρχαιολογικών χώρων και απαλλοτριώσεων.

³⁴ Βλ. *European Economy*, “The Economic Adjustment Programme for Greece – First review – Summer 2010”, Occasional Papers 68/Αύγουστος 2010, σελ. 51-52. Επίσης, η πρώτη έκθεση αξιολόγησης του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου αναφέρει ότι έχει συσταθεί μονάδα εργασίας η οποία παρακολουθεί την έγκαιρη και ποιοτική εκτέλεση των έργων και ότι θα θεσπισθούν οι κατάλληλες νομοθετικές ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση των καθυστερήσεων. Οι κρατικές ενισχύσεις στις μη αποτελεσματικές επιχειρήσεις θα περιοχθούν σταδιακά. Βλ. IMF, *First Review Under the Stand-By Arrangement*, Σεπτέμβριος 2010, σελ. 16.

³⁵ Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 539/2010 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Ιουνίου 2010, σχετικά με την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1083/2006 του Συμβουλίου περί καθορισμού γενικών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Ταμείο Συνοχής σχετικά με την απλοποίηση ορισμένων απαιτήσεων, καθώς και σχετικά με ορισμένες διατάξεις που αφορούν τη δημοσιονομική διαχείριση.

Πολιτικής (ΚΑΠ) μέχρι το 2013 διατηρούνται σε γενικές γραμμές ως έχουν και κυμαίνονται γύρω στα 2,5 δισεκ. ευρώ ετησίως. Σύμφωνα με τα ανωτέρω, το 2010 οι συνολικές καθαρές μεταβιβάσεις πόρων από την ΕΕ (τρέχουσες και κεφαλαιακές μεταβιβάσεις μείον αποδόσεις προς τον Κοινοτικό Προϋπολογισμό) εκτιμώνται σε 3,5 δισεκ. ευρώ περίπου.

Στο πλαίσιο του ευρύτερου συντονισμού των οικονομικών πολιτικών των κρατών-μελών, εξετάζεται η ενδεχόμενη σύνδεση των κοινοτικών ενισχύσεων (διαρθρωτικών πόρων και των αγροτικών επιδοτήσεων) με την τήρηση των όρων του Σύμφωνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, όπως ισχύει για το Ταμείο Συνοχής.³⁶

Όσον αφορά την προοπτική των μεταβιβάσεων μετά το 2013, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα προβεί σε επανεξέταση όλων των δαπανών του Κοινοτικού Προϋπολογισμού, συμπεριλαμβανομένης της ΚΑΠ, κατά τις διαπραγματεύσεις για τις “δημοσιονομικές προοπτικές” της περιόδου 2014-2020.³⁷ Οι γενικές τάσεις θα διαμορφωθούν στο πλαίσιο της στρατηγικής της ΕΕ με ορίζοντα το 2020 (“Ευρώπη 2020”), η οποία έχει διαδεχθεί τη στρατηγική της Λισσαβώνας. Όλες οι πολιτικές της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της ΚΑΠ και της Πολιτικής της Συνοχής, είναι αναγκαίο να στηρίξουν τη στρατηγική αυτή.³⁸

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι το ΕΣΠΑ αποτελεί την τελευταία μεταβίβαση διαρθρωτικών κοινοτικών πόρων τόσο σημαντικού ύψους στην Ελλάδα. Παράλληλα, νέα μέτρα εφαρμογής της ΚΑΠ θα ισχύσουν μετά το 2013, τα οποία θα επηρεάσουν το ύψος, τη σύνθεση και τον τρόπο καταβολής των σχετικών κονδυλίων.³⁹

4.3 ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ

Το οκτάμηνο Ιανουαρίου-Αυγούστου του 2010 το έλλειμμα του συνολικού ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και κεφαλαιακών μεταβιβάσεων διαμορφώθηκε σε 15,0 δισεκ.

ευρώ, έναντι 14,6 δισεκ. ευρώ την αντίστοιχη περίοδο του 2009, δηλαδή αυξήθηκε κατά 2,8%.

4.4 ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ

Το σύνολο των χρηματοοικονομικών συναλλαγών (επενδύσεων) κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Αυγούστου 2010 παρουσίασε καθαρή εισροή 16,4 δισεκ. ευρώ το 2010, έναντι 15,5 δισεκ. ευρώ το 2009. Ειδικότερα, καθαρή εισροή εμφάνισαν οι κατηγορίες των άμεσων επενδύσεων (ύψους 0,5 δισεκ. ευρώ) και των λοιπών επενδύσεων (ύψους 33,9 δισεκ. ευρώ), ενώ καθαρή εκροή (ύψους 18,1 δισεκ. ευρώ) εμφάνισε η κατηγορία των επενδύσεων χαρτοφυλακίου.

Όσον αφορά τις άμεσες επενδύσεις, η καθαρή εισροή κεφαλαίων μη κατοίκων για άμεσες επενδύσεις στην Ελλάδα ανήλθε σε 1,1 δισεκ. ευρώ (έναντι καθαρής εισροής 1,8 δισεκ. ευρώ την αντίστοιχη περίοδο του 2009). Οι κυριότερες εισροές κεφαλαίων μη κατοίκων για άμεσες επενδύσεις στην Ελλάδα αφορούν την εισροή 939 εκατ. ευρώ, λόγω συμμετοχής της Crédit Agricole SA στην αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος ΑΕ. Το ποσοστό συμμετοχής της Crédit Agricole SA στην Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος ΑΕ διαμορφώνεται πλέον σε 91% από

³⁶ Βλ. Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, 17.6.2010, European Commission, Enhancing economic policy coordination for stability, growth and jobs – Tools for stronger EU economic governance, COM, (2010) 367 final 30.6.2010, Συμβούλιο Ecofin 13.7.2010, συνέντευξη τύπου Υπουργού Οικονομικών 13.7.2010 και πρόσφατες νομοθετικές προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (δελτίο τύπου, 29.9.2010).

³⁷ Βλ. Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, EUCO 13/10, Βρυξέλλες, 17.6.2010.

³⁸ Βλ. ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής “Ευρώπη 2020, Στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη”, COM(2010)2020 τελικό, 3.3.2010.

³⁹ Για τις προοπτικές της ΚΑΠ, βλ. Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος για το έτος 2009, Πλαίσιο IX.3 Οι διεργασίες για το μέλλον της ΚΑΠ μετά το 2013 βρίσκονται σε εξέλιξη επί μακρόν. Στα αρμόδια θεσμικά όργανα της ΕΕ αναλύονται οι διάφορες πτυχές της ΚΑΠ και διατυπώνονται ποικίλες απόψεις. Για τις πρόσφατες εξελίξεις, βλ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, “Το μέλλον της ΚΑΠ στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο”, 13.4.2010, Συμβούλιο Γεωργίας και Αλιείας, Press Release, 17.5.10, Ομιλία του Επιτρόπου Dacian Ciolo, “The CAP and the EU2020 strategy”, Informal council of AGRI ministers, 1.6.2010 και European Commission, Enlarged Advisory Group on “CAP post-2013”, 3.6.2010, European Commission, Conference “CAP post-2013”, Βρυξέλλες, 19-20/7/2010 και δελτίο τύπου 16.7.2010. Το Νοέμβριο του 2010 η ΕΕ θα δημοσιεύσει σχετική ανακοίνωση για το μέλλον της ΚΑΠ και στα μέσα του 2011 θα ακολουθήσουν οι προτάσεις του αντίστοιχου νομοθετικού πλαισίου.

87,9%.⁴⁰ Εξάλλου, σημειώθηκε εκροή ύψους 0,65 δισεκ. ευρώ για άμεσες επενδύσεις στο εξωτερικό από κατοίκους Ελλάδος. Οι κυριότερες εκροές αφορούν επενδυτική δραστηριότητα στις βαλκανικές χώρες και στην Πολωνία.⁴¹ Το σχετικά χαμηλό επίπεδο των ξένων άμεσων επενδύσεων στην Ελλάδα αντανακλά τα διαρθρωτικά προβλήματα της οικονομίας και ιδίως τα στοιχεία δυσκαμψίας στις αγορές προϊόντων και εργασίας, τις αδυναμίες των υποδομών και τις περίπλοκες και χρονοβόρες γραφειοκρατικές διαδικασίες.

Στην κατηγορία των επενδύσεων χαρτοφυλακίου, την ίδια περίοδο, σημειώθηκε καθαρή εκροή ύψους 18,1 δισεκ. ευρώ (έναντι καθαρής εισροής 21,1 δισεκ. ευρώ την αντίστοιχη περίοδο του 2009). Ειδικότερα, σημειώθηκε εκροή κεφαλαίων λόγω μείωσης των τοποθετήσεων μη κατοίκων σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια (κατά 26,5 δισεκ. ευρώ), καθώς και σε μετοχές ελληνικών επιχειρήσεων (κατά 1,2 δισεκ. ευρώ). Εκροή ύψους 1,2 δισεκ. ευρώ σημειώθηκε επίσης λόγω της αύξησης των τοποθετήσεων κατοίκων σε μετοχές του εξωτερικού. Οι εκροές αυτές αντισταθμίστηκαν μόνο εν μέρει από την εισροή 10,4 δισεκ. ευρώ λόγω μείωσης των τοποθετήσεων των εγχώριων πιστωτικών ιδρυμάτων και θεσμικών επενδυτών σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια του εξωτερικού.

Στην κατηγορία των “λοιπών” επενδύσεων η καθαρή εισροή ύψους 33,9 δισεκ. ευρώ (έναντι καθαρής εκροής 6,8 δισεκ. ευρώ την αντίστοιχη περίοδο του 2009) οφείλεται κυρίως στον καθαρό δανεισμό του τομέα της γενικής κυβέρνησης ύψους 18,5 δισεκ. ευρώ στο πλαίσιο του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας, καθώς και στην αύξηση (εισροή) των τοποθετήσεων μη κατοίκων σε καταθέσεις και γeros στην Ελλάδα κατά 18,8 δισεκ. ευρώ. Οι εξελίξεις αυτές αντισταθμίστηκαν μερικώς από την αύξηση (εκροή) των τοποθετήσεων των εγχώριων πιστωτικών ιδρυμάτων και θεσμικών επενδυτών σε καταθέσεις και γeros στο εξωτερικό (κατά 4,2 δισεκ. ευρώ).

Τέλος, τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας διαμορφώθηκαν στο τέλος Αυγούστου 2010 σε 4,6 δισεκ. ευρώ.

⁴⁰ Εισροή ύψους 348 εκατ. ευρώ σημειώθηκε επίσης για την εξαγορά του κλάδου αρτοποιίας της Vivartia (πρώην Chipita) του ομίλου MIG από την εταιρεία ειδικού σκοπού UFIB (Κύπρος) συμφερόντων του σαουδαβικού ομίλου Olayan.

⁴¹ Οι σημαντικότερες εκροές αφορούν: α) εκροή 99 εκατ. ευρώ για την προικοδότηση του υποκαταστήματος της Eurobank στην Πολωνία EFG Eurobank Ergasias SA Polka A.K., β) εκροή 27 εκατ. ευρώ για τη συμμετοχή της MIG στην αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της MIG Real Estate Serbia B.V. γ) εκροή 15 εκατ. ευρώ για τη συμμετοχή της MIG στην αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της MIG Leisure and Real Estate Croatia B.V., δ) εκροή 44 εκατ. ευρώ για την εξαγορά από την ETE μετοχών της Finans Leasing (Τουρκία) και ε) εκροή 35 εκατ. ευρώ για την εξαγορά από την ETE μετοχών της Stopanska Banka AD (ΠΓΔΜ).

Πλαίσιο IV.2

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΟΣΤΟΥΣ-ΤΙΜΩΝ

Το σοβαρό έλλειμμα διεθνούς ανταγωνιστικότητας της Ελλάδος αντανακλάται στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, η ελλειμματικότητα του οποίου διευρύνθηκε μετά το 1998. Με δεδομένη τη μεγάλη σωρευτική απώλεια διεθνούς ανταγωνιστικότητας την οποία οι συνήθεις δείκτες Πραγματικής Σταθμισμένης Συναλλαγματικής Ισοτιμίας (ΠΣΣΙ) καταγράφουν για την Ελλάδα για την περίοδο μετά την ένταξή της στη ζώνη του ευρώ, έχει ενταθεί η συζήτηση γύρω από την έκταση του αναγκαίου “εσωτερικού” αποπληθωρισμού και “εσωτερικής υποτίμησης” προκειμένου να αποκατασταθεί η ισορροπία στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της χώρας. Στη συζήτηση αυτή, τα βασικά ερωτήματα που πρέπει να διερευνηθούν είναι τα εξής:

α. Ποια είναι η σωρευτική απώλεια διεθνούς ανταγωνιστικότητας (δ.α.) τιμών και κόστους εργασίας την περίοδο 2000-2009 και γιατί διαφέρουν τόσο μεταξύ τους οι σχετικές εκτιμήσεις των διεθνών οργανισμών;

β. Υποεκτιμούν ή υπερεκτιμούν οι συνήθεις δείκτες ΠΣΣΙ την πραγματική εξέλιξη της δ.α. τιμών της Ελλάδος; Πόσο εφικτή και αξιόπιστη είναι η κατασκευή και παρακολούθηση αντιπροσωπευτικότερων δεικτών για την Ελλάδα;

γ. Η διεθνής ανταγωνιστικότητα είναι μόνο θέμα σχετικών τιμών; Ποιος ο ρόλος της διεθνούς ανταγωνιστικότητας ως προς άλλους παράγοντες πλην των τιμών; Μπορεί να επιτευχθεί ισορροπία στο εξωτερικό ισοζύγιο μόνο μέσω βελτίωσης της ΠΣΣΙ; Πόσο επιδρά η δ.α. τιμών στα επιμέρους κονδύλια του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών (ΙΤΣ) της Ελλάδος και ειδικότερα στο ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών εκτός καυσίμων και πλοίων;

1. Διεθνής ανταγωνιστικότητα: έννοια και μέτρηση

Η διεθνής ανταγωνιστικότητα (δ.α) είναι μια ευρεία και πολύπτυχη έννοια για την οποία δεν υπάρχει ένας μοναδικός ή πλήρης ορισμός. Συνήθως η δ.α. εξετάζεται ως προς τις τιμές και το κόστος εργασίας (price and cost competitiveness), αλλά και ως προς άλλους οικονομικούς, διαρθρωτικούς, θεσμικούς και ποιοτικούς παράγοντες (non-price competitiveness). Για τη μέτρηση και αξιολόγησή της χρησιμοποιούνται, εναλλακτικά ή συμπληρωματικά, διάφοροι ποσοτικοί και ποιοτικοί δείκτες, τόσο σε μακροοικονομικό όσο και σε τομεακό ή μικροοικονομικό επίπεδο.

Η δ.α μιας οικονομίας δεν επιδρά μόνο στην εξαγωγική της επίδοση και το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, αλλά συνδέεται ευρύτερα με τη διατηρήσιμη άνοδο του κατά κεφαλήν εισοδήματος και τη γενικότερη εξέλιξη της κοινωνικής ευημερίας μιας χώρας σε σύγκριση με τις άλλες χώρες.¹

Η εξέλιξη της δ.α. μιας χώρας μπορεί να εξεταστεί με τέσσερις κυρίως τρόπους:

(α) σε μακροοικονομικό επίπεδο, με βάση τους δείκτες των σταθμισμένων συναλλαγματικών ισοτιμιών (effective exchange rates),

(β) με βάση δείκτες που καταγράφουν την εξέλιξη των μεριδίων αγοράς του συνόλου της οικονομίας ή τομέων ή επιμέρους κλάδων,

(γ) σε μικροοικονομικό επίπεδο, με βάση δείκτες που αφορούν συγκεκριμένες επιχειρήσεις και οικονομικούς κλάδους και όχι τις εθνικές οικονομίες ως σύνολο (ανάλυση αυτού του τύπου παρέχει λ.χ. σε ετήσια βάση η Ευρωπαϊκή Επιτροπή²) και

(δ) συνολικά, με βάση σύνθετους δείκτες παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας που συνοψίζουν την εξέλιξη σειράς οικονομικών, κοινωνικών, θεσμικών, τεχνολογικών και άλλων παραμέτρων.

2. Οι δείκτες ΠΣΣΙ: μεθοδολογία κατασκευής και μειονεκτήματα

Ανάμεσα στους δείκτες μέτρησης της δ.α ως προς τις τιμές και το κόστος, οι ευρύτερα χρησιμοποιούμενοι είναι οι δείκτες της πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας

1 Ορισμούς για τη δ.α. βλ. μεταξύ άλλων: Εθνικό Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης (2008), European Commission (2009α) και Bennett et al. (2008).

2 Ανάλυση μικροοικονομικών δεικτών δ.α. που μετρούν την “ικανότητα για ανάπτυξη” των επιχειρήσεων, καθώς και μια συνοπτική εικόνα των εξελίξεων κατά χώρα, δημοσιεύει κατ’ έτος η Έκθεση για την Ευρωπαϊκή Ανταγωνιστικότητα των εμπειρογνομόνων της Ευρ. Επιτροπής, η οποία καθιερώθηκε το 1994 (βλ. European Commission, 2009α).

(ΠΣΣΙ), οι οποίοι αντανakλούν τη διαχρονική μεταβολή της δ.α. ως προς τις τιμές ή το κόστος παραγωγής μιας οικονομίας σε σύγκριση με τους εμπορικούς εταίρους της. Η άνοδος του δείκτη ΠΣΣΙ αντανakλά υποχώρηση της δ.α. και αντίστροφα η μείωση του δείκτη αντανakλά βελτίωση της δ.α.

Ο δείκτης της ΠΣΣΙ προκύπτει από την προσαρμογή του δείκτη της Ονομαστικής Σταθμισμένης Συναλλαγματικής Ισοτιμίας (ΟΣΣΙ) με έναν από τους διαφόρους καταρτιζόμενους δείκτες σχετικών τιμών ή σχετικού κόστους εργασίας. Ο δείκτης ΠΣΣΙ αποτελεί το σταθμικό γεωμετρικό μέσο όρο των διμερών (με κάθε εμπορικό εταίρο) εξελίξεων στις συναλλαγματικές ισοτιμίες και τις σχετικές τιμές ή το κόστος. Ως συντελεστής στάθμισης κάθε χώρας-εταίρου χρησιμοποιείται το ποσοστιαίο μερίδιο της χώρας-εταίρου στο εξωτερικό εμπόριο της χώρας αναφοράς για ένα συγκεκριμένο έτος ή περίοδο ετών.

Αν και η ανωτέρω μεθοδολογία κατασκευής των δεικτών ΠΣΣΙ είναι ενιαία, οι σχετικές εκτιμήσεις μπορεί να διαφέρουν και μάλιστα σημαντικά, ανάλογα με: (α) τη σύνθεση του δείγματος των εμπορικών εταίρων και τον αριθμό τους, (β) τον τρόπο υπολογισμού των σταθμίσεων που χρησιμοποιούνται για τους εταίρους αυτούς, (γ) το έτος ή τη χρονική περίοδο με βάση την οποία υπολογίζονται οι συντελεστές στάθμισης και (δ) τους δείκτες μεταβολής τιμών ή κόστους εργασίας που επιλέγονται.

Οι συντελεστές στάθμισης όλων των δεικτών, σύμφωνα με τη συνήθη πρακτική, υπολογίζονται με βάση τις εισαγωγές και εξαγωγές μόνο των αγαθών και συγκεκριμένα των προϊόντων της μεταποίησης (κατηγορίες 5-8 της διεθνούς ταξινόμησης SITC) και χρησιμοποιούν διπλή στάθμιση των εξαγωγών (double-weighting scheme), δηλ. λαμβάνουν υπόψη και τον ανταγωνισμό στις τρίτες χώρες (third-market effect). Δεν συνυπολογίζουν όμως το εμπόριο των αγροτικών προϊόντων και των υπηρεσιών (μεταφορές, ταξιδιωτικές υπηρεσίες, χρηματοοικονομικές δραστηριότητες κ.λπ.), παρότι σε ορισμένες χώρες αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό (λ.χ. στην Ελλάδα, την Κύπρο, τη Μάλτα).

Οι συνηθέστεροι δείκτες μεταβολής τιμών και κόστους που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό των ΠΣΣΙ είναι έξι: οι τιμές των εξαγόμενων προϊόντων, ο δείκτης τιμών καταναλωτή (ΔΤΚ), ο δείκτης τιμών παραγωγού (ΔΤΠ), το κόστος εργασίας ανά μονάδα παραγόμενου προϊόντος στη μεταποίηση (ΚΕαΜΠΜ) και στο σύνολο της οικονομίας (ΚΕαΜΠΣΟ) και ο αποπληθωριστής του ΑΕΠ.

Η αναλυτική σύγκριση και αξιολόγηση των ανωτέρω δεικτών δεν φαίνεται να τεκμηριώνει την υπεροχή ενός συγκεκριμένου από αυτούς, δεδομένου ότι κάθε δείκτης παρουσιάζει τόσο πλεονεκτήματα όσο και αδυναμίες είτε σε θεωρητικό ή σε εμπειρικό επίπεδο.³ Γι' αυτό είναι χρήσιμο να παρακολουθείται η εξέλιξη όλων των διαθέσιμων δεικτών. Η διασταύρωση των ευρημάτων κάθε δείκτη επιτρέπει την εξαγωγή ασφαλέστερων συμπερασμάτων. Η επιλογή του καταλληλότερου και αντιπροσωπευτικότερου δείκτη τιμών — άρα και δείκτη ΠΣΣΙ — συνήθως γίνεται με βάση: (α) το σκοπό της ανάλυσης και (β) την ποιότητα, τη διαθεσιμότητα (έγκαιρη διάθεση των στοιχείων και μήκος χρονολογικής σειράς) και τη συγκρισιμότητα των στοιχείων.

3 Για μια συνοπτική επισκόπηση των χαρακτηριστικών των διαφόρων δεικτών ΠΣΣΙ και των εμπειρικών ευρημάτων σχετικά με την ερμηνευτική τους ικανότητα, βλ. μεταξύ άλλων Α. Μανασάκη, Χ. Κατηφόρης και Μ. Βασαράνη (2010), "Η διεθνής ανταγωνιστικότητα και το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος", στον τόμο *Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής*, Τράπεζα της Ελλάδος.

Η κατασκευή των πλέον διαδεδομένων δεικτών ΠΣΣΙ στηρίζεται στη μεθοδολογία της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών (BIS) (Turner and Van't dack, 1993, και Klau and Fung, 2006), και της ΕΚΤ (Buldorini et al., 2002). **Η εξέλιξη των δεικτών της ΠΣΣΙ αποτελεί όμως μόνο ένδειξη της πραγματικής εξέλιξης της ανταγωνιστικότητας**, δεδομένου ότι η κατάρτιση των σχετικών δεικτών βασίζεται σε δύο θεωρητικές υποθέσεις: (α) η κάθε χώρα εξάγει ένα μόνο αγαθό (γι' αυτό χρησιμοποιούνται ενιαίες σταθμίσεις εμπορίου για το σύνολο των εξαγόμενων αγαθών) και (β) η ελαστικότητα υποκατάστασης μεταξύ των αγαθών των διαφόρων χωρών είναι σταθερή. Οι δύο αυτές υποθέσεις είναι απλουστευτικές και εμπειρικά απορρίπτονται (βλ. λ.χ. Spilimbergo and Vamvakidis, 2000, και Klau and Fung, 2006). Επομένως, οι δείκτες θα πρέπει να ερμηνεύονται με προσοχή, λαμβανομένου υπόψη του βαθμού στον οποίο οι συγκεκριμένες υποθέσεις απηχούν την πραγματικότητα.

Ως προς τις σταθμίσεις που χρησιμοποιούνται στους δείκτες ΠΣΣΙ, κυριότερο μεθοδολογικό πρόβλημα θεωρείται το γεγονός ότι αυτές δεν συνυπολογίζουν: (α) το διεθνές εμπόριο υπηρεσιών, (β) την τομεακή και κλαδική διάρθρωση, δηλ. τις σταθμίσεις του διεθνούς εμπορίου κατά κλάδο δραστηριότητας (τριπλή στάθμιση μεριδίων, triple-weighting scheme), επειδή συνήθως οι χώρες δεν ανταγωνίζονται μεταξύ τους στους ίδιους κλάδους (Esteves and Reis, 2006, και Bennett and Zarnic, 2008), (γ) το διαφορετικό βαθμό περιεκτικότητας των εξαγωγών σε εισαγωγές (import content of exports)⁴ για κάθε χώρα, ο οποίος όσο υψηλότερος είναι τόσο περισσότερο αποδυναμώνει την ερμηνευτική δύναμη των μεταβολών της ΠΣΣΙ για την εξέλιξη του εμπορικού ισοζυγίου (ECB, 2005).

Το εμπόριο των αγροτικών προϊόντων δεν συμπεριλαμβάνεται στους συνήθεις δείκτες ΠΣΣΙ, δεδομένου ότι το μερίδιο των προϊόντων αυτών στο σύνολο του εξωτερικού εμπορίου αγαθών στις προηγμένες οικονομίες είναι συνήθως μικρό. Επίσης, οι τιμές των αγροτικών προϊόντων υπόκεινται σε έντονες διακυμάνσεις λόγω της εποχικότητας της αγροτικής παραγωγής και των καιρικών φαινομένων. Επιπλέον, οι τιμές των αγροτικών προϊόντων των κρατών-μελών της ΕΕ-27 διαμορφώνονται σε μεγάλο βαθμό στο πλαίσιο της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) (Buldorini et al., 2002).

Ο συνυπολογισμός του διεθνούς εμπορίου υπηρεσιών στις σταθμίσεις των δεικτών ΠΣΣΙ είναι επιθυμητός, αλλά υπάρχουν προβλήματα τόσο σε θεωρητικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο μετρήσεων. Η ΕΚΤ, στο πλαίσιο της δημοσίευσης εναρμονισμένων εθνικών δεικτών ανταγωνιστικότητας (ΕνΔΑ - HCI), εν όψει της αυξανόμενης σημασίας του διεθνούς εμπορίου στις υπηρεσίες, προέβη σε διερεύνηση των διαθέσιμων στοιχείων. Λόγω προβλημάτων στη διαθεσιμότητα, τη συγκρισιμότητα και την αξιοπιστία των σχετικών στοιχείων, κυρίως όσον αφορά τις τιμές των εξαγόμενων υπηρεσιών, η κατάρτιση τέτοιων δεικτών ΠΣΣΙ μετατέθηκε για το μέλλον. Επίσης διατυπώθηκε η άποψη ότι, ακόμη και αν είναι εφικτή, δεν είναι σκόπιμη η κατασκευή ενός ενιαίου δείκτη για τα αγαθά και τις υπηρεσίες, αλλά είναι προτιμότερη η κατασκευή δεικτών ΠΣΣΙ οι οποίοι θα μετρούν χωριστά την ανταγωνιστικότητα τιμών στα αγαθά και στις υπηρεσίες.

Οι συνήθεις δείκτες ΠΣΣΙ ενδέχεται να υποεκτιμούν την απώλεια δ.α., ιδίως την τελευταία δεκαετία, δεδομένου ότι υπολογίζουν μόνο τις μεταβολές και όχι το γενικό επίπεδο των τιμών ή του κόστους εργασίας (Esteves, 2007). Το επίπεδο τιμών, όταν διαφέρει σημαντικά μεταξύ

4 Η ΕΚΤ (ECB, 2005) υπολόγισε ότι ο βαθμός περιεκτικότητας των εξαγωγών σε εισαγωγές αυξάνεται διαχρονικά και διαφέρει σημαντικά για κάθε χώρα. Το 2000 λ.χ. κυμαίνονταν μεταξύ 35% (Ιταλία) και 59% (Ολλανδία).

χωρών, ενδέχεται να ερμηνεύει καλύτερα τις παρατηρούμενες μεταβολές στη γεωγραφική διάρθρωση και τα μερίδια του εξωτερικού εμπορίου. Η αλματώδης αύξηση, την τελευταία δεκαετία, της συμμετοχής των αναδυομένων ασιατικών οικονομιών (που χαρακτηρίζονται από χαμηλό κόστος παραγωγής) στο παγκόσμιο εμπόριο και η συνακόλουθη μείωση των μεριδίων αγοράς των προηγμένων οικονομιών, ακόμη και των πιο “ανταγωνιστικών” από αυτές με βάση την εξέλιξη των δεικτών ΠΣΣΙ (European Commission, 2009β), υπογραμμίζει αυτό το μειονέκτημα των δεικτών ΠΣΣΙ.

3. Οι δείκτες ΠΣΣΙ για την Ελλάδα και εναλλακτικοί υπολογισμοί

Παρά τις διαφοροποιήσεις ως προς το δείγμα και τις σταθμίσεις των εμπορικών εταίρων ή τους χρησιμοποιούμενους αποπληθωριστές, η διαχρονική εξέλιξη όλων των δεικτών ΠΣΣΙ οι οποίοι καταρτίζονται από την Τράπεζα της Ελλάδος, την ΕΚΤ, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τον ΟΟΣΑ, το ΔΝΤ, και την Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών (BIS), τεκμηριώνει τη σχεδόν συνεχή απώλεια δ.α. **πολύ πριν από την ένταξη της Ελλάδος στη ζώνη του ευρώ, ήδη από το 1987**. Εξαιρέση αποτελεί η περίοδος 1997-2000, οπότε σημειώθηκε πρόσκαιρη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας που οφειλόταν στην ένταξη της δραχμής στον Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών το 1998 με ταυτόχρονη υποτίμησή της, στη σημαντική μείωση του ελληνικού πληθωρισμού στο πλαίσιο της προσπάθειας για επίτευξη των κριτηρίων του Μάαστριχτ για ένταξη στην ΟΝΕ και στη μεγάλη υποχώρηση της ισοτιμίας του ecu/ευρώ.

Την περίοδο μετά την είσοδο της Ελλάδος στη ζώνη του ευρώ (2000-2009), η σωρευτική επιδείνωση της δ.α. με βάση το μέσο όρο όλων των διαθέσιμων ευρύτερων δεικτών ΠΣΣΙ διαμορφώνεται **μεταξύ 11,0% και 19,5%, ανάλογα με το είδος του δείκτη**: 19,5% με βάση τους δείκτες τιμών (ΔΤΚ και εξαγωγών), 16,2% με βάση τον αποπληθωριστή του ΑΕΠ, 17,7% με βάση το ΚΕΑΜΠΣΟ και 11,0% με βάση το ΚΕΑΜΠΜ. Η σωρευτική επιδείνωση της δ.α. τιμών έναντι των χωρών της ζώνης του ευρώ με βάση το σχετικό δείκτη που καταρτίζει η Τράπεζα της Ελλάδος κυμαίνεται μεταξύ του 9,2% (με βάση τους ΔΤΚ) και 17,5% με βάση το ΚΕΑΜΠΣΟ (βλ. πίνακα).

Σωρευτική μεταβολή 2000-2009 διαθέσιμων ευρύτερων δεικτών ΠΣΣΙ για την Ελλάδα

(ποσοστά %)

Δείκτες ΠΣΣΙ με βάση:	Τράπεζα της Ελλάδος	ΕΚΤ	Ευρωπαϊκή Επιτροπή	ΟΟΣΑ	ΔΝΤ	ΤΑΔ	Αριθμ. μέσος
ΔΤΚ (CPI)	18,6 (28) 9,2 (15)	20,6 (56)	15,0 (40) 17,6 (35)	20,3 (41)	21,4 (32)*	18,8 (57) 22,0 (26)	19,5
Τιμές εξαγωγών (export prices)			19,3 (35)				19,3
ΚΕΑΜΠΜ (ULCM)			5,3 (35)	18,8 (41)	8,8 rel (26)** (-2,4 reu)		11,0
ΚΕΑΜΠΣΟ (ULCT ή ULCE)	27,0 (28) 17,5 (15)	20,8 (36)	14,7 (35)				17,7
Αποπληθωριστής ΑΕΠ (GDP deflator)		17,9 (36)	14,5 (35)				16,2

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος, ΕΚΤ, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΟΟΣΑ, ΔΝΤ-IFS, ΤΑΔ (BIS) .

* Σύμφωνα με το ΔΝΤ-IFS ο δείκτης αυτός λαμβάνει υπόψη το εμπόριο υπηρεσιών (λ.χ. τον τουρισμό), στις σταθμίσεις των εμπορικών εταίρων όπου αυτό είναι εφικτό.

** Νέος δείκτης του ΔΝΤ-IFS από το Μάρτιο του 2010. Αυτός ο δείκτης (rel) αντικατέστησε τον προηγούμενο (reu) σε όλες τις χώρες. Σημείωση: Ο αριθμός σε παρένθεση είναι ο αριθμός των εμπορικών εταίρων έναντι των οποίων υπολογίζεται κάθε διαθέσιμος δείκτης της ΠΣΣΙ. Ο δείκτης με ένδειξη (15) υπολογίζεται έναντι των λοιπων χωρών της ζώνης του ευρώ. Θετική (αρνητική) μεταβολή της ΠΣΣΙ αντανακλά χειρότερη (βελτίωση) της διεθνούς ανταγωνιστικότητας.

Μεγάλη σωρευτική υπερτίμηση της ΠΣΣΙ διαπιστώνεται όχι μόνο σε σχέση με το έτος 2000, αλλά και από την απόκλισή της το 2008 έναντι διαφόρων εκτιμήσεων για το επίπεδο “ισορροπίας” της: α) έναντι του μακροχρόνιου μέσου όρου σχεδόν πέντε δεκαετιών, όπου διαπιστώνεται απόκλιση από 9% (με βάση τους ΔΤΚ) έως 36% (με βάση το κόστος εργασίας), β) έναντι του επιπέδου της κατά το έτος “εξωτερικής ισορροπίας” (1994), όταν το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος σχεδόν μηδενίστηκε, όπου διαπιστώνεται απόκλιση από 14% (με βάση τους ΔΤΚ) έως 28% (με βάση το κόστος εργασίας) και γ) έναντι των εκτιμήσεων διεθνών οργανισμών για τη “συναλλαγματική ισοτιμία ισορροπίας”, όπου διαπιστώνεται υπερτίμηση της ΠΣΣΙ κατά 13% έως 34% (IMF, 2007 και 2009, και European Commission, 2009β).

Οι διαφορές στο μέγεθος της σωρευτικής ανατίμησης για την περίοδο 2000-2009 μεταξύ των δημοσιευμένων δεικτών ΠΣΣΙ οφείλονται κυρίως στους χρησιμοποιούμενους αποπληθωριστές και όχι στις διαφορές ως προς τις σταθμίσεις. Μεγαλύτερες διαφορές παρουσιάζουν συνήθως οι υπολογισμοί της ΠΣΣΙ με βάση το ΚΕαΜΠ (βλ. πίνακα), ιδίως μετά τη σημαντική αναθεώρηση, το καλοκαίρι του 2009, των σειρών ΚΕαΜΠΜ που χρησιμοποιούν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το ΔΝΤ. Οι σειρές αυτές προκύπτουν από το λόγο της μέσης μισθολογικής δαπάνης στη μεταποίηση προς τη μέση παραγωγικότητα στη μεταποίηση.

Οι συνήθεις δείκτες ΠΣΣΙ ενδέχεται να υπερεκτιμούν τη σωρευτική ανατίμηση σε χώρες όπως η Ελλάδα, η οποία εισάγει κυρίως αγαθά (77% των συνολικών εισαγωγών την περίοδο 2000-2009) και εξάγει κυρίως υπηρεσίες (65% των συνολικών εξαγωγών την περίοδο 2000-2009). Η Ελλάδα μάλιστα εμφανίζει το μεγαλύτερο ποσοστό εξαγωγών υπηρεσιών επί του συνόλου των εξαγωγών μεταξύ των χωρών-μελών του ΟΟΣΑ. Στις περισσότερες χώρες οι εισαγωγές και εξαγωγές υπηρεσιών δεν υπερβαίνουν το 1/3 των εισαγωγών και εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων. Αναλυτικά, στο ισοζύγιο υπηρεσιών της Ελλάδος την περίοδο 2000-2009 οι εισπράξεις από τις μεταφορές (κυρίως ναυτιλία) και οι εισπράξεις από ταξιδιωτικές υπηρεσίες ανέρχονται στο 48% και 42% των συνολικών εισπράξεων αντίστοιχα (στοιχεία Τράπεζας της Ελλάδος). Ωστόσο, οι εισπράξεις από τη ναυτιλία δεν επηρεάζονται από τις σχετικές τιμές, αλλά από άλλους διεθνείς παράγοντες.

Όμως, ο συνυπολογισμός του διεθνούς εμπορίου υπηρεσιών (τουρισμός κ.λπ.) στις σταθμίσεις των εμπορικών εταίρων για το δείκτη ΠΣΣΙ-ΔΤΚ από το ΔΝΤ — το μόνο δείκτη αυτού του είδους — δεν έδωσε διαφορετικά αποτελέσματα ως προς τη σωρευτική απώλεια ανταγωνιστικότητας της Ελλάδος (21,4% την περίοδο 2000-2009) από εκείνα που προκύπτουν από τους συνήθεις δείκτες. Σε παλαιότερη εμπειρική μελέτη το ΔΝΤ είχε εκτιμήσει ότι ένας δείκτης ΠΣΣΙ βασισμένος στους κυριότερους εμπορικούς εταίρους μόνο στο διεθνές εμπόριο υπηρεσιών⁵ και όχι στη μεταποίηση δείχνει σωρευτική απώλεια δ.α. 35,2% την περίοδο 2000-2006, ωστόσο ο υπολογισμός αυτός βασίζεται στο ΚΕαΜΠΜ και όχι στο ΚΕαΜΠΣΟ ή στον ΔΤΚ (Bennett and Zarnic, 2008). Αντίθετα, άλλες μελέτες βρίσκουν μικρότερη σωρευτική απώλεια δ.α. τιμών όταν υπολογίζουν την ΠΣΣΙ με βάση σταθμίσεις εμπορίου μόνο για τις υπηρεσίες και τον ΔΤΚ ως αποπληθωριστή, περί το 5% την περίοδο 2000-2009 (Malliaropoulos, 2010).⁶

5 Οι σταθμίσεις μεγάλων οικονομιών, όπως των ΗΠΑ, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιαπωνίας στο εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδος αυξάνονται όταν υπολογίζονται οι κυριότεροι διεθνείς ανταγωνιστές της Ελλάδος στις υπηρεσίες και όχι στη μεταποίηση, ενώ οι σταθμίσεις των αναδυόμενων οικονομιών μειώνονται.

6 Στη μελέτη αυτή υπολογίζονται ίσοι συντελεστές στάθμισης, που εκτιμώνται με βάση μόνο 6 εμπορικούς εταίρους, ενώ το κριτήριο επιλογής τους είναι μόνο ο τόπος τουριστικού προορισμού. Επίσης, δεν γίνεται διπλή στάθμιση εξαγωγών, δηλ. δεν λαμβάνεται υπόψη ο ανταγωνισμός από τρίτες αγορές (π.χ. ο ανταγωνισμός τον οποίο δέχεται η Ελλάδα για τραπεζικές ή τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες στη Βουλγαρία από εταιρείες των ΗΠΑ ή της Γερμανίας).

Εάν στις σταθμίσεις των εμπορικών εταίρων συνυπολογιστεί η ετερογένεια ως προς την κατά προϊόν σύνθεση του εμπορίου, μάλλον βελτιώνεται η εξέλιξη της δ.α. τιμών της Ελλάδος μετά το 2000. Το γεγονός ότι δύο χώρες εξάγουν στην ίδια τρίτη χώρα δεν σημαίνει απαραίτητα ότι ανταγωνίζονται μεταξύ τους, αφού μπορεί στην πραγματικότητα να εξάγουν τελείως διαφορετικά προϊόντα. Σε σχετικούς υπολογισμούς των σταθμίσεων των εμπορικών εταίρων όπου λαμβάνεται υπόψη η κατά προϊόν εξειδίκευση (triple-weighting scheme) για τις χώρες της ζώνης του ευρώ, εκτιμήθηκε για την Ελλάδα μικρότερη στάθμιση των προηγμένων χωρών και μεγαλύτερη των αναδυόμενων οικονομιών (Esteves and Reis, 2006). Σε σχετική μελέτη του ΔΝΤ όπου στις σταθμίσεις υπολογίζεται η ετερογένεια στην κατά προϊόν σύνθεση του εμπορίου, εκτιμάται μικρότερη σωρευτική απώλεια της ΠΣΣΙ-ΚΕΑΜΠΜ κατά 7% την περίοδο 2000-2006 (Bennett and Zarnic, 2008).

4. Πόσο επιδρά η δ.α. τιμών στο ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών;

Η εξαγωγική επίδοση της Ελλάδος υπήρξε καλύτερη και η απώλεια μεριδίων αγοράς μικρότερη τη δεκαετία 1998-2008 σε σύγκριση με εκείνη που θα αναμενόταν με βάση την αρνητική εξέλιξη των διαθέσιμων δεικτών ΠΣΣΙ (European Commission, 2009β και 2010α). Επίσης, παρά τη συνεχή χειροτέρευση των δεικτών ανταγωνιστικότητας τιμών, το ισοζύγιο αγαθών χωρίς καύσιμα και πλοία,⁷ αν και έντονα ελλειμματικό, δεν χειροτέρεψε τη δεκαετία του 2000 ως ποσοστό του ΑΕΠ. Συγκεκριμένα, το έλλειμμα αυτό, από 13,9% του ΑΕΠ το 2000, βελτιώθηκε σταδιακά στο 10,3% το 2005 και στη συνέχεια χειροτέρεψε οριακά, φθάνοντας το 11,4% του ΑΕΠ το 2008, ενώ το 2009 υποχώρησε στο 8,3% του ΑΕΠ. Αντιστοίχως, το πλεόνασμα του ισοζυγίου υπηρεσιών, παρά τη συνεχή χειροτέρευση των δεικτών ΠΣΣΙ, δεν μειώθηκε τη δεκαετία του 2000. Από 6,8% του ΑΕΠ το 2000, βελτιώθηκε σταδιακά στο 8,3% το 2004 και στη συνέχεια χειροτέρεψε οριακά, φθάνοντας το 7,2% του ΑΕΠ το 2008, ενώ το 2009 υποχώρησε στο 5,3% του ΑΕΠ.

Οι ανωτέρω παρατηρήσεις οδηγούν στο συμπέρασμα ότι στην περίπτωση της Ελλάδος, όπως και άλλων οικονομιών, εκτός της δ.α. τιμών, υπάρχουν και άλλοι παράγοντες, μόνιμοι ή πρόσκαιροι, οι οποίοι διαδραματίζουν εξίσου σοβαρό ρόλο στην εξέλιξη του εμπορικού ισοζυγίου. Μερικοί από αυτούς ενδέχεται να είναι οι εξής:

(α) Οι διαφορετικές για κάθε χώρα ελαστικότητες των καθαρών εξαγωγών ως προς την ΠΣΣΙ, οι οποίες μπορεί να αντανakλούν τη σύνθεση και εξέλιξη (1) της τομεακής, κλαδικής ή κατά προϊόν σύνθεσης των εξαγωγών ή/και (2) της γεωγραφικής διάρθρωσης του εξωτερικού εμπορίου. Στην περίπτωση της Ελλάδος έχουν επισημανθεί ως σημαντικοί παράγοντες η γεωγραφική εξειδίκευση του εξωτερικού εμπορίου προς τις χώρες της ΝΑ Ευρώπης (OECD, 2009) και η βελτίωση της κατά προϊόν σύνθεσης των εξαγωγών (IMF, 2008). Η μακροχρόνια ελαστικότητα του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών ως προς την ΠΣΣΙ πάντως εκτιμήθηκε πρόσφατα για την Ελλάδα στο -0,19 (Brissimis et al., 2010).

(β) Η σημαντική επίδραση που ασκούν στη δ.α. άλλοι παράγοντες πλην των σχετικών τιμών (non-price competitiveness). Σύμφωνα με τη “νέα θεωρία του διεθνούς εμπορίου”, η αύξηση

7 Η συνήθης σύνδεση των δεικτών ΠΣΣΙ μόνο με το συνολικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών ή με το ισοζύγιο αγαθών συμπεριλαμβανομένων πλοίων και καυσίμων, ιδίως την περίοδο μετά το 2004, μπορεί να οδηγήσει σε εσφαλμένα συμπεράσματα. Τα ισοζύγια καυσίμων και πλοίων (το δεύτερο άρχισε να υπολογίζεται χωριστά από το 2002) διαδραμάτισαν σοβαρό ρόλο στην επιδείνωση του ισοζυγίου αγαθών την περίοδο 2005-2008, για λόγους όμως που δεν συνδέονται με τη χειροτέρευση της ανταγωνιστικότητας ως προς τις τιμές. Συγκεκριμένα, το αθροιστικό έλλειμμα των ισοζυγίων καυσίμων και πλοίων διευρύνθηκε σταδιακά, από 2,2% του ΑΕΠ το 2000 και 2,3% το 2004 σε 7,1% το 2008 και 4,6% του ΑΕΠ το 2009.

της διαφοροποίησης των διεθνώς προσφερόμενων προϊόντων, τόσο σε όρους ποιότητας (vertical differentiation) όσο και σε όρους ποικιλίας (horizontal differentiation), είναι σοβαρός προσδιοριστικός παράγοντας για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της εξαγωγικής επίδοσης μιας οικονομίας (Krugman, 1989). Στο πλαίσιο αυτό, έχει παρατηρηθεί ότι η σημασία της δ.α. ως προς τις τιμές και το κόστος για την ερμηνεία των εξελίξεων του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών, τόσο της Ελλάδος όσο και αρκετών άλλων κρατών-μελών της ΕΕ, βαίνει διαχρονικά μειούμενη, ενώ αυξάνεται συνεχώς η σημασία της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας, καθώς και των άλλων παραγόντων που επηρεάζουν την εξαγωγική επίδοση μιας χώρας (βλ. π.χ. Di Mauro and Forster, 2008).

Από τις μελέτες “ανάλυσης σταθερών μεριδίων αγοράς” (CMSA), διαφαίνεται απώλεια “συνολικής” ανταγωνιστικότητας (price and non-price) για την Ελλάδα την περίοδο 1996-2007, η οποία εν μέρει αντισταθμίστηκε από την ευνοϊκή επίδραση της εξέλιξης της διάρθρωσης των εξαγωγών κατά προϊόν και γεωγραφικό προορισμό (βλ. Cafiso, 2009).⁸

Οι διάφοροι δείκτες που σχετίζονται με την εξέλιξη της δ.α. πλην των τιμών συχνά παρέχουν αντιφατικά ή διαχρονικώς μη συγκρίσιμα συμπεράσματα (π.χ. λόγω αύξησης του αριθμού των εξεταζόμενων χωρών), ενώ εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την περίοδο αναφοράς. Ωστόσο αποτελούν χρήσιμες ενδείξεις. Τέτοιοι δείκτες είναι λ.χ. οι σύνθετοι δείκτες παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας (global competitiveness indicators), οι οποίοι καταρτίζονται από διεθνείς οργανισμούς και λαμβάνουν υπόψη ευρύτερους οικονομικούς, κοινωνικούς, θεσμικούς και τεχνολογικούς παράγοντες που συνδιαμορφώνουν τελικά τη διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα. Από τη συγκριτική και διαχρονική εξέλιξη δύο από τους γνωστότερους δείκτες (αυτών που καταρτίζονται από το Institute of Management of Development – IMD και το World Economic Forum – WEF) για την Ελλάδα και τους βασικούς της εμπορικούς εταίρους την περίοδο 1995-2009 συνάγεται ότι η διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα της Ελλάδος είναι συγκριτικά πολύ χαμηλή τόσο εντός της ζώνης του ευρώ όσο και διεθνώς.⁹

Η δ.α. θα πρέπει να εξετάζεται και σε επίπεδο επιχείρησης. Μερικοί από τους βασικότερους παράγοντες που προσδιορίζουν τη δ.α. σε μικροοικονομικό επίπεδο είναι ο βαθμός ευκολίας πρόσβασης στην αγορά, το μέγεθος της αγοράς, το τεχνολογικό επίπεδο και το θεσμικό πλαίσιο. Σημαντικά στοιχεία επίσης είναι η αύξηση του εγχώριου ανταγωνισμού, η προώθηση της τεχνολογικής προόδου και της εξωστρέφειας (και μέσω της αύξησης των ξένων άμεσων επενδύσεων) με ταυτόχρονη βελτίωση του διοικητικού, θεσμικού και φορολογικού πλαισίου. Η βελτίωση των σχετικών τιμών και αμοιβών των παραγωγικών συντελεστών των κλάδων των διεθνώς εξαγωγίμων αγαθών εις βάρος των υπολοίπων (κυρίως του ευρύτερου δημόσιου τομέα) είναι κομβικής σημασίας.

5. Συμπεράσματα

Οι συνήθεις δείκτες ΠΣΣΙ που δημοσιεύονται έχουν μειονεκτήματα και περιορισμένη ερμηνευτική και προβλεπτική ισχύ. Από τη μεταξύ τους σύγκριση και αξιολόγηση προκύπτει ότι

8 Οι μελέτες αυτές όμως δεν διαχωρίζουν την επίδραση στα μερίδια αγοράς της δ.α. τιμών από την επίδραση της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας.

9 Σύμφωνα με το δείκτη του IMD, η Ελλάδα το 1995 κατέταξε 39η μεταξύ 44 κρατών, το 2007 στην 36η θέση μεταξύ 55 κρατών και το 2009 στην 52η θέση μεταξύ 57 κρατών. Σύμφωνα με το δείκτη του WEF, η Ελλάδα το 1999 κατέταξε 41η στις 59 χώρες, το 2006 στην 47η θέση μεταξύ 125 κρατών, το 2009 στην 71η θέση μεταξύ 133 κρατών και το 2010 υποχώρησε περαιτέρω στην 83η θέση μεταξύ 139 κρατών.

δεν τεκμηριώνεται η υπεροχή ενός συγκεκριμένου δείκτη ΠΣΣΙ, λόγω θεωρητικών/αναλυτικών ή εμπειρικών αδυναμιών. Στην περίπτωση της Ελλάδος, ο συνυπολογισμός, κατά την κατάρτιση των δεικτών ΠΣΣΙ, και άλλων δεδομένων όπως το διεθνές εμπόριο υπηρεσιών, η κατά προϊόν σύνθεση και το γενικό επίπεδο τιμών επηρεάζει την εκτίμηση της σωρευτικής απώλειας δ.α., αν και όχι προς την ίδια κατεύθυνση. Μέχρι στιγμής όμως, δεν έχουν υιοθετηθεί διεθνώς άλλοι πιο συνεπείς και αξιόπιστοι δείκτες, κυρίως λόγω έλλειψης επαρκών και συγκρίσιμων στοιχείων ως προς τις υπηρεσίες. Παρά τις αδυναμίες τους, οι συνήθεις δείκτες ΠΣΣΙ παρέχουν μια γενική αλλά σαφή ένδειξη για την εξέλιξη της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων στην εγχώρια και την εξωτερική αγορά. Η παρακολούθηση της εξέλιξης των δεικτών ΠΣΣΙ, παράλληλα με την εξέλιξη ευρύτερων δεικτών ανταγωνιστικότητας, όπως και άλλων ποιοτικών και ποσοτικών παραγόντων γενικότερης σημασίας, κρίνεται αναγκαία και χρήσιμη, διότι παρέχει μια ισχυρή ένδειξη για την εξέλιξη των μακροοικονομικών, διαρθρωτικών, θεσμικών και άλλων προβλημάτων που αντιμετωπίζει η Ελλάδα.

Η μείωση του ελλείμματος του ΙΤΣ σε διατηρήσιμο επίπεδο απαιτεί πλέον όχι μόνο τον ισοσκελισμό, αλλά και την πλεονασματικότητα του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών. Για να επιτευχθεί αυτό, είναι απαραίτητο να περιοριστεί η απώλεια δ.α. ως προς τις τιμές και το κόστος εργασίας, η οποία συνεχίζεται σχεδόν αδιάλειπτα για περισσότερο από δύο δεκαετίες. Παράλληλα όμως, πρέπει να δοθεί έμφαση στη βελτίωση της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας, η σημασία της οποίας αυξάνεται διαχρονικά λόγω του υψηλού και αυξανόμενου βαθμού διαφοροποίησης του διεθνώς εξαγόμενου προϊόντος. Η τρέχουσα χαμηλή διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα σημαίνει ότι η εγχώρια προσφορά αδυνατεί να ανταποκριθεί επαρκώς στο ρυθμό ανόδου και στη σύνθεση τόσο της εξωτερικής όσο και της εγχώριας ζήτησης, κυρίως αγαθών, με αποτέλεσμα την ελλειμματικότητα του εμπορικού ισοζυγίου. Η βελτίωση των σχετικών τιμών και αμοιβών υπέρ των κλάδων οι οποίοι παράγουν ανταγωνιστικά και διεθνώς εμπορεύσιμα αγαθά, η οποία ήδη ξεκίνησε μέσα στο 2010 με τη μείωση των μέσων αποδοχών του δημόσιου τομέα, μπορεί να συμβάλει ώστε να αντιστραφεί η κατάσταση αυτή.

Βιβλιογραφία

Bennett, H., J. Escolano, S. Fabrizio, E. Gutiérrez, I. Ivaschenko, B. Lissovolik, M. Moreno-Badia, W. Schule, S. Tokarick, Y. Xiao and Z. Zarnic (2008), “Competitiveness in the Southern euro area: France, Greece, Italy, Portugal and Spain”, IMF Working Paper WP/08/112, April.

Bennett, H. and Z. Zarnic (2008), “International Competitiveness of the Mediterranean quartet: a heterogeneous-product approach”, IMF Working Paper WP/08/240, October.

Brissimis S., G. Hondroyiannis, Chr. Papazoglou, N. Tsaveas and M. Vasardani (2010), “Current account determinants and external sustainability in periods of structural change”, ECB Working Paper, No 1243, September.

Buldorini, L., St. Makrydakis and C. Thimann (2002), “The effective exchange rates of the euro”, ECB Occasional Paper 2, February.

Cafiso, G. (2009), “The export performance of the euro area countries in the period 1996-2007”, MPRA paper 20263, July.

Di Mauro, F. and K. Forster (2008), “Globalisation and the competitiveness of the euro area”, ECB Occasional Paper 97, September.

ECB (2005), “Competitiveness and the Export Performance of the Euro Area”, ECB Occasional Paper 30, June.

Εθνικό Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης (2008), *Ετήσια Έκθεση για την Ανταγωνιστικότητα το 2007*, Μάιος.

Esteves, P. Soares and C. Reis (2006), “Measuring export competitiveness: revisiting the effective exchange rate weights for the euro area countries”, Working Papers 11/2006, Bank of Portugal, May.

Esteves, P. Soares (2007), “Foreign Competitor’s Price Aggregation in Computing Price Competitiveness Indicators”, Banco de Portugal, *Economic Bulletin*, Spring, 1-11.

European Commission (2009α), *European Competitiveness Report* 2008, February.

European Commission (2009β), *Quarterly Report on the Euro Area*, 8, no. 1, Special Report: “Competitiveness developments within the euro area”.

European Commission (2010α), *Quarterly Report on the Euro Area*, 9, no. 1, Special Issue: “The impact of the global crisis on competitiveness and current divergences in the euro area”.

European Commission (2010β), “Surveillance of Intra-Euro-Area Competitiveness and Imbalances”, *European Economy*, 1, May.

IMF (2008), *Greece: Selected Issues*, Country Report 08/147, May.

IMF (2009α), *Greece: 2009 Article IV Consultation – Staff Report*, no. 09/244, August.

IMF (2009β), *Greece: Selected Issues*, Country Report 09/245, August.

Klau, M. and San Sau Fung (2006), “The new BIS effective exchange rate indices”, *BIS Quarterly Review*, March.

Krugman, P. (1989), “Differences in Income Elasticities and Trends in Real Exchange Rates”, *European Economic Review* 33, 1055-85.

Μανασσάκη, Α., Χ. Κατηφόρης και Μ. Βασαρδάνη (2010), “Η διεθνής ανταγωνιστικότητα και το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος”, στον τόμο *Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής*, Τράπεζα της Ελλάδος.

OECD (2009), *Economic Surveys – Greece*, Vol. 2009/15 July.

Malliaropulos D. (2010) “How much did competitiveness of the Greek economy decline since EMU entry?”, Eurobank Research, *Economy & Markets*, Vol. 5. Issue 4, July.

Spilimbergo, A. and A. Vamvakidis (2000), “Real Effective Exchange Rate and the Constant Elasticity of Substitution Assumption”, IMF Working Paper WP/00/128, July.

Turner, P. and J. Van’t dack (1993), “Measuring International Price and Cost Competitiveness”, *BIS Economic Papers* 39, November.

Υ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Ι ΣΥΝΟΨΗ ΕΞΕΛΙΞΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ – ΤΑ ΠΡΟΣΦΑΤΑ ΝΕΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Ο προϋπολογισμός του 2010, ο οποίος ψηφίστηκε στα τέλη του 2009, προέβλεπε μείωση του ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης στο 9,1% του ΑΕΠ από το τότε εκτιμώμενο 12,7% του ΑΕΠ για το 2009 (στη συνέχεια το έλλειμμα του 2009 αναθεωρήθηκε τρεις φορές – αρχικά σε 12,9%, λόγω μεγαλύτερης του αναμενομένου συρρίκνωσης του ΑΕΠ, κατόπιν σε 13,6% του ΑΕΠ από την Eurostat στις 22 Απριλίου 2010 και σε ακόμη υψηλότερο επίπεδο στις 22 Οκτωβρίου, λόγω πληρέστερης καταγραφής των συνιστωσών του ελλείμματος). Εξαιτίας των δυσμενών οικονομικών εξελίξεων και του αρνητικού διεθνούς κλίματος, η κυβέρνηση υιοθέτησε πιο φιλόδοξους στόχους όσον αφορά τη δημοσιονομική προσαρμογή. Συγκεκριμένα, το αναθεωρημένο Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης του Ιανουαρίου 2010 προέβλεπε μείωση του ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης στο 8,7% του ΑΕΠ το 2010 και περιορισμό του κάτω από 3% έως το 2012.¹ Προς το σκοπό αυτό, στις 3 Μαρτίου υιοθετήθηκε δέσμη δημοσιονομικών μέτρων, η οποία προέβλεπε νέες ρυθμίσεις τόσο στο σκέλος των εσόδων όσο και στο σκέλος των δαπανών.²

Λόγω των κλιμακούμενων πιέσεων στην αγορά ομολόγων και της δραματικής αύξησης του κόστους δανεισμού,³ οι ελληνικές αρχές στις 23 Απριλίου 2010 απηύθυναν προς τις χώρες της ζώνης του ευρώ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) επίσημο αίτημα χρηματοδοτικής συνδρομής. Στις 2 Μαΐου 2010, στο πλαίσιο του Μνημονίου Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής, που συμφωνήθηκε με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σε συνεργασία με την ΕΚΤ, και με το ΔΝΤ, και του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής (ΠΟΠ)⁴ που υιοθετήθηκε, αποφασίστηκε να γίνει πιο εμπροσθοβαρής η δημοσιονομική προσαρμογή. Έτσι, ο στόχος του ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης για το 2010 διαμορφώθηκε στο 8,1% του ΑΕΠ, έναντι του αναθεωρημένου (βάσει των τότε δεδομένων) ελλείμματος ίσου με το 13,6% του ΑΕΠ το

2009. Παράλληλα, επιμηκύνθηκε χρονικά η προσπάθεια δημοσιονομικής εξυγίανσης, με συνέπεια ο περιορισμός του ελλείμματος κάτω από το 3% να μετατεθεί για το 2014 από το 2013 που προβλεπόταν προηγουμένως.

Προκειμένου να επιτευχθούν οι δημοσιονομικοί στόχοι όπως περιγράφονται από το ΠΟΠ, έχει ληφθεί πρόσθετη δέσμη μέτρων που αποσκοπούν στην άμεση μείωση των δαπανών του δημόσιου τομέα και στην αύξηση των εσόδων.

Στα τέλη Ιουλίου-αρχές Αυγούστου μικτό κλιμάκιο ΕΕ-ΕΚΤ-ΔΝΤ εξέτασε την υλοποίηση του προγράμματος προκειμένου να αξιολογηθεί η πορεία της ελληνικής οικονομίας. Σύμφωνα με την ανακοίνωση τύπου που δόθηκε στη δημοσιότητα στις 5 Αυγούστου και τη σχετική απόφαση του Ecofin, η Ελλάδα επέτυχε εντυπωσιακή πρόοδο⁵ όσον αφορά τόσο τη δημοσιονομική προσαρμογή κατά το πρώτο εξάμηνο του 2010 όσο και την προώθηση σειράς διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που θα βοηθήσουν στην αναμόρφωση της ελληνικής οικονομίας.

Σύμφωνα με το Επικαιροποιημένο Μνημόνιο (Αύγουστος 2010) και τις πρόσφατες αξιολο-

¹ Αρχικά είχε ανακοινωθεί ότι η δημοσιονομική προσαρμογή το 2010 θα ήταν της τάξεως των 4 εκατοστίων μονάδων, ωστόσο λόγω της μεγαλύτερης του αναμενομένου συρρίκνωσης του ΑΕΠ για το 2009 (2% έναντι 1,2%, όπως ανακοινώθηκε από την ΕΣΥΕ στις 12 Φεβρουαρίου 2010) και της ανόδου του ελλείμματος του 2009 στο 12,9%, η επιδιωκόμενη προσαρμογή διαμορφώθηκε στις 4,2 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ.

² Περισσότερες πληροφορίες για τα μέτρα βλ. στην Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009, Κεφ. VIII, σελ. 135-136. Στις 25 Μαρτίου 2010, οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων των χωρών της ζώνης του ευρώ επιβεβαίωσαν ότι στηρίζουν πλήρως τις προσπάθειες της ελληνικής κυβέρνησης και χαρέψαν τα πρόσθετα μέτρα που είχαν εξαγγελθεί στις 3 Μαρτίου, τα οποία έκριναν επαρκή για τη διασφάλιση των δημοσιονομικών στόχων για το 2010.

³ Στις 8 Απριλίου 2010, η διαφορά επιτοκίου (spread) των διετών ομολόγων έφθασε τις 652 μονάδες βάσης και των δεκαετών ομολόγων τις 430 μονάδες βάσης.

⁴ Το ΠΟΠ κυρώθηκε από τη Βουλή των Ελλήνων με την ψήφιση του Ν. 3845/2010 ("Μέτρα για την εφαρμογή του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τα κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο").

⁵ Τον Ιούνιο το προσαρμοσμένο ταμειακό πρωτογενές έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης σε ταμειακή βάση ανήλθε σε 4,26 δισεκ. ευρώ έναντι ορίου 5,0 δισεκ. ευρώ, οι πρωτογενείς δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού ανήλθαν σε 28,4 δισεκ. ευρώ έναντι ορίου 34 δισεκ. ευρώ, το χρέος της κεντρικής κυβέρνησης ανήλθε σε 316,7 δισεκ. ευρώ έναντι ορίου 342 δισεκ. ευρώ και οι νέες εγγυήσεις από την κεντρική κυβέρνηση ανήλθαν στα 0,3 δισεκ. ευρώ έναντι ορίου 2 δισεκ. ευρώ.

γήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, ο στόχος του ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης για το 2010 περιορίστηκε στο 7,8% του ΑΕΠ, εξαιτίας της μικρότερης του αναμενομένου πτώσης του ονομαστικού ΑΕΠ εφέτος λόγω του υψηλότερου πληθωρισμού. Πρέπει να επισημανθεί ότι το Επικαιροποιημένο Μνημόνιο προβλέπει συγκεκριμένο ποσοτικό στόχο για μείωση του ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης σε εθνικολογιστική βάση (σύμφωνα με το ευρωπαϊκό σύστημα λογαριασμών ESA 95) στα 18,5 δισεκ. ευρώ περίπου, έναντι 22,2 δισεκ. ευρώ που ήταν ο στόχος του προϋπολογισμού του 2010 και 18,7 δισεκ. ευρώ που ήταν ο αρχικός στόχος του ΠΟΠ. Ο στόχος αυτός (7,8%) για εφέτος περιλαμβάνεται και στο Προσχέδιο του Προϋπολογισμού του 2010.

Ωστόσο, πρέπει να ληφθούν υπόψη τα νεότερα δεδομένα. Συγκεκριμένα:

(α) Η προς τα κάτω αναθεώρηση του πραγματικού και ονομαστικού ΑΕΠ των τελευταίων ετών: σύμφωνα με προσωρινά στοιχεία, το ονομαστικό ΑΕΠ του 2009 είναι πλέον χαμηλότερο κατά 1,9% (σε σύγκριση με την προηγούμενη εκτίμηση) και ο λόγος *ελλείμματος/ΑΕΠ* για το έτος αυτό, που ήταν 13,6%, φθάνει στο 13,9%.

(β) Η προς τα άνω αναθεώρηση του ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης του έτους 2009 (αναμενόταν να ανακοινωθεί από την Eurostat στις 22 Οκτωβρίου, μετά την εκτύπωση της παρούσας Έκθεσης), που προκύπτει από δύο αλλαγές: (1) τη συμπερίληψη στον τομέα της γενικής κυβέρνησης ορισμένων ελλειμματικών δημόσιων επιχειρήσεων, κυρίως του τομέα των συγκοινωνιών και της αμυντικής βιομηχανίας, καθώς και άλλων φορέων του ευρύτερου δημόσιου τομέα, που προηγουμένως εθεωρείτο ότι βάσει των ορισμών του Ευρωπαϊκού Συστήματος Λογαριασμών δεν ανήκαν στη “γενική κυβέρνηση”, και (2) την επανεκτίμηση, βάσει στοιχείων ερευνών της ΕΛΣΤΑΤ, του αποτελέσματος των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης (ΟΚΑ), που ανήκουν στον τομέα της γενικής κυβέρνησης

και οι οποίοι εμφανίζουν πλέον μικρό έλλειμμα, ενώ βάσει των προηγούμενων εκτιμήσεων είχαν αξιόλογο πλεόνασμα. Οι αλλαγές αυτές προσαυξάνουν αισθητά το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης του έτους 2009.

(γ) Εξαιτίας των ανωτέρω, αναθεωρείται αισθητά προς τα άνω και ο λόγος *ελλείμματος/ΑΕΠ* του έτους 2009.

Για το 2010 τα νέα αυτά δεδομένα συνεπάγονται τα εξής:

- Και μόνο η αναθεώρηση του ΑΕΠ σημαίνει ότι ο ποσοτικός στόχος για το έλλειμμα το 2010 αντιστοιχεί πλέον σε έλλειμμα ίσο με 8,0% του ΑΕΠ (έναντι 7,8% του ΑΕΠ που ήταν προηγουμένως).

- Το κυριότερο όμως είναι ότι:

- (α) το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης θα προσαυξηθεί μεν από το έλλειμμα των δημοσίων επιχειρήσεων και άλλων φορέων που προστέθηκαν στον τομέα, αλλά θα παύσει να επιβαρύνεται από την κατάπτωση εγγυήσεων δανείων που έχουν συνάψει αυτές οι επιχειρήσεις (ενώ η καταβολή των χρεολυσίων δεν περιλαμβάνεται στο έλλειμμα), και

- (β) τίθεται το ερώτημα αν οι ΟΚΑ είναι πλέον σε θέση να εμφανίσουν εφέτος πλεόνασμα του ύψους που αναφέρεται στο Προσχέδιο του Προϋπολογισμού, λαμβανομένου υπόψη ότι πέρυσι εμφάνισαν τελικά μικρό έλλειμμα και όχι πλεόνασμα της τάξεως του 0,5% του ΑΕΠ όπως υπολογιζόταν προηγουμένως.

Ορισμένοι πρώτοι, κατά προσέγγιση, υπολογισμοί υποδηλώνουν ότι τα ανωτέρω θα συνεπάγονταν το ενδεχόμενο να διαμορφωθεί εφέτος ο λόγος του ελλείμματος προς το ΑΕΠ σε επίπεδο υψηλότερο από το στόχο. Όσον αφορά το 2011, ο στόχος του Προσχεδίου του Προϋπολογισμού να μειωθεί το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης στο 7,0% του ΑΕΠ αντιστοιχεί πλέον στο 7,2% του αναθεωρημένου ΑΕΠ. Είναι όμως δυνατόν να αποτραπεί η

διαμόρφωση του ελλείμματος σε υψηλότερο επίπεδο το 2011, δεδομένου ότι:

- η εφαρμογή του νομοσχεδίου για την αναδιάρθρωση του ΟΣΕ και της ΤΡΑΙΝΟΣΕ και η εξυγίανση της λειτουργίας άλλων ελλειμματικών δημόσιων επιχειρήσεων αναμένεται να οδηγήσει σε μείωση των ελλειμμάτων τους, άρα και της επιβάρυνσης του ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης, και

- η εφαρμογή του Ν. 3863 για το ασφαλιστικό σύστημα και τα μέτρα που λαμβάνονται για την αντιμετώπιση της εισφοροδιαφυγής και τη μείωση της φαρμακευτικής δαπάνης (διατάξεις των Νόμων 3840 και 3846, το νομοσχέδιο για την ηλεκτρονική συνταγογράφηση) θα βελτιώσουν αισθητά το αποτέλεσμα των ΟΚΑ.

Σε κάθε περίπτωση, εν όψει της αναθεώρησης των δεδομένων για το έλλειμμα είναι αυτονόητο ότι πρέπει να ενταθεί η προσπάθεια για περιστολή των δημόσιων δαπανών και για αύξηση των εσόδων σύμφωνα με τους στόχους του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής, μεταξύ άλλων με περικοπές ελαστικών δαπανών και αύξηση της απόδοσης του φοροεισπρακτικού μηχανισμού. Επίσης, καθίσταται ακόμη πιο επιτακτική ανάγκη η επιτάχυνση της δημοσιονομικής προσαρμογής και η προώθηση των θεσμικών δημοσιονομικών μεταρρυθμίσεων, η κρίσιμη σημασία των οποίων τονίζεται και στο Κεφάλαιο Ι.

2 ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΤΟΥ ΕΝΝΕΑΜΗΝΟΥ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ-ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2010 ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η προσπάθεια δημοσιονομικής προσαρμογής είναι εμφανής και στα αποτελέσματα των πρώτων εννέα μηνών του τρέχοντος έτους. Συγκεκριμένα, την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2010 το έλλειμμα του Κρατικού Προϋπολογισμού (ΚΠ) (σε δημοσιονομική βάση, σύμφωνα με προσωρινά στοιχεία) δια-

μορφώθηκε στα 16.234 εκατ. ευρώ, δηλαδή μειώθηκε κατά 31,2% έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2009, και περιορίστηκε σε 7,0% του αναθεωρημένου ΑΕΠ από 10,1% την αντίστοιχη περίοδο του 2009. Στο ίδιο διάστημα, το πρωτογενές έλλειμμα του ΚΠ μειώθηκε στο 2,0% του ΑΕΠ από 5,5% την αντίστοιχη περίοδο του 2009, δηλαδή περιορίστηκε κατά 64,2% (βλ. Πίνακα V.1).

Ο περιορισμός του ελλείμματος του ΚΠ τους πρώτους εννέα μήνες του έτους προήλθε κατά τα 2/3 από τον τακτικό προϋπολογισμό (ΤΠ) και κατά το υπόλοιπο 1/3 από τον προϋπολογισμό δημοσίων επενδύσεων (ΠΔΕ). Η βελτίωση αποδίδεται κατά κύριο λόγο στην πλευρά των δαπανών του ΚΠ, οι οποίες την περίοδο αυτή περιορίστηκαν κατά 10,1%, έναντι ετήσιου στόχου στο Προσχέδιο για μείωση κατά 7,6%. Ειδικότερα, οι πρωτογενείς δαπάνες του ΚΠ διαμορφώθηκαν στα 42,4 δισεκ. ευρώ. Πρέπει να σημειωθεί ότι το μέγεθος αυτό ήταν 28,2 δισεκ. ευρώ το πρώτο εξάμηνο του έτους, αισθητά χαμηλότερο από την πρόβλεψη του προγράμματος για το ίδιο διάστημα (32,4 δισεκ. ευρώ) και το κριτήριο απόδοσης (ΚΑ)⁶ για το ανώτατο όριο όσον αφορά τις πρωτογενείς δαπάνες του ΚΠ (κάτω από 34 δισεκ. ευρώ, επίσης για το ίδιο διάστημα). Στο εννεάμηνο τα έσοδα του ΚΠ αυξήθηκαν κατά 3,4%, έναντι ετήσιου στόχου 10,3% στο Προσχέδιο.

Τους εναπομένοντες μήνες του 2010 αναμένεται η πλήρης απόδοση των φορολογικών μέτρων που έχουν ανακοινωθεί και έχουν τεθεί σε εφαρμογή σταδιακά στη διάρκεια του έτους. Από αυτά είναι εύλογο να προκύψει ενίσχυση των φορολογικών εσόδων έως το τέλος του έτους. Ωστόσο, η κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας και η συνεχιζόμενη φοροδιαφυγή δεν προβλέπεται να επιτρέψουν την επίτευξη του στόχου αύξησης των εσόδων για το σύνολο του έτους. Αυτός ήταν ένας από τους λόγους που οδήγησαν το Υπουργείο Οικονομικών να θεσπίσει την

⁶ Περισσότερες πληροφορίες για τα κριτήρια απόδοσης βλ. στην υποσημείωση 20.

Πίνακας V.1 Αποτελέσματα κρατικού προϋπολογισμού

(εκατ. ευρώ)

	Ιανουάριος-Σεπτέμβριος				Εκατοστιαίες μεταβολές		Ετήσια στοιχεία								Εκατοστιαίες μεταβολές			
							Προϋπ. 2010	2009*	Πρόγρμ. Ολοσθμ. Πολύμης 2010**	Προσέξδιο		Εκτιμ. 2010	Προβλ. 2011	2008/07	2009*/08	Εκτιμ. 2010/09*	Προβλ./ Εκτιμ. 2011/10	
	2008	2009	2010*	2009/08	2010*/09	2007				2008								
I. Έσοδα	39.931	36.609	37.867	-8,3	3,4	56.647	56.698	50.532	57.560	53.700	55.124	52.700	55.715	60.262	0,1	-10,9	10,3	8,2
1. Τακτικός προϋπολογισμός - καθαρά έσοδα ¹ (εξ των οποίων έκτακτα έσοδα)	36.388	35.214	36.518	-3,2	3,7	49.152	51.680	48.491	53.700	55.124	52.700	56.340	55.715	60.262	5,1	-6,2	8,7	6,9
Έσοδα προ εισπραχθέντων φόρων	39.170	38.676	39.777	-1,3	2,8	51.775	55.334	53.443	58.350	60.224	57.800	61.140	57.800	61.140	6,9	-3,4	8,2	5,8
Εισπραχθέντες φόροι	2.782	3.462	3.259	24,4	-5,9	2.623	3.654	4.952	4.650	5.100	5.100	4.800	5.100	4.800	39,3	35,5	3,0	-5,9
2. Προϋπολογισμός δημοσίων επενδύσεων	3.543	1.395	1.349	-60,6	-3,3	4.872	5.018	2.041	3.860	3.258	3.015	3.922	3.015	3.922	3,0	-59,3	47,7	30,1
Ίδια έσοδα	3.307	111		-96,6		64	350	183	150	149	161	200	161	200	446,9	-47,7	-12,0	24,2
Έσοδα από ΕΕ	236	1.284		444,1		4.811	4.668	1.858	3.710	3.109	2.854	3.722	2.854	3.722	-3,0	-60,2	53,6	30,4
II. Δαπάνες	52.157	60.188	54.101	15,4	-10,1	67.168	71.266	81.398	80.096	77.073	75.188	76.351	75.188	76.351	6,1	14,2	-7,6	1,5
1. Τακτικός προϋπολογισμός ²	45.607	52.383	48.663	14,9	-7,1	55.742	61.642	71.810	69.796	67.873	66.188	67.651	66.188	67.651	10,6	16,5	-7,8	2,2
Τόκοι	10.134	10.793	11.652	6,5	8,0	9.791	11.207	12.325	12.950	13.017	13.209	15.800	13.209	15.800	14,5	10,0	7,2	19,6
Πρωτογενείς δαπάνες τακτικού προϋπ/ομοῦ	35.473	41.590	37.011	17,2	-11,0	48.574	50.435	59.485	56.846	54.856	52.979	51.851	52.979	51.851	3,8	17,9	-10,9	-2,1
2. Προϋπολογισμός δημοσίων επενδύσεων	6.550	7.805	5.438	19,2	-30,3	8.803	9.624	9.588	10.300	9.200	9.000	8.700	9.000	8.700	9,3	-0,4	-6,1	-3,3
III. Αποτέλεσμα Κρατικού Προϋπ/ομοῦ (ΚΠ)	-12.226	-23.579	-16.234	92,9	-31,2	-10.521	-14.568	-30.866	-22.536	-18.691	-19.473	-16.089	-19.473	-16.089	38,5	111,9	-36,9	-17,4
% του ΑΕΠ	-5,2	-10,1	-7,0			-4,7	-6,2	-13,2	-9,2	-7,9	-8,4	-6,9						
1. Τακτικός προϋπολογισμός	-9.219	-17.169	-12.145			-6.590	-9.962	-23.319	-16.096	-12.749	-13.488	-11.311						
2. Προϋπολογισμός δημοσίων επενδύσεων	-3.007	-6.410	-4.089			-3.931	-4.606	-7.547	-6.440	-5.942	-5.985	-4.778						
IV. Πρωτογενές πλεόνασμα ΚΠ	-2.092	-12.786	-4.582	511,2	-64,2	-730	-3.361	-18.541	-9.586	-5.674	-6.264	-289	-6.264	-289	360,4	451,7	-66,2	-95,4
% του ΑΕΠ	-0,9	-5,5	-2,0			-0,3	-1,4	-8,0	-3,9	-2,4	-2,7	-0,1						
Χρεολύσια	24.883	28.676	18.616	15,2	-35,1	22.544	26.246	29.135	19.510	22.375	19.504	27.625	19.504	27.625	16,4	11,0	-33,1	41,6
Εξοπλιστικά προγ/μματα Υπ. Εθνικής Άμυνας	1.291	1.402	246	8,6	-82,5	2.129	2.596	2.175	2.000	1.800	1.500	1.600	1.500	1.600	21,9	-16,2	-31,0	6,7

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών.

* Προσωρινά στοιχεία.

** Στοιχεία του Επικαιροποιημένου Προγράμματος Σταθερότητας και Ανάπτυξης 2010 που δημοσιεύθηκε τον Ιανουάριο 2010, ανθεκτομενικά σύμφωνα με τα πρόσθετα μέτρα που ανακοίνωσε η κυβέρνηση στο πλαίσιο της ενεργοποίησης του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

1 Περιλαμβάνονται για το:

2007: "λογιστικά" έσοδα ύψους 437 εκατ. ευρώ από τη ρύθμιση των εκκαταστάσεων με την Ολιγαπωτική Αεροπορία.

2009: έσοδα καταργηθέντων ειδικών λογαριασμών ύψους 1.088 εκατ. ευρώ, καθώς και έσοδα προγράμματος ενίσχυσης της ρευστότητας λόγω χρηματοπιστωτικής κρίσης ύψους 47 εκατ. ευρώ.

2 Περιλαμβάνονται για το:

2007: "λογιστικές" δαπάνες ύψους 840 εκατ. ευρώ από τη ρύθμιση των εκκαταστάσεων με την Ολιγαπωτική Αεροπορία καθώς και οι αναδρομικές εισφορές στον κοινοτικό προϋπολογισμό (1.108 εκατ. ευρώ) λόγω αναθεώρησης του ΑΕΠ.

2008: ανταποδοχή έναντι περιουσίας στους Τομείς Ασφάλισης Προσωπικού της ΔΕΗ ύψους 710 εκατ. ευρώ.

2009: δαπάνες καταργηθέντων ειδικών λογαριασμών ύψους 827 εκατ. ευρώ, δαπάνες για το Ασφαλιστικό Κεφάλαιο Αλληλεγγύης Γενικών ύψους 522 εκατ. ευρώ, ενίσχυση του Εθνικού Ταμείου Κοινωνικής Συνολικής με 311 εκατ. ευρώ (από αυτό δόθηκε το επίδομα θέμελσης στον δικαιούχο του ΕΚΑΣ, ανέργους, ΑΜΕΑ), έκτακτη ενίσχυση κοινωνικής αλληλεγγύης ύψους 358 εκατ. ευρώ, ποσό ύψους 294 εκατ. ευρώ στην Ολιγαπωτική Αεροπορία σύμφωνα με απόφαση διατηρητικού δικαστηρίου, ποσό ύψους 1.498 εκατ. ευρώ για τα νοσοκομεία, καθώς και δαπάνες ελλογών ύψους 266 εκατ. ευρώ.

περραίωση εκκρεμών φορολογικών υποθέσεων και τη ρύθμιση των ληξιπρόθεσμων οφειλών (Ν. 3888/2010), η οποία αναμένεται να ενισχύσει τα φορολογικά έσοδα το 2010 και τα επόμενα χρόνια (για το θέμα της περραίωσης βλ. και Κεφάλαιο Ι, Τμήμα 3).

Από την πλευρά των δαπανών, η συνολικά καλύτερη του αναμενομένου πορεία και η δέσμευση της κυβέρνησης να περιορίσει τις δαπάνες κατά περίπου 4 δισεκ. ευρώ έως το τέλος του 2010 σε σχέση με τους αρχικούς στόχους του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής (μέσω περιορισμού των εξοπλιστικών, επενδυτικών και λειτουργικών δαπανών) αποτελούν κατ' αρχήν προϋποθέσεις για την επίτευξη του τελικού στόχου για το έλλειμμα, ακόμη και αν τα έσοδα αποκλίνουν του στόχου. Ωστόσο, και στην πλευρά των δαπανών υπάρχουν στοιχεία που υποδηλώνουν ότι απαιτείται συνέχιση της προσπάθειας και όχι εφησυχασμός, ιδιαίτερα σε σχέση με τους φορείς εκτός κεντρικής κυβέρνησης (οργανισμούς κοινωνικής ασφάλισης, τοπική αυτοδιοίκηση, δημόσιες επιχειρήσεις, εκπαιδευτικά ιδρύματα). Επιπλέον, τα δεδομένα που προκύπτουν από την αναθεώρηση του ελλείμματος του 2009 συνεπάγονται, όπως αναφέρθηκε στο Τμήμα 1 του παρόντος κεφαλαίου, πρόσθετη προσπάθεια, στο διάστημα που απομένει, για την επίτευξη των στόχων για το 2010.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, αν και η πρόοδος όσον αφορά τη δημοσιονομική προσαρμογή αρχίζει να αναγνωρίζεται από το διεθνή οικονομικό τύπο και τις αναλύσεις τραπεζών και διεθνών οίκων αξιολόγησης, εξακολουθεί να υπάρχει εξαιρετική αβεβαιότητα στις αγορές. Επίσης, παρά την πρόσφατη θετική αξιολόγηση από το ΔΝΤ και την ΕΕ στις πρώτες εκθέσεις προόδου του Προγράμματος, τα περιθώρια επιτοκίου των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου σε σχέση με τα αντίστοιχα γερμανικά, αν και έχουν μειωθεί, παραμένουν σε υψηλά επίπεδα. Συγκεκριμένα, στα μέσα Οκτωβρίου το περιθώριο επιτοκίου στα 10ετή ομόλογα είχε διαμορφωθεί κάτω από τις 700 μονάδες βάσης.⁷

Έσοδα Τακτικού Προϋπολογισμού

Τα έσοδα του ΤΠ, αφού αφαιρεθούν οι επιστροφές φόρων, τους πρώτους εννέα μήνες του έτους παρουσίασαν αύξηση κατά 3,7%, έναντι ετήσιου στόχου βάσει του Προσχεδίου 8,7%. Από τα διαθέσιμα αναλυτικά δημοσιονομικά στοιχεία για το οκτάμηνο Ιανουαρίου-Αυγούστου προκύπτει υστέρηση του ρυθμού αύξησης των εσόδων τόσο από τους άμεσους όσο και από τους έμμεσους φόρους. Ο ρυθμός τους αναμένεται να επιταχυνθεί το τελευταίο τετράμηνο του έτους, καθώς εκτιμάται ότι θα εισπραχθούν περίπου 2 δισεκ. ευρώ ή 0,9% του ΑΕΠ από μέτρα που δεν έχουν ακόμη πλήρως ενεργοποιηθεί. Τα μη φορολογικά έσοδα παρουσιάζουν αύξηση κατά 33,3% στο οκτάμηνο, εξέλιξη που οφείλεται κυρίως στην είσπραξη έκτακτων εσόδων ύψους 350 εκατ. ευρώ από το πρόγραμμα ενίσχυσης της ρευστότητας των τραπεζών λόγω της χρηματοπιστωτικής κρίσης.

Συγκεκριμένα, τα έσοδα από την άμεση φορολογία τους πρώτους οκτώ μήνες του έτους παρουσίασαν υστέρηση σε σχέση με το στόχο του Προσχεδίου (μείωση κατά 0,1%), εμφανίζοντας μείωση κατά 6,8%. Είναι χαρακτηριστικό ότι όλες οι κατηγορίες άμεσων φόρων παρουσίασαν μείωση, με εξαίρεση τους έκτακτους φόρους λόγω των εισπράξεων από την έκτακτη εισφορά στα κέρδη των μεγάλων επιχειρήσεων για τη χρήση του 2008. Πιο συγκεκριμένα:

- Τα έσοδα από τη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων μειώθηκαν κατά 9,7%. Οι μειωμένες εισπράξεις σε αυτή την κατηγορία φόρου οφείλονται στις μειωμένες αποδοχές για τους μισθωτούς του δημόσιου τομέα και τους συνταξιούχους και στη μειωμένη απασχόληση. Ωστόσο, η καταγραφείσα μείωση

⁷ Στη διατήρηση των περιθωρίων επιτοκίου σε υψηλά επίπεδα συνέβαλε και η κατά 4 κατηγορίες υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της ελληνικής κυβέρνησης από τον οίκο Moody's στις 14 Ιουνίου. Ωστόσο, όπως προβλεπόταν και στο πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής, η ελληνική κυβέρνηση άντλησε από τις διεθνείς αγορές 2.057 εκατ. ευρώ στις 13 Ιουλίου διαθέτοντας έντοκα γραμμάτια διάρκειας 26 εβδομάδων και στις 20 Ιουλίου 2.498 εκατ. ευρώ διαθέτοντας έντοκα γραμμάτια 13 εβδομάδων. Παρ' όλα αυτά, το κόστος δανεισμού ήταν πολλαπλάσιο των αντίστοιχων προηγούμενων εκδόσεων.

οφείλεται εν μέρει και στις καθυστερήσεις που παρατηρήθηκαν στην έγκαιρη αποστολή των εκκαθαριστικών από τις υπηρεσίες του Υπουργείου Οικονομικών, κάτι που όμως αναμένεται να αναστραφεί στο υπόλοιπο του έτους. Μεγάλη μείωση παρουσιάζουν και τα έσοδα από τη φορολογία επί των τόκων των καταθέσεων (-12,0%), λόγω της μείωσης των καταθέσεων (βλ. Κεφάλαιο VI).

- Τα έσοδα από τη φορολογία εισοδήματος νομικών προσώπων μειώθηκαν κατά 10,5% έναντι του προηγούμενου έτους, κυρίως λόγω της μειωμένης κερδοφορίας των επιχειρήσεων το 2009. Ο συγκεκριμένος φόρος δεν παρουσιάζει υστέρηση σε σχέση με τους στόχους του Προσχεδίου.

Μείωση σημείωσαν και οι εισπράξεις από τη φορολογία κληρονομιών, δωρεών και γονικών παροχών, εξέλιξη που οφείλεται στην καθυστέρηση της αποστολής σημειωμάτων για την καταβολή του Φόρου Μεγάλης Ακίνητης Περιουσίας (ΦΜΑΠ) για το 2010, από τον οποίο αναμένονται εισπράξεις ύψους 400 εκατ. ευρώ μέχρι το τέλος του έτους.

Μεγάλη υστέρηση παρουσιάζουν οι εισπράξεις από τους άμεσους φόρους παρελθόντων οικονομικών ετών, καθώς έχει καθυστερήσει η αποστολή σημειωμάτων για την είσπραξη του ΕΤΑΚ 2009 και επιπλέον είχε δοθεί παράταση μέχρι τα τέλη Ιουνίου προκειμένου να κατατεθούν εκπρόθεσμες δηλώσεις χωρίς ποινές και να καταβληθούν ληξιπρόθεσμες οφειλές με μείωση των προσανξήσεων έως και 80%. Στο υπόλοιπο του έτους η εικόνα σε αυτή την κατηγορία εσόδων αναμένεται να αναστραφεί, λόγω των αυξημένων εισπράξεων από το ΕΤΑΚ του 2009 κατά 350 εκατ. ευρώ (το οκτάμηνο έχουν εισπραχθεί ήδη τα 220 εκατ. ευρώ) και των εισπράξεων από τις ληξιπρόθεσμες οφειλές στο Δημόσιο. Η κατηγορία αυτή των εσόδων αναμένεται να ενισχυθεί και από την περαιώση των εκκρεμών φορολογικών υποθέσεων (Ν. 3888/2010).⁸

Οι λοιποί άμεσοι φόροι δεν παρουσιάζουν υστέρηση, αφού έχουν ήδη εισπραχθεί 836

εκατ. ευρώ από την έκτακτη εισφορά στα κέρδη των μεγάλων επιχειρήσεων. Αναμένεται δε να ενισχυθούν περαιτέρω από την επάξ έκτακτη οικονομική εισφορά από φυσικά πρόσωπα με ετήσια εισοδήματα το 2009 άνω των 100.000 ευρώ και την είσπραξη της έκτακτης εισφοράς από φυσικά πρόσωπα με ακίνητη περιουσία που υπερβαίνει τα 400.000 ευρώ. Συνεπώς, τους τελευταίους μήνες του έτους αναμένεται σημαντική ενίσχυση των εσόδων από την άμεση φορολογία.

Η σημαντική αύξηση των εσόδων από την έμμεση φορολογία τους πρώτους οκτώ μήνες του έτους κατά 6,0% αντανάκλα σε μεγάλο βαθμό την επίδραση των φορολογικών μέτρων τα οποία ελήφθησαν το δεύτερο εξάμηνο του 2009 και το πρώτο εξάμηνο του 2010. Εντούτοις, οι έμμεσοι φόροι παρουσιάζουν μεγάλη υστέρηση σε σχέση με τους στόχους του Προσχεδίου (αύξηση κατά 11,8%). Η πορεία των εν λόγω εσόδων αναμένεται να βελτιωθεί κατά τους τελευταίους μήνες του 2010, καθώς πολλά από τα μέτρα του 2010 δεν έχουν ακόμη αποδώσει, ωστόσο η συνεχιζόμενη φοροδιαφυγή και η κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας αποτελούν παράγοντες που επιδρούν αρνητικά στην επίτευξη των στόχων αύξησης των εσόδων από έμμεσους φόρους.

Πιο συγκεκριμένα, οι εισπράξεις από τον ΦΠΑ στο οκτάμηνο έχουν σημειώσει οριακή αύξηση κατά 1,6%. Από την αρχή του έτους μέχρι σήμερα οι συντελεστές ΦΠΑ έχουν αυξηθεί δύο φορές. Η πρώτη αύξηση, από 19% σε 21% για τον υψηλό συντελεστή και από 9% σε 10% για το χαμηλό συντελεστή, ισχύει από 15 Μαρτίου, ενώ η δεύτερη, από 21% σε 23% και από 10% σε 11% για το υψηλό και χαμηλό συντελεστή αντιστοίχως, ισχύει από την 1η Ιουλίου. Συνεπώς, τα έσοδα αυτής της κατηγορίας έχουν επηρεαστεί από την αύξηση των συντελεστών. Εντούτοις, τα

⁸ Η περαίωση των ανέλεγκτων χρήσεων για πρώτη φορά ενεργοποιήθηκε ως μηχανισμός για την ενίσχυση των εσόδων το 1978. Από τότε μέχρι σήμερα έχει χρησιμοποιηθεί από πολλές κυβερνήσεις ο συγκεκριμένος μηχανισμός προκειμένου να ενισχύονται τα φορολογικά έσοδα. Αυτή είναι η δέκατη φορά και αφορά εκκρεμείς φορολογικές υποθέσεις τις προηγούμενης δεκαετίας.

έσοδα των πρώτων οκτώ μηνών έχουν επηρεαστεί μόνο επί 4,5 μήνες από την πρώτη αύξηση και για πολύ μικρό διάστημα από τη δεύτερη. Οι μικρές επιχειρήσεις και οι επαγγελματίες αποδίδουν ΦΠΑ ανά τρίμηνο, ως εκ τούτου η δεύτερη αύξηση δεν έχει επηρεάσει μέχρι τώρα τα συγκεκριμένα έσοδα. Τα έσοδα αυτής της κατηγορίας έχουν επηρεαστεί θετικά και από το μέτρο των αποδείξεων. Άρα στο υπόλοιπο του έτους τα έσοδα από ΦΠΑ αναμένεται να ενισχυθούν από τη δεύτερη αύξηση των συντελεστών (το Σεπτέμβριο τα έσοδα αυτά αυξήθηκαν με ετήσιο ρυθμό 17% περίπου, σύμφωνα με το Υπουργείο Οικονομικών). Αξίζει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με το Προσχέδιο, μετά τη διπλή αύξηση των συντελεστών ΦΠΑ, ο ετήσιος στόχος αύξησης των εισπράξεων του φόρου έχει διαμορφωθεί πλέον στο 5,8%.

Οι εισπράξεις από την έμμεση φορολογία ενισχύθηκαν σημαντικά από τις αυξήσεις των ειδικών φόρων κατανάλωσης (ΕΦΚ) στα καύσιμα, στον καπνό και το οινόπνευμα. Πιο συγκεκριμένα, τα έσοδα από τη φορολογία καπνού παρουσιάζουν αύξηση κατά 7,5%, ενώ τα έσοδα από τη φορολογία οινοπνευματωδών αυξήθηκαν περισσότερο από 30%, αντανakλώντας τις διαδοχικές αυξήσεις στον ΕΦΚ καπνού τους μήνες Ιανουάριο, Μάρτιο και Μάιο. Σημειώνεται ότι η τρίτη αύξηση στη φορολογία καπνού δεν έχει περάσει ακόμη στους καταναλωτές. Τέλος, ενισχυμένα κατά 25,7% παρουσιάζονται τα έσοδα από τη φορολογία υγρών καυσίμων, εξέλιξη που συνδέεται με τις τρεις αυξήσεις στον ΕΦΚ καυσίμων κατά τη διάρκεια του 2010. Παρά τη σημαντική τους αύξηση, τα έσοδα αυτής της κατηγορίας παρουσιάζουν υστέρηση σε σχέση με τον ετήσιο στόχο αύξησης του Προσχεδίου (36,1%). Η απόδοση αυτού του φόρου στο υπόλοιπο του έτους θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από τη ζήτηση για πετρέλαιο θέρμανσης και από την εξέλιξη της οικονομικής δραστηριότητας.

Τα μη φορολογικά έσοδα έχουν ενισχυθεί σημαντικά από την είσπραξη έκτακτων εσόδων ύψους περίπου 1,1 δισεκ. ευρώ, εκ των

οποίων τα 353 εκατ. ευρώ προέρχονται από το πρόγραμμα ενίσχυσης της ρευστότητας λόγω της χρηματοπιστωτικής κρίσης και τα 766 εκατ. ευρώ από τους καταργηθέντες ειδικούς λογαριασμούς του Δημοσίου.

Τέλος, σημειώνεται ότι στο εννεάμηνο οι επιστροφές φόρων μειώθηκαν κατά 5,9%, έναντι στόχου για άνοδο 3,0%, λόγω των αυξημένων επιστροφών φόρων την αντίστοιχη περίοδο του 2009 προκειμένου να ενισχυθεί η οικονομική δραστηριότητα (αποτέλεσμα βάσης).

Εκτιμάται επομένως ότι η πορεία των εσόδων θα βελτιωθεί σημαντικά στο υπόλοιπο του έτους, ωστόσο δύσκολα θα επιτευχθεί ο στόχος για την αύξηση των εσόδων για το σύνολο του έτους. Η πτώση της οικονομικής δραστηριότητας και ο κίνδυνος να ατονήσει το λεγόμενο “κίνημα των αποδείξεων” καθιστούν επιτακτικότερη την ενίσχυση των φορολογικών ελέγχων για να αντιμετωπιστούν φαινόμενα φοροδιαφυγής.

Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού

Οι δαπάνες του ΤΠ⁹ μειώθηκαν τους πρώτους εννέα μήνες του έτους κατά 7,1%, έναντι αύξησης κατά 14,9% την αντίστοιχη περίοδο του 2009, ενώ το Προσχέδιο προβλέπει μείωση κατά 7,8% για ολόκληρο το έτος. Η συγκράτηση των δαπανών προέρχεται κυρίως από τις πρωτογενείς δαπάνες, οι οποίες μειώθηκαν κατά 11,0%,¹⁰ έναντι στόχου του Προσχεδίου για μείωση κατά 10,9% ολόκληρο το έτος. Αντίθετα, οι δαπάνες για τόκους αυξήθηκαν την ίδια περίοδο κατά 8,0%, έναντι στόχου για ετήσια αύξηση 7,2% (βλ. Πίνακα V.Ι).

Η συγκράτηση των πρωτογενών δαπανών οφείλεται σε διαδοχικά μέτρα που ελήφθησαν στη διάρκεια των πρώτων εννέα μηνών του έτους προκειμένου να αντιμετωπιστεί η δημοσιονομική κρίση στην οποία έχει περιέλθει η

⁹ Στις δαπάνες του ΤΠ δεν περιλαμβάνονται οι επιστροφές φόρων, οι οποίες εκπίπτουν από τα έσοδα. Η πρακτική αυτή ακολουθείται και από το Υπουργείο Οικονομικών τα τελευταία χρόνια.

¹⁰ Στις πρωτογενείς δαπάνες του ΤΠ περιλαμβάνεται και η επιχορήγηση νοσηλευτικών ιδρυμάτων για την εξόφληση μέρους παλαιών οφειλών τους.

χώρα. Από τα διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία για το οκτάμηνο, η συγκράτηση αυτή εντοπίζεται κυρίως:

- Στις δαπάνες προσωπικού, οι οποίες στο οκτάμηνο παρουσιάζουν μείωση κατά 6,5%, έναντι αύξησης κατά 9,3% την αντίστοιχη περίοδο του 2009. Σημειώνεται ότι είναι η πρώτη φορά εδώ και δεκαετίες που η κατηγορία αυτή των δαπανών παρουσιάζει μείωση. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στα μέτρα που αφορούν κυρίως πάγωμα των προσλήψεων, μη ανανέωση συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, πάγωμα των αυξήσεων σε μισθούς και συντάξεις το 2010, περικοπή κατά 20% των επιδομάτων των δημοσίων υπαλλήλων, περικοπή κατά 30% του επιδόματος Πάσχα, και κατάργηση του επιδόματος αδείας στους δημοσίους υπάλληλους και συνταξιούχους και αντικατάστασή του με επιδόματα 250 και 200 ευρώ αντίστοιχα μόνο για τους υπαλλήλους και τους συνταξιούχους με χαμηλές και μεσαίες αποδοχές, περικοπή των δαπανών για υπερωριακή απασχόληση και μείωση των αμοιβών για συμμετοχή σε επιτροπές, καθώς και των ανώτατων ορίων αμοιβών στο δημόσιο τομέα. Η επίδραση μέτρων που αφορούν τη συγκράτηση των δαπανών προσωπικού βρίσκεται σε εξέλιξη, καθώς μερικά από αυτά τα μέτρα ελήφθησαν το Μάιο και δεν έχουν επηρεάσει τα αποτελέσματα της υπό εξέταση περιόδου, όπως είναι η κατάργηση του επιδόματος του Πάσχα και των Χριστουγέννων και αντικατάστασή τους με επιδόματα 200-250 και 400-500 ευρώ αντίστοιχα,¹¹ καθώς και η μείωση των υψηλότερων συντάξεων.¹²

- Στις δαπάνες για επιχορηγήσεις (κυρίως προς τα ασφαλιστικά ταμεία), που εμφανίζονται στο οκτάμηνο μειωμένες κατά 11,6% σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2009, οπότε είχαν παρουσιάσει αύξηση 27,3%. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στην περικοπή κατά 10% των επιχορηγήσεων στα ασφαλιστικά ταμεία του ΟΤΕ και της ΔΕΗ, καθώς και στην ακύρωση του μεγαλύτερου μέρους της δεύτερης δόσης της έκτακτης ενίσχυσης κοινωνικής αλληλεγγύης.

- Στις καταναλωτικές και λοιπές δαπάνες, που παρουσιάζουν μείωση κατά 54,0% στο οκτάμηνο, σε σχέση με αύξηση 34,9% την αντίστοιχη περίοδο του 2009. Στην εξέλιξη αυτή έχει συντελέσει η περικοπή στις δαπάνες για προμήθειες και μετακινήσεις, καθώς και η μείωση κατά 100 εκατ. ευρώ του αρχικού κονδυλίου του προϋπολογισμού 2010 που αφορούσε νέα προγράμματα του Υπουργείου Παιδείας.

Προϋπολογισμός Δημοσίων Επενδύσεων

Τους πρώτους εννέα μήνες του έτους το έλλειμμα του ΠΔΕ διαμορφώθηκε σε 4.089 εκατ. ευρώ ή 1,8% του ΑΕΠ, έναντι ελλείμματος 2,8% του ΑΕΠ την αντίστοιχη περίοδο του 2009 (βλ. Πίνακα V.1). Δεδομένου ότι τα έσοδα του ΠΔΕ μειώθηκαν κατά 3,3%, η συγκράτηση του ελλείμματος οφείλεται αποκλειστικά στη μείωση κατά 30,3% των δαπανών για επενδύσεις, σε σύγκριση με αύξηση κατά 19,2% πέρυσι. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται αφενός στο ότι οι δαπάνες αυτές είχαν παρουσιάσει μεγάλη αύξηση (40,1%) το πρώτο εξάμηνο του 2009, λόγω της λήξης τον Ιούνιο του 2009 της προθεσμίας για την απορρόφηση κονδυλίων από το Γ' ΚΠΣ, και αφετέρου στην περικοπή των δαπανών του ΠΔΕ τρεις φορές κατά τη διάρκεια του εννεαμήνου (κατά 600 εκατ. ευρώ με τα μέτρα του Μαρτίου, κατά επιπλέον 500 εκατ. ευρώ με το ΠΟΠ και μετέ-

11 Πιο συγκεκριμένα, ο Ν. 3845/2010 προβλέπει την καταβολή επιδομάτων Χριστουγέννων, Πάσχα και αδείας ύψους 500, 250 και 250 ευρώ αντιστοίχως στους μισθωτούς του Δημοσίου των οποίων οι αποδοχές (συμπεριλαμβανομένων των εν λόγω επιδομάτων και υπολογιζόμενες σε δωδεκάμηνη βάση) δεν υπερβαίνουν κατά μήνα τα 3.000 ευρώ, καθώς και την καταβολή επιδομάτων Χριστουγέννων, Πάσχα και αδείας ύψους 400, 200 και 200 ευρώ αντιστοίχως στους συνταξιούχους του Δημοσίου, καθώς και όλων των φορέων κύριας ασφάλισης με εξαίρεση τον ΟΓΑ, των οποίων οι συντάξεις (συμπεριλαμβανομένων των εν λόγω επιδομάτων και υπολογιζόμενες σε δωδεκάμηνη βάση) δεν υπερβαίνουν κατά μήνα τα 2.500 ευρώ. Ο Ν. 3863/2010 συμπληρώνει ότι στην περίπτωση που οι καταβαλλόμενες συντάξεις, υπολογιζόμενες σε δωδεκάμηνη βάση, υπολείπονται κατά μήνα των 900 ευρώ, τα εν λόγω επιδόματα αναπροσαρμόζονται σε 500, 250 και 250 ευρώ αντιστοίχως. Στις περιπτώσεις που παρατηρούνται υπερβάσεις των ανωτέρω ορίων, τα εν λόγω επιδόματα καταβάλλονται μέχρι των αντίστοιχων ορίων.

12 Σύμφωνα με τον Ν. 3863/2010 και τον Ν. 3865/2010, θεσπίζεται από 1.8.2010 η Εισφορά Αλληλεγγύης Συνταξιούχων (Ε.Α.Σ.), η οποία τηρείται σε λογαριασμό με οικονομική και λογιστική αυτοτέλεια στο Ασφαλιστικό Κεφάλαιο Αλληλεγγύης Γενεών (ΑΚΑΓΕ). Η Ε.Α.Σ. παρακρατείται μηνιαία από τις συντάξεις κύριας ασφάλισης άνω των 1.400 ευρώ βάσει προοδευτικών συντελεστών που κυμαίνονται από 3% έως 10% (βλ. Πλαίσιο V.2).

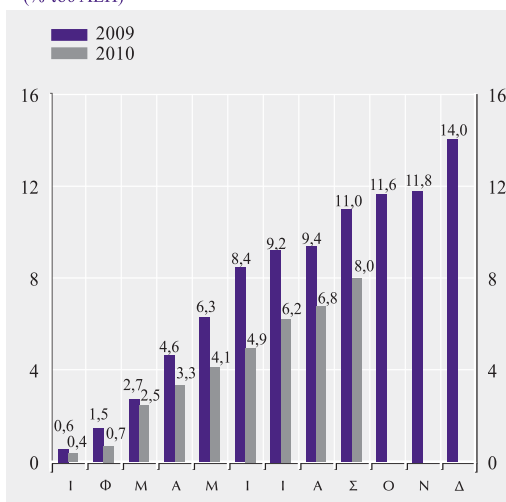
πείτα κατά 200 εκατ. ευρώ). Ως εκ τούτου, στο Προσχέδιο ο ετήσιος στόχος για τις δαπάνες έχει διαμορφωθεί στα 9.000 εκατ. ευρώ από 10.300 εκατ. ευρώ που είχε προβλεφθεί στην αρχή του έτους, ενώ στο Επικαιροποιημένο Μνημόνιο γίνεται αναφορά σε ενδεχόμενο περαιτέρω μείωσής του στα 8.200 εκατ. ευρώ.

3 ΟΙ ΚΑΘΑΡΕΣ ΔΑΝΕΙΑΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟ ΕΝΝΕΑΜΗΝΟ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ-ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2010 ΣΕ ΤΑΜΕΙΑΚΗ ΒΑΣΗ

Την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου το ταμειακό έλλειμμα της κεντρικής κυβέρνησης χωρίς τον ΟΠΕΚΕΠΕ διαμορφώθηκε στα 18.504 εκ. ευρώ ή 8,0% του αναθεωρημένου ΑΕΠ, έναντι ελλείμματος 11,0% του ΑΕΠ την αντίστοιχη περίοδο του 2009, δηλαδή περιορίστηκε κατά 27,7% (βλ. Διάγραμμα V.1 και Πίνακα V.2). Επίσης, το πρωτογενές ταμειακό έλλειμμα της κεντρικής κυβέρνησης (δηλαδή το ταμειακό έλλειμμα χωρίς τις δαπάνες για

Διάγραμμα V.1 Καθαρές δανειακές ανάγκες της κεντρικής κυβέρνησης σε ταμειακή βάση (Ιανουάριος 2009 - Σεπτέμβριος 2010)

(% του ΑΕΠ)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Τα "μηνιαία" στοιχεία είναι το σωρευτικό ποσοστό από την αρχή του έτους. Διευκρινίζεται ότι δεν περιλαμβάνεται ο Λογαριασμός Εισοδηματικής Ενίσχυσης των Αγροτών (ΟΠΕΚΕΠΕ).

Πίνακας V.2 Καθαρές δανειακές ανάγκες της κεντρικής κυβέρνησης σε ταμειακή βάση¹

(εκατ. ευρώ)

	Έτη		Ιανουάριος-Σεπτέμβριος		
	2008	2009	2008	2009	2010*
1. Κρατικός προϋπολογισμός	17.361	32.622	13.911	25.603	18.504
% του ΑΕΠ	7,4	14,0	5,9	11,0	8,0
– Τακτικός προϋπολογισμός ²	12.585 ^{4,5}	25.318 ⁶	10.834	19.236	14.477
– Προϋπολογισμός δημοσίων επενδύσεων	4.776	7.304	3.077	6.367	4.027
2. ΕΛΓΕΠ – ΟΠΕΚΕΠΕ³	-254	-1.778	-2.258	-1.922	274
3. Κεντρική κυβέρνηση (1+2)	17.107	30.844	11.653	23.681	18.778
% του ΑΕΠ	7,3	13,2	4,9	10,2	8,1

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

* Προσωρινά στοιχεία.

¹ Όπως προκύπτει από την κίνηση των σχετικών λογαριασμών στην Τράπεζα της Ελλάδος και τα πιστωτικά ιδρύματα.

² Περιλαμβάνεται η κίνηση των λογαριασμών διαχείρισης του δημόσιου χρέους.

³ Οργανισμός Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχυσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων. Αντικατέστησε τη ΔΙΔΑΓΕΠ από 3.9.2001.

⁴ Περιλαμβάνεται είσπραξη ποσού 430,8 εκατ. ευρώ από πώληση μετοχών του ΟΤΕ. Επίσης περιλαμβάνεται δαπάνη για επιχορήγηση ύψους 570,8 εκατ. ευρώ προς τον ΟΓΑ. Αντίθετα, δεν περιλαμβάνεται εξόφληση οφειλών του Ελληνικού Δημοσίου προς το ΙΚΑ με έκδοση ομολόγων ύψους 1.172 εκατ. ευρώ.

⁵ Σημειώνεται ότι το μήνα Μάρτιο 2008 κατά τη διάρκεια της απεργίας του προσωπικού της Τράπεζας της Ελλάδος πραγματοποιήθηκαν πληρωμές εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους μέσω εμπορικών τραπεζών ύψους 1.537 εκατ. ευρώ, εκ των οποίων τα 359 εκατ. ευρώ αφορούν τόκους που δεν καταγράφησαν στα ταμειακά στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος. Αν αυτοί οι τόκοι προστεθούν στους υφιστάμενους τόκους, τότε οι καθαρές δανειακές ανάγκες του Κρατικού Προϋπολογισμού διαμορφώνονται από 7,4% σε 7,5% του ΑΕΠ και αντίστοιχα της κεντρικής κυβέρνησης από 7,3% σε 7,4% του ΑΕΠ.

⁶ Δεν περιλαμβάνεται δαπάνη ύψους 3.769 εκατ. ευρώ για αγορά προνομιούχων μετοχών από ελληνικές τράπεζες, στο πλαίσιο της κεφαλαιακής τους ενίσχυσης (Ν. 3723/2008), καθώς και δαπάνη ύψους 1.500 εκατ. ευρώ για την κάλυψη της αύξησης του μετοχικού κεφαλαίου του Ταμείου Εγγυοδοσίας Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων Α.Ε. με έκδοση ομολόγων. Αντίθετα, περιλαμβάνεται ποσό 673,6 εκατ. ευρώ από πώληση μετοχών του ΟΤΕ, ποσό 72,3 εκατ. ευρώ από την αποκρατικοποίηση της Ολυμπιακής, καθώς και ομολογιακό δάνειο ύψους 531 εκατ. ευρώ το προϊόν του οποίου δόθηκε στον ΟΓΑ για κάλυψη υποχρεώσεων του Ελληνικού Δημοσίου.

τόκους) διαμορφώθηκε σε 6.858 εκατ. ευρώ ή 3,0% του ΑΕΠ, έναντι 6,4% του ΑΕΠ το αντίστοιχο διάστημα του 2009, εμφανίζοντας μείωση κατά 53,8%.

Ο σημαντικός περιορισμός του ταμειακού ελλείμματος τους πρώτους εννέα μήνες του 2010 συμβαδίζει με την εικόνα που προκύπτει από τα δημοσιονομικά στοιχεία, δηλαδή αποδίδεται κατά κύριο λόγο στον περιορισμό των δαπανών ενώ θετική είναι και η συμβολή από την αύξηση των εισπράξεων. Συγκεκριμένα, οι δαπάνες του ΚΠ περιορίστηκαν κατά 12,3% την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2010, έναντι αύξησης κατά 16,8% την αντίστοιχη περίοδο του 2009. Οι δαπάνες του ΤΠ περιορίστηκαν κατά 9,7%, έναντι αύξησης κατά 16,4% την αντίστοιχη περίοδο του 2009, ενώ οι δαπάνες του ΠΔΕ εμφανίζουν μείωση κατά 30,3%, έναντι αύξησης κατά 19,2% την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2009. Τα έσοδα του ΚΠ αυξήθηκαν κατά 3,3% τους πρώτους εννέα μήνες του 2010, έναντι μείωσης κατά 8,2% την αντίστοιχη περυσινή περίοδο. Η αύξηση οφείλεται στη βελτίωση των εισπράξεων του ΤΠ κατά 3,5%, έναντι πτώσης κατά 3,4% την αντίστοιχη περίοδο του 2009. Τα έσοδα από το ΠΔΕ τους πρώτους εννέα μήνες του 2010 είναι μειωμένα κατά 1,9%, έναντι μείωσης κατά 58,6% το αντίστοιχο διάστημα του 2009.

4 ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΝΕΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΟ 2009

Η διαχρονική εξέλιξη του δημόσιου χρέους (ως ποσοστού του ΑΕΠ) αποτυπώνει τις χρόνιες μακροοικονομικές ανισορροπίες της ελληνικής οικονομίας. Πρόκειται για ένα δείκτη της μακροοικονομικής προοπτικής μιας χώρας, ο οποίος επηρεάζεται από (α) τη δημοσιονομική πολιτική, όπως αυτή εκφράζεται από την πορεία των πρωτογενών δημοσιονομικών αποτελεσμάτων, (β) το ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας και (γ) τη θέση της χώρας στο εγχώριο και διεθνές χρηματοοικονομικό περιβάλλον, όπως αυτή αντανακλάται στην εξέλιξη των επιτοκίων δανει-

σμού που επηρεάζουν τις δαπάνες για τόκους.

Στην Ελλάδα το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ κυμαίνεται σε επίπεδα υψηλότερα του 99,0% την τελευταία δεκαπενταετία. Η ταχύρρυθμη μεγέθυνση που χαρακτήριζε την ελληνική οικονομία (από το 2000 και μετά), τα χαμηλά επιτόκια (έως το 2005), σε συνδυασμό με τα πρωτογενή πλεονάσματα (έως το 2002) και τα έσοδα από τις αποκρατικοποιήσεις (κατά κύριο λόγο από το 1996 και μετά), δεν ήταν αρκετά για να αντισταθμίσουν τη δημιουργία ελλειμμάτων εκτός γενικής κυβέρνησης προκειμένου να διασφαλιστεί η διαχρονική μείωση του δημόσιου χρέους.

Η διατήρηση του δημόσιου χρέους σε εν γένει υψηλά επίπεδα είναι ενδεικτική των σοβαρών διαρθρωτικών προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας γενικότερα και των δημόσιων οικονομικών ειδικότερα, που σχετίζονται άμεσα με τα προβλήματα της δημοσιονομικής διαχείρισης. Αυτά συνδέονται από τη μία πλευρά με τις αναποτελεσματικές πολιτικές στον τομέα των εσόδων και της φορολογικής διαχείρισης¹³ και από την άλλη πλευρά με τη σημαντική και ανεξέλεγκτη αύξηση των δαπανών, η οποία κατά κύριο λόγο αντανάκλα την έλλειψη πειθαρχίας και την αδυναμία παρακολούθησης και ελέγχου των δαπανών, με συνέπεια τη δημιουργία νέων οφειλών που επιβαρύνουν το δημόσιο χρέος.

Οι προαναφερθείσες αδυναμίες έχουν συντελέσει καθοριστικά στη διαμόρφωση του χρέους στο επίπεδο του 115,1% του ΑΕΠ το 2009 από 99,2% του ΑΕΠ το 2008, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις που είχαν ανακοινωθεί από την Eurostat τον Απρίλιο του τρέχοντος έτους. Χαρακτηριστικά υπολογιζόταν βάσει αυτών των εκτιμήσεων ότι η συμβολή του πρωτογενούς ελλείμματος στην αύξηση του λόγου χρέους/ΑΕΠ ανερχόταν το 2009 σε 8,5% του

¹³ Με αποτέλεσμα εκτεταμένη φοροδιαφυγή και προβλήματα είσπραξης των εσόδων..

ΑΕΠ, η επίδραση από τη μεταβολή του ΑΕΠ και τη μεταβολή των επιτοκίων σε 5,4%, ενώ η “προσαρμογή ελλείμματος-χρέους”¹⁴ συνέβαλε κατά 2,0%. Ωστόσο, η ίδια ανακοίνωση της Eurostat¹⁵ ανέφερε τότε ότι ο λόγος χρέους/ΑΕΠ ενδέχεται να αναθεωρηθεί προς τα άνω, φθάνοντας στο 122%.

Στο Προσχέδιο του Προϋπολογισμού περιλαμβάνεται μια ελαφρά αναθεωρημένη εκτίμηση, σύμφωνα με την οποία ο λόγος χρέους/ΑΕΠ διαμορφώθηκε σε 99,5% το 2008 και 115,4% το 2009. Ωστόσο, βάσει του νέου ΑΕΠ τα ποσοστά αυτά αντιστοιχούν πλέον σε 100,94% και 117,65% αντίστοιχα. Επιπλέον, σύμφωνα με νέες εκτιμήσεις που αναμενόταν να ανακοινώσει η Eurostat στις 22 Οκτωβρίου (μετά την εκτύπωση της παρούσας Έκθεσης) ο λόγος χρέους/ΑΕΠ των ετών αυτών αναθεωρείται σημαντικά προς τα άνω, καθώς στο χρέος περιλαμβάνεται πλέον, μεταξύ άλλων, το χρέος των δημόσιων επιχειρήσεων και των άλλων φορέων που, όπως αναφέρθηκε στο Τμήμα 1 του παρόντος κεφαλαίου, εντάχθηκαν στον τομέα της γενικής κυβέρνησης. Πρέπει να σημειωθεί ότι το χρέος των εν λόγω δημόσιων επιχειρήσεων αφορά δάνεια που είχαν συναφθεί με την εγγύηση του Δημοσίου και αναφέρονταν στις εισηγητικές εκθέσεις του κρατικού προϋπολογισμού.

Το 2010, το χρέος αναμένεται να επιβαρυνθεί επίσης από τη χρηματοδότηση του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ποσό που δεν αποτελεί έλλειμμα) και από τα παλαιότερα χρέη των νοσοκομείων για την περίοδο 2005-2008.¹⁶

Όσον αφορά τη **δυναμική του χρέους**, σύμφωνα με την πρώτη έκθεση προόδου του ΠΟΠ την οποία συνέταξε το ΑΝΤ, ο λόγος δημόσιου χρέους/ΑΕΠ αναμένεται να φθάσει στη μέγιστη τιμή το 2013 και να αρχίσει να αποκλιμακώνεται σταδιακά από το 2014.¹⁷ Η προς τα άνω αναθεώρηση του χρέους του 2009 κατ’ αρχάς θα συνεπαγόταν αισθητή αναθεώρηση προς τα άνω και αυτών των προβλέψεων. **Όμως μια τέτοια δυσμενής προοπτική είναι επι-**

πρό και απολύτως απαραίτητο να αποτραπεί, με τρεις τρόπους:

(α) επιτάχυνση της δημοσιονομικής προσαρμογής, δηλαδή μεγαλύτερη μείωση του πρωτογενούς ελλείμματος και επίτευξη μεγαλύτερων πρωτογενών πλεονασμάτων πιο νωρίς,

(β) επιτάχυνση του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων (αρχίζοντας από την αναδιάρθρωση και εξυγίανση του ομίλου ΟΣΕ και της ΤΡΑΙΝΟΣΕ που προβλέπεται στο σχετικό νομοσχέδιο), καθώς και της αξιοποίησης της ακίνητης περιουσίας του Δημοσίου (βλ. Κεφάλαιο VII, Ειδικά θέματα 3 και 5),

(γ) συντονισμένη λήψη αναπτυξιακών διαρθρωτικών μέτρων (χωρίς δημοσιονομικό κόστος) προκειμένου να επισπευσθεί η ανάκαμψη της οικονομίας και να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για ικανοποιητικούς ρυθμούς ανόδου του ΑΕΠ που θα είναι διατηρήσιμοι.

Καθίσταται λοιπόν σαφές ότι η αποκλιμάκωση του δημόσιου χρέους απαιτεί αποφάσεις που στοχεύουν στην αντιμετώπιση τόσο των διαρθρωτικών προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας όσο και των προβλημάτων που συνδέονται με τη δημοσιονομική διαχείριση.¹⁸ Με τον τρόπο αυτό, δημιουργούνται οι προϋποθέσεις αφενός για την αύξηση της παραγωγικότητας στο δημόσιο και στον ιδιωτικό

¹⁴ Η “προσαρμογή ελλείμματος-χρέους” αναφέρεται σε εκείνες τις συναλλαγές του Δημοσίου που, ενώ δεν καταγράφονται στο έλλειμμα, επιβαρύνουν το δημόσιο χρέος.

¹⁵ Βλ. Eurostat news release 55/2010 – 22.4.2010.

¹⁶ Με τον Ν. 3867/2010, για τα έτη 2007, 2008 και 2009, οφειλές συνολικού ποσού έως και 200.000 ευρώ ανά προμηθευτή εξοφλούνται άμεσα. Οι υπόλοιπες οφειλές εξοφλούνται με την έκδοση ομολόγων μηδενικού επιτοκίου. Συγκεκριμένα, για τις υπόλοιπες οφειλές του έτους 2007 συνολικού ποσού 1,1 δισεκ. ευρώ θα εκδοθούν, εντός του τρέχοντος έτους, ομόλογα ετήσιας διάρκειας. Οφειλές του έτους 2008 συνολικού ποσού 2,2 δισεκ. ευρώ θα εξοφλούνται με ομόλογα διετούς διάρκειας, ενώ για τις υπόλοιπες οφειλές του έτους 2009, συνολικού ποσού 2,04 δισεκ. ευρώ, θα εκδοθούν εντός του 2010 ομόλογα τριετούς διάρκειας.

¹⁷ Βλ. IMF, Greece – First Review under the Stand-By Arrangement, 14.9.2010.

¹⁸ Ο Ν. 3871/2010 “Δημοσιονομική Διαχείριση και Ευθύνη” που ψηφίστηκε από τη Βουλή των Ελλήνων στις 29 Ιουλίου 2010 είναι ένα πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση, βλ. Πλαίσιο V.1.

τομέα,¹⁹ η οποία είναι ένας από τους κυριότερους παράγοντες για την ενίσχυση του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης, και αφετέρου για τον έλεγχο και τη βελτίωση των δημόσιων οικονομικών, που με τη σειρά της είναι βασικό προαπαιτούμενο για την αναστροφή της ανοδικής πορείας του δημόσιου χρέους.

5 ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ

Στις 2 Μαΐου επιτεύχθηκε συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, σε συνεργασία με την ΕΚΤ, του ΔΝΤ και των ελληνικών αρχών σχετικά με μια περιεκτική δέσμη μέτρων οικονομικής πολιτικής για την περίοδο 2010-13 προκειμένου να αποκατασταθεί η μακροοικονομική σταθερότητα και να επιτευχθεί διατηρήσιμη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη, στηριζόμενη σε επίσημη χρηματοδότηση συνολικού ύψους 110 δισεκ. ευρώ. Άμεσος στόχος του προγράμματος είναι η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας και η επίτευξη διατηρήσιμης δημοσιονομικής προσαρμογής. Αυτό θα επιτευχθεί με άμεση δημοσιονομική εξυγίανση που βασίζεται σε μέτρα που επιφέρουν εξοικονόμηση δαπανών του δημόσιου τομέα και βελτιώνουν την ικανότητα της κυβέρνησης για συγκέντρωση εσόδων. Παράλληλα, προβλέπεται η ποσοτικοποίηση και εξειδίκευση των μέτρων για το 2011 και 2012, προκειμένου να διασφαλιστεί η διάρκεια της δημοσιονομικής προσαρμογής, να ανακτηθεί η εμπιστοσύνη στις οικονομικές προοπτικές και να αποκατασταθεί η αξιοπιστία της ακολουθούμενης οικονομικής πολιτικής.

Η χρηματοδότηση, όπως προκύπτει από το πρόγραμμα, θα προέλθει από τα κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ και το ΔΝΤ. Το Συμβούλιο των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών της ζώνης του ευρώ επικύρωσε το πρόγραμμα πολιτικής και ενέκρινε διμερή δάνεια από τα κράτη-μέλη, ύψους 80 δισεκ. ευρώ. Το Συμβούλιο του ΔΝΤ ενέκρινε συμφωνία (Stand-By Arrangement – SBA) ύψους 30 δισεκ. ευρώ. Η χρηματοδότηση θα γίνει σε 13 δόσεις (από το

Μάιο του 2010 έως τον Απρίλιο του 2013) υπό την προϋπόθεση ότι το πρόγραμμα εκτελείται κανονικά και πληρούνται τα ποσοτικά κριτήρια απόδοσης (ΚΑ).²⁰ Το Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής ορίζει κυρίως τις διαρθρωτικές πολιτικές που περιλαμβάνονται στο Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής και θέτει ένα συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα εφαρμογής τους.

Στις 6 Μαΐου η Βουλή των Ελλήνων ψήφισε μια σειρά μέτρων δημοσιονομικής και οικονομικής πολιτικής που περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα οικονομικής και δημοσιονομικής πολιτικής, μεταξύ των οποίων αύξηση του ΦΠΑ και των ειδικών φόρων κατανάλωσης, καθώς και περαιτέρω μειώσεις των μισθών και συντάξεων στο δημόσιο τομέα.²¹ Επιπλέον, προβλέπεται δέσμη διαρθρωτικών αλλαγών που θα βοηθήσουν στη δημοσιονομική προσαρμογή.

Στις 18 Μαΐου οι χώρες της ζώνης του ευρώ εκταμίευσαν την πρώτη δόση του δανείου,

¹⁹ Η αύξηση της παραγωγικότητας συνδέεται με όλες εκείνες τις διαρθρωτικές αλλαγές που στοχεύουν στη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και τη δημιουργία κινήτρων για νέες επενδύσεις. Η Τράπεζα της Ελλάδος έχει επανειλημμένως αναφερθεί στην αναγκαιότητα τέτοιων μεταρρυθμίσεων όπως αυτές που αφορούν την αγορά εργασίας και το άνοιγμα των κλειστών επαγγελμάτων, με στόχο τη δημιουργία ενός υγιούς και ανταγωνιστικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος που θα εξασφαλίζει επενδύσεις, χαμηλότερες τιμές, θέσεις εργασίας και απόσποκτη οικονομική ανάπτυξη.

²⁰ Η πρόοδος εφαρμογής των πολιτικών στο πλαίσιο του προγράμματος θα παρακολουθείται μέσω τριμηνιαίων (και συνεχών) ποσοτικών κριτηρίων απόδοσης (ΚΑ), καθώς και ενδεικτικών στόχων, διαρθρωτικών σημείων αναφοράς, αναθεωρήσεων του προγράμματος και ρητρών. Οι ποσοτικοί στόχοι μέχρι το Δεκέμβριο του 2010 είναι κριτήρια απόδοσης (ΚΑ). Οι στόχοι για την περίοδο 2011-2013 είναι ενδεικτικοί και θα μετατραπούν σε ΚΑ για το 2011 κατά τη δεύτερη αναθεώρηση του προγράμματος πριν από το τέλος του 2010. Τα ΚΑ είναι: (1) το όριο στο προσαρμοσμένο πρωτογενές έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης σε ταμειακή βάση (κριτήριο απόδοσης), (2) το όριο στις πρωτογενείς δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού (κριτήριο απόδοσης), (3) το όριο στη συσσώρευση νέων ληξιπρόθεσμων οφειλών από τη γενική κυβέρνηση (συνεχής ενδεικτικός στόχος), (4) το όριο στο απόθεμα χρέους της κεντρικής κυβέρνησης (κριτήριο απόδοσης), (5) το όριο στις νέες εγγυήσεις από την κεντρική κυβέρνηση (κριτήριο απόδοσης), και (6) η μη συσσώρευση εκπρόθεσμων οφειλών εξωτερικού χρέους γενικής κυβέρνησης (συνεχές κριτήριο απόδοσης).

²¹ Επίσης, στις 6 Μαΐου 2010 η ΕΚΤ ενέκρινε προσωρινά μέτρα που αφορούν τα κριτήρια καταλληλότητας των εμπορεύσιμων χρεογράφων τα οποία εκδίδει ή εγγυάται η ελληνική κυβέρνηση [για χρήση τους ως εξασφαλίσεων στις πράξεις αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος]. Παρ' όλα αυτά, στις 7 Μαΐου 2010 η διαφορά επιτοκίου (spread) των διετών ομολόγων έφθασε τις 1.739 μονάδες βάσης και των δεκαετών ομολόγων τις 1.287 μονάδες βάσης.

ύψους 14,5 δισεκ. ευρώ, κατόπιν εκταμίευσης 5,5 δισεκ. ευρώ από το ΔΝΤ. Η επόμενη εκταμίευση, ύψους 9 δισεκ. ευρώ (2,5 δισεκ. ευρώ από το ΔΝΤ και 6,5 δισεκ. ευρώ από τη ζώνη του ευρώ), όπως προβλεπόταν στο ΠΟΠ, έγινε στις αρχές Σεπτεμβρίου, αφού αξιολογήθηκε η πρόοδος ως προς τις ενέργειες που έπρεπε να έχουν αναληφθεί έως τις 30 Ιουνίου 2010.

Η τρίτη δόση, αντίστοιχου ποσού (2,5 δισεκ. ευρώ από το ΔΝΤ και 6,5 δισεκ. ευρώ από τη ζώνη του ευρώ), αναμένεται έως τις αρχές Δεκεμβρίου, αφού αξιολογηθεί η πρόοδος ως προς τις δράσεις που πρέπει να έχουν αναληφθεί έως τις 30 Σεπτεμβρίου. Η τέταρτη δόση, ύψους 15 δισεκ. ευρώ (4,1 δισεκ. ευρώ από το ΔΝΤ και 10,9 δισεκ. ευρώ από τη ζώνη του ευρώ), θα εκταμιευθεί έως τις αρχές Μαρτίου 2011, αφού αξιολογηθεί η πρόοδος που θα πρέπει να έχει επιτευχθεί έως τις 31 Δεκεμβρίου 2010.

5.1 ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Το ΠΟΠ προβλέπει ευρύτατη δημοσιονομική προσαρμογή. Το δημοσιονομικό έλλειμμα προβλέπεται να μειωθεί από σχεδόν 14% του ΑΕΠ το 2009 (σύμφωνα με τις αρχικές εκτιμήσεις) σε ποσοστό κάτω του 3% του ΑΕΠ το 2014. Αντανακλώντας τη διεθνή εμπειρία, η προσαρμογή βασίζεται κατά τα 2/3 στην πλευρά των δαπανών. Οι δαπάνες θα μειωθούν κατά ένα ποσό που ισοδυναμεί με 7% περίπου του ΑΕΠ μέχρι το 2013, ενώ τα έσοδα θα αυξηθούν κατά περίπου 4% του ΑΕΠ έως το 2013.

Το μέγεθος της απαιτούμενης δημοσιονομικής εξυγίανσης στη διάρκεια της περιόδου 2010-2013 υπερβαίνει κατά πολύ την εξοικονόμηση πόρων από την απαιτούμενη μείωση του δημόσιου ελλείμματος. Σε σχέση με μια κατάσταση αμετάβλητων πολιτικών (όπου το δημόσιο έλλειμμα θα αυξανόταν, αντικατοπτρίζοντας μεταξύ άλλων τη μείωση του πραγματικού ΑΕΠ, την αύξηση των δαπανών για τόκους, επιδόματα ανεργίας, επιχορηγήσεις ασφαλιστικών ταμείων και προβληματικών ΔΕΚΟ, μισθούς του Δημοσίου και συντάξεις), αυτό θα

απαιτήσει δημοσιονομικά μέτρα που θα αντιστοιχούν στο 13% του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2010-2014, πέραν εκείνων που ήδη εφαρμόζονται το 2010 (και τα οποία εκτιμώνται από την ΕΕ στο 5,5% του ΑΕΠ). Αυτή η μεγάλη προσαρμογή είναι αναγκαία για να τεθεί ο λόγος του χρέους προς ΑΕΠ σε καθοδική πορεία από το 2014 και έπειτα (αν και ο λόγος αυτός θα παραμείνει κατά περισσότερο από 30 εκατοστιαίες μονάδες υψηλότερος του επιπέδου του 2009) και να παραμείνει σε καθοδική πορεία και μετά το τέλος του προγράμματος, μέσω της επίτευξης σημαντικών πρωτογενών πλεονασμάτων (τουλάχιστον 5% του ΑΕΠ) μέχρι το 2020.

Η δημοσιονομική εξυγίανση είναι έντονα εμπροσθοβαρής. Μετά την εφαρμογή μέτρων κατά το 2010 που αντιστοιχούν στο 8% του ΑΕΠ (συμπεριλαμβανομένων εκείνων που εξαγγέλθηκαν μέχρι το Μάρτιο του 2010), το 2011 θα εφαρμοστούν μέτρα εξυγίανσης που αντιστοιχούν στο 4% του ΑΕΠ (συμπεριλαμβάνεται το αποτέλεσμα εκ μεταφοράς). Η προσαρμογή θα είναι μικρότερη — θα κυμαίνεται από 2% έως 2,5% του ΑΕΠ — το 2012, 2013 και 2014.

Τα δύσκολα μέτρα προβλέπεται να νομοθετηθούν και θα εφαρμοστούν στην αρχή. Τα τρία σημαντικότερα άμεσα μέτρα είναι η μείωση των δαπανών για μισθοδοσία του δημόσιου τομέα και των δαπανών για πληρωμές συντάξεων, καθώς και η περαιτέρω αύξηση των συντελεστών του ΦΠΑ κατά 10%. Τα μέτρα που συνδυάζονται με άλλα τα οποία έχουν επιβληθεί από τις αρχές Μαρτίου αποδίδουν περαιτέρω εξοικονόμηση της τάξεως του 2,5% του ΑΕΠ, ήδη από το 2010.

Τα μέτρα είναι διαρθρωτικής φύσεως. Από τη συνολική δέσμη μέτρων, λίγα μόνο (που αντιστοιχούν σε περίπου 1,5% του ΑΕΠ) λαμβάνονται εφάπαξ ή έχουν προσωρινό χαρακτήρα. Επιπλέον, **τα μέτρα είναι πλήρως προσδιορισμένα.** Όλα τα μέτρα για το 2010 και το 2011 και σχεδόν όλα τα μέτρα που απαιτούνται για το 2012 έχουν προσδιοριστεί από κοινού με τις ελληνικές αρχές και έχουν ποσοτικοποιηθεί προσεκτικά.

Συγκεκριμένα, το 2010 το πρόγραμμα προβλέπει μέτρα ύψους περίπου 2,5% του ΑΕΠ: τα εισπρακτικά μέτρα θα αποδώσουν 0,5% του ΑΕΠ και τα μέτρα περιστολής των δαπανών 1,9% του ΑΕΠ. Το 2011 τα εισπρακτικά μέτρα θα αποδώσουν 2,9% του ΑΕΠ και τα μέτρα περιορισμού των δαπανών 1,2% του ΑΕΠ, δηλαδή το συνολικό όφελος θα είναι ίσο με 4,1% του ΑΕΠ. Το 2012 και το 2013 αναμένονται εισπρακτικά μέτρα ύψους 0,7% και 0,3% του ΑΕΠ αντίστοιχα, ενώ τα μέτρα εξοικονόμησης δαπανών αναμένεται να αποδώσουν 1,7% και 2,3% του ΑΕΠ αντίστοιχα.

5.2 ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

Το ΠΟΠ προβλέπει σειρά θεσμικών μεταρρυθμίσεων, οι οποίες θα έχουν θετικές δημοσιονομικές επιπτώσεις ενισχύοντας τον αγώνα κατά της σπατάλης, της φοροδιαφυγής και της διαφθοράς. Σε αυτές περιλαμβάνονται:

- Η εφαρμογή σημαντικών μεταρρυθμίσεων για την ενδυνάμωση του συστήματος διαχείρισης του προϋπολογισμού και του δημοσιονομικού πλαισίου (με τη συνδρομή και τεχνική βοήθεια του ΔΝΤ – βλ. Πλαίσιο V.1).

Πλαίσιο V.1

ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΥΘΥΝΗ

Ο Ν. 3871/2010 για τη δημοσιονομική διαχείριση και ευθύνη εισάγει σύγχρονους δημοσιονομικούς κανόνες και αρχές, προκειμένου να συντελέσει στη μεταρρύθμιση του δημοσιονομικού συστήματος και να συμβάλει στη δημοσιονομική εξυγίανση μέσα από τον έλεγχο¹ των δημόσιων δαπανών και τη στοχευμένη ανακατανομή τους, ούτως ώστε να επιτευχθούν μείωση του κόστους των κρατικών υπηρεσιών και ορθολογική αξιοποίηση των δημόσιων πόρων.

Ο νόμος προβλέπει σε ένα “από επάνω προς τα κάτω” μοντέλο προϋπολογισμού, αποσαφηνίζοντας τους ρόλους των εμπλεκόμενων φορέων, αποδίδοντας ευθύνες σε αυτούς που διαχειρίζονται το δημόσιο χρήμα, διευκολύνοντας έτσι τον ελεγκτικό ρόλο της Βουλής μέσα από διαφανείς διαδικασίες.

Η δημοσιονομική διαχείριση θα πρέπει να διέπεται από τις αρχές: α) της χρηστής διαχείρισης, β) της υπευθυνότητας και της λογοδοσίας, γ) της διαφάνειας και δ) της ειλικρίνειας. Οι δημοσιονομικοί κανόνες αποσκοπούν στη διατήρηση και την ενίσχυση της δημοσιονομικής σταθερότητας, αφορούν δε τον καλύτερο έλεγχο των εσόδων και των εξόδων, μέσω της εισαγωγής ενός διπλογραφικού συστήματος που θα αποτυπώνει καλύτερα τις συναλλαγές του Δημοσίου, μεταξύ άλλων με τη διαφοροποίησή τους σε εισπράξεις και πληρωμές. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρονται στον έλεγχο της πορείας του δημόσιου χρέους και στον καθορισμό ποσοτικών στόχων που συνίστανται σε ένα ελάχιστο αποδεκτό όριο του πρωτογενούς πλεονάσματος και των εσόδων ως ποσοστού του ΑΕΠ, καθώς επίσης και στον τρόπο και τη διαδικασία αναπροσαρμογής των δαπανών ανάλογα με την πορεία των εσόδων.

Ο νόμος εισάγει ένα απλοποιημένο και τυποποιημένο λογιστικό σχέδιο, που θα ακολουθεί τα διεθνή πρότυπα για το δημόσιο τομέα και θα ενσωματώνει πλήρη καταγραφή των ταμειακών κινήσεων. Εισάγει επίσης τη σταδιακή καταγραφή των πάγιων περιουσιακών στοιχείων της κεντρικής διοίκησης.

Κατά τον τρόπο αυτό, δίνεται η δυνατότητα στο Γραφείο Προϋπολογισμού της Βουλής να πραγματοποιεί έλεγχο της εφαρμογής των κανόνων, ώστε να παρέχεται κάθε τεχνική στήριξη στο έργο της ως προς την ψήφιση του προϋπολογισμού.

1 Όλες οι δαπάνες και τα έσοδα του Δημοσίου, των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης πρώτου και δεύτερου βαθμού και των λοιπών ΝΠΔΔ θα υπόκεινται σε έλεγχο από το Ελεγκτικό Συνέδριο σύμφωνα με τις διατάξεις που διέπουν τα διεθνή λογιστικά πρότυπα.

Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις αρμοδιότητες και ευθύνες του Υπουργού Οικονομικών και του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους (ΓΛΚ): Στον Υπουργό Οικονομικών παρέχεται η αρμοδιότητα και η εξουσία να ασκεί γενική διοίκηση όσον αφορά τα δημόσια οικονομικά της κεντρικής κυβέρνησης, καθώς επίσης και να συντονίζει και να εποπτεύει τα οικονομικά της γενικής κυβέρνησης. Αυτό βέβαια συνεπάγεται και μια σειρά από υποχρεώσεις (που εμπίπτουν και στις αρμοδιότητες του ΓΛΚ), όπως η υποβολή προς τη Βουλή ενός μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής για κάθε οικονομικό έτος. Σ' αυτό θα περιλαμβάνονται τόσο ο χρονικός προσδιορισμός των μεσοπρόθεσμων στόχων της γενικής κυβέρνησης και των επιμέρους φορέων της όσο και η αξιολόγηση και περιγραφή των δημοσιονομικών και μακροοικονομικών εξελίξεων και προοπτικών. Καθορίζεται επίσης και η συμμόρφωση των ετήσιων προϋπολογισμών προς το μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής.

Ακόμη, ο Υπουργός Οικονομικών και το ΓΛΚ έχουν την ευθύνη για την κατάρτιση και υποβολή προς τη Βουλή του προσχεδίου και του σχεδίου του Κρατικού Προϋπολογισμού, ετήσιων προϋπολογισμών για τη γενική κυβέρνηση, συμπληρωματικών προϋπολογισμών αν κριθεί απαραίτητο, του Απολογισμού, του Ισολογισμού και των λοιπών χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Ο Υπουργός Οικονομικών οφείλει να υποβάλλει προς τη Βουλή έκθεση² (η οποία θα δημοσιοποιείται) για τις δημοσιονομικές εξελίξεις της γενικής κυβέρνησης, να καθορίζει τα πρότυπα, τους κανονισμούς και τις διαδικασίες που διέπουν τη δημοσιονομική διαχείριση και να εποπτεύει τα χρηματοδοτούμενα από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τους άλλους διεθνείς φορείς προγράμματα των οποίων η διαχείριση εμπίπτει στο ΓΛΚ.

² Αντίστοιχα το ΓΛΚ θα πρέπει να καταρτίζει μηνιαίες, τριμηνιαίες και εξαμηνιαίες εκθέσεις για την εκτέλεση των ετήσιων προϋπολογισμών και των φορέων της γενικής κυβέρνησης.

- Η περαιτέρω μεταρρύθμιση και απλούστευση του φορολογικού συστήματος, καθώς και βελτιώσεις της φορολογικής διοίκησης (με τη συνδρομή και τεχνική βοήθεια του ΔΝΤ).
- Η επανεξέταση, με τη συνδρομή και τεχνική βοήθεια του ΔΝΤ, του πλαισίου λειτουργίας καθώς και του πλαισίου διαχείρισης κινδύνων που αφορά τη διαχείριση του χρέους, προκειμένου να ενισχυθεί η διαφάνεια και προβλεψιμότητα των κινήσεων των αρχών.
- Η βελτίωση της παροχής πληροφοριών για τα μεγέθη του δημόσιου τομέα, συμπεριλαμβανομένων και στατιστικών θεμάτων.
- Η υλοποίηση μιας φιλόδοξης μεταρρύθμισης του συνταξιοδοτικού συστήματος, προκειμένου να διασφαλιστεί η μακροχρόνια βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών (βλ. Πλαίσιο V.2).

Πλαίσιο V.2

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

- Προς την κατεύθυνση που προβλέπει το ΠΟΠ, ψηφίστηκαν δύο νομοσχέδια τον Ιούλιο του 2010.¹ Οι βασικές αλλαγές που επιφέρουν οι πρόσφατες νομοθετικές ρυθμίσεις αφορούν τον τρόπο υπολογισμού της σύνταξης και τα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης.

¹ "Νέο ασφαλιστικό σύστημα και συναφείς διατάξεις, ρυθμίσεις στις εργασιακές σχέσεις" (Ν. 3863/2010, ημερομηνία ψήφισης 12.7.2010) και "Μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος του Δημοσίου και συναφείς διατάξεις" (Ν. 3865/2010, ημερομηνία ψήφισης: 15.7.2010).

- Πιο συγκεκριμένα, από 1.1.2015, το συνολικό ποσό σύνταξης θα συναπαρτίζονται δύο τμήματα. Πρώτον, το βασικό τμήμα, το οποίο θα είναι ανεξάρτητο από το ιστορικό των ασφαλιστικών εισφορών και θα το δικαιούνται και όσοι έχουν ανεπαρκείς ασφαλιστικές εισφορές, εφόσον πληρούν κριτήρια ως προς την ηλικία, το εισόδημα καθώς και τη διαμονή τους στην Ελλάδα. Δεύτερον, το αναλογικό τμήμα, το οποίο θα υπολογίζεται (από 1.1.2011) με βάση τις μέσες συντάξιμες αποδοχές ολόκληρου του εργασιακού βίου.² Επιπλέον, από το 2014 και μετά, οι συντάξεις αναπροσαρμόζονται κατ' έτος με βάση συντελεστή που διαμορφώνεται κατά 50% από τη μεταβολή του ΑΕΠ και κατά 50% από τη μεταβολή του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή του προηγούμενου έτους.

- Ως προς τα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης και τους αναγνωριζόμενους χρόνους, το νέο σύστημα οριοθετεί ως ελάχιστη ηλικία συνταξιοδότησης τα 60 έτη για όλους τους εργαζόμενους (άνδρες και γυναίκες), απαιτεί 40 έτη ασφαλιστικών εισφορών για την απόδοση πλήρους σύνταξης και μειώνει τη σύνταξη κατά 6% ανά έτος για όσους συνταξιοδοτούνται πριν από τα 65 έτη με λιγότερα από 40 έτη εισφορών. Επιπλέον, τα δύο ηλικιακά όρια (60 και 65 έτη) θα αναπροσαρμόζονται μελλοντικά με βάση το προσδόκιμο ζωής. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους, τα παραπάνω μέτρα εκτιμάται ότι θα έχουν αύξουσα απόδοση ως προς την εξοικονόμηση δαπανών: 331,4 εκατ. ευρώ το 2011 και 730 εκατ. ευρώ από το 2015 και μετά.

- Παράλληλα, άλλες διατάξεις επιφέρουν αλλαγές σε ευρύ φάσμα τομέων. Ενδεικτικά αναφέρονται οι ακόλουθες:

Από το **2010**:

- Ένταξη και λειτουργία σε ενιαίο πλαίσιο των Υπηρεσιών Υγείας πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας φροντίδας του ΕΣΥ, των φορέων κοινωνικής ασφάλισης αρμοδιότητας της Γενικής Γραμματείας Κοινωνικών Ασφαλίσεων και του Οίκου Ναύτου.

- Θέσπιση από 1.8.2010 της Εισφοράς Αλληλεγγύης Συνταξιούχων, η οποία τηρείται σε λογαριασμό με οικονομική και λογιστική αυτοτέλεια, στο Ασφαλιστικό Κεφάλαιο Αλληλεγγύης Γενεών (ΑΚΑΓΕ).

- Κατάργηση των προγραμμάτων εθελουσίας εξόδου.

- Ενιαίοι κανόνες για απασχολούμενους συνταξιούχους που οδηγούν σε μείωση της σύνταξής τους- ακόμη και στην αναστολή της για όσους είναι κάτω των 55 ετών.

- Αυστηρότεροι όροι συνταξιοδότησης επιζώντων συζύγων (συντάξεων χηρείας) και κατάργηση της συνταξιοδότησης άγαμων και διαζευγμένων θυγατέρων.

- Νέος τρόπος πληρωμής (μέσω επιταγής ειδικής μορφής, που ονομάζεται “εργόσημο”) του προσωπικού που απασχολείται περιστασιακά στην οικία του εργοδότη (αμειβόμενο με την ώρα ή την ημέρα) και των εργατών γης του ΟΓΑ, ώστε να περιοριστεί η αδήλωτη εργασία και η εισφοροδιαφυγή.

² Η μηνιαία σύνταξη υπολογίζεται για κάθε πλήρες έτος ασφάλισης με βάση ενιαίο ποσοστό επί των συντάξιμων αποδοχών (μέσες μηνιαίες αποδοχές κατά τη διάρκεια του εργασιακού βίου).

Από το 2011:

- Προσαύξηση σύνταξης για όσους παραμένουν στην υπηρεσία μετά τη συμπλήρωση 35ετούς συντάξιμου χρόνου (για όσους θεμελιώνουν συνταξιοδοτικό δικαίωμα μέχρι 31.12.2010).
- Διάφορες αλλαγές στο καθεστώς διαδοχικής ασφάλισης με αναδρομική ισχύ από το 2006 ή το 2007.
- Νέος πίνακας βαρέων και ανθυγιεινών επαγγελμάτων από 1.7.2011.
- Αυστηρότερο θεσμικό πλαίσιο για τη χορήγηση αναπηρικών συντάξεων κατάργηση πολυάριθμων επιτροπών πιστοποίησης αναπηρίας που λειτουργούν σήμερα στους φορείς κοινωνικής ασφάλισης και ίδρυση ενιαίου Κέντρου Πιστοποίησης Αναπηρίας (ΚΕ.ΠΑ.) στο ΙΚΑ-ΕΤΑΜ.
- Καταβολή των συντάξεων, του συνόλου των παροχών, των αποδοχών των υπαλλήλων και των λοιπών πληρωμών των ασφαλιστικών ταμείων καθώς και είσπραξη των ασφαλιστικών εισφορών μέσω του τραπεζικού συστήματος και των ΕΛΤΑ.
- Οικονομική και λογιστική αυτοτέλεια του Κλάδου Υγείας του ΙΚΑ.
- Αξίζει να σημειωθεί ότι το ΠΟΠ περιλαμβάνει την εξής “δικλίδα ασφαλείας”: Αν αναλογιστική ανάλυση διαπιστώσει ότι τα προσδοκώμενα αποτελέσματα της μεταρρύθμισης υπολείπονται του στόχου για αύξηση της συνταξιοδοτικής δαπάνης μέχρι 2,5% του ΑΕΠ ως το 2060, “τότε μια Υπουργική Απόφαση μπορεί να περιορίσει περαιτέρω τη σχετική δαπάνη συνδυάζοντας αναπροσαρμογές των παραμέτρων του συστήματος, της βασικής σύνταξης και των επικουρικών συντάξεων προκειμένου να επιτευχθεί ο τελικός στόχος”.

- Η μεταρρύθμιση του τομέα της υγείας.

- Ο εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης, π.χ. η αναδιοργάνωση των διαδικασιών πρόσληψης, η ολοκλήρωση της ενιαίας αρχής πληρωμών για τους μισθούς, η εισαγωγή ενός απλουστευμένου συστήματος αποδοχών, η βελτίωση των πρακτικών προμηθειών με στόχο την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας και τη διασφάλιση της διαφάνειας, και η αναδιοργάνωση της τοπικής αυτοδιοίκησης μέσω του “Καλλικράτη” με στόχο τη μείωση του αριθμού των τοπικών διοικήσεων.

- Η βελτίωση της διαχείρισης και η αποκρατικοποίηση των κρατικών επιχειρήσεων.

- Η βελτίωση της απορρόφησης κοινοτικών κονδυλίων των Διαρθρωτικών Ταμείων και του Ταμείου Συνοχής.

6 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΠΙΚΑΙΡΟΠΟΙΗΜΕΝΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ

Ήδη αναφέρθηκε ότι οι εκθέσεις προόδου για την υλοποίηση του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής, που δημοσιεύθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στα τέλη Αυγούστου και το ΔΝΤ στις αρχές Σεπτεμβρίου, παρατηρούν ότι η Ελλάδα επέτυχε εντυπωσιακή πρόοδο όσον αφορά τη δημοσιονομική προσαρμογή κατά το πρώτο εξάμηνο του 2010, ενώ παράλληλα έχει επιτύχει και εντυπωσιακή πρόοδο σε μια σειρά διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που θα βοηθήσουν στην αναμόρφωση της ελληνικής οικονομίας.

Σχεδόν όλα τα δημοσιονομικά κριτήρια απόδοσης για το πρώτο εξάμηνο του 2010 έχουν

επιτευχθεί.²² Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι κρατικές δαπάνες έχουν περιοριστεί πολύ περισσότερο από ό,τι προβλεπόταν στο Πρόγραμμα προκειμένου να αντισταθμιστεί η απόκλιση των στόχων στα έσοδα. Συγκεκριμένα, κατά το πρώτο εξάμηνο του έτους οι πραγματοποιηθείσες πρωτογενείς δαπάνες ήταν κατά 5,6 δισεκ. μικρότερες από ό,τι αναμενόταν. Αξίζει να σημειωθεί ότι η κυβέρνηση δεσμεύεται στο Επικαιροποιημένο Μνημόνιο να κλείσει το έτος με ένα περιθώριο καλύτερης από το αναμενόμενο απόδοσης της τάξεως των 4 δισεκ. ευρώ για την κάλυψη των κινδύνων που προέρχονται από άλλους τομείς της γενικής κυβέρνησης. Αν υπάρξει απόκλιση από τους στόχους του προγράμματος ή μεγαλύτερη του αναμενόμενου κάμψη των εσόδων, τότε η κυβέρνηση έχει δεσμευθεί να λάβει διορθωτικά μέτρα, που όσον αφορά τη συγκράτηση των δαπανών θα δίνουν έμφαση στις λειτουργικές, στις εξοπλιστικές δαπάνες και στις δαπάνες δημοσίων επενδύσεων.

Σημαντική πρόοδος υπάρχει και στις **θεσμικές/διαρθρωτικές δημοσιονομικές μεταρρυθμίσεις**, όπως ο νέος νόμος για τη δημοσιονομική διαχείριση και ευθύνη που εισάγει ένα μεσοπρόθεσμο δημοσιονομικό πλαίσιο (βλ. Πλαίσιο V.1),²³ ο νέος φορολογικός νόμος, τα μέτρα που στοχεύουν στην καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, την ίδρυση της ενιαίας αρχής πληρωμών, την ολοκλήρωση της απογραφής των δημοσίων υπαλλήλων, την ενδυνάμωση του φορολογικού μηχανισμού και την αναμόρφωση της δημόσιας διοίκησης.

Είναι ιδιαίτερα θετικό ότι ο προϋπολογισμός για το 2011 θα καταρτιστεί σύμφωνα με τις διατάξεις του νέου νόμου για τη δημοσιονομική διαχείριση. Σύμφωνα με το νέο νόμο, ο προϋπολογισμός θα είναι μέρος ενός τριετούς κυλιόμενου μεσοπρόθεσμου πλαισίου. Ο Υπουργός Οικονομικών θα έχει τη δυνατότητα επιβολής ανώτατου ορίου δαπανών για τα υπουργεία, τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης και τους κοινωνικούς προϋπολογισμούς, ώστε να υπάρχει αποτελεσματικότερη εφαρμογή της δημοσιονομικής πολιτικής και στη γενική κυβέρνηση. Το προσχέδιο του προ-

ϋπολογισμού, μαζί με το ενοποιημένο προσχέδιο προϋπολογισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και των κοινωνικών προϋπολογισμών, θα πρέπει να είναι συνεπή με το στόχο για το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης.

Η μεταρρύθμιση και ο εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης προχωρεί όπως είχε σχεδιαστεί με την ψήφιση του νόμου για το πρόγραμμα “Καλλικράτης” στις αρχές Ιουνίου και την ολοκλήρωση της απογραφής των δημοσίων υπαλλήλων τον Ιούλιο. Αποδίδεται ιδιαίτερη σημασία στη συνέχιση της μεταρρύθμισης της δημόσιας διοίκησης, που θα αφορά την επέκταση των αρμοδιοτήτων της ενιαίας αρχής πληρωμών στη γενική κυβέρνηση ως το Μάρτιο του 2011, την απλοποίηση του συστήματος μισθοδοσίας και την καθιέρωση νέου ενιαίου μισθολογίου και κυρίως τη λειτουργική αξιολόγηση της δημόσιας διοίκησης που έχει τελικό στόχο τον εξορθολογισμό και την αύξηση της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης.

Η ολοκλήρωση της ιδιαίτερα φιλόδοξης συνταξιοδοτικής μεταρρύθμισης νωρίτερα

²² Τον Ιούνιο το προσαρμοσμένο πρωτογενές έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης σε ταμειακή βάση ανήλθε σε -4,26 δισεκ. ευρώ έναντι ορίου -5,0 δισεκ. ευρώ, οι πρωτογενείς δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού ανήλθαν σε 28,4 δισεκ. ευρώ έναντι ορίου 34 δισεκ. ευρώ, το απόθεμα χρέους της κεντρικής κυβέρνησης ανήλθε σε 316,7 δισεκ. ευρώ έναντι ορίου 342 δισεκ. ευρώ και οι νέες εγγυήσεις από την κεντρική κυβέρνηση ανήλθαν στα 0,3 δισεκ. ευρώ έναντι ορίου 2 δισεκ. ευρώ. Για το Σεπτέμβριο και το Δεκέμβριο του 2010 το όριο στο προσαρμοσμένο πρωτογενές έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης σε ταμειακή βάση είναι -4,0 δισεκ. ευρώ και -5,7 δισεκ. ευρώ αντίστοιχα, ενώ το όριο στις πρωτογενείς δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού είναι 50 δισεκ. ευρώ και 67 δισεκ. ευρώ αντίστοιχα. Αξίζει να σημειωθεί ότι το Επικαιροποιημένο Μνημόνιο περιλαμβάνει κάποιες διαφορές στους ορισμούς των προαναφερθέντων κριτηρίων. Οι πιο σημαντικές είναι οι ακόλουθες: Όπως αναφέρεται στο Επικαιροποιημένο Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης, το προσαρμοσμένο πρωτογενές έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης σε ταμειακή βάση περιλαμβάνει και τη μεταβολή στα καθαρά χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία των κονδυλίων εκτός προϋπολογισμού (πέρα από το ταμειακό ισοζύγιο του τακτικού ΚΠ και του ΠΔΕ, τη μεταβολή στα καθαρά χρηματοοικονομικά στοιχεία των ΟΤΑ και ΟΚΑ). Από τη μεταβολή στα καθαρά χρηματοοικονομικά στοιχεία των ΟΚΑ αφαιρείται η μεταβολή στο απόθεμα των πληρωτέων λογαριασμών των δημόσιων νοσοκομείων έναντι του ιδιωτικού τομέα. Επιπλέον, οι πρωτογενείς δαπάνες του τακτικού ΚΠ θα περιλαμβάνουν τις κεφαλαιακές μεταβιβάσεις προς τα ταμεία κοινωνικής ασφάλισης μέσω ομολόγων και τις καταπτώσεις εγγυήσεων, όπου το κράτος ή η κεντρική κυβέρνηση αναλαμβάνει τις πληρωμές για λογαριασμό φορέων εκτός της γενικής κυβέρνησης. Επίσης, οι εγγυήσεις του TEMIME περιλαμβάνονται πλέον στο ανώτατο όριο για νέες εγγυήσεις της κεντρικής κυβέρνησης.

²³ Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με το Μνημόνιο Συνεννόησης η ψήφιση του νόμου για τη δημοσιονομική διαχείριση και ευθύνη αναμενόταν ως το τέταρτο τρίμηνο του 2010.

από ό,τι αναμενόταν. Σύμφωνα με το Μνημόνιο Συνεννόησης, η υιοθέτηση της ασφαλιστικής μεταρρύθμισης αναμενόταν ως το τέλος του τρίτου τριμήνου του 2010 (βλ. Πλαίσιο V.2).

Σύμφωνα με το Επικαιροποιημένο Μνημόνιο, η Εθνική Αναλογιστική Αρχή (ΕΑΑ) θα ολοκληρώσει την αξιολόγηση των επιπτώσεων της πρόσφατης συνταξιοδοτικής μεταρρύθμισης όσον αφορά τα κύρια συνταξιοδοτικά ταμεία μέχρι το τέλος Δεκεμβρίου του 2010 και όσον αφορά τα μεγαλύτερα επικουρικά ταμεία συντάξεων μέχρι τα τέλη Μαρτίου του 2011.²⁴ Αυτές οι αξιολογήσεις θα καθορίσουν κατά πόσον απαιτούνται περαιτέρω προσαρμογές των παραμέτρων του συνταξιοδοτικού συστήματος για τη συγκράτηση της αύξησης των συνταξιοδοτικών δαπανών στο 2,5% του ΑΕΠ μεταξύ 2009 και 2060. Οποιοσδήποτε περαιτέρω προσαρμογές, αν χρειαστούν, θα ολοκληρωθούν μέχρι τα τέλη Ιουνίου του 2011.

6.1 ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ – ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΟΣ ΤΟΥ 2009 ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΟΥ 2010

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, τα έσοδα υπολείπονται των στόχων του Προσχεδίου, ενώ ελλοχεύει ο κίνδυνος να επιταθεί η χαμηλότερη του αναμενομένου απόδοση των εσόδων λόγω της ύφεσης. Ωστόσο, η πλήρης απόδοση της αύξησης του ΦΠΑ ενδέχεται να ενισχύσει τα φορολογικά έσοδα τους τελευταίους μήνες του έτους. Επιπλέον, όπως παρατηρείται και στην έκθεση προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η χαμηλή απόδοση των φορολογικών εσόδων είναι σε αναντιστοιχία με τον υψηλότερο του αναμενομένου ονομαστικό ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει την ανάγκη για αναμόρφωση του φορολογικού μηχανισμού και περαιτέρω καταπολέμηση της φοροδιαφυγής.

Σύμφωνα με τη δέσμευση που περιλαμβάνεται και στο αρχικό Μνημόνιο, η κυβέρνηση θα συνεχίσει την προσπάθεια ενίσχυσης της φορολογικής διοίκησης και καταπολέμησης της φοροδιαφυγής. Στην κατεύθυνση αυτή

αποφασίστηκε η δημιουργία πέντε ειδικών ομάδων δράσης για την ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης και την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής με στόχο τη δίκαιη κατανομή των βαρών της δημοσιονομικής προσαρμογής.²⁵

Όπως επισημαίνεται και στις εκθέσεις προόδου του ΔΝΤ και της ΕΕ, το κριτήριο απόδοσης για τη γενική κυβέρνηση επιτεύχθηκε χάρη στην καλύτερη του αναμενομένου απόδοση του ΚΠ. Αντιθέτως, η απόδοση των λοιπών οργανισμών του τομέα της γενικής κυβέρνησης (ΟΤΑ και ΟΚΑ) είναι ελαφρώς κατώτερη της αναμενόμενης. Δηλαδή το συνολικό αποτέλεσμά τους το πρώτο εξάμηνο του έτους ήταν ισοσκελισμένο, ενώ οι αρχικές εκτιμήσεις έκαναν λόγο για πλεόνασμα. Αυτό οφείλεται στο ότι οι ΟΤΑ είχαν μικρότερο πλεόνασμα του αναμενομένου, ενώ οι ΟΚΑ είχαν ταμειακό έλλειμμα και όχι πλεόνασμα όπως αναμενόταν στο πρόγραμμα.

Επιπλέον, η παρατηρούμενη συσσώρευση πληρωτέων λογαριασμών (ληξιπρόθεσμων οφειλών) που αφορά δημόσια νοσοκομεία δημιουργεί τον κίνδυνο συσσώρευσης χρεών. Ανάλογα προβλήματα ανακύπτουν και στις

²⁴ Όπως αναφέρει η έκθεση προόδου του ΔΝΤ, έχει σημειωθεί καθυστέρηση στην ολοκλήρωση της αναλογιστικής μελέτης, η οποία αποδίδεται όμως σε περιορισμούς σε σχέση με το διαθέσιμο προσωπικό της ΕΑΑ και τη διαθεσιμότητα στατιστικών στοιχείων.

²⁵ Σύμφωνα με σχετική ανακοίνωση του Υπουργείου Οικονομίας (31.8.2010), προκειμένου να αντιμετωπιστεί η φοροδιαφυγή και να ενισχυθούν τα φορολογικά έσοδα, μέσα όμως από τη διεύρυνση της φορολογικής βάσης και τη δικαιότερη φορολόγηση του πλούτου, συγκροτούνται πέντε ειδικές ομάδες εργασίας: 1. Ειδική ομάδα εργασίας εφαρμογής φορολογικής μεταρρύθμισης. Έργο της είναι η μελέτη, διαμόρφωση, ανάπτυξη και εφαρμογή προτάσεων για την έγκαιρη και αποτελεσματική εφαρμογή της φορολογικής μεταρρύθμισης που εισάγεται με τον Ν. 3842/2010. 2. Ειδική ομάδα εργασίας είσπραξης οφειλών. Έργο της είναι η μελέτη, διαμόρφωση, ανάπτυξη και παρακολούθηση της εφαρμογής προτάσεων για την είσπραξη των ληξιπρόθεσμων οφειλών προς το Δημόσιο. 3. Ειδική ομάδα εργασίας μεγάλων φορολογουμένων. Έργο της είναι η μελέτη, διαμόρφωση, ανάπτυξη και παρακολούθηση της εφαρμογής προτάσεων για τη διασφάλιση της πλήρους φορολογικής συμμόρφωσης των μεγάλων φορολογουμένων (οι χίλιες μεγαλύτερες επιχειρήσεις). 4. Ειδική ομάδα εργασίας μεγάλης περιουσίας και υψηλών εισοδημάτων. Έργο της είναι η μελέτη, διαμόρφωση, ανάπτυξη και παρακολούθηση της εφαρμογής προτάσεων, για την πάταξη της φοροδιαφυγής από τους υψηλού πλούτου φορολογουμένους με μεγάλη ακίνητη περιουσία και υψηλές δαπάνες διαβίωσης κυρίως στο χώρο των ελεύθερων επαγγελματιών. 5. Ειδική ομάδα εργασίας απόδοσης παρακρατούμενων φόρων και φορολογικής συμμόρφωσης. Έργο της είναι η μελέτη, διαμόρφωση, ανάπτυξη και παρακολούθηση της εφαρμογής προτάσεων για την έγκαιρη υποβολή των φορολογικών δηλώσεων και πλήρη απόδοση των παρακρατούμενων φόρων.

μεταβιβάσεις και πληρωμές προς άλλους τομείς της γενικής κυβέρνησης.²⁶ Συνεπώς απαιτείται επιτάχυνση των προσπαθειών για την εφαρμογή ενός αποτελεσματικού συστήματος παρακολούθησης και ελέγχου των δαπανών και των ληξιπρόθεσμων οφειλών σύμφωνα με τις απαιτήσεις του ΠΟΠ. Παράλληλα απαιτείται ένταση των προσπαθειών συλλογής και επεξεργασίας στατιστικών στοιχείων, προκειμένου να υπάρχει μια αξιόπιστη εικόνα των οικονομικών μεγεθών της γενικής κυβέρνησης σε πιο σύντομο χρονικό διάστημα και σύμφωνα με τις επιταγές του ΠΟΠ.

Το πρόγραμμα ιδιωτικοποίησης και αναδιάρθρωσης των δημόσιων επιχειρήσεων εκτιμάται ότι πρέπει να επιταχυνθεί και να γίνει πιο φιλόδοξο. Για παράδειγμα, όπως αναφερόταν στην έκθεση προόδου, η κατάθεση της πρότασης αναδιάρθρωσης του ΟΣΕ είχε καθυστερήσει, αν και η διαδικασία είναι σε εξέλιξη (σύμφωνα με το Μνημόνιο, η σχετική διορία ήταν έως τις 30 Ιουνίου). Ήδη όμως προωθείται το σχετικό νομοσχέδιο. Επίσης, υπάρχει ο κίνδυνος να κληθεί το Δημόσιο να αναλάβει το χρέος δημόσιων επιχειρήσεων λόγω κατάπτωσης των εγγυήσεων σε περίπτωση βαθύτερης ύφεσης.

Η υλοποίηση των μέτρων για την ενίσχυση της απορροφητικότητας των κοινοτικών κονδυλίων θεωρείται ότι συμβαδίζει με το προβλεπόμενο χρονοδιάγραμμα του ΠΟΠ. Ωστόσο, οι αιτήσεις πληρωμών θα πρέπει να επιταχυνθούν σημαντικά για να επιτευχθούν οι στόχοι του προγράμματος.

Οι εκθέσεις προόδου της ΕΕ και του ΔΝΤ αναφέρουν ότι η κυβέρνηση θα πρέπει να είναι έτοιμη να κάνει διορθωτικές κινήσεις σε περίπτωση απόκλισης των δημοσιονομικών στόχων. Επιπλέον επισημαίνουν ότι, προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος για έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης ύψους περίπου 18,5 δισεκ. ευρώ (σε εθνολογιστική βάση), θα πρέπει το προσαρμοσμένο ταμειακό έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης να μην ξεπεράσει τα 17,2 δισεκ. ευρώ.

Τέλος, υπενθυμίζεται ότι η αναθεώρηση του ελλείμματος του έτους 2009, αλλά και η πρόσφατη αναθεώρηση του ΑΕΠ έχουν συνέπειες για τις δημοσιονομικές προοπτικές του 2010. Οι συνέπειες αυτές εξετάστηκαν συνοπτικά στο Τμήμα 1 του παρόντος κεφαλαίου.

6.2 ΤΟ ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΤΟΥ 2011

Σύμφωνα με το Προσχέδιο Προϋπολογισμού του 2011, η κυβέρνηση δεσμεύεται να συνεχίσει την πολιτική συγκράτησης των πρωτογενών δαπανών του κρατικού προϋπολογισμού, που προβλέπεται να μειωθούν κατά 2,3% (μετά από εκτιμώμενη μείωση κατά 10,3% εφέτος). Ο στόχος για το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης αναφέρθηκε στο Τμήμα 1 του παρόντος κεφαλαίου, όπου εξετάστηκαν και οι ενδεχόμενες συνέπειες της αναθεώρησης των δημοσιονομικών δεδομένων για το 2009.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το Προσχέδιο, η κατεύθυνση της δημοσιονομικής πολιτικής παραμένει έντονα περιοριστική, καθώς το πρωτογενές έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού, παρά την ύφεση, προβλέπεται να περιοριστεί περαιτέρω κατά 2,6 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ και σχεδόν να μηδενιστεί το επόμενο έτος.

Βεβαίως, όπως προβλέπεται και στο Μνημόνιο, η έκταση της δημοσιονομικής προσαρμογής θα είναι περιορισμένη σε σχέση με το 2010. Στο Προσχέδιο προβλέπεται ότι το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού θα μειωθεί κατά 1,5 εκατοστιαία μονάδα του ΑΕΠ και θα διαμορφωθεί σε 16.089 εκατ. ευρώ ή 6,9% του ΑΕΠ το 2011, έναντι 19.473 εκατ. ευρώ ή 8,4% του ΑΕΠ το 2010. Ο στόχος αυτός (6,9% του ΑΕΠ) αντιστοιχεί σε έλλειμμα γενικής κυβέρνησης για το 2011 της τάξεως του 7,0% του ΑΕΠ (7,2% βάσει του αναθεωρημένου ΑΕΠ), έναντι ελλείμματος 8,0% το 2010.

²⁶ Αξίζει να σημειωθεί ότι ο (συνεχής) ενδεικτικός στόχος για τη μη συσσώρευση νέων ληξιπρόθεσμων οφειλών δεν επετεύχθη και συγκεκριμένα οι νέες οφειλές έφθασαν στα 1.0 δισεκ. ευρώ, εξέλιξη που αποδίδεται, όπως προκύπτει από την έκθεση προόδου του ΔΝΤ, στην αδυναμία αποτελεσματικού ελέγχου των δαπανών εκτός κεντρικής κυβέρνησης.

Σύμφωνα με το Προσχέδιο, για την επίτευξη του στόχου του κρατικού προϋπολογισμού απαιτούνται σημαντικά πρόσθετα δημοσιονομικά μέτρα, τόσο στο σκέλος των εσόδων όσο και των δαπανών. Παράλληλα, μέρος της συγκράτησης του ελλείμματος αναμένεται να προέλθει από τα μέτρα που ελήφθησαν στη διάρκεια του 2010, αλλά θα αποδώσουν πλήρως (δηλαδή για 12 μήνες) το 2011. Συγκεκριμένα, από συνολική μειωτική επίδραση στο έλλειμμα ύψους 9.150 εκατ. ευρώ, το 15,3% (1.400 εκατ. ευρώ) αναμένεται να προέλθει από την περαιτέρω συγκράτηση των δαπανών του κρατικού προϋπολογισμού, το 58,0% (5.310 εκατ. ευρώ) από νέες επιβαρύνσεις (φορολογικές και μη) και το 26,7% από την πλήρη απόδοση των μέτρων του 2010. Ενώ οι μειωτικές επιδράσεις στο έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού για το 2011 εκτιμώνται σε 9.150 εκατ. ευρώ, υπάρχουν και αντίρροπες, αυξητικές επιδράσεις (π.χ. 2.591 εκατ. ευρώ από τις δαπάνες για τόκους), με αποτέλεσμα η προβλεπόμενη μείωση του ελλείμματος να περιορίζεται τελικά σε 3.384 εκατ. ευρώ.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι περίπου το 75% της προσαρμογής θα προέλθει από αύξηση φόρων ή άλλων επιβαρύνσεων (είτε το 2010 είτε το 2011) και μόνο το 25% από μείωση των δαπανών. Βεβαίως, για διατηρήσιμη δημοσιονομική προσαρμογή απαιτείται πολύ μεγαλύτερη και μόνιμη χαρακτήρα μείωση των πρωτογενών δαπανών – δηλαδή η προσαρμογή θα πρέπει να βασίζεται κατά τα 2/3 σε μείωση των πρωτογενών δαπανών.

Τα έσοδα του τακτικού προϋπολογισμού (προ επιστροφών φόρων) το 2011 αναμένεται να αυξηθούν κατά 5,8% στα 61.140 εκατ. ευρώ, από 57.800 εκατ. ευρώ το 2010. Η συνεχιζόμενη ύφεση θα επηρεάσει αρνητικά τα έσοδα του 2011. Αντίθετα, θετικά θα επηρεαστούν τα έσοδα κυρίως από την έκτακτη εισφορά που επιβάλλεται στις κερδοφόρες επιχειρήσεις, από τη ρύθμιση για τους ημιυπαίθριους χώρους και την επιβολή προστίμων στα αυθαίρετα, από τη χορήγηση αδειών και είσπραξη ετήσιων δικαιωμάτων για τυχερά παιχνίδια,

καθώς και από τη διεύρυνση της φορολογικής βάσης του ΦΠΑ και την αναταξινόμηση προϊόντων μεταξύ των συντελεστών του ΦΠΑ. Σύμφωνα με το Προσχέδιο, η αύξηση των εσόδων θα προέλθει από τους έμμεσους φόρους (αύξηση 9,4%) και από τα μη φορολογικά έσοδα (αύξηση 14,6%). Η θετική πορεία των εσόδων από έμμεσους φόρους οφείλεται στην αύξηση του ΦΠΑ και των ειδικών φόρων κατανάλωσης, ενώ οι περισσότερες άλλες κατηγορίες θα εμφανίσουν μείωση. Στα μη φορολογικά έσοδα περιλαμβάνονται και εισπράξεις ύψους 670 εκατ. ευρώ από τις τράπεζες που συμμετέχουν στο πρόγραμμα ενίσχυσης της ρευστότητας και της κεφαλαιακής επάρκειας των πιστωτικών ιδρυμάτων.

Αντίθετα, οι εισπράξεις από άμεσους φόρους αναμένεται να μειωθούν κατά 1,4% έναντι του 2010. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κυρίως στη μείωση των κερδών των νομικών προσώπων καθώς και στους άμεσους φόρους παρελθόντων ετών, δεδομένου ότι μέρος του ΕΤΑΚ του 2008 και 2009 εισπράχθηκε το 2010 και το έσοδο αυτό δεν θα επαναληφθεί το 2011. Επίσης, η απόδοση του μέτρου της περαιώσεως, που καταχωρείται στα έσοδα παρελθόντων ετών, αναμένεται ότι θα είναι μικρότερη το 2011 (600 εκατ. ευρώ) από ό,τι το 2010 (700 εκατ. ευρώ).

Οι δαπάνες του τακτικού προϋπολογισμού²⁷ (χωρίς επιστροφές φόρων) αναμένεται να παρουσιάσουν περιορισμένη αύξηση της τάξεως του 2,2% έναντι του 2010 και να φθάσουν τα 67.651 εκατ. ευρώ. Η αύξηση αυτή οφείλεται αποκλειστικά στις πληρωμές για τόκους, δεδομένου ότι οι πρωτογενείς δαπάνες προβλέπεται να μειωθούν κατά 2,1% το 2011. Η θετική αυτή εξέλιξη θα προέλθει από τον περιορισμό κατά 2,3% των δαπανών για μισθούς, από τη μείωση των επιχορηγήσεων των ασφαλιστικών ταμείων (-4,2%), καθώς και από τον περιορισμό των καταναλωτικών δαπα-

²⁷ Σημειώνεται ότι, λόγω αναταξινόμησης των διαφόρων κατηγοριών δαπανών που οφείλεται στην ανάληψη περισσότερων αρμοδιοτήτων από την τοπική αυτοδιοίκηση στο πλαίσιο του "Καλλικράτη", η ταξινόμηση των δαπανών στο Προσχέδιο (Πίνακας 4.4 σελ. 51) διαφέρει από την κατάταξη προηγούμενων ετών.

νών (-10,7%) και των επιχορηγήσεων προς συγκοινωνιακούς και άλλους φορείς (-5,9%). Οι δαπάνες για συντάξεις όμως αναμένεται να είναι ελαφρά αυξημένες (+0,4%) λόγω του μεγάλου αριθμού των νέων συνταξιούχων.

Αντίθετα με τις πρωτογενείς δαπάνες, οι πληρωμές για τόκους προβλέπεται να αυξηθούν κατά 19,6% και να φθάσουν τα 15.800 εκατ. ευρώ το 2011. Η εξέλιξη αυτή αντανακλά τα αυξημένα επιτόκια με τα οποία δανειζείται πλέον το Ελληνικό Δημόσιο, αλλά και το μεγάλο ύψος του δημόσιου χρέους. Παρατηρείται ότι οι δαπάνες για τόκους αυξήθηκαν σταδιακά από 4,3% του ΑΕΠ το 2007 σε 6,8% του ΑΕΠ το 2011.

Σημειώνεται ότι, για πρώτη φορά μετά από αρκετά έτη, το Προσχέδιο του Προϋπολογισμού για το 2011 περιλαμβάνει και αποθεματικό ύψους 500 εκατ. ευρώ. Η ορθή αυτή πρακτική που εφαρμόζοταν παλαιότερα είχε εγκαταλειφθεί τα τελευταία 10-15 χρόνια.

Το έλλειμμα του προϋπολογισμού δημοσίων επενδύσεων (ΠΔΕ) προβλέπεται ότι θα μειωθεί κατά 1.207 εκατ. ευρώ (0,5% του ΑΕΠ) – εξέλιξη που θα συμβάλει στην επίτευξη του στόχου για έλλειμμα κρατικού προϋπολογισμού ίσο με 6,9% του ΑΕΠ. Σύμφωνα με το Προσχέδιο, ο περιορισμός του ελλείμματος του ΠΔΕ θα επιτευχθεί κυρίως με την αύξηση των εισπράξεων από τα Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά 30,4%, αλλά και με τη μικρή μείωση των δαπανών κατά 3,3% έναντι του 2010.

Είναι εύλογο ότι οι επιμέρους προβλέψεις του Προσχεδίου θα αναθεωρηθούν προκειμένου να ληφθούν υπόψη αφενός η προς τα κάτω αναθεώρηση του ΑΕΠ και αφετέρου η προς τα άνω αναθεώρηση του δημόσιου ελλείμματος και του χρέους των προηγούμενων ετών.

6.3 ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΔΡΑΣΕΙΣ ΟΠΩΣ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΕΠΙΚΑΙΡΟΠΟΙΗΜΕΝΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ

Το Επικαιροποιημένο Μνημόνιο της 6ης Αυγούστου εξειδικεύει τις επόμενες δράσεις της κυβέρνησης για την επίτευξη των στόχων

του οικονομικού προγράμματος. Η κυβέρνηση δεσμεύεται να συνεχίσει την πολιτική συγκράτησης των δαπανών. Επιπλέον, αν υπάρξει απόκλιση από τους στόχους του προγράμματος ή μεγαλύτερη της αναμενόμενης κάμψη των εσόδων, τότε η κυβέρνηση έχει δεσμευθεί να λάβει διορθωτικά μέτρα, με έμφαση στη συγκράτηση των λειτουργικών δαπανών, ενώ για το 2011 εξετάζεται το ενδεχόμενο κάποια προσωρινά μέτρα εξοικονόμησης δαπανών να αντικατασταθούν με μόνιμου χαρακτήρα παρεμβάσεις.

Παράλληλα, η κυβέρνηση σχεδιάζει την ενίσχυση του ελέγχου των δαπανών των οργανισμών που υπάγονται στον τομέα της γενικής κυβέρνησης. Συγκεκριμένα, στα νοσοκομεία θα επιταχυνθούν οι πληρωμές για να αποφευχθεί η συσσώρευση καθυστερούμενων οφειλών και να περιοριστεί η μεταφορά των υποχρεώσεων στο 2011. Η κυβέρνηση θα πρέπει να μειώσει περαιτέρω το κόστος φαρμάκων. Επίσης προβλέπεται η ενίσχυση των εσόδων των νοσοκομείων μέσω της υποχρεωτικής εισπράξης της συμμετοχής των 3 ευρώ για τις επισκέψεις σε εξωτερικά ιατρεία και την ολοήμερη λειτουργία των νοσοκομείων. Ελεγκτικές εταιρίες θα βοηθήσουν στη χρηματοοικονομική διαχείριση των δημόσιων νοσοκομείων, συμβάλλοντας στον έλεγχο των δαπανών και των πληρωτέων λογαριασμών.

Η ψήφιση του νόμου για την αναβάθμιση του ΕΣΥ (ολοήμερη λειτουργία δημόσιων νοσοκομείων, βελτίωση της διαδικασίας προσλήψεων ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού, βελτίωση της λειτουργίας και διοίκησης των υπηρεσιών υγείας, ενίσχυσης της λογοδοσίας, της διαφάνειας και του εθελοντισμού) στα τέλη του Ιουλίου αποτελεί αξιόλογη προσπάθεια όσον αφορά τη διαδικασία μεταρρύθμισης και εκσυγχρονισμού του συστήματος υγείας, η οποία απαιτείται από το Μνημόνιο να ολοκληρωθεί ως τα τέλη του έτους. Ωστόσο, κρίσιμη είναι η καλύτερη καταγραφή της οικονομικής κατάστασης των νοσοκομείων με την άμεση υιοθέτηση του διπλογραφικού λογιστικού συστήματος δεδουλευμένης βάσης. Αυτό θα συντελέσει στην καλύτερη απεικόνιση των

υποχρεώσεων των νοσοκομείων και θα συμβάλει, με την παράλληλη βελτίωση της στατιστικής καταγραφής του έργου των νοσοκομείων και των κλινικών, στην αύξηση της αποδοτικότητας και αποτελεσματικότητας των δαπανών υγείας.²⁸

Τα προβλεπόμενα στο νόμο για τη μεταρρύθμιση της *τοπικής αυτοδιοίκησης* (“Πρόγραμμα Καλλικράτης”) θα εφαρμοστούν αυστηρά, ούτως ώστε να εξασφαλιστούν καλύτερα δημοσιονομικά αποτελέσματα της τάξεως των 500 εκατ. ευρώ για καθένα από τα τρία έτη της περιόδου 2011-13. Προκειμένου να διασφαλιστεί δημοσιονομικό όφελος σε επίπεδο γενικής κυβέρνησης, η κυβέρνηση δεσμεύεται στο Επικαιροποιημένο Μνημόνιο να περιορίσει το δανεισμό, να μειώσει τις μεταβιβάσεις και να ελέγχει τους προϋπολογισμούς των ΟΤΑ σύμφωνα με τις επιταγές της μεσοπρόθεσμης δημοσιονομικής στρατηγικής. Επιπλέον, σύμφωνα με το Επικαιροποιημένο Μνημόνιο, ως το τέλος του 2010 η κυβέρνηση θα πρέπει να θεσπίσει ρύθμιση που θα απαγορεύει στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης να έχουν ελλείμματα, τουλάχιστον έως το 2014 (διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που θα πρέπει να έχουν ολοκληρωθεί ως το τέλος του 2010 και θα αποτελέσουν μέρος του τρίτου ελέγχου).

Σημαντική περιστολή της σπατάλης στο δημόσιο τομέα θα προέλθει και από τις καταργήσεις και συγχωνεύσεις δημόσιων οργανισμών και επιχειρήσεων. Οι σχετικές ανακοινώσεις της κυβέρνησης κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση, θα πρέπει όμως να υλοποιηθούν γρήγορα και με αποτελεσματικό τρόπο που να διασφαλίζει επίσης και την ομαλή απορρόφηση και μετάταξη του πλεονάζοντος προσωπικού σε άλλες υπηρεσίες.

Επίσης, η κυβέρνηση δεσμεύεται να βελτιώσει τα αποτελέσματα των μεγάλων ελλειμματικών

δημόσιων επιχειρήσεων, προκειμένου να μειωθούν οι κίνδυνοι για τον προϋπολογισμό. Οι δράσεις που προβλέπονται αφορούν τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας, την αύξηση των εισιτηρίων στα δημόσια μέσα συγκοινωνίας και την περαιτέρω μείωση των υπέρμετρων επιδομάτων και των υπερωριών.²⁹ Ειδικότερα, η κυβέρνηση δεσμεύεται να αναδιαρθρώσει το *ζημιόγONO Οργανισμό Σιδηροδρόμων Ελλάδος (ΟΣΕ)*³⁰ και να μεταρρυθμίσει και να ιδιωτικοποιήσει σειρά άλλων κρατικών επιχειρήσεων.

Η Εθνική Αναλογιστική Αρχή θα ολοκληρώσει την αξιολόγηση των επιπτώσεων της πρόσφατης συνταξιοδοτικής μεταρρύθμισης όσον αφορά τα κύρια συνταξιοδοτικά ταμεία μέχρι το τέλος Δεκεμβρίου του 2010 και όσον αφορά τα μεγαλύτερα επικουρικά ταμεία συντάξεων μέχρι τα τέλη Μαρτίου του 2011. Αυτές οι αξιολογήσεις θα καθορίσουν κατά πόσον απαιτούνται περαιτέρω προσαρμογές των παραμέτρων του συνταξιοδοτικού συστήματος για τη συγκράτηση της αύξησης των συνταξιοδοτικών δαπανών στο 2,5% του ΑΕΠ μεταξύ 2009 και 2060. Οποιοσδήποτε περαιτέρω προσαρμογές, αν χρειαστούν, θα ολοκληρωθούν μέχρι τα τέλη Ιουνίου του 2011.³¹

²⁸ Βλ. Κεφάλαιο VII, Ειδικό θέμα 4.

²⁹ Επιπλέον, όπως προβλέπεται από το αρχικό Μνημόνιο, πριν από το τέλος Σεπτεμβρίου οι 10 μεγαλύτερες ζημιόγONES επιχειρήσεις θα έχουν δημοσιεύσει στο διαδίκτυο τις οικονομικές τους καταστάσεις μέχρι και το 2009 (διαρθρωτικός στόχος) για την ενίσχυση της διαφάνειας σχετικά με τη χρηματοοικονομική τους κατάσταση.

³⁰ Σύμφωνα με το σχέδιο αναδιάρθρωσης, οι λειτουργικές υποχρεώσεις-επιδότησεις προς δημόσιες υπηρεσίες (public service obligation – PSO) θα περιοριστούν σε 50 εκατ. ευρώ ετησίως και καμία νέα εγγύηση χρέους από το κράτος δεν θα δοθεί στην αναδιαρθρωμένη σιδηροδρομική επιχείρηση, η οποία πρέπει να διακόψει μια μακρά ιστορία μεγάλων ζημιών.

³¹ Σύμφωνα με τις προβλέψεις του Επικαιροποιημένου Μνημονίου, λόγω της περιορισμένης ρευστότητας απαιτείται προσεκτική διαχείριση των ταμειακών διαθεσίμων του Δημοσίου. Προς το σκοπό αυτό, ο Οργανισμός Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους θα αρχίσει μηνιαίες δημοπρασίες εντόκων γραμματίων από το Σεπτέμβριο του 2010 (αρχικά τριμήνης διάρκειας) για να βελτιώσει τη διαχείριση των διαθεσίμων και να εξομαλύνει τα χρονοδιαγράμματα “ωρίμανσης” των δανείων.

VI ΑΓΟΡΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΣ, ΠΙΣΤΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

I ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ

Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του νομισματικού μεγέθους M3 (χωρίς το νόμισμα σε κυκλοφορία)¹ διατήρησε κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Αυγούστου του 2010 την πτωτική πορεία που ακολουθούσε από το γ' τρίμηνο του 2008, ενώ από το Φεβρουάριο του τρέχοντος έτους έλαβε αρνητικές τιμές (Αύγουστος 2010: -11,3%, β' τρίμηνο 2010: -7,3%, δ' τρίμηνο 2009: 4,8%, βλ. Πίνακα VI.1). Ο ρυθμός αυτός παρέμεινε σε όλη την εξεταζόμενη περίοδο (με εξαίρεση τον Ιανουάριο), και για πρώτη φορά από το Φεβρουάριο του 2006, σε επίπεδο χαμηλότερο από ό,τι ο αντίστοιχος ρυθμός στη ζώνη του ευρώ. Μάλιστα, καθώς στη ζώνη του ευρώ ο εν λόγω ρυθμός ήταν γενικά σταθερός κατά τη διάρκεια του τρέχοντος έτους, η μεταξύ τους διαφορά διευρύνθηκε σημαντικά.

Η υποχώρηση του M3 στην Ελλάδα συνδέεται με τις εξελίξεις στην εγχώρια οικονομική δραστηριότητα, καθώς και με την αυξημένη αβεβαιότητα των αποτεαμειντών. Ειδικότερα, η ύφεση στην οποία βρίσκεται η ελληνική οικονομία και η έντονη επιβράδυνση της συνολικής πιστωτικής επέκτασης επέδρασαν αρνητικά σ' αυτό το νομισματικό μέγεθος. Επιπρόσθετα, η ανησυχία μερίδας των αποτεαμειντών λόγω της δυσμενούς δημοσιονομικής θέσης της χώρας οδήγησε στη μετατόπιση αποτεαμειντικών κεφαλαίων από στοιχεία εντός του M3 (ιδίως από τις καταθέσεις προθεσμίας με διάρκεια έως δύο έτη) προς τοποθετήσεις που δεν περιλαμβάνονται στο M3 και ειδικότερα προς τοποθετήσεις στο εξωτερικό ή λοιπές τοποθετήσεις (π.χ. νόμισμα σε κυκλοφορία, χρυσές λίρες). Ωστόσο, όπως ήδη διαφαίνεται, η συμπεριφορά αυτή των αποτεαμειντών σταδιακά εξασθενεί, ενώ, σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία, έχει ενισχυθεί η μείωση των καταθέσεων διάρκειας μίας ημέρας, γεγονός που αναδεικνύει την υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας ως το σημαντικότερο προσδιοριστικό παράγοντα της συνεχιζόμενης μείωσης των καταθέσεων. Η πτώση του M3, αντίθετα, δεν ερμηνεύεται πλέον από τις εξελίξεις στο κόστος ευκαιρίας,

δεδομένου ότι η αρνητική επίδραση που είχε η κλίση της καμπύλης αποδόσεων στο νομισματικό μέγεθος έχει εξασθενήσει, ενώ άνοδο παρουσιάζουν από το τέλος του 2009 τα επιτόκια στις περισσότερες κατηγορίες βραχυπρόθεσμων καταθέσεων.² Τέλος, εκτιμάται ότι η κάμψη του M3 στην Ελλάδα ήταν μεγαλύτερη από εκείνη που θα δικαιολογούσε η εξέλιξη της οικονομικής δραστηριότητας και των επιτοκίων, καθώς, δεδομένων των υψηλών ρυθμών ανόδου των προηγούμενων ετών,³ κάποια υποχώρηση από το επίπεδο νομισματικής ρευστότητας που είχε συσσωρευθεί κατά τα προηγούμενα έτη θα πρέπει να θεωρηθεί αναμενόμενη. Επιπλέον, στο νομισματικό μέγεθος δεν περιλαμβάνεται η νομισματική κυκλοφορία, η οποία ήταν αυξημένη κατά το τρέχον έτος.

Από τις επιμέρους συνιστώσες του M3, οι καταθέσεις προθεσμίας έως δύο ετών υποχώρησαν σημαντικά τους πρώτους οκτώ μήνες του 2010 και ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής τους διαμορφώθηκε τον Αύγουστο του 2010 σε -14,4% (β' τρίμηνο 2010: -13,6% δ' τρίμηνο 2009: 2,7%, βλ. Πίνακα VI.1), καθώς μετατοπίστηκαν, όπως προαναφέρθηκε, αποτεαμειντικοί πόροι προς το εξωτερικό κυρίως από αυτή την κατηγορία καταθέσεων. Από το τέλος του 2009, το υπόλοιπο των καταθέσεων προθεσμίας έως δύο ετών μειώθηκε κατά 14,1 δισεκ. ευρώ.⁴ Έτσι, η συμβολή τους στο M3 (χωρίς το νόμισμα σε κυκλοφορία) διαμορφώθηκε σε 55,3% τον Αύγουστο, οριακά χαμηλότερα από ό,τι στο τέλος του 2009 (55,4%). Επίσης πτωτική τάση είχε ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής των κατα-

1 Το μέγεθος αυτό αποτελεί την ελληνική συμβολή στο αντίστοιχο μέγεθος της ζώνης του ευρώ και περιλαμβάνει, τις καταθέσεις μίας ημέρας, προθεσμίας έως 2 ετών, και υπό προειδοποίηση έως τριών μηνών, τις συμφωνίες επαναγοράς, τα μερίδια αμοιβαίων κεφαλαίων διαθεσίμων και τα χρεόγραφα διάρκειας έως 2 ετών. Υπενθυμίζεται ότι η εκτίμηση του M3 στην Ελλάδα δεν περιλαμβάνει το νόμισμα σε κυκλοφορία (M0) καθώς, από τον Ιανουάριο 2002, που τέθηκαν σε κυκλοφορία τα τραπεζογραμμάτια σε ευρώ και αντικατέστησαν τα εθνικά τραπεζογραμμάτια, η νομισματική κυκλοφορία μπορεί να υπολογιστεί μόνο για το σύνολο της ζώνης του ευρώ και όχι για κάθε χώρα χωριστά.

2 Βλ. Τμήμα 1.2 του παρόντος κεφαλαίου.

3 Υπενθυμίζεται ότι από τα μέσα του 2006 έως και το α' τρίμηνο του 2009 ο ετήσιος ρυθμός ανόδου του M3 στην Ελλάδα διαμορφωνόταν σε διψήφιο ποσοστό (μέσος ρυθμός περιόδου 13,1%).

4 Η μεταβολή του υπολοίπου αυτής της κατηγορίας καταθέσεων δεν είναι διορθωμένη για συναλλαγματικές διαφορές.

Πίνακας VI.1 Ελληνική συμβολή στα βασικά νομισματικά μεγέθη της ζώνης του ευρώ

(μη εποχικός διορθωμένα στοιχεία)

	Υπόλοιπα 31.08.2010 (εκατ. ευρώ)	Ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές ¹															
		2005		2006		2007		2008		2009					2010		
		δ' τριμ. ²	δ' τριμ. ²	δ' τριμ. ²	δ' τριμ. ²	δ' τριμ. ²	δ' τριμ. ²	α' τριμ. ²	β' τριμ. ²	γ' τριμ. ²	δ' τριμ. ²	Δεκ. ³	α' τριμ. ²	β' τριμ. ²	Αύγ. ³		
1. Καταθέσεις μίας ημέρας	92.649	9,3	0,7	-0,9	-7,0	-5,9	0,5	7,0	11,4	13,9	13,4	4,1	-5,6				
1.1 Όψεως και τρεχούμενοι λογαριασμοί	26.362	20,2	1,8	10,3	-3,6	-3,9	3,2	12,5	15,7	19,8	14,4	3,7	-7,8				
1.2 Απλού ταμειωτηρίου	66.287	6,3	0,2	-4,6	-7,9	-6,3	-0,3	5,1	9,5	11,5	12,8	4,5	-4,4				
2. Καταθέσεις προθεσμίας έως 2 ετών	119.948	45,2	37,5	42,2	39,1	31,5	21,5	11,5	2,7	-2,4	-7,3	-13,6	-14,4				
3. Καταθέσεις υπό προεξοφλήση έως 3 μηνών ⁴	3.267	105,2	-24,4	-20,3	-24,1	-15,3	7,6	39,4	64,2	69,9	56,9	14,9	0,9				
4. Σύνολο καταθέσεων (1+2+3)	215.864	20,7	12,1	15,9	15,3	13,4	12,0	9,8	6,6	4,6	1,2	-6,3	-10,6				
5. Συμφωνίες επαναγοράς (repos)	128	-72,8	-35,7	-54,3	-11,4	-55,3	-53,2	-55,1	-67,1	-50,0	-39,6	-51,4	-46,2				
6. Μερήδια αμοιβαίων κεφαλαίων διαθεσίμων	899	-51,8	-2,5	40,5	-58,8	-75,3	-79,7	-75,2	-44,8	-32,1	-27,7	-33,8	-47,3				
7. Χρεόγραφα διάρκειας έως 2 ετών ⁵	-9	-42,2	24,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
8. M3 χωρίς το νόμισμα σε κυκλοφορία (4+5+6+7)	216.882	6,9	10,6	14,7	14,4	11,2	9,2	6,7	4,8	3,2	0,1	-7,3	-11,3				

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος και ΕΚΤ.

1. Ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής του αντίστοιχου δείκτη. Κάθε δείκτης καταρτίζεται με βάση το υπόλοιπο του σχετικού νομισματικού μεγέθους το Δεκέμβριο του 2001 και τις συρρεμμένες μηνιαίες ροές, διορθωμένες για διαζυγισμούς συναλλαγματικών ισοτιμιών, σφάλματα ταξινόμησης κ.α.

2. Μέσοι όροι τριμήνων, οι οποίοι προκύπτουν από τους αρίθμητους μέσους ετήσιους ρυθμούς για κάθε μήνα και όχι από τους ρυθμούς στο τέλος του μήνου. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός για κάθε μήνα υπολογίζεται ως ο μέσος όρος των ρυθμών στο τέλος του μήνου που προηγείται του μήνου αναφοράς (βλ. τις "Τεχνικές σημειώσεις" στο τμήμα "Στατιστικά στοιχεία για τη ζώνη του ευρώ" του Μηνιαίου Δελτίου της ΕΚΤ).

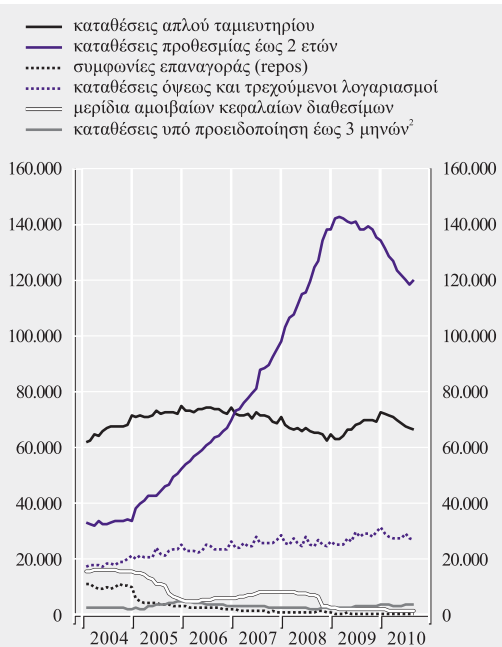
3. Ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής με βάση το σχετικό δείκτη στο τέλος του μήνου.

4. Περιλαμβάνονται και καταθέσεις ταμειωτηρίου σε λοιπά νομίσματα (εκτός ευρώ).

5. Το μέγεθος αυτό υπολογίζεται σε ενοποιημένη βάση με τις άλλες χώρες της ζώνης του ευρώ. Επομένως, από τα χρεόγραφα διάρκειας έως δύο ετών που έχουν εκδοθεί από τα εγχώρια ΝΧΙ στην Ελλάδα αρακαυού-νται οι τοποθετήσεις τους σε χρεόγραφα έως δύο ετών που έχουν εκδοθεί από τα ΝΧΙ της υπόλοιπης ζώνης του ευρώ.

Διάγραμμα VI.1 Εξέλιξη των καταθέσεων, των συμφωνιών επαναγοράς και των μεριδίων αμοιβαίων κεφαλαίων διαθεσίμων στην Ελλάδα¹ (Ιανουάριος 2004 - Αύγουστος 2010)

(υπόλοιπα τέλους περιόδου, σε εκατ. ευρώ)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

1 Τα μεγέθη αυτά περιλαμβάνονται στο M3, σύμφωνα με τον ορισμό της ΕΚΤ, και επομένως αποτελούν την ελληνική συμβολή στα αντίστοιχα μεγέθη της ζώνης του ευρώ.

2 Περιλαμβάνονται και καταθέσεις ταμειωτηρίου σε λοιπά νομίσματα (εκτός ευρώ).

θέσεων διάρκειας μίας ημέρας, ο οποίος από τον Ιούνιο διαμορφώνεται σε αρνητικό επίπεδο (Αύγουστος 2010: -5,6%, β' τρίμηνο 2010: 4,1%, δ' τρίμηνο 2009: 11,4%). Ωστόσο, παρότι το υπόλοιπο και αυτής της κατηγορίας καταθέσεων μειώθηκε από την αρχή του έτους (κατά 10,5 δισεκ. ευρώ),⁵ η συμβολή του στο M3 παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητη, στο 42,7% (Δεκέμβριος 2009: 42,6%). Λόγω των ανωτέρω εξελίξεων, ο ρυθμός μεταβολής του συνόλου των καταθέσεων οι οποίες περιλαμβάνονται στο M3 υποχώρησε σταδιακά κατά το 2010 και διαμορφώθηκε σε -10,6% τον Αύγουστο (β' τρίμηνο 2010: -6,3%, δ' τρίμηνο 2009: 6,6%). Τέλος, οι τοποθετήσεις σε geros και σε μερίδια αμοιβαίων κεφαλαίων διαθεσίμων συνεχισαν να μειώνονται (βλ. Πίνακα VI.1 και Διάγραμμα VI.1).

2 ΕΠΙΤΟΚΙΑ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ

Οι κύριοι παράγοντες που προσδιορίζουν το ύψος των επιτοκίων των βραχυπρόθεσμων⁶ νέων τραπεζικών καταθέσεων είναι τα τρέχοντα βασικά επιτόκια της ΕΚΤ και οι προσδοκίες της αγοράς για τη μελλοντική τους εξέλιξη, καθώς και οι συνθήκες ανταγωνισμού μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων. Ωστόσο, κατά την εξεταζόμενη περίοδο, η πίεση που ασκήθηκε στη ρευστότητα των ελληνικών τραπεζών,⁷ η ανησυχία των αγορών για τις δημοσιονομικές προοπτικές της χώρας και η αυξημένη αβεβαιότητα των αποταμιευτών αποτέλεσαν βασικούς

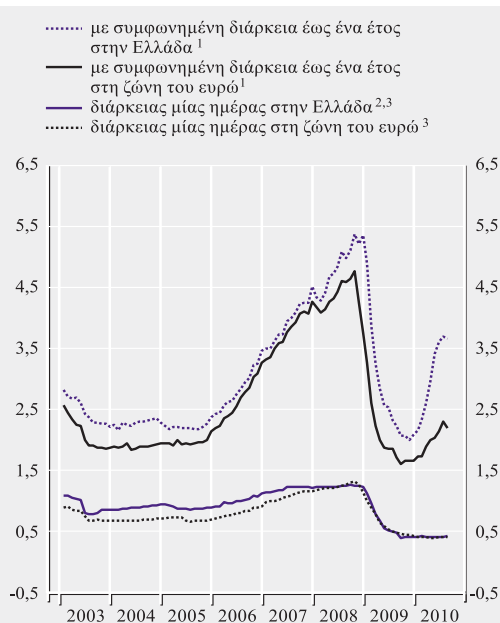
⁵ Βλ. υποσημείωση 4 ανωτέρω.

⁶ Το μεγαλύτερο μέρος των καταθέσεων στην Ελλάδα έχει διάρκεια έως ένα έτος (Αύγουστος 2010: 95,9%).

⁷ Λόγω της αδυναμίας πρόσβασης των ελληνικών τραπεζών στις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίων, μετά την υποβάθμιση της πιστοληπτικής αξιολόγησης του Ελληνικού Δημοσίου, και της μείωσης της καταθετικής τους βάσης. Αναλυτικότερα για τη ρευστότητα των ελληνικών τραπεζών, βλ. Τμήμα 7 του παρόντος κεφαλαίου.

Διάγραμμα VI.2 Επιτόκια νέων τραπεζικών καταθέσεων από τα νοικοκυριά στην Ελλάδα και στη ζώνη του ευρώ (Ιανουάριος 2003 - Αύγουστος 2010)

(ποσοστά % ετησίως)

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος και ΕΚΤ.

1 Μέσο επιτόκιο μηνός.

2 Ο κύριος όγκος των καταθέσεων μίας ημέρας αφορά καταθέσεις ταμειωτηρίου και το επιτόκιο καταθέσεων μίας ημέρας σχεδόν συμπίπτει με το επιτόκιο των καταθέσεων ταμειωτηρίου.

3 Επιτόκιο στο τέλος του μηνός.

Πίνακας VI.2Α Επιτόκια νέων τραπεζικών καταθέσεων από νοικοκυριά στην Ελλάδα και στη ζώνη του ευρώ

(ποσοστά % ετησίως)

	Δεκέμβριος 2009	Αύγουστος 2010	Μεταβολή μεταξύ Δεκ. 2009 και Αυγ. 2010 (σε εκατ. μονάδες)
Διάρκειας μίας ημέρας¹			
Μέσο σταθμικό επιτόκιο στη ζώνη του ευρώ	0,45	0,43	-0,02
Μέγιστο επιτόκιο	1,21	1,13	-0,08
Ελάχιστο επιτόκιο	0,05	0,06	0,01
Επιτόκιο στην Ελλάδα	0,43	0,44	0,01
Διαφορά επιτοκίου μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ	-0,02	0,01	0,03
Με συμφωνημένη διάρκεια έως 1 έτος²			
Μέσο σταθμικό επιτόκιο στη ζώνη του ευρώ	1,67	2,20	0,53
Μέγιστο επιτόκιο	4,13	3,94	-0,19
Ελάχιστο επιτόκιο	0,50	0,72	0,22
Επιτόκιο στην Ελλάδα	2,10	3,66	1,56
Διαφορά επιτοκίου μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ	0,43	1,46	1,03

Πηγές: ΕΚΤ και εθνικές κεντρικές τράπεζες της ζώνης του ευρώ.

1 Επιτόκιο στο τέλος του μηνός.

2 Μέσο επιτόκιο μηνός.

Πίνακας VI.2Β Επιτόκια νέων τραπεζικών καταθέσεων από νοικοκυριά στις χώρες της ζώνης του ευρώ¹

(ποσοστά % ετησίως)

	Διάρκειας μίας ημέρας ²		Με συμφωνημένη διάρκεια έως 1 έτος ³	
	Δεκέμβριος 2009	Αύγουστος 2010	Δεκέμβριος 2009	Αύγουστος 2010
Αυστρία	0,64	0,56	1,21	1,01
Βέλγιο	0,37	0,33	0,73	0,78
Γαλλία	0,11	0,08	1,43	1,70
Γερμανία	0,75	0,74	0,87	1,03
Ελλάδα	0,43	0,44	2,10	3,66
Ιρλανδία	0,64	0,61	1,62 ⁴	1,55 ⁵
Ισπανία	0,36	0,30	2,15	2,46
Ιταλία	0,26	0,25	1,01	1,40
Κύπρος	1,21	1,13	4,13	3,94
Λουξεμβούργο	0,85	0,72	0,50	0,72
Μάλτα	0,30	0,29	1,97	1,17
Ολλανδία	0,44	0,47	2,51	2,31
Πορτογαλία	0,05	0,06	1,52	1,82
Σλοβακία	0,34	0,33	1,88	1,87
Σλοβενία	0,23	0,19	2,00	1,83
Φινλανδία	0,39	0,43	1,32	1,65

Πηγές: ΕΚΤ και εθνικές κεντρικές τράπεζες της ζώνης του ευρώ.

1 Παρά την προσπάθεια εναρμόνισης της μεθοδολογίας συλλογής των στατιστικών στοιχείων στη ζώνη του ευρώ, η ομαδοποίηση των επιτοκίων δεν έχει απαλείψει την ανομοιογένεια της σύνθεσης κατά προϊόν σε κάθε κατηγορία επιτοκίων, η οποία εν μέρει αντανακλά διαφορές ως προς τις ακολουθούμενες εθνικές πρακτικές, καθώς και ως προς τις κανονιστικές και δημοσιονομικές ρυθμίσεις.

2 Επιτόκιο στο τέλος του μηνός.

3 Μέσο επιτόκιο μηνός.

4 Το επιτόκιο αφορά όλες τις καταθέσεις προθεσμίας ανεξαρτήτως διάρκειας.

5 Το επιτόκιο αφορά όλες τις καταθέσεις προθεσμίας ανεξαρτήτως διάρκειας. Το τελευταίο διαθέσιμο στοιχείο αναφέρεται στον Ιούλιο του 2010.

προσδιοριστικούς παράγοντες των τραπεζικών επιτοκίων καταθέσεων. Έτσι, παρά το γεγονός ότι τα επιτόκια της ΕΚΤ παρέμειναν αμετάβλητα, τα επιτόκια καταθέσεων και *repos* στην Ελλάδα ως επί το πλείστον αυξήθηκαν⁸ το οκτάμηνο Ιανουαρίου-Αυγούστου του 2010, αντιστρέφοντας την πορεία αποκλιμάκωσης που ακολουθούσαν από το τέλος του 2008 (βλ. Διάγραμμα VI.2). Ανοδική, αν και λιγότερο έντονη, ήταν η τάση των αντίστοιχων επιτοκίων στη ζώνη του ευρώ την εξεταζόμενη περίοδο.

Αναλυτικότερα, το μέσο επιτόκιο των νέων καταθέσεων με συμφωνημένη διάρκεια μέχρι ένα έτος από τα νοικοκυριά⁹ αυξήθηκε περισσότερο από 1,5 εκατοστιαία μονάδα και διαμορφώθηκε σε 3,66% τον Αύγουστο (Δεκέμβριος 2009: 2,10%, Δεκέμβριος 2008: 5,36%, βλ. Πίνακα VI.2Α), γεγονός που το καθιστά το δεύτερο υψηλότερο μεταξύ των χωρών της ζώνης του ευρώ (βλ. Πίνακα VI.2Β). Το επιτόκιο των καταθέσεων μίας ημέρας από τα νοικοκυριά παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητο (0,44%) σε σύγκριση με το Δεκέμβριο του 2009 (0,43%, Δεκέμβριος 2008: 1,24%). Τους επόμενους μήνες, η διαμόρφωση των τραπεζικών επιτοκίων καταθέσεων στην Ελλάδα θα επηρεαστεί κυρίως από τις συνθήκες ρευστότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων.

Σε αντίθεση με τα ονομαστικά επιτόκια, τα μέσα πραγματικά επιτόκια¹⁰ καταθέσεων μειώθηκαν τους πρώτους οκτώ μήνες του έτους. Σε μέσα επίπεδα, το πραγματικό επιτόκιο των καταθέσεων διάρκειας μίας ημέρας από τα νοικοκυριά υποχώρησε σε -4,02% το 2010, από -0,28% την αντίστοιχη περίοδο του 2009, ενώ εκείνο των προθεσμιακών καταθέσεων με διάρκεια έως ένα έτος μειώθηκε σε -1,38% (Ιανουάριος-Αύγουστος 2009: 2,07%). Τον Αύγουστο του τρέχοντος έτους το πραγματικό επιτόκιο των καταθέσεων διάρκειας μίας ημέρας διαμορφώθηκε σε -5,10% (Δεκέμβριος 2009: -2,21%), ενώ το επιτόκιο των προθεσμιακών καταθέσεων με διάρκεια έως ένα έτος σε -1,88% (Δεκέμβριος 2009: -0,54%).

Ανοδικά κινήθηκαν τα επιτόκια των βραχυπρόθεσμων προθεσμιακών καταθέσεων στη

ζώνη του ευρώ. Ωστόσο, η άνοδός τους ήταν συγκριτικά μικρότερη από ό,τι των αντίστοιχων επιτοκίων καταθέσεων στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα η διαφορά τους έναντι των ελληνικών επιτοκίων να διευρυνθεί. Μάλιστα, η θετική διαφορά μεταξύ του ελληνικού επιτοκίου καταθέσεων των νοικοκυριών με συμφωνημένη διάρκεια έως 1 έτος και του αντίστοιχου της ζώνης του ευρώ υπερτριπλασιάστηκε (Αύγουστος 2010: 146 μονάδες βάσης, Δεκέμβριος 2009: 43 μονάδες βάσης). Αντίθετα, περιορισμένη ήταν η μεταβολή της αντίστοιχης διαφοράς του επιτοκίου των καταθέσεων μίας ημέρας από τα νοικοκυριά (βλ. Πίνακες VI.2Α και VI.2Β).

3 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Ο ετήσιος ρυθμός αύξησης του υπολοίπου της συνολικής χρηματοδότησης της οικονομίας από τα εγχώρια Νομισματικά Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα (NXI),¹¹ μετά τη σημαντική

8 Εξαίρεση αποτελεί το επιτόκιο των καταθέσεων διάρκειας μίας ημέρας από τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, που μειώθηκε ελαφρώς.

9 Σε αυτά περιλαμβάνονται οι ιδιώτες και τα ιδιωτικά μη κερδοσκοπικά ιδρύματα, οι ελεύθεροι επαγγελματίες, οι αγρότες και οι ατομικές επιχειρήσεις.

10 Το μέσο πραγματικό επιτόκιο μίας περιόδου προκύπτει αν από το μέσο ονομαστικό επιτόκιο της περιόδου αφαιρεθεί ο μέσος ρυθμός πληθωρισμού της ίδιας περιόδου.

11 Το υπόλοιπο της τραπεζικής χρηματοδότησης προς τη γενική κυβέρνηση και τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα υπολογίζεται ως το άθροισμα των υπολοίπων των σχετικών δανείων, των χρεογράφων του Ελληνικού Δημοσίου και των εταιρικών ομολόγων που διακρατούν οι τράπεζες συν το υπόλοιπο των τιτλοποιημένων δανείων και των εταιρικών ομολόγων. Η μεταβολή της χρηματοδότησης υπολογίζεται με βάση τη διαφορά μεταξύ των υπολοίπων της τραπεζικής χρηματοδότησης σε δύο χρονικά σημεία τα οποία ορίζουν την περίοδο αναφοράς. Στη συνέχεια, η διαφορά αυτή προσαρμόζεται με τις διαγραφές δανείων κατά την περίοδο αναφοράς και προσαρμόζεται για τις μεταβολές της αξίας των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου (που ενσωματώνονται στο υπόλοιπο της χρηματοδότησης προς τη γενική κυβέρνηση), καθώς και για τις συναλλαγματικές διαφορές που ενσωματώνονται στα δάνεια σε ξένο νόμισμα εκφραζόμενα σε ευρώ, ώστε να προκύπτει η καθαρή ροή της συνολικής χρηματοδότησης. Συγκεκριμένα, προστίθενται οι συναλλαγματικές διαφορές από την ανατίμηση του ευρώ ως προς τα ξένα νομίσματα και αφαιρούνται οι συναλλαγματικές διαφορές από την υποτίμηση του ευρώ ως προς τα ξένα νομίσματα. Τέλος, σημειώνεται ότι για τον υπολογισμό της καθαρής ροής και των ρυθμών μεταβολής της χρηματοδότησης το 2009 έχουν συνυπολογιστεί δάνεια και εταιρικά ομόλογα ύψους 4,5 δισεκ. ευρώ που μεταβίβασαν εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα σε θυγατρικές τους τράπεζες με έδρα εκτός Ελλάδος και σε εταιρεία παροχής πιστώσεων με έδρα εντός Ελλάδος. Το Φεβρουάριο και το Μάρτιο του 2010, μία τράπεζα επαναγόρασε μέρος των ομολόγων αυτών (686 εκατ. ευρώ), αλλά η συναλλαγή αυτή, μολονότι οδήγησε σε αύξηση των υπολοίπων της χρηματοδότησης, δεν συνυπολογίστηκε στην καθαρή ροή του Φεβρουαρίου και στον ετήσιο ρυθμό μεταβολής, καθώς δεν αντιστοιχεί σε ροή πρόσθετων κεφαλαίων προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα κατά το μήνα αυτό.

Πίνακας VI.3 Χρηματοδότηση¹ της οικονομίας από τα NXI στην Ελλάδα

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές, μη εποχικώς διορθωμένα στοιχεία)

	2006		2007		2008		2009					2010		
	δ' τρέμνο ²	δ' τρέμνο ²	δ' τρέμνο ²	δ' τρέμνο ²	δ' τρέμνο ²	δ' τρέμνο ²	α' τρέμνο ²	β' τρέμνο ²	γ' τρέμνο ²	δ' τρέμνο ²	Δεκέμβριος ³	α' τρέμνο ²	β' τρέμνο ²	Δύοις ³
1. Συνολική χρηματοδότηση της οικονομίας από τα NXI	15,6	13,5	13,5	16,6	14,5	13,6	9,4	6,6	6,7	6,6	5,2	5,2	5,2	5,7
2. Χρηματοδότηση της γενικής κυβέρνησης	-1,8	-16,1	-16,1	8,1	17,2	33,9	26,7	19,3	21,6	22,0	15,3	15,3	15,3	25,6
3. Χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα	21,7	21,7	21,7	18,3	14,1	9,9	6,4	4,4	4,1	3,8	3,0	3,0	3,0	1,4
3.1 Χρηματοδότηση των επιχειρήσεων ⁴	17,3	20,1	20,1	21,6	17,0	11,8	7,7	5,5	5,0	4,6	3,7	3,7	3,7	2,2
3.2 Χρηματοδότηση των ελεύθερων επαγγελματιών, αγροτών και ατομικών επιχειρήσεων ⁴	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,8
3.3 Χρηματοδότηση των ιδιωτών και ιδιωτικών μη κερδοσκοπικών ιδρυμάτων	26,9	23,6	23,6	14,8	11,0	7,8	5,0	3,3	3,1	2,8	2,2	2,2	2,2	0,6
εκ της οποίας:														
3.2.1 Στεγαστικά δάνεια	28,4	23,3	23,3	13,4	10,1	7,4	5,1	3,9	3,7	3,6	3,1	3,1	3,1	1,6
3.2.2 Κατανάλωτικά δάνεια	23,7	22,6	22,6	18,4	13,5	9,1	5,3	2,4	2,0	1,4	0,3	0,3	0,3	-1,5

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

1 Περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα των τραπεζικών δανείων, των εταιρικών ομολόγων και των χρεογράφων του Δημοσίου που διακρατούν στα χαρτοφυλάκιά τους τα NXI. Επίσης περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα των δανείων και των εταιρικών ομολόγων που έχουν τιλοποιηθεί. Για τον υπολογισμό των ρυθμών μεταβολής λαμβάνονται υπόψη οι διαγραφές δανείων και οι συναλλαγματικές διαφορές που προκύπτουν από την αποτίμηση σε ευρώ των δανείων σε ξένο νόμισμα. Σημειώνεται ότι για τον υπολογισμό του ρυθμού μεταβολής της χρηματοδότησης των επιχειρήσεων έχουν ληφθεί υπόψη δάνεια και εταιρικά ομόλογα που μεταβίβασαν το 2009 εγγώρια πιστοτικά ιδρύματα σε θυγατρικές τους τράπεζες με έδρα εκτός Ελλάδας και σε εταιρία παρόχης πιστώσεων με έδρα εντός Ελλάδας. Το Φεβρουάριο και το Μάρτιο του 2010, μια τράπεζα επαναγόρασε μέρος των ομολόγων αυτών (686 εκατ. ευρώ), αλλά η συναλλαγή αυτή, μολονότι οδήγησε σε αύξηση των υπολοίπων της χρηματοδότησης, δεν συνυπολογίστηκε στον ετήσιο ρυθμό μεταβολής του Φεβρουαρίου, καθώς δεν αντιστοιχεί σε ροή πρόσθετων κεφαλαίων προς τον εγγώριο ιδιωτικό τομέα κατά το μήνα αυτό.

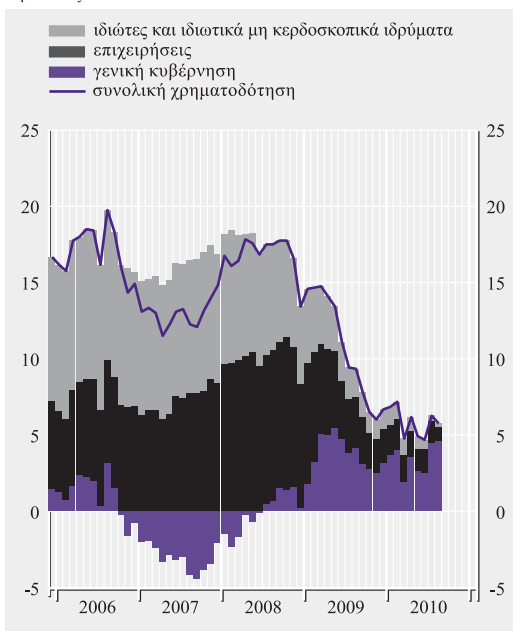
2 Μέσοι όροι τμήμων, οι οποίοι προκύπτουν από τους αριθμητικούς μέσους ετήσιους ρυθμούς για κάθε μήνα και όχι από τους ρυθμούς στο τέλος του μηνός. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός για κάθε μήνα υπολογίζεται ως ο μέσος όρος του ρυθμού στο τέλος του μηνός που προηγείται τον μηνός αναφοράς (βλ. τις "Τεχνικές σημειώσεις" στο τμήμα "Στατιστικά στοιχεία για τη ζώνη του ευρώ" του Μηνιαίου Δελτίου της ΕΚΤ).

3 Ετήσιος ρυθμός μεταβολής στο τέλος του μηνός.

4 Από τον Ιούνιο του 2010 τα δάνεια προς ελεύθερους επαγγελματίες, αγρότες και ατομικές επιχειρήσεις αποτελούν χωριστή κατηγορία και δεν περιλαμβάνονται πλέον στα δάνεια προς επιχειρήσεις. Η αλλαγή αυτή είναι καθαρά στατιστικής φύσεως και δεν επηρεάζει τους ρυθμούς πιστωτικής επέκτασης.

Διάγραμμα VI.3 Συμβολή της χρηματοδότησης των επιμέρους τομέων στη συνολική χρηματοδότηση της οικονομίας από τα εγχώρια NXI (Δεκέμβριος 2005 - Αύγουστος 2010)

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές, συμβολές σε εκατοστιαίες μονάδες)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Σημείωση: Η χρηματοδότηση της οικονομίας από τα εγχώρια NXI περιλαμβάνει τα υπόλοιπα των δανείων που αυτά έχουν χορηγήσει στον εγχώριο ιδιωτικό τομέα και τον τομέα της γενικής κυβέρνησης, το σύνολο των χρεογράφων του Ελληνικού Δημοσίου και των ομολόγων των επιχειρήσεων που διακρατούνται από τα NXI, καθώς και τα υπόλοιπα των δανείων και των εταιρικών ομολόγων που έχουν τιτλοποιηθεί. Για τον υπολογισμό των ρυθμών μεταβολής της συνολικής χρηματοδότησης λαμβάνονται επίσης υπόψη οι συναλλαγματικές διαφορές, καθώς και το σύνολο των διαγραφών στις οποίες προέβησαν οι τράπεζες κατά την περίοδο αναφοράς.

πτώση που σημείωσε το 2009, παρουσίασε διακυμάνσεις τους πρώτους οκτώ μήνες του 2010 και επιβραδύνθηκε σε 5,7% τον Αύγουστο (Δεκέμβριος 2009: 6,7%, δ' τρίμηνο 2009: 6,6%, βλ. Διάγραμμα VI.3 και Πίνακα VI.3). Η επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου της συνολικής χρηματοδότησης προς την οικονομία κατά το διάστημα Ιανουαρίου-Αυγούστου του 2010 αντανάκλα την πτώση του ετήσιου ρυθμού της πιστωτικής επέκτασης προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα (επιχειρήσεις, ελεύθεροι επαγγελματίες-αγρότες-ατομικές επιχειρήσεις, ιδιώτες και ιδιωτικά μη κερδοσκοπικά ιδρύματα), η οποία υπεραντιστάχθηκε την επιτάχυνση του ρυθμού ανόδου της χρηματοδό-

τησης προς τη γενική κυβέρνηση.¹² Αναλυτικότερα, ο ρυθμός αύξησης της χρηματοδότησης προς τον ιδιωτικό τομέα επιβραδυνόταν σχεδόν συνεχώς το ανωτέρω διάστημα, ενώ ο ρυθμός της πιστωτικής επέκτασης προς τη γενική κυβέρνηση, αφού διαμορφώθηκε σε ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο τους δύο πρώτους μήνες του έτους, στη συνέχεια μειώθηκε με έντονες διακυμάνσεις μέχρι τον Ιούνιο του 2010. Τον Ιούλιο-Αύγουστο του 2010 ο ρυθμός αυτός ανέκαμψε σημαντικά και ανήλθε σε 25,6%.¹³

Ο ετήσιος ρυθμός ανόδου της χρηματοδότησης προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα από τα εγχώρια NXI μειώθηκε από 4,1% το Δεκέμβριο του 2009 σε 1,4% τον Αύγουστο του 2010 (δ' τρίμηνο 2009: 4,4%, βλ. Διάγραμμα VI.4). Η επιβράδυνση του ετήσιου ρυθμού αύξησης χρηματοδότησης του εγχώριου ιδιωτικού τομέα τους πρώτους οκτώ μήνες του 2010 (κατά 2,7 εκατοστιαίες μονάδες) ήταν μικρότερη σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2009 (9,9 εκατοστιαίες μονάδες), κυρίως λόγω της μικρότερης υποχώρησης του ρυθμού ανόδου της χρηματοδότησης προς τις επιχειρήσεις.¹⁴ Ωστόσο, η καθαρή ροή χρηματοδότησης προς τον ιδιωτικό τομέα¹⁵ διαμορφώθηκε αρνητική, σε -394 εκατ. ευρώ, την περίοδο Ιανουαρίου-Αυγούστου 2010, έναντι θετικής ροής 6.284 εκατ. ευρώ την αντίστοιχη περίοδο του 2009, λόγω του περιορισμού της χορήγησης νέων δανείων προς τις επιχειρήσεις αλλά και προς τους ιδιώτες και τα ιδιωτικά μη κερδοσκοπικά ιδρύματα (IMKI), η χρηματοδότηση των οποίων καταγράφει αρνητικές καθαρές ροές συνεχώς από τον Απρίλιο του 2010.

¹² Από τον Ιούνιο του 2010 τα δάνεια προς ελεύθερους επαγγελματίες, αγρότες και ατομικές επιχειρήσεις αποτελούν χωριστή κατηγορία και δεν συμπεριλαμβάνονται πλέον στα δάνεια προς επιχειρήσεις.

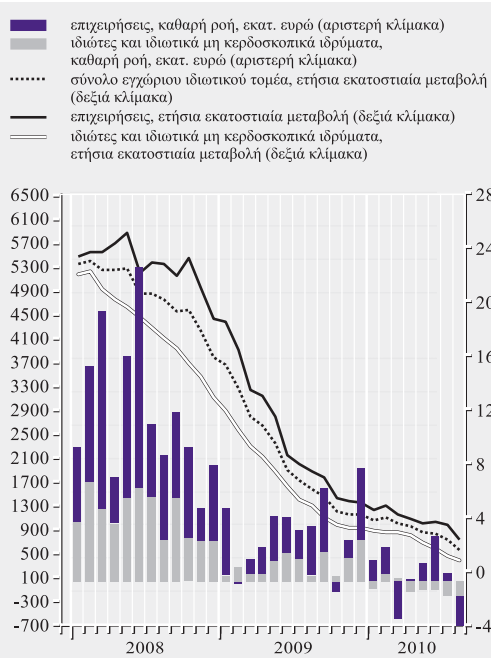
¹³ Ο υψηλός ρυθμός ανόδου της χρηματοδότησης προς τη γενική κυβέρνηση οφείλεται στην κατά 20,2% αύξηση της αξίας του χαρτοφυλακίου των κρατικών ομολόγων των λοιπών NXI (NXI πλην της Τράπεζας της Ελλάδος) (Αύγουστος 2010: 43,7 δισεκ. ευρώ, Αύγουστος 2009: 36,4 δισεκ. ευρώ).

¹⁴ Ο ρυθμός πιστωτικής επέκτασης προς τις επιχειρήσεις είχε σημειώσει μεγάλη πτώση την περίοδο Ιανουαρίου-Αυγούστου 2009 (βλ. Πίνακα VI.4).

¹⁵ Η καθαρή ροή της χρηματοδότησης υπολογίζεται ως η μεταβολή του υπολοίπου της χρηματοδότησης της δεδομένης περιόδου (ενός ή περισσότερων μηνών), στην οποία προστίθενται οι διαγραφές δανείων και οι συναλλαγματικές διαφορές από την ανατίμηση του ευρώ και αφαιρούνται οι συναλλαγματικές διαφορές από την υποτίμηση του ευρώ κατά την ίδια περίοδο.

Διάγραμμα VI.4 Χρηματοδότηση¹ από τα NXI της Ελλάδας προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα (Ιανουάριος 2008-Αύγουστος 2010)

(μηνιαία καθαρή ροή², ετήσια εκατοστιαία μεταβολή)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

1 Περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα των δανείων και των εταιρικών ομολόγων που διακρατούν τα NXI στα χαρτοφυλάκιά τους. Επίσης περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα των δανείων και των εταιρικών ομολόγων που έχουν τιτλοποιηθεί. Για τον υπολογισμό των ετήσιων ρυθμών μεταβολής λαμβάνονται υπόψη οι διαγραφές δανείων και οι συναλλαγματικές διαφορές που προκύπτουν από την αποτίμηση σε ευρώ των δανείων σε ξένο νόμισμα.

2 Η μηνιαία καθαρή ροή χρηματοδότησης υπολογίζεται ως η μηνιαία μεταβολή του υπολοίπου της χρηματοδότησης, στην οποία προστίθενται οι διαγραφές δανείων και οι συναλλαγματικές διαφορές από την ανατίμηση του ευρώ ως προς τα ξένα νομίσματα και αφαιρούνται οι συναλλαγματικές διαφορές από την υποτίμησή του κατά τον ίδιο μήνα.

Η επιβράδυνση του ρυθμού πιστωτικής επέκτασης προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα οφείλεται σε λόγους που αφορούν τόσο την προσφορά όσο και τη ζήτηση δανείων. Από την πλευρά της προσφοράς, οι τράπεζες συνεχίζουν να εφαρμόζουν αυστηρότερη πιστοδοτική πολιτική λόγω του αυξημένου πιστωτικού κινδύνου, όπως φαίνεται από την αύξηση των δανείων σε καθυστέρηση, αλλά και λόγω των πιέσεων που έχει υποστεί η ρευστότητά τους. Παράλληλα, η κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας και οι απαισιόδοξες προβλέψεις για τις βραχυπρόθεσμες οικονομικές προοπτικές μείωσαν τη ζήτηση δανείων. Έτσι, η

τελευταία Έρευνα Τραπεζικών Χορηγήσεων¹⁶ (Ιούλιος 2010) καταγράφει συνολικά περαιτέρω συγκράτηση της προσφοράς δανείων προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα, αλλά και πιο σημαντική μείωση της ζήτησης δανείων το β' τρίμηνο του 2010 σε σύγκριση με το α' τρίμηνο του 2010.

Όσον αφορά τη χρηματοδότηση των NXI από εξωτερικές πηγές, οι διευκολύνσεις αναχρηματοδότησης που παρέχονται από το Ευρωσύστημα και η παράταση ισχύος του κρατικού σχεδίου ενίσχυσης της ρευστότητας της οικονομίας (Ν. 3723/2008) αρχικά μέχρι τον Ιούνιο του 2010 με παροχή εγγυήσεων του Δημοσίου ύψους 15 δισεκ. ευρώ (άρθρο 4 παρ. 8 του Ν. 3845/2010) και μεταγενέστερα μέχρι το Δεκέμβριο του 2010 με πρόσθετες εγγυήσεις ύψους 25 δισεκ. ευρώ για την έκδοση τραπεζικών ομολόγων (άρθρο 7 του Ν. 3872/2010) συνέβαλαν καθοριστικά στη διατήρηση θετικών ρυθμών πιστωτικής επέκτασης προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα την επισκοπούμενη περίοδο. Όμως, οι περιορισμοί που προκύπτουν από τις δυσκολίες πρόσβασης των ελληνικών τραπεζών στις αγορές χρήματος και κεφαλαίων του εξωτερικού στο άμεσο μέλλον αλλά και από την ήδη υψηλή δανειακή εξάρτησή τους από το Ευρωσύστημα δυσχεραίνουν την παροχή νέων πιστώσεων προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα.¹⁷

Το υπόλοιπο της χρηματοδότησης των επιχειρήσεων ως ποσοστό του ΑΕΠ διαμορφώθηκε σε 56,1% τον Ιούνιο του 2010¹⁸ (Δεκέμβριος 2009: 57,3%). Χωρίς τις τιτλοποιήσεις, το ποσό αυτό διαμορφώθηκε σε 50,2% έναντι

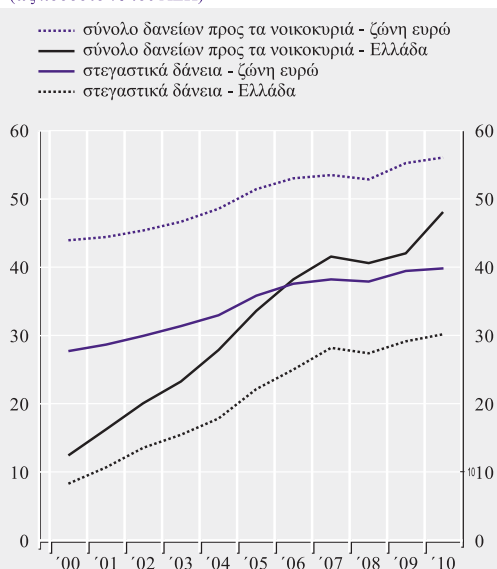
¹⁶ Η Έρευνα Τραπεζικών Χορηγήσεων διεξάγεται από την Τράπεζα της Ελλάδος σε τριμηνιαία βάση, στο πλαίσιο ευρύτερης έρευνας του Ευρωσυστήματος.

¹⁷ Η Έρευνα Τραπεζικών Χορηγήσεων του Ιουλίου του 2010 επιβεβαιώνει την ύπαρξη ανησυχίας των τραπεζών σχετικά με τη χρηματοδότησή τους, καθώς ανέφεραν ότι το β' τρίμηνο του 2010 συνεχίστηκαν οι δυσκολίες χρηματοδότησής τους από τις αγορές χρήματος και ότι αναμένουν περαιτέρω δυσκολίες άντλησης κεφαλαίων από εξωτερικές πηγές το γ' τρίμηνο του έτους.

¹⁸ Σημειώνεται ότι το ποσοστό αυτό δεν είναι άμεσα συγκρίσιμο με εκείνο του Δεκεμβρίου του 2009 λόγω της διόγκωσης του υπολοίπου της χρηματοδότησης του εγχώριου ιδιωτικού τομέα που προέκυψε από την επαναταξινόμηση δανείων προς τη ναυτιλία τον Ιούνιο του 2010, τα οποία μέχρι τότε παρουσιάζονταν ως δάνεια κατοίκων εξωτερικού. Χωρίς τα εν λόγω δάνεια, το ποσοστό αυτό ανέρχεται σε 52,1% τον Ιούνιο του 2010 σε σύγκριση με 57,3% το Δεκέμβριο του 2009.

Διάγραμμα VI.5 Τραπεζικά δάνεια¹ προς τα νοικοκυριά² στην Ελλάδα και στη ζώνη του ευρώ (2000 - Ιούνιος 2010)

(ως ποσοστό % του ΑΕΠ)³

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος και ΕΚΤ για τα υπόλοιπα των δανείων, Eurostat και ΕΛ.ΣΤΑΤ για το ΑΕΠ.

1 Δεν περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα των τιτλοποιημένων δανείων.

2 Για λόγους συγκρισιμότητας με το σύνολο της ζώνης του ευρώ, από τον Ιούνιο του 2010 το υπόλοιπο των δανείων προς τα νοικοκυριά στην Ελλάδα εκτός από τους ιδιώτες και τα ιδιωτικά μη κερδοσκοπικά ιδρύματα περιλαμβάνει και τους ελεύθερους επαγγελματίες, τους αγρότες και τις ατομικές επιχειρήσεις.

3 Για το ΑΕΠ του 2010, προβλέψεις.

64,7% στο σύνολο της ζώνης του ευρώ. Όσον αφορά τη χρηματοδότηση προς τα νοικοκυριά (ιδιώτες και ΙΜΚΙ, ελεύθεροι επαγγελματίες, αγρότες και ατομικές επιχειρήσεις), το ποσοστό αυτό αυξήθηκε σε 57,7% τον Ιούνιο του 2010 (Δεκέμβριος 2009: 51,3%, βλ. Διάγραμμα VI.5), ενώ χωρίς τις τιτλοποιήσεις διαμορφώνεται σε 48,1%, σε σύγκριση με 56,0% στο σύνολο της ζώνης του ευρώ.

Ο ετήσιος ρυθμός ανόδου της χρηματοδότησης από τα ΝΧΙ **προς τις επιχειρήσεις**, επιβραδύνθηκε σε 2,2% τον Αύγουστο του 2010 από 5,0% το Δεκέμβριο του 2009 (βλ. Διάγραμμα VI.4), γεγονός που αντανάκλα τη συγκράτηση της προσφοράς πιστώσεων από την πλευρά των τραπεζών, όπως προαναφέρθηκε, και τη μείωση της ζήτησης νέων δανείων από την πλευρά των επιχειρήσεων.

Ειδικότερα, όσον αφορά τη ζήτηση, οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ), αλλά πλέον και οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις, στους περισσότερους κλάδους της οικονομίας λόγω κυρίως της επιβράδυνσης της οικονομικής δραστηριότητας οδηγούν σε αναβολή των επενδυτικών τους σχεδίων. Η περαιτέρω μείωση της πιστωτικής επέκτασης διαπιστώνεται και από την Έρευνα Τραπεζικών Χορηγήσεων του Ιουλίου 2010, η οποία για πρώτη φορά από την αρχή του 2009 καταγράφει μείωση της ζήτησης επιχειρηματικών δανείων, ιδίως από τις ΜΜΕ, το β' τρίμηνο του 2010 σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο. Παράλληλα, οι τράπεζες εφάρμοσαν αυστηρότερα κριτήρια και όρους χρηματοδότησης, με αύξηση των περιθωρίων επιτοκίων, αυστηρότερες απαιτήσεις εξασφαλίσεων και περιοριστικές ρήτρες δανείων.

Ειδικότερα όσον αφορά τις ΜΜΕ, η Έρευνα Τραπεζικών Χορηγήσεων κατέγραψε σημαντική πτώση της ζήτησης δανείων το β' τρίμηνο του 2010 όπως και το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ τα κριτήρια χρηματοδότησης δεν τροποποιήθηκαν σημαντικά κατά τα δύο πρώτα τρίμηνα του έτους. Αντίθετα, για το πρώτο εξάμηνο του 2009 είχε καταγραφεί σχετικά υψηλό επίπεδο ζήτησης δανείων, σύμφωνα με την έρευνα του Flash Eurobarometer (για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή).¹⁹ Οι συνθήκες αυτές άλλαξαν κατά το τρέχον έτος, καθώς αρκετές ΜΜΕ αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα λόγω του ότι (α) οι περισσότερες επιχειρήσεις των κλάδων που επηρεάστηκαν εντονότερα από τη χρηματοπιστωτική κρίση (π.χ. των κατασκευών, του εμπορίου και της μεταποίησης) είναι μικρές και μεσαίες και (β) οι ΜΜΕ επηρεάζονται κυρίως από την εγχώ-

¹⁹ Βλ. Flash Eurobarometer (no. 271, "Access to finance", Σεπτέμβριος 2009). Αναλυτικότερα, το 38% των ελληνικών ΜΜΕ του δείγματος δήλωσε ότι έκανε αίτηση για νέο τραπεζικό δάνειο κατά το α' εξάμηνο του 2009, ποσοστό που είναι το υψηλότερο μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και έναντι μέσου όρου 22% για το σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ-27). Ωστόσο, σύμφωνα με την έρευνα, μόνο 27% των ελληνικών ΜΜΕ του δείγματος από εκείνες που έκαναν αίτηση δήλωσαν ότι έλαβαν τελικά το συνολικό ποσό του δανεισμού που ζήτησαν, ποσοστό το οποίο ήταν το χαμηλότερο μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (μέσος όρος 55%).

Πίνακας VI.4 Χρηματοδότηση¹ προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα από τα NXI στην Ελλάδα

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές, μη εποχικώς διορθωμένα στοιχεία)

	Υπόλοιπα 31.08.10 (εκατ. ευρώ)	2006		2007		2008		2009				2010		
		δ' τρίμηνο ²		δ' τρίμηνο ²		δ' τρίμηνο ²		β' τρίμηνο ²		γ' τρίμηνο ²		δ' τρίμηνο ²		Δεκεμβριος ³ α' τρίμηνο ² β' τρίμηνο ² Αύγουστος ³
A. Επιχειρήσεις ^{4,5}	128.968	17,3	20,1	21,6	17,0	11,8	7,6	5,5	5,0	4,6	3,7	2,2	2,2	-0,6
1. Εμπόριο	26.632	9,9	17,9	22,2	19,0	14,8	9,0	5,0	4,2	2,4	-0,8	-0,8	-0,6	-2,9
2. Βιομηχανία ⁶	25.530	9,5	11,0	17,3	13,5	6,9	0,6	-2,9	-3,5	-2,8	-1,4	2,9	4,5	1,8
3. Ναυτιλία	18.708	17,8	25,3	22,7	19,0	14,0	8,2	3,9	4,0	2,5	2,8	6,6	4,6	2,9
4. Κατασκευές	10.861	28,9	28,5	37,3	27,9	15,2	7,0	2,2	2,7	3,3	2,8	2,8	2,8	2,8
5. Τουρισμός	7.348	11,0	21,0	24,3	16,9	11,0	7,3	6,4	7,8	8,0	6,6	6,6	6,6	6,6
6. Λοιπά Χρηματοοικονομικά Ιδρύματα (πλνν NXI)	6.107	35,1	14,7	-2,1	-8,3	-7,2	-1,2	7,4	5,8	10,6	10,6	10,6	10,6	10,6
7. Επιχειρήσεις - Μεταφορές πλνν ναυτιλίας	4.488	51,9	39,6	35,6	18,1	10,2	18,7	19,5	25,5	27,4	26,4	26,4	26,4	26,4
8. Ηλεκτρισμός - Φυσικό αέριο - Ύδρευση	4.486	3,0	40,2	36,4	25,2	30,8	14,1	14,8	14,7	20,1	23,2	24,0	24,0	24,0
9. Γεωργία	2.191	11,0	10,7	20,4	15,6	8,8	5,4	3,7	3,7	5,0	2,5	2,3	2,3	2,3
10. Λοιπά κλάδοι	22.617	28,8	27,4	23,6	22,1	16,7	14,0	11,8	9,7	7,1	5,8	6,1	6,1	6,1
B. Ελεύθεροι επαγγελματίες, αγρότες και ατομικές επιχειρήσεις ⁵	13.754	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Γ. Ιδιώτες και ιδιωτικά μη κερδοσκοπικά ιδρύματα	119.363	26,9	23,6	14,8	11,0	7,8	5,0	3,3	3,1	2,8	2,2	0,6	0,6	0,6
1. Στεγαστικά δάνεια	81.374	28,4	23,3	13,4	10,1	7,4	5,1	3,9	3,7	3,6	3,1	1,6	1,6	1,6
2. Καταναλωτικά δάνεια	35.886	23,7	22,6	18,4	13,5	9,1	5,3	2,4	2,0	1,4	0,3	-1,5	-1,5	-1,5
- Πιστωτικές κάρτες	8.710	5,7	6,3	12,4	7,8	4,6	1,6	-0,4	-0,6	-1,4	-2,0	-2,9	-2,9	-2,9
- Λοιπά καταναλωτικά δάνεια ⁷	27.176	35,4	30,9	20,9	15,8	10,9	6,7	3,5	3,1	2,5	1,2	-0,9	-0,9	-0,9
3. Λοιπά δάνεια	2.103	30,6	42,2	7,5	6,8	4,0	-1,0	-2,3	-1,1	0,0	2,2	1,7	1,7	1,7
ΣΥΝΟΛΟ	262.085	21,7	21,7	18,3	14,1	9,9	6,4	4,4	4,1	3,8	3,0	1,4	1,4	1,4

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

1. Περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα των δανείων και των εταιριών ομολόγων που διακρατούν στα χαρτοφυλάκια τους τα NXI. Επίσης περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα των δανείων και των εταιριών ομολόγων που έχουν πιστοποιηθεί. Για τον υπολογισμό των ρυθμών μεταβολής λαμβάνονται υπόψη οι διαγραφές δανείων και οι ανανταρμιακές διαφορές που προκύπτουν από την αποτίμηση σε ευρώ των δανείων σε ξένο νόμισμα. Σημειώνεται ότι για τον υπολογισμό του ρυθμού μεταβολής της χρηματοδότησης των επιχειρήσεων έχουν ληφθεί υπόψη δάνεια και εταιρικά ομόλογα που μεταβίβασαν το 2009 εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα σε θυγατρικές τους τράπεζες με έδρα εκτός Ελλάδος και σε εταιρία παροχής πιστώσεων με έδρα εντός Ελλάδος. Το Φεβρουάριο και το Μάρτιο του 2010, μια τράπεζα επαναγόρασε μέρος των ομολόγων αυτών (686 εκατ. ευρώ), αλλά η συναλλαγή αυτή, μολονότι οδήγησε σε αύξηση των υπολοίπων της χρηματοδότησης, δεν συνυπολογίστηκε στον ετήσιο ρυθμό μεταβολής του Φεβρουαρίου, καθώς δεν αντιστοιχεί σε ροή πόσων των κεφαλαίων προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα κατά το μήνα αυτό.

2. Μέσοι όροι τμήνων, οι οποίοι προκύπτουν από τους αριθμητικούς μέσους ετήσιους ρυθμούς για κάθε μήνα και όχι από τους ρυθμούς στο τέλος του μηνός. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός για κάθε μήνα υπολογίζεται ως ο μέσος όρος του ρυθμού στο τέλος του μηνός αναφοράς και στο τέλος του μηνός που προηγείται τον μηνός αναφοράς (βλ. τις "Τεχνικές σημειώσεις" στο τμήμα "Στατιστικά στοιχεία για τη ζώνη του ευρώ" του Μηνιαίου Δελτίου της ΕΚΤ).

3. Ετήσιος ρυθμός μεταβολής στο τέλος του μηνός.

4. Η κατάταξη των κλάδων γίνεται σύμφωνα με το ποσοστό συμμετοχής κάθε κλάδου στη συνολική χρηματοδότηση, με εξαίρεση την κατηγορία "Λοιποί κλάδοι". Οι ρυθμοί μεταβολής κατά κλάδο περιλαμβάνονται τις διαγραφές απαιτήσεων.

5. Από τον Ιούνιο του 2010 τα δάνεια προς ελεύθερους επαγγελματίες, αγρότες και ατομικές επιχειρήσεις αποτελούν χωριστή κατηγορία και δεν συμπεριλαμβάνονται πλέον στα δάνεια προς επιχειρήσεις. Η αλλαγή αυτή είναι καθαρά στατιστικής φύσεως και δεν επηρεάζει τους ρυθμούς πιστωτικής επέκτασης.

6. Περιλαμβάνει τους κλάδους της μεταποίησης (βιομηχανία, βιοτεχνία) και των ορυχείων-μεταλλευμάτων-λατομείων.

7. Περιλαμβάνονται τα προσωπικά δάνεια και τα δάνεια έναντι δικαιολογητικών.

για ζήτηση, η οποία συντελεί καθοριστικά εφέτος στη μείωση του ΑΕΠ (κατά κανόνα – και σε αντίθεση με ό,τι ισχύει για μεγαλύτερες επιχειρήσεις – οι ΜΜΕ δεν είναι εξωστρεφείς ώστε να επωφεληθούν από την ανάκαμψη του εξωτερικού εμπορίου).

Όσον αφορά τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, το διάστημα Ιανουαρίου-Αυγούστου 2010 πτώση του ετήσιου ρυθμού μεταβολής της σε χαμηλό ή αρνητικό επίπεδο κατέγραψε η χρηματοδότηση προς τους περισσότερους κλάδους (ιδίως του εμπορίου και των κατασκευών) (βλ. Πίνακα VI.4). Μεταξύ των κλάδων με τη σημαντικότερη συμμετοχή στο συνολικό υπόλοιπο της χρηματοδότησης των επιχειρήσεων, ο ρυθμός μεταβολής της χρηματοδότησης προς τη βιομηχανία παρέμεινε αρνητικός (για πρώτη φορά είχε γίνει αρνητικός το Σεπτέμβριο του 2009) κατά το διάστημα Ιανουαρίου-Αυγούστου 2010 με εξαίρεση τον Ιούνιο (Αύγουστος 2010: -2,9%, Δεκέμβριος 2009: -3,5%). Αντίθετα, η ναυτιλία εμφάνισε σχετικά υψηλό ρυθμό πιστωτικής επέκτασης (Αύγουστος 2010: 4,5%, Δεκέμβριος 2009: 4,0%). Η χρηματοδότηση προς τις εμπορικές επιχειρήσεις παρουσίασε αρνητική καθαρή ροή (-586 εκατ. ευρώ) το οκτάμηνο Ιανουαρίου-Αυγούστου 2010 και ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής της χρηματοδότησης διαμορφώθηκε σε αρνητικό επίπεδο (Αύγουστος 2010: -0,6%, Δεκέμβριος 2009: 4,2%). Η χρηματοδότηση των επιχειρήσεων του κλάδου των κατασκευών σημείωσε χαμηλό ετήσιο ρυθμό ανόδου, 1,8%, τον Αύγουστο (Δεκέμβριος 2009: 2,7%) και αρνητική καθαρή ροή (-34 εκατ. ευρώ) το επισκοπούμενο διάστημα. Επισημαίνεται ότι οι χαμηλοί ή αρνητικοί ρυθμοί μεταβολής της χρηματοδότησης προς τους κλάδους της βιομηχανίας, του εμπορίου και των κατασκευών είναι συνεπείς με την καταγραφόμενη υποχώρηση της δραστηριότητάς τους, ενώ η ναυτιλία παρουσιάζει ευνοϊκότερες προοπτικές, καθώς επηρεάζεται από την οικονομική δραστηριότητα στο εξωτερικό και την εκτέλεση των παραγγελιών για πλοία. Από τους υπόλοιπους κλάδους, υψηλούς ρυθμούς κατέ-

γραψε μέχρι τον Ιούλιο η πιστωτική επέκταση προς τον κλάδο των επικοινωνιών και μεταφορών πλην ναυτιλίας λόγω της χρηματοδότησης προς τις ΔΕΚΟ, η οποία έχει σημαντικό μερίδιο στο συνολικό υπόλοιπο της χρηματοδότησης προς τον κλάδο. Πάντως, τον Αύγουστο του 2010 ο ρυθμός πιστωτικής επέκτασης προς τον κλάδο αυτό μειώθηκε απότομα σε 0,2% λόγω του ιδιαίτερα αυξημένου υπολοίπου της χρηματοδότησης τον ίδιο μήνα του 2009.

Ο ετήσιος ρυθμός ανόδου της χρηματοδότησης **προς τους ελεύθερους επαγγελματίες, τους αγρότες και τις ατομικές επιχειρήσεις** μειώθηκε σε 0,8% τον Αύγουστο του 2010 από 2,9% τον προηγούμενο μήνα, και η καθαρή ροή δανείων προς τον εν λόγω τομέα ήταν αρνητική (-169 εκατ. ευρώ). Επισημαίνεται ότι από τον Ιούνιο του 2010 οι ελεύθεροι επαγγελματίες, οι αγρότες και οι ατομικές επιχειρήσεις δεν περιλαμβάνονται πλέον στις επιχειρήσεις, αλλά αποτελούν χωριστό τομέα.

Ο ετήσιος ρυθμός της πιστωτικής επέκτασης **προς τους ιδιώτες και τα ιδιωτικά μη κερδοσκοπικά ιδρύματα** (IMKI) υποχώρησε σε 0,6% τον Αύγουστο του 2010 (βλ. Διάγραμμα VI.4), από 3,1% το Δεκέμβριο του 2009. Η χρηματοδότηση προς τους ιδιώτες και τα IMKI παρουσίασε αρνητικές μηνιαίες καθαρές ροές σχεδόν όλη την επισκοπούμενη περίοδο από τον Ιανουάριο έως και τον Αύγουστο του 2010 (με εξαίρεση το Φεβρουάριο και το Μάρτιο), οι οποίες διαμορφώθηκαν συνολικά σε -949 εκατ. ευρώ. Η παρατηρούμενη επιβράδυνση οφείλεται τόσο στην υποχώρηση του ρυθμού αύξησης των στεγαστικών δανείων (Αύγουστος 2010: 1,6%, Δεκέμβριος 2009: 3,7%) όσο και στη διαμόρφωση αρνητικού ρυθμού μεταβολής των καταναλωτικών δανείων (-1,5%) τον Αύγουστο του 2010 (από 2,0% το Δεκέμβριο του 2009). Οι τράπεζες τήρησαν επιφυλακτική στάση όσον αφορά τη χορήγηση νέων δανείων προς τα νοικοκυριά. Η στάση αυτή, όπως ήδη αναφέρθηκε, οφείλεται και στην αύξηση των καθυστερήσεων, η οποία στην περίπτωση των

στεγαστικών αλλά ιδίως των καταναλωτικών δανείων ήταν σημαντική. Ταυτόχρονα, η ζήτηση νέων δανείων από τα νοικοκυριά επηρεάζεται αρνητικά από την αβεβαιότητά τους σχετικά με το διαθέσιμο εισόδημά τους λόγω της εισοδηματικής πολιτικής, της αύξησης της φορολογικής επιβάρυνσης αλλά και του κινδύνου της ανεργίας.²⁰ Στην περίπτωση των στεγαστικών δανείων, πρόσθετο ανασταλτικό για τη ζήτηση παράγοντα αποτελεί η στάση αναμονής των νοικοκυριών λόγω των προσδοκιών περαιτέρω πτώσης των τιμών των ακινήτων, τις οποίες καταγράφει η Έρευνα Τραπεζικών Χορηγήσεων (Ιούλιος 2010). Η Έρευνα κατέγραψε μείωση της ζήτησης στεγαστικών δανείων το β' τρίμηνο του έτους, ενώ η ζήτηση καταναλωτικών δανείων παρέμεινε αμετάβλητη. Σύμφωνα με την Έρευνα, οι τράπεζες θέσπισαν αυστηρότερα κριτήρια και όρους χρηματοδότησης το β' τρίμηνο του 2010 τόσο στα στεγαστικά δάνεια (αύξηση περιθωρίου επιτοκίου στα δάνεια υψηλού κινδύνου, μείωση του λόγου του δανείου προς την αξία του υπέγγυου ακινήτου, αυξημένες απαιτήσεις εξασφαλίσεων) όσο και στα καταναλωτικά (μείωση διάρκειας δανείων, άνοδος οικονομικών επιβαρύνσεων). Αξίζει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της Έρευνας από το 2009 μέχρι σήμερα, η σωρευτική αυστηροποίηση των κριτηρίων που εφαρμόζουν τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα για τη χρηματοδότηση των νοικοκυριών αλλά και των επιχειρήσεων είναι σημαντική σε σύγκριση και με τη ζώνη του ευρώ ως σύνολο.

Ο ρυθμός πιστωτικής επέκτασης προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα μέχρι το τέλος του έτους αναμένεται να διατηρηθεί σε ιδιαίτερα χαμηλό επίπεδο ή και να λάβει αρνητικές τιμές, λόγω της αρνητικής επίδρασης που ασκεί η υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας στην προσφορά αλλά και τη ζήτηση δανείων. Θετική επίδραση αναμένεται να ασκήσει η προαναφερθείσα παροχή επιπλέον κρατικών εγγυήσεων ύψους 25 δισεκ. ευρώ (Ν. 3872/2010), προκειμένου οι τράπεζες να αντλήσουν ρευστότητα από το Ευρωσύστημα μέσω της έκδοσης ομολόγων.

4 ΕΠΙΤΟΚΙΑ ΤΡΑΠΕΖΙΚΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ, ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ ΕΠΙΤΟΚΙΟΥ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟΥ ΜΕΤΑΞΥ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΖΩΝΗΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩ

Ανοδική τάση παρουσίασαν τα επιτόκια των χορηγήσεων στην Ελλάδα την περίοδο Ιανουαρίου-Αυγούστου 2010 στις περισσότερες κατηγορίες νέων δανείων, αντιστρέφοντας την πτωτική πορεία που γενικά ακολουθούσαν κατά τη διάρκεια του 2009 (βλ. Πίνακα VI.5A και Διάγραμμα VI.6). Μεταξύ των βασικότερων κατηγοριών, οι μεγαλύτερες αυξήσεις επιτοκίων σημειώθηκαν, κατά την εξεταζόμενη περίοδο, στα καταναλωτικά δάνεια και στα επιχειρηματικά δάνεια ποσού έως 1 εκατ. ευρώ με επιτόκιο κυμαινόμενο ή σταθερό έως ένα έτος. Η τάση των επιτοκίων των τραπεζικών δανείων στη ζώνη του ευρώ ήταν, στις περισσότερες κατηγορίες δανείων, πτωτική ή ελαφρώς ανοδική, με αποτέλεσμα τα τελευταία να αποκλίνουν περαιτέρω από τα γενικώς υψηλότερα επιτόκια στην Ελλάδα (βλ. Πίνακα VI.5B και Διάγραμμα VI.7).

Καθώς κατά την εξεταζόμενη περίοδο τα βασικά επιτόκια της ΕΚΤ παρέμειναν αμετάβλητα και τα βραχυπρόθεσμα επιτόκια της αγοράς χρήματος δεν μεταβλήθηκαν σημαντικά,²¹ η αυξητική τάση των επιτοκίων χορηγήσεων στην Ελλάδα ερμηνεύεται από τις ιδιαίτερες μακροοικονομικές συνθήκες που επικράτησαν και οι οποίες επέδρασαν στη λειτουργία του εγχώριου τραπεζικού συστήματος.

²⁰ Ενδιαφέρον παρουσιάζει πρόσφατη έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις κοινωνικές επιπτώσεις της χρηματοοικονομικής κρίσης, η οποία καταγράφει τη συγκριτικά μεγαλύτερη απαισιοδοξία των νοικοκυριών του ελληνικού δείγματος όσον αφορά τη χρηματοοικονομική τους κατάσταση (βλ. "Monitoring the social impact of the crisis", Flash Eurobarometer 289, Ιούνιος 2010, στο δικτυακό τόπο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής). Αναλυτικότερα, το 69% των ελληνικών νοικοκυριών του δείγματος αναμένει επιδείνωση της χρηματοοικονομικής του κατάστασης τους επόμενους 12 μήνες μετά το Μάιο του 2010, έναντι 36% στην προηγούμενη έρευνα το Δεκέμβριο του 2009 και σε σύγκριση με μέσο όρο 28% για το σύνολο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ-27). Επισημαίνεται ότι σε αρκετές από τις απαντήσεις τα ποσοστά απαισιοδοξίας που καταγράφονται για τα ελληνικά νοικοκυριά του δείγματος είναι τα υψηλότερα ή από τα υψηλότερα μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον, παρατηρείται επιδείνωση των ποσοστών αυτών για την Ελλάδα σε σύγκριση με την αντίστοιχη έρευνα του Δεκεμβρίου του 2009.

²¹ Το βασικό επιτόκιο της ΕΚΤ παρέμεινε αμετάβλητο στο 1%, ενώ το μέσο μηνιαίο Euribor 3 μηνών ανήλθε ελαφρώς κατά 19 μονάδες βάσης τους πρώτους οκτώ μήνες του τρέχοντος έτους.

Πίνακας VI.5Α Επιτόκια νέων τραπεζικών δανείων στην Ελλάδα και στη ζώνη του ευρώ

(ποσοστά % ετησίως)

	Δεκέμβριος 2009	Αύγουστος 2010	Μεταβολή μεταξύ Δεκ. 2009 και Αυγ. 2010 (σε εκατ. μονά- δες)
A. Δάνεια με επιτόκιο κυμαινόμενο ή επιτόκιο σταθερό έως 1 έτος¹			
A.1. Δάνεια μέχρι 1 εκατ. ευρώ προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις			
Μέσο σταθμικό επιτόκιο στη ζώνη του ευρώ	3,28	3,38	0,10
Μέγιστο επιτόκιο	6,00	6,44	0,44
Ελάχιστο επιτόκιο	2,42	2,37	-0,05
Επιτόκιο στην Ελλάδα ²	4,70	5,87	1,60
Διαφορά επιτοκίου μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ	1,42	2,49	1,07
A.2. Δάνεια άνω του 1 εκατ. ευρώ προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις			
Μέσο σταθμικό επιτόκιο στη ζώνη του ευρώ	2,19	2,29	0,10
Μέγιστο επιτόκιο	5,47	6,27	0,80
Ελάχιστο επιτόκιο	1,63	1,65	0,02
Επιτόκιο στην Ελλάδα	3,24	4,51	1,27
Διαφορά επιτοκίου μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ	1,05	2,22	1,17
A.3. Στεγαστικά δάνεια			
Μέσο σταθμικό επιτόκιο στη ζώνη του ευρώ	2,71	2,81	0,10
Μέγιστο επιτόκιο	5,26	4,80	-0,46
Ελάχιστο επιτόκιο	1,92	2,01	0,09
Επιτόκιο στην Ελλάδα	3,08	3,67	0,59
Διαφορά επιτοκίου μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ	0,37	0,86	0,49
A.4. Καταναλωτικά δάνεια			
Μέσο σταθμικό επιτόκιο στη ζώνη του ευρώ	6,42	5,29	-1,13
Μέγιστο επιτόκιο	9,85	10,92	1,07
Ελάχιστο επιτόκιο	3,04	2,91	-0,13
Επιτόκιο στην Ελλάδα	8,18	10,92	2,74
Διαφορά επιτοκίου μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ	1,76	5,63	3,87
B. Δάνεια με επιτόκιο σταθερό άνω του ενός και έως 5 έτη¹			
B.1. Στεγαστικά δάνεια			
Μέσο σταθμικό επιτόκιο στη ζώνη του ευρώ	3,96	3,63	-0,33
Μέγιστο επιτόκιο	5,57	5,37	-0,20
Ελάχιστο επιτόκιο	2,94	2,59	-0,35
Επιτόκιο στην Ελλάδα	4,60	4,33	-0,27
Διαφορά επιτοκίου μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ	0,64	0,70	0,06
B.1. Καταναλωτικά δάνεια			
Μέσο σταθμικό επιτόκιο στη ζώνη του ευρώ	6,26	6,25	-0,01
Μέγιστο επιτόκιο	15,47	14,91	-0,56
Ελάχιστο επιτόκιο	4,44	3,55	-0,89
Επιτόκιο στην Ελλάδα	8,95	8,20	-0,75
Διαφορά επιτοκίου μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ	2,69	1,95	-0,74

Πηγές: ΕΚΤ και εθνικές κεντρικές τράπεζες της ζώνης του ευρώ.

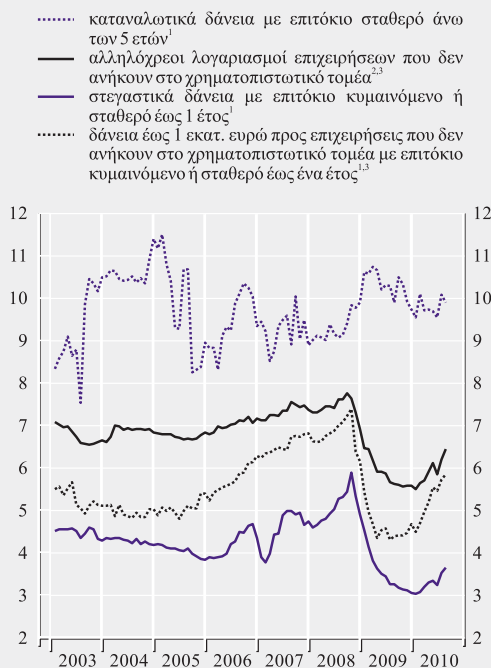
¹ Μέσο επιτόκιο μηνός.

² Από τον Ιούνιο του 2010 τα δάνεια προς ελεύθερους επαγγελματίες, αγρότες και ατομικές επιχειρήσεις αποτελούν χωριστή κατηγορία και δεν συμπεριλαμβάνονται πλέον στα δάνεια προς επιχειρήσεις. Οι μεταβολές στο επιτόκιο των δανείων προς επιχειρήσεις υπολογίζονται μετά από σχετική διόρθωση.

Συγκεκριμένα, η έντονη κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας, η επιδείνωση της χρηματοοικονομικής κατάστασης των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών και η μείωση της αξίας των περιουσιακών τους στοιχείων αύξησαν τον πιστωτικό κίνδυνο που αντιμετωπίζουν τα πιστωτικά ιδρύματα και συνεπώς το ασφάλιστρο κινδύνου που ενσωματώνεται στα επιτόκια χορηγήσεων.²² Επιπρόσθετα, οι δυσμενείς εξελίξεις στα δημοσιονομικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας δυσχέραναν την πρόσβαση των ελληνικών τραπεζών στις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίων και, σε συνδυασμό με τη μείωση των τραπεζικών καταθέσεων, άσκησαν ισχυρές πιέσεις στη ρευστότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων,²³ οι οποίες αποτυπώθηκαν στα επιτόκια καταθέσεων και δανείων. Μάλιστα, η αύξηση των τραπεζικών επιτοκίων χορηγήσεων θα ήταν ακόμη μεγαλύτερη αν η άντληση ρευστότητας

Διάγραμμα VI.6 Επιτόκια νέων τραπεζικών δανείων στην Ελλάδα (Ιανουάριος 2003 - Αύγουστος 2010)

(ποσοστά % ετησίως)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

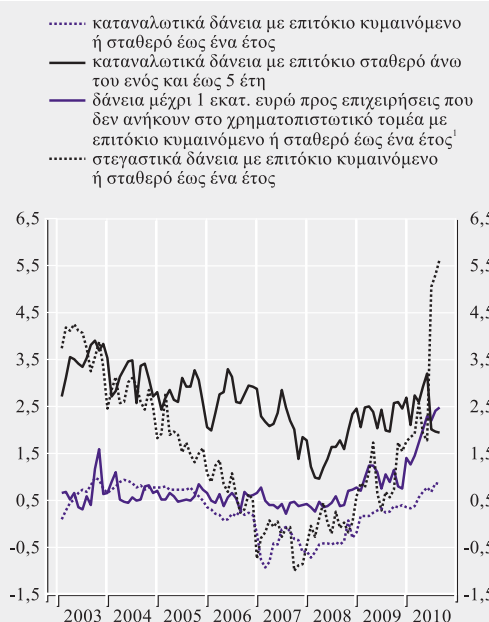
1 Μέσο επιτόκιο μηνός.

2 Επιτόκιο στο τέλος του μηνός.

3 Βλ. υποσημείωση 2 του Πίνακα VI.5Α.

Διάγραμμα VI.7 Διαφορές επιτοκίων νέων τραπεζικών δανείων μεταξύ Ελλάδας και ζώνης του ευρώ (Ιανουάριος 2003 - Αύγουστος 2010)

(εκατοστιαίες μονάδες)

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος και ΕΚΤ.

1 Βλ. υποσημείωση 2 του Πίνακα VI.5Α.

εκ μέρους των ελληνικών τραπεζών δεν είχε διευκολυνθεί μέσω των μη συμβατικών μέτρων νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ.²⁴

Αναλυτικότερα, όσον αφορά τα επιτόκια των νέων δανείων προς τους ιδιώτες και τα ιδιωτικά μη κερδοσκοπικά ιδρύματα (ΙΜΚΙ), το μέσο επιτόκιο των στεγαστικών δανείων στην Ελλάδα διαμορφώθηκε τον Αύγουστο του τρέχοντος έτους σε 3,89%, κατά 48 μονάδες βάσης υψηλότερα από ό,τι στο τέλος του 2009.

²² Ενδεικτική του υψηλότερου πιστωτικού κινδύνου είναι η άνοδος του ποσοστού των δανείων σε καθυστέρηση που παρατηρήθηκε σε όλες τις κατηγορίες δανείων το πρώτο εξάμηνο του 2010 (βλ. Κεφάλαιο IV, Έκθεση για τη Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα, Ιούλιος 2010, και Τμήμα 7 του παρόντος κεφαλαίου).

²³ Για τις εξελίξεις στον τραπεζικό κλάδο, βλ. Τμήμα 7 του παρόντος κεφαλαίου.

²⁴ Σε αυτά, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνονται η αποδοχή των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου, ανεξαρτήτως πιστοληπτικής διαβάθμισης, ως ενεχύρου στις πράξεις αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος, η έναρξη του προγράμματος αγορών κρατικών και εταιρικών ομολόγων της ζώνης του ευρώ και η επαναφορά του καθεστώτος πλήρους κάλυψης στις δημοπρασίες για την παροχή τριμηνιαίας ρευστότητας. Αναλυτικότερη παρουσίαση της πολιτικής παρεμβάσεων της ΕΚΤ για την παροχή ρευστότητας βλ. στο Κεφάλαιο III.

Πίνακας VI.5B Επιτόκια νέων τραπεζικών δανείων στις επιμέρους χώρες της ζώνης του ευρώ¹

(ποσοστά % ετησίως)

	Νέα δάνεια με επιτόκιο κυμαινόμενο ή σταθερό έως 1 έτος ²										Νέα δάνεια με επιτόκιο σταθερό άνω του ενός και έως 5 ετη ³	
	Προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις					Στεγαστικά					Καταναλωτικά	
	Για δάνεια μέχρι 1 εκατ. ευρώ		Για δάνεια άνω του 1 εκατ. ευρώ			Καταναλωτικά		Καταναλωτικά			Καταναλωτικά	
	Δεκ. 2009	Αύγ. 2010	Δεκ. 2009	Αύγ. 2010		Δεκ. 2009	Αύγ. 2010	Δεκ. 2009	Αύγ. 2010		Δεκ. 2009	Αύγ. 2010
Αυστρία	2,48	2,37	2,04	2,04	2,63	2,91	2,86	4,26	4,74	4,44	4,67	4,67
Βέλγιο	2,42	2,54	1,63	1,65	2,92	2,92	2,86	5,27	5,81	6,50	6,37	6,37
Γαλλία	2,71	2,59	1,94	2,09	3,38	3,38	3,21	6,91	6,58	6,15	5,95	5,95
Γερμανία	3,36	3,55	2,57	2,62	3,36	3,36	3,27	4,04	3,38	4,83	5,76	5,76
Ελλάδα	4,70	5,874	3,24	4,514	3,08	3,67	3,07	3,63	5,79	8,95	8,20	8,20
Ιρλανδία	3,32	3,82	2,50	2,69	2,45	2,61	2,43	9,85	7,23	8,28	6,85	6,85
Ισπανία	3,63	3,61	2,16	2,24	2,45	2,45	2,45	7,00	6,96	...	...	...
Ιταλία	2,95	3,18	1,78	2,03	2,24	2,24	2,43	7,00	6,96	...	...	...
Κύπρος	6,00	6,44	5,47	6,27	5,01	5,01	4,80	...	...	5,17	4,87	4,87
Λουξεμβούργο	2,42	2,96	2,03	2,36	2,03	2,03	2,05	...	...	...	...	...
Μάλτα	5,29	5,61	4,19	4,71	3,48	3,48	3,41	...	...	...	...	...
Ολλανδία	3,18	2,53	1,96	1,72	3,84	3,84	3,16	8,76	2,91	...	...	...
Πορτογαλία	4,95	5,58	3,27	3,65	2,22	2,22	2,54	5,53	6,74	12,17	10,33	10,33
Σλοβακία	3,70	4,17	2,57	3,43	5,26	5,26	4,80	7,11	9,16	15,47	14,91	14,91
Σλοβενία	5,65	5,70	4,63	4,73	3,36	3,36	3,26	4,99	4,74	7,35	6,95	6,95
Φινλανδία	2,53	2,92	2,08	1,77	1,92	1,92	2,01	3,04	3,46	4,76	3,55	3,55

Πηγή: EKT και εθνικές κεντρικές τράπεζες της ζώνης του ευρώ.

1 Παρά την προσπάθεια εναρμόνισης της μεθοδολογίας συλλογής των στατιστικών στοιχείων στη ζώνη του ευρώ, υπάρχουν σημαντικές ανομοιογένειες ως προς τα χαρακτηριστικά και τη σχετική βαρύτητα των προϊόντων σε κάθε κατηγορία επιτοκίων, η οποία εν μέρει αντανάσσει διαφορές μεταξύ των καθιερωμένων εθνικών πρακτικών καθώς και μεταξύ των κανονιστικών και δημοσιονομικών ρυθμίσεων.

2 Μέσο επιτόκιο μηνός.

3 Στις χώρες αυτές δεν δημοσιεύονται στοιχεία για τα εν λόγω επιτόκια.

4 Βλ. υποσημείωση 2 στον Πίνακα VI.5A.

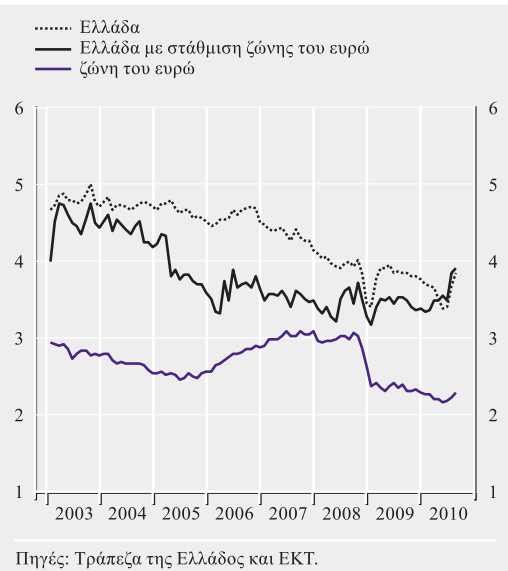
Σημειώνεται ότι το επιτόκιο αυτό παρέμεινε το 2010 κατά μέσο όρο σε ιστορικά χαμηλό επίπεδο σε σύγκριση με τα προηγούμενα έτη.²⁵ Το μέσο επιτόκιο των καταναλωτικών δανείων συγκεκριμένου ποσού και διάρκειας ανήλθε σε 9,86% (Δεκέμβριος 2009: 8,94%), ενώ σε υψηλότερο επίπεδο διαμορφώθηκε και το επιτόκιο των πιστωτικών καρτών (Αύγουστος 2010: 16,35%, Δεκέμβριος 2009: 15,17%) και εκείνο των ανοικτών καταναλωτικών δανείων (Αύγουστος 2010: 11,95%, Δεκέμβριος 2009: 12,06%). Όπως προαναφέρθηκε, η μεγαλύτερη άνοδος (274 μονάδες βάσης) καταγράφηκε στα επιτόκια των καταναλωτικών δανείων και ειδικότερα των καταναλωτικών δανείων καθορισμένης διάρκειας με επιτόκιο κυμαινόμενο ή σταθερό έως 1 έτος.

Όσον αφορά τα επιτόκια των νέων δανείων προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις,²⁶ το επιτόκιο των αλληλόχρεων λογαριασμών ανήλθε τον Αύγουστο σε 6,47% (Δεκέμβριος 2008: 5,60%), ενώ εκείνο των νέων δανείων συγκεκριμένου ποσού και διάρκειας με επιτόκιο κυμαινόμενο ή σταθερό μέχρι ένα έτος σε 5,87% για τα δάνεια μέχρι 1 εκατ. ευρώ και σε 4,51% για δάνεια μεγαλύτερα του 1 εκατ. ευρώ. Στις δύο αυτές κατηγορίες επιχειρηματικών δανείων, που αποτελούν τις σημαντικότερες κατηγορίες δανείων, η αύξηση του επιτοκίου το οκτάμηνο Ιανουαρίου-Αυγούστου του τρέχοντος έτους ήταν 160 και 127 μονάδες βάσης αντίστοιχα. Παράλληλα, το επιτόκιο αυτών των δανείων ήταν από τα υψηλότερα μεταξύ των χωρών της ζώνης του ευρώ (βλ. Πίνακα VI 5.B).

Όπως προαναφέρθηκε, τα επιτόκια των δανείων στη ζώνη του ευρώ μειώθηκαν ή αυξήθηκαν ελαφρά την εξεταζόμενη περίοδο, ενώ τα επιτόκια στην Ελλάδα ως επί το πλείστον αυξήθηκαν σημαντικά, με αποτέλεσμα η θετική διαφορά μεταξύ ελληνικών και αντίστοιχων ευρωπαϊκών επιτοκίων να διευρυνθεί στις περισσότερες κατηγορίες δανείων (βλ. Διάγραμμα VI.7). Η μεγαλύτερη άνοδος στη διαφορά επιτοκίου μεταξύ Ελλάδας και ζώνης του ευρώ σημειώθηκε στην κατηγορία των καταναλωτικών δανείων με επιτόκιο κυμαι-

Διάγραμμα VI.8 Διαφορά μέσου επιτοκίου μεταξύ νέων δανείων και νέων καταθέσεων (περιθώριο επιτοκίου) στην Ελλάδα και τη ζώνη του ευρώ (Ιανουάριος 2003 - Αύγουστος 2010)

(εκατοστιαίες μονάδες)

νόμενο ή σταθερό έως ένα έτος (βλ. Πίνακα VI.5A). Η μεγαλύτερη απόκλιση (Αύγουστος 2010: 563 μονάδες βάσης) εξακολουθεί να παρατηρείται στα δάνεια προς τα νοικοκυριά χωρίς καθορισμένη διάρκεια και στα καταναλωτικά δάνεια κυμαινόμενου επιτοκίου, ενώ αντίθετα, η μικρότερη απόκλιση (70 μονάδες βάσης) καταγράφεται στα στεγαστικά δάνεια με επιτόκιο σταθερό άνω του ενός και έως πέντε έτη.

Η διαφορά μεταξύ του μέσου σταθμικού επιτοκίου των νέων τραπεζικών δανείων και του αντίστοιχου επιτοκίου των νέων καταθέσεων (το περιθώριο επιτοκίου) αυξήθηκε την εξεταζόμενη περίοδο κατά 9 μονάδες βάσης και διαμορφώθηκε τον Αύγουστο σε 3,86% (βλ. Πίνακα VI.6 και Διάγραμμα VI.8).²⁷ Το περιθώριο επιτοκίου στη ζώνη του ευρώ παρέμεινε

²⁵ Το κατώτατο μέσο επιτόκιο νέων στεγαστικών δανείων στην Ελλάδα την επταετία 2003-2009 καταγράφηκε το Δεκέμβριο του 2005 (3,91%).

²⁶ Βλ. υποσημείωση 12 ανωτέρω.

²⁷ Σημειώνεται ότι το περιθώριο επιτοκίου στην Ελλάδα με στάθμιση των δανείων και των καταθέσεων της ζώνης του ευρώ διαμορφώθηκε τον Αύγουστο σε 3,92%.

Πίνακας VI.6 Περιθώριο επιτοκίου (spread) στην Ελλάδα και στη ζώνη του ευρώ

(εκατοστιαίες μονάδες)

	Μέσο επιτόκιο νέων δανείων στην Ελλάδα ¹ (ποσοστά % ετησίως)	Μέσο επιτόκιο νέων καταθέσεων στην Ελλάδα ¹ (ποσοστά % ετησίως)	Περιθώριο επιτοκίου στην Ελλάδα	Περιθώριο επιτοκίου στην Ελλάδα με στάθμιση ζώνης του ευρώ	Περιθώριο επιτοκίου στη ζώνη του ευρώ
Δεκ. 1998	16,21	8,12	8,09	...	...
Δεκ. 1999	14,02	6,98	7,04	...	...
Δεκ. 2000	9,68	4,00	5,68	...	...
Δεκ. 2001	7,26	1,96	5,30	...	...
Δεκ. 2002	6,29	1,67	4,62	...	...
Δεκ. 2003	5,92	1,2	4,72	4,45	2,77
Δεκ. 2004	5,94	1,22	4,72	4,18	2,53
Δεκ. 2005	5,79	1,27	4,52	3,59	2,56
Δεκ. 2006	6,38	1,87	4,51	3,63	2,89
Δεκ. 2007	6,67	2,53	4,14	3,48	3,09
Δεκ. 2008	6,72	3,27	3,45	3,27	2,63
Δεκ. 2009	5,09	1,32	3,77	3,40	2,29
Αύγ. 2010	5,99	2,13	3,86	3,92	2,29

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος και ΕΚΤ.

¹ Το μέσο επιτόκιο εξαρτάται τόσο από το ύψος των επιτοκίων των επιμέρους κατηγοριών καταθέσεων-δανείων όσο και από τα μερίδια συμμετοχής κάθε μορφής κατάθεσης-δανείου στο αντίστοιχο σύνολο. Επομένως, το μέσο επιτόκιο μπορεί να μεταβληθεί είτε λόγω μεταβολής των επιτοκίων είτε λόγω μεταβολής των μεριδίων των διαφόρων κατηγοριών καταθέσεων-δανείων. Για να μετρηθεί η επίδραση των απότομων μεταβολών των μεριδίων συμμετοχής, ο υπολογισμός του μέσου επιτοκίου γίνεται με βάση το μέσο όρο των μεριδίων συμμετοχής κατά τους τελευταίους 12 μήνες.

αμετάβλητο (σε 2,29%), με αποτέλεσμα η μεταξύ τους απόκλιση να διευρυνθεί ελαφρώς (Αύγουστος 2010: 157 μονάδες βάσης, Δεκέμβριος 2009: 148 μονάδες βάσης). Η απόκλιση αυτή, που παρουσίαζε πτωτική τάση από το β' τρίμηνο του 2005 έως το τέλος του 2008 (Δεκέμβριος 2008: 0,82%), αυξήθηκε απότομα το α' τρίμηνο του 2009 (Απρίλιος 2009: 162 μονάδες βάσης). Πάντως, η διαφορά μεταξύ του περιθωρίου επιτοκίου στην Ελλάδα και εκείνου στη ζώνη του ευρώ παραμένει χαμηλότερη από το μέσο όρο της επταετίας 2003-2009 (172 μονάδες βάσης).

5 Η ΑΓΟΡΑ ΟΜΟΛΟΓΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ

Το κύριο χαρακτηριστικό των εξελίξεων στην αγορά ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου τους πρώτους εννέα μήνες του 2010 ήταν η

αλματώδης αύξηση των αποδόσεων στη δευτερογενή αγορά, με αποτέλεσμα το κόστος δανεισμού, ιδίως μετά τον Απρίλιο, να καταστεί ουσιαστικά απαγορευτικό για νέες εκδόσεις. Επιπρόσθετα, παρατηρήθηκε σταδιακή συρρίκνωση της συναλλακτικής δραστηριότητας.

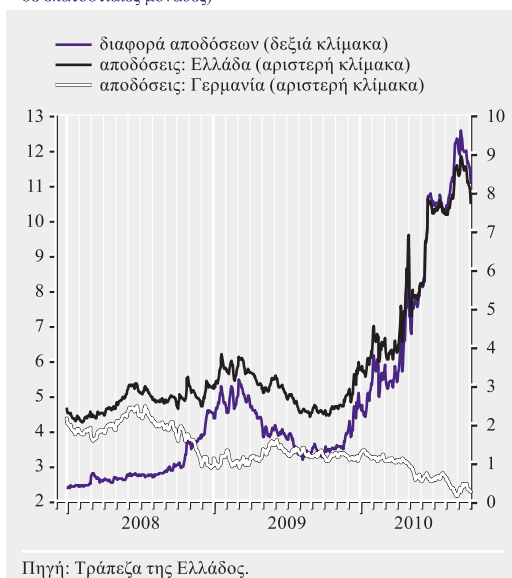
Αναλυτικότερα, τους πρώτους εννέα μήνες του 2010, οι αποδόσεις των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου, σε όλες τις διάρκειες, ήταν σημαντικά αυξημένες σε σύγκριση με το τέλος του 2009 (ενδεικτικά για το δεκαετές ομόλογο, βλ. Διάγραμμα VI.9), ενώ σε ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο διαμορφώθηκε και η μεταβλητότητα των αποδόσεων. Οι ανωτέρω εξελίξεις αποτελούν ένδειξη της αυξημένης αβεβαιότητας των επενδυτών για τις προοπτικές κυρίως των δημοσιονομικών μεγεθών και της οικονομικής δραστηριότητας στην

Ελλάδα, παράγοντες που αποτέλεσαν και τη βάση για τις αλληπάλληλες υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδος από τους οίκους αξιολόγησης του εξωτερικού.^{28,29} Παράλληλα, πύκνωναν τα αρνητικά δημοσιεύματα του διεθνούς τύπου για τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας και την ικανότητα της χώρας να αντεπεξέλθει στις δανειακές της υποχρεώσεις. Πρόσκαιρη μόνο υποχώρηση των αποδόσεων παρατηρήθηκε μετά την προσφυγή της χώρας στο μηχανισμό στήριξης της οικονομίας τον οποίο συνέστησαν από κοινού η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η ΕΚΤ και το ΔΝΤ, αλλά και μετά την ανακοίνωση των αποφάσεων της ΕΚΤ σε σχέση με τις παρεμβάσεις της στην αγορά και το καθεστώς ενεχύρασης των ελληνικών ομολόγων. Πρέπει να σημειωθεί ότι το Σεπτέμβριο του 2010 οι αποδόσεις των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου σημείωσαν μικρή υποχώρηση, η οποία συνεχίστηκε τις δύο πρώτες εβδομάδες του Οκτωβρίου.

Λόγω των ανωτέρω εξελίξεων, η καμπύλη αποδόσεων των τίτλων του Ελληνικού Δημο-

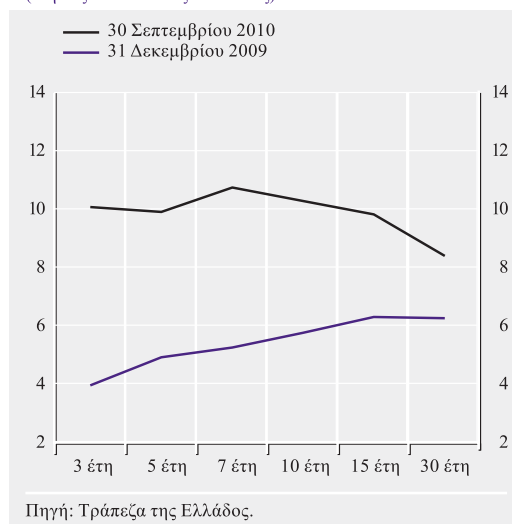
Διάγραμμα VI.9 Αποδόσεις δεκαετών ομολόγων του Ελληνικού και του Γερμανικού Δημοσίου (Ιανουάριος 2008 - Σεπτέμβριος 2010)

(ημερήσια στοιχεία, ετήσιες εκατοστιαίες αποδόσεις, διαφορά σε εκατοστιαίες μονάδες)

Διάγραμμα VI.10 Διαχρονική μετατόπιση της καμπύλης αποδόσεων των τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου

(ετήσιες εκατοστιαίες αποδόσεις)

σίου στο τέλος Σεπτεμβρίου του 2010 μετατοπίστηκε σημαντικά προς τα άνω σε σύγκριση με το τέλος Δεκεμβρίου του 2009, ενώ η κλίση της από τα μέσα Απριλίου του 2010 και μετά έγινε αρνητική (βλ. Διάγραμμα VI.10).^{30,31} Οι εξελίξεις αυτές στην καμπύλη αποδόσεων συνδέονται με εκτιμήσεις των επενδυτών για αυξημένους μακροοικονομικούς κινδύνους, που σχετίζονται με τις βραχυχρόνιες προοπτικές της οικονομικής δραστηριότητας. Περαιτέρω ένδειξη για αυξημένους βραχυχρόνιους κινδύνους παρέχεται και από την αντιστροφή της κλίσης της καμπύλης των συμβολαίων ανταλλαγής πιστωτικής αθέτησης (credit default swaps – CDS) των ελληνικών ομολογιακών εκδόσεων (βλ. Διά-

²⁸ Αναλυτικότερα, ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε στις 9.4.2010 την πιστοληπτική αξιολόγηση της Ελλάδος από BBB+ σε BBB-, ενώ οι οίκοι Moody's στις 22.4.2010 και Standard and Poor's στις 27.4.2010 υποβάθμισαν την πιστοληπτική αξιολόγηση της Ελλάδος από A2 σε A3 και από BBB+ σε BB+ αντίστοιχα. Τέλος, ο οίκος Moody's προχώρησε στις 14.6.2010 σε περαιτέρω υποβάθμιση από A3 σε Ba1.

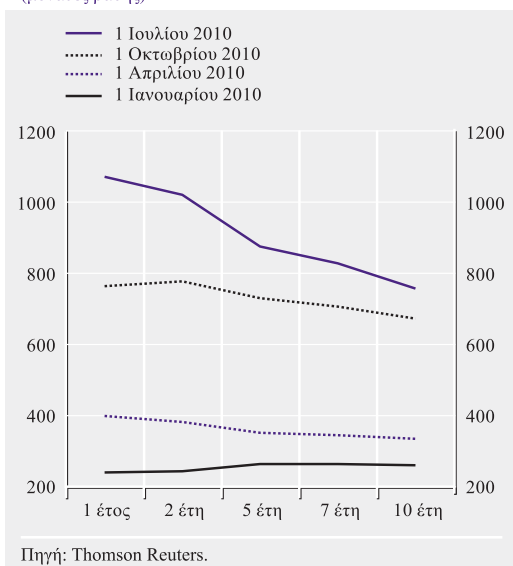
²⁹ Χαρακτηριστικό είναι ότι η μεταβλητότητα στις αποδόσεις των ελληνικών ομολόγων έλαβε πολύ υψηλές τιμές το δίμηνο Απριλίου-Μαΐου 2010 και κατά το τελευταίο δεκαπενθήμερο του Ιουνίου 2010, δηλαδή σε περιόδους κατά τις οποίες πραγματοποιήθηκαν οι προαναφερθείσες υποβαθμίσεις.

³⁰ Η κλίση της καμπύλης έλαβε τη μέγιστη αρνητική τιμή της στα τέλη Απριλίου 2010, ενώ έκτοτε, αν και παρέμεινε αρνητική, η κλίση της μειώθηκε.

³¹ Στην εξέλιξη αυτή συνέβαλε και η ενεργοποίηση του τριμερούς μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας.

Διάγραμμα VI.11 Συμβόλαιο ανταλλαγής πιστωτικής αθέτησης (CDS) για τους ελληνικούς τίτλους, ανά διάρκεια ομολογιακής έκδοσης

(μονάδες βάσης)

γραμμά VI.11).^{32,33} Πάντως, η αρνητική κλίση της εν λόγω καμπύλης περιορίστηκε αισθητά το Σεπτέμβριο, ενώ την ίδια περίοδο η καμπύλη μετατοπίστηκε προς τα κάτω.

Η αβεβαιότητα που προκλήθηκε από τους ανωτέρω κινδύνους οδήγησε στην άνοδο της απόδοσης του δεκαετούς ομολόγου του Ελληνικού Δημοσίου, εξέλιξη που, σε συνδυασμό με την υποχώρηση της απόδοσης του γερμανικού ομολόγου αντίστοιχης διάρκειας, συνέβαλε στη διεύρυνση της διαφοράς αποδόσεων μεταξύ του ελληνικού και του γερμανικού ομολόγου. Συγκεκριμένα, η απόδοση του 10ετούς ομολόγου του Ελληνικού Δημοσίου διαμορφώθηκε στο τέλος Σεπτεμβρίου του 2010 σε 10,48%, δηλαδή αυξήθηκε κατά 479 μονάδες βάσης σε σύγκριση με το τέλος Δεκεμβρίου του 2009, ενώ η απόδοση του αντίστοιχου ομολόγου του Γερμανικού Δημοσίου υποχώρησε την ίδια περίοδο κατά 116 μονάδες βάσης και διαμορφώθηκε σε 2,24%. Αποτέλεσμα των ανωτέρω ήταν η διαφορά αποδόσεων να αυξηθεί σε 824 μονάδες βάσης (30.9.2010) από 229 μονάδες βάσης (31.12.2009). Σύμφωνα με σχετικές μελέτες,³⁴

οι βασικοί προσδιοριστικοί παράγοντες των διαφορών των αποδόσεων των κρατικών ομολόγων στην ευρωζώνη είναι:

- η αποστροφή των επενδυτών προς τον κίνδυνο,
- οι προσδοκίες για τη δημοσιονομική κατάσταση του εκδότη (π.χ. η προοπτική εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους και η μελλοντική επιβάρυνση των δημοσίων δαπανών για την πληρωμή συντάξεων),
- οι οικονομικές προοπτικές και η πιστοληπτική ικανότητα του εκδότη, και
- οι εκάστοτε επικρατούσες συνθήκες ρευστότητας στη δευτερογενή αγορά τίτλων του Δημοσίου, από τις οποίες εξαρτάται η δυνατότητα των επενδυτών να διενεργούν συναλλαγές επί τίτλων ανά πάσα στιγμή χωρίς να προκαλούνται από αυτό το λόγο έντονες διακυμάνσεις στις τιμές των τίτλων.

Η μέση ημερήσια αξία των συναλλαγών στην Ηλεκτρονική Δευτερογενή Αγορά Τίτλων (ΗΔΑΤ) διαμορφώθηκε κατά την εξεταζόμενη περίοδο σε 504 εκατ. ευρώ,³⁵ μειωμένη κατά 46,8% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2009 (βλ. Διάγραμμα VI.12), εξέλιξη που οφείλεται στην περιορισμένη δραστηριότητα που παρατηρήθηκε μετά το α' τρίμηνο του 2010. Σημειώνεται ωστόσο ότι το Σεπτέμβριο του 2010 η ημερήσια αξία συναλλαγών στην ΗΔΑΤ αυξήθηκε σημαντικά σε

³² Σχετικά με την άντληση πληροφόρησης από τις κινήσεις της καμπύλης πιστωτικού κινδύνου ομολόγων διαφορετικής διάρκειας, βλ. Berg (2010), "The term structure of risk premia: new evidence from the financial crisis", ECB Working Paper no. 1165.

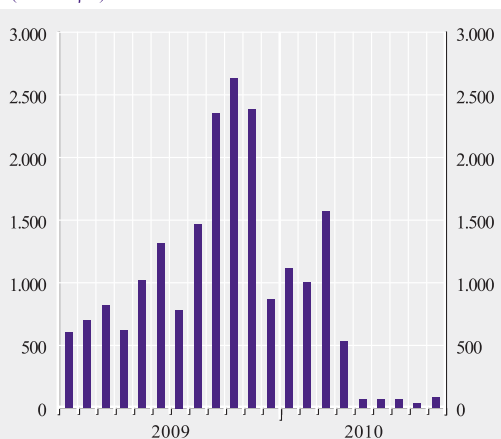
³³ Σημειώνεται επίσης ότι ανοδική τάση στις τιμές των CDS παρατηρήθηκε και στα αντίστοιχα συμβόλαια ομολογιακών εκδόσεων και άλλων ευρωπαϊκών χωρών.

³⁴ Ενδεικτικά αναφέρονται: (α) Gerlach et al. (2010), "Banking and sovereign risk in the euro area", CEPR discussion paper no. 7833, (β) Georgoutsos and Migiakis (2010) "European sovereign bond spreads: monetary unification, market conditions and financial integration", Bank of Greece, Working Paper no. 115 και (γ) Manganelli and Wolszijk, (2009) "What drives spreads in the euro area government bond market?", *Economic Policy*, τόμ. 24(58), σελ. 191-240.

³⁵ Επίσης την ίδια περίοδο μειωμένη ήταν και η συνολική μέση ημερήσια αξία των συναλλαγών στο Σύστημα Αυλών Τίτλων της Τράπεζας της Ελλάδος, η οποία υποχώρησε σε 16,4 δισεκ. ευρώ από 24,8 δισεκ. ευρώ την αντίστοιχη περίοδο του 2009. Ωστόσο το Σεπτέμβριο του 2010, η μέση ημερήσια αξία συναλλαγών ήταν διπλάσια εκείνης του Αυγούστου.

Διάγραμμα VI.12 Μέση ημερήσια αξία συναλλαγών στην ΗΔΑΤ (Ιανουάριος 2009 - Σεπτέμβριος 2010)

(εκατ. ευρώ)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

σχέση με τον Αύγουστο. Η μέση διαφορά μεταξύ προσφερόμενων και ζητούμενων τιμών των ομολογιακών τίτλων αυξήθηκε σε 126 μονάδες βάσης το Σεπτέμβριο του 2010 από 61 μονάδες βάσης το Δεκέμβριο του 2009.

Οι εξελίξεις στη δευτερογενή αγορά τίτλων διαμόρφωσαν ουσιαστικά τις συνθήκες στην

πρωτογενή αγορά τίτλων. Η περιορισμένη ζήτηση τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου εκ μέρους των επενδυτών και οι ιδιαίτερα υψηλές αποδόσεις που διαμορφώθηκαν στη δευτερογενή αγορά είχαν αποτέλεσμα τη μη έκδοση ομολογιακών τίτλων από το Ελληνικό Δημόσιο την περίοδο Απριλίου-Σεπτεμβρίου 2010 (βλ. Πίνακα VI.7). Οι μόνες νέες εκδόσεις στις οποίες προέβη το Δημόσιο μετά το α' τρίμηνο του 2010 αφορούσαν έντοκα γραμμάτια διάρκειας 13, 26 και 52 εβδομάδων τον Απρίλιο του 2010 (ύψους 2,5, 1,0 και 1,0 δισεκ. ευρώ αντίστοιχα) και 13 και 26 εβδομάδων τον Ιούλιο και το Σεπτέμβριο του 2010 (ύψους 2,4 και 2,1 δισεκ. ευρώ αντίστοιχα τον Ιούλιο και 415 εκατ. ευρώ και 1,2 δισεκ. ευρώ το Σεπτέμβριο του 2010).

Το δυσμενές, ως προς τους τίτλους του Ελληνικού Δημοσίου, επενδυτικό κλίμα διαμόρφωσε αναπόφευκτα σε υψηλά επίπεδα το επιτόκιο των τίτλων αυτών στην πρωτογενή αγορά. Το μέσο σταθμικό κόστος δανεισμού για τα έντοκα γραμμάτια που εκδόθηκαν τον Απρίλιο, Ιούλιο και Σεπτέμβριο ανήλθε σε 4,12%, 4,32% και 4,60% αντίστοιχα (σε ετήσια βάση), έναντι 1,74% για τις σχετικές εκδόσεις του Ιανουαρίου 2010. Η αύξηση του μέσου σταθμικού

Πίνακας VI.7 Εκδόσεις τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου

Τίτλοι	Ιανουάριος-Σεπτέμβριος					
	2009			2010		
	Εκατ. ευρώ	Ποσοστό (%) του συνόλου		Εκατ. ευρώ	Ποσοστό (%) του συνόλου	
Έντοκα γραμμάτια	11.916	17,9		14.727	42,1	
Ομόλογα ¹	54.544	82,1	100,0	20.272	57,9	100,0
3ετή	14.612		26,8	-		0,0
4ετή	5.808		10,6	-		0,0
5ετή	17.879		32,8	9.967		49,2
7ετή	-		0,0	4.972		24,5
10ετή	16.235		29,8	4.947		24,4
20ετή	-		0,0	386		1,9
Σύνολο	66.460	100,0		34.999	100,0	

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών.

1 Η κατανομή των αντληθέντων κεφαλαίων έγινε με βάση την αρχική και όχι την εναπομένονσα διάρκεια των τίτλων.

κόστους το Σεπτέμβριο του 2010 προήλθε ουσιαστικά από το επιτόκιο των εξάμηνων εντόκων γραμματίων, το οποίο αυξήθηκε από 4,65% τον Ιούλιο σε 4,82% το Σεπτέμβριο. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο μεσοσταθμικός υπολογισμός του συγκεκριμένου επιτοκίου καλύπτει το γεγονός της μείωσης του επιτοκίου στην έκδοση των τρίμηνων γραμματίων (3,98% το Σεπτέμβριο, έναντι 4,05% τον Ιούλιο).

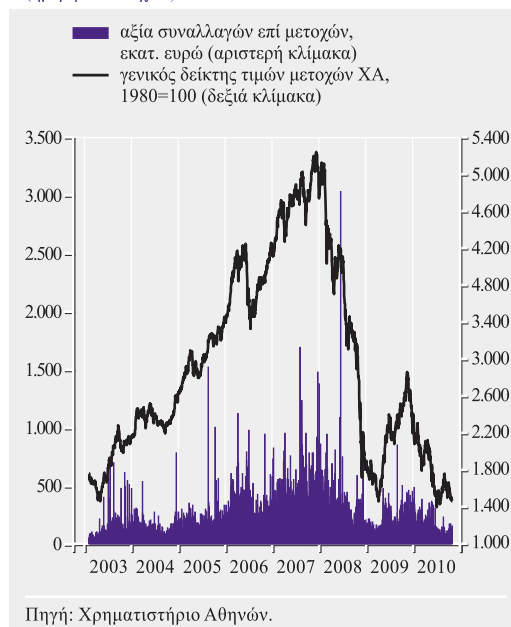
Ωστόσο, δεδομένων των δυσμενών συνθηκών στις αγορές, θετικό γεγονός αποτελεί η ισχυρή ζήτηση αυτών των εκδόσεων, καθώς ο συντελεστής κάλυψης για τις εκδόσεις του Απριλίου, του Ιουλίου και του Σεπτεμβρίου διαμορφώθηκε κατά μέσο όρο σε 4,7, 3,8 και 5 αντίστοιχα, έναντι 3,6 για τις εκδόσεις του Ιανουαρίου 2010.

6 ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΑΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

Την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου του 2010 η υποχώρηση των τιμών των μετοχών του Χρηματιστηρίου Αθηνών (ΧΑ) ήταν έντονη (βλ. Διάγραμμα VI.13), σε αντίθεση με τη σχετικά μικρή κατά μέσο όρο υποχώρηση που παρατηρήθηκε στις τιμές των μετοχών στη ζώνη του ευρώ. Αυξημένη σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2009 ήταν η συναλλακτική δραστηριότητα (βλ. Διάγραμμα

Διάγραμμα VI.13 Γενικός δείκτης τιμών μετοχών Χρηματιστηρίου Αθηνών και αξία συναλλαγών (Ιανουάριος 2003 - Σεπτέμβριος 2010)

(ημερήσια στοιχεία)

Πηγή: Χρηματιστήριο Αθηνών.

VI.13), ενώ υποχώρηση εμφάνισε η άντληση κεφαλαίων από τη χρηματιστηριακή αγορά (βλ. Πίνακα VI.8).

Αναλυτικότερα, η πτωτική πορεία που παρουσίασε ο γενικός δείκτης τιμών των

Πίνακας VI.8 Αντληθέντα κεφάλαια μέσω του Χρηματιστηρίου Αθηνών

(εκατ. ευρώ)

Κατηγορίες εταιριών και κλάδοι	Αριθμός επιχειρήσεων		Αντληθέντα κεφάλαια ¹	
	Ιανουάριος-Σεπτέμβριος		Ιανουάριος-Σεπτέμβριος	
	2009	2010*	2009	2010*
Εταιρίες με ήδη εισηγμένες μετοχές	17	6	3.251,2	1.193,8
Νέες εταιρίες	-	-	0,0	0,0
Σύνολο	17	6	3.251,2	1.193,8
Χρηματοπιστωτικός τομέας	5	2	2.837,3	1.037,8
Μη χρηματοπιστωτικός τομέας	12	4	413,9	156,0

Πηγές: Χρηματιστήριο Αθηνών και Τράπεζα της Ελλάδος.

* Προσωρινά στοιχεία.

¹ Αύξηση μετοχικού κεφαλαίου με δημόσια εγγραφή και ιδιωτική τοποθέτηση. Κριτήριο για τη χρονική καταχώρηση των αντληθέντων κεφαλαίων αποτελεί η τελευταία ημέρα της προθεσμίας εγγραφής για συμμετοχή στην αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου.

μετοχών στο Χρηματιστήριο Αθηνών (ΓΔΧΑ) από τα μέσα Οκτωβρίου του 2009 συνεχίστηκε με έντονο ρυθμό τους πρώτους πέντε μήνες του 2010. Παρά την ανοδική τάση που διαφάνηκε ακολούθως, κυρίως το δίμηνο Ιουνίου-Ιουλίου του 2010, η τιμή του ΓΔΧΑ διαμορφώθηκε στο τέλος Σεπτεμβρίου 2010 σε επίπεδο κατά 33% χαμηλότερο σε σύγκριση με το τέλος Δεκεμβρίου του 2009. Η υποχώρηση των τιμών των μετοχών στο ΧΑ συνδέεται άμεσα με την αβεβαιότητα των επενδυτών για τις εξελίξεις των δημοσιονομικών μεγεθών στην Ελλάδα, αλλά και τις προοπτικές για την οικονομική δραστηριότητα.³⁶

Η επίδοση του ΓΔΧΑ κατά την υπό εξέταση περίοδο υπολείπεται σημαντικά εκείνης του ευρωπαϊκού δείκτη τιμών μετοχών Dow Jones EURO STOXX (-3,8%) και ήταν η χαμηλότερη μεταξύ των χρηματιστηριακών αγορών των χωρών της ζώνης του ευρώ, όπου η υποχώρηση των τιμών των μετοχών ήταν συγκρατημένη παρά την ανησυχία των επενδυτών για το ενδεχόμενο η κλιμακούμενη ευρωπαϊκή δημοσιονομική κρίση να πλήξει την παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη.

Από τα υπόλοιπα βασικά μεγέθη του ΧΑ, η μέση ημερήσια αξία των συναλλαγών την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου του 2010 διαμορφώθηκε σε 153 εκατ. ευρώ, μειωμένη κατά περίπου 18% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2009, ποσοστό σχετικά χαμηλό αν ληφθεί υπόψη η προαναφερθείσα σημαντική υποχώρηση των τιμών.

Κατά την υπό εξέταση περίοδο τα συνολικά κεφάλαια που αντλήθηκαν μέσω της χρηματιστηριακής αγοράς εμφάνισαν σημαντική μείωση και διαμορφώθηκαν σε 1.193,8 εκατ. ευρώ, έναντι 3.251,2 εκατ. ευρώ την αντίστοιχη περίοδο του 2009 (βλ. Πίνακα VI.8). Τα κεφάλαια που άντλησαν οι επιχειρήσεις του μη χρηματοπιστωτικού τομέα παρέμειναν και κατά την υπό εξέταση περίοδο ιδιαίτερα περιορισμένα, ενώ μία τράπεζα άντλησε το 95% περίπου των συνολικών κεφαλαίων που

αντλήθηκαν από επιχειρήσεις του χρηματοπιστωτικού τομέα.

Τέλος, όσον αφορά τον τραπεζικό κλάδο,³⁷ την εξεταζόμενη περίοδο ο ρυθμός υποχώρησης του δείκτη τιμών των τραπεζικών μετοχών (-44,3%) ήταν υψηλότερος από εκείνον του ΓΔΧΑ και σημαντικά μεγαλύτερος εκείνου του δείκτη των μετοχών των τραπεζών στη ζώνη του ευρώ (-16,9%). Η αρνητική αυτή εξέλιξη οφείλεται στις πιέσεις που δέχθηκαν οι ελληνικές τράπεζες στη ρευστότητά τους, λόγω των δημοσιονομικών εξελίξεων, αλλά και στις επιπτώσεις που είχαν και εκτιμάται ότι θα συνεχίσουν να έχουν στην κερδοφορία τους η υποχώρηση της εγχώριας οικονομικής δραστηριότητας και η επιβράδυνση της πιστωτικής επέκτασης προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά.

7 ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΚΛΑΔΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΕΞΑΜΗΝΟ ΤΟΥ 2010

7.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το πρώτο εξάμηνο του 2010 οι μακροοικονομικές και ιδιαίτερα οι δημοσιονομικές συνθήκες που επικράτησαν στη χώρα επηρέασαν σε σημαντικό βαθμό και τα μεγέθη του τραπεζικού τομέα. Η πρόσβαση των τραπεζών στις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίων κατέστη πρακτικά αδύνατη, η ποιότητα του χαρτοφυλακίου δανείων των τραπεζών επιδεινώθηκε και το τραπεζικό σύστημα, ως σύνολο, εμφάνισε ζημίες. Αντίβαρο στις αρνητικές αυτές εξελίξεις, όπως άλλωστε φάνηκε και από τα αποτελέσματα της ευρωπαϊκής άσκησης προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων τον Ιούλιο του 2010, αποτέλεσε η σχετικά υψηλή κεφαλαιακή επάρκεια των ελληνικών τραπεζών και των ομίλων τους, η οποία ωστόσο υποχώρησε ελαφρά σε σύγκριση με το τέλος του 2009.

³⁶ Λόγω των εξελίξεων αυτών, την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2010 παρατηρήθηκε εκροή κεφαλαίων από ξένους επενδυτές, η οποία ανήλθε σε 1,4 δισεκ. ευρώ.

³⁷ Αναλυτικότερα για τις εξελίξεις στον τραπεζικό κλάδο, βλ. Τμήμα VI.7 του παρόντος κεφαλαίου.

7.2 ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ

7.2.1 Πιστωτικός κίνδυνος

Η ποιότητα του χαρτοφυλακίου τραπεζικών δανείων προς τον ιδιωτικό τομέα στην Ελλάδα εμφάνισε περαιτέρω επιδείνωση το πρώτο εξάμηνο του 2010. Ο λόγος των δανείων σε καθυστέρηση προς το σύνολο των δανείων αυξήθηκε (Ιούνιος 2010: 9%, Δεκέμβριος 2009: 7,7% – βλ. Πίνακα VI.9), επηρεαζόμενος από μικρό αριθμό τραπεζών οι οποίες εμφανίζουν σχετικά υψηλό ποσοστό καθυστερήσεων.³⁸ Τα έξι τελευταία τρίμηνα παρατηρήθηκε αύξηση του ποσοστού καθυστερήσεων σε όλες τις κατηγορίες δανείων, κυρίως όμως στα

καταναλωτικά δάνεια. Παράλληλα, αν και ελαφρά βελτιωμένο σε σύγκριση με το τέλος του 2009, σχετικά χαμηλό παρέμεινε το ποσοστό κάλυψης των δανείων σε καθυστέρηση από συσσωρευμένες προβλέψεις (Ιούνιος 2010: 43,4%, Δεκέμβριος 2009: 41,5%). Η βελτίωση αυτή δεν είναι ικανοποιητική ιδίως μάλιστα αν ληφθεί υπόψη η επίδραση που θα ασκήσει στην ποιότητα του χαρτοφυλακίου δανείων των τραπεζών ο αρνητικός ρυθμός μεταβολής της οικονομικής δραστηριότητας. Γι' αυτό, απαιτείται μια σημαντική ενίσχυση του αποθέματος των προβλέψεων έναντι του πιστωτικού κιν-

³⁸ Εάν δεν συνυπολογιστούν τα στοιχεία των θυγατρικών ξένων τραπεζών στην Ελλάδα, το ποσοστό των δανείων σε καθυστέρηση διαμορφώνεται σε 7,9% στο τέλος Ιουνίου 2010 από 6,8% το 2009.

Πίνακας VI.9 Βασικοί δείκτες κινδύνου και ανθεκτικότητας ελληνικών εμπορικών τραπεζών και των ομίλων τους

(ποσοστά %)

	Τράπεζες		Τραπεζικοί όμιλοι	
	Δεκέμβριος 2009	Ιούνιος 2010	Δεκέμβριος 2009	Ιούνιος 2010
Ποιότητα χαρτοφυλακίου¹				
Δάνεια σε καθυστέρηση - σύνολο	7,7	9,0		
– Στεγαστικά δάνεια	7,4	8,7		
– Καταναλωτικά δάνεια	13,4	16,7		
– Επιχειρηματικά δάνεια	6,7	7,6		
Κάλυψη δανείων σε καθυστέρηση από συσσωρευμένες προβλέψεις	41,5	43,4		
Ρευστότητα				
Λόγος δανείων προς καταθέσεις	106,6	115,6	113,7	122,4
Δείκτης ρευστών διαθεσίμων	24,2	20,0	21,4	20,1
Δείκτης ασυμφωνίας ληκτότητας απαιτήσεων - υποχρεώσεων	-4,2	-10,4	-4,9	-7,8
Κεφαλαιακή επάρκεια				
Δείκτης Κεφαλαιακής Επάρκειας	13,2	12,3	11,8	11,2
Δείκτης Βασικών Κεφαλαίων	12,0	11,0	10,7	10,1
	α' εξάμηνο 2009	α' εξάμηνο 2010	α' εξάμηνο 2009	α' εξάμηνο 2010
Αποδοτικότητα				
Καθαρό επιτοκιακό περιθώριο	1,8	1,9	2,5	2,7
Λειτουργικά έξοδα/λειτουργικά έσοδα	53,4	66,0	52,4	59,0
Αποδοτικότητα ενεργητικού (μετά από φόρους)	0,2	-0,6	0,5	-0,3
Αποδοτικότητα ιδίων κεφαλαίων (μετά από φόρους)	4,5	-9,7	7,5	-4,5

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος και οικονομικές καταστάσεις τραπεζών και τραπεζικών ομίλων.

¹ Τα στοιχεία για την ποιότητα χαρτοφυλακίου των διεθνών δραστηριοτήτων δεν είναι συγκρίσιμα και γι' αυτό δεν δημοσιεύονται στοιχεία σε επίπεδο ομίλων.

δύνου. Η διαπίστωση σχετικά με την ανάγκη αύξησης των προβλέψεων προκύπτει και από το γεγονός ότι την ίδια περίοδο αυξήθηκε και ο λόγος των “καθαρών” καθυστερήσεων (δηλαδή της διαφοράς μεταξύ των δανείων σε καθυστέρηση και των συσσωρευμένων προβλέψεων για τον πιστωτικό κίνδυνο) προς το σύνολο των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων.

7.2.2 Κίνδυνοι ρευστότητας και αγοράς

Τους πρώτους μήνες του 2010 οι εντεινόμενες ανησυχίες των διεθνών επενδυτών και των οίκων αξιολόγησης για τις μεσοπρόθεσμες προοπτικές των δημοσιονομικών μεγεθών, αλλά και της ελληνικής οικονομίας γενικότερα, οδήγησαν σε συνεχείς υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας του Ελληνικού Δημοσίου, οι οποίες συμπαρέσυραν την πιστοληπτική ικανότητα των ελληνικών τραπεζών και των εκδόσεων τίτλων τους. Οι εξελίξεις αυτές είχαν αποτέλεσμα:

- να καταστεί αδύνατη η πρόσβαση των ελληνικών τραπεζών στις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίων,
- να αυξηθεί περαιτέρω και σε σημαντικό βαθμό η χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών από το Ευρωσύστημα,³⁹ και
- να σημειωθεί μείωση των καταθέσεων επιχειρήσεων και νοικοκυριών.⁴⁰

Αντανακλώντας την πίεση που ασκήθηκε στη ρευστότητα των ελληνικών τραπεζών και των ομίλων τους, επιδείνωση εμφάνισαν τόσο οι εποπτικοί δείκτες ρευστότητας, δηλαδή ο δείκτης ρευστών διαθεσίμων και ο δείκτης ασυμφωνίας ληκτότητας απαιτήσεων-υποχρεώσεων,⁴¹ αν και το επίπεδό τους διατηρήθηκε άνω των ελάχιστων εποπτικών ορίων, όσο και ο λόγος δανείων προς καταθέσεις, ο οποίος ανήλθε στο τέλος Ιουνίου 2010 σε 115,6 για τις τράπεζες και σε 122,4 για τους τραπεζικούς ομίλους (βλ. Πίνακα VI.10). Οι ανωτέρω εξελίξεις θα ήταν σαφώς χειρότερες αν δεν είχε ληφθεί σειρά μέτρων από την ελληνική κυβέρνηση με στόχο τη διευκόλυνση της πρόσβασης

των τραπεζών σε ρευστότητα.

Συγκεκριμένα, η ελληνική κυβέρνηση, με στόχο την ενίσχυση της δυνατότητας των τραπεζών να κάνουν χρήση της ευχέρειας αναχρηματοδότησης από το Ευρωσύστημα, παρέτεινε, με έγκριση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αρχικά μέχρι τις 30 Ιουνίου 2010 και στη συνέχεια μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 2010, τη δυνατότητα χρήσης των μη διατεθέντων πόρων από τα μέτρα ενίσχυσης της ρευστότητας του Ν. 3723/2008. Επιπλέον, με το άρθρο 4 παρ. 8 του Ν. 3845/2010 επεξέτεινε το σκέλος των εγγυήσεων τραπεζικών ομολόγων κατά 15 δισεκ. ευρώ (επιπλέον των 15 δισεκ. ευρώ που προβλέπονταν αρχικά στον Ν. 3723/2008).⁴² Στο πλαίσιο αυτό, οι ελληνικές τράπεζες το πρώτο εξάμηνο του 2010 εξέδωσαν ομόλογα με την εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου συνολικής ονομαστικής αξίας 26,8 δισεκ. ευρώ και έλαβαν ειδικά ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου αξίας 3,1 δισεκ. ευρώ. Η διατήρηση των δυσμενών συνθηκών ρευστότητας για τις ελληνικές τράπεζες κατέστησε αναγκαία την

³⁹ Στο τέλος Σεπτεμβρίου 2010 η χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών από το Ευρωσύστημα ανήλθε σε 96 δισεκ. ευρώ.

⁴⁰ Στο τέλος Αυγούστου 2010, η εν λόγω μείωση ανήλθε σε 25 δισεκ. ευρώ περίπου.

⁴¹ Σημειώνεται ότι η Τράπεζα της Ελλάδος ήταν από τις λίγες εποπτικές αρχές διεθνώς που είχαν επιβάλει εποπτικούς δείκτες ρευστότητας ήδη από το 2005. Οι εν λόγω δείκτες θεσμοθετήθηκαν με την ΠΔ/ΤΕ 2560/1.4.2005. Ο “δείκτης ρευστών διαθεσίμων” υπολογίζεται ως ο λόγος των ρευστών και άμεσα ρευστοποιήσιμων διαθέσιμων στοιχείων του ενεργητικού με ληκτότητα μέχρι και 30 ημέρες προς το σύνολο των δανειακών κεφαλαίων με ληκτότητα μέχρι και ένα έτος και το ελάχιστο όριο του ανέρχεται σε 20%. Ο “δείκτης ασυμφωνίας ληκτότητας απαιτήσεων-υποχρεώσεων” υπολογίζεται ως ο λόγος της διαφοράς μεταξύ των απαιτήσεων και των υποχρεώσεων με ληκτότητα μέχρι και 30 ημέρες προς το σύνολο των δανειακών κεφαλαίων με ληκτότητα μέχρι και ένα έτος και το ελάχιστο όριο του είναι -20%. Ως “ρευστά διαθέσιμα” νοούνται τα ταμεία, οι απαιτήσεις από πιστωτικά ιδρύματα με χρονικό ορίζοντα λήξης τις 30 ημέρες, ενώ ως “άμεσα ρευστοποιήσιμα στοιχεία” νοούνται τα έντοκα γραμμάτια, ομόλογα (κρατικά και εταιρικά), οι μετοχές και τα αμοιβαία κεφάλαια που είναι εισηγμένα σε αναγνωρισμένες αγορές χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου και των G-10. Τα “δανειακά κεφάλαια” αποτελούνται από το σύνολο των υποχρεώσεων που λήγουν εντός 12 μηνών και περιλαμβάνουν το 100% των καταθέσεων όψεως, ταμειυτηρίων και τρεχούμενων λογαριασμών.

⁴² Σημειώνεται ότι τα θεμελιώδη μεγέθη της ελληνικής οικονομίας και οι δυσμενείς εκτιμήσεις για την εξέλιξή τους επηρέασαν δυσμενώς τις τιμές των ελληνικών ομολόγων και συνεπώς την αγορά αξία του χαρτοφυλακίου ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου που διακρατούν οι ελληνικές τράπεζες, με αποτέλεσμα να περιοριστεί η δυνατότητά τους να αντλούν ρευστότητα από το Ευρωσύστημα παρέχοντας τα ομόλογα αυτά ως ενέχυρο. Επιπρόσθετα, η υποβάθμιση της πιστοληπτικής διαβάθμισης των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου κάτω από A- συνεπάγεται επιπρόσθετη περικοπή αξίας (haircut) 5% κατά την αναχρηματοδότηση των τραπεζών από το Ευρωσύστημα.

Πίνακας VI.10 Αποτελέσματα χρήσεως ελληνικών εμπορικών τραπεζών (και των ομίλων τους) με μετοχές εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών (α' εξάμηνο 2009 – α' εξάμηνο 2010)

(ποσά σε εκατ. ευρώ και ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)

	Τράπεζες			Τραπεζικοί όμιλοι		
	α' εξάμηνο 2009	α' εξάμηνο 2010	Μεταβολή (%)	α' εξάμηνο 2009	α' εξάμηνο 2010	Μεταβολή (%)
Λειτουργικά έσοδα	5.403	4.435	-17,9	7.872	7.074	-10,1
Καθαρά έσοδα από τόκους	3.756	4.318	15,0	5.504	6.129	11,4
– Έσοδα από τόκους	10.364	8.643	-16,6	12.805	11.007	-14,0
– Έξοδα τόκων	6.608	4.324	-34,6	7.301	4.878	-33,2
Καθαρά έσοδα από μη τοκοφόρες εργασίες	1.646	117	-92,9	2.368	945	-60,1
– Καθαρά έσοδα από προμήθειες	625	631	1,0	1.063	1.054	-0,8
– Έσοδα από χρηματοοικονομικές πράξεις	766	-618	-	996	-313	-
– Λοιπά έσοδα	255	104	-59,2	309	204	-34,1
Λειτουργικά έξοδα	2.887	2.928	1,4	4.119	4.173	1,3
Δαπάνες προσωπικού	1.705	1.759	3,2	2.325	2.413	3,8
Διοικητικά έξοδα	964	983	2,0	1.427	1.410	-1,2
Αποσβέσεις	194	177	-8,4	332	329	-0,8
Λοιπά έξοδα	24	8	-65,3	36	20	-44,1
Καθαρά έσοδα (λειτουργικά έσοδα – έξοδα)	2.516	1.507	-40,1	3.752	2.901	-22,7
Προβλέψεις για τον πιστωτικό κίνδυνο	1.756	2.657	51,3	2.333	3.231	38,5
Κέρδη προ φόρων	760	-1.150	-	1.425	-333	-
Φόροι	255	172	-32,7	420	372	-11,4
Κέρδη μετά από φόρους	505	-1.322	-	1.005	-705	-

Πηγή: Οικονομικές καταστάσεις ελληνικών εμπορικών τραπεζών.

περαιτέρω επέκταση του σκέλους των εγγυήσεων τραπεζικών ομολόγων με επιπλέον 25 δισεκ. ευρώ τον Αύγουστο του 2010 (άρθρο 7 του Ν. 3872/2010).

Πέραν των μέτρων της ελληνικής κυβέρνησης, θετική επίδραση στη ρευστότητα των τραπεζών είχαν και ορισμένες αποφάσεις της ΕΚΤ, όπως π.χ. η αποδοχή (από τις 3.5.2010) ως ενεχύρου στις πράξεις αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος όλων των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου, καθώς και εκείνων που φέρουν την εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου, ανεξαρτήτως της πιστοληπτικής τους ικανότητας και η (από τις 10.5.2010) έναρξη προγράμματος αγορών κρατικών και εταιρικών ομολόγων χωρών της ζώνης του ευρώ.

Η σημαντική διεύρυνση της διαφοράς αποδόσεων μεταξύ των ομολόγων του Ελληνικού

Δημοσίου και των ομολόγων αντίστοιχης διάρκειας του Γερμανικού Δημοσίου αύξησε και τον κίνδυνο αγοράς των ελληνικών τραπεζών. Η επίπτωση, ωστόσο, της εξέλιξης αυτής στα βασικά μεγέθη των τραπεζών (δηλαδή στην κερδοφορία και την κεφαλαιακή επάρκειά τους) περιορίστηκε από το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου είναι καταχωρημένο από τις τράπεζες στο χαρτοφυλάκιο των τίτλων που διακρατούνται μέχρι τη λήξη τους.

7.3 ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΗ ΕΠΑΡΚΕΙΑ

7.3.1 Αποδοτικότητα

Οι δυσμενείς μακροοικονομικές συνθήκες που διαμορφώθηκαν το πρώτο εξάμηνο του 2010 επηρέασαν αναπόφευκτα αρνητικά και την αποδοτικότητα των τραπεζών. Τα καθαρά

έσοδα των τραπεζών (λειτουργικά έσοδα μείον λειτουργικά έξοδα) υποχώρησαν το πρώτο εξάμηνο του 2010 σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2009 τόσο σε επίπεδο τραπεζών (-41%) όσο και σε επίπεδο ομίλων (-23,1%). Η καταγραφή ζημιών από χρηματοοικονομικές πράξεις (κυρίως από πράξεις σε ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου) και ο σημαντικός περιορισμός των λοιπών εσόδων υπεραντιστάθμισαν τη θετική επίδραση από την αύξηση των καθαρών εσόδων από τόκους, ενώ οριακές μεταβολές παρατηρήθηκαν στα καθαρά έσοδα από προμήθειες. Αύξηση, αν και σχετικά μικρή, εμφάνισαν τα λειτουργικά έξοδα. Σημαντική ήταν η αύξηση των προβλέψεων για τον πιστωτικό κίνδυνο (εξαιτίας της επιδείνωσης της ποιότητας του χαρτοφυλακίου δανείων), με αποτέλεσμα τα προφύρων και μετά από προβλέψεις κέρδη να είναι αρνητικά. Οι ανωτέρω εξελίξεις επηρέασαν δυσμενώς τους δείκτες αποδοτικότητας (ιδίων κεφαλαίων και ενεργητικού)⁴³ και το δείκτη αποτελεσματικότητας⁴⁴ τόσο σε επίπεδο τραπεζών όσο και σε επίπεδο τραπεζικών ομίλων (βλ. Πίνακα VI.10).

7.3.2 Κεφαλαιακή επάρκεια

Στο τέλος Ιουνίου του 2010 παρατηρήθηκε μικρή υποχώρηση, σε σύγκριση με το τέλος Δεκεμβρίου 2009, του Δείκτη Κεφαλαιακής Επάρκειας (ΔΚΕ) και του Δείκτη Βασικών Κεφαλαίων (ΔΒΚ) τόσο σε επίπεδο τραπεζών όσο και σε επίπεδο τραπεζικών ομίλων (βλ. Πίνακα VII.9). Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κυρίως στη μείωση των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων, λόγω των αρνητικών εξελίξεων στην κερδοφορία των τραπεζών, και την αύξηση του σταθμισμένου ενεργητικού (λόγω της πιστωτικής επέκτασης και της αύξησης των δανείων σε καθυστέρηση που συνεπάγονται μεγαλύτερες κεφαλαιακές απαιτήσεις). Ωστόσο, στο τέλος Ιουνίου του 2010 τόσο ο ΔΚΕ (τράπεζες: 12,3%, τραπεζικοί όμιλοι: 11,2%) όσο και ο ΔΒΚ (τράπεζες: 11,0%, τραπεζικοί όμιλοι: 10,1%) παρέμεναν σε επίπεδο σημαντικά υψηλότερο του εποπτικού ελαχίστου 8%, με αποτέλεσμα το “υπερβάλλον κεφάλαιο” σε επίπεδο συστήματος να δια-

μορφώνεται σε 9,2 δισεκ. ευρώ. Επιπρόσθετα, εξακολουθούν να είναι διαθέσιμα 1,2 δισεκ. ευρώ από το σκέλος της κεφαλαιακής ενίσχυσης του Ν. 3723/2008, ενώ με τον Ν. 3864/2010 συστάθηκε και το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, με κεφάλαιο 10 δισεκ. ευρώ. Σκοπός του Ταμείου είναι η διατήρηση της σταθερότητας του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, μέσω της ενίσχυσης της κεφαλαιακής επάρκειας των πιστωτικών ιδρυμάτων. Σημειώνεται ότι κεφαλαιακή ενίσχυση μέσω του Ταμείου μπορεί να αιτηθεί πιστωτικό ίδρυμα, το οποίο πληροί τις υποχρεώσεις κεφαλαιακής επάρκειας του άρθρου 28 του ν. 3601/2007 και της Πράξης του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος (ΠΔ/ΤΕ) 2595/20.8.2007, κατόπιν υπόδειξης της Τράπεζας της Ελλάδος ή με δική του πρωτοβουλία. Η πρωτοβουλία αυτή μπορεί να τύχει της υποστήριξης της Τράπεζας της Ελλάδος εφόσον, σε κάθε περίπτωση, συντρέχουν σωρευτικά οι ακόλουθες προϋποθέσεις: (α) με βάση συντηρητικές παραδοχές της Τράπεζας της Ελλάδος να εκτιμάται ότι υφίσταται βάσιμος κίνδυνος ως προς τη δυνατότητα του πιστωτικού ιδρύματος να συνεχίσει να τηρεί τις υποχρεώσεις κεφαλαιακής επάρκειας όπως προκύπτει από το άρθρο 28 του Ν. 3601/2007 και την ΠΔ/ΤΕ 2595/20.8.2007 και (β) έχουν αποβεί άκαρπες οι προσπάθειες του πιστωτικού ιδρύματος να αυξήσει τα ίδια κεφάλαιά του με τη συμμετοχή των υφιστάμενων ή νέων μετόχων. Η Τράπεζα της Ελλάδος μπορεί επίσης να υποδείξει σε πιστωτικό ίδρυμα την υποβολή αιτήματος στο Ταμείο για κεφαλαιακή ενίσχυση εφόσον το πιστωτικό ίδρυμα δεν πληροί τις υποχρεώσεις κεφαλαιακής επάρκειας που υπέχει βάσει: (α) του άρθρου 28 του Ν. 3601/2007 και της ΠΔ/ΤΕ 2595/20.8.2007, (β) του άρθρου 27 του Ν. 3601/2007, όταν παράλληλα και στις δύο αυτές περιπτώσεις δεν είναι δυνατή η κεφαλαιακή ενίσχυση των πιστωτικών ιδρυμάτων με τη συμμετοχή των υφιστάμενων ή νέων μετόχων.

⁴³ Οι δείκτες αποδοτικότητας ιδίων κεφαλαίων και ενεργητικού υπολογίζονται ως ο λόγος των κερδών προ φόρων προς τα ίδια κεφάλαια και το ενεργητικό αντίστοιχα.

⁴⁴ Ο δείκτης αποτελεσματικότητας είναι ο λόγος των λειτουργικών εξόδων προς τα λειτουργικά έσοδα.

Τα μεγέθη του τραπεζικού τομέα δεν θα μεταβληθούν επί τα βελτίω εάν πρωτίστως δεν διορθωθούν οι παράγοντες εκείνοι που ασκούν πιέσεις στην πιστοληπτική ικανότητα των τραπεζών και κατ' επέκταση στη δυνατότητά τους να αντλούν κεφάλαια από τις αγορές χρήματος και κεφαλαίων. Είναι δηλαδή αναγκαία η βελτίωση του γενικότερου μακροοικονομικού περιβάλλοντος, καθώς και η ταχεία και πλήρης εφαρμογή των θεσμικών μεταβολών και σημαντικών τομών στη δημόσια διοίκηση, οι οποίες θα συμβάλουν θετικά στις συνθήκες ανταγωνισμού στην οικονομία. Η επίτευξη των ανωτέρω θα συμβάλει στον περιορισμό του κινδύνου ρευστότητας, αλλά και του πιστωτικού κινδύνου των τραπεζών, ώστε να μπορούν πλέον αυτές να ικανοποιούν επαρκώς την εκδηλούμενη ζήτηση τραπεζικών πιστώσεων. Είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικό ότι η Ελλάδα κάνει ήδη χρήση του τριμερούς μηχανισμού στήριξης και τηρεί τους δημοσιονομικούς και μεταρρυθμιστικούς στόχους που έχουν τεθεί από την κυβέρνηση στο πλαίσιο του Μνημονίου Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής, όπως άλλωστε αυτό καταγράφεται και στις πρόσφατες αξιολογήσεις της τριμερούς επιτροπής ΕΕ, ΕΚΤ και ΔΝΤ.

Παράλληλα όμως θα πρέπει και οι ελληνικές τράπεζες να προσαρμοστούν στο νέο οικονομικό και ρυθμιστικό περιβάλλον με διορθωτικότητα. Είναι απαραίτητο να λάβουν υπόψη τους ότι, ακόμη και όταν η οικονομική δραστηριότητα επανέλθει σε ανοδική πορεία, ο ρυθμός επέκτασης των τραπεζικών εργασιών θα διαμορφωθεί σε επίπεδο χαμηλότερο εκείνου που είχε παρατηρηθεί στο παρελθόν πριν από την κρίση. Επίσης, κάποια στιγμή θα αρθούν σταδιακά τα εναπομείναντα μη συμβατικά μέτρα στήριξης της ΕΚΤ, ενώ από το

2011 η άντληση χρηματοδότησης από τις διεθνείς αγορές θα δυσχερανθεί, καθώς θα είναι σαφώς αυξημένος ο ανταγωνισμός για άντληση κεφαλαίων από κυβερνήσεις, τράπεζες και επιχειρήσεις του μη χρηματοπιστωτικού τομέα. Συνεπώς, θα πρέπει οι τράπεζες να είναι προετοιμασμένες για να αντεπεξέλθουν στις νέες συνθήκες ρευστότητας που θα δημιουργηθούν. Παράλληλα, οι τράπεζες θα πρέπει να προετοιμαστούν εν όψει και της εφαρμογής – σταδιακά από το 2013 έως το 2018 – του διεθνούς ρυθμιστικού πλαισίου το οποίο κατ' αρχήν συμφωνήθηκε στις 12 Σεπτεμβρίου 2010 από την Επιτροπή της Βασιλείας.⁴⁵ Με τις μεταρρυθμίσεις που προβλέπονται στο νέο πλαίσιο, επιδιώκεται να ενισχυθούν η ποσότητα και η ποιότητα των κεφαλαίων των πιστωτικών ιδρυμάτων και να μετριαστεί η έκθεση των τραπεζών σε κινδύνους, μέσω της υιοθέτησης ενός δείκτη μόχλευσης, του υπολογισμού “δυναμικών προβλέψεων” για τον πιστωτικό κίνδυνο και της υιοθέτησης ενός διεθνούς προτύπου για τον υπολογισμό του κινδύνου ρευστότητας.

Για τους ανωτέρω λόγους κρίνεται απαραίτητο να επανεξετάσουν οι τράπεζες το επιχειρηματικό υπόδειγμα λειτουργίας τους, επιδιώκοντας τη διατήρηση υψηλού επιπέδου κεφαλαιακής επάρκειας, σχηματίζοντας επαρκείς προβλέψεις για την κάλυψη του πιστωτικού κινδύνου και εξορθολογίζοντας τα έξοδά τους. Η σύναψη στρατηγικών συμμαχιών και συγχωνεύσεων είναι βέβαιο ότι θα συμβάλει θετικά στην επίτευξη των ανωτέρω στόχων μέσω των ωφελειών που θα προκύψουν από τις συνέργειες σε επίπεδο αποδοτικότητας, κεφαλαιακής επάρκειας, περιστολής των δαπανών και ρευστότητας.

⁴⁵ Βλ. Πλαίσιο VI.1.

Πλαίσιο VI.1

ΣΧΕΔΙΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

Στις 12 Σεπτεμβρίου 2010 η Επιτροπή της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία ανακοίνωσε τις επερχόμενες αλλαγές στο ρυθμιστικό πλαίσιο των τραπεζών, οι οποίες αναμένεται να ολο-

κληρωθούν μέχρι το 2018. Οι μεταρρυθμίσεις που προβλέπονται στο νέο πλαίσιο στοχεύουν στην ενίσχυση της ποσότητας και της ποιότητας των κεφαλαίων των πιστωτικών ιδρυμάτων και στο μετριασμό της έκθεσης των τραπεζών σε κινδύνους με την υιοθέτηση ενός δείκτη μόχλευσης, τον υπολογισμό “δυναμικών προβλέψεων” για τον πιστωτικό κίνδυνο και τη διαμόρφωση ενός διεθνούς προτύπου για τον υπολογισμό του κινδύνου ρευστότητας.

Οι προτάσεις περιέχονται στο δελτίο τύπου που εξέδωσε η Επιτροπή της Βασιλείας και θα συζητηθούν για την οριστικοποίησή τους εντός του τρέχοντος έτους τόσο σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και σε επίπεδο G-20. Οι προτάσεις αυτές μπορούν να συνοψιστούν ως ακολούθως:

1. Θα αυξηθούν τα στοιχεία των κύριων Βασικών Ιδίων Κεφαλαίων (core Tier 1) από 2% που ισχύει σήμερα σε 4,5%, με σταδιακή εφαρμογή από 1.1.2013 μέχρι 1.1.2015. Παράλληλα, στοιχεία όπως η αναβαλλόμενη φορολογία, τα δικαιώματα μειοψηφίας, οι πέραν του 15% επενδύσεις σε εταιρίες του χρηματοπιστωτικού τομέα, τα οποία μέχρι σήμερα αφαιρούνται κατά 50% από τα Βασικά Ίδια Κεφάλαια και κατά 50% από τα Συμπληρωματικά, από 1.1.2014 θα αφαιρούνται μόνο από τα στοιχεία των κύριων Βασικών Ιδίων Κεφαλαίων (core Tier 1), επίσης με σταδιακή εφαρμογή που θα ολοκληρωθεί στις 1.1.2018 με την πλήρη αφαίρεσή τους.

2. Θα αυξηθούν τα ελάχιστα Βασικά Ίδια Κεφάλαια (Tier 1), που περιλαμβάνουν μετοχικό κεφάλαιο και υβριδικούς τίτλους, από 4% που ισχύει σήμερα σε 6%, με σταδιακή εφαρμογή από 1.1.2015. Επίσης, θα υιοθετηθούν αυστηρότερος ορισμός και κριτήρια για την υπαγωγή των υβριδικών τίτλων στη συγκεκριμένη κατηγορία κεφαλαίων, όπως άλλωστε αυτό έχει ήδη προσδιοριστεί με βάση την Οδηγία 2009/111/ΕΚ της 16.9.2009 περί κεφαλαιακών απαιτήσεων (CRD II).

3. Θα θεσμοθετηθεί ένα υποχρεωτικό περιθώριο διατήρησης κεφαλαίων (“capital conservation buffer”), το οποίο θα καλύπτεται από μετοχικό κεφάλαιο και θα έχει στόχο τη διατήρηση ενός αποθεματικού ασφαλείας που θα μπορεί να απορροφά ζημιές σε περιόδους οικονομικής δυσπραγίας. Το περιθώριο αυτό θα αυξάνεται σταδιακά από την 1.1.2016 κατά 0,625% ετησίως, ώστε την 1.1.2019 να ανέλθει σε 2,5%. Σε περιόδους κρίσης, τα πιστωτικά ιδρύματα θα μπορούν να χρησιμοποιούν τα κεφάλαια αυτά για την απορρόφηση ζημιών. Τονίζεται ωστόσο ότι, όσο πιο κοντά θα βρίσκεται ο δείκτης κεφαλαιακών απαιτήσεων ενός πιστωτικού ιδρύματος στον ελάχιστο δείκτη κεφαλαιακών απαιτήσεων, τόσο μεγαλύτεροι θα είναι οι περιορισμοί για τη διανομή κερδών.

4. Θα υιοθετηθεί ένα αντικυκλικό περιθώριο κεφαλαίων, μεταξύ 0 και 2,5%, ανάλογα με τις μακροοικονομικές συνθήκες που θα επικρατούν στην κάθε εθνική οικονομία. Το αντικυκλικό περιθώριο θα υπηρετήσει τον ευρύτερο στόχο της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, προστατεύοντας τον τραπεζικό τομέα από τη σημαντική σύρρευση κινδύνων οι οποίοι αναλαμβάνονται σε περιόδους υπερβολικής πιστωτικής επέκτασης.

5. Συμπληρωματικά προς τα ανωτέρω μέτρα, θα θεσμοθετηθεί και δείκτης μόχλευσης, ο οποίος θα υπολογίζεται ως το πηλίκο των Βασικών Ιδίων Κεφαλαίων προς το σύνολο του Ενεργητικού προσαυξημένου με μέρους των εκτός ισολογισμού στοιχείων. Ο δείκτης αυτός, που θα πρέπει να ανέρχεται τουλάχιστον σε 3%, θα λειτουργήσει ως ανασταλτικό μέτρο (back-stop) για την αύξηση του αναληφθέντος κινδύνου των τραπεζών. Σε μια πρώτη φάση, από 1.1.2011, απλώς θα παρακολουθείται η εξέλιξη του εν λόγω δείκτη από τις εποπτικές αρχές, ενώ η δοκιμαστική εφαρμογή του θα αρχίσει την 1.1.2013. Στόχος είναι να αρχίσει η υποχρεωτική εφαρμογή του την 1.1.2018.

6. Θα υιοθετηθεί κοινό πλαίσιο παρακολούθησης του κινδύνου ρευστότητας μέσω της καθιέρωσης δύο νέων εποπτικών δεικτών: από την 1.1.2015 του δείκτη “κάλυψης ρευστότητας” (Liquidity Coverage Ratio – LCR) και από την 1.1.2018 του δείκτη “καθαρής σταθερής χρηματοδότησης” (Net Stable Funding Ratio – NSFR).

7. Θα υπολογίζονται “δυναμικές προβλέψεις”, οι οποίες θα συνδέονται με την αναμενόμενη ζημία του πιστωτικού χαρτοφυλακίου κατά τη διάρκεια ενός πλήρους οικονομικού κύκλου. Οι δυναμικές προβλέψεις αποσκοπούν στον περιορισμό της υπερκυκλικότητας των λογιστικών προβλέψεων, η οποία είναι απόρροια του τρόπου υπολογισμού τους με βάση τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα.

Για τα συστημικού ενδιαφέροντος πιστωτικά ιδρύματα, τα οποία θα πρέπει να διαθέτουν κεφάλαια υψηλής ποιότητας με αυξημένη δυνατότητα απορρόφησης ζημιών σε σχέση με τα πρότυπα του ως άνω πλαισίου, η Επιτροπή της Βασιλείας και το Συμβούλιο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας αναπτύσσουν μια ολοκληρωμένη προσέγγιση, που μπορεί να περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, επιπρόσθετα κεφάλαια για την απορρόφηση ζημιών στο στάδιο πριν από πιθανή εκκαθάριση/πτώχευση.

VII ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΕΡΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΝ

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ 1: ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ

Όπως έχει επανειλημμένως τονιστεί στις Εκθέσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, ο ακρογωνιαίος λίθος οποιασδήποτε προσπάθειας δημοσιονομικής προσαρμογής στην Ελλάδα θα πρέπει να είναι η μείωση των πρωτογενών δαπανών με μέτρα μόνιμου χαρακτήρα. Κατ' αρχάς, τόσο η διεθνής όσο και η ελληνική εμπειρία έχουν δείξει ότι η δημοσιονομική προσαρμογή είναι *διατηρήσιμη* εάν βασίζεται σε περικοπή των πρωτογενών δαπανών.¹ Αντίθετα, εάν βασίζεται σε αυξήσεις φόρων ή μείωση των δαπανών για τόκους, όπως συνέβη την περίοδο 1994-2000 στην Ελλάδα, τότε μπορεί πολύ εύκολα να ανατραπεί.²

Δεύτερον, η δημοσιονομική προσαρμογή που επιτυγχάνεται με μόνιμη μείωση των πρωτογενών δαπανών είναι δυνατόν να οδηγήσει μεσοπρόθεσμα σε αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας και της απασχόλησης. Δηλαδή η περιοριστική δημοσιονομική πολιτική είναι δυνατόν να έχει (μεσοπρόθεσμα) επεκτατικά αποτελέσματα (“expansionary fiscal consolidation”). Τα επεκτατικά αυτά αποτελέσματα προκύπτουν εάν η αρχική δημοσιονομική θέση (όταν λαμβάνονται τα μέτρα) είναι ιδιαίτερα άσχημη (π.χ. το έλλειμμα είναι πολύ υψηλό και το χρέος υπερβαίνει το 100% του ΑΕΠ, ενώ οι αναπτυξιακές προοπτικές είναι δυσμενείς), έτσι ώστε η χώρα να κινδυνεύει να χάσει (ή έχει ήδη χάσει) την εμπιστοσύνη των αγορών. Υπό αυτές τις δυσμενείς συνθήκες, οι οποίες ισχύουν τους τελευταίους 12 μήνες για την Ελλάδα, είναι δυνατόν η δημοσιονομική προσαρμογή που βασίζεται στη μόνιμη μείωση των πρωτογενών δαπανών να έχει θετικές επιδράσεις στην οικονομική δραστηριότητα και την απασχόληση, τουλάχιστον σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα. Το επεκτατικό αποτέλεσμα της δημοσιονομικής προσαρμογής (μέσω της μείωσης των πρωτογενών δαπανών) προκύπτει από τη μείωση των μελλοντικών επιτοκίων, όπως αυτή εκλαμβάνεται, και τη διαμόρφωση θετικών προσδοκίων στον

ιδιωτικό τομέα από τη μελλοντική μείωση των φόρων. Οι θετικές προσδοκίες για χαμηλότερα επιτόκια αυξάνουν τις επενδύσεις αλλά και την παρούσα αξία του διαθέσιμου εισοδήματος, με αποτέλεσμα την αύξηση της (τρέχουσας) κατανάλωσης. Όπως προαναφέρθηκε, για να προκύψει το επεκτατικό αποτέλεσμα, μεγάλη σημασία έχουν οι αρχικές δημοσιονομικές συνθήκες, αλλά και το μέγεθος της περικοπής των πρωτογενών δαπανών και εν γένει η ένταση και η χρονική διάρκεια της δημοσιονομικής προσαρμογής.³

Τρίτον, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όπου υπάρχει έντονος φορολογικός ανταγωνισμός, οι δυνατότητες για επιβολή νέων ή για αύξηση των υφιστάμενων φόρων είναι πολύ περιορισμένες. Ιδίως στο περιβάλλον της ζώνης του ευρώ, η αύξηση των φόρων μειώνει την ανταγωνιστικότητα μιας χώρας-μέλους όσον αφορά την αποδοτικότητα των επενδύσεων και την προσέλκυση κεφαλαίων, ενώ μακροχρόνια περιορίζει το ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης. Για το λόγο αυτό, όλες σχεδόν οι χώρες-μέλη, μετά την είσοδο στην ΟΝΕ, μείωσαν τους φορολογικούς τους συντελεστές. Σε μεγάλες μειώσεις φόρων προχώρησαν επίσης και οι δώδεκα νέες χώρες που εντάχθηκαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση μετά το 2000. Σε

1 McDermott, J. and R.F. Wescott, “An Empirical Analysis of Fiscal Adjustments”, *IMF Staff Papers*, τόμος 43, 1966, σελ. 726-727.

2 Μανεσιώτης, Β. και R.D. Reischauer, “Η δημοσιονομική πολιτική στην Ελλάδα και η ΟΝΕ”, στον τόμο R.C. Bryant, Ν.Χ. Γκαργκάνας και Γ.Σ. Ταβλάς (επιμ.), *Οικονομικές επιδόσεις και προοπτικές της Ελλάδος*, Τράπεζα της Ελλάδος και The Brookings Institution, Αθήνα, 2002, σελ. 175.

3 Βλ. (α) Giavazzi, F. and M. Pagano, “Can severe fiscal contractions be expansionary? Tales of two small European countries”, CERP Discussion Paper No. 417, 1990, (β) Giavazzi, F. and M. Pagano, “Non-Keynesian effects of fiscal policy changes: International evidence and the Swedish experience”, *Swedish Economic Policy Review*, 3(3), 1996, σελ. 67-103, (γ) Perotti, R., “Fiscal policy in good times and bad”, *Quarterly Journal of Economics*, τόμ. 114, 1999, σελ. 1399-1436, (δ) Blanchard, O., “Comment on Giavazzi and Pagano”, στο: Blanchard, O. and S. Fischer (επιμ.), *NBER Macroeconomics Annual*, No 5, Cambridge Mass: The MIT Press, 1990, σελ. 111-112. Ειδικά για τη σημασία του υψηλού δημόσιου χρέους βλ.: Sutherland, A., “Fiscal crises and aggregate demand: Can high public debt reverse the effects of fiscal policy?”, *Journal of Public Economics*, τόμ. 65, 1997, σελ. 213-240. Πρόσφατη ανάλυση του ΔΝΤ (*World Economic Outlook*, Οκτώβριος 2010, κεφάλαιο 3, ιδίως σελ. 113) καταλήγει σε διαφοροποιημένα συμπεράσματα: η περιοριστική δημοσιονομική πολιτική ασκεί συσταλτική επίδραση στην οικονομική δραστηριότητα βραχυχρόνια, αλλά η επίδραση αυτή είναι μικρότερη για χώρες των οποίων το δημόσιο χρέος αντιμετωπίζεται με δυοπιστία από τις αγορές. Η ανάλυση πάντως επιβεβαιώνει ότι μακροπρόθεσμα η περιοριστική δημοσιονομική πολιτική που οδηγεί σε χαμηλότερο δημόσιο χρέος συμβάλλει σε αύξηση των επενδύσεων και της παραγωγής.

αυτό επομένως το περιβάλλον και αφού ληφθούν υπόψη οι μεγάλες αυξήσεις φόρων που επιβλήθηκαν το 2010, διατηρήσιμη δημοσιονομική προσαρμογή είναι δυνατόν να προέλθει μόνο από σημαντική μείωση των πρωτογενών δαπανών.

Τέταρτον, η μείωση των πρωτογενών δαπανών συνεπάγεται και τη μεταφορά πόρων από τον τομέα παραγωγής μη εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών προς τον τομέα των εμπορεύσιμων, με συνέπεια και τη μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

Τέλος, για μια χώρα όπως η Ελλάδα, όπου ο δημόσιος τομέας είναι πολύ μεγάλος και αναποτελεσματικός, είναι πολύ σημαντικό να μειωθεί το μέγεθός του, ώστε να περιοριστούν οι αρνητικές επιδράσεις που ασκεί στην ιδιωτική οικονομική δραστηριότητα.

Επισημαίνεται επίσης ότι, παράλληλα με τη συγκράτηση των πρωτογενών δαπανών, απαιτείται και αναδιάρθρωση και αναπροσανατολισμός τους σε δαπάνες “φιλικές προς την ανάπτυξη”, όπως είναι οι δαπάνες για σχηματισμό ανθρώπινου και πάγιου κεφαλαίου και οι δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη.

Η μείωση των πρωτογενών δαπανών δεν είναι βεβαίως εύκολη υπόθεση. Εντούτοις, η εμπειρία άλλων χωρών έχει αποδείξει ότι είναι εφικτή και έχει θετικές επιπτώσεις στην οικονομία.⁴ Απαιτεί όμως μεγάλη, πολύπλευρη και συστηματική προσπάθεια, συνέχεια, συνέπεια, καθώς και αλλαγή πρακτικών και νοοτροπίας. Παρακάτω αναφέρονται ενδεικτικά ορισμένες κατηγορίες μέτρων που έχουν εφαρμοστεί με επιτυχία σε άλλες χώρες.

Μέτρα θεσμικού χαρακτήρα

- Υιοθέτηση κανόνων, πρακτικών και διαδικασιών που εφαρμόζονται κατά την προετοιμασία, κατάρτιση και εκτέλεση του προϋπολογισμού με σκοπό τη συγκράτηση και τον έλεγχο των δημόσιων δαπανών. Τέτοια μέτρα είναι δυνατόν να περιλαμβάνουν:

α. Την εφαρμογή μεθόδου αξιολόγησης των πρωτογενών δαπανών κατά τη φάση κατάρτισης του προϋπολογισμού (όπως π.χ. “προϋπολογισμός μηδενικής βάσης”, “προϋπολογισμός προγραμμαμάτων” κ.λπ.). Η πιλοτική εφαρμογή του “προϋπολογισμού μηδενικής βάσης” την περίοδο 1977-1979 στην Ελλάδα είχε δώσει θεαματικά αποτελέσματα, αλλά, ενώ είχε αρχίσει η προετοιμασία για την εισαγωγή του σε όλα τα υπουργεία, εγκαταλείφθηκε χωρίς καμία εξήγηση.

β. Την κατάρτιση πολυετών (συνήθως τριετών) προϋπολογισμών. Ένα πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση γίνεται με τις διατάξεις του νέου νόμου 3871/2010 (άρθρα 8-9), αλλά αφορά μόνο τα συνολικά μεγέθη του προϋπολογισμού.

γ. Την προετοιμασία και υποβολή του προϋπολογισμού στη Βουλή έξι μήνες πριν από την έναρξη του δημοσιονομικού έτους (δηλαδή το Μάιο ή τον Ιούνιο).

δ. Τη δημοσίευση μηνιαίων στοιχείων και αναλυτικών εκθέσεων σχετικά με την πορεία εκτέλεσης του προϋπολογισμού (ήδη γίνεται σε σημαντικό βαθμό) και την πλήρη αιτιολόγηση όλων των αποκλίσεων. Γενικά, η προετοιμασία και η εκτέλεση του προϋπολογισμού πρέπει να διασφαλίζουν: διαφάνεια, αξιοπιστία, πλήρη κάλυψη της γενικής κυβέρνησης και όχι μόνο της κεντρικής κυβέρνησης, συγκρισιμότητα των στοιχείων και έγκαιρη και συχνή δημοσιοποίηση αυτών, καθώς και λογοδοσία.

ε. Τη χωριστή αναλυτική παρουσίαση των μελλοντικών υποχρεώσεων (commitments) που

⁴ Η Ν. Ζηλανδία, ο Καναδάς, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Αυστραλία έχουν αναπτύξει αξιοσημείωτες μεθόδους ελέγχου των δαπανών και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων τους. Συνολικά δώδεκα χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ θέτουν ανώτατα όρια στο ύψος των δαπανών ως ποσοστό του ΑΕΠ, ενώ άλλες εννέα θέτουν όρια στο απόλυτο ύψος των δαπανών σε τρέχουσες τιμές. Βλ. P. Atkinson και P. van den Noord, “Managing Public Expenditures: Some Emerging Policy Issues and a Framework for Analysis”, στο *Fiscal Rules*, Banca d’Italia, 2001, σελ. 112. Για τη σημασία που έχουν οι σωστά σχεδιασμένοι κανόνες για τις δαπάνες, βλ. και “Ten years of the Stability Growth and Pact”, EKT, *Monthly Bulletin*, Οκτώβριος 2008, σελ. 65. Επίσης, Deroose, S., M. Larch and A. Schaechter, “Constricted, lame and pro-cyclical? Fiscal policy in the euro area revisited”, *European Economy*, Economic Paper no. 353, Δεκέμβριος 2008.

αναλαμβάνονται από κάθε φορέα, πέραν των δαπανών που έχουν ήδη εκταμιευθεί.

στ. Τη δημοσίευση ετήσιων ισολογισμών, από τους οποίους θα είναι δυνατή η παρακολούθηση των μεταβολών της καθαρής θέσης της γενικής κυβέρνησης. Πολλές χώρες της ΕΕ κατάφεραν να μειώσουν τα ετήσια ελλείμματά τους με τη “μετατροπή” στοιχείων του ενεργητικού τους σε τρέχοντα έσοδα.

Ορισμένες από αυτές τις αρχές προβλέπονται στο νέο νόμο 3871/2010 (άρθρο 1).

- Υιοθέτηση “αριθμητικών δημοσιονομικών κανόνων”⁵ όσον αφορά τον ετήσιο ρυθμό αύξησης των πρωτογενών δαπανών, το απόλυτο ύψος τους ή το ύψος τους ως ποσοστό του ΑΕΠ.⁶ Για να είναι αποτελεσματικοί οι κανόνες αυτοί, πρέπει, πέραν των έξι σημείων που αναφέρθηκαν ήδη ανωτέρω, να πληρούνται και ορισμένες προϋποθέσεις. Ειδικότερα, οι δημοσιονομικές μεταβλητές-στόχοι θα πρέπει να προσδιορίζονται επακριβώς, η εξέλιξή τους να παρακολουθείται συστηματικά και το αποτέλεσμα να είναι μετρήσιμο. Οι κανόνες πρέπει να θεωρούνται *μόνιμοι*, ενώ οι ετήσιοι στόχοι πρέπει να συνδέονται με αντίστοιχους μεσοπρόθεσμους στόχους. Ακόμη, πρέπει να είναι σαφές ποιος φορέας ή άτομο έχει την ευθύνη για την επίτευξη κάθε στόχου, ενώ ο έλεγχος του τελικού αποτελέσματος πρέπει να γίνεται από ένα σώμα ανεξάρτητων ελεγκτών. Σύμφωνα με έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής,⁷ οι αριθμητικοί δημοσιονομικοί κανόνες σε ισχύ σε όλα σχεδόν τα άλλα κράτη-μέλη της ΕΕ-25 τετραπλασιάστηκαν⁸ μεταξύ 1990 και 2005. Επίσης, οι κανόνες καλύπτουν σήμερα πολύ περισσότερες συνιστώσες της γενικής κυβέρνησης από ό,τι στο παρελθόν. Η πιο πρόσφατη εξέλιξη είναι η επιβολή αριθμητικών κανόνων και στις δαπάνες της κοινωνικής ασφάλισης. Οι εθνικοί κανόνες λειτουργούν συμπληρωματικά και ενισχύουν τους αντίστοιχους κανόνες της Συνθήκης του Μάαστριχτ και του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

Από τη μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προέκυψε επίσης ότι η εισαγωγή αριθμητικών

δημοσιονομικών κανόνων σε μια χώρα και η διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής τους σε ολοένα μεγαλύτερο τμήμα της γενικής κυβέρνησης συνέβαλαν σε μείωση του κυκλικά διορθωμένου ελλείματός της (ή σε αύξηση του πλεονάσματος της). Επίσης, η επιβολή αριθμητικών δημοσιονομικών κανόνων στις πρωτογενείς δαπάνες είχε αποτέλεσμα τη μείωση του λόγου τους προς το ΑΕΠ. Η αποτελεσματικότητα των κανόνων ενισχύεται όταν είναι νομοθετικά κατοχυρωμένοι,⁹ όταν έχουν λάβει ευρεία δημοσιότητα και όταν προβλέπονται ισχυροί μηχανισμοί επιβολής τους.

Με τον πρόσφατο νόμο 3871/2010 προβλέπεται η επιβολή αριθμητικών δημοσιονομικών κανόνων (αναφέρονται οι “γενικές αρχές” στο άρθρο 2), αλλά οι λεπτομέρειες δεν είναι ακόμη γνωστές. Έτσι, προς το παρόν δεν είναι δυνατόν να εκτιμηθεί αν η εφαρμογή τους στην Ελλάδα θα είναι σύμφωνη με τη διεθνή πρακτική.

- Δημιουργία ανεξάρτητου φορέα¹⁰ ο οποίος δημόσια θα αναλύει και θα αξιολογεί την κατάσταση των δημόσιων οικονομικών, την εκάστοτε ασκούμενη δημοσιονομική πολιτική και την τήρηση των ισχυόντων δημοσιονομικών κανόνων και εν γένει τις δημοσιονομικές

5 Η Τράπεζα της Ελλάδος έχει επισημάνει επανειλημμένως την τελευταία δεκαετία την ανάγκη υιοθέτησης τέτοιων κανόνων και στην Ελλάδα. Βλ. (α) Έκθεση του Διοικητή για το έτος 1999, σελ. 34, (β) Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2001, σελ. 64, (γ) Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2003, σελ. 82-84, όπου γίνεται αναλυτική και ολοκληρωμένη παρουσίαση των αριθμητικών δημοσιονομικών κανόνων και ορισμένων απαραίτητων προϋποθέσεων για τον έλεγχο των δαπανών και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, (δ) Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2004, σελ. 78, (ε) Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2006, σελ. 249-252, (στ) Νομοματική Πολιτική – Ενδιάμεση Έκθεση 2008, σελ. 29, (ζ) Νομοματική Πολιτική 2008-2009, σελ. 35-37 και (η) Νομοματική Πολιτική, 2009-2010, σελ. 129-133.

6 Βλ. υποσημείωση 4 παραπάνω.

7 Βλ. European Commission, *Public Finances in EMU – 2006*, σελ. 122-168.

8 Σύμφωνα με την έρευνα, το 1990 υπήρχαν σε ισχύ 16 αριθμητικοί κανόνες, ενώ το 2006 υπήρχαν 66 κανόνες. Αυτό βέβαια οφείλεται εν μέρει και στη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βλ. European Commission, *Public Finances in EMU – 2006*, σελ. 136-148.

9 Π.χ. κανόνες που περιέχονται στο Σύνταγμα ή σε διατάξεις νόμων είναι περισσότερο αποτελεσματικοί από αυτούς που βασίζονται σε πολιτικές συμφωνίες.

10 Οι φορείς αυτοί συνήθως αναφέρονται ως “δημοσιονομικά συμβούλια”, είναι δυνατόν όμως να είναι και ερευνητικά ινστιτούτα ή άλλοι αντίστοιχοι φορείς. Για μία αναλυτική παρουσίαση του θέματος, βλ. Β. Ράπανος και Γ. Καπλάνογλου, “Ανεξάρτητα Δημοσιονομικά Συμβούλια και ο πιθανός ρόλος τους στην Ελλάδα”, Τράπεζα της Ελλάδος, *Οικονομικό Δελτίο*, 33, Μάιος 2010, σελ. 7-21.

επιδόσεις της χώρας. Ο φορέας αυτός θα παρακολουθεί επίσης την εκτέλεση του προϋπολογισμού και θα επισημαίνει δημόσια όλες τις τυχόν αποκλίσεις. Τέλος, θα υποβάλλει προτάσεις και μέτρα δημοσιονομικής πολιτικής για δημοσιονομική προσαρμογή.

Όπως προβλεπόταν στο Μνημόνιο, τον Ιούλιο του 2010 αποφασίστηκε να συσταθεί “Γραφείο Προϋπολογισμού του Κράτους” στη Βουλή (με τροποποίηση του Κανονισμού της), το οποίο θα είναι αρμόδιο για την ανάλυση, αξιολόγηση και παρακολούθηση της εκτέλεσης του Προϋπολογισμού.

Τονίζεται ότι το καλύτερο αποτέλεσμα επιτυγχάνεται με το συνδυασμό των κανόνων κατάρτισης του προϋπολογισμού, “αριθμητικών δημοσιονομικών κανόνων” και φορέων ανάλυσης και αξιολόγησης των δημοσιονομικών επιδόσεων. Αν και καθένα από τα ανωτέρω είναι πολύ χρήσιμο και σημαντικό για τον έλεγχο των δημόσιων δαπανών, η αποτελεσματικότητά τους αυξάνεται κατακόρυφα όταν υπάρχουν και λειτουργούν και τα τρία ταυτόχρονα, καθώς επενεργούν συμπληρωματικά και αλληλοενισχύονται.

Απασχόληση και εισοδηματική πολιτική στο δημόσιο τομέα

Οι δαπάνες προσωπικού αποτελούν τη μεγαλύτερη κατηγορία δαπανών τόσο του κρατικού προϋπολογισμού όσο και της γενικής κυβέρνησης. Ως εκ τούτου, η ουσιαστική συγκράτηση των πρωτογενών δαπανών σε μόνιμη βάση προϋποθέτει τον περιορισμό των δαπανών προσωπικού.¹¹

- Η πολιτική προσλήψεων και η εισοδηματική πολιτική στο δημόσιο τομέα θα πρέπει να επαναξιολογηθούν και να επανασχεδιαστούν, ούτως ώστε ο δημόσιος τομέας να πάψει να είναι η “πρωτεύουσα αγορά εργασίας” (primary labour market) στην Ελλάδα. Μεσομακροπρόθεσμα, ο αριθμός των υπαλλήλων της γενικής κυβέρνησης (ο οποίος είναι περίπου 770.000) θα πρέπει να μειωθεί σημαντικά και σε μόνιμη βάση.

- Η απελευθέρωση των μετατάξεων από το 2007 και μετά διευκόλυνε τις μετακινήσεις υπαλλήλων σύμφωνα με τις επιθυμίες τους, με αποτέλεσμα να υπάρχουν υπουργεία και υπηρεσίες με υπεράριθμους υπαλλήλους, ενώ άλλες μονάδες να είναι ανεπαρκώς στελεχωμένες. Τα υπουργεία τα οποία απώλεσαν υπαλλήλους ζητούν νέες προσλήψεις, με συνέπεια την αύξηση του συνολικού αριθμού των δημοσίων υπαλλήλων. Υπό τις ισχύουσες έως πρόσφατα διατάξεις, ένας εργαζόμενος σε δημοτική επιχείρηση ήταν εύκολο να μεταταχθεί στο δήμο (ως μόνιμος δημοτικός υπάλληλος) και στη συνέχεια να μετακινηθεί στην κεντρική διοίκηση (δημόσιος υπάλληλος). Οι δυνατότητες μετατάξεων θα πρέπει να ελεγχθούν και οι προσλήψεις στις δημοτικές επιχειρήσεις και στους δήμους να γίνονται μέσω του ΑΣΕΠ.

- Σύμφωνα με το ισχύον νομικό πλαίσιο, επιδόματα ή άλλες μισθολογικές ρυθμίσεις που δίνονται σε μερικές δεκάδες υπαλλήλων με εξαιρετικά προσόντα ή με ειδικές συνθήκες εργασίας είναι πολύ εύκολο να διεκδικηθούν στη συνέχεια (με επιτυχία) και να χορηγηθούν σε εκατοντάδες χιλιάδες δημοσίων υπαλλήλων και μάλιστα αναδρομικά. Απαιτείται πλήρης επανεξέταση και κατάργηση όλων των νομικών διαύλων μέσω των οποίων επιτυγχάνονται αυτά τα αποτελέσματα.

- Οι ισχύουσες ρυθμίσεις σύμφωνα με τις οποίες η διετής εργασία σε γραφεία βουλευτών δίνει το δικαίωμα στον εργαζόμενο να προσληφθεί στο Δημόσιο θα πρέπει να καταργηθούν. Παράλληλα, η απόσπαση δημοσίων υπαλλήλων (ακόμη και υπαλλήλων τραπεζών ελεγχόμενων από το Δημόσιο) σε γραφεία πολιτικών κομμάτων θα πρέπει επίσης να καταργηθεί άμεσα.

Δαπάνες εκπαίδευσης

- Το Υπουργείο Παιδείας απασχολεί το μεγαλύτερο αριθμό δημοσίων υπαλλήλων (περίπου 180-190 χιλιάδες) από κάθε άλλο υπουργείο. (Πρόκειται ουσιαστικά για εκπαιδευτικούς,

¹¹ McDermott, J. and R.F. Wescott, ό.π., σελ. 726-727.

καθώς το σύνολο των υπαλλήλων στην κεντρική υπηρεσία δεν υπερβαίνει τα 1.000 άτομα). Παρά το μεγάλο αυτό αριθμό εκπαιδευτικών (ο οποίος είναι διπλάσιος κατά κεφαλήν από ό,τι στη Φινλανδία), κάθε χρόνο απαιτείται η πρόσληψη χιλιάδων ωρομίσθιων εκπαιδευτικών για να καλυφθούν τα “κενά”. Παράλληλα, περισσότεροι από 10.000 εκπαιδευτικοί είναι αποσπασμένοι σε άλλες (μη εκπαιδευτικές) υπηρεσίες, στις περισσότερες περιπτώσεις εκτός Υπουργείου Παιδείας. Με δεδομένες τις δημογραφικές τάσεις στην Ελλάδα, απαιτείται πλήρης επανεξέταση των προσλήψεων στην εκπαίδευση.

- Οι λειτουργικές δαπάνες των πανεπιστημίων και των ΤΕΙ είναι εξαιρετικά υψηλές και θα πρέπει να γίνει κάθε προσπάθεια για τη συγκράτησή τους. Υπάρχει κατ’ αρχάς πολύ μεγάλος αριθμός ιδρυμάτων, ενώ συνεχώς δημιουργούνται νέα τμήματα για το αντικείμενο των οποίων δεν υπάρχει ενδιαφέρον από την αγορά. Το Υπουργείο Παιδείας ήδη εξετάζει τα ζητήματα αυτά. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι στην τριτοβάθμια εκπαίδευση δεν υπάρχουν σημαντικές “εξωτερικές οικονομίες” που να δικαιολογούν τη δωρεάν επ’ αόριστον φοίτηση. Ίσως θα έπρεπε να αυξηθούν οι υποτροφίες και τα φοιτητικά δάνεια και να αλλάξει το υπάρχον καθεστώς, το οποίο οδηγεί στο φαινόμενο της μακροχρόνιας φοίτησης (φαινόμενο των “αιώνιων φοιτητών”) λόγω του ότι το κόστος ευκαιρίας είναι μικρό.

- Οι δαπάνες για τη μεταφορά μαθητών (κυρίως της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης) από απομακρυσμένα χωριά στο σχολείο έχουν υπερβεί κάθε λογικό όριο. Ο Προϋπολογισμός του 2010 προέβλεπε πιστώσεις ύψους 280 εκατ. ευρώ γι’ αυτό το σκοπό. Ουσιαστικά, αυτό το πρόγραμμα μεταφοράς μαθητών έχει λάβει χαρακτηρη επιδότησης των υπεραστικών λεωφορείων και θα πρέπει να επανεξεταστεί και να τροποποιηθεί.

Τοπική αυτοδιοίκηση

- Τα τελευταία 15 περίπου χρόνια η τοπική αυτοδιοίκηση απορροφά όλο και περισσότε-

ρους πόρους από τον κρατικό προϋπολογισμό, παρά το γεγονός ότι οι 6.000 περίπου δήμοι και κοινότητες περιορίστηκαν σε 1.034. Την ίδια περίοδο, οι δήμοι ίδρυσαν 6.000 περίπου δημοτικές επιχειρήσεις, τα οικονομικά των οποίων δεν υπόκεινται σε έλεγχο. Με το σημερινό καθεστώς υπάρχει μία σημαντική “δημοσιονομική ασυμμετρία”. Οι δήμοι ουσιαστικά καθορίζουν το ύψος των δαπανών τους και στη συνέχεια απαιτούν (και συνήθως λαμβάνουν) αυξημένα κονδύλια από τον προϋπολογισμό. Είναι γνωστό ότι η ασυμμετρία αυτή οδηγεί σε συνεχή και ανεξέλεγκτη διόγκωση των δαπανών.

- Για να αποκτήσουν οι δήμοι πραγματική δημοσιονομική αυτοτέλεια, θα πρέπει να αναλάβουν όλη την ευθύνη για την εισπράξη των εσόδων τους. Η διαχείριση και τα έσοδα από το φόρο ακίνητης περιουσίας θα πρέπει να δοθούν στους δήμους, με ταυτόχρονη άμεση κατάργηση όλων των μεταβιβαστικών πληρωμών από τον κρατικό προϋπολογισμό. Στο φόρο αυτό θα πρέπει να ενσωματωθεί και το τέλος ακίνητης περιουσίας που σήμερα εισπράττεται μέσω των λογαριασμών της ΔΕΗ. Εκτός από έκτακτες περιπτώσεις, οι δήμοι δεν πρέπει να έχουν το δικαίωμα να εμφανίζουν ελλείμματα, ενώ όλες οι ζημιολογικές δημοτικές επιχειρήσεις θα πρέπει να κλείσουν. Επιπλέον, πολλοί φορείς που χρηματοδοτούνται από τους δήμους, όπως π.χ. τα ΚΑΠΗ,¹² θα πρέπει να αναστείλουν ορισμένες δραστηριότητες, όπως π.χ. εκδρομές στο εξωτερικό ή δωρεάν διακοπές, για μία πενταετία, έως ότου αποκατασταθεί η δημοσιονομική σταθερότητα στη χώρα. Είναι επίσης αδιανόητο υπερχρεωμένοι δήμοι να διατηρούν ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς με εκατοντάδες δημοσιογράφους.

¹² Από τη στιγμή που η πολιτεία βρέθηκε στην έσχατη ανάγκη να μειώσει τις συντάξεις, η λειτουργία των ΚΑΠΗ (με χρήματα των δήμων, τα οποία παίρνουν από το κράτος) δεν έχει κανένα νόημα. Είναι προτιμότερο τα χρήματα αυτά να διατεθούν για αύξηση των συντάξεων. Είναι γνωστό από τη θεωρία του καταναλωτή ότι η χρησιμότητα για τους καταναλωτές αυξάνεται περισσότερο με τη λήψη ενός χρηματικού ποσού, παρά με τη λήψη συγκεκριμένων αγαθών ίσης χρηματικής αξίας. Δεν θα πρέπει επομένως να συνεχιστούν τα προγράμματα εκδρομών των ΚΑΠΗ στο εξωτερικό με επιχορήγηση των δήμων ούτε οι επταήμερες καλοκαιρινές διακοπές με κάλυψη ολόκληρου του κόστους από τους δήμους. Εξάλλου, με τον τρόπο αυτό θα εξαλειφθεί και η διαφθορά που συνδέεται με τη λειτουργία των ΚΑΠΗ.

• Επιπλέον, θα πρέπει να συναφθεί ένα εσωτερικό “Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης”, με το οποίο η τοπική αυτοδιοίκηση θα αναλάβει σαφείς δεσμεύσεις και υποχρεώσεις για ισοσκελισμένο προϋπολογισμό και μηδενικό χρέος έναντι της κεντρικής κυβέρνησης. Δεδομένου ότι η κεντρική κυβέρνηση έχει αναλάβει πολύ αυστηρές και νομικά δεσμευτικές υποχρεώσεις έναντι της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του ΔΝΤ και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και έχει δεσμευθεί να εφαρμόσει αυστηρή δημοσιονομική πειθαρχία και να μειώσει σημαντικά το έλλειμμα και το χρέος της, θα πρέπει και οι δήμοι να περιορίσουν άμεσα και δραστικά τη σημερινή πολύ χαλαρή δημοσιονομική τους διαχείριση (που είναι αδιανόητο να συνεχίζεται).

Στο πλαίσιο του προγράμματος “Καλλικράτης” (Ν. 3852/2010) είναι δυνατόν να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά τα ανωτέρω ζητήματα, εφόσον ικανοποιηθούν κρίσιμες προϋποθέσεις. Ο νόμος αποσκοπεί στο να εξοικονομήσει πόρους περιορίζοντας τον αριθμό των ΟΤΑ και των νομικών τους προσώπων και αξιοποιώντας τις οικονομίες κλίμακας και ταυτόχρονα να δημιουργήσει ισχυρούς αναπτυξιακούς θεσμούς σε πρωτοβάθμιο και δευτεροβάθμιο επίπεδο που θα μπορούν να δημιουργήσουν προστιθέμενη αξία. Κρίσιμη προϋπόθεση για να υπάρξουν αυτές οι οικονομίες κλίμακας είναι ο σχεδιασμός του επιχειρησιακού προγράμματος υποστήριξης του “Καλλικράτη”, το οποίο όμως δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμη, και η συνέπεια – χρονική και ποιοτική – στην εκτέλεσή του. Από την εφαρμογή του, πάντως, η κυβέρνηση έχει δεσμευθεί να εξασφαλίσει βελτίωση του δημοσιονομικού αποτελέσματος της τάξεως των 500 εκατ. ευρώ ετησίως κατά την περίοδο 2011-13.

Δημόσια νοσοκομεία

• Το ισχύον καθεστώς προμηθειών των δημόσιων νοσοκομείων οδήγησε στη συσσώρευση μεγάλων υποχρεώσεων προς τους προμηθευτές τους και την εξόφληση αυτών των υποχρεώσεων κατά καιρούς από το κράτος. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 έως σήμερα

έχουν γίνει τρεις τέτοιες “ρυθμίσεις” των χρεών των νοσοκομείων, ενώ σήμερα βρίσκεται σε εξέλιξη η τέταρτη ρύθμιση (ύψους 6 δισεκ. ευρώ περίπου, Ν. 3867/2010, άρθρο 27). Από όσα έχουν δει το φως της δημοσιότητας, οι τεράστιες αυτές υποχρεώσεις των νοσοκομείων οφείλονται σε δύο κυρίως λόγους: αφενός τα δημόσια νοσοκομεία αγοράζουν το υγειονομικό υλικό, τα φάρμακα, το ορθοπεδικό υλικό και τα χημικά αντιδραστήρια σε τιμές *πολλαπλάσιες* από ό,τι οι ιδιωτικές κλινικές ή από την τιμή τους στο εξωτερικό και αφετέρου πολύ συχνά χρησιμοποιούνται περισσότερα υλικά από ό,τι είναι απαραίτητα σε μία εγχείρηση κ.λπ.

Στις δύο αυτές αιτίες θα πρέπει να προστεθεί και το γεγονός ότι δεν υπάρχει τρόπος λογιστικής παρακολούθησης αυτών των υλικών από τη στιγμή που θα παραληφθούν από το νοσοκομείο. Εκτιμάται ότι υπάρχουν τεράστια περιθώρια βελτίωσης και εξορθολογισμού του συστήματος προμηθειών, αλλά και της εν γένει οικονομικής διαχείρισης των νοσοκομείων, με αποτέλεσμα την εξοικονόμηση πολλών δισεκατομμυρίων ευρώ (βλ. και Ειδικό θέμα 4 στο παρόν κεφάλαιο).

Αξιοποίηση ακίνητης περιουσίας

• Το Δημόσιο και η τοπική και νομαρχιακή αυτοδιοίκηση ενοικιάζουν μεγάλο αριθμό ακινήτων για τη στέγαση των υπηρεσιών τους. Συνήθως το Δημόσιο και η τοπική αυτοδιοίκηση καταβάλλουν πολύ υψηλά ενοίκια, υψηλότερα από αυτά που επικρατούν στην αγορά. Αντίθετα, όταν το Δημόσιο ή τα ασφαλιστικά ταμεία (ή η Εκκλησία) εκμισθώνουν δικά τους ακίνητα, συνήθως λαμβάνουν ενοίκιο χαμηλότερο της αγοράς.

Παράλληλα, το Δημόσιο (αλλά και πολλοί άλλοι φορείς, όπως τα Πανεπιστήμια κ.λπ.) έχουν την κυριότητα ακινήτων (αρκετά από τα οποία είναι καταπατημένα) που δεν αξιοποιούνται. Σύμφωνα με ορισμένους ειδικούς, δεν υπάρχει μέχρι σήμερα πλήρης καταγραφή όλων των ακινήτων ιδιοκτησίας του Δημοσίου.

Είναι φανερό ότι η κατάσταση αυτή θα πρέπει να αλλάξει, με σκοπό τη στέγαση των υπηρέσιών του Δημοσίου κατά προτίμηση σε δικά του (υφιστάμενα) ακίνητα και την αξιοποίηση των υπόλοιπων ακινήτων του Δημοσίου (βλ. και Ειδικό θέμα 3 στο παρόν κεφάλαιο).

Κατάργηση και συγχώνευση φορέων

- Τα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου¹³ στην Ελλάδα που επιδοτούνται σε μικρό ή μεγάλο βαθμό από τον προϋπολογισμό του κράτους εκτιμώνται σε 5.000 και αποτελούν τμήμα της γενικής κυβέρνησης. Πολλά από αυτά δεν έχουν πλέον λόγο ύπαρξης, καθώς ο σκοπός για τον οποίο δημιουργήθηκαν δεν υφίσταται πλέον. Παρ' όλα αυτά, οι εν λόγω φορείς εξακολουθούν να υπάρχουν και να απασχολούν προσωπικό, να έχουν διοικήσεις, να ενοικιάζουν γραφεία κ.λπ. Οι περισσότεροι από αυτούς τους φορείς θα πρέπει να καταργηθούν και ορισμένοι να συγχωνευθούν με παρόμοιους φορείς προκειμένου να εξοικονομηθούν σημαντικά ποσά. Το Μνημόνιο προβλέπει εκτεταμένες συγχωνεύσεις ή καταργήσεις φορέων και τους τελευταίους μήνες παρατηρείται έντονη κινητικότητα σ' αυτό το θέμα. Ήδη κατατέθηκε στη Βουλή σχέδιο νόμου που προβλέπει την κατάργηση 18 φορέων και τη συγχώνευση άλλων 13 σε 5.

Σημειώνεται επίσης ότι από τα μέσα περίπου της δεκαετίας του 2000 επικράτησε η πρακτική να αποσπώνται αρμοδιότητες από τις κεντρικές υπηρεσίες (υπουργεία κ.λπ.) και να ανατίθενται σε νεοϊδρυόμενα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου τα οποία χρηματοδοτούνται από τον προϋπολογισμό. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, πριν από μία πενταετία περίπου, ορισμένες αρμοδιότητες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (του Υπουργείου Παιδείας) ανατέθηκαν σε δύο νεοσύστατους φορείς, τον "Οργανισμό Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών" (ΟΕΠΕΚ) και το "Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας", οι οποίοι, αν και δημιούργησαν πολλά πρόσθετα έξοδα (μισθούς, ενοίκια, δαπάνες

διοίκησης κ.λπ.), δεν συνέβαλαν στην αναβάθμιση του παρεχόμενου έργου. Εκτιμάται ότι τα τελευταία 5-6 χρόνια δημιουργήθηκαν πολλοί τέτοιοι νέοι οργανισμοί. Η σκοπιμότητα της λειτουργίας όλων αυτών των φορέων θα πρέπει να επανεξεταστεί και ανάλογα με την περίπτωση είτε να καταργηθούν και οι αρμοδιότητές τους να επανέλθουν στις κεντρικές υπηρεσίες είτε να συγχωνευθούν με άλλα νομικά πρόσωπα. Σημειώνεται ότι οι προσλήψεις σε πολλούς από αυτούς τους οργανισμούς δεν γίνονται μέσω του ΑΣΕΠ.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι δημόσιοι τηλεοπτικοί σταθμοί (ΕΤ1, ΝΕΤ, ΕΤ3, "Πρίσμα" και ο τηλεοπτικός σταθμός της Βουλής). Οι τηλεοπτικοί αυτοί σταθμοί όχι μόνο είναι πολλοί για μια χώρα του μεγέθους της Ελλάδος, αλλά και λειτουργούν με πολύ μεγάλο αριθμό υπαλλήλων και με εξαιρετικά υψηλό κόστος,¹⁴ το οποίο είναι πολλαπλάσιο αντίστοιχων ιδιωτικών σταθμών πανελλαδικής εμβέλειας. Θα ήταν σκόπιμο οι δημόσιοι τηλεοπτικοί σταθμοί να συγχωνευθούν σε έναν ή δύο και να καλύπτουν περισσότερο από το 70% του κόστους λειτουργίας τους με έσοδα από διαφημίσεις, όπως συμβαίνει και με τους ιδιωτικούς σταθμούς. Το σημερινό έσοδο που εισπράττεται μέσω των λογαριασμών της ΔΕΗ θα ήταν σκόπιμο να διατεθεί για τη μείωση του δημόσιου χρέους.

Επίσης, πολλές δραστηριότητες, όπως π.χ. της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς, θα πρέπει να ανασταλούν για μία πενταετία έως ότου τα δημόσια οικονομικά επανέλθουν σε διατηρήσιμη τροχιά.¹⁵

¹³ Καθώς και ορισμένα ιδιωτικού δικαίου.

¹⁴ Βλ. εφημερίδα *Ναυτεμπορική*, 30 Ιουλίου 2010.

¹⁵ Πώς είναι δυνατόν π.χ. να δικαιολογηθεί στους συνταξιούχους, που έχασαν σημαντικό μέρος των συντάξεών τους, η ενοίκιαση δεκάδων ιστιοπλοϊκών σκαφών με δαπάνες της ως άνω Γενικής Γραμματείας τα οποία μετέφεραν εκατοντάδες άτομα νεαρής ηλικίας στον Αργοσαρωνικό το καλοκαίρι του 2009, όταν το έλλειμμα εκτινασσόταν σε πολύ υψηλά επίπεδα; Πώς είναι επίσης δυνατόν να δικαιολογηθεί ότι ο ΟΓΑ, ο οποίος χρηματοδοτείται εξ ολοκλήρου από τον κρατικό προϋπολογισμό, παρέχει τετραήμερη κρουαζιέρα στους ασφαλισμένους του (και όχι μόνο σε ελληνικούς προορισμούς);

Συγκοινωνιακοί φορείς

Σύμφωνα με τον Ν. 3429/2005, δημόσιες επιχειρήσεις χαρακτηρίζονται αυτές που δεν είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών και στις οποίες το Δημόσιο ασκεί, άμεσα ή έμμεσα, καθοριστική επιρροή στη διαμόρφωση των χρηματοοικονομικών μεγεθών τους. Τα τελευταία χρόνια, οι καθαρές δανειακές ανάγκες των επιχειρήσεων αυτών διαμορφώνονται ετησίως σε 1,5 έως 2,0 δισεκ. ευρώ.¹⁶ Το έλλειμμα αυτό οφείλεται ουσιαστικά στους συγκοινωνιακούς φορείς Αθηνών και Θεσσαλονίκης και στον ΟΣΕ¹⁷ (βλ. και Ειδικό θέμα 5 στο παρόν κεφάλαιο). Με την αναθεώρηση των δημοσιονομικών στοιχείων που αναμενόταν να ανακοινωθεί στις 22 Οκτωβρίου από την Eurostat, σημαντικές δημόσιες επιχειρήσεις του κλάδου των συγκοινωνιών εντάσσονται στον τομέα της γενικής κυβέρνησης, στο έλλειμμα της οποίας περιλαμβάνεται πλέον και το δικό τους έλλειμμα (ενώ παύει να περιλαμβάνεται η κατάρπωση εγγυήσεων του Δημοσίου για δάνεια που έχουν συνάψει).

Το έλλειμμα προέρχεται κυρίως από το υψηλό λειτουργικό κόστος¹⁸ αυτών των φορέων και ιδίως από τις μεγάλες δαπάνες προσωπικού, που οφείλονται τόσο στο μεγάλο αριθμό απασχολούμενων¹⁹ όσο και στο ύψος των αποδοχών σε ορισμένους φορείς (κυρίως ΟΣΕ και ΗΛΠΑΠ): σχετικά στοιχεία δημοσίευσε το Υπουργείο Οικονομικών στις 13 Οκτωβρίου. Είναι σκόπιμο λοιπόν, στο πλαίσιο του ελέγ-

χου των πρωτογενών δαπανών της γενικής κυβέρνησης, αφενός να ελεγχθεί το κόστος λειτουργίας και οι δαπάνες αυτών των φορέων (και ιδίως του ΟΣΕ) και αφετέρου να επανεξεταστεί εκ βάθρων η τιμολογιακή πολιτική τους και να διασφαλιστεί ότι όλοι οι επιβάτες πληρώνουν εισιτήριο. Στο Επικαιροποιημένο Μνημόνιο (Αύγουστος 2010) η ελληνική κυβέρνηση δεσμεύεται για τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων στην κατεύθυνση αυτή.

Συμπέρασμα

Όπως είναι προφανές από τις ανωτέρω ενδεικτικές περιπτώσεις, υπάρχουν πολύ μεγάλα περιθώρια μείωσης των πρωτογενών δημοσίων δαπανών στην Ελλάδα. Χρειάζεται όμως τεράστια προσπάθεια, αλλαγή νοοτροπίας, συνέχεια και συνέπεια. Το εγχείρημα για μείωση των δαπανών είναι πολύπλευρο και διαχρονικό και απαιτεί συνεχείς παρεμβάσεις τόσο νομοθετικές όσο και διοικητικές, οι οποίες θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη και την ενδεχόμενη ανάγκη διαφορετικής προσέγγισης ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες κάθε περίπτωσης.

¹⁶ Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009, Απρίλιος 2010, σελ. 126.

¹⁷ Ο.π. σελ. 125.

¹⁸ Σημειώνεται όμως ότι υπάρχει και μεγάλη απώλεια εσόδων, καθώς τα εισιτήρια είναι χαμηλά και πολλοί επιβάτες ταξιδεύουν χωρίς εισιτήριο.

¹⁹ Είναι χαρακτηριστικό ότι έως το 2008 το μετρό δεν παρουσίαζε ζημιές, αλλά μετά τις προσλήψεις του θέρους του 2009 παρουσίασε για πρώτη φορά έλλειμμα για το έτος αυτό.

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ 2: ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ: ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗΣ ΤΟΥ ΦΟΡΕΙΣΠΡΑΚΤΙΚΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ

Η σημασία του προβλήματος της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα δεν χρειάζεται βεβαίως να τονιστεί. Η φοροδιαφυγή είναι ένα πολύπλοκο και σύνθετο φαινόμενο, το οποίο έχει λάβει ενδημικό χαρακτήρα. Η έκταση και οι οικονομικές, κοινωνικές και ηθικές προεκτάσεις του φαινομένου είναι τόσο μεγάλες

που επιβάλλουν την άμεση και ουσιαστική αντιμετώπισή του. Ο περιορισμός της φοροδιαφυγής είναι δυνατόν να αποφέρει τεράστια έσοδα στο Δημόσιο και να συμβάλει καθοριστικά στη μείωση των ελλειμμάτων σε μια εξαιρετικά κρίσιμη περίοδο για την ελληνική οικονομία. Όπως και στην περίπτωση των δαπανών (βλ. το προηγούμενο Ειδικό θέμα), το πρόβλημα της φοροδιαφυγής είναι διαρθρωτικό και η αντιμετώπισή του απαιτεί συστηματική προσπάθεια, συνέπεια και συνέχεια, ευρύτερη κοινωνική συναίνεση και

συνεργασία πολλών φορέων και κρατικών υπηρεσιών. Η φοροδιαφυγή συντελείται με διάφορους τρόπους, ανάλογα με το είδος του φόρου, τον τρόπο οργάνωσης και άσκησης της οικονομικής δραστηριότητας (π.χ. μικρές ή μεγάλες επιχειρήσεις) και το εργασιακό καθεστώς του φορολογουμένου (π.χ. μισθωτός, ελεύθερος επαγγελματίας κ.λπ.). Γι' αυτό και η φοροδιαφυγή δεν είναι δυνατόν να αντιμετωπιστεί με ένα μόνο μέτρο. Αντίθετα, απαιτείται ένα πλέγμα ρυθμίσεων και η συνεργασία πολλών φορέων.

Η αναλυτική διερεύνηση του φαινομένου βασίζεται στην κλασική πλέον προσέγγιση των Allingham and Sandmo,²⁰ σύμφωνα με την οποία οι παράγοντες που καθορίζουν την απόφαση του φορολογουμένου να φοροδιαφύγει ή όχι είναι: α) ο (οριακός) φορολογικός συντελεστής που αντιμετωπίζει ο φορολογούμενος, β) η πιθανότητα να αποκαλυφθεί η φοροδιαφυγή και να επιβληθεί η σχετική ποινή και γ) το ύψος της επαπειλούμενης ποινής. Δεδομένου ότι και οι τρεις αυτές παράμετροι καθορίζονται και ελέγχονται άμεσα ή έμμεσα από τις φορολογικές αρχές, το ύψος και η έκταση της φοροδιαφυγής είναι δυνατόν να ελεγχθούν.²¹ Η πλέον πρόσφατη σχετική μελέτη, που αφορά τη Δανία,²² απέδειξε ότι ο σημαντικότερος από τους τρεις προσδιοριστικούς παράγοντες της φοροδιαφυγής (με μεγάλη διαφορά από τους άλλους δύο) είναι η πιθανότητα εντοπισμού της φοροδιαφυγής.

Στην Ελλάδα οι φορολογικοί συντελεστές είναι μεν σχετικά υψηλοί, αλλά όχι τόσο ώστε να δικαιολογούν την τεράστια φοροδιαφυγή. Οι ποινές είναι υψηλές, έως αδικαιολόγητα υψηλές σε ορισμένες περιπτώσεις, και οπωσδήποτε κατ' αρχήν αποτρέπουν τη φοροδιαφυγή. Το μεγάλο πρόβλημα όμως είναι ότι η πιθανότητα αποκάλυψης της φοροδιαφυγής και επιβολής της σχετικής ποινής είναι σχεδόν μηδενική, λόγω της ανεπάρκειας των αρμόδιων υπηρεσιών, της διενέργειας ελάχιστων και ανεπαρκών ελέγχων, αλλά και της πολυπλοκότητας των φορολογικών διατάξεων, η οποία αποτελεί γενεσιουργό αιτία αδιαφανών πρακτικών.

Όπως τεκμηριώνεται παρακάτω, υπάρχει τεράστιο πρόβλημα με την αποτελεσματικότητα του φοροεισπρακτικού μηχανισμού στην Ελλάδα, δηλαδή ως προς τον σημαντικότερο από τους τρεις παράγοντες που προσδιορίζουν το ύψος της φοροδιαφυγής. Η σημασία της διοίκησης του φορολογικού συστήματος έχει υποτιμηθεί στην Ελλάδα και προφανώς δεν έχει ληφθεί επαρκώς υπόψη ότι οποιαδήποτε προσπάθεια πάταξης της φοροδιαφυγής θα πρέπει να ξεκινήσει από τη βελτίωση του φοροεισπρακτικού μηχανισμού και την *αύξηση των φορολογικών ελέγχων*. Θα πρέπει με κάθε τρόπο να αυξηθεί η πιθανότητα εντοπισμού της φοροδιαφυγής και επιβολής της σχετικής ποινής. Η διεθνής εμπειρία έχει δείξει ότι *κανένα άλλο μέτρο δεν μπορεί να υποκαταστήσει έναν αποτελεσματικό φοροεισπρακτικό μηχανισμό*.

Η σημασία του φοροεισπρακτικού μηχανισμού

Η διοίκηση του φορολογικού συστήματος είναι εξαιρετικά σημαντική για τέσσερις κυρίως λόγους. Πρώτον, για τη σημαντική αύξηση των φορολογικών εσόδων και την εξάλειψη των δημοσιονομικών και μακροοικονομικών ανισορροπιών. Δεύτερον, για τη δυνατότητα άσκησης καλύτερης φορολογικής πολιτικής που θα περιορίζει τις αρνητικές επιπτώσεις των φόρων στην οικονομία. Τρίτον, για τη δικαιότερη κατανομή του φορολογικού βάρους μεταξύ των φορολογουμένων και την εδραίωση της πεποίθησης ότι το φορολογικό σύστημα είναι δίκαιο. Και τέλος, για την αύξηση της συνολικής κοινωνικής ευημερίας.

Οι φορολογικές αρχές αποτελούν το μοναδικό συνδετικό κρίκο ανάμεσα στη φορολογική

²⁰ Allingham, M.G. and A. Sandmo (1972), "Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis", *Journal of Public Economics*, σελ. 323-338. Η ανάλυση αυτή ακολούθησε την επίσης κλασική εργασία του Garry Becker "Crime and punishment: an economic approach", *Journal of Political Economy*, 1968, 76(2), σελ. 169-217.

²¹ Από αυτή την αναλυτική διερεύνηση της φοροδιαφυγής προκύπτει επίσης το συμπέρασμα ότι οι σημαντικές αυξήσεις των φορολογικών συντελεστών θα πρέπει να συνοδεύονται από ριζική αναδιοργάνωση και αναβάθμιση του φοροεισπρακτικού μηχανισμού. Διαφορετικά δεν είναι βέβαιη η είσπραξη των αναμενόμενων εσόδων.

²² Kleven, H.J., M.B. Knudsen, C.T. Kreiner, S. Pedersen and E. Saez, "Unwilling or Unable to Cheat? Evidence from a Randomized Tax Audit Experiment in Denmark", NBER Working Paper No 15769, Φεβρουάριος 2010.

βάση και τη φορολογική νομοθεσία αφενός και στα φορολογικά έσοδα αφετέρου. Φυσικά, καλός φοροεισπρακτικός μηχανισμός δεν είναι αυτός που εισπράττει πολλά φορολογικά έσοδα μόνο από τις ομάδες φορολογουμένων που είναι εύκολο να φορολογηθούν (π.χ. τους μισθωτούς και τους συνταξιούχους) και αφήνει ουσιαστικά αφορολόγητες κατηγορίες φορολογουμένων που είναι δύσκολο να φορολογηθούν (π.χ. επιχειρηματίες, αυτοαπασχολούμενοι κ.λπ.).

Επίσης, η δυνατότητα των φορολογικών αρχών να διαχειριστούν “δύσκολους” φόρους καθορίζει και επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό το χρησιμοποιούμενο φορολογικό σύστημα. Ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, οι ειδικοί πιστεύουν ότι οι δυνατότητες του φοροεισπρακτικού μηχανισμού είναι αυτές που ουσιαστικά υπαγορεύουν τη φορολογική πολιτική.²³ Προειδοποιούν μάλιστα ότι οποιαδήποτε προσπάθεια φορολογικής μεταρρύθμισης θα πρέπει να λαμβάνει σοβαρά υπόψη τις δυνατότητες των φορολογικών υπηρεσιών. Είναι γνωστό π.χ. ότι στην Ελλάδα η εισαγωγή του ΦΠΑ αναβλήθηκε τέσσερις φορές (και για είκοσι σχεδόν χρόνια) λόγω αδυναμίας των φορολογικών υπηρεσιών.

Τέλος, θα πρέπει οι φορολογικές αρχές να είναι αποτελεσματικές και να βεβαιώνουν και να εισπράττουν τα έσοδα που προβλέπονται από την κείμενη φορολογική νομοθεσία με το ελάχιστο διοικητικό κόστος για το κράτος και το ελάχιστο κόστος συμμόρφωσης για τους φορολογουμένους.

Η παρούσα κατάσταση των φορολογικών υπηρεσιών στην Ελλάδα

Επί πολλά έτη δεν έχει δοθεί η δέουσα σημασία στα προβλήματα του φοροεισπρακτικού μηχανισμού, με αποτέλεσμα να εμφανίζει σήμερα πολύ σημαντικές και εκτεταμένες αδυναμίες τόσο στη βεβαίωση όσο και στην είσπραξη των φόρων. Ενδεικτικά αναφέρονται τα εξής:

(α) Οι ληξιπρόθεσμες οφειλές είναι εξαιρετικά υψηλές και αυξάνονται. Στο τέλος της δεκαετίας του 1980 οι ληξιπρόθεσμες οφειλές κυμαίνονταν μεταξύ 30 και 50 δισεκ. δραχμών (ή μεταξύ 90 και 150 εκατ. ευρώ περίπου). Το 2010 έχουν φθάσει τα 32 έως 33 δισεκ. ευρώ. Επιπλέον, ένα μεγάλο ποσό ληξιπρόθεσμων οφειλών διαγράφεται από τις ΔΟΥ κάθε χρόνο. Από το 2000 έως το 2008 διαγράφηκαν βεβαιωμένα ληξιπρόθεσμα έσοδα ύψους 17,5 δισεκ. ευρώ. Επίσης, στα διοικητικά δικαστήρια εκκρεμούν 150.000 φορολογικές υποθέσεις, από τις οποίες θα ήταν δυνατόν να εισπραχθούν έσοδα ύψους έως και 30 δισεκ. ευρώ.²⁴

(β) Το διαχειριστικό κόστος είναι πολύ υψηλό.²⁵ Το κόστος βεβαίωσης και είσπραξης των φορολογικών εσόδων ως ποσοστό των εσόδων είναι πολύ υψηλότερο στην Ελλάδα από ό,τι σε άλλες χώρες. Σύμφωνα με τις διαθέσιμες εκτιμήσεις,²⁶ το συνολικό διαχειριστικό κόστος για την είσπραξη όλων των φορολογικών εσόδων στην Ελλάδα είναι 1,61%, έναντι 0,86% στον Καναδά. Ειδικά σε ό,τι αφορά το φόρο εισοδήματος, το διαχειριστικό κόστος στην Ελλάδα είναι 2,39%, έναντι 1,0% στον Καναδά και 0,6% στις ΗΠΑ.²⁷

(γ) Το κόστος συμμόρφωσης είναι επίσης πολύ υψηλό. Οι φορολογούμενοι επιβαρύνονται με αυξημένο κόστος όσον αφορά το χρόνο που θυσιάζουν για τη συμπλήρωση εντύπων, τις

²³ Casanegra de Jantscher, Milka, “Administering the VAT”, στο Malcolm Gillis, Carl S. Shoup and Gerardo P. Sicut (επιμ.), *Value Added Taxation in Developing Countries*, Washington: World Bank, 1990. Βλ. επίσης Faria, A.G. and Z. Yucelik, “The Interrelationship Between Tax Policy and Tax Administration”, στο: P. Shome (επιμ.), *Tax Policy Handbook*, IMF, 1995, σελ. 267-272.

²⁴ Βλ. ομιλία του Υπουργού Οικονομικών (22 Σεπτεμβρίου 2010) προς τους εκπροσώπους των παραγωγικών φορέων εν όψει της νέας ρύθμισης για τις εκκρεμείς φορολογικές υποθέσεις.

²⁵ Το διαχειριστικό κόστος αφορά τις δαπάνες του κράτους για την εφαρμογή της φορολογικής νομοθεσίας και την είσπραξη των φόρων. Το κόστος αυτό συνίσταται στις δαπάνες που γίνονται για ανθρώπινο δυναμικό, καθώς και για τη χρήση του κεφαλαιακού εξοπλισμού από όλες τις υπηρεσίες που ασχολούνται με τη διαχείριση του φορολογικού συστήματος. Οι δαπάνες αυτές εκφράζονται ως ποσοστό του ποσού του αντίστοιχου φόρου που τελικά εισπράττεται. Βλ. Μπαλφούσιος Αθ., *Διαχειριστικό Κόστος του Ελληνικού Φορολογικού Συστήματος*, ΚΕΠΕ, 1998, σελ. 10 και 12 έως 26.

²⁶ Μπαλφούσιος Αθ., ό.π.

²⁷ Ειδικά για τις ΗΠΑ, βλ. Slemrod, J. and S. Yitzhaki, “Tax Avoidance, Evasion and Administration” στο: Auerbach, A. και M. Feldstein (επιμ.), *Handbook of Public Economics*, Vol. 3, 2002.

συχνές επισκέψεις στις ΔΟΥ και την αναμονή σε ουρές, καθώς και τα χρηματικά ποσά που αναγκάζονται να καταβάλλουν σε φοροτεχνικά γραφεία. Η πρόσφατη απόφαση για συλλογή αποδείξεων από όλες τις αγορές του φορολογουμένου στη διάρκεια του έτους αυξάνει σημαντικά το κόστος συμμόρφωσης για τους φορολογουμένους (αν και για το 2011 διερευνώνται τρόποι ηλεκτρονικής καταγραφής των συναλλαγών των φορολογουμένων, προκειμένου να μην απαιτείται η συγένηση αποδείξεων).

(δ) Η φοροδιαφυγή είναι πολύ μεγάλη και αυξανόμενη. Η φοροδιαφυγή οφείλεται ουσιαστικά στις αδυναμίες του φοροεισπρακτικού μηχανισμού και μόνο. Ιδίως οι φορολογικοί έλεγχοι, οι οποίοι παίζουν κρίσιμο ρόλο στην πάταξη της φοροδιαφυγής, είναι ανύπαρκτοι και γίνονται με χρονική υστέρηση 5 έως 10 ετών.

(ε) Έχουν γίνει αλληπάλληλες ρυθμίσεις εκκρεμών φορολογικών υποθέσεων. Οι ανέλεγκτες δηλώσεις των επιχειρήσεων και των ελεύθερων επαγγελματιών συσσωρεύονται στις ΔΟΥ και κάθε 3 έως 5 χρόνια οι εκκρεμείς αυτές φορολογικές υποθέσεις “ρυθμίζονται” με “ευνοϊκούς όρους για τους φορολογουμένους” (φοροφυγάδες). Οι αλληπάλληλες αυτές ρυθμίσεις είναι ίσως η πλέον τρανή απόδειξη των τεράστιων αδυναμιών του φοροεισπρακτικού μηχανισμού, ενώ προκαλούν εντονότατο αίσθημα αδικίας στους ειλικρινείς φορολογουμένους. Σήμερα εκκρεμούν και πάλι 2.000.000 ανέλεγκτες υποθέσεις, γι’ αυτό και αποφασίστηκε νέα περαιώση με τον Ν. 3888/2010.

(στ) Η εθελοντική συμμόρφωση είναι εξαιρετικά χαμηλή στην Ελλάδα. Αυτό δεν οφείλεται στην έλλειψη φορολογικής ηθικής, αλλά στο γεγονός ότι οι φορολογούμενοι σπανιότατα υφίστανται φορολογικό έλεγχο και γνωρίζουν ότι η πιθανότητα αποκάλυψης της φοροδιαφυγής είναι σχεδόν μηδενική.

(ζ) Η διαφθορά είναι εκτεταμένη και αυξανόμενη. Οι φορολογικές υπηρεσίες, οι πολεοδομίες και η τοπική αυτοδιοίκηση θεωρούνται

ως οι δημόσιες υπηρεσίες με τα περισσότερα κρούσματα διαφθοράς στην Ελλάδα. Οι ετήσιες εκθέσεις του Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης έχουν καταγράψει λεπτομερώς συγκεκριμένες περιπτώσεις.²⁸

(η) Η ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχουν οι ΔΟΥ στους φορολογουμένους είναι εξαιρετικά χαμηλή σε σχέση με τα διεθνώς ισχύοντα, ενώ συχνά η συμπεριφορά προς τους φορολογουμένους δεν είναι η κατάλληλη.²⁹ Αυτό είναι μεν γνωστό και από την εμπειρία του καθενός, αλλά θα ήταν εύκολο να τεκμηριωθεί με βάση τα αποτελέσματα μιας έρευνας ή με βάση καταγγελίες που κατατίθενται στο Συνήγορο του Πολίτη ή διαπιστώσεις του Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης.

(θ) Τέλος, η χρήση επί 60 περίπου χρόνια (και μάλιστα ανεπιτυχώς) έμμεσων τρόπων για τον τεκμαρτό προσδιορισμό του εισοδήματος των αυτοαπασχολούμενων και των μικρών επιχειρήσεων υποδηλώνει τις τεράστιες αδυναμίες των φορολογικών αρχών στην Ελλάδα. Η χρήση τεκμηρίων για τον προσδιορισμό (τεκμαρτού) εισοδήματος δικαιολογείται μόνο ως προσωρινή λύση, έως ότου βελτιωθεί ο φοροεισπρακτικός μηχανισμός και είναι σε θέση να προσδιορίσει το φορολογητέο εισόδημα με τις συνήθεις λογιστικές μεθόδους.³⁰

Τα ανωτέρω σε καμία περίπτωση δεν εξαντλούν το θέμα, είναι όμως ενδεικτικά των τεράστιων προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο φοροεισπρακτικός μηχανισμός στην Ελλάδα, σε μια εξαιρετικά κρίσιμη περίοδο για την ελληνική οικονομία. Ο ουσιαστικός περιορισμός της φοροδιαφυγής είναι δυνατόν να αποδώσει τεράστια έσοδα, τα οποία θα συμβάλουν στην αντιμετώπιση των δημοσιονομικών ανισορροπιών και στην αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των αγορών προς την Ελλάδα.

²⁸ Βλ. Έκθεση του Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης για το έτος 2004, σελ. 137, Έκθεση για το έτος 2007, σελ. 112 και 116, Έκθεση για το έτος 2008, σελ. 132, Έκθεση για το έτος 2009, σελ. 129-130.

²⁹ Για την “κατάλληλη συμπεριφορά” στις άμεσες επαφές με τους φορολογουμένους, βλ. Frampton, D. (1993), *Practical Tax Administration*, Fiscal Publications, σελ. 34

³⁰ Bird, R.M. and Casanegra de Jantscher, M. (επιμ.), *Improving Tax Administration in Developing Countries*, IMF, 1992, σελ. 7.

Αίτια των σοβαρών αδυναμιών του φοροεισπρακτικού μηχανισμού

Μια σε βάθος ανάλυση και αξιολόγηση της παρούσας κατάστασης των φορολογικών υπηρεσιών θα πρέπει επίσης να εξετάσει τα αίτια και να αναγνωρίσει ότι ορισμένα από αυτά αποτελούν γενικότερα προβλήματα, που υπάρχουν εκτός του φοροεισπρακτικού μηχανισμού.

(α) Οι φορολογικές αρχές δεν λειτουργούν εν κενώ, αλλά αποτελούν τμήμα της ελληνικής δημόσιας διοίκησης και κατά συνέπεια εμφανίζουν όλες τις γνωστές γενικότερες αδυναμίες της δημόσιας διοίκησης. Σ' αυτές συγκαταλέγονται: έλλειψη επαρκούς οργάνωσης, καθυστερήσεις, λάθη και παραλείψεις, έλλειψη υπευθυνότητας και λογοδοσίας, χαμηλό ηθικό, παθητικότητα, έξωθεν (και άνωθεν) παρεμβάσεις, εξαιρετικά ήπια “πειθαρχική μεταχείριση” από τα πειθαρχικά συμβούλια όσων παραβαίνουν το υπηρεσιακό τους καθήκον κ.λπ. Η μόνη διαφορά είναι ότι στην περίπτωση των φοροτεχνικών υπηρεσιών οι αδυναμίες αυτές στοιχίζουν δισεκατομμύρια ευρώ στο Δημόσιο (με τη μορφή απολεσθέντων εσόδων), ενώ τα ίδια προβλήματα σε άλλες υπηρεσίες (π.χ. σε ένα ληξιαρχείο) δεν έχουν άμεσες οικονομικές επιπτώσεις.

(β) Οι φορολογικές αρχές καλούνται να εφαρμόσουν ένα ιδιαίτερα πολύπλοκο φορολογικό σύστημα.³¹ Παρά την εισαγωγή του ΦΠΑ (στον οποίο ενσωματώθηκαν περισσότεροι από 10 φόροι) και τη “λήξη” του “ρυθμιστικού φόρου”, στον οποίο είχαν ενσωματωθεί πολλές επιβαρύνσεις στα εισαγόμενα προϊόντα, το φορολογικό σύστημα παραμένει εξαιρετικά πολύπλοκο. Η πολυπλοκότητα αυτή οφείλεται στην ύπαρξη μεγάλου αριθμού φόρων, στη χρήση πολλών φορολογικών συντελεστών (αρκετές φορές για να “φαίνεται” ο φόρος προοδευτικός), στην πρόβλεψη πάρα πολλών ειδικών απαλλαγών και μειώσεων φόρου και στο γεγονός ότι το φορολογικό σύστημα έχει χρησιμοποιηθεί τα τελευταία 60 χρόνια ως όχημα για την προώθηση διαφόρων επιδιώξεων και πολιτικών του κράτους. Οι πολιτικές αυτές δεν είναι πάντοτε ορθολογικές και

αρκετές από αυτές αποτελούν προϊόν συμβιβασμού. Για παράδειγμα, το φορολογικό σύστημα έχει χρησιμοποιηθεί έως τώρα για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης και των ιδιωτικών επενδύσεων, για την εισαγωγή ξένων κεφαλαίων (ή τον “επαναπατρισμό” ελληνικών κεφαλαίων), για την προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης (οι συντελεστές ΦΠΑ είναι χαμηλότεροι στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου), των εξαγωγών, της ναυτιλίας, του τουρισμού, για την προώθηση των συγχωνεύσεων και τη δημιουργία μεγάλων επιχειρηματικών σχημάτων, για την ενίσχυση της αποταμίευσης, την ανάπτυξη της κεφαλαιαγοράς, την ενίσχυση των πολυτέχνων ή των ατόμων με ειδικές ανάγκες κ.λπ. Επίσης, η συχνή προσφυγή σε “έκτακτους φόρους” για να αντιμετωπιστούν επείγουσες δημοσιονομικές ανάγκες, καθώς και οι συνεχείς ρυθμίσεις για την “περαίωση εκκρεμών φορολογικών υποθέσεων” και την είσπραξη ληξιπρόθεσμων οφειλών, καθιστούν ακόμη πιο πολύπλοκο το φορολογικό σύστημα (για τις πρόσφατες σχετικές ρυθμίσεις βάσει του Ν. 3888/2010, βλ. Κεφάλαιο Ι.3). Τέλος, πολλές φορές το φορολογικό σύστημα χρησιμοποιείται για να αντισταθμίσει τις αδυναμίες του ίδιου του φοροεισπρακτικού μηχανισμού. Έτσι, πολλές φορές απαιτούνται πρόσθετα δικαιολογητικά, πληροφορίες και διαδικασίες από τους φορολογουμένους για να περιοριστούν οι δυνατότητες φοροδιαφυγής (αν και συνήθως αυτό τελικά δεν επιτυγχάνεται).

(γ) Το φορολογικό σύστημα δεν είναι μόνο πολύπλοκο, αλλά και μεταβάλλεται πολύ συχνά. Έτσι, οι φοροτεχνικοί υπάλληλοι δεν έχουν τον απαιτούμενο χρόνο να ενημερωθούν και να εφαρμόσουν σωστά τις νέες διατάξεις.

(δ) Αν και έως σήμερα έχουν διατεθεί σημαντικοί πόροι, η μηχανοργάνωση των φορολογικών υπηρεσιών δεν είναι ικανοποιητική. Σε

³¹ Το 1964, όταν οι George Break and Ralph Turvey αξιολόγησαν το ελληνικό φορολογικό σύστημα, έγραψαν: “Η μόνη απλή γενίκευση που μπορεί να γίνει για το ελληνικό φορολογικό σύστημα είναι ότι είναι εξαιρετικά περίπλοκο”. Βλ. Break, G. and R. Turvey, *Studies in Greek Taxation*, ΚΕΠΕ, 1964, σελ. 19.

πολλές περιπτώσεις οι βάσεις πληροφοριών και δεδομένων δεν “επικοινωνούν” μεταξύ τους, ακόμη και εντός της ίδιας ΔΟΥ. Το Τμήμα του Κώδικα π.χ. (όπου γίνεται η θεώρηση και διάτρηση των βιβλίων και στοιχείων) δεν επικοινωνεί (ηλεκτρονικά) με το Μητρώο.

(ε) Οι φορολογικές υποθέσεις που άγονται προς επίλυση στα δικαστήρια απαιτούν πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα για να εκδικαστούν. Για να τελεσιδικήσει μια δικαστική απόφαση για φορολογικές παραβάσεις, απαιτούνται 7 έως 10 χρόνια. Παράλληλα, τα δικαστήρια χορηγούν με μεγάλη ευκολία επ’ αόριστον “αναστολή” της υποχρέωσης του φορολογουμένου να καταβάλει το 25% του οφειλόμενου φόρου έως ότου εκδικαστεί η υπόθεση. Η αναστολή, η οποία χορηγείται στο 90% των περιπτώσεων, αδρανοποιεί πλήρως τις φορολογικές αρχές.³² Εξάλλου, ακόμη και εάν δικαιωθεί το Δημόσιο, δεν είναι βέβαιο ότι θα εισπραχθεί ο φόρος.

(στ) Οι συχνές ρυθμίσεις εκκρεμών φορολογικών υποθέσεων αποτελούν πρόσθετη (και πολλές φορές επείγουσα) εργασία για τις φορολογικές αρχές. Αυτό αποσπά τους εφοριακούς υπαλλήλους από τα κύρια καθήκοντά τους, που είναι η συνεχής παρακολούθηση και ο συχνός έλεγχος των φορολογουμένων.

(ζ) Οι εφοριακοί που παραβαίνουν το καθήκον τους και υπόκεινται σε “πειθαρχικό έλεγχο” από υπηρεσιακά πειθαρχικά συμβούλια έχουν εξαιρετικά ήπια μεταχείριση, γεγονός που δεν συμβάλλει στην αντιμετώπιση της διαφθοράς.

Οι φορολογικές αρχές προφανώς ευθύνονται για ορισμένα μόνο από όσα προαναφέρθηκαν, αλλά στα περισσότερα σημεία είναι δυνατόν και πρέπει να υπάρξει βελτίωση του φοροεισπρακτικού μηχανισμού.

Πρακτικές προτάσεις για την αναβάθμιση του φοροεισπρακτικού μηχανισμού

Από τα ανωτέρω είναι φανερό ότι ο φοροεισπρακτικός μηχανισμός παρουσιάζει τερά-

στιες αδυναμίες και υπάρχει ανάγκη για την άμεση και εκτεταμένη αναδιοργάνωσή του. Από τη διεθνή εμπειρία προκύπτει ότι υπάρχουν τρεις απαραίτητες προϋποθέσεις για μια επιτυχημένη μεταρρύθμιση και αναδιοργάνωση των φορολογικών υπηρεσιών:³³

(α) απλοποίηση του φορολογικού συστήματος,

(β) στρατηγική, δηλ. ένα ολοκληρωμένο μεταρρυθμιστικό σχέδιο με σαφείς προτεραιότητες, και

(γ) ισχυρή δέσμευση για μεταρρύθμιση. Η δέσμευση και η βούληση για μεταρρύθμιση θα πρέπει να υπάρχουν τόσο σε διοικητικό επίπεδο όσο και σε πολιτικό. Χωρίς αυτές, ακόμη και η καλύτερη μεταρρυθμιστική στρατηγική είναι καταδικασμένη.

Στα επόμενα παρουσιάζονται ορισμένα συγκεκριμένα μέτρα, τα οποία στις περισσότερες χώρες αποδείχθηκαν χρήσιμα.

(i) Η σύγχρονη τεχνολογία των ηλεκτρονικών υπολογιστών έχει δημιουργήσει τεράστιες δυνατότητες για την υποβολή φορολογικών δηλώσεων, την ταυτοποίηση και παρακολούθηση των φορολογουμένων και τη διενέργεια φορολογικών ελέγχων και διασταυρώσεων. Για το λόγο αυτό, οποιαδήποτε προσπάθεια αναδιοργάνωσης των φορολογικών υπηρεσιών πρέπει να εστιάζεται στη χρήση ηλεκτρονικών πληροφοριακών συστημάτων. Στο παρελθόν έχουν γίνει πολλές (και δαπανηρές) προσπάθειες μηχανοργάνωσης των φορολογικών υπηρεσιών στην Ελλάδα, αλλά τα αποτελέσματα δεν ήταν τα αναμενόμενα. Οι κυριότεροι λόγοι αυτής της αποτυχίας είναι δύο: πρώτον, οι επιμέρους προσπάθειες ήταν αποσπασματικές και δεν αποτελούσαν μέρος ενός ολοκληρωμένου προγράμματος μηχανοργάνωσης και δεύτερον, η εισαγωγή ηλεκτρονικών μέσων δεν συνοδεύθηκε από τις απαραίτητες απλοποιήσεις.

³² Βλ. ομιλία του Υπουργού Οικονομικών, 22.9.2010.

³³ Βλ. Bird, R.M. and M. Casanegra de Jantscher, ό.π., σελ. 3-4.

Η μηχανοργάνωση είναι κάτι πολύ περισσότερο από την απλή μεταφορά σε ηλεκτρονική μορφή των υφιστάμενων απαρχαιωμένων διαδικασιών και πρακτικών. Η επιτυχής μηχανοργάνωση προϋποθέτει τη σε βάθος αναδιοργάνωση και απλοποίηση των φορολογικών διατάξεων, κανόνων, συστημάτων, πρακτικών και διαδικασιών.³⁴ Αυτή η απλοποίηση ουδέποτε έγινε στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα κάθε προσπάθεια μηχανοργάνωσης να είναι καταδικασμένη.

Η επιτυχής εφαρμογή των φορολογικών διατάξεων από τις φορολογικές αρχές απαιτεί:

- την ταυτοποίηση των φορολογουμένων
- τη διαχρονική παρακολούθηση των φορολογουμένων, και
- το συχνό έλεγχο των φορολογουμένων.

Με βάση τη διεθνή εμπειρία, για τη διευκόλυνση του έργου των φορολογικών αρχών (αλλά και όλης της δημόσιας διοίκησης) θα ήταν σκόπιμο:

- Όλοι οι Έλληνες πολίτες να έχουν έναν μοναδικό προσωπικό αριθμό ταυτοποίησης, ο οποίος θα εμφανίζεται σε όλα τα δημόσια έγγραφα που τους αφορούν, σε όλη τους τη ζωή, δηλ. σε τίτλους σπουδών, πιστοποιητικά γέννησης κ.λπ., απολυτήριο στρατού, δελτίο αστυνομικής ταυτότητας, διαβατήριο, κοινωνική ασφάλιση, δίπλωμα οδήγησης, συμβόλαιο, κτηματολόγιο, υποθηκοφυλακεία, αγορά (και άδεια κυκλοφορίας) αυτοκινήτων, σκαφών αναψυχής κ.λπ., φορολογικές δηλώσεις, άδειες ανέγερσης κατοικίας, σύνολο συναλλαγών με τράπεζες, ασφαλιστήρια συμβόλαιο κ.ά. Σε ορισμένες περιπτώσεις ο μοναδικός αυτός αριθμός θα μπορούσε να χρησιμοποιείται παράλληλα με τους υφιστάμενους αριθμούς (π.χ. ΑΔΤ, διαβατηρίου, ΑΜΚΑ κ.λπ.). Για μια χώρα με τον πληθυσμό της Ελλάδος, ο μοναδικός αυτός αριθμός θα καθιστούσε την αναζήτηση και την ταυτοποίηση των φορολογουμένων εξαιρετικά απλή υπόθεση. (Η κυβέρνηση έχει εξαγγείλει τη θεσμοθέτηση,

έως το τέλος του 2011, της “Κάρτας Πολίτη”, η οποία θα εμπεριέχει σε ψηφιακή μορφή τα στοιχεία ταυτότητας, τον ΑΦΜ και τον ΑΜΚΑ και επομένως θα μπορούσε να είναι χρήσιμη και για το σκοπό που προτείνεται εδώ.)

- Οι φορολογικές αρχές να καταρτίσουν έναν μοναδικό ατομικό ηλεκτρονικό φάκελο για κάθε φορολογούμενο μετά την ηλικία των 18 ετών (ή σε μικρότερη ηλικία, εάν εργάζεται ή συμμετέχει σε συναλλαγή επί ακίνητης περιουσίας). Επίσης θα ήταν σκόπιμο να δημιουργηθεί ένας μοναδικός ηλεκτρονικός φάκελος για κάθε μικρή επιχείρηση (ατομική, ΟΕ, ΕΕ κ.λπ., αλλά όχι ΑΕ). Το ηλεκτρονικό αρχείο για κάθε φορολογούμενο θα μπορούσε να περιέχει πληροφορίες (με τη μορφή “χρονολογικών σειρών”) για το εισόδημα που δηλώνει κάθε χρόνο, το επάγγελμα, την απόκτηση περιουσιακών στοιχείων και αγαθών μεγάλης αξίας (π.χ. αυτοκινήτων, σκαφών κ.λπ.), τις τυχόν επιχειρηματικές δραστηριότητες, την κατοχή μετοχών, λογαριασμών τραπεζής (χωρίς απαραίτητα να φαίνεται το υπόλοιπο του λογαριασμού) κ.λπ. Φυσικά, στο αρχείο αυτό θα εμφανίζονταν και όλες οι συναλλαγές με τις φορολογικές αρχές για όλους τους φόρους και για όλα τα έτη (π.χ. εισόδημα, ΦΠΑ, τέλη κυκλοφορίας, μεταβίβαση ακινήτων κ.λπ.), καθώς και οι τυχόν φορολογικές παραβάσεις, ρυθμίσεις και ποινές. Επίσης θα εμφανίζονταν όλες οι πληροφορίες (ή θα υπήρχε πρόσβαση) και για την κοινωνική ασφάλιση. Θα προέκυπτε δηλαδή αν π.χ. ένας ασφαλισμένος του ΟΑΕΕ καταβάλλει κανονικά τις ασφαλιστικές του εισφορές. Ο κάθε ατομικός ηλεκτρονικός φάκελος θα είχε ένδειξη για τα αντίστοιχα αρχεία των μελών της ίδιας οικογένειας. Το ατομικό αρχείο του επιχειρηματία θα είχε και ένδειξη για το αρχείο της επιχείρησής του (ατομική, ΟΕ, ΕΕ) και αντιστρόφως. Τα περιεχόμενα των αρχείων θα ενημερώνονταν συνεχώς από όλες τις υπηρεσίες της ΔΟΥ. Για παράδειγμα, η αποστολή ειδοποιητηρίων για τα τέλη κυκλοφορίας θα εμφανιζόταν αμέσως στο φάκελο του φορολογουμένου (ως οφειλή) και η κατα-

³⁴ Bird, R.M. and Casanegra de Jantscher, M., ό.π., σελ. 3.

βολή των τελών θα εμφανιζόταν ως πληρωμή. Ένα τέτοιο σύστημα θα διασφάλιζε την *έγκαιρη και συνεχή παρακολούθηση* των συναλλαγών των φορολογουμένων, τις *διασταυρώσεις στοιχείων* και τους *συνεχείς φορολογικούς ελέγχους*. Θα ήταν έτσι πολύ εύκολο π.χ. να διαπιστωθεί από τις φορολογικές αρχές ότι το εισόδημα που έχει δηλώσει ένας φορολογούμενος την τελευταία δεκαπενταετία δεν επαρκεί για την αγορά των περιουσιακών στοιχείων που έχει αποκτήσει την ίδια περίοδο κ.ο.κ.

Πρόσβαση στο ατομικό αρχείο θα είχε μόνο η ΔΟΥ στην οποία φορολογείται ο φορολογούμενος (τόπος κατοικίας ή έδρα επιχείρησης) και το μηχανογραφικό κέντρο του Υπουργείου Οικονομικών. Οι υπόλοιπες ΔΟΥ, χρησιμοποιώντας το μοναδικό προσωπικό αριθμό, θα έβρισκαν στον υπολογιστή σε ποια ΔΟΥ φορολογείται ο φορολογούμενος και θα έστελναν ηλεκτρονικά όλες τις πληροφορίες (ή τα τυχόν ερωτήματα) στη ΔΟΥ του φορολογουμένου.

Σήμερα οι φορολογικές υπηρεσίες είναι οργανωμένες κατά κατηγορία (είδος) φόρου, δηλ. σε κάθε ΔΟΥ υπάρχει το τμήμα φορολογίας εισοδήματος, το τμήμα φορολογίας κεφαλαίου, το τμήμα ΦΠΑ κ.λπ. Η οργάνωση δηλαδή είναι “φοροκεντρική”, με ελάχιστη ή καθόλου επικοινωνία μεταξύ των τμημάτων. Επίσης, η πρόσβαση σε προηγούμενα έτη είναι εξαιρετικά δύσκολη. Αυτό δεν επιτρέπει στις ΔΟΥ να έχουν μία πλήρη εικόνα του “προφίλ” και της συμπεριφοράς του φορολογουμένου όσον αφορά το σύνολο των φορολογικών του υποχρεώσεων και σε βάθος χρόνου. Το σύστημα που περιγράφηκε πιο πάνω (με βάση τη διεθνή εμπειρία) επικεντρώνεται στον φορολογούμενο. Είναι μια τελείως διαφορετική προσέγγιση.

(ii) Ηλεκτρονική τιμολόγηση για τις μεγάλες επιχειρήσεις (e-invoicing). Η ηλεκτρονική έκδοση τιμολογίων θα συμβάλλει ουσιαστικά στον έλεγχο της φοροδιαφυγής, καθώς θα καταγράφεται όχι μόνο η έκδοση, αλλά και η πληρωμή του τιμολογίου και θα είναι δυνατή

η διασταύρωσή τους. Επιπλέον όμως, η αντικατάσταση του έγχαρτου από το ηλεκτρονικό τιμολόγιο σε συναλλαγές μεταξύ εμπορικών επιχειρήσεων είναι δυνατόν να μειώσει ουσιαστικά το κόστος έκδοσης και διακίνησης των τιμολογίων (αλλά και των ελέγχων) και να οδηγήσει σε αύξηση του ΑΕΠ.³⁵ Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, οι ελληνικές επιχειρήσεις κατανοούν τα πλεονεκτήματα της ηλεκτρονικής τιμολόγησης και περισσότερες από τις μισές επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην έρευνα δήλωσαν ότι σκοπεύουν να χρησιμοποιήσουν ηλεκτρονικά τιμολόγια σύντομα.³⁶

(iii) Οι ταμειακές μηχανές όλων των μικρών επιχειρήσεων (όχι ΑΕ) λιανικού εμπορίου είναι δυνατόν να συνδεθούν (on line) με ηλεκτρονικούς υπολογιστές του Υπουργείου Οικονομικών, ώστε κάθε πώληση (δηλ. έκδοση απόδειξης) να καταγράφεται αμέσως και να μην είναι δυνατόν να αλλοιωθεί. Έτσι, οι έλεγχοι θα επικεντρώνονται στην έκδοση αποδείξεων λιανικής πώλησης. Αυτό αρκεί για να εξαιρεθεί η φοροδιαφυγή στον ΦΠΑ και σε σημαντικό βαθμό και στο εισόδημα. (Το Υπουργείο Οικονομικών ήδη σχεδιάζει ένα ανάλογο μέτρο, το οποίο θα συνδυαστεί με τη χρήση, κατά τις αγορές από τους καταναλωτές, ηλεκτρονικών καρτών που θα εμπεριέχουν τον ΑΦΜ τους.)

(iv) Για τον περιορισμό του διαχειριστικού κόστους αλλά και του κόστους συμμόρφωσης των φορολογουμένων, θα ήταν δυνατόν να αντικατασταθεί το μέτρο της συλλογής αποδείξεων με τη χορήγηση του ίδιου φορολογικού κινήτρου για όλες τις συναλλαγές του φορολογουμένου που διενεργούνται μέσω πιστωτικών καρτών. Ούτως ή άλλως, οι πιστωτικές κάρτες έχουν τους κατάλληλους μηχανισμούς για να συγκεντρώνουν και να καταγράφουν τις συναλλαγές αυτές, οι οποίες είναι διαθέσιμες σε ηλεκτρονική μορφή και το κόστος συμμόρφωσης για τους φορολογούμε-

³⁵ Σύμφωνα με μελέτη της European Association of Corporate Treasurers, είναι δυνατόν το ΑΕΠ των χωρών της ζώνης του ευρώ να αυξηθεί έως και 2,9% χάρις στη χρήση ηλεκτρονικών τιμολογίων.

³⁶ Βλ. εφημερίδα *Ημερησία*, 11-12 Σεπτεμβρίου 2010.

νους είναι μηδενικό. (Το Υπουργείο σχεδιάζει να εισαγάγει, όπως αναφέρθηκε στο (iii), τη χρήση καρτών που θα φέρουν τον ΑΦΜ και θα καθιστούν δυνατή την αυτόματη καταγραφή των δαπανών/συναλλαγών.)

(v) Με την εκκαθάριση των φορολογικών δηλώσεων και με βάση το περιεχόμενο του ηλεκτρονικού φακέλου του φορολογουμένου, ένα ηλεκτρονικό πρόγραμμα θα εντοπίζει αυτόματα και θα επισημαίνει τις περιπτώσεις εκείνες όπου υπάρχει ανάγκη φορολογικού ελέγχου. Στη συνέχεια, ένας εφοριακός υπάλληλος θα εξετάζει τις “ύποπτες” δηλώσεις και θα αποφασίζει αν θα διενεργηθεί τακτικός έλεγχος ή όχι.

(vi) Είναι σκόπιμη η αναδιάταξη των φορολογικών ελεγκτικών μηχανισμών (ελεγκτών), προκειμένου να ελέγχονται κατά προτεραιότητα οι περιπτώσεις εκείνες που έχουν μεγάλο φορολογικό ενδιαφέρον. Ορισμένες χώρες μάλιστα έχουν συστήσει ειδικές υπηρεσίες που παρακολουθούν μόνο φορολογουμένους με υψηλό εισόδημα ή άλλες περιπτώσεις με μεγάλο φορολογικό ενδιαφέρον.³⁷ Σύμφωνα με πρόσφατη απόφαση (31.8.2010) του Υπουργείου Οικονομικών, συγκροτούνται πέντε ομάδες εργασίας για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, μεταξύ των οποίων “Ειδική ομάδα εργασίας μεγάλων φορολογουμένων” για επιχειρήσεις, καθώς και “Ειδική ομάδα εργασίας μεγάλης περιουσίας και υψηλών εισοδημάτων” για τα φυσικά πρόσωπα.

(vii) Ευχερέστερη πρόσβαση των φορολογικών αρχών στους τραπεζικούς λογαριασμούς των φορολογουμένων, αλλά με διασφάλιση του απορρήτου και των άλλων δικαιωμάτων του φορολογουμένου.

(viii) Αύξηση του ποσοστού των ελεγχόμενων δηλώσεων στο 5% των ετήσιων δηλώσεων. Για τους αυτοαπασχολούμενους και τις (μικρομεσαίες) επιχειρήσεις, το ποσοστό αυτό θα πρέπει να ανέρχεται στο 25% έως 30% κάθε χρόνο, ούτως ώστε όλοι να ελέγχονται κάθε τρία έως τέσσερα χρόνια. Για τους μισθωτούς

αρκεί ο έλεγχος του 1% των δηλώσεων. Κατ’ εξαίρεση απαιτείται πολύ μεγαλύτερο ποσοστό ελέγχων στην περίπτωση δημοσίων υπαλλήλων που υπηρετούν σε κρίσιμες υπηρεσίες. Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη,³⁸ η “πιθανότητα ελέγχου” και η “εμπειρία πρόσφατου ελέγχου” παίζουν καθοριστικό ρόλο στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής.

(ix) Αύξηση κατά το δυνατόν της παρακράτησης του φόρου στην πηγή και της δήλωσης του εισοδήματος από τρίτο πρόσωπο, υπό την προϋπόθεση ότι θα υπάρχει δυνατότητα διασταύρωσης των στοιχείων. Ο εργοδότης π.χ. ουσιαστικά δηλώνει το εισόδημα του υπαλλήλου του (μισθωτού). Είναι σημαντικό όμως να υπάρχει δυνατότητα διασταύρωσης αυτών που δήλωσαν ο εργοδότης (“τρίτο πρόσωπο”) και ο φορολογούμενος. Σύμφωνα με σχετική μελέτη για τη Δανία, η δήλωση από τρίτο πρόσωπο (και η παρακράτηση στην πηγή) περιορίζει τη φοροδιαφυγή στο 0,3%, σε σύγκριση με φοροδιαφυγή 37% για τους αυτοαπασχολούμενους, που δηλώνουν οι ίδιοι το εισόδημά τους.³⁹

(x) Κατάργηση ή συγχώνευση όλων των φόρων μικρής απόδοσης και υψηλού διαχειριστικού κόστους (ή κόστους συμμόρφωσης), όπως οι φόροι υπέρ τρίτων. Το διαχειριστικό κόστος των τελευταίων είναι εξαιρετικά υψηλό και στα τέλη της δεκαετίας του 1990 έφθανε το 39,5%.⁴⁰

(xi) Βελτίωση υπηρεσιών προς τους φορολογούμενους. Οι φορολογούμενοι θα πρέπει να λαμβάνουν κάθε δυνατή βοήθεια και ενθάρρυνση από τις φορολογικές υπηρεσίες προκειμένου να είναι συνεπείς και να συμμορφώνονται με τις φορολογικές τους υποχρεώσεις. Παράλληλα, θα πρέπει να απλοποιηθούν τα έντυπα των φορολογικών δηλώσεων και οι σχετικές διαδικασίες, οι οδηγίες να είναι σαφείς και κατανοητές και να βελτιωθεί η πρόσβαση των φορολογουμένων στις ΔΟΥ.

³⁷ Βλ. Bird, R.M. and M. Casanegra de Jantscher, ό.π., σελ. 7.

³⁸ Kleven et al., ό.π., σελ. 4, 5 και 33.

³⁹ Kleven et al., ό.π., σελ. 3.

⁴⁰ Μπαλφούσις, ό.π., σελ. 36.

*“Μακροπρόθεσμα, ο φθηνότερος και πλέον αποτελεσματικός τρόπος συλλογής των φορολογικών εσόδων είναι η εθελοντική συμμόρφωση των φορολογουμένων”.*⁴¹

(xii) Το προσωπικό των ΔΟΥ αποτελεί το σημαντικότερο και πολυτιμότερο στοιχείο του φοροεισπρακτικού μηχανισμού και δεν είναι δυνατόν να υποκατασταθεί από οποιασδήποτε μορφής και έκτασης μηχανοργάνωση. Σε τελική ανάλυση, το προσωπικό είναι εκείνο που εφαρμόζει την κείμενη φορολογική νομοθεσία και εισπράττει τα έσοδα. Για το λόγο αυτό, η πρόσληψη, η εκπαίδευση, η παρακίνηση, το ηθικό και η αμοιβή του προσωπικού είναι υψίστης σημασίας για την άρτια και αποτελεσματική λειτουργία του φοροεισπρακτικού μηχανισμού και την προσέγγιση των φορολογουμένων (ώστε να αυξηθεί η εθελοντική συμμόρφωση). Στην Ελλάδα έχει κατά καιρούς διαπιστωθεί ανεπαρκής απόδοση του προσωπικού⁴² και αύξηση της διαφθοράς. Έχει ιδιαίτερη σημασία οι φορολογικοί ελεγκτές (και οι “επόπτες” και οι προϊστάμενοι των ΔΟΥ) να έχουν βαθιά γνώση του αντικειμένου, εξάιρετο ήθος, αμέριμο χαρακτήρα, υψηλό ηθικό και μεγάλο ενδιαφέρον για την εργασία τους. Επίσης, οι υπάλληλοι θα πρέπει να επιμορφώνονται σε διαρκή βάση.

(xiii) Η διαφθορά πρέπει να αντιμετωπιστεί ριζικά. Σε περιπτώσεις αποδεδειγμένης πέραν πάσης αμφιβολίας ενοχής, οι εξαιρετικά αυστηρές υπηρεσιακές ποινές θα πρέπει να αποτελούν τον κανόνα, πέραν των ενδεχόμενων ποινικών ευθυνών. Επίσης, θα πρέπει να τιμωρούνται και οι φορολογούμενοι που δωροδοκούν εφοριακούς. Η διαφθορά είναι δυνατόν να ακυρώσει στην πράξη τη σημασία των φορολογικών ελέγχων, με την έννοια ότι ο φορολογούμενος που εντοπίζεται να φοροδιαφεύγει πιθανόν να μην καταλήξει τελικά να πληρώσει το φόρο, λόγω συναλλαγής με τον εφοριακό.

(xiv) Λόγω των ανωτέρω, η εσωτερική επιθεώρηση είναι εξαιρετικά σημαντική για την εξάλειψη της διαφθοράς στο φοροεισπρακτικό μηχανισμό.⁴³ Από τα στοιχεία που παραθέτει ο Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοί-

κησης στις ετήσιες Εκθέσεις του προκύπτει ότι σήμερα η εσωτερική επιθεώρηση έχει μάλλον περιορισμένο ρόλο⁴⁴ και ακολουθεί την πρακτική των υπηρεσιακών πειθαρχικών συμβουλίων. Είναι σκόπιμο λοιπόν όχι μόνο να ενισχυθεί ο ρόλος και να αλλάξει η νοοτροπία της εσωτερικής επιθεώρησης, αλλά και να ασκείται από ανεξάρτητους δημόσιους λειτουργούς (ή ιδιώτες) μη συνδεδεμένους με τις φορολογικές αρχές.

(xv) Για τη διευκόλυνση του εσωτερικού ελέγχου, οι μηνιαίες αναφορές των ΔΟΥ προς την κεντρική υπηρεσία θα πρέπει να γίνουν πιο συχνές και να καλύπτουν όλα τα αντικείμενα λειτουργίας των ΔΟΥ. Εκκρεμείς φορολογικές υποθέσεις, αριθμός ελέγχων, ύψος βεβαιωθέντων φόρων, ύψος εισπραχθέντων εσόδων, ληξιπρόθεσμες οφειλές, διαγραφές κ.λπ. θα πρέπει κάθε μήνα να αποστέλλονται ηλεκτρονικά στην κεντρική υπηρεσία. Η κεντρική υπηρεσία θα πρέπει με κατάλληλο λογισμικό να παρακολουθεί συνεχώς και να αξιολογεί μηνιαίως τις επιδόσεις της κάθε ΔΟΥ (συμπεριλαμβανομένων των περιπτώσεων διαφθοράς).

(xvi) Τέλος, ο χρόνος που απαιτείται για την εκδίκαση φορολογικών υποθέσεων θα πρέπει να μειωθεί σημαντικά και να μην υπερβαίνει τους 3 έως 5 μήνες, έναντι πολλών ετών (ή και δεκαετίας) που απαιτούνται σήμερα. Ένας τρόπος θα ήταν η ίδρυση μικρού αριθμού (6-7) ειδικών φορολογικών δικαστηρίων που θα ασχολούνται αποκλειστικά με φορολογικές υποθέσεις. Επιπλέον, η νομική εκπροσώπηση του Δημοσίου θα πρέπει να αναβαθμιστεί.⁴⁵

⁴¹ Frampton, ό.π., σελ. 14.

⁴² Βλ. Έκθεση Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης για το έτος 2007, σελ. 114. Επίσης, Έκθεση για το έτος 2008, σελ. 133.

⁴³ Βλ. π.χ. Frampton, ό.π., σελ. 14.

⁴⁴ Για παράδειγμα, οικονομικός επιθεωρητής που διενήργησε έρευνα σε υπόθεση επ’ αυτοφώρῳ σύλληψης εφοριακών υπαλλήλων για δωροδοκία κατέληξε στο συμπέρασμα ότι “...με τα υφιστάμενα στοιχεία, είναι αδύνατον να εξαγάγει ασφαλή συμπεράσματα...” και ότι “...αυτά θα εξαχθούν μετά την ολοκλήρωση της ποινικής διαδικασίας.” Τελικά οι υπάλληλοι καταδικάστηκαν από το δικαστήριο. Βλ. Έκθεση του Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης για το έτος 2008, σελ. 128.

⁴⁵ Σύμφωνα με πρόσφατο σχόλιο του κ. Γεωργακόπουλου, Γενικού Γραμματέα Φορολογικών Υποθέσεων του Υπουργείου Οικονομικών, το Δημόσιο χάνει τις περισσότερες φορολογικές υποθέσεις που φθάνουν στα δικαστήρια, διότι η νομική εκπροσώπηση του Δημοσίου δεν είναι ικανοποιητική. Έτσι χάνονται για το Δημόσιο φορολογικά έσοδα δισεκατομμυρίων ευρώ (βλ. Ημερησία, 14 Ιουλίου 2010, σελ. 8).

Το Υπουργείο Οικονομικών εξετάζει διάφορους τρόπους για την επίσπευση της εκδίκασης των φορολογικών υποθέσεων, στο πλαίσιο νομοσχεδίου που καταρτίζεται από κοινού με το Υπουργείο Δικαιοσύνης.

Συμπεράσματα

Το μέγεθος και η έκταση της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα είναι τεράστια και οφείλονται σε πολύ μεγάλο βαθμό στην ανεπάρκεια του φοροεισπρακτικού μηχανισμού. Λόγω της εκτεταμένης φοροδιαφυγής δημιουργούνται μεγάλα δημοσιονομικά ελλείμματα, άνιση κατανομή του φορολογικού βάρους και έντονο αίσθημα αδικίας ανάμεσα στους φορολογουμένους, καθώς και μείωση της κοινωνικής ευημερίας. Ο ουσιαστικός περιορισμός της φοροδιαφυγής είναι δυνατόν να αποδώσει τεράστια έσοδα, τα οποία θα συμβάλουν στην αντιμετώπιση των υφιστάμενων δημοσιονομικών ανισορροπιών και στην αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των αγορών προς την Ελλάδα. Μεσομακροπρόθεσμα θα συμβάλει στη μείωση των φορολογικών συντελεστών, γεγονός που θα επιδράσει θετικά στο ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης.

Από τα ανωτέρω προκύπτει η άμεση και επιτακτική ανάγκη αναβάθμισης και αναδιοργάνωσης του φοροεισπρακτικού μηχανισμού, δεδομένου ότι κανένα άλλο μέτρο δεν είναι δυνατόν να υποκαταστήσει έναν άρτιο και αποτελεσματικό φοροεισπρακτικό μηχανισμό.

Στο επίκεντρο της αναδιοργάνωσης των φορολογικών υπηρεσιών θα πρέπει να είναι η αναβάθμιση της μηχανοργάνωσης και η αξιοποίηση των τεράστιων δυνατοτήτων που προσφέρει η σύγχρονη τεχνολογία. Το μέτρο αυτό όμως θα πρέπει να συνοδεύεται από *εκτεταμένη απλοποίηση των διαδικασιών, πρακτικών, κανόνων και φορολογικών διατάξεων*. Επίσης, η οργάνωση των ΔΟΥ και η μηχανοργάνωση θα πρέπει να πάψουν να είναι “φοροκεντρικές” και να οργανωθούν κυρίως γύρω από τον φορολογούμενο. Ένας ηλεκτρονικός “φάκελος” για κάθε φορολογούμενο θα περιέχει όλες τις πληροφορίες γι’ αυτόν, με τη μορφή χρονολογικών σειρών.

Ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην αύξηση των φορολογικών ελέγχων και των ηλεκτρονικών διασταυρώσεων για τους αυτοαπασχολούμενους και τις μικρές επιχειρήσεις, που θα πρέπει να γίνονται κάθε 3 ή 4 το πολύ χρόνια. Γενικά θα πρέπει να δημιουργηθεί η εντύπωση στους φορολογουμένους ότι η πιθανότητα εντοπισμού της φοροδιαφυγής έχει αυξηθεί σημαντικά σε σχέση με ό,τι ίσχυε έως σήμερα.

Μεγάλη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στη βελτίωση της διαχείρισης του ανθρώπινου δυναμικού των ΔΟΥ, στην παρακίνησή του για αποδοτική εργασία και στην αναβάθμιση των εσωτερικών ελεγκτικών μηχανισμών του Υπουργείου Οικονομικών.

Τέλος, η ουσιαστική επιτάχυνση της εκδίκασης των φορολογικών υποθέσεων και η αναβάθμιση της νομικής εκπροσώπησης του Δημοσίου θα βοηθήσουν σημαντικά στον περιορισμό της φοροδιαφυγής.

Βιβλιογραφία

Bird, R.M. and Casanegra de Jantscher, M. (επιμ.) (1992), *Improving Tax Administration in Developing Countries*, IMF.

Break, G. and R. Turvey (1964), *Studies in Greek Taxation*, ΚΕΠΕ.

Casanegra de Jantscher, M. (1990), “Administering the VAT”, στο: Malcolm Gillis, Carl S. Shoup and Gerardo P. Sicut (επιμ.), *Value Added Taxation in Developing Countries*, World Bank, Washington.

Faria, A.G. and Z. Yucelik (1995), “The Inter-relationship Between Tax Policy and Tax Administration”, στο: Parthasarathi Shome (επιμ.), *Tax Policy Handbook*, IMF, 267-272.

Frampton, D. (1993), *Practical Tax Administration*, Fiscal Publications.

Kleven, H.J., M.B. Knudsen, C.T. Kreiner, S. Pedersen and E. Saez (2010), “Unwilling or

Unable to Cheat? Evidence from a Randomized Tax Audit Experiment in Denmark”, NBER Working Paper No 15769, Φεβρουάριος.

Μπαλφούσιας Αθ. (1998), *Διαχειριστικό Κόστος του Ελληνικού Φορολογικού Συστήματος*, ΚΕΠΕ.

Slemrod, J. and S. Yitzhaki (2002), “Tax Avoidance, Evasion and Administration”, στο: Auerbach, A. and M. Feldstein (επιμ.), *Handbook of Public Economics*, Vol. 3.

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ 3: ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ

Το Ελληνικό Δημόσιο αποτελεί τον μεγαλύτερο ιδιοκτήτη ακίνητης περιουσίας στην Ελλάδα. Ωστόσο, με την καταγραφή, προστασία, διαχείριση και αξιοποίηση αυτής της περιουσίας ασχολούνται πολυάριθμοι φορείς με διαφορετικές ή επικαλυπτόμενες αρμοδιότητες, γεγονός που καθιστά ιδιαίτερα δύσκολη τη συνολική αποτίμησή της. Πρόσφατες εκτιμήσεις που είδαν το φως της δημοσιότητας ανεβάζουν την αξία της ακίνητης περιουσίας του Δημοσίου (κεντρικής κυβέρνησης, οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης, άλλων ΝΠΔΔ, κληροδοτημάτων, δημόσιων επιχειρήσεων κ.ά.) στα 300 περίπου δισεκ. ευρώ.⁴⁶ Τη διαχείριση του μεγαλύτερου μέρους της δημόσιας ακίνητης περιουσίας έχει αναλάβει σήμερα η Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου (ΚΕΔ), η οποία σύμφωνα με τον ιδρυτικό της νόμο αποβλέπει στην ενιαία διοίκηση και αξιοποίηση της περιουσίας του Δημοσίου, καθώς και στην υλοποίηση στεγαστικών προγραμμάτων των υπηρεσιών του Δημοσίου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα.⁴⁷ Η ΚΕΔ διαχειρίζεται περίπου το 92% των ακινήτων που ανήκουν στο Ελληνικό Δημόσιο, ενώ το υπόλοιπο ανήκει σε άλλους δημόσιους φορείς – υπουργεία, Εταιρεία Τουριστικής Ανάπτυξης (ΕΤΑ), Ολυμπιακά Ακίνητα, Δημόσια Επιχείρηση Πολεοδομίας και Στέγασης, ΑΓΡΟΓΗ-αγροτική γη (η ΑΓΡΟΓΗ ΑΕ τίθεται σε εκκαθάριση σύμφωνα με το νομοσχέδιο για την κατάργηση ή συγχώνευση φορέων του δημόσιου τομέα), Ταμείο Εθνικής Άμυνας, ασφαλιστικά ταμεία κ.ά.⁴⁸

Το πρόβλημα με τη διαχείριση της δημόσιας ακίνητης περιουσίας συνδέεται με την ανυπαρξία κεντρικής πολιτικής και ενός συνεκτικού και ολοκληρωμένου σχεδίου αξιοποίησης, με έμφαση στη διαφάνεια, τον έλεγχο και την αποδοτικότητα. Ο τρόπος με τον οποίο επιδιώχθηκε η αξιοποίηση της δημόσιας ακίνητης περιουσίας τις προηγούμενες δεκαετίες παρουσιάζει σοβαρά μειονεκτήματα. Ο κάθε φορέας ή υπουργείο είχε την ευθύνη της αξιοποίησης της “δικής του” ακίνητης περιουσίας είτε μέσα από τους ήδη υπάρχοντες γραφειοκρατικούς μηχανισμούς είτε συγκροτώντας κατά περίπτωση εταιρίες (Ολυμπιακά Ακίνητα κ.ά.) που είχαν στο χαρτοφυλάκιό τους περιορισμένο αριθμό ακινήτων. Εκτός από τις συνέπειές της για το διαχειριστικό κόστος και την οικονομική αποδοτικότητα, η εν λόγω πολιτική αξιοποίησης βαρύνεται και από περιπτώσεις αδιαφανούς διαχείρισης των παράλληλων μηχανισμών αξιοποίησης, που έδιναν την ευκαιρία σε ιδιωτικά συμφέροντα να εκμεταλλεύονται και

⁴⁶ Στην αξία των 300 δισεκ. ευρώ δεν περιλαμβάνεται η εκκλησιαστική περιουσία. Πάντως, σε περυσινή έκθεσή του για την Ελλάδα (Greece – Selected Issues, Αύγουστος 2009, Κεφάλαιο ΙΙ, σελ. 9-10), το ΔΝΤ έκανε μια έμμεση εκτίμηση της περιουσίας του Ελληνικού Δημοσίου, από την οποία προκύπτει ότι το Ελληνικό Δημόσιο το 2008 διέθετε καθαρό απόθεμα πάγιου κεφαλαίου αξίας ίσης με το 51% του ΑΕΠ (δηλαδή της τάξεως των 125 δισεκ. ευρώ). Σύμφωνα όμως με τη μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε, δεν περιλαμβάνεται η αξία της γης, ενώ η αξία του αποθέματος του κεφαλαίου υπολογίστηκε έμμεσα, ως το συσσωρευμένο αποτέλεσμα επενδύσεων από το 1960 μέχρι και το 2008.

⁴⁷ Η ΚΕΔ ιδρύθηκε το 1979 με τον Ν. 973/1979, ως νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου με έδρα την Αθήνα. Εποπτεύεται από τον Υπουργό Οικονομικών και είναι ανώνυμος εταιρία με μοναδικό μέτοχο το Ελληνικό Δημόσιο.

⁴⁸ Με βάση τις χρήσεις, η περιουσία του Δημοσίου μπορεί να διακριθεί στα ακίνητα που ιδιοχρησιμοποιούνται από υπηρεσίες του Δημοσίου, στα ακίνητα που εκμισθώνονται για απόδοση εισοδήματος, στη μη αξιοποιούμενη δημόσια περιουσία, η οποία μπορεί να αναπτυχθεί και να αξιοποιηθεί στο μέλλον, και στη δημόσια περιουσία με νομικές εκκρεμότητες και άλλους περιορισμούς (καταπατημένες εκτάσεις, ακίνητα αμφισβητούμενου ιδιοκτησιακού καθεστώτος, ακίνητα με πολεοδομικές εκκρεμότητες κ.ά.).

να αποσπούν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο μέρος της δημόσιας περιουσίας.

Εκφράζεται συχνά η άποψη ότι η τεράστια, συγκριτικά με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ακίνητη περιουσία του Ελληνικού Δημοσίου κρύβει σημαντικές υπεραξίες που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην οικονομική ανάπτυξη, στην αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος και του δημόσιου χώρου, αλλά και να ενισχύσουν τα δημόσια έσοδα. Ωστόσο, φαίνεται να υπάρχουν ορισμένοι περιορισμοί σε κάθε τέτοια προσπάθεια. Ειδικότερα:

(α) Το Ελληνικό Δημόσιο δεν γνωρίζει το μέγεθος της ακίνητης περιουσίας του, κυρίως λόγω της ανυπαρξίας πλήρους και ακριβούς κτηματολογίου. Η πραγματική αξία της δημόσιας περιουσίας θα αναδειχθεί με αξιοπιστία μετά την οριοθέτηση των περιουσιακών στοιχείων του Δημοσίου και τον απαιτούμενο διαχωρισμό της κοινόχρηστης περιουσίας (η οποία είναι εκτός συναλλαγής και δεν μπορεί να εκποιηθεί, αν και η χρήση της μπορεί να παραχωρηθεί σε τρίτους με αντάλλαγμα) από την αξιοποιήσιμη δημόσια περιουσία (οικόπεδα, κτίρια, αγρούς, λατομεία, αλυκές κ.λπ.) που μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο εμπορικής συναλλαγής.

(β) Η μη κτηματογράφηση της δημόσιας περιουσίας έχει δώσει έδαφος σε συνεχείς καταπατήσεις και χρόνιες δικαστικές διενέξεις, με σημαντικά νομικά προβλήματα διεκδικήσεων που παρεμποδίζουν την αξιοποίηση σημαντικού τμήματός της.

(γ) Με την καταγραφή, προστασία, διαχείριση και αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας ασχολείται μεγάλος αριθμός φορέων (υπουργεία, ασφαλιστικοί οργανισμοί, η ΚΕΔ και οι άλλες εταιρίες που είχε συστήσει το Δημόσιο, ειδικές υπηρεσίες των εφοριών, οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης κ.ά.), με διαφορετικές, επικαλυπτόμενες ή αντικρουόμενες αρμοδιότητες που καθιστούν ιδιαίτερα δύσκολη τη συνολική αποτίμηση και αξιοποίησή της.

(δ) Μεγάλο μέρος των δημόσιων ακινήτων έχουν πολλαπλές δεσμεύσεις και περιορι-

σμούς ως προς την αξιοποίησή τους, με αποτέλεσμα να διαμορφώνεται η εμπορική αξία της δημόσιας περιουσίας σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα από εκείνα της αγοράς. Ειδικότερα, πολλά σημαντικά αστικά ακίνητα εντός σχεδίου πόλεως, που θα είχαν πολύ μεγάλη εμπορική αξία εάν ήταν ιδιωτικά, υπόκεινται σε σοβαρούς περιορισμούς ως προς την εκμετάλλευσή τους. Αυτό ισχύει και για πολλά άλλα δημόσια ακίνητα και εκτάσεις σε παραθαλάσσιες κυρίως περιοχές, τα οποία έχουν περιορισμένη προοπτική αξιοποίησης με εμπορικούς όρους, λόγω των περιορισμών που τίθενται (προστασία του περιβάλλοντος ή της τοπικής αρχιτεκτονικής ταυτότητας, αρχαιολογικοί περιορισμοί, χαρακτηρισμοί δασαρχείων κ.λπ.).

(ε) Σημαντικοί περιορισμοί, που συνήθως έχουν τεθεί από την πλευρά των δωρητών, δεσμεύουν συνήθως την αξιοποίηση της περιουσίας των κληροδοτημάτων η οποία έχει περιέλθει στο Δημόσιο. Η νομοθεσία που διέπει το καθεστώς εποπτείας των κληροδοτημάτων θα πρέπει να αναμορφωθεί, καθώς ο μηχανισμός παρακολούθησης και διοίκησής τους έχει αποδειχθεί γραφειοκρατικός και αναποτελεσματικός. Ο εκσυγχρονισμός της σχετικής νομοθεσίας αλλά και των διοικητικών και ελεγκτικών μηχανισμών είναι αναγκαίος, προκειμένου τα κληροδοτήματα να αξιοποιηθούν και να εκπληρώσουν τον κοινωνικό τους ρόλο.

Τα προβλήματα και οι περιορισμοί που προαναφέρθηκαν δεν σημαίνουν ότι δεν υπάρχουν αξιόλογες δυνατότητες αξιοποίησης της δημόσιας ακίνητης περιουσίας και επομένως ουσιαστικής συμβολής στην εξυγίανση και ενίσχυση των δημόσιων οικονομικών. Μια δυναμική, ορθολογική και άμεση αξιοποίηση και ανάπτυξη της δημόσιας ακίνητης περιουσίας μπορεί να εξασφαλίσει σημαντικά, σταθερά και σε μακροχρόνια βάση έσοδα για το Ελληνικό Δημόσιο, καθώς και πρόσθετα αναπτυξιακά οφέλη στις τοπικές κοινωνίες και οικονομίες, φροντίζοντας ταυτόχρονα για την προστασία του περιβάλλοντος και της τοπικής αρχιτεκτονικής ταυτότητας και κληρονομιάς.

Πάντως, φαίνεται μάλλον δύσκολο να αμβλυνθεί σημαντικά, άμεσα ή βραχυπρόθεσμα το δημοσιονομικό πρόβλημα της χώρας από τη διαχείριση της ακίνητης περιουσίας του Δημοσίου. Ωστόσο, ορισμένες ενέργειες, όπως είναι η επαναδιαπραγμάτευση των συμβολαίων μίσθωσης που έχει ήδη εξαγγελθεί, εκτιμάται ότι θα συμβάλουν στην ενίσχυση των εσόδων και τη μείωση των δημόσιων δαπανών. Η επωφελής διαχείριση και η ορθολογική αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας μπορούν μεσοπρόθεσμα να γίνουν σημαντική πηγή δημόσιων εσόδων. Αυτό όμως προϋποθέτει τη διευκόλυνση της αξιοποίησής της, την πλήρη καταγραφή της και κυρίως την άρση των πολλαπλών περιορισμών και γραφειοκρατικών ή οργανωτικών δυσλειτουργιών που σήμερα υπάρχουν.

Για την αποτελεσματική διαχείριση και αξιοποίηση της δημόσιας ακίνητης περιουσίας αλλά και τη διασφάλιση του κοινωνικού συμφέροντος, απαιτείται συντονισμός όλων των φορέων διαχείρισης και πρωτίστως δημιουργία ενός πλήρους ηλεκτρονικού μητρώου ακινήτων του Δημοσίου (της κεντρικής διοίκησης, των ΟΤΑ, των ΟΚΑ, των ΝΠΔΔ, των κληροδοτημάτων κ.ά.) με την ενοποίηση όλων των διάσπαρτων πληροφοριών σε μία ηλεκτρονική γεωγραφική βάση δεδομένων. Η δημιουργία ενός ανεξάρτητου και ευέλικτου φορέα διαχείρισης πιθανότατα θα συνέβαλλε ώστε να αντιμετωπιστούν πιο αποτελεσματικά τα προβλήματα του ανεπαρκούς συντονισμού, της γραφειοκρατίας και των πολλαπλών και επικαλυπτόμενων αρμοδιοτήτων.⁴⁹ Ο εν λόγω φορέας θα πρέπει να συγκεντρώνει υπό την εποπτεία του όλες τις επιμέρους εταιρίες και φορείς διαχείρισης της δημόσιας περιουσίας, με σκοπό τη διαφάνεια και την αποτελεσματική ενοποίηση των δράσεων. Παράλληλα, θα πρέπει να αναλάβει το συντονισμό των ενεργειών καταγραφής και διαφύλαξης της δημόσιας ακίνητης περιουσίας και τη δημιουργία ενός ενιαίου περιουσιολογίου, προκειμένου να είναι πλέον δυνατή η αποτίμηση της αξίας της δημόσιας ακίνητης περιουσίας. Επιπλέον, μπορεί να

αναλάβει τη διενέργεια και παρακολούθηση των διαγωνισμών αξιοποίησης μεγάλων δημόσιων ακινήτων και να έχει την ευθύνη της κάλυψης των στεγαστικών αναγκών όλων των φορέων του Δημοσίου.

Τα ανωτέρω θα συνιστούσαν ένα πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση της διαφανούς, ορθολογικής και αποδοτικής καταγραφής και αξιοποίησης της δημόσιας ακίνητης περιουσίας. Το επόμενο βήμα, το οποίο απαιτεί περισσότερο χρόνο και συστηματική δουλειά, θα ήταν η ανάπτυξη ενός συνεκτικού και ολοκληρωμένου σχεδίου αξιοποίησης της δημόσιας περιουσίας. Πολλά επιμέρους σχέδια αξιοποίησης της δημόσιας περιουσίας είχαν υποβληθεί και εγκριθεί στο παρελθόν από αρμόδια κυβερνητικά όργανα και συνήθως περιλάμβαναν εκποιήσεις και μακροχρόνιες μισθώσεις, επαναδιαπραγμάτευση μισθώσεων, συμβάσεις αξιοποίησης και παραχώρησης από ιδιώτες, συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ) κ.ά. Η έμφαση πλέον θα πρέπει να δοθεί στα πιο σύγχρονα εργαλεία διαχείρισης χαρτοφυλακίων ακινήτων που αξιοποιούν την εμπειρία του ιδιωτικού τομέα, όπως είναι οι τιτλοποιήσεις ιδιοχρησιμοποιούμενων ακινήτων (έκδοση κρατικών ομολογιών με την εγγύηση ακινήτων), η δημιουργία Ανώνυμης Εταιρίας Επενδύσεων σε Ακίνητη Περιουσία (ΑΕΕΑΠ), η δημιουργία εταιριών holding με σκοπό την είσοδό τους στο χρηματιστήριο όταν οι συνθήκες το επιτρέψουν, τεχνικές πώλησης και επαναμίσθωσης (sale & lease back) ή μίσθωσης και επαναμίσθωσης (lease & lease back)⁵⁰ κ.ά. Επιπλέον, ο θεσμός των συμβάσεων παραχώρησης είναι ένα ιδιαίτερα αποτελεσματικό εργαλείο αξιοποίησης της δημόσιας περιουσίας, π.χ. στις υποδομές αλλά και στα επαγγελματικά ακίνητα.

⁴⁹ Το ρόλο αυτό θα μπορούσε π.χ. να τον αναλάβει, μετά από αναδιοργάνωση εκ βάθρων και σαφή προσδιορισμό αρμοδιοτήτων, ένας από τους ήδη υπάρχοντες φορείς, όπως η ΚΕΔ, η οποία ήδη διαχειρίζεται εξαιρετικά μεγάλο μερίδιο της δημόσιας περιουσίας.

⁵⁰ Πρόκειται για την πώληση ενός ακινήτου με την ταυτόχρονη επαναμίσθωσή του από το Δημόσιο ώστε να συνεχιστεί η χρησιμοποίησή του. Ανάλογα, ακίνητα δημόσιας ιδιοκτησίας παραχωρούνται σε εργολάβο/ανάδοχο έργων ο οποίος αναλαμβάνει την αναβάθμιση και ανακαίνισή τους και στη συνέχεια εκμισθώνονται για ορισμένο χρονικό διάστημα από το Δημόσιο. Στη λήξη της μίσθωσης η ιδιοκτησία του κτιρίου επανέρχεται στο Δημόσιο.

Σε κάθε περίπτωση, επιβάλλονται η ορθολογική διαχείριση των στεγαστικών αναγκών των δημόσιων υπηρεσιών, η αποδοτική και προγραμματισμένη διοίκηση και διαχείριση των ακινήτων του Δημοσίου, αλλά και η διασφάλιση του κοινωνικού συμφέροντος.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στις 2 Ιουνίου η κυβέρνηση ανακοίνωσε⁵¹ ότι θα προχωρήσει στη συγχώνευση της ΚΕΔ, της ΕΤΑ και της εταιρίας “Ολυμπιακά Ακίνητα” και ότι στη νέα εταιρία θα είναι δυνατόν να παραχωρούνται και ακίνητα διαχείρισης άλλων Υπουργείων. Επίσης θα δοθεί η δυνατότητα δημιουργίας μιας χωριστής εταιρίας διαχείρισης του χαρτοφυλακίου, με εταιρίες συμμετοχών που ενδεχομένως θα εισαχθούν στο Χρηματιστήριο. Όσον αφορά τα ξενοδοχεία “Ξενία”, προβλέπεται πώληση μεμονωμένων μονάδων ή δημιουργία

επενδυτικού σχήματος στο οποίο θα εισφερθούν τα δικαιώματα εκμετάλλευσης όλων των μονάδων “Ξενία” και αξιοποιησή τους με συμβάσεις παραχώρησης. Ενδεχομένως η εταιρία αυτή θα εισαχθεί στο Χρηματιστήριο Αθηνών, με διακράτηση του 51% ή με δεσμευτική/ισχυρή μειοψηφία του 34% των μετοχών από το Δημόσιο. Όσον αφορά τα “Τουριστικά Ακίνητα”, σχεδιάζεται η δημιουργία χαρτοφυλακίων τουριστικών ακινήτων “υψηλής ποιότητας” και η εισφορά τους σε εταιρίες ανάπτυξης με συμβάσεις παραχώρησης. Τέλος, θα συγκροτηθούν (ή θα ενεργοποιηθούν ήδη υπάρχοντες) ειδικοί φορείς αξιοποίησης σημαντικών περιουσιακών στοιχείων του Δημοσίου (όπως είναι το Ελληνικό και το Τατόι).

⁵¹ Κοινή συνέντευξη τύπου των συναρμόδιων υπουργών για τις αποκρατικοποιήσεις και τη διαχείριση της δημόσιας περιουσίας.

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ 4: ΔΙΑΦΘΩΡΙΚΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΥΓΕΙΑΣ ΜΕ ΣΚΟΠΟ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ, ΤΟΝ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟ ΤΗΣ ΔΑΠΑΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

I ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΥΓΕΙΑΣ: ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

Ένα σημαντικό μέρος του δημοσιονομικού προβλήματος της χώρας φαίνεται να συνδέεται άμεσα με τη συνεχώς αυξανόμενη δαπάνη για υπηρεσίες υγείας και τα συσσωρευμένα χρέη των νοσοκομείων και των ασφαλιστικών ταμείων.

Επιπλέον, το ελληνικό σύστημα υγείας χαρακτηρίζεται από αρκετές παθογένειες, με αποτέλεσμα να υστερεί σε τομείς όπως η αποτελεσματική νοσοκομειακή περίθαλψη, η οικονομική αποδοτικότητα, η κοινωνική δικαιοσύνη, η αποδοτικότητα κόστους και η παραγωγικότητα. Η αποτελεσματική νοσοκομειακή περίθαλψη απαιτεί κατάλληλη οργανωτική και λειτουργική διάρθρωση, προσανατολισμό στην αντιμετώπιση των αναγκών του πληθυσμού και διασφάλιση της μακροχρόνιας οικο-

νομικής βιωσιμότητας του συστήματος. Η οικονομική αποδοτικότητα απαιτεί έλεγχο της δαπάνης υγείας ώστε να διασφαλιστεί η σταθερότητα των δημόσιων οικονομικών. Η κοινωνική δικαιοσύνη απαιτεί ένα σύστημα υγείας στο οποίο έχουν όλοι πρόσβαση και του οποίου η χρηματοδότηση είναι διασφαλισμένη. Η αποδοτικότητα κόστους και η παραγωγικότητα του συστήματος υγείας επιτυγχάνονται με το διαχωρισμό της ζήτησης και της προσφοράς των υπηρεσιών υγείας και την ενίσχυση του ανταγωνισμού.

Πρόσφατη μελέτη του ΟΟΣΑ προτείνει την αναμόρφωση των δομών και του τρόπου διοίκησης του συστήματος υγείας, την ενίσχυση της ποιότητας των παρεχόμενων δημόσιων υπηρεσιών πρωτοβάθμιας περίθαλψης, τον εκσυγχρονισμό της διοίκησης/διαχείρισης των νοσοκομείων και τη συνέχιση των προσπαθειών ελέγχου της φαρμακευτικής δαπάνης.⁵² Σε αυτές τις δράσεις προσανατολίζονται και οι πρωτοβουλίες της κυβέρνησης που

⁵² Βλ. Economou and Giorno (2009), “Improving the performance of the public health care systems in Greece”, OECD, Economics Department Working Paper No. 722.

έχουν αναληφθεί στο πλαίσιο του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής.⁵³

1.1 Παραγωγικότητα και ελαχιστοποίηση κόστους

Δεδομένα:

- Το κόστος καθορίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό από τους ιατρούς, που σε ορισμένες περιπτώσεις λειτουργούν ως προμηθευτές υπηρεσιών υγείας και δημιουργούν τεχνητή ζήτηση. Το πρόβλημα για την Ελλάδα επιτείνεται λόγω της ύπαρξης μεγάλου αριθμού ιατρών σε σχέση με άλλες χώρες του ΟΟΣΑ. Συγκεκριμένα, ο αριθμός των ιατρών στην Ελλάδα είναι διπλάσιος από ό,τι στις υπόλοιπες χώρες του ΟΟΣΑ (6 ιατροί ανά 1.000 κατοίκους, έναντι 3,2 στον ΟΟΣΑ το 2008), ενώ ο αριθμός των νοσοκόμων ανέρχεται μόλις στο 1/3 (3,4 νοσοκόμοι ανά 1.000 κατοίκους, έναντι 9 στον ΟΟΣΑ το 2008). Πάνω από το 90% των ιατρών στην Ελλάδα είναι εξειδικευμένοι. Ο αριθμός των συμβεβλημένων ιατρών στο σύστημα υγείας συνδέεται άμεσα με το ιδιαίτερα σοβαρό φαινόμενο της τεχνητά προκαλούμενης ζήτησης: καθώς αυξάνεται ο αριθμός των συμβαλλόμενων ιατρών, αυξάνονται και οι δαπάνες υγείας (για φάρμακα, συσκευές θεραπείας, εξετάσεις κ.λπ.).⁵⁴

- Η παροχή υπηρεσιών υγείας από τα ιδιωτικά νοσοκομεία χαρακτηρίζεται από ολιγοπωλιακή οργάνωση με υψηλά περιθώρια κέρδους.⁵⁵

- Τα δημόσια νοσοκομεία χαρακτηρίζονται από αναποτελεσματικές διοικητικές διαδικασίες σε όλες τις βαθμίδες (αρχίζοντας από αυτήν των διοικητικών συμβουλίων), ανύπαρκτους μηχανισμούς ελέγχου και παρακολούθησης του κόστους, καθώς και έλλειψη αξιόπιστων λογιστικών και δημοσιονομικών συστημάτων διαχείρισης.

- Η σημαντική ανεπάρκεια των διαθέσιμων στατιστικών δεδομένων καθιστά δύσκολο τον έλεγχο της αποτελεσματικότητας των επιμέρους μονάδων παροχής υπηρεσιών υγείας και την εξαγωγή αξιόπιστων συμπερασμάτων για τα προβλήματα του συστήματος.⁵⁶ Γενικά, το

ελληνικό σύστημα υγείας είναι στην ουσία “αδιοίκητο” και τα περιθώρια εξοικονόμησης είναι μεγάλα.⁵⁷

Κατευθύνσεις μεταρρυθμίσεων:

- Διαχωρισμός προσφοράς και ζήτησης: τα ταμεία υγείας να καθορίζουν τη ζήτηση (μέσω της μεθόδου *capitation*⁵⁸ για τις δαπάνες), ενώ από την πλευρά της προσφοράς θα πρέπει να υπάρχει ανταγωνιστική παροχή υγειονομικής περίθαλψης από κρατικές και ιδιωτικές υπηρεσίες.

- Εισαγωγή μηχανοργάνωσης και ηλεκτρονικού συστήματος παρακολούθησης των υποχρεώσεων που δημιουργούνται.

- Καθιέρωση του διπλογραφικού λογιστικού συστήματος (σε δεδουλευμένη βάση).

⁵³ Ανάλογες προτάσεις διατυπώθηκαν πρόσφατα και στα ακόλουθα: (α) Εθνική Τράπεζα, Κλαδικές Μελέτες, Δεκέμβριος 2009, *Ιδιωτικά Νοσοκομεία: Ένας δυναμικός κλάδος, με σημαντικές προοπτικές εξωστρέφειας*, (β) Ηλίας Μαρούτσος, “Θεραπεία-σοκ στο ΕΣΥ”, εφημερίδα *Έθνος*, 20.6.2010, (γ) Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών, Παρατηρητήριο Οικονομικών της Υγείας, *Ετήσια Έκθεση 2009 – Η Αγορά Φαρμάκων στην Ελλάδα*, (δ) Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών, Έλλη Βίτσου, “Διαχρονική Ανάλυση Μεταβολής των Τιμών Φαρμάκων κατά την περίοδο 1998-2008”, (ε) ΟΟΣΑ, 2010, *Η Ελλάδα με μια Μπατά – Πολιτικές για Βιώσιμη Ανάκαμψη*, (στ) ΟΟΣΑ, 2010, *Improving Health Sector Efficiency – The Role of Information and Communication Technologies*.

⁵⁴ Βλ. *Briefing Note for OECD Health Data 2010: How Does Greece Compare*, OECD, 29.6.2010.

⁵⁵ Ενδεικτικά αναφέρεται ότι σύμφωνα με την Κλαδική Μελέτη της Εθνικής Τράπεζας (βλ. υποσημείωση 53), τα 5 μεγαλύτερα ιδιωτικά νοσηλευτικά ιδρύματα στην Ελλάδα κατέχουν (βάσει κύκλου εργασιών) το 1/2 της εν λόγω αγοράς.

⁵⁶ Για παράδειγμα, για να γίνουν συγκρίσεις μεταξύ νοσοκομείων, πράγμα το οποίο θα μπορούσε να βοηθήσει στη βελτίωση των επιδόσεων του συστήματος υγείας στο σύνολο του, θα πρέπει, εκτός από τη μηχανογράφηση και βελτίωση της ποιότητας των οικονομικών και λογιστικών στοιχείων, να υπάρξουν αξιόπιστα στατιστικά δεδομένα για τις εργασίες του κάθε νοσοκομείου (δηλαδή τις υπηρεσίες που παρέχονται, τον αριθμό των ασθενών που απευθύνεται στα εξωτερικά ιατρεία, τη χρήση των προμηθειών και του ιατρικού εξοπλισμού από τις διάφορες μονάδες τους νοσοκομείου κ.ά.), τα οποία θα αξιολογούνται σε τακτά χρονικά διαστήματα.

⁵⁷ Αξίζει να σημειωθεί ότι και ο ΟΟΣΑ έχει αναφερθεί στην ανάγκη περιορισμού της σπατάλης και ελέγχου των δαπανών του συστήματος υγείας. Συγκεκριμένα, όπως επισημαίνει ο Γενικός Γραμματέας του ΟΟΣΑ Άνγκελ Γκουρία σε έκθεσή του για τη Ελλάδα, “Ο έλεγχος των δημόσιων δαπανών πρέπει να ενταθεί μέσω της βελτίωσης της διοίκησης, της μείωσης του δημόσιου μισθολογικού κόστους, και του πιο αυστηρού ελέγχου των δημόσιων φορέων (συμπεριλαμβανομένου του συστήματος υγείας) και των ζημιωμένων κρατικών επιχειρήσεων”. Βλ. OECD, *Greece at a Glance: Policies for a Sustainable Recovery*, 15.3.2010.

⁵⁸ *Capitation* είναι μια μέθοδος πληρωμής για υπηρεσίες υγείας. Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή, κατά σταθερά χρονικά διαστήματα καταβάλλεται στον πάροχο υπηρεσιών υγείας ένα προκαθορισμένο ποσό για συγκεκριμένες υπηρεσίες.

- Ανάπτυξη συστημάτων συνεχούς παρακολούθησης για την ορθή εκτέλεση του προϋπολογισμού, των προβλέψεων, του αποθέματος και των προμηθειών κάθε μονάδας παροχής υπηρεσιών υγείας. Συμφωνία για προϋπολογισμούς ανά νοσοκομείο και περιφέρεια ή περιοχή.

- Ενοποίηση των ταμείων υγείας και διαχωρισμός τους από τα συνταξιοδοτικά ταμεία. Επίσης, θα πρέπει να υιοθετηθούν κοινοί κανόνες (ιατρικά και διαγνωστικά πρωτόκολλα κ.λπ.), ενιαία πολιτική τιμολόγησης των παρεχόμενων υπηρεσιών, κοινές λίστες φαρμάκων και συνταγών κ.λπ.

- Καθιέρωση συστήματος ελέγχου και ενίσχυση της υπευθυνότητας στα δημόσια νοσοκομεία.

- Απεξάρτηση του συστήματος υγείας από πολιτικές παρεμβάσεις και θέσπιση της αξιοκρατίας στο σύστημα των προσλήψεων.

1.2 Οικονομική αποδοτικότητα: δαπάνες για φάρμακα

Δεδομένα:

- Η συνολική φαρμακευτική δαπάνη ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Ελλάδα διαμορφώνεται σε υψηλότερα επίπεδα από ό,τι κατά μέσο όρο στη ζώνη του ευρώ (2007: ζώνη του ευρώ: 1,6%, Ελλάδα: 2,4%).⁵⁹

- Η μέση συμμετοχή των ασφαλισμένων στις δαπάνες φαρμάκων ανέρχεται περίπου σε 15%-16%.

- Η μείωση του κόστους της υγείας έως τώρα επιδιώχθηκε μόνο με πολιτικές επί των τιμών, Ωστόσο, η διογκωμένη δαπάνη για φάρμακα προκαλείται περισσότερο από τις αυξημένες ποσότητες παρά από τις τιμές. Οι δημογραφικοί παράγοντες, όπως είναι η γήρανση του πληθυσμού, η αύξηση του αριθμού των μεταναστών, το υψηλό ποσοστό των καπνιστών, η αύξηση των ατόμων που είναι παχύσαρκα, δημιουργούν μικρή μόνο επιβάρυνση στο ύψος

της φαρμακευτικής δαπάνης. Η διογκωμένη και χωρίς έλεγχο συνταγογράφηση από τον αυξανόμενο αριθμό συμβεβλημένων ιατρών είναι αυτή που κυρίως προκαλεί τη σημαντική επιβάρυνση στο μέγεθος των φαρμακευτικών δαπανών στην Ελλάδα.

- Επιπλέον, σημαντική συμβολή στο μέγεθος της φαρμακευτικής δαπάνης έχει η γενική αύξηση της κατανάλωσης υπηρεσιών υγείας και η υποκατάσταση παλαιών φαρμάκων από νέα πιο ακριβά (ο δείκτης δαπάνης υγείας αυξήθηκε κατά 93% στην Ελλάδα μεταξύ του 2000 και 2007, έναντι μόνο 42% στις χώρες του ΟΟΣΑ). Η ταχύτητα υποκατάστασης στην Ελλάδα είναι μεγάλη σε σύγκριση με τις άλλες χώρες της ζώνης του ευρώ, καθώς περίπου τα 3/4 των φαρμάκων μετά το 2000 είναι νέα φάρμακα. Επισημαίνεται σχετικά ότι η καθήλωση των τιμών ουσιαστικά κινητοποιεί το μηχανισμό της υποκατάστασης των παλαιών φαρμάκων με πιο ακριβά νέα που ενσωματώνουν υψηλότερες δαπάνες έρευνας και ανάπτυξης.

Κατευθύνσεις μεταρρυθμίσεων:

- Εισαγωγή ηλεκτρονικού συστήματος συνταγογράφησης (εκτιμώμενο ετήσιο κέρδος 1,5 δισεκ. ευρώ), το οποίο θα παρέχει χρήσιμα στοιχεία και δεδομένα για τον έλεγχο της σπατάλης και τη δημιουργία τεχνητής ζήτησης.

- Εισαγωγή ενιαίου συστήματος κωδικοποίησης για τη συνεχή μηχανογραφική παρακολούθηση των φαρμάκων και άλλων προμηθειών που διακινούνται εντός των νοσοκομείων. Η μηχανοργάνωση του συστήματος είναι απόλυτη προτεραιότητα.

- Αύξηση του μεριδίου των γενόσημων και με μικρότερο κόστος φαρμάκων (παροχή κινήτρων για τη επιλεκτική συνταγογράφησή τους).⁶⁰

- Μερική επιστροφή χρημάτων από τις φαρμακευτικές εταιρίες προς τα ταμεία υγείας. Η

⁵⁹ Βλ. OECD, *Health Policy Studies: Value for Money in Health Spending*, Οκτώβριος 2010.

⁶⁰ Στην Ελλάδα το μερίδιο των γενόσημων φαρμάκων εκτιμάται σε μόλις 15%, όταν στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες φθάνει περίπου το 50%.

επιστροφή θα χρηματοδοτείται από τα κέρδη των φαρμακευτικών εταιριών.⁶¹

- Εισαγωγή του συστήματος “capitation”, το οποίο ήδη χρησιμοποιείται από ασφαλιστικές εταιρίες.

- Αξιοποίηση αντικειμενικών και συγκριτικών κριτηρίων για τον προσδιορισμό των τιμών των φαρμάκων (π.χ. απόκλιση στο ΑΕΠ, την παραγωγικότητα ή το επίπεδο μισθών από τους ευρωπαϊκούς μέσους όρους).

- Δημιουργία ενός χωριστού, ευέλικτου και αποκλειστικού φορέα διαχείρισης φαρμάκων. Ο φορέας αυτός θα αντικαταστήσει, όσον αφορά τη διαχείριση φαρμάκων (τιμολόγηση, λίστα φαρμάκων κ.λπ.), όλα τα υπουργεία και τους οργανισμούς που ασχολούνται σήμερα με αυτό το θέμα.

- Συστηματική ενημέρωση των πολιτών για τις συνέπειες της πολυφαρμακίας κ.ά.

1.3 Οικονομική αποδοτικότητα: διαγνωστικά μηχανήματα, εξαρτήματα και ιατρικό υλικό

Δεδομένα:

- Υπάρχουν πολλά περιθώρια βελτίωσης στο σύστημα διαχείρισης θεραπευτικών συσκευών και υγειονομικού υλικού. Ο αριθμός των διαγνωστικών μηχανημάτων στην Ελλάδα είναι πολύ μεγάλος συγκριτικά με άλλες χώρες του ΟΟΣΑ. Για παράδειγμα, το 2008 ο αριθμός των αξονικών τομογράφων ανερχόταν σε 30,7 ανά 1.000.000 άτομα έναντι 23,8 στον ΟΟΣΑ, ενώ ο αριθμός των μαγνητικών τομογράφων ανερχόταν σε 19,6 έναντι 12,6 στον ΟΟΣΑ.⁶²

- Η αυξανόμενη δαπάνη για τα διαγνωστικά μηχανήματα και το ιατρικό υλικό των δημοσίων νοσοκομείων οφείλεται εν μέρει στην υπερτιμολόγησή τους. Στην Ελλάδα τα διαγνωστικά μηχανήματα, η συντήρηση και επισκευή τους, οι ιατρικές συσκευές και το ιατρικό υλικό των δημοσίων νοσοκομείων κοστίζουν πολύ ακριβότερα συγκριτικά με τις χώρες της Βόρειας Ευρώπης.

- Η μεγάλη αύξηση των κάθε είδους προληπτικών και διαγνωστικών ιατρικών εξετάσεων (check-ups) οφείλεται εν μέρει στην τεχνολογική πρόοδο (διαγνωστικά μηχανήματα) αλλά και στους γιατρούς, ειδικά σε εκείνους οι οποίοι εργάζονται στα ιδιωτικά νοσοκομεία, καθώς έχουν κίνητρο να αυξάνουν τεχνητά τη ζήτηση για τέτοιου είδους υπηρεσίες.

Κατευθύνσεις μεταρρυθμίσεων:

- Συγκρίσεις τιμών μεταξύ της Ελλάδος και άλλων χωρών (μέσω του διαδικτύου).

- Ενιαία κωδικοποίηση όλων των ειδών (αναλώσιμα, ιατρικός εξοπλισμός κ.λπ.) σε κεντρικό επίπεδο και συνεχής ανανέωση της σχετικής βάσης δεδομένων.

- Έρευνα αγοράς και παρακολούθηση των αναλώσεων σε σχέση με την κίνηση και το είδος των περιστατικών που διαχειρίζονται οι επιμέρους μονάδες υγείας.

- Διαχωρισμός της προσφοράς και ζήτησης, τεκμηρίωση και καταγραφή της τεχνητής ζήτησης και εισαγωγή ενός συστήματος “capitation”.

- Ανάληψη ευθύνης από τις διοικήσεις των νοσηλευτικών μονάδων για ετήσιο προγραμματισμό των αναγκών τους σε ιατρικό εξοπλισμό και αναλώσιμα, χωρίς αποκλίσεις. Δημιουργία μηχανισμού παρακολούθησης προμηθειών, αποθέματος, αναλώσεων.

- Οριοθέτηση προδιαγραφών (ανοικτών) προμηθειών σε επίπεδο κεντρικής αρχής και αντίστοιχη υλοποίηση των διαγωνισμών. Εναλλακτικά, από ένα επίπεδο ετήσιας δαπάνης και κάτω, η υλοποίηση των διαγωνισμών θα μπορούσε να γίνεται από τα νοσοκομεία,

⁶¹ Το 2,6% της φαρμακευτικής δαπάνης για την περίοδο 2004-09 θα μπορούσε να επιστραφεί στα ασφαλιστικά ταμεία από τις φαρμακοβιομηχανίες (rebate, υπάρχει σχετικό νομοθετικό πλαίσιο). Τα ασφαλιστικά ταμεία ωστόσο δεν είναι σε θέση να εισπράξουν τα ποσά αυτά (δεν γνωρίζουν τα ακριβή ποσά, ενώ υπάρχουν και δικαστικές εμπλοκές).

⁶² Βλ. Briefing note for OECD Health Data 2010: How Does Greece Compare, OECD, 29.6.2010.

πάντοτε εντός των ορίων του ετήσιου προγραμματισμού, σύμφωνα με τις προδιαγραφές που έχουν τεθεί από την κεντρική αρχή και με ανώτατες τιμές κτήσης που θα καθορίζονται από το Υπουργείο Υγείας.

- Οριοθέτηση από το Υπουργείο Υγείας τιμών αναφοράς ή ανώτατων τιμών για κάθε είδος.

1.4 Αποδοτικότητα της νοσοκομειακής περίθαλψης

Δεδομένα:

- Κατακερματισμός της νοσοκομειακής περίθαλψης και της παροχής ιατρικής και νοσοκομειακής φροντίδας.
- Σχεδόν αποκλειστική αντιμετώπιση σοβαρών και χρόνιων ασθενειών στα δημόσια νοσοκομεία.
- Παρατεταμένος χρόνος αναμονής στα δημόσια νοσοκομεία.
- Πλεονάζον ιατρικό δυναμικό και έλλειψη νοσηλευτικού προσωπικού στην Ελλάδα σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Κατευθύνσεις μεταρρυθμίσεων:

- Συγκέντρωση της ιατρικής και νοσοκομειακής φροντίδας σε μια κεντρική υπηρεσία του νοσοκομείου. Οι αναμενόμενες νομοθετικές παρεμβάσεις μπορούν να αποτελέσουν σημαντικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση, θεσπίζοντας την παροχή της πρωτοβάθμιας νοσοκομειακής περίθαλψης υπό την αιγίδα του Εθνικού Συστήματος Υγείας.
- Αποτελεσματική ανταλλαγή πληροφοριών υγείας μέσω των νέων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών. Οι τεχνολογίες αυτές μπορούν να μειώσουν σημαντικά το χρόνο νοσηλείας μέσω της αποτελεσματικής διαχείρισης χρόνου, ειδικά όσον αφορά τις χρόνιες ασθένειες.

- Η οικονομική βιωσιμότητα των δημόσιων νοσοκομείων θα μπορούσε να ενισχυθεί περαιτέρω με τη διοχέτευση των επενδύσεων προς συγκεκριμένα ιατρικά μηχανήματα τα οποία είναι αναγκαία για τις τακτικές αλλά και για τις επικερδείς επεμβάσεις/θεραπείες (π.χ. επεμβάσεις καρδιάς).

- Διαδικασίες/κανόνες χρηματοδότησης με βάση την ποιότητα των παραγόμενων υπηρεσιών.

- Το σύστημα παραγωγής των υπηρεσιών υγείας και αμοιβής γι' αυτές από τα νοσοκομεία βασίζεται σήμερα στην κατανάλωση. Είναι αναγκαία η μετάβαση στο σύστημα "capitation", όπου με βάση τις ποσοτικές ανάγκες του πληθυσμού για υπηρεσίες υγείας (με βάση τη νοσηρότητα, χρόνια νοσήματα, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού κ.λπ.) ένα μέρος του κινδύνου θα μετακυλίεται στον παραγωγό (νοσοκομείο, κέντρο υγείας κ.ά.).

- Εφαρμογή τεχνικών κλινικής διακυβέρνησης (clinical governance) και κλινικού ελέγχου (clinical audit) με στόχο τη διασφάλιση της ιατρικής καταλληλότητας και αναγκαιότητας, την παροχή της αναγκαίας φροντίδας με επιστημονική τεκμηρίωση, την αξιολόγηση των υπηρεσιών υγείας (όφελος ασθενούς, οικονομική αποδοτικότητα, καταλληλότητα υποδομής) κ.ά. Σημαντική είναι η εξοικονόμηση πόρων στις ιδιωτικές μονάδες υγείας όπου έχει εφαρμοστεί ο κλινικός έλεγχος (από τις ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρίες) με πολύ μικρό κόστος εφαρμογής (περίπου το 1% του κόστους νοσηλείας).

- Συγκρότηση ομάδας ελέγχου σε κάθε μονάδα υγείας του ΕΣΥ, η οποία θα αποτελείται από επαγγελματίες υγείας και εργαζόμενους στο χώρο αυτό. Κατάρτιση και συνεχής επιμόρφωση της ομάδας ελέγχου.

- Δημιουργία συστήματος αξιολόγησης όλων των μονάδων παροχής υπηρεσιών υγείας (ΕΣΥ) με συγκεκριμένους στόχους, μετρήσεις και δείκτες (μείωση της μέσης διάρκειας

νοσηλείας, μείωση ημερών νοσηλείας και επισκέψεων στα επείγοντα, μείωση εισαγωγών, αύξηση παραπομπών σε εξωτερικά ιατρεία ή δομές πρωτοβάθμιας φροντίδας κ.ά.).

- Ενίσχυση της διαθεσιμότητας των στατιστικών στοιχείων, που είναι απαραίτητα για την αξιολόγηση της αποδοτικότητας του συστήματος υγείας και τη χάραξη πολιτικών υγείας.

1.5 Κοινωνική δικαιοσύνη και ισότητα

Δεδομένα:

- Η συνολική δαπάνη υγείας ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Ελλάδα διαμορφώνεται σε παρόμοια επίπεδα με αυτά της ζώνης του ευρώ ή του μέσου όρου των χωρών του ΟΟΣΑ (2007: ζώνη του ευρώ: 9,8%, Ελλάδα: 9,6%).

- Ωστόσο, το μέγεθος της ιδιωτικής δαπάνης υγείας συνεχώς διευρύνεται και διαμορφώνεται ήδη σε αρκετά υψηλότερα επίπεδα (συμμετοχή της ιδιωτικής δαπάνης στη συνολική δαπάνη υγείας, 2007: Ελλάδα: 37,1%, ζώνη του ευρώ: 23,7%).

- Παρόλο που στην Ελλάδα τα τελευταία 25 και πλέον χρόνια λειτουργεί το Εθνικό Σύστημα Υγείας, το σχετικά μεγάλο ύψος της ιδιωτικής δαπάνης υγείας έχει αποτέλεσμα το ελληνικό σύστημα να προσομοιάζει περισσότερο σε ιδιωτικά συστήματα υγείας.

- Η κατά κεφαλήν δαπάνη υγείας διαφέρει σημαντικά μεταξύ των ασφαλιστικών ταμείων και μάλιστα κατά αυθαίρετο τρόπο, καθώς δεν συνδέεται με ανάλογη διαφοροποίηση στην ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.

- Υπάρχει καλύτερη υγειονομική περίθαλψη στις αστικές παρά στις αγροτικές περιοχές της χώρας.⁶³

Κατευθύνσεις μεταρρυθμίσεων:

- Βελτίωση της πρόσβασης με τη χρήση συστημάτων διάγνωσης μέσω ψηφιακών

αρχείων εικόνων και πληροφοριών (τηλεδιάγνωση).

- Αύξηση της αποδοτικότητας των δημόσιων νοσοκομείων και της προώθησης του ανταγωνισμού όσον αφορά την παροχή της υγειονομικής περίθαλψης.

- Επίτευξη της σωστής ισορροπίας μεταξύ “οριζόντιων” ιδίων κεφαλαίων (χρέωση ανάλογα με τη χρήση) και “κάθετων” ιδίων κεφαλαίων (αναδιανομή μέσω της γενικής φορολογίας για να βοηθηθούν νοικοκυριά χαμηλών εισοδηματικών κλιμακίων).

2 Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΥΓΕΙΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ

Η ελληνική κυβέρνηση, στο πλαίσιο του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής (ΠΟΠ), έχει δεσμευθεί για τη βελτίωση της διαχείρισης του συστήματος υγείας, κυρίως όσον αφορά τα δημόσια νοσοκομεία. Προς την κατεύθυνση αυτή, θα πρέπει να γίνει σαφής διάκριση μεταξύ των δαπανών των ταμείων υγείας και των αντίστοιχων συνταξιοδοτικών δαπανών του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης. Επιπλέον, προβλέπεται η συγχώνευση των ταμείων υγείας, ώστε να απλουστευθεί το υπάρχον κατακερματισμένο σύστημα, ενώ όλες οι δραστηριότητες που σχετίζονται με την υγεία θα πρέπει να συγκεντρωθούν στο ίδιο αρμόδιο υπουργείο.

Ειδικότερα, έως το τέλος του 2010, τα επιμέρους μέτρα που αναμένεται να ληφθούν στο πλαίσιο του ΠΟΠ είναι:

- Νομοθετικές παρεμβάσεις σχετικά με το θεσμικό πλαίσιο των προμηθειών στο σύστημα

⁶³ Σημειώνεται επίσης ότι τα νοικοκυριά των χαμηλότερων εισοδηματικών κλιμακίων πληρώνουν αναλογικά περισσότερα (σε σχέση με τις συνολικές τους δαπάνες) για την υγεία τους σε σχέση με τα νοικοκυριά των υψηλότερων κλιμακίων. Για παράδειγμα, από την ανάλυση των στοιχείων της Έρευνας Οικογενειακών Προϋπολογισμών (ΕΟΠ) της ΕΛΣΤΑΤ για το 2005, προκύπτει ότι οι δαπάνες υγείας των νοικοκυριών ως ποσοστό των συνολικών τους δαπανών είναι 7,2% για το σύνολο των νοικοκυριών, 9,8% για τα νοικοκυριά με μηνιαίο εισόδημα έως 750 ευρώ, και 6,4% για τα νοικοκυριά με εισοδήματα 3.500 ευρώ και άνω.

υγείας και το νέο σύστημα διαχείρισης των δαπανών για φάρμακα (ευρύτερη χρήση γενόσημων φαρμάκων, ηλεκτρονική παρακολούθηση της συνταγογράφησης κ.ά.).

- Μηχανοργάνωση των νοσοκομείων, αναβάθμιση των συστημάτων προϋπολογισμού των νοσοκομείων, μεταρρύθμιση του διοικητικού, λογιστικού και χρηματοοικονομικού συστήματος. Αυτό περιλαμβάνει την εισαγωγή του διπλογραφικού συστήματος δεδουλευμένων εσόδων στα νοσοκομεία, την περιοδική δημοσίευση των ελεγμένων λογαριασμών, καθώς και βελτιώσεις των μηχανισμών τιμολόγησης και κοστολόγησης.

- Ενίσχυση του ρόλου του Υπουργείου Οικονομικών σχετικά με τη δημοσιονομική και επιχειρησιακή εποπτεία των δαπανών υγειονομικής περίθαλψης.

- Μηνιαία υποβολή των ληξιπρόθεσμων οφειλών των νοσοκομείων 30 ημέρες μετά το τέλος κάθε μήνα.

Όπως προκύπτει από το επικαιροποιημένο κείμενο του ΠΟΠ (Αύγουστος 2010), η κυβέρνηση σχεδιάζει την ενίσχυση του ελέγχου των δαπανών των οργανισμών της γενικής κυβέρνησης, περιλαμβανομένων των νοσοκομείων. Συγκεκριμένα, η κυβέρνηση έχει δεσμευθεί ότι: (α) θα επιταχυνθούν οι πληρωμές των νοσοκομείων, ώστε να αποφευχθεί η συσσώρευση καθυστερούμενων οφειλών και να περιοριστεί η μεταφορά των υποχρεώσεων στο 2011, (β) είναι έτοιμη να μειώσει περαιτέρω το κόστος φαρμάκων (σχετικό είναι και το νομοσχέδιο για την ηλεκτρονική συνταγογράφηση που κατατέθηκε στη Βουλή), (γ) θα ενισχυθούν τα έσοδα των νοσοκομείων μέσω της υποχρεωτικής είσπραξης της συμμετοχής των 3 ευρώ για τις επισκέψεις σε εξωτερικά ιατρεία και της ολοήμερης λειτουργίας των νοσοκομείων και (δ) ελεγκτικές εταιρίες θα συμβάλουν στη χρηματοοικονομική διαχείριση και στον έλεγχο των δαπανών και των πληρωτέων λογαριασμών των δημόσιων νοσοκομείων.

Οι επιμέρους ενέργειες που έχουν ήδη γίνει σχετίζονται με τις ληξιπρόθεσμες οφειλές των νοσοκομείων, τον καθορισμό των τιμών και τις δαπάνες υγείας των ασφαλιστικών ταμείων και συνοψίζονται ως εξής:

- Τιμολόγηση φαρμάκων: Από τις αρχές Απριλίου 2010 (Ν. 3840/2010, άρθρο 14) η τιμή των πρωτότυπων φαρμάκων μετά τη λήξη του διπλώματος ευρεσιτεχνίας τους μειώνεται τουλάχιστον κατά 20%. Έχει επίσης υιοθετηθεί σχετική σύγκριση τιμών (σε σχέση με τις τρεις φθηνότερες χώρες της ΕΕ) για τα γενόσημα φάρμακα.

- Τελική εκκαθάριση των ληξιπρόθεσμων οφειλών των δημοσίων νοσοκομείων, όπως ανακοινώθηκε στις 9 Ιουνίου 2010 από τον Υπουργό Οικονομικών και την Υπουργό Υγείας. Μέχρι την περίοδο εκείνη είχαν αποπληρωθεί οφειλές της τριετίας 2005-07 ύψους 1,5 δισεκ. ευρώ. Σύμφωνα με τη σχετική ανακοίνωση, τα εναπομείναντα χρέη της περιόδου 2005-2006 και μέρος των οφειλών του 2007 θα αποπληρωθούν με μετρητά (το σχετικό ποσό ανέρχεται σε 240 εκατ. ευρώ). Τα υπόλοιπα χρέη του έτους 2007 και της περιόδου 2008-09 θα αποπληρωθούν με ομόλογα μηδενικής απόδοσης. Τα ομόλογα αυτά θα είναι διαπραγματεύσιμα και πλήρως εμπορεύσιμα χρεόγραφα. Αυτός ο διακανονισμός θα αυξήσει το δημόσιο χρέος το 2010 κατά 5,4 δισεκ. ευρώ περίπου.

- Ένταξη και λειτουργία σε ενιαίο πλαίσιο των υπηρεσιών υγείας πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας φροντίδας του ΕΣΥ, των φορέων κοινωνικής ασφάλισης αρμοδιότητας της Γενικής Γραμματείας Κοινωνικών Ασφαλίσεων και του Οίκου Ναύτου, οικονομική και λογιστική αυτοτέλεια του Κλάδου Υγείας του ΙΚΑ από 1.1.2011.

- Σύμφωνα με ανακοινώσεις του Υπουργείου Οικονομικών, πέντε διεθνείς ελεγκτικές εταιρίες έχουν προχωρήσει, ύστερα από ανάθεση, σε έλεγχο των οικονομικών των νοσοκομείων, ξεκινώντας από τα νοσοκομεία “Ευαγγελισμός”, “Αττικόν” και “Γ. Γεννημα-

τάς”. Όπως ανακοίνωσε πρόσφατα το Υπουργείο Υγείας, θα τοποθετηθούν ορκωτοί λογιστές, σε συνεργασία με πέντε μεγάλους διεθνείς οίκους, σε 30 μεγάλα νοσοκομεία της χώρας. Στόχος των ελεγκτικών εταιριών είναι να καταγράψουν κάθε δαπάνη που έχουν τα νοσοκομεία και να εφαρμόσουν νέα συστήματα ελέγχου τους (π.χ. καθιέρωση διπλογραφικού συστήματος) και να εντοπίσουν πιθανές υποχρεώσεις που έχουν αναληφθεί και δεν έχουν ακόμη καταγραφεί.

- Στο πλαίσιο της πάταξης της διαφθοράς, το Υπουργείο Υγείας ζήτησε από τις διοικήσεις των νοσοκομείων να τεθούν σε υποχρεωτική αργία οι γιατροί για τους οποίους υπάρχουν υπόνοιες ότι υπερσυνταγογραφούν, χρηματίζονται ή παίρνουν προμήθειες από τη χρήση υλικών, ενώ παράλληλα ζητήθηκε μεγαλύτερη προσπάθεια για μείωση της νοσοκομειακής φαρμακευτικής δαπάνης και η προκήρυξη όλων των διαγωνισμών για την προμήθεια υλικών να γίνει στο πλαίσιο του Ενιαίου Προγράμματος Προμηθειών για το 2010. Από τα οικονομικά στοιχεία που παρουσίασε το Υπουργείο Υγείας προκύπτει μείωση των γενικών δαπανών των νοσοκομείων ύψους 5%-6% και μείωση των δαπανών σε υλικά και φάρμακα κατά 16%-17%. Σε ό,τι αφορά τα έσοδα, έχει βεβαιωθεί κατά μέσο όρο το 50% των οικονομικών απαιτήσεων των νοσοκομείων του ΕΣΥ από τα ασφαλιστικά ταμεία και έχει εισπραχθεί το 10% των σχετικών ποσών. Στο πλαίσιο του ελέγχου των δαπανών και του καλύτερου οικονομικού προγραμματισμού, το Υπουργείο Υγείας ζήτησε από τις διοικήσεις των νοσοκομείων την έγκαιρη υποβολή των ως τώρα (επτάμηνο 2010) απαιτήσεών τους από τα ασφαλιστικά ταμεία και τη διαμόρφωση των προϋπολογισμών τους για το 2011.

- Ο νόμος για την αναβάθμιση του ΕΣΥ (Ν. 3868), που ψηφίστηκε τον Ιούλιο, προβλέπει ολοήμερη λειτουργία των δημόσιων νοσοκομείων, βελτίωση της διαδικασίας προσλήψεων ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού, βελτίωση της λειτουργίας και διοίκησης των υπηρεσιών υγείας, ενίσχυσης της λογο-

δοσίας, της διαφάνειας και του εθελοντισμού. Η περαιτέρω μεταρρύθμιση και βελτίωση της λειτουργίας του ΕΣΥ θα ενταχθεί στις νομοθετικές πρωτοβουλίες της κυβέρνησης για την πρωτοβάθμια περίθαλψη, την εκπαίδευση και την κατάρτιση, την ιατρική έρευνα και από το θεσμικό πλαίσιο σχετικά με τις παροχές της ιδιωτικής υγειονομικής περίθαλψης.

3 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΩΣ ΤΩΡΑ ΔΡΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΑΜΕΣΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ

Βάσει των υποχρεώσεων που απορρέουν από το ΠΟΠ, η κυβέρνηση έχει αναλάβει μια σειρά δράσεων που στοχεύουν στον περιορισμό της φαρμακευτικής δαπάνης, στην περικοπή της σπατάλης στις προμήθειες υλικών, στην καλύτερη καταγραφή των υποχρεώσεων των νοσοκομείων, στην πιο αποδοτική λειτουργία των νοσοκομείων και στην καταπολέμηση της διαφθοράς.

Ωστόσο, υπάρχει αρκετός δρόμος που πρέπει να καλυφθεί για τη βελτίωση της λειτουργίας του συστήματος υγείας. Αυτό προκύπτει και από τις προτάσεις που παρατέθηκαν πιο πάνω σχετικά με την απαιτούμενη πρόοδο όσον αφορά την αποτελεσματικότητα της νοσοκομειακής περίθαλψης, την οικονομική αποδοτικότητα, την κοινωνική δικαιοσύνη, την αποδοτικότητα κόστους και την παραγωγικότητα του συστήματος υγείας στην Ελλάδα.

Η ουσιαστική αναμόρφωση του συστήματος υγείας, ο έλεγχος των δαπανών και ο περιορισμός της σπατάλης ενδέχεται να απαιτήσουν χρόνο και να οδηγήσουν σε σύγκρουση με ομάδες συμφερόντων.

Υπάρχουν όμως τρεις άμεσες παρεμβάσεις που θα βοηθήσουν στην επίτευξη των στόχων της μεταρρύθμισης του συστήματος υγείας και οι οποίες πρέπει να προωθηθούν κατά απόλυτη προτεραιότητα:

- Η πλήρης μηχανοργάνωση του συστήματος υγείας και η ενεργοποίηση μηχανισμών ελέγ-

χου και παρακολούθησης του κόστους και της αποτελεσματικότητας των δαπανών.

- Η άμεση εφαρμογή ενός διπλογραφικού λογιστικού συστήματος σε δεδουλευμένη βάση, που αποτελεί προϋπόθεση για τη βελτίωση της διοίκησης και διαχείρισης των δημόσιων νοσοκομείων και την καλύτερη καταγραφή των δαπανών και των υποχρεώσεών τους.

- Η βελτίωση των στατιστικών δεδομένων, που είναι προαπαιτούμενο για να μετρηθεί

κατ' αρχάς και στη συνέχεια να αξιολογηθεί και να βελτιωθεί η αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα των δαπανών υγείας, και γενικότερα του συστήματος υγείας. Η βελτίωση των στατιστικών δεδομένων συνδέεται άμεσα με την καλύτερη συλλογή και την πληρέστερη και αντιπροσωπευτικότερη κάλυψη των στατιστικών πληροφοριών σε επίπεδο νοσοκομείων, κλινικών (π.χ. πληροφορίες ανά ασθενή και ανά ημέρα νοσηλείας, σταθμισμένες με τη βαρύτητα του περιστατικού) κ.λπ.

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ 5: ΧΡΗΣΙΜΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΠΟΚΡΑΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1996-2009 ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΙΚΕΣ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

I ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΠΟΚΡΑΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΩΝ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

Με τον όρο “αποκρατικοποίηση” χαρακτηρίζεται η διαδικασία πώλησης ενός μέρους από το συνολικό μετοχικό κεφάλαιο των δημόσιων επιχειρήσεων, προς ιδιώτες επενδυτές μέσω δημόσιας εγγραφής και η εισαγωγή των μετοχών των εν λόγω επιχειρήσεων προς διαπραγμάτευση στο χρηματιστήριο. Το Δημόσιο, ανάλογα με το διακρατούμενο ποσοστό του επί του μετοχικού κεφαλαίου των επιχειρήσεων, δύναται να διατηρεί το δικαίωμα διορισμού της διοίκησής τους.

Στην Ελλάδα, το πρόγραμμα αποκρατικοποιήσεων ξεκίνησε κατά βάση το 1996 με τον Οργανισμό Τηλεπικοινωνιών της Ελλάδος (ΟΤΕ) και εντατικοποιήθηκε στη συνέχεια για μια περίοδο δέκα περίπου ετών. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου πραγματοποιήθηκε η πώληση τεσσάρων επιχειρήσεων του Δημοσίου και αποκρατικοποιήθηκαν δεκαπέντε επιχειρήσεις (βλ. τον Πίνακα VII.5.A).

Οι επιχειρήσεις που πωλήθηκαν ήταν η Εμπορική Τράπεζα, η Ιονική Τράπεζα, η Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Αναπτύξεως και η Ολυμπιακή Αεροπορία.

Οι επιχειρήσεις που αποκρατικοποιήθηκαν είναι οι εξής:

1. Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών της Ελλάδος (ΟΤΕ)
2. Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο (ΤΤ)
3. Ελληνικά Ταχυδρομεία (ΕΛΤΑ)
4. Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος (ΑΤΕ)
5. Οργανισμός Προγνωστικών Αγώνων Ποδοσφαίρου (ΟΠΑΠ)
6. Ελληνικά Πετρέλαια (ΕΛΠΕ)
7. Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (ΕΤΕ)
8. Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ)
9. Οργανισμός Λιμένος Πειραιώς (ΟΛΠ)
10. Οργανισμός Λιμένος Θεσσαλονίκης (ΟΛΘ)
11. Ελληνικά Χρηματιστήρια Ανώνυμη Εταιρεία (ΕΧΑΕ)
12. Εταιρεία Ύδρευσης και Αποχέτευσης Θεσσαλονίκης (ΕΥΑΘ)
13. Εταιρεία Ύδρευσης και Αποχέτευσης Πρωτεύουσας (ΕΥΔΑΠ)
14. Εταιρεία Κινητής Τηλεφωνίας COSMOTE
15. Ελληνική Βιομηχανία Οχημάτων (ΕΛΒΟ)

Από το 2005, το σύνολο των επιχειρήσεων που αποκρατικοποιήθηκαν δεν περιλαμβάνεται πλέον στις δημόσιες επιχειρήσεις, καθώς οι μετοχές τους έχουν εισαχθεί στο Χρηματιστήριο Αθηνών. Σύμφωνα με το νόμο 3429/2005 (ΦΕΚ Α' 314/27.12.2005), είκοσι νέες δημόσιες επιχειρήσεις αντικατέστησαν δεκαεννέα παλαιότερες στον πίνακα των

Πίνακας VII.5.Α Αποκρατικοποιήσεις 1996-2009

Έτος	Δημόσιες επιχειρήσεις που αποκρατικοποιήθηκαν ανά έτος															
1996	ΟΤΕ	8%														
1997	ΟΤΕ	12%														
1998	ΟΤΕ	10%	ΕΛΠΕ	23%	ΕΧΑΕ	10%	ΕΤΕ									
1999	ΟΤΕ	14%					ΕΤΕ	ΙΟΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	5%	ΕΤΒΑ	30%	ΕΥΔΑΠ	30%			
2000	ΟΤΕ	3%	ΕΛΠΕ	9%						ΕΜΠ	7%	ΕΛΒΟ	43%	COSMOTE	15%	ΑΤΕ
2001	ΟΤΕ	10%												ΟΠΑΠ	5,43%	ΔΕΗ
2002	ΟΤΕ	8%												ΟΠΑΠ	18,9%	ΔΕΗ
2003			ΕΛΠΕ	16,65%	ΕΧΑΕ	33,3%	ΕΤΕ	11%		ΕΤΒΑ	57,8%			ΟΠΑΠ	25%	ΔΕΗ
2004			ΕΛΠΕ	8,20%			ΕΤΕ	7,46%						ΟΠΑΠ	25,50%	ΟΛΠ
2005	ΟΤΕ	10%												ΟΠΑΠ	16,44%	
2006										ΕΜΠ	11,01%			ΑΤΕ		ΕΛΤΑ
2007	ΟΤΕ	10,7%														ΤΤ
2008	ΟΤΕ	3%														ΤΤ
2009	ΟΤΕ	5%														ΟΛΥ- ΜΠΑΚΗ

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

δημόσιων επιχειρήσεων, ο οποίος περιλαμβάνεται στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του έτους 2007. Έκτοτε οι δημόσιες επιχειρήσεις αριθμούνται σε 49 στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2008 και σε 52 στις Εισηγητικές Εκθέσεις των Προϋπολογισμών τόσο του 2009 όσο και του 2010.⁶⁴ Τα οικονομικά μεγέθη των επιχειρήσεων που ιδιωτικοποιήθηκαν δημοσιεύονται στους ετήσιους ισολογισμούς τους. Μέχρι τώρα όλες οι επιχειρήσεις που έχουν αποκρατικοποιηθεί έχουν διανεμίει ετήσιο μέρισμα, δεδομένου ότι οι μετά την αποκρατικοποίηση χρήσεις τους ήταν κερδοφόρες.

Το σύνολο των ιδιωτικοποιήσεων απέφερε στα ταμεία του Δημοσίου έσοδα περί τα 18 δισεκ. ευρώ. Επισημαίνεται ότι για λόγους συνετής δημοσιονομικής διαχείρισης τα έσοδα από ιδιωτικοποιήσεις επιβάλλεται να διατίθενται για την άμεση μείωση του δημόσιου χρέους. Ωστόσο, από τα εν λόγω έσοδα μόνο περίπου το 41% διατέθηκε για την άμεση μείωση του δημόσιου χρέους, ενώ το υπόλοιπο κάλυψε άλλες ταμειακές ανάγκες του Δημοσίου.

Τα οικονομικά μεγέθη των δημόσιων επιχειρήσεων παρουσιάζονται κάθε χρόνο στην Εισηγητική Έκθεση του Κρατικού Προϋπολογισμού. Λεπτομερής ανάλυση των συγκεκριμένων οικονομικών μεγεθών των δημοσίων επιχειρήσεων γίνεται στην ετήσια Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος. Στην Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009 περιλαμβάνεται πίνακας⁶⁵ που περιγράφει τα αποτελέσματα των δημοσίων επιχειρήσεων και τη χρηματοδότησή τους. (Στις 13 Οκτωβρίου η Ειδική Γραμματεία Δημοσίων Επιχειρήσεων και Οργανισμών του Υπουργείου Οικονομικών δημοσιοποίησε αναλυτικά στοιχεία για τις 11 πιο ζημιογόνες ΔΕΚΟ, των οποίων οι συνολικές ζημιές έφθαναν το 1,7 δισεκ. ευρώ το 2009 και ο συνολικός καθαρός δανεισμός τα 12,0 δισεκ. ευρώ.)

Τα καταγραφόμενα ελλείμματα της τελευταίας πενταετίας κυμαίνονται κατ' έτος μεταξύ 0,9% και 1,0% του ΑΕΠ. Σε απόλυτο

μέγεθος τα καταγεγραμμένα ελλείμματα έχουν ως εξής:

- 2006: 1.857 εκατ. ευρώ
- 2007: 2.335 εκατ. ευρώ
- 2008: 2.065 εκατ. ευρώ
- 2009: 2.372 εκατ. ευρώ
- 2010: 2.130 εκατ. ευρώ (προϋπολογισθέν)

Τα μεγάλα ελλείμματα των δημοσίων επιχειρήσεων προκαλούνται κυρίως από τις εταιρίες αστικών συγκοινωνιών της πρωτεύουσας (ΟΑΣΑ, ΕΘΕΛ, ΗΣΑΠ και ΗΛΠΑΠ), από τον ΟΣΕ και τις θυγατρικές του (ΕΔΙΣΥ και ΤΡΑΙΝΟΣΕ), καθώς και από δύο αμυντικές βιομηχανίες, Ελληνικά Αμυντικά Συστήματα (ΕΑΣ) και Ελληνική Αεροπορική Βιομηχανία (ΕΑΒ). (Βλ. Πίνακα VII.5.B)

Στον Πίνακα VII.5.B παρουσιάζονται ορισμένα οικονομικά στοιχεία των εταιριών δημοσίων μεταφορών κατά τα τελευταία πέντε χρόνια. Από τον πίνακα προκύπτει ότι όλες οι εταιρίες έχουν προβλήματα τόσο στην πλευρά των εσόδων όσο και στην πλευρά του λειτουργικού κόστους καθ' όλη την πενταετία. Επισημαίνεται σχετικά ότι μόνο η μισθοδοσία του προσωπικού υπερβαίνει το σύνολο των εσόδων που επιτυγχάνει η κάθε εταιρία σε κάθε ένα από τα επισκοπούμενα έτη. Τα ελλείμματα διογκώνονται περαιτέρω μετά το συνυπολογισμό των λοιπών λειτουργικών δαπανών και των εξόδων εξυπηρέτησης των δανείων, καθιστώντας τη λειτουργία αυτών των επιχειρήσεων προβληματική. Ο Πίνακας VII.5.Γ παρουσιάζει το σύνολο των κρατικών επιχορηγήσεων την πενταετία 2005-2009.

Εξαιτίας αυτών των μεγάλων ελλειμμάτων, αυξάνονται αναλόγως και οι δανειακές ανάγκες των δημοσίων επιχειρήσεων, οι οποίες

⁶⁴ Εισηγητική Έκθεση του Κρατικού Προϋπολογισμού του 2010, Πίνακας 5.2, σελ. 126.

⁶⁵ Πίνακας VIII.7, σελ. 126.

Πίνακας VII.5.Β Οικονομικό αποτέλεσμα εταιριών δημόσιων μεταφορών

(εκατ. ευρώ)

Έτος	Εταιρία	Έσοδα	Δαπάνες προσωπικού	Καύσιμα	Αποσβέσεις	Τόκοι	Λοιπά	Οικονομικό αποτέλεσμα**
2005	ΟΣΕ	169,03	303,73	45,64	115,86	215,19	84,79	(596,18)
2006	ΟΣΕ	173,09	355,57	49,88	133,43	266,70	58,00	(690,49)
2007	ΟΣΕ	197,13	12,25	47,89	143,43	339,64	97,04	(443,12)
	ΤΡΑΙΝΟΣΕ	118,31	113,40	0,03	0,32	0,04	159,58	(155,06)
	ΕΛΔΣΥ	138,27	225,34	46,75	0,10	0,00	74,30	(208,22)
2008	ΟΣΕ	230,33	11,31	0,09	143,43	388,45	288,40	(601,35)
	ΤΡΑΙΝΟΣΕ	111,16	117,77	0,14	0,00	0,05	223,07	(229,87)
	ΕΛΔΣΥ	167,73	261,30	2,30	0,20	0,01	80,49	(176,57)
2009*	ΟΣΕ	177,66	10,50	1,00	143,00	416,00	114,99	(507,83)
	ΤΡΑΙΝΟΣΕ	119,64	120,78	0,03	0,82	0,04	211,50	(213,53)
	ΕΛΔΣΥ	162,40	258,60	3,00	0,21	0,01	69,97	(169,39)
2005	ΕΘΕΛ	188,56	232,40	37,66	23,19	50,17	22,72	(177,58)
2006	»	187,78	263,35	38,42	19,31	49,19	33,20	(215,69)
2007	»	194,73	280,99	46,27	17,51	44,60	45,24	(239,88)
2008	»	193,59	301,27	55,37	17,81	48,83	56,62	(286,31)
2009*	»	204,46	321,77	43,88	20,30	52,30	70,27	(304,06)
2005	ΗΛΙΑΠ	48,01	59,18	2,47	24,96	6,54	10,61	(55,75)
2006	»	43,52	58,38	3,05	17,72	7,92	12,20	(55,75)
2007	»	44,72	63,64	0,00	13,39	10,71	18,03	(61,05)
2008	»	49,74	65,96	0,00	12,46	12,09	21,39	(62,16)
2009*	»	49,16	72,50	0,00	13,00	15,75	18,87	(70,96)
2005	ΗΣΑΠ	82,20	78,57	1,61	26,71	17,69	28,46	(70,84)
2006	»	85,90	81,23	0,82	28,09	20,29	28,13	(72,66)
2007	»	91,40	88,40	0,78	26,66	21,63	26,46	(72,53)
2008	»	95,90	97,62	0,83	22,28	24,01	28,96	(77,80)
2009*	»	95,07	100,35	0,36	24,53	28,02	27,84	(86,03)
2005	ΟΑΣΑ	10,92	10,33	0,00	0,99	0,57	3,53	(4,50)
2006	»	12,35	11,03	0,00	1,26	1,06	4,39	(5,39)
2007	»	11,13	11,61	0,00	0,62	1,22	3,05	(5,37)
2008	»	11,02	12,68	0,00	1,78	1,41	2,91	(7,76)
2009*	»	13,28	13,88	0,00	1,74	2,28	5,26	(9,88)

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών.

* Προσωπικά στοιχεία.

** Τα ποσά εντός παρένθεσων υποδηλώνουν ξημία.

Πίνακας VII.5.Γ Κρατικές ενισχύσεις προς εταιρίες δημόσιων μεταφορών

(εκατ. ευρώ)

Έτος	ΟΣΕ	ΕΔΥΣΙ	ΤΡΑΙΝΟΣΕ	ΕΘΕΛ	ΗΣΑΠ	ΗΑΠΑΠ	ΟΑΣΑ
2005	-	-	-	70,81	19,31	24,13	-
2006	-	-	-	70,64	23,85	19,28	-
2007	-	-	-	72,48	23,85	19,46	-
2008	-	-	-	73,39	24,77	20,18	-
2009*	-	-	-	75,23	26,15	21,56	-

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών.

* Προσωρινά στοιχεία.

συνήθως καλύπτονται με δάνεια υπό την εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου. Εάν τα δάνεια αυτά δεν εξοφληθούν, οι εγγυήσεις καταπίπτουν. Στην παρούσα συγκυρία, η αδυναμία του Δημοσίου να προσφύγει για δανεισμό στις αγορές και η ανάγκη μείωσης του υπερβολικού δημόσιου χρέους είναι μεταξύ των λόγων που εξηγούν την απόφαση της κυβέρνησης να προχωρήσει σε άμεση αναδιάρθρωση του ΟΣΕ (το σχετικό νομοσχέδιο κατατέθηκε στη Βουλή στις 7 Οκτωβρίου) και εν συνεχεία των άλλων ελλειμματικών επιχειρήσεων. Επιπλέον, μετά την αναθεώρηση των δημοσιονομικών στοιχείων των τελευταίων ετών που αναμενόταν να ανακοινωθεί στις 22 Οκτωβρίου από την Eurostat, ορισμένες δημόσιες επιχειρήσεις (όπως ο ΟΣΕ, ο ΟΑΣΑ, τα ΕΑΣ) κρίθηκε ότι ανήκουν στον τομέα της γενικής κυβέρνησης, με αποτέλεσμα τόσο το έλλειμμα όσο και το χρέος τους να προσμετρούνται απευθείας στο έλλειμμα και το χρέος της γενικής κυβέρνησης, ενώ αντίθετα δεν επιβαρύνεται πλέον το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης από την κατάπτωση εγγυήσεων του Δημοσίου για τα δάνεια που είχαν συνάψει οι συγκεκριμένες επιχειρήσεις.

Γενικότερα, είναι προφανές ότι οι εξεταζόμενες εταιρίες πρέπει να αναδιοργανωθούν και να διοικούνται με μια διαφορετική φιλοσοφία, η οποία θα χαρακτηρίζεται από διαφάνεια και επαγγελματισμό και θα αποσκοπεί

στην πραγματοποίηση θετικών αποτελεσμάτων σύμφωνα με στόχους που θα καθορίζονται σε ετήσια βάση.

2 ΔΕΣΜΕΥΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΜΝΗΜΟΝΙΟΥ

Στο πλαίσιο του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής, η κυβέρνηση έχει δεσμευθεί να μειώσει περαιτέρω τη συμμετοχή του Δημοσίου σε δημόσιες επιχειρήσεις. Στις δεσμεύσεις περιλαμβάνονται:

- Δημοσίευση ισολογισμών ελεγμένων από ορκωτούς λογιστές, για τις δέκα επιχειρήσεις που εμφανίζουν τις μεγαλύτερες ζημιές.
- Κατάρτιση χρονοδιαγράμματος ενεργειών για τη βελτίωση των οικονομικών μεγεθών των πλέον ζημιολόγων επιχειρήσεων κυρίως του ΟΣΕ και των εταιριών αστικών μεταφορών της πρωτεύουσας.
- Βελτίωση του συστήματος διοίκησης των δημόσιων επιχειρήσεων.
- Περικοπή των κεφαλαιακών ενισχύσεων του Δημοσίου προς τις δημόσιες επιχειρήσεις κατά 800 εκατ. ευρώ τουλάχιστον στον προϋπολογισμό του 2012.
- Εφαρμογή προγράμματος αποκρατικοποιήσεων που θα αποφέρει τουλάχιστον 1 δισεκ.

ευρώ ετησίως την περίοδο 2011-2013. Αυτό το πρόγραμμα πρέπει να συνταχθεί μέχρι το τέλος Δεκεμβρίου του 2010.

3 ΟΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η κυβέρνηση στις 2 Ιουνίου 2010⁶⁶ ανακοίνωσε τις γενικές κατευθύνσεις για ένα ευρύ πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων. Αυτό θα περιλαμβάνει το σιδηροδρομικό δίκτυο, τις οδικές μεταφορές, τα αεροδρόμια, τα λιμάνια, άλλες

επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας, τον κλάδο των τυχερών παιγνίων (ΟΠΑΠ, καζίνο), καθώς και την ακίνητη περιουσία του Δημοσίου.

Τα μέσα που θα χρησιμοποιηθούν για τις αποκρατικοποιήσεις περιλαμβάνουν πώληση, συμβάσεις παραχώρησης, είσοδο στρατηγικού επενδυτή, μετοχοποίηση μέσω Χρηματιστηρίου ή δημιουργία εταιριών συμμετοχών.

⁶⁶ Κοινή συνέντευξη τύπου των συναρμόδιων υπουργών για τις αποκρατικοποιήσεις και τη διαχείριση της δημόσιας περιουσίας.

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ 6: Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ ΚΑΙ Η ΠΡΑΣΙΝΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

I Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ: Η ΠΡΟΣΦΑΤΗ ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

I.1 Τρέχουσες εξελίξεις της πολιτικής της ΕΕ για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σε ανακοίνωσή της μετά τη Διάσκεψη της Κοπεγχάγης το Δεκέμβριο του 2009, πρότεινε την άμεση εφαρμογή της συμφωνίας της Κοπεγχάγης, προβλέποντας μάλιστα άμεση χορήγηση χρηματοδοτικής βοήθειας 2,4 δισεκ. ευρώ κάθε χρόνο προς τις αναπτυσσόμενες χώρες κατά την περίοδο 2010-2012. Επίσης, έδωσε έμφαση στην προσπάθεια επίτευξης μιας νομικά δεσμευτικής παγκόσμιας συμφωνίας στη διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το κλίμα, που θα πραγματοποιηθεί στην Κανκούν του Μεξικού το Δεκέμβριο του 2010.⁶⁷ Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξετάζει το ενδεχόμενο υιοθέτησης ενός πανευρωπαϊκού ενεργειακού φόρου, ο οποίος θα μπορούσε να ενισχύσει την ανταγωνιστικότητα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ) και γενικότερα των πηγών ενέργειας με χαμηλές εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα, ενώ παράλληλα θα μπορούσε να συμβάλει στη μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων που προέκυψαν από την πρόσφατη οικονομική κρίση.⁶⁸

Στις 17 Ιουνίου 2010 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε, πρώτον, να αναλυθούν οι προτάσεις της Επιτροπής για μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου πέραν του 20%, συμπεριλαμβανομένων των επιπτώσεων για καθεμία από τις χώρες-μέλη, και δεύτερον, να παρουσιαστεί στη διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το κλίμα στην Κανκούν η πρόοδος των χωρών-μελών σχετικά με την εφαρμογή των δεσμεύσεών τους για το 2010. Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 14 Ιουλίου 2010 χαιρέτισε το γεγονός ότι η Επιτροπή Αντιμετώπισης της Κλιματικής Αλλαγής ψήφισε υπέρ της θέσπισης του Κανονισμού αναφορικά με τη δημοπρασία των δικαιωμάτων εκπομπών αερίων⁶⁹ υπό το Σύστημα Εμπορίας Εκπομπών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EU Emissions Trading System), τον οποίο πρότεινε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Στο συγκεκρι-

⁶⁷ Ανακοίνωση Ευρωπαϊκής Επιτροπής, COM(2010) 86 τελικό, 9.3.2010.

⁶⁸ Ειδικότερα, θα μπορούσε να επιβληθεί ένα ελάχιστο επίπεδο φόρου στις ενεργειακές πηγές, όπως στον άνθρακα, στα βιοκαύσιμα και στις ΑΠΕ. Για παράδειγμα, εξετάζεται ο φόρος άνθρακα να κυμαίνεται μεταξύ 4 και 30 ευρώ ανά τόνο διοξειδίου του άνθρακα. Ο σκοπός πάντως δεν είναι να αυξηθούν οι φόροι, αλλά να αναδιαρθρωθούν, προκειμένου οι καταναλωτές να μπορούν να μειώσουν το φόρο που θα πληρώνουν ακολουθώντας περισσότερο ενεργειακά αποδοτικά πρότυπα συμπεριφοράς (βλ. Reuters, Exclusive: EU debt crisis boosts chance of energy tax overhaul, 1.6.2010).

⁶⁹ Τα κράτη-μέλη εγχωρούν κάθε χρόνο στις εγκαταστάσεις που συμμετέχουν στο σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών την ποσότητα δικαιωμάτων που πρόκειται να καταναλωθούν δωρεάν για το ίδιο έτος. Ο τρόπος κατανομής των δικαιωμάτων εκπομπών ανά δραστηριότητα καθώς και οι κανόνες που διέπουν την κατανομή δικαιωμάτων κάθε κράτους-μέλους προσδιορίζονται στα εθνικά σχέδια κατανομής (βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2008, Απρίλιος 2009, Κεφάλαιο XI, σελ. 190 και 193). Από το 2013 και μετά, τα κράτη-μέλη θέτουν σε δημοπρασία όλα τα δικαιώματα τα οποία δεν κατανέμονται δωρεάν.

μένο Κανονισμό τίθενται οι κανόνες για τη δημοπρασία των δικαιωμάτων εκπομπών οι οποίοι θα αρχίσουν να εφαρμόζονται από το 2013.⁷⁰

Τέλος, ο γενικός γραμματέας του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) στις 19 Ιουλίου 2010 επικρότησε την πρόταση των υπουργών της Γαλλίας, Γερμανίας και του Ηνωμένου Βασιλείου να υιοθετήσουν στόχο μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου της τάξεως του 30%, σε σχέση με τα επίπεδα του 1990, μέχρι το 2020. Σύμφωνα με μελέτη του ΟΟΣΑ,⁷¹ το επιπλέον κόστος που θα προκύψει από την αναστομοποίηση του στόχου της ΕΕ για μείωση των εκπομπών αερίων σε 30%, από 20% που ισχύει σήμερα, εκτιμάται περίπου σε 0,3% του ΑΕΠ ετησίως μέχρι το 2020 (από 0,2% που ισχύει για τη μείωση των εκπομπών αερίων κατά 20%). Μεταξύ των επιλογών για την επίτευξη του στόχου του 30% συγκαταλέγονται ο περιορισμός του αριθμού των δημοπρατούμενων δικαιωμάτων στο Σύστημα Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών της ΕΕ, η θέσπιση ρυθμίσεων για την προώθηση υψηλότερης ενεργειακής απόδοσης, ο προσανατολισμός των χρηματοδοτικών πόρων της ΕΕ προς τις πράσινες επενδύσεις κ.ά. Η επίτευξη του ανωτέρω στόχου θα προσφέρει επιπλέον έσοδα, που μπορούν να συμβάλουν στη δημοσιονομική εξυγίανση και συνεπώς στη μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων που προέκυψαν ως επακόλουθο της πρόσφατης οικονομικής κρίσης.⁷²

1.2 Τρέχουσα πολιτική της ελληνικής κυβέρνησης για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής

Ο σχεδιασμός της ελληνικής κυβέρνησης για την επίτευξη του στόχου 20-20-20⁷³ περιλαμβάνει δύο σενάρια: (α) το σενάριο αναφοράς, το οποίο περιλαμβάνει δράσεις και πολιτικές που έχουν ήδη δρομολογηθεί πριν από το 2009, και (β) το σενάριο επίτευξης των στόχων, το οποίο περιλαμβάνει και πολιτικές που υιοθετήθηκαν πρόσφατα, όπως ο νόμος για την επιτάχυνση της ανάπτυξης των ΑΠΕ (ο Ν. 3851/2010 που ψηφίστηκε στα τέλη Μαΐου).⁷⁴

Τα αποτελέσματα του σεναρίου επίτευξης των στόχων δείχνουν ότι είναι δυνατή η επίτευξη του στόχου συμμετοχής των ΑΠΕ κατά 20% στη συνολική τελική κατανάλωση ενέργειας και κατά 40% στην ηλεκτροπαραγωγή. Μέχρι το 2020 αναμένεται να πραγματοποιηθούν επενδύσεις ύψους 16 δισεκ. ευρώ σε ΑΠΕ, που θα συνεπάγονται περισσότερα από 15.000 MW εγκατεστημένης ισχύος, από περίπου 4.500 MW το 2010. Πιο συγκεκριμένα, αναμένεται να εγκατασταθούν επιπλέον 6.000 MW αιολικά, 2.500 MW φωτοβολταϊκά και περίπου 250 MW μονάδες με χρήση βιομάζας.⁷⁵ Για την υλοποίηση του σχεδιασμού αυτού, κατατέθηκε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή η Έκθεση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την επίτευξη της συμβολής των ΑΠΕ στην τελική κατανάλωση ενέργειας σε ποσοστό 20% έως το 2020.⁷⁶

Στο πλαίσιο των προσπαθειών για ανάπτυξη των ΑΠΕ εντάσσεται και η προκαταρκτική χωροθέτηση των θαλάσσιων αιολικών πάρκων,⁷⁷ η οποία απαιτείται προκειμένου να προχωρήσει η διαδικασία αδειοδότησης. Μέσω αυτής της διαδικασίας καθορίζονται η ακριβής θέση των θαλάσσιων αιολικών πάρκων, η θαλάσσια έκταση που καταλαμβάνουν και η μέγιστη εγκατεστημένη ισχύς. Οι επιλεγμένες περιοχές αφορούν την πρώτη φάση ανάπτυξης θαλάσσιων αιολικών πάρκων

⁷⁰ Ειδικότερα, το 2013, αρχή της τρίτης περιόδου εμπορίας, η δημοπρασία θα αντικαταστήσει σταδιακά τη δωρεάν κατανομή δικαιωμάτων εκπομπών και θα αποτελέσει την κύρια μέθοδο κατανομής τους στους διάφορους κλάδους, εκτός από την αεροπλοΐα, για την οποία το 15% των δικαιωμάτων θα δημοπρατηθούν το 2012, ενώ αυτή η αναλογία θα διατηρηθεί και τα επόμενα χρόνια.

⁷¹ OECD, *Costs and Effectiveness of the Copenhagen Pledges: Assessing Global Greenhouse Gas Emissions Targets and Actions for 2020*, May 2010.

⁷² Ανακοίνωση Ευρωπαϊκής Επιτροπής, COM(2010) 265 τελικό, 26.5.2010.

⁷³ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, *Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2008*, Απρίλιος 2009, Κεφάλαιο XI, σελ. 189.

⁷⁴ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, *Νομισματική Πολιτική 2009-2010*, Μάρτιος 2010, Ειδικό θέμα 2.ΣΤ, σελ. 153.

⁷⁵ Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, δελτίο τύπου, 21.6.2010.

⁷⁶ Στην έκθεση περιλαμβάνονται εκτιμήσεις για την εξέλιξη του ενεργειακού τομέα και τη διεύθυνση των τεχνολογιών των ΑΠΕ έως το 2020, ενώ επίσης αναφέρονται μέτρα για τη μείωση της κατανάλωσης ενέργειας, την αξιοποίηση των ΑΠΕ και την ανάπτυξη των διοικητικών δομών που θα επιταχύνουν τη διεύθυνση αυτή. Με τον παραπάνω σχεδιασμό εκτιμάται ότι την επόμενη δεκαετία θα εξοικονομηθούν 1,3 δισεκ. ευρώ (βλ. Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, δελτίο τύπου, 21.7.2010).

⁷⁷ Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, δελτίο τύπου, 6.7.2010.

στην Ελλάδα, δηλαδή την περίοδο 2012-2017.⁷⁸ Στις δράσεις για εξοικονόμηση ενέργειας περιλαμβάνονται δύο ακόμη πρωτοβουλίες. Η πρώτη αφορά την πρόσκληση υποβολής προτάσεων για ενεργειακή αναβάθμιση των κτιρίων του δημόσιου τομέα με τη χρήση τεχνολογιών ΑΠΕ συνολικού προϋπολογισμού 40 εκατ. ευρώ.⁷⁹ Οι εν λόγω προτάσεις θα χρηματοδοτηθούν από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα “Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη” και αφορούν έργα που περιορίζουν τις ενεργειακές απαιτήσεις σε θέρμανση, ψύξη, φωτισμό κ.ά. Η δεύτερη πρωτοβουλία είναι η σύσταση του Ειδικού Ταμείου Χρηματοδότησης “Εξοικονομώ κατ’ οίκον”.⁸⁰ Το πρόγραμμα “Εξοικονομώ κατ’ οίκον” θα κινητοποιήσει κατά την περίοδο 2010-2012 επενδύσεις συνολικού ύψους 1 δισεκ. ευρώ. Η συνολική επένδυση θα προέρχεται τόσο από τους ίδιους πόρους του συγκεκριμένου Ταμείου όσο και από την κινητοποίηση πόρων του χρηματοπιστωτικού τομέα.⁸¹ Σχετικές είναι και οι διατάξεις του Ν. 3855/2010 για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης κατά την τελική χρήση, ο οποίος ψηφίστηκε τον Ιούνιο (σε εφαρμογή της Οδηγίας ΕΕ 2006/32).

Μια άλλη σημαντική δράση για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής είναι ο Ν. 3889 για το Πράσινο Ταμείο. Το Πράσινο Ταμείο προκύπτει από την ενοποίηση του Ειδικού Ταμείου Εφαρμογής Ρυθμιστικών και Πολεοδομικών Σχεδίων, του Ειδικού Φορέα Δασών και του Γαλάζιου Ταμείου. Με την ενοποίηση των ανωτέρω ταμείων επιτυγχάνεται η καταγραφή και ταξινόμηση των εσόδων που προέρχονται από την είσπραξη προστίμων για περιβαλλοντικές και άλλες παραβάσεις. Οι “πράσινοι πόροι” θα αξιοποιούνται για τη χρηματοδότηση δράσεων προστασίας του περιβάλλοντος που υλοποιούν τρίτοι φορείς. Η αξιοποίησή τους μπορεί να έχει τη μορφή επιχορηγήσεων, δανείων, κεφαλαιακής συμμετοχής ή άλλης κεφαλαιακής ενίσχυσης, ενώ οι δράσεις μπορεί να συγχρηματοδοτούνται από άλλους δημόσιους, ευρωπαϊκούς ή ιδιωτικούς πόρους.

Στο Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής (Ν. 3845/2010), καθώς

και στο Επικαιροποιημένο Μνημόνιο της 6ης Αυγούστου 2010, μεταξύ των δημοσιονομικών πολιτικών που καταγράφονται για την αύξηση των εσόδων αναφέρεται και η επιβολή πράσινων φόρων. Ειδικότερα, στα δημοσιονομικά μέτρα που περιλαμβάνει το Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής για το 2011 προβλέπονται έσοδα 300 εκατ. ευρώ (0,1% του ΑΕΠ) από τα “πράσινα τέλη”. Μεταξύ των διαρθρωτικών πολιτικών του Μνημονίου περιλαμβάνεται και η λήψη μέτρων για την κινητοποίηση επενδύσεων σχετικών με την πράσινη ανάπτυξη. Συγκεκριμένα, προβλέπεται η λήψη μέτρων για τη διευκόλυνση των άμεσων ξένων επενδύσεων σε καινοτομικούς και στρατηγικούς κλάδους δραστηριότητας, όπως οι “πράσινες” βιομηχανίες, μέσω της αναθεώρησης του επενδυτικού νόμου και της υιοθέτησης μέτρων που θα διευκολύνουν τις συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ). Επιπλέον, στην έκθεση προόδου για το πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής που υπέβαλε η ελληνική κυβέρνηση στην ΕΕ⁸² αναφέρεται ότι στο πλαίσιο της φορολογικής μεταρρύθμισης προβλέπονται φορολογικά κίνητρα για τη στήριξη δράσεων προστασίας του περιβάλλοντος. Τέλος, στα μέτρα που περιλαμβάνονται στο προσχέδιο του προϋπολογισμού για το 2011 αναφέρεται και η επιβολή “πράσινων

⁷⁸ Τα κριτήρια που εφαρμόστηκαν στη διαδικασία προκαταρκτικής χωροθέτησης των θαλάσσιων αιολικών πάρκων αποβλέπουν: (α) στον αποκλεισμό περιοχών όπου η ανάπτυξη θαλάσσιων πάρκων είναι ασύμβατη με άλλες χρήσεις, τηρουμένου του ορίου των 6 ναυτικών μιλίων, (β) στον αποκλεισμό περιοχών με βάθος μεγαλύτερο από 50 μέτρα, (γ) στην αποφυγή θέσεων με σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και (δ) στην ελαχιστοποίηση της οπτικής όχλησης από τις εγκαταστάσεις. Με βάση τα παραπάνω κριτήρια, οι κατάλληλες περιοχές που επιλέχθηκαν είναι οι ακόλουθες: Άη Στράτης, Αλεξανδρούπολη, Θάσος, Κάρπαθος, Κέρκυρα, Κρουονέρι, Κύμη, Λευκάδα, Λήμνος, Πεταλίοι, Σαμοθράκη, Φανάρι.

⁷⁹ Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, δελτίο τύπου, 19.7.2010.

⁸⁰ Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, δελτίο τύπου, 20.7.2010. Επίσης βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το 2009, Απρίλιος 2010, σελ.207.

⁸¹ Οι δημόσιοι πόροι του προγράμματος για το 2010 ανέρχονται σε 396 εκατ. ευρώ και θα προέρχονται από τα εξής Επιχειρησιακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ: (α) Ε.Π. Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα (200 εκατ. ευρώ), (β) Π.Ε.Π. Αττικής (100 εκατ. ευρώ), (γ) Π.Ε.Π. Μακεδονίας-Θράκης (Περιφέρεια Κεντρ. Μακεδονίας - 35 εκατ. ευρώ), (δ) Π.Ε.Π. Θεσσαλίας-Στ. Ελλάδας-Ηπείρου (25 εκατ. ευρώ), (ε) Π.Ε.Π. Μακεδονίας-Θράκης (Περιφέρεια Δ. Μακεδονίας - 15 εκατ. ευρώ), (στ) Π.Ε.Π. Κρήτης και Νήσων Αιγαίου (6 εκατ. ευρώ) και (ζ) Ε.Π. Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη (15 εκατ. ευρώ).

⁸² Hellenic Republic-Ministry of Finance, *The economic adjustment programme for Greece*, July 2010.

τελών σε εκπομπές ρύπων”, που αναμένεται να αποφέρει, όπως προαναφέρθηκε, έσοδα 300 εκατ. ευρώ το 2011.⁸³

2 ΠΡΑΣΙΝΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

2.1 Η αναγκαιότητα της πράσινης φορολογίας

Η παγκόσμια κλιματική αλλαγή είναι ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα σήμερα και για το λόγο αυτό έχουν προταθεί διάφορα εργαλεία και πολιτικές που μπορούν να συντελέσουν στη μείωση των αυξημένων εκπομπών, ιδίως του διοξειδίου του άνθρακα, οι οποίες προκαλούν το φαινόμενο του θερμοκηπίου. Μεταξύ των μέτρων που έχουν προταθεί είναι και η επιβολή περιβαλλοντικών ή πράσινων φόρων.⁸⁴ Ως πράσινοι φόροι ορίζονται οι φόροι επί προϊόντων ή υπηρεσιών που έχουν αποδεδειγμένη αρνητική επίδραση στο περιβάλλον. Οι περιβαλλοντικοί φόροι μπορούν να διακριθούν στις εξής γενικές κατηγορίες:

(α) Φόροι ενέργειας: περιλαμβάνουν τους φόρους επί ενεργειακών προϊόντων που χρησιμοποιούνται στις μεταφορές (π.χ. πετρέλαιο, βενζίνη) και σε λοιπές χρήσεις (π.χ. ορυκτά καύσιμα, φυσικό αέριο, άνθρακας, ηλεκτρισμός).

(β) Φόροι μεταφορών: πρόκειται για φόρους που επιβάλλονται στα μεταφορικά μέσα (π.χ. φόροι οχημάτων).

(γ) Φόροι ρύπανσης/πόρων: πρόκειται για φόρους που επιβάλλονται για ρυπογόνες δραστηριότητες (π.χ. φόροι εκπομπών αερίων, πρώτων υλών και αποβλήτων).⁸⁵

Με την επιβολή των συγκεκριμένων φόρων επιδιώκεται η ενσωμάτωση του περιβαλλοντικού και κοινωνικού κόστους στο κόστος παραγωγής, κυρίως της παραγωγής ενέργειας, και η τεχνητή επιβάρυνση της τιμής του παραγόμενου προϊόντος. Απώτερος σκοπός είναι η παροχή κινήτρων για εξοικονόμηση ενέργειας, η στροφή προς παραγωγή ενέργειας από καθαρότερες πηγές και η υιοθέτηση νέων

και καινοτομικών τεχνολογιών, ώστε τελικά να επιτευχθεί μείωση των εκπομπών και της ρύπανσης. Επίσης, με την επιβολή πράσινων φόρων καθίσταται δυνατό να μειωθεί η φορολογική επιβάρυνση της παραγωγής και της εργασίας, στο βαθμό που αυξάνεται η φορολόγηση τόσο της χρήσης φυσικών πόρων όσο και προϊόντων και δραστηριοτήτων καταστροφικών για το περιβάλλον. Με τον τρόπο αυτό, διευρύνεται η φορολογητέα βάση προς ένα νέο πεδίο. Επιπλέον, οι περιβαλλοντικοί φόροι είναι δίκαιοι, καθώς υλοποιούν την αρχή “ο ρυπαίνων πληρώνει”, σύμφωνα με την οποία ο ρυπαίνων επιβαρύνεται με το κόστος των μέτρων που απαιτούνται για να μη συντελεστεί περιβαλλοντική ζημία ή για να μην ξεπεράσει η ρύπανση κάποιο αποδεκτό όριο. Ωστόσο, προκειμένου να είναι αποτελεσματική μια πράσινη φορολογική πολιτική, θα πρέπει να έχει ορατά αποτελέσματα, να περιλαμβάνει απλά και αποδοτικά μέτρα και να συνδυάζεται με άλλα μέτρα και πολιτικές, όπως είναι η επιβολή κανονιστικών μέτρων για περιβαλλοντικές προδιαγραφές, πρωτοβουλίες και δεσμεύσεις υιοθέτησης αντιρροπικών τεχνολογιών, μέτρα για τη βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας, επενδύσεις σε νέες τεχνολογίες κ.ά.⁸⁶

2.2 Εξελίξεις στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Όλο και περισσότερες χώρες από τη δεκαετία του 1990 προχωρούν στην υιοθέτηση περιβαλλοντικών φορολογικών μεταρρυθμίσεων. Στην ΕΕ οι ιδέες για την πράσινη φορολογία είχαν διαφορετική απήχηση από χώρα σε χώρα. Μεταξύ άλλων, η Δανία, η Φιλανδία, η Γερμανία, η Ολλανδία, η Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο εισήγαγαν περιβαλλοντικές φορολογικές μεταρρυθμίσεις την τελευταία δεκαετία. Ειδικότερα, αύξησαν τους περιβαλλοντικούς φόρους και χρησιμοποίησαν τα επιπλέον έσοδα για να χρηματοδοτήσουν

⁸³ Προσχέδιο Κρατικού Προϋπολογισμού του 2011, Πίνακας 2.2, σελ. 25.

⁸⁴ Βλ. και OECD, *Taxation, Innovation and the Environment*, Οκτώβριος 2010.

⁸⁵ European Commission, *Taxation trends in the European Union*, 2010.

⁸⁶ ACCA's position papers, *Green Taxation in a Recession*, 2009.

περικοπές της φορολογίας εισοδήματος. Παράλληλα, προκειμένου να προστατεύσουν τους παραγωγούς από τις αρνητικές επιπτώσεις που θα είχε η αύξηση του κόστους παραγωγής (λόγω των περιβαλλοντικών φόρων) στην ανταγωνιστικότητα των προϊόντων τους, έλαβαν μέτρα όπως μείωση των φορολογικών συντελεστών ή υιοθέτηση μεθόδων αναχρηματοδότησης. Πρακτικές πράσινης φορολογίας ακολούθησαν επίσης μερικές από τις νέες χώρες-μέλη. Για παράδειγμα, η Σλοβενία εφάρμοσε έναν φόρο διοξειδίου του άνθρακα σε όλα τα ενεργειακά προϊόντα από το 1997. Στην Εσθονία τα έσοδα από τις αυξήσεις στους ειδικούς φόρους κατανάλωσης χρησιμοποιήθηκαν για να χρηματοδοτήσουν σημαντικές περικοπές στη φορολογία εισοδήματος. Η Τσεχία εισήγαγε το 2008 μια περιβαλλοντική φορολογική μεταρρύθμιση, με την οποία θα αυξήσει τους φορολογικούς συντελεστές στα περισσότερα ενεργειακά προϊόντα την περίοδο 2008-2012, ενώ τα επιπλέον φορολογικά έσοδα θα χρησιμοποιηθούν για την υποστήριξη της κυβερνητικής πολιτικής για την απασχόληση.

Παρ' όλο το ενδιαφέρον ωστόσο, τα έσοδα από τους περιβαλλοντικούς φόρους δεν αυξήθηκαν, αντιθέτως παρουσίασαν συνεχή πτωτική πορεία τα τελευταία χρόνια. Ειδικότερα, οι περιβαλλοντικοί φόροι για την ΕΕ-27 το 2008 ήταν κατά μέσο όρο 2,4% ως ποσοστό του ΑΕΠ και 6,1% ως ποσοστό των συνολικών φόρων, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά για το 2000 ήταν 2,7% και 6,8% (βλ. Πίνακα VII.6.A). Εξετάζοντας τους *πράσινους φόρους ως ποσοστό του ΑΕΠ* των χωρών-μελών της ΕΕ-27 το 2008, παρατηρούμε ότι για τις περισσότερες χώρες η ποσοστιαία συμμετοχή κυμαίνεται μεταξύ 2%-3%. Μόλις σε τέσσερις χώρες τα επίπεδα κυμαίνονται κάτω του 2%, ενώ σε άλλες τέσσερις είναι ίσα ή υψηλότερα του 3,5%. Ειδικότερα, το 2008 η Δανία αντιπροσωπεύει το υψηλότερο ποσοστό (5,7%), ακολουθούμενη από την Ολλανδία (3,9%), ενώ τα χαμηλότερα ποσοστά σημειώνονται στην Ισπανία (1,6%), τη Λιθουανία (1,7%), τη Ρουμανία (1,8%) και τη Λεττονία (1,9%).

Ωστόσο, όσον αφορά τη *συμμετοχή των πράσινων φόρων στη συνολική φορολογία* σε καθεμία από τις χώρες-μέλη, παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις, καθώς σε μερικές χώρες οι συγκεκριμένοι φόροι αυξήθηκαν (Βουλγαρία, Δανία, Εσθονία, Πολωνία), ενώ σε άλλες παρέμειναν σταθεροί ή μειώθηκαν (Γαλλία, Ελλάδα, Μάλτα, Ρουμανία, Σλοβενία). Το 2008 σε σύγκριση με το 2000, η μεγαλύτερη αύξηση σημειώθηκε στη Βουλγαρία, όπου το ποσοστό συμμετοχής των περιβαλλοντικών φόρων στους συνολικούς φόρους αυξήθηκε κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες φθάνοντας το 10,6%, ποσοστό αρκετά υψηλότερο από το μέσο ευρωπαϊκό όρο. Αντίστοιχα, η μεγαλύτερη μείωση σημειώθηκε στη Ρουμανία (5 εκατοστιαίες μονάδες σε 6,3%). Όσον αφορά τη συμμετοχή της πράσινης φορολογίας στη συνολική φορολογία, τις πρώτες θέσεις το 2008 κατέχουν η Δανία (12%), η Βουλγαρία (11%) και η Μάλτα (10%), ενώ στις τελευταίες θέσεις βρίσκονται το Βέλγιο και η Γαλλία (4% και 5% αντίστοιχα).

Όσον αφορά τους περιβαλλοντικούς φόρους ανά κατηγορία, οι φόροι ενέργειας αποτελούν τη σημαντικότερη κατηγορία (1,7% ως ποσοστό του ΑΕΠ και 4,4% ως ποσοστό των συνολικών φόρων το 2008 για την ΕΕ-27, έναντι 2,1% και 5,1% αντίστοιχα το 2000), με σημαντικότερη υποκατηγορία τους φόρους καυσίμων. Δεύτερη σημαντικότερη κατηγορία, με αρκετά μικρότερη συμμετοχή, είναι οι φόροι μεταφορών (0,6% ως ποσοστό του ΑΕΠ και 1,4% ως ποσοστό των συνολικών φόρων το 2008 για την ΕΕ-27), ενώ στην τελευταία θέση βρίσκονται οι φόροι ρύπανσης/πόρων (με αντίστοιχα ποσοστά 0,1% και 0,3%). Σημειώνεται ότι η συμμετοχή των δύο τελευταίων κατηγοριών παρέμεινε σταθερή κατά την εξεταζόμενη περίοδο (βλ. Πίνακα VII.6.B). Η υπερχρή των φόρων ενέργειας έναντι των υπόλοιπων κατηγοριών παρατηρείται στις περισσότερες χώρες-μέλη της ΕΕ-27 το 2008. Ωστόσο, σε μερικές χώρες η συμβολή των φόρων μεταφορών είναι εξίσου σημαντική. Για παράδειγμα, στην Ιρλανδία, την Κύπρο και τη Μάλτα οι συγκεκριμένοι φόροι αντι-

Πίνακας VII.6-Α Περιβαλλοντικοί φόροι στις χώρες-μέλη της ΕΕ-27

	Περιβαλλοντικοί φόροι ως ποσοστό % του ΔΕΠ							Περιβαλλοντικοί φόροι ως ποσοστό % των συνολικών φόρων						
	1995	2000	2005	2006	2007	2008		1995	2000	2005	2006	2007	2008	
Αυστρία	2,1	2,4	2,6	2,5	2,4	2,4		5,2	5,6	6,2	6,0	5,8	5,6	
Βέλγιο	2,2	2,3	2,3	2,2	2,1	2,0		5,1	5,0	5,2	4,9	4,8	4,4	
Βουλγαρία	μ.δ.	2,5	3,1	3,1	3,4	3,5		μ.δ.	7,5	9,0	9,3	10,0	10,6	
Γαλλία	2,8	2,5	2,3	2,3	2,2	2,1		6,5	5,6	5,3	5,2	5,0	4,9	
Γερμανία	2,3	2,4	2,5	2,4	2,2	2,2		5,8	5,7	6,3	6,1	5,7	5,7	
Δανία	4,5	5,3	6,0	6,2	5,9	5,7		9,3	10,7	11,8	12,4	12,0	11,9	
Ελλάδα	3,1	2,3	2,1	2,0	2,0	2,0		10,7	6,8	6,6	6,3	6,3	6,0	
Εσθονία	1,0	1,7	2,3	2,2	2,3	2,4		2,7	5,5	7,4	7,1	7,0	7,3	
Ηνωμένο Βασίλειο	2,9	3,0	2,5	2,4	2,5	2,4		8,3	8,1	6,9	6,5	6,7	6,5	
Ιρλανδία	3,1	2,9	2,5	2,5	2,5	2,4		9,2	9,1	8,2	7,7	7,8	8,3	
Ισπανία	2,2	2,2	1,9	1,9	1,8	1,6		6,7	6,5	5,4	5,1	4,9	4,9	
Ιταλία	3,5	3,1	2,7	2,7	2,6	2,4		8,8	7,4	6,7	6,4	6,0	5,7	
Κύπρος	2,9	2,7	3,5	3,3	3,4	3,1		10,7	8,9	9,2	9,0	8,2	8,0	
Λετονία	1,2	2,4	2,7	2,4	2,1	1,9		3,7	8,1	9,2	7,9	6,8	6,7	
Λιθουανία	1,9	2,4	2,3	1,8	1,8	1,7		8,0	8,1	8,1	6,1	6,0	5,5	
Λουξεμβούργο	3,0	2,8	2,9	2,6	2,5	2,5		8,0	7,1	7,8	7,3	7,1	7,0	
Μάλτα	3,2	3,7	3,3	3,4	3,8	3,5		11,9	13,1	9,8	10,0	10,9	10,2	
Ολλανδία	3,6	3,9	3,9	4,0	3,8	3,9		9,1	9,8	10,5	10,3	9,8	9,9	
Ουγγαρία	2,9	3,0	2,7	2,8	2,8	2,7		7,2	7,6	7,3	7,6	7,0	6,7	
Πολωνία	1,8	2,1	2,7	2,8	2,7	2,6		5,0	6,4	8,1	8,2	7,7	7,5	
Πορτογαλία	3,5	2,7	3,1	3,0	2,9	2,6		10,9	8,0	8,7	8,3	8,0	7,2	
Ρουμανία	1,9	3,4	2,0	1,9	2,1	1,8		6,4	11,4	7,2	6,8	7,1	6,3	
Σλοβακία	2,3	2,2	2,4	2,3	2,1	2,0		5,8	6,5	7,6	7,8	7,2	6,8	
Σλοβενία	4,2	2,9	3,2	3,0	3,0	3,0		10,8	7,9	8,3	7,9	8,0	8,1	
Σουηδία	2,8	2,8	2,9	2,8	2,7	2,7		5,8	5,4	5,8	5,6	5,5	5,8	
Τσεχία	2,9	2,6	2,7	2,6	2,5	2,5		8,0	7,6	7,3	7,0	6,7	6,8	
Φινλανδία	2,9	3,1	3,1	3,0	2,7	2,7		6,4	6,6	7,0	6,9	6,4	6,3	
ΕΕ-27¹	μ.δ.	2,7	2,6	2,5	2,5	2,4		μ.δ.	6,8	6,6	6,4	6,2	6,1	

Πηγή: European Commission, *Taxation trends in the European Union*, 2010.¹ Σταθμισμένοι μέσοι όροι.

μ.δ.: Μη διαθέσιμα στοιχεία.

Πίνακας VII.6.Β Περιβαλλοντικοί φόροι ανά κατηγορία σε ΕΕ-27¹ και Ελλάδα

	Περιβαλλοντικοί φόροι ως ποσοστό % του ΛΕΠ					Περιβαλλοντικοί φόροι ως ποσοστό % των συνολικών φόρων				
	2000	2005	2006	2007	2008	2000	2005	2006	2007	2008
ΕΕ-27										
Φόροι ενέργειας	2,1	1,9	1,9	1,8	1,7	5,1	4,9	4,7	4,5	4,4
– Φόροι καυσίμων για μεταφορές	μ.δ.	1,5	1,5	1,4	1,4	μ.δ.	3,9	3,7	3,6	3,6
Φόροι μεταφορών (χωρίς φόρους καυσίμων)	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	1,4	1,5	1,4	1,5	1,4
Φόροι ρύπανσης/πόρων	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3
Ελλάδα										
Φόροι ενέργειας	1,6	1,2	1,2	1,2	1,2	4,6	3,9	3,7	3,7	3,6
– Φόροι καυσίμων για μεταφορές	μ.δ.	1,1	1,1	1,1	1,1	μ.δ.	3,5	3,4	3,5	3,3
Φόροι μεταφορών (χωρίς φόρους καυσίμων)	0,8	0,9	0,8	0,8	0,8	2,2	2,7	2,6	2,6	2,4
Φόροι ρύπανσης/πόρων	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Πηγή: European Commission, *Taxation trends in the European Union*, 2010.

1. Σταθμισμένοι μέσοι όροι.
μ.δ.: Μη διαθέσιμα στοιχεία.

Πίνακας VII.6.Γ Περιβαλλοντικοί φόροι ανά κατηγορία στις χώρες-μέλη της ΕΕ-27 το 2008

	Ως ποσοστό % των περιβαλλοντικών φόρων			Ως ποσοστό % των συνολικών φόρων		
	Φόροι ενέργειας	Φόροι μεταφορών (χωρίς φόρους καυσίμων)	Φόροι ρύπανσης/πόρων	Φόροι ενέργειας	Φόροι μεταφορών (χωρίς φόρους καυσίμων)	Φόροι ρύπανσης/πόρων
Αυστρία	67,7	31,2	1,1	3,8	1,8	0,1
Βέλγιο	63,4	29,1	7,5	2,8	1,3	0,3
Βουλγαρία	86,7	9,4	3,9	9,2	1,0	0,4
Γαλλία	67,9	27,4	4,7	3,3	1,3	0,2
Γερμανία	82,4	15,9	1,7	4,7	0,9	0,1
Δανία	36,9	32,4	30,7	4,4	3,8	3,6
Ελλάδα	60,2	39,8	0,0	3,6	2,4	0,0
Εσθονία	83,7	1,8	14,5	6,1	0,1	1,1
Ηνωμένο Βασίλειο	74,1	22,2	3,7	4,8	1,4	0,2
Ιρλανδία	52,4	47,4	0,2	4,3	3,9	0,0
Ισπανία	80,0	19,1	1,0	3,9	0,9	0,0
Ιταλία	78,3	20,4	1,3	4,4	1,2	0,1
Κύπρος	50,1	49,9	0,0	4,0	4,0	0,0
Λεττονία	85,1	11,8	3,1	5,7	0,8	0,2
Λιθουανία	93,3	2,8	3,9	5,1	0,2	0,2
Λουξεμβούργο	93,2	6,8	0,0	6,6	0,5	0,0
Μάλτα	42,8	48,3	9,0	4,4	4,9	0,9
Ολλανδία	49,7	33,6	16,8	4,9	3,3	1,7
Ουγγαρία	72,6	21,5	5,9	4,9	1,4	0,4
Πολωνία	87,1	9,7	3,2	6,6	0,7	0,2
Πορτογαλία	72,8	27,2	0,0	5,2	2,0	0,0
Ρουμανία	79,2	20,3	0,6	5,0	1,3	0,0
Σλοβακία	89,9	7,9	2,3	6,1	0,5	0,2
Σλοβενία	78,7	15,8	5,5	6,4	1,3	0,4
Σουηδία	80,4	18,7	0,9	4,7	1,1	0,1
Τσεχία	92,7	6,4	0,9	6,3	0,4	0,1
Φινλανδία	64,8	33,2	2,0	4,1	2,1	0,1
ΕΕ-27	72,1	23,0	4,9	4,4	1,4	0,3

Πηγή: European Commission, *Taxation trends in the European Union*, 2010.

προσωπεύουν σχεδόν το 50% των συνολικών περιβαλλοντικών φόρων. Επίσης σημειώνεται ότι σε ελάχιστες χώρες (Δανία, Ολλανδία, Εσθονία) εισπράττονται σημαντικά φορολογικά έσοδα από τους φόρους ρύπανσης/πόρων (βλ. Πίνακα VII.6.Γ).

2.3 Πράσινη φορολογική πολιτική στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα η πράσινη φορολογική πολιτική δεν είναι στον ίδιο βαθμό ανεπτυγμένη όσο σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένοι φόροι που μπορούν να συμπεριλη-

φθούν στην κατηγορία των περιβαλλοντικών φόρων, με κυριότερο το φόρο στα καύσιμα, ενώ ακολουθούν τα τέλη κυκλοφορίας των οχημάτων, το τέλος για τις ΑΠΕ που εισπράττεται μέσω των λογαριασμών της ΔΕΗ, καθώς και το “πράσινο τέλος” που επιβάλλεται για την “τακτοποίηση” αυθαίρετων και κλειστών ημιυπαίθριων χώρων. Όσον αφορά την φορολογία καυσίμων, μέσα στο 2010 πραγματοποιήθηκαν τρεις αυξήσεις. Ειδικότερα, η πρώτη υλοποιήθηκε με την ψήφιση του Ν. 3828/2010 (με ισχύ από 9.2.2010), όπου ο Ειδικός Φόρος Κατανάλωσης στη βενζίνη και στο πετρέλαιο κίνησης αυξήθηκαν κατά 29,3% και 16,6%. Η δεύτερη αύξηση (Ν. 3833/2010, με ισχύ από 4.3.2010) αντιστοιχεί σε 15,1% περίπου για τη βενζίνη και 8,5% περίπου για το πετρέλαιο κίνησης, ενώ οι αντίστοιχες αυξήσεις βάσει του Ν. 3845/2010 (με ισχύ από 3.5.2010) ήταν 9,8% και 7,9%.

Σχετικά με τα περιβαλλοντικά τέλη στα οχήματα, με Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου⁸⁷ που υπεγράφη στις 5 Νοεμβρίου 2009 τροποποιήθηκαν τα περιβαλλοντικά τέλη βάσει κυβισμού και παλαιότητας, έτσι ώστε να επιβαρύνονται λιγότερο τα μικρότερου κυβισμού αυτοκίνητα και περισσότερο τα αυτοκίνητα μεγάλου κυβισμού, που είναι και πιο ενεργοβόρα. Επίσης, για την αντιμετώπιση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης από την οδική κυκλοφορία, αναπροσαρμόστηκαν τα τέλη κυκλοφορίας των οχημάτων με βάση την κατάταξή τους σε τέσσερις κλάσεις, ανάλογα με την περιβαλλοντική επιβάρυνση που προκαλεί ο κινητήρας τους.⁸⁸ Για τα τέλη του 2011, σύμφωνα με το άρθρο 17 του Ν. 3888/2010 υιοθετείται νέο πλαίσιο υπολογισμού των τελών κυκλοφορίας, βάσει του οποίου καταργούνται οι τέσσερις διαφορετικές κλάσεις ταξινόμησης, υιοθετείται το κριτήριο του κυβισμού και ενσωματώνεται χωριστός ειδικός φόρος μεγάλου κυβισμού. Το νέο σύστημα υπολογισμού των τελών κυκλοφορίας θα ισχύσει για όσα αυτοκίνητα ταξινομηθούν από 1η Νοεμβρίου του 2010. Επίσης, τα τέλη κυκλοφορίας όλων των επιβατικών ιδιωτικής χρήσης αυτοκινήτων, καθώς και των επιβατικών αυτοκινήτων δημόσιας χρήσης (ταξί) που θα ταξινομηθούν μετά την 1η Νοεμβρίου του 2010 θα υπολογίζονται

με βάση τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα του κάθε οχήματος (γραμμάρια διοξειδίου του άνθρακα ανά χιλιόμετρο). Η διάταξη αυτή ισχύει για όλα τα προαναφερόμενα οχήματα, ασχέτως της τεχνολογίας που αυτά ενσωματώνουν (βενζινοκίνητα, υβριδικά, πετρελαιοκίνητα, κ.λπ.), και εκτιμάται ότι θα έχει αποτέλεσμα τη στροφή των καταναλωτών σε πιο “καθαρές τεχνολογίες” οχήματα.

Επίσης, στο φορολογικό νόμο (Ν. 3842/2010) προβλέπονται φορολογικά κίνητρα για τη στήριξη δράσεων προστασίας του περιβάλλοντος. Ειδικότερα, προβλέπεται επιστροφή φόρου 10% σε επιλέξιμες δαπάνες για παρεμβάσεις εξοικονόμησης ενέργειας στα κτίρια, μετά από διεξαγωγή ενεργειακής επιθεώρησης.⁸⁹ Τέλος, με τον Ν. 3843/2010 (“Ταυτότητα κτιρίων, υπερβάσεις δόμησης και αλλαγές χρήσης, μητροπολιτικές αναπλάσεις και άλλες διατάξεις”), παρασχεθήκε η δυνατότητα “τακτοποίησης” αυθαίρετων και κλειστών ημιυπαίθριων χώρων με την επιβολή “πράσινου τέλους”. Το σχετικό πρόστιμο αποδίδεται στο Ειδικό Ταμείο Εφαρμογής Πολεοδομικών και Ρυθμιστικών Σχεδίων (στον ειδικό κωδικό που ονομάζεται “Ταμείο Περιβαλλοντικού Ισοζυγίου”) και διατίθεται, μεταξύ άλλων, για προγράμματα και δράσεις περιβαλλοντικής και πολεοδομικής αποκατάστασης.

⁸⁷ Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου, “Περιβαλλοντικά Τέλη, Κατάργηση Απόσυρσης Αυτοκινήτων, Κατάργηση Πράσινου Δακτυλίου”, ΦΕΚ 219/2009.

⁸⁸ Η κατάταξη των οχημάτων σε κλάσεις με βάση την περιβαλλοντική επιβάρυνση από τον κινητήρα τους είναι η ακόλουθη: Κλάση Α: οχήματα με χαμηλές ή μηδενικές εκπομπές, με ημερομηνία πρώτης κυκλοφορίας από 1.1.2005 (4,5 ευρώ), Κλάση Β: οχήματα με μέτριες εκπομπές, με ημερομηνία πρώτης κυκλοφορίας από 1.1.2000 (3 ευρώ), Κλάση Γ: οχήματα με υψηλές εκπομπές, με ημερομηνία πρώτης κυκλοφορίας από 1.1.1996 (2 ευρώ), και Κλάση Δ: οχήματα με πολύ υψηλές εκπομπές, με ημερομηνία πρώτης κυκλοφορίας από 1.1.1996 (1,0 ευρώ).

⁸⁹ Οι παρεμβάσεις αυτές αφορούν: (α) την αντικατάσταση του λέβητα πετρελαίου με νέα εγκατάσταση τηλεθέρμανσης ή συστήματος που κάνει χρήση ΑΠΕ, (β) την αλλαγή του κεντρικού κλιματισμού χρήσης καυσίμου από πετρέλαιο σε φυσικό αέριο, (γ) την αγορά και εγκατάσταση ηλιακών συλλεκτών, (δ) την αγορά και εγκατάσταση αποκεντρωμένων συστημάτων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας που βασίζονται σε ΑΠΕ (π.χ. φωτοβολταϊκά, μικρές ανεμογεννήτριες), (ε) τη θερμομόνωση σε υφιστάμενα κτίρια και (στ) τη δαπάνη για τη διενέργεια ενεργειακής επιθεώρησης από αρμόδιο επιθεωρητή. Επιπλέον, στο φορολογικό νόμο προβλέπεται ότι από το καθαρό φορολογητέο εισόδημα μεταποιητικής επιχείρησης αφαιρείται ποσό ίσο με το ήμισυ της δαπάνης που καταβλήθηκε, μέσα στην ίδια διαχειριστική περίοδο, για τη μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος.

ΜΕΤΡΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

14 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2010

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε να διατηρήσει αμετάβλητα το επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης, το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης και το επιτόκιο της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων, στο 1,00%, 1,75% και 0,25% αντιστοίχως.

18 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2010

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ, σε συμφωνία με την Εθνική Τράπεζα της Ελβετίας, αποφάσισε τη διακοπή των πράξεων παροχής ρευστότητας σε ελβετικά φράγκα από τις 31 Ιανουαρίου 2010.

27 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2010

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ, σε συμφωνία με την Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ, την Τράπεζα της Αγγλίας, την Τράπεζα της Ιαπωνίας και την Εθνική Τράπεζα της Ελβετίας, αποφάσισε τη διακοπή των πράξεων παροχής ρευστότητας σε δολάρια ΗΠΑ από τις 31 Ιανουαρίου 2010.

4 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2010

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε να διατηρήσει αμετάβλητα το επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης, το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης και το επιτόκιο της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων, στο 1,00%, 1,75% και 0,25% αντιστοίχως.

4 ΜΑΡΤΙΟΥ 2010

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε να διατηρήσει αμετάβλητα το επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης, το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης και το επιτόκιο της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων, στο 1,00%, 1,75% και 0,25% αντιστοίχως.

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε επιπλέον ότι οι πράξεις κύριας αναχρηματο-

δότησης, όπως επίσης και οι πράξεις με διάρκεια μία περίοδο τήρησης, θα εξακολουθήσουν να διενεργούνται μέσω δημοπρασιών με σταθερό επιτόκιο και χωρίς ποσοτικό περιορισμό όσο κρίνεται αναγκαίο, και τουλάχιστον μέχρι τις 12 Οκτωβρίου 2010. Προσδιορίστηκε επίσης η μέθοδος υπολογισμού του επιτοκίου στην τελευταία πράξη αναχρηματοδότησης εξαμήνης διάρκειας, στις 31 Μαρτίου: το επιτόκιο θα υπολογιστεί ως ο μέσος όρος του σταθερού επιτοκίου στις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης οι οποίες θα διεξαχθούν κατά τη διάρκεια της εν λόγω πράξης πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης. Επίσης αποφασίστηκε ότι από τις 28 Απριλίου ξαναρχίζουν οι κανονικές πράξεις τρίμηνης διάρκειας μέσω δημοπρασιών ανταγωνιστικού επιτοκίου. Το συνολικό ποσό της χορηγούμενης ρευστότητας θα καθορίζεται με τρόπο ώστε να εξασφαλίζονται ομαλές συνθήκες στις αγορές χρήματος.

Τέλος, αποφασίστηκε την 1η Ιουλίου 2010, να διεξαχθεί, μέσω δημοπρασίας σταθερού επιτοκίου (ίσου προς το επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης) χωρίς ποσοτικό περιορισμό στην άντληση της ρευστότητας από τα πιστωτικά ιδρύματα, μια πράξη εξομάλυνσης των βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευστότητας (fine-tuning operation) οι οποίες θα προκληθούν λόγω της λήξης, την ίδια ημέρα, της πρώτης πράξης πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης με ετήσια διάρκεια (η οποία είχε διεξαχθεί το 2009).

8 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2010

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε να διατηρήσει αμετάβλητα το επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης, το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης και το επιτόκιο της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων, στο 1,00%, 1,75% και 0,25% αντιστοίχως.

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε επίσης ότι η μείωση, από τον Οκτώβριο του 2008, της ελάχιστης πιστωτικής διαβάθμισης η οποία απαιτείται από ένα στοιχείο προκειμέ-

νου να γίνεται αποδεκτό ως εξασφάλιση από το Ευρωσύστημα από A- σε BBB-, με βάση την κλίμακα που χρησιμοποιείται από τους οίκους Fitch και Standard & Poor's ή ισοδύναμα Baa3 με βάση την κλίμακα που χρησιμοποιείται από τον οίκο Moody's, θα εξακολουθήσει να ισχύει και μετά το τέλος του 2010.

Επιπρόσθετα αποφασίστηκε ότι οι κατηγορίες χρεογράφων οι οποίες είχαν περιληφθεί στις αποδεκτές εξασφαλίσεις για πρώτη φορά τον Οκτώβριο του 2008, δηλ. (1) τα εμπορεύσιμα ομόλογα που έχουν εκδοθεί στη ζώνη του ευρώ αλλά είναι εκφρασμένα σε δολάρια ΗΠΑ, λίρες Αγγλίας και γιεν Ιαπωνίας, (2) τα πιστοποιητικά καταθέσεων και άλλα χρεόγραφα που έχουν εκδοθεί από πιστωτικά ιδρύματα και έχουν εισαχθεί σε αναγνωρισμένες από το Ευρωσύστημα μη οργανωμένες (non-regulated) αγορές και (3) εμπορεύσιμα χρεόγραφα μειωμένης εξασφάλισης (subordinated) τα οποία όμως καλύπτονται από επαρκείς εγγυήσεις, θα παύσουν να γίνονται αποδεκτές από το Ευρωσύστημα μετά το τέλος του 2010.

Τέλος, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ ανακοίνωσε ότι τον Ιούλιο του 2010 πρόκειται να προσδιοριστεί ειδική κλίμακα περικοπών αποτίμησης (haircuts) για τις εξασφαλίσεις με πιστωτική διαβάθμιση μεταξύ BBB+ και BBB-, εκτός των κρατικών ομολόγων. Για κρατικούς τίτλους ή χρεόγραφα που έχουν εκδοθεί από κεντρικές τράπεζες με πιστωτική διαβάθμιση μεταξύ BBB+ και BBB-, το ποσοστό περικοπής θα υπολογίζεται με πρόσθεση ποσοστού 5% στο ποσοστό περικοπής που προκύπτει από την ισχύουσα κλίμακα για αντίστοιχα στοιχεία με πιστωτική διαβάθμιση μεταξύ AAA και A-.

3 ΜΑΪΟΥ 2010

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε ότι η ελάχιστη πιστωτική διαβάθμιση (BBB-) δεν θα εφαρμόζεται στην περίπτωση που τα πιστωτικά ιδρύματα προσφέρουν ως εξασφαλίσεις εμπορεύσιμα χρεόγραφα τα οποία έχουν εκδοθεί από το Ελληνικό Δημόσιο ή εμπορεύσιμα χρεόγραφα τα οποία καλύπτο-

νται από εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου. Το Ευρωσύστημα θα χορηγεί χρηματοδότηση έναντι των εν λόγω τίτλων ανεξάρτητα από τις πιστωτικές διαβαθμίσεις τις οποίες τους αποδίδουν οι οίκοι πιστωτικής αξιολόγησης, δεδομένου ότι το πρόγραμμα οικονομικής και χρηματοπιστωτικής προσαρμογής της ελληνικής οικονομίας έχει αξιολογηθεί ως κατάλληλο από το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ και δεδομένης της αποφασιστικότητας της ελληνικής κυβέρνησης να εφαρμόσει το πρόγραμμα αυτό απαρέγκλιτα.

6 ΜΑΪΟΥ 2010

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε να διατηρήσει αμετάβλητα το επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης, το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης και το επιτόκιο της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων, στο 1,00%, 1,75% και 0,25% αντιστοίχως.

10 ΜΑΪΟΥ 2010

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ θέσπισε σε προσωρινή βάση το Πρόγραμμα για τις Αγορές Τίτλων, στο πλαίσιο του οποίου το Ευρωσύστημα θα πραγματοποιεί παρεμβάσεις στις αγορές ομολόγων με σκοπό την απόκτηση κρατικών τίτλων και ιδιωτικών χρεογράφων εκφρασμένων σε ευρώ. Στόχος του Προγράμματος είναι η εξασφάλιση επαρκούς βάθους και η ενίσχυση της ρευστότητας σε εκείνες τις αγορές τίτλων οι οποίες παρουσιάζουν δυσλειτουργίες λόγω των ανησυχιών για τη δημοσιονομική κατάσταση σε ορισμένα κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ. Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε επίσης να εξουδετερώνεται η αύξηση της συνολικής ρευστότητας του τραπεζικού συστήματος την οποία θα δημιουργεί η απόκτηση χρεογράφων εκ μέρους του Ευρωσυστήματος, μέσω άλλων έκτακτων πράξεων ανοικτής αγοράς, οι οποίες θα συντελούν σε ισόποση προς τις προηγηθείσες αγορές χρεογράφων απορρόφηση ρευστότητας, ώστε η κατεύθυνση της νομισματικής πολιτικής να παραμένει αμετάβλητη.

Προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι πρόσφατες εντάσεις στις χρηματοπιστωτικές αγορές, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ επίσης αποφάσισε:

α) Να διενεργήσει, στις 12 Μαΐου 2010, μία πράξη εξάμηνης διάρκειας για τη χορήγηση ρευστότητας χωρίς ποσοτικό περιορισμό με επιτόκιο που θα υπολογιστεί εκ των υστέρων ως ο μέσος όρος του σταθερού επιτοκίου στις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης οι οποίες θα πραγματοποιηθούν κατά την εξάμηνη περίοδο για την οποία θα χορηγηθεί ρευστότητα μέσω της πράξης πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης.

β) Οι πράξεις τρίμηνης διάρκειας στα τέλη των μηνών Μαΐου και Ιουνίου 2010 να διενεργηθούν μέσω δημοπρασιών σταθερού επιτοκίου χωρίς ποσοτικό περιορισμό στη χορήγηση χρηματοδότησης προς τα πιστωτικά ιδρύματα.

γ) Να ξαναρχίσουν να διεξάγονται τακτικές πράξεις ανοικτής αγοράς για τη χορήγηση χρηματοδότησης σε δολάρια ΗΠΑ από το Ευρωσύστημα στα πιστωτικά ιδρύματα στη ζώνη του ευρώ. Η χρηματοδότηση θα παρέχεται, για 7 ή 84 ημέρες, έναντι των εξασφαλίσεων που είναι αποδεκτές από το Ευρωσύστημα στις διάφορες πράξεις χορήγησης ευρώ, μέσω δημοπρασιών με σταθερό επιτόκιο και χωρίς ποσοτικό περιορισμό. Προκειμένου να καταστεί δυνατή η επανέναρξη αυτών των πράξεων, επανενεργοποιείται, σε συντονισμό με άλλες κεντρικές τράπεζες, η συμφωνία ανταλλαγής νομισμάτων με την Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ.

10 ΙΟΥΝΙΟΥ 2010

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε να διατηρήσει αμετάβλητα το επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης, το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης και το επιτόκιο της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων, στο 1,00%, 1,75% και 0,25% αντιστοίχως.

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ επίσης αποφάσισε οι πράξεις τρίμηνης διάρκειας στα τέλη των μηνών Ιουλίου, Αυγούστου και Σεπτεμβρίου 2010 να διενεργηθούν μέσω δημοπρασιών σταθερού επιτοκίου χωρίς ποσοτικό περιορισμό στη χορήγηση χρηματοδότησης προς τα πιστωτικά ιδρύματα.

8 ΙΟΥΛΙΟΥ 2010

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε να διατηρήσει αμετάβλητα το επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης, το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης και το επιτόκιο της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων, στο 1,00%, 1,75% και 0,25% αντιστοίχως.

28 ΙΟΥΛΙΟΥ 2010

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ προσδιόρισε ειδική κλίμακα περικοπών αποτίμησης για τις εξασφαλίσεις με πιστωτική διαβάθμιση μεταξύ BBB+ και BBB-, εκτός των κρατικών ομολόγων, η οποία θα ισχύσει από 1ης Ιανουαρίου 2011.

5 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 2010

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε να διατηρήσει αμετάβλητα το επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης, το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης και το επιτόκιο της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων, στο 1,00%, 1,75% και 0,25% αντιστοίχως.

2 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2010

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε να διατηρήσει αμετάβλητα το επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης, το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης και το επιτόκιο της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων, στο 1,00%, 1,75% και 0,25% αντιστοίχως.

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ επίσης αποφάσισε να χορηγηθεί ρευστότητα χωρίς ποσο-

τικό περιορισμό μέσω των πράξεων τρίμηνης διάρκειας οι οποίες θα πραγματοποιηθούν στα τέλη των μηνών Οκτωβρίου, Νοεμβρίου και Δεκεμβρίου 2010, με επιτόκιο το οποίο θα υπολογίζεται εκ των υστέρων ως ο μέσος όρος του σταθερού επιτοκίου στις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης οι οποίες θα διεξαχθούν κατά τη διάρκεια των τριμήνων πράξεων.

Επιπρόσθετα αποφασίστηκε οι πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης να εξακολουθήσουν να διεξάγονται μέσω της διαδικασίας των δημοπρασιών με σταθερό επιτόκιο και χωρίς ποσοτικό περιορισμό όσο κρίνεται αναγκαίο, και τουλάχιστον μέχρι τις 18 Ιανουαρίου 2011. Οι πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης με διάρκεια μια περίοδο τήρησης θα εξακολουθήσουν να διεξάγονται τουλάχιστον μέχρι το τέλος του 2010 μέσω της ίδιας διαδικασίας με τις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης (και με το ίδιο επιτόκιο).

Τέλος το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε να διεξαχθούν πράξεις εξομάλυνσης των βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευσ-

τότητας με διάρκεια 6 ημέρες στις 30 Σεπτεμβρίου και 11 Νοεμβρίου 2010 και με διάρκεια 13 ημέρες στις 23 Δεκεμβρίου 2010. Οι πράξεις αυτές θα διενεργηθούν μέσω δημοπρασιών σταθερού επιτοκίου (ίσου προς το επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης) και θα χορηγήσουν χρηματοδότηση στα πιστωτικά ιδρύματα χωρίς ποσοτικό περιορισμό με στόχο την εξομάλυνση της επίδρασης, στη συνολική ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος, από τις λήξεις των εξάμηνων πράξεων στις 30 Σεπτεμβρίου και 11 Νοεμβρίου 2010 όπως και των δωδεκάμηνων πράξεων πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης στις 30 Σεπτεμβρίου και 23 Δεκεμβρίου 2010.

7 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2010

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε να διατηρήσει αμετάβλητα το επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης, το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης και το επιτόκιο της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων, στο 1,00%, 1,75% και 0,25% αντιστοίχως.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΙΝΑΚΕΣ

1	Δείκτης τιμών καταναλωτή: γενικός και βασικές κατηγορίες	215
2	Εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή: γενικός και βασικές κατηγορίες	216-17
3	Δείκτης τιμών παραγωγού (ΔΤΠ) στη βιομηχανία για την εγχώρια αγορά: γενικός και βασικές κατηγορίες	218
4	Δείκτης τιμών παραγωγού (ΔΤΠ) στη βιομηχανία για την εξωτερική αγορά και δείκτης τιμών εισαγομένων στη βιομηχανία	219
5	Απασχολούμενοι ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας	220
6	Ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών	221
7	Νομισματικά μεγέθη της ζώνης του ευρώ	222
8	Η ελληνική συμβολή στα βασικά νομισματικά μεγέθη της ζώνης του ευρώ	223
9	Ελλάδα: ανάλυση καταθέσεων των εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών στα λοιπά NXI, κατά νόμισμα και κατά κατηγορία	224
10	Επιτόκια της αγοράς χρήματος	225
11	Αποδόσεις ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου	226
12	Χρηματοδότηση του εγχώριου ιδιωτικού τομέα κατά κλάδο δραστηριότητας από τα εγχώρια NXI	227
13	Ελλάδα: τραπεζικά επιτόκια νέων καταθέσεων σε ευρώ κατοίκων της ζώνης του ευρώ	228
14	Ελλάδα: τραπεζικά επιτόκια νέων δανείων σε ευρώ προς κατοίκους της ζώνης του ευρώ	229

Πίνακας Ι Δείκτης τιμών καταναλωτή: γενικός και βασικές κατηγορίες

Περίοδος	ΔΤΚ (Γενικός)		Αγαθά		Υπηρεσίες		ΔΤΚ χωρίς νωπά οπωροκηπευτικά και καύσιμα		ΔΤΚ χωρίς είδη διατροφής και καύσιμα	
	Δείκτης (2005=100)	Εκατοστιαία μεταβολή έναντι προηγούμενου έτους	Δείκτης (2005=100)	Εκατοστιαία μεταβολή έναντι προηγούμενου έτους	Δείκτης (2005=100)	Εκατοστιαία μεταβολή έναντι προηγούμενου έτους	Δείκτης (2005=100)	Εκατοστιαία μεταβολή έναντι προηγούμενου έτους	Δείκτης (2005=100)	Εκατοστιαία μεταβολή έναντι προηγούμενου έτους
2006	103,2	3,2	103,4	3,4	103,0	3,0	102,7	2,7	102,5	2,5
2007	106,2	2,9	105,9	2,5	106,5	3,5	105,7	2,9	105,5	3,0
2008	110,6	4,2	110,5	4,3	110,7	3,9	109,3	3,4	108,6	3,0
2009	111,9	1,2	109,9	-0,5	114,7	3,6	111,9	2,4	111,5	2,6
2009 I	110,5	1,5	108,4	-0,5	113,5	4,3	110,7	3,2	110,0	3,3
II	112,1	0,7	110,7	-1,5	114,1	3,7	112,0	2,3	111,6	2,5
III	111,5	0,7	109,0	-1,2	114,9	3,3	111,4	2,1	110,9	2,3
IV	113,6	2,0	111,7	1,0	116,3	3,2	113,4	2,0	113,3	2,4
2010 I	113,9	3,0	111,4	2,8	117,3	3,3	112,6	1,7	112,3	2,1
II	117,9	5,2	117,5	6,2	118,5	3,8	115,7	3,3	115,9	3,8
III	117,7	5,5	116,3	6,7	119,5	4,0	115,5	3,7	115,5	4,1
2008 Ιαν.	108,6	3,9	108,4	4,3	108,8	3,4	107,2	2,6	106,5	2,0
Φεβρ.	107,7	4,4	107,1	5,3	108,6	3,3	106,1	3,0	105,1	2,4
Μάρτ.	110,2	4,4	111,2	5,3	108,9	3,2	108,6	3,1	107,9	2,5
Απρ.	110,9	4,4	111,9	5,4	109,5	3,2	109,0	3,2	108,3	2,6
Μάιος	111,7	4,9	112,7	5,6	110,3	3,9	109,7	3,8	109,1	3,1
Ιούν.	111,6	4,9	112,3	5,7	110,5	3,9	109,8	3,6	109,2	3,1
Ιούλ.	110,7	4,9	110,5	5,4	111,0	4,1	109,0	3,7	108,3	3,2
Αύγ.	109,7	4,7	108,6	5,2	111,1	4,0	108,1	3,6	107,2	3,2
Σεπτ.	111,8	4,6	111,9	4,8	111,7	4,4	110,4	3,7	109,9	3,4
Οκτ.	111,8	3,9	111,6	3,5	112,0	4,4	110,8	3,5	110,3	3,4
Νοέμ.	111,5	2,9	110,8	1,7	112,4	4,5	111,1	3,5	110,6	3,5
Δεκ.	111,0	2,0	109,2	0,0	113,4	4,6	111,6	3,4	111,2	3,5
2009 Ιαν.	110,5	1,8	108,1	-0,3	113,7	4,5	110,8	3,3	110,1	3,4
Φεβρ.	109,4	1,6	106,6	-0,4	113,3	4,3	109,5	3,2	108,5	3,3
Μάρτ.	111,6	1,3	110,3	-0,8	113,5	4,2	111,9	3,1	111,4	3,2
Απρ.	112,0	1,0	110,5	-1,3	114,0	4,2	111,9	2,7	111,5	2,9
Μάιος	112,2	0,5	110,8	-1,6	114,1	3,5	112,0	2,1	111,7	2,4
Ιούν.	112,2	0,5	110,7	-1,5	114,2	3,3	112,0	2,1	111,7	2,3
Ιούλ.	111,3	0,6	109,0	-1,3	114,5	3,1	111,2	2,0	110,7	2,2
Αύγ.	110,5	0,8	107,4	-1,1	114,8	3,3	110,4	2,1	109,7	2,3
Σεπτ.	112,6	0,7	110,5	-1,2	115,4	3,3	112,7	2,1	112,4	2,3
Οκτ.	113,2	1,2	111,2	-0,4	115,8	3,4	113,0	2,0	112,8	2,3
Νοέμ.	113,7	2,0	112,0	1,1	116,1	3,2	113,4	2,0	113,3	2,4
Δεκ.	113,9	2,6	111,7	2,3	117,0	3,1	113,9	2,0	113,8	2,4
2010 Ιαν.	113,1	2,4	110,2	2,0	117,0	2,9	112,6	1,6	112,2	1,9
Φεβρ.	112,5	2,8	109,2	2,4	117,0	3,3	111,2	1,5	110,6	1,9
Μάρτ.	116,0	3,9	114,7	4,0	117,8	3,8	114,2	2,0	114,2	2,5
Απρ.	117,4	4,8	116,7	5,7	118,3	3,7	115,2	2,9	115,2	3,4
Μάιος	118,3	5,4	118,2	6,6	118,5	3,8	116,0	3,6	116,2	4,1
Ιούν.	118,0	5,2	117,6	6,2	118,6	3,9	116,0	3,6	116,2	4,1
Ιούλ.	117,4	5,5	116,1	6,4	119,4	4,3	115,4	3,8	115,5	4,3
Αύγ.	116,6	5,5	114,6	6,7	119,5	4,0	114,4	3,6	114,2	4,1
Σεπτ.	118,9	5,6	118,3	7,0	119,7	3,6	116,8	3,6	117,0	4,0

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΛ. ΣΤΑΤ.

Πίνακας 2 Εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή: γενικός και βασικές κατηγορίες

Περίοδος	ΕνΔΤΚ (Γενικός)		Μη επεξεργασμένα είδη διατροφής		Επεξεργασμένα είδη διατροφής		Βιομηχανικά αγαθά πλην ενέργειας	
	Δείκτης (2005=100)	Εκατοστιαία μεταβολή έναντι προη- γούμενου έτους	Δείκτης (2005=100)	Εκατοστιαία μεταβολή έναντι προη- γούμενου έτους	Δείκτης (2005=100)	Εκατοστιαία μεταβολή έναντι προη- γούμενου έτους	Δείκτης (2005=100)	Εκατοστιαία μεταβολή έναντι προη- γούμενου έτους
2006	103,3	3,3	101,9	1,9	105,2	5,2	101,6	1,6
2007	106,4	3,0	104,2	2,2	109,1	3,7	103,8	2,2
2008	110,9	4,2	108,3	4,0	114,6	5,0	105,9	2,0
2009	112,4	1,3	112,5	3,9	116,5	1,6	106,7	0,8
2009 I	110,9	1,8	114,6	5,8	115,8	2,0	105,4	2,1
II	112,6	0,8	115,3	5,9	117,0	1,6	107,8	0,3
III	111,9	0,8	109,8	4,9	116,5	1,5	104,7	0,3
IV	114,1	2,0	110,5	-0,8	116,8	1,5	109,1	0,4
2010 I	114,3	3,0	112,7	-1,7	116,9	1,0	105,0	-0,3
II	118,4	5,1	113,3	-1,8	122,9	5,0	110,4	2,4
III	118,2	5,6	112,0	2,0	124,6	6,9	107,6	2,8
2008 Ιαν.	108,9	3,9	108,8	3,8	112,7	4,5	103,3	0,3
Φεβρ.	107,8	4,5	108,2	4,8	113,6	5,7	99,6	1,6
Μάρτ.	110,3	4,4	108,0	3,7	114,3	6,0	106,8	1,9
Απρ.	111,2	4,4	111,0	5,2	114,9	6,1	107,0	2,2
Μάιος	112,0	4,9	109,7	4,5	115,6	6,7	107,6	2,3
Ιούν.	111,9	4,9	105,8	3,7	115,0	6,1	107,7	2,2
Ιούλ.	111,1	4,9	103,8	2,4	115,0	6,1	104,6	2,2
Αύγ.	109,8	4,8	104,3	1,3	114,8	5,8	100,8	2,5
Σεπτ.	112,2	4,7	106,0	1,2	114,8	5,1	107,7	2,2
Οκτ.	112,2	4,0	109,8	3,9	114,9	3,7	108,5	2,2
Νοέμ.	112,0	3,0	112,8	7,5	115,1	2,6	108,6	2,3
Δεκ.	111,6	2,2	111,7	5,6	114,9	2,3	108,7	2,2
2009 Ιαν.	111,0	2,0	114,6	5,4	115,2	2,2	105,5	2,1
Φεβρ.	109,8	1,8	114,1	5,5	115,7	1,8	101,9	2,3
Μάρτ.	112,0	1,5	114,9	6,4	116,5	1,9	108,9	2,0
Απρ.	112,5	1,1	116,1	4,6	117,1	1,9	107,7	0,7
Μάιος	112,8	0,7	116,7	6,4	117,2	1,4	107,8	0,2
Ιούν.	112,7	0,7	113,0	6,8	116,8	1,5	107,8	0,2
Ιούλ.	111,8	0,7	110,9	6,9	116,7	1,5	104,9	0,2
Αύγ.	110,9	1,0	108,3	3,9	116,5	1,5	101,3	0,5
Σεπτ.	113,0	0,7	110,2	3,9	116,4	1,4	107,9	0,2
Οκτ.	113,6	1,2	110,4	0,5	116,6	1,4	108,4	0,0
Νοέμ.	114,3	2,1	111,3	-1,3	116,9	1,5	109,4	0,7
Δεκ.	114,5	2,6	110,0	-1,5	116,8	1,6	109,4	0,7
2010 Ιαν.	113,6	2,3	110,9	-3,2	117,0	1,6	105,2	-0,3
Φεβρ.	112,9	2,9	113,1	-0,9	117,0	1,1	100,9	-1,0
Μάρτ.	116,4	3,9	114,0	-0,8	116,7	0,2	109,0	0,2
Απρ.	117,8	4,7	115,1	-0,9	120,3	2,7	109,9	2,0
Μάιος	118,7	5,3	113,9	-2,4	124,0	5,8	110,7	2,7
Ιούν.	118,5	5,2	110,8	-2,0	124,5	6,6	110,7	2,6
Ιούλ.	118,0	5,5	110,0	-0,7	124,8	7,0	107,6	2,6
Αύγ.	117,2	5,6	112,2	3,6	124,7	7,0	104,0	2,6
Σεπτ.	119,4	5,7	113,7	3,1	124,3	6,8	111,3	3,1

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΛ. ΣΤΑΤ.

Πίνακας 2 Εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή: γενικός και βασικές κατηγορίες (συνέχεια)

		Ενέργεια		Υπηρεσίες		ΕνΔΤΚ χωρίς μη επεξεργασμένα είδη διατροφής και ενέργεια	
		Δείκτης (2005=100)	Εκατοστιαία μεταβολή έναντι προηγούμενου έτους	Δείκτης (2005=100)	Εκατοστιαία μεταβολή έναντι προηγούμενου έτους	Δείκτης (2005=100)	Εκατοστιαία μεταβολή έναντι προηγούμενου έτους
Περίοδος							
2006		109,4	9,4	103,1	3,1	102,9	2,9
2007		111,8	2,1	106,9	3,7	106,2	3,2
2008		127,2	13,8	111,0	3,8	109,8	3,4
2009		111,8	-12,1	114,6	3,2	112,2	2,2
2009	I	103,1	-17,8	113,4	4,1	111,1	3,1
	II	109,4	-18,2	114,1	3,3	112,5	2,0
	III	115,3	-15,1	114,7	2,8	111,6	1,7
	IV	119,2	4,7	116,0	2,8	113,8	1,8
2010	I	130,9	27,0	116,8	3,0	112,8	1,5
	II	148,5	35,8	117,8	3,2	116,1	3,2
	III	150,2	30,2	118,8	3,6	115,9	3,9
2008	Ιαν.	123,1	21,4	109,1	3,3	107,7	2,5
	Φεβρ.	124,8	21,6	108,7	3,2	106,4	3,1
	Μάρτ.	128,2	20,7	109,0	3,0	109,1	3,1
	Απρ.	130,1	17,9	109,9	3,0	109,7	3,2
	Μάιος	134,3	18,7	110,7	3,9	110,4	3,8
	Ιούν.	137,0	20,9	111,0	4,0	110,5	3,7
	Ιούλ.	138,0	22,2	111,3	3,9	109,6	3,7
	Αύγ.	135,2	21,1	111,4	3,9	108,4	3,8
	Σέπτ.	134,3	19,9	112,0	4,4	111,0	3,8
	Οκτ.	124,9	9,2	112,3	4,4	111,4	3,6
	Νοέμ.	114,0	-6,5	112,6	4,4	111,6	3,4
	Δεκ.	102,7	-15,6	113,8	4,5	112,2	3,4
2009	Ιαν.	102,6	-16,7	113,9	4,4	111,2	3,3
	Φεβρ.	103,5	-17,0	113,1	4,1	109,7	3,1
	Μάρτ.	103,2	-19,5	113,3	3,9	112,3	3,0
	Απρ.	106,9	-17,8	114,1	3,8	112,4	2,5
	Μάιος	109,0	-18,8	114,2	3,2	112,5	1,9
	Ιούν.	112,3	-18,0	114,2	2,8	112,5	1,8
	Ιούλ.	114,3	-17,2	114,4	2,7	111,5	1,7
	Αύγ.	116,8	-13,6	114,6	2,9	110,4	1,9
	Σέπτ.	114,9	-14,4	115,1	2,7	112,9	1,7
	Οκτ.	118,5	-5,1	115,4	2,8	113,2	1,7
	Νοέμ.	120,3	5,5	115,8	2,9	113,8	2,0
	Δεκ.	118,9	15,7	116,8	2,6	114,3	1,8
2010	Ιαν.	123,0	20,0	116,7	2,5	112,8	1,4
	Φεβρ.	129,3	24,9	116,6	3,0	111,3	1,4
	Μάρτ.	140,3	36,0	117,2	3,5	114,3	1,8
	Απρ.	145,7	36,3	117,8	3,3	115,5	2,7
	Μάιος	150,4	38,0	117,7	3,1	116,3	3,4
	Ιούν.	149,5	33,1	117,9	3,2	116,5	3,6
	Ιούλ.	150,6	31,8	118,7	3,8	115,9	3,9
	Αύγ.	150,1	28,5	118,8	3,6	114,6	3,9
	Σέπτ.	150,0	30,5	118,9	3,3	117,1	3,8

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΛ. ΣΤΑΤ.

Πίνακας 3 Δείκτης τιμών παραγωγού (ΔΤΠ) στη βιομηχανία για την εγχώρια αγορά: γενικός και βασικές κατηγορίες

Περίοδος	ΔΤΠ - εγχώρια αγορά (Γενικός)		Ενέργεια (σύνολο)		Καύσιμα		Γενικός χωρίς τιμές ενέργειας			
	Δείκτης (2005=100)	Εκατοστιαία μεταβολή έναντι προη- γούμενου έτους	Δείκτης (2005=100)	Εκατοστιαία μεταβολή έναντι προη- γούμενου έτους	Δείκτης (2005=100)	Εκατοστιαία μεταβολή έναντι προη- γούμενου έτους	Δείκτης (2005=100)	Εκατοστιαία μεταβολή έναντι προη- γούμενου έτους		
2006	107,3	7,3	108,6	8,6	113,9	13,9	106,5	6,5		
2007	111,7	4,1	115,4	6,3	117,0	2,7	109,4	2,7		
2008	123,0	10,0	135,2	17,1	145,8	24,7	116,4	6,4		
2009	115,8	-5,8	115,0	-15,0	104,2	-28,6	116,3	-0,1		
2009	I	113,4	-5,2	109,1	-15,6	87,3	-38,0	115,7	1,1	
	II	114,7	-8,8	112,9	-21,0	102,3	-39,3	115,7	-0,7	
	III	116,9	-9,1	117,3	-21,0	111,1	-34,3	116,7	-1,0	
	IV	118,4	0,4	120,6	0,4	116,1	10,5	117,2	0,4	
2010	I	120,7	6,4	127,5	16,9	128,0	46,6	117,0	1,1	
	II	123,3	7,5	135,2	19,7	142,5	39,3	117,0	1,1	
2008	Ιαν.	118,0	11,0	127,2	22,2	136,0	47,7	113,1	5,9	
	Φεβρ.	119,6	11,7	128,8	21,3	140,1	43,3	114,6	7,3	
	Μάρτ.	121,1	11,9	131,6	20,9	146,2	40,1	115,5	7,5	
	Απρ.	122,8	11,3	135,9	20,4	153,4	36,5	115,8	6,6	
	Μάιος	126,2	13,8	144,3	26,3	171,3	46,8	116,4	7,0	
	Ιούν.	128,3	15,5	148,9	29,4	180,9	52,9	117,3	7,9	
	Ιούλ.	130,5	16,7	154,1	32,6	182,1	51,4	117,8	7,9	
	Αύγ.	128,3	14,3	147,4	26,9	166,8	42,9	118,0	7,5	
	Σεπτ.	126,9	11,8	143,8	22,0	158,1	30,2	117,8	6,3	
	Οκτ.	122,7	6,7	132,2	9,8	129,8	2,7	117,5	5,2	
	Νοέμ.	117,5	0,5	119,5	-5,2	103,3	-26,6	116,5	3,8	
	Δεκ.	113,6	-3,2	108,7	-14,4	82,0	-40,0	116,2	3,5	
	2009	Ιαν.	114,0	-3,4	110,1	-13,4	88,4	-35,0	116,1	2,6
		Φεβρ.	113,3	-5,3	108,9	-15,4	87,1	-37,9	115,6	0,8
		Μάρτ.	112,9	-6,8	108,2	-17,8	86,5	-40,9	115,3	-0,1
		Απρ.	113,2	-7,9	108,8	-19,9	93,3	-39,2	115,5	-0,3
		Μάιος	114,3	-9,4	111,9	-22,5	100,4	-41,4	115,7	-0,6
		Ιούν.	116,7	-9,1	118,1	-20,6	113,3	-37,4	115,9	-1,2
		Ιούλ.	116,0	-11,1	115,6	-25,0	107,4	-41,0	116,2	-1,3
		Αύγ.	117,8	-8,1	120,2	-18,5	117,2	-29,7	116,6	-1,2
Σεπτ.		116,9	-7,9	116,2	-19,2	108,6	-31,4	117,3	-0,5	
Οκτ.		118,0	-3,8	119,6	-9,6	114,0	-12,2	117,1	-0,4	
Νοέμ.		118,4	0,8	121,0	1,3	117,2	13,5	117,1	0,5	
Δεκ.		118,7	4,5	121,2	11,4	116,9	42,6	117,4	1,0	
2010		Ιαν.	120,0	5,2	125,8	14,2	124,5	40,9	116,8	0,6
		Φεβρ.	120,2	6,2	126,2	15,9	125,3	43,9	117,0	1,2
		Μάρτ.	121,8	7,9	130,6	20,7	134,2	55,2	117,1	1,5
		Απρ.	123,5	9,1	135,1	24,1	142,6	52,7	117,2	1,5
		Μάιος	122,7	7,3	133,8	19,6	140,0	39,4	116,8	1,0
		Ιούν.	123,8	6,1	136,7	15,7	145,1	28,0	116,8	0,8
		Ιούλ.	122,3	5,5	132,2	14,4	135,9	26,5	117,0	0,7
		Αύγ.	122,6	4,0	132,3	10,1	136,5	16,4	117,3	0,7

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 4 Δείκτης τιμών παραγωγού (ΔΤΠ) στη βιομηχανία για την εξωτερική αγορά και δείκτης τιμών εισαγομένων στη βιομηχανία

Περίοδος		ΔΤΠ - εξωτερική αγορά				Δείκτης τιμών εισαγομένων		Δείκτης τιμών εισαγομένων χωρίς τιμές ενέργειας	
		Γενικός		Γενικός χωρίς τιμές ενέργειας					
		Δείκτης (2005=100)	Εκατοστιαία μεταβολή έναντι προηγούμενου έτους	Δείκτης (2005=100)	Εκατοστιαία μεταβολή έναντι προηγούμενου έτους	Δείκτης (2005=100)	Εκατοστιαία μεταβολή έναντι προηγούμενου έτους	Δείκτης (2005=100)	Εκατοστιαία μεταβολή έναντι προηγούμενου έτους
2006		104,8	4,8	103,0	3,0	104,2	4,2	102,7	2,7
2007		108,0	3,0	105,6	2,5	106,9	2,6	105,8	3,0
2008		114,9	6,4	108,9	3,2	114,5	7,1	108,4	2,5
2009		108,0	-6,0	109,4	0,5	112,5	-1,8	108,9	0,5
2009	I	104,4	-7,8	108,4	0,4	108,8	-2,4	108,7	1,4
	II	107,0	-9,5	108,7	-0,1	111,7	-4,4	108,7	0,5
	III	109,5	-8,2	109,9	0,2	114,2	-3,7	108,9	-0,2
	IV	111,0	2,0	110,7	1,5	115,4	3,7	109,1	0,1
2010	I	114,2	9,4	112,3	3,6	117,8	8,3	109,6	0,8
	II	117,9	10,2	113,5	4,5	120,7	8,0	110,2	1,4
2008	Ιαν.	112,1	8,6	107,3	3,3	110,6	8,6	106,9	2,4
	Φεβρ.	113,2	8,4	108,2	3,8	111,6	8,3	107,4	2,7
	Μάρτ.	114,4	8,5	108,6	3,6	112,2	7,6	107,6	2,4
	Απρ.	115,4	7,6	108,5	2,9	114,0	8,0	107,8	2,3
	Μάιος	118,4	10,3	108,7	3,3	116,9	10,1	108,1	2,3
	Ιούν.	120,9	12,2	109,3	3,7	119,6	12,2	108,6	2,4
	Ιουλ.	121,1	11,6	109,5	3,6	121,0	12,4	108,8	2,5
	Αύγ.	118,7	10,0	109,5	3,6	118,6	10,6	109,1	2,8
	Σεπτ.	117,8	7,9	110,1	3,6	116,0	7,2	109,5	3,0
	Οκτ.	113,3	2,6	109,7	2,8	114,0	3,8	109,5	2,8
	Νοέμ.	108,9	-3,0	109,2	2,5	111,2	-0,5	108,8	2,2
	Δεκ.	104,3	-6,9	108,4	1,5	108,7	-2,0	108,6	1,9
2009	Ιαν.	105,0	-6,3	108,6	1,2	108,8	-1,7	108,7	1,7
	Φεβρ.	104,5	-7,7	108,6	0,4	108,8	-2,5	108,8	1,3
	Μάρτ.	103,8	-9,2	108,0	-0,5	108,7	-3,1	108,7	1,1
	Απρ.	105,0	-9,0	108,1	-0,4	109,7	-3,7	108,5	0,7
	Μάιος	106,6	-10,0	108,7	0,0	111,6	-4,5	108,7	0,6
	Ιούν.	109,4	-9,5	109,3	0,0	113,9	-4,8	108,9	0,3
	Ιουλ.	108,2	-10,7	109,2	-0,2	113,3	-6,4	108,9	0,1
	Αύγ.	110,7	-6,8	110,0	0,4	115,2	-2,9	109,0	-0,1
	Σεπτ.	109,6	-7,0	110,5	0,4	114,0	-1,7	109,0	-0,5
	Οκτ.	110,6	-2,4	110,7	0,9	115,0	0,9	109,1	-0,3
	Νοέμ.	111,1	2,0	110,5	1,2	115,7	4,0	109,1	0,2
	Δεκ.	111,3	6,6	111,0	2,4	115,5	6,3	109,1	0,5
2010	Ιαν.	113,1	7,8	111,8	2,9	116,9	7,4	109,3	0,6
	Φεβρ.	113,6	8,7	112,1	3,2	117,4	7,9	109,6	0,8
	Μάρτ.	115,9	11,6	112,9	4,6	119,1	9,6	109,9	1,1
	Απρ.	117,9	12,3	113,3	4,8	120,9	10,1	110,0	1,4
	Μάιος	117,5	10,2	113,5	4,5	120,3	7,8	110,1	1,3
	Ιούν.	118,2	8,1	113,8	4,1	121,0	6,2	110,4	1,4
	Ιουλ.	117,2	8,4	113,6	4,0	120,1	6,0	110,3	1,3
	Αύγ.	117,8	6,4	114,2	3,9	120,6	4,6	110,5	1,4

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 5 Απασχολούμενοι ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας

(χιλιάδες άτομα)

	β' τρίμηνο 2010	
	Σύνολο απασχολούμενων	Μισθωτοί με μισθό ή ημερομίσθιο
Σύνολο	4.427,0	2.853,9
Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	551,7	53,9
Ορυχεία και λατομεία	13,4	12,2
Μεταποίηση	483,1	355,9
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού	27,6	26,9
Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης	32,3	31,6
Κατασκευές	330,0	214,1
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών	801,1	448,9
Μεταφορά και αποθήκευση	204,8	143,9
Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης	302,2	179,4
Ενημέρωση και επικοινωνία	87,6	79,6
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	115,1	103,7
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	6,5	1,2
Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	215,2	90,3
Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	74,1	58,6
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	374,4	374,4
Εκπαίδευση	331,1	303,3
Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας	247,8	209,9
Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	49,0	32,8
Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	87,1	45,4
Δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών	91,3	86,4
Δραστηριότητες ετερόδκιων οργανισμών και φορέων	1,5	1,5

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.

Πίνακας 6 Ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών

(εκατ. ευρώ)

	Ιανουάριος-Αύγουστος			Αύγουστος		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
I ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝΓΩΝ (I.A+I.B+I.Γ+I.Δ)	-21.830,0	-16.149,5	-15.808,0	-414,8	-466,9	-259,1
I.A ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ (I.A.1- I.A.2)	-30.056,1	-20.596,0	-19.990,2	-3.198,7	-2.277,8	-2.029,5
Ισοζύγιο καυσίμων	-8.308,0	-5.131,0	-6.191,3	-1.127,8	-820,0	-724,0
Εμπορικό ισοζύγιο χωρίς καύσιμα	-21.748,1	-15.464,9	-13.798,9	-2.070,9	-1.457,8	-1.305,6
Ισοζύγιο πλοίων	-3.362,2	-2.441,7	-2.503,7	-388,3	-199,9	-227,0
Εμπορικό ισοζύγιο χωρίς καύσιμα και πλοία	-18.385,9	-13.023,2	-11.295,1	-1.682,6	-1.257,9	-1.078,6
I.A.1 Εξαγωγές αγαθών	13.200,8	10.013,8	10.694,1	1.806,3	1.236,3	1.358,1
Καύσιμα	2.825,3	1.978,4	2.994,1	454,8	304,2	410,0
Πλοία (εισπράξεις)	1.318,7	556,8	491,4	219,2	32,3	45,2
Λοιπά αγαθά	9.056,8	7.478,6	7.208,6	1.132,3	899,8	902,9
I.A.2 Εισαγωγές αγαθών	43.256,9	30.609,7	30.684,3	5.005,0	3.514,1	3.387,7
Καύσιμα	11.133,3	7.109,5	9.185,5	1.582,6	1.124,2	1.134,0
Πλοία (πληρωμές)	4.680,9	2.998,5	2.995,1	607,5	232,2	272,2
Λοιπά αγαθά	27.442,7	20.501,8	18.503,7	2.814,9	2.157,7	1.981,5
I.B ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.B.1- I.B.2)	12.744,8	9.166,2	9.433,8	3.403,2	2.499,8	2.540,9
I.B.1 Εισπράξεις	23.937,6	18.553,9	19.615,7	4.756,3	3.647,3	3.751,9
Ταξιδιωτικό	8.695,9	7.603,0	7.049,4	2.764,5	2.362,6	2.214,7
Μεταφορές	13.192,8	9.065,3	10.441,6	1.761,5	1.079,3	1.278,6
Λοιπές υπηρεσίες	2.048,9	1.885,6	2.124,7	230,3	205,3	258,6
I.B.2 Πληρωμές	11.192,8	9.387,7	10.181,8	1.353,1	1.147,5	1.211,0
Ταξιδιωτικό	1.752,3	1.646,0	1.501,8	256,6	286,0	213,3
Μεταφορές	6.291,7	4.594,7	5.492,0	769,2	534,9	665,4
Λοιπές υπηρεσίες	3.148,8	3.147,0	3.188,1	327,4	326,5	332,3
I.Γ ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (I.Γ.1- I.Γ.2)	-7.103,5	-6.225,0	-6.172,9	-769,5	-645,4	-634,4
I.Γ.1 Εισπράξεις	3.650,9	3.016,0	2.556,4	447,1	306,3	303,4
Αμοιβές, μισθοί	237,7	204,2	134,3	24,3	21,7	16,0
Τόκοι, μερίσματα, κέρδη	3.413,2	2.811,9	2.422,1	422,8	284,7	287,4
I.Γ.2 Πληρωμές	10.754,4	9.241,0	8.729,3	1.216,6	951,8	937,9
Αμοιβές, μισθοί	233,6	267,1	251,5	33,5	30,2	30,6
Τόκοι, μερίσματα, κέρδη	10.520,8	8.973,9	8.477,8	1.183,1	921,6	907,3
I.Δ ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ (I.Δ.1- I.Δ.2)	2.584,8	1.505,2	921,2	150,3	-43,5	-136,1
I.Δ.1 Εισπράξεις	5.137,2	4.272,5	3.855,5	443,0	310,4	228,3
Γενική κυβέρνηση (κυρίως εισπράξεις από ΕΕ)	3.639,5	2.962,4	2.857,7	271,7	187,9	125,6
Λοιποί τομείς (μεταναστευτικά εμβάσματα κ.λπ.)	1.497,7	1.310,1	997,7	171,2	122,5	102,8
I.Δ.2 Πληρωμές	2.552,5	2.767,3	2.934,2	292,7	353,9	364,4
Γενική κυβέρνηση (κυρίως πληρωμές προς ΕΕ)	1.620,4	1.821,7	1.905,6	125,2	197,0	215,4
Λοιποί τομείς	932,1	945,6	1.028,6	167,5	157,0	149,0
II ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ (II.1- II.2)	2.972,8	1.534,2	787,4	387,4	278,0	-13,2
II.1 Εισπράξεις	3.370,1	1.739,5	970,4	410,1	303,2	11,7
Γενική κυβέρνηση (κυρίως εισπράξεις από ΕΕ)	3.171,2	1.602,0	885,5	400,7	290,8	2,6
Λοιποί τομείς	198,8	137,5	84,8	9,4	12,5	9,2
II.2 Πληρωμές	397,2	205,4	183,0	22,8	25,2	24,9
Γενική κυβέρνηση (κυρίως πληρωμές προς ΕΕ)	183,2	8,9	12,8	2,0	1,0	0,7
Λοιποί τομείς	214,1	196,5	170,1	20,7	24,3	24,2
III ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝΓΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ (I+II)	-18.857,1	-14.615,3	-15.020,6	-27,4	-189,0	-272,3
IV ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΧΡΗΜ/ΚΩΝ ΣΥΝΓΩΝ (IV.A+IV.B+IV.Γ+IV.Δ)	19.158,9	15.493,0	16.442,6	487,3	-70,1	836,2
IV.A ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ¹	1.002,4	1.187,9	488,7	-365,8	-5,7	-189,8
Κατοίκων στο εξωτερικό	-1.747,8	-651,7	-652,7	-548,6	-52,0	-142,3
Μη κατοίκων στην Ελλάδα	2.750,2	1.839,7	1.141,4	182,7	46,3	-47,5
IV.B ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ¹	12.593,1	21.085,0	-18.077,9	4.204,2	-2.654,5	-11.880,2
Απαιτήσεις	-5.731,2	-8.708,9	9.637,3	1.985,0	-6.161,8	387,1
Υποχρεώσεις	18.324,2	29.794,0	-27.715,2	2.219,1	3.507,3	-12.267,2
IV.Γ ΛΟΙΠΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ¹	5.482,5	-6.758,0	33.930,8	-3.350,0	2.598,0	12.902,2
Απαιτήσεις	-19.486,8	-13.271,2	-4.253,8	-3.935,0	2.472,9	11.767,7
Υποχρεώσεις	24.969,3	6.513,2	38.184,6	585,0	125,2	1.134,5
(Δάνεια γενικής κυβέρνησης)	-427,3	-1.859,5	18.521,3	-28,0	-30,3	-329,6
IV.Δ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ²	81,0	-22,0	101,0	-1,0	-8,0	4,0
V ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΤΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	-301,8	-877,6	-1.422,1	-459,9	259,1	-563,9
ΥΨΟΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ³				2.411,0	3.348,0	4.624,0

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

1 (+) καθαρή εισροή, (-) καθαρή εκροή.

2 (+) μείωση, (-) αύξηση.

3 Από την έναρξη της Ελλάδος στη ζώνη του ευρώ τον Ιανουάριο του 2001, τα συναλλαγματικά διαθέσιμα, σύμφωνα με τον ορισμό της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, περιλαμβάνουν μόνο το νομισματικό χρυσό, τη "συναλλαγματική θέση" στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, τα "ειδικά τραπεζικά δικαιώματα" και τις απαιτήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος σε ξένο νόμισμα έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ. Αντίθετα, δεν περιλαμβάνουν τις απαιτήσεις σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ, τις απαιτήσεις σε συνάλλαγμα και σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών της ζώνης του ευρώ και τη συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στο κεφάλαιο και στα συναλλαγματικά διαθέσιμα της ΕΚΤ.

Πίνακας 7 Νομισματικά μεγέθη της ζώνης του ευρώ^{1,2}

(υπόλοιπα σε δισεκ. ευρώ, εποχικώς διορθωμένα)

Τέλος περιόδου	Νόμισμα σε κυκλοφορία	Καταθέσεις μίας ημέρας	M1	Καταθέσεις με συμφωνημένη διάρκεια έως 2 ετών	Καταθέσεις υπό προειδοποίηση έως 3 μηνών	M2 (6)=(3)+(4)+(5)	Συμφωνίες επαναγοράς	Μερίδια αμοιβαίων κεφαλαίων της αγοράς χρημάτων	Χρεόγραφα διάρκειας έως 2 ετών	M3 ³ (10)=(6)+(7)+(8)+(9)
	(1)	(2)	(3)=(1)+(2)	(4)	(5)		(7)	(8)	(9)	
2005	521,0	2.901,9	3.422,8	1.122,3	1.544,1	6.089,2	236,2	635,5	124,2	7.085,0
2006	578,5	3.108,7	3.687,2	1.411,1	1.554,5	6.652,8	265,6	636,2	195,6	7.750,3
2007	625,7	3.206,2	3.831,9	1.973,6	1.541,5	7.347,0	304,6	685,8	311,7	8.649,1
2008	710,4	3.270,2	3.980,6	2.472,2	1.568,6	8.021,4	350,2	755,2	266,1	9.392,9
2009	755,1	3.737,2	4.492,3	1.890,6	1.805,4	8.188,3	340,2	673,8	131,9	9.334,2
2008 Ιαν.	629,1	3.220,5	3.849,7	2.053,3	1.539,4	7.442,4	309,0	743,7	292,2	8.787,4
Φεβρ.	633,6	3.210,0	3.843,6	2.119,1	1.536,6	7.499,3	313,5	748,1	270,8	8.831,7
Μάρτ.	636,7	3.216,6	3.853,4	2.147,3	1.539,6	7.540,3	314,3	740,4	276,1	8.871,1
Απρ.	642,8	3.201,3	3.844,1	2.239,2	1.540,0	7.623,3	324,4	740,8	267,2	8.955,6
Μάιος	644,7	3.215,7	3.860,4	2.274,0	1.535,9	7.670,3	320,3	739,8	283,4	9.013,8
Ιούν.	649,5	3.203,3	3.852,8	2.305,8	1.537,2	7.695,8	329,3	733,5	280,3	9.039,0
Ιουλ.	650,9	3.180,6	3.831,4	2.391,7	1.532,9	7.756,1	342,5	731,8	284,8	9.115,2
Αύγ.	654,7	3.186,4	3.841,0	2.430,2	1.532,8	7.804,1	341,3	746,5	276,0	9.167,9
Σεπτ.	662,3	3.223,2	3.885,5	2.452,7	1.531,8	7.870,0	339,2	736,8	285,4	9.231,4
Οκτ.	699,9	3.283,8	3.983,7	2.495,0	1.535,5	8.014,2	350,0	735,8	275,2	9.375,3
Νοέμ.	704,5	3.253,6	3.958,1	2.523,7	1.543,6	8.025,4	333,5	745,8	273,5	9.378,2
Δεκ.	710,4	3.270,2	3.980,6	2.472,2	1.568,6	8.021,4	350,2	755,2	266,1	9.392,9
2009 Ιαν.	716,4	3.375,1	4.091,5	2.389,8	1.600,7	8.082,0	324,7	767,4	216,2	9.390,3
Φεβρ.	721,4	3.409,4	4.130,8	2.353,9	1.623,4	8.108,1	327,7	778,0	214,3	9.428,2
Μάρτ.	726,1	3.411,2	4.137,3	2.317,0	1.642,4	8.096,7	338,6	777,6	193,8	9.406,7
Απρ.	728,9	3.470,0	4.198,9	2.294,2	1.665,5	8.158,6	334,9	770,4	204,7	9.468,6
Μάιος	730,4	3.471,6	4.202,0	2.250,9	1.681,2	8.134,1	325,9	754,9	197,6	9.412,5
Ιούν.	734,2	3.515,2	4.249,4	2.202,4	1.698,0	8.149,8	344,1	742,7	181,2	9.417,9
Ιουλ.	733,9	3.586,2	4.320,2	2.138,9	1.721,9	8.180,9	330,7	746,9	170,4	9.428,9
Αύγ.	742,3	3.635,2	4.377,5	2.089,7	1.742,2	8.209,4	312,4	748,1	155,8	9.425,8
Σεπτ.	746,4	3.654,5	4.400,9	2.031,6	1.760,1	8.192,6	327,7	746,8	147,8	9.415,0
Οκτ.	747,0	3.712,1	4.459,1	1.966,7	1.781,5	8.207,4	308,1	741,7	138,4	9.395,6
Νοέμ.	753,4	3.706,9	4.460,3	1.925,0	1.792,1	8.177,4	313,0	727,7	133,5	9.351,6
Δεκ.	755,1	3.737,2	4.492,3	1.890,6	1.805,4	8.188,3	340,2	673,8	131,9	9.334,2
2010 Ιαν.	760,7	3.777,4	4.538,1	1.851,9	1.820,5	8.210,6	308,6	658,8	131,8	9.309,8
Φεβρ.	764,7	3.796,6	4.561,3	1.837,5	1.829,5	8.228,2	323,5	642,0	125,3	9.319,0
Μάρτ.	775,3	3.792,2	4.567,5	1.824,6	1.836,6	8.228,7	341,6	625,5	134,2	9.330,0
Απρ.	769,1	3.879,7	4.648,7	1.781,0	1.844,1	8.273,8	359,2	624,5	135,9	9.393,3
Μάιος	780,2	3.866,1	4.646,3	1.791,7	1.845,8	8.283,8	358,2	616,2	129,0	9.387,2
Ιούν.	785,0	3.875,2	4.660,2	1.798,4	1.841,0	8.299,6	401,9	604,1	122,1	9.427,6
Ιουλ.	782,2	3.906,9	4.689,1	1.787,6	1.853,9	8.330,6	390,2	585,9	127,4	9.434,1
Αύγ.*	791,7	3.945,2	4.736,9	1.798,2	1.873,0	8.408,1	388,0	600,3	125,8	9.522,2

Πηγή: ΕΚΤ.

* Προσωρινά στοιχεία.

1 Τα στοιχεία αναφέρονται στη μεταβαλλόμενη σύνθεση της ζώνης του ευρώ.

2 Νομισματικές υποχρεώσεις των NXI και της κεντρικής κυβέρνησης (ταχυδρομεία, Υπουργείο Οικονομικών) έναντι κατοίκων της ζώνης του ευρώ που δεν είναι NXI εκτός της κεντρικής κυβέρνησης.

3 Στο M3 και τις συνιστώσες του δεν περιλαμβάνονται τα μερίδια αμοιβαίων κεφαλαίων της αγοράς χρημάτων και τα χρεόγραφα διάρκειας έως 2 ετών που κατέχουν μη κάτοικοι της ζώνης του ευρώ.

Πίνακας 8 Η ελληνική συμβολή στα βασικά νομισματικά μεγέθη της ζώνης του ευρώ

(υπόλοιπα σε εκατ. ευρώ, μη εποχικώς διορθωμένα)

Τέλος περιόδου	Καταθέσεις μίας ημέρας			Καταθέσεις με συμφωνημένη διάρκεια έως 2 ετών	Καταθέσεις υπό προειδοποίηση έως 3 μηνών ¹	Συμφωνίες επαναγοράς (repos)	Μερίδια αμοιβαίων κεφαλαίων διαθεσίμων	Χρεόγραφα διάρκειας έως 2 ετών ²	Σύνολο ³ (M3 χωρίς το νόμισμα σε κυκλοφορία (7)=(1)+(2)+ +(3)+(4)+ +(5)+(6))	Υπόμνηση: Νομισματική κυκλοφορία ⁴
	(1)	Όψεως και τρεχούμενοι λογαριασμοί (1.1)	Απλού ταμειυτηρίου (1.2)							
2005	99.207	24.768	74.439	51.783	4.416	2.728	4.875	419	163.428	12.212
2006	100.108	26.030	74.078	69.301	2.965	1.568	5.808	490	180.240	13.377
2007	98.837	28.290	70.547	97.548	2.261	703	7.918	-1.587	205.680	14.247
2008	90.599	25.916	64.683	137.828	1.882	378	2.266	2.126	235.079	16.318
2009	103.165	31.057	72.109	134.003	3.141	189	1.539	-69	241.968	19.122
2008	Ιαν.	93.741	25.675	68.066	102.918	2.104	652	7.716	206.065	14.188
	Φεβρ.	91.122	24.690	66.432	106.332	2.166	589	7.812	207.565	14.518
	Μάρτ.	93.345	27.160	66.185	107.143	2.133	593	7.807	211.204	14.336
	Απρ.	92.232	25.439	66.793	110.558	2.125	545	7.623	213.454	14.116
	Μάιος	90.245	24.444	65.801	114.883	2.030	637	7.432	215.850	14.601
	Ιούν.	93.981	27.435	66.546	115.582	1.999	634	7.280	220.856	14.619
	Ιουλ.	90.584	24.764	65.820	119.237	1.904	498	6.869	220.959	15.001
	Αύγ.	89.530	24.373	65.157	124.158	1.927	477	6.775	225.086	14.835
	Σεπτ.	91.518	26.500	65.018	126.391	1.950	941	6.276	229.543	14.929
	Οκτ.	89.051	24.845	64.206	133.716	2.036	1.082	2.993	231.060	15.941
	Νοέμ.	86.959	24.516	62.443	138.182	1.982	455	2.549	232.300	16.007
	Δεκ.	90.599	25.916	64.683	137.828	1.882	378	2.266	235.079	16.318
2009	Ιαν.	87.801	24.904	62.897	141.972	2.085	268	2.052	235.974	17.735
	Φεβρ.	87.691	24.776	62.916	142.315	2.119	277	1.852	235.889	17.848
	Μάρτ.	88.511	24.615	63.896	141.971	2.128	225	1.486	235.854	17.945
	Απρ.	93.160	26.919	66.241	140.820	2.438	327	1.512	240.223	18.194
	Μάιος	92.007	25.748	66.259	140.258	2.543	265	1.530	238.490	18.322
	Ιούν.	96.990	29.163	67.827	140.655	2.709	251	1.596	243.701	18.251
	Ιουλ.	96.415	27.771	68.644	137.865	2.889	265	1.682	240.379	18.557
	Αύγ.	97.942	28.580	69.362	138.050	2.967	236	1.706	242.140	18.385
	Σεπτ.	98.853	29.093	69.760	138.804	2.930	232	1.724	243.556	18.498
	Οκτ.	97.506	27.964	69.542	137.766	3.080	226	1.656	241.125	18.595
	Νοέμ.	98.626	29.498	69.128	135.157	3.087	184	1.599	238.978	18.706
	Δεκ.	103.165	31.057	72.109	134.003	3.141	189	1.539	241.968	19.122
2010	Ιαν.	100.503	28.653	71.850	130.888	3.214	174	1.500	236.204	18.859
	Φεβρ.	99.124	27.983	71.141	128.366	3.138	150	1.306	232.011	19.022
	Μάρτ.	98.051	27.253	70.798	126.866	2.918	169	1.167	229.096	19.111
	Απρ.	96.950	27.364	69.586	123.047	2.800	136	1.031	223.916	19.254
	Μάιος	95.559	26.934	68.625	121.701	2.872	123	966	221.203	19.376
	Ιούν.	96.129	28.884	67.245	119.750	3.531	106	895	220.404	19.640
	Ιουλ.	93.396	26.700	66.696	118.345	3.289	138	894	216.064	19.839
	Αύγ.	92.649	26.362	66.287	119.948	3.267	128	899	216.882	19.732

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

1 Περιλαμβάνονται και καταθέσεις ταμειυτηρίου σε λοιπά νομίσματα (εκτός ευρώ).

2 Το μέγεθος αυτό υπολογίζεται σε ενοποιημένη βάση με τις άλλες χώρες της ζώνης του ευρώ. Επομένως, από τα χρεόγραφα διάρκειας έως δύο ετών που έχουν εκδοθεί από τα εγχώρια NXI στην Ελλάδα αφαιρούνται οι τοποθετήσεις τους σε χρεόγραφα έως δύο ετών που εκδίδονται από τα NXI της υπόλοιπης ζώνης του ευρώ.

3 Το νομισματικό μέγεθος M3 της Ελλάδας, αλλά και κάθε άλλης χώρας της ζώνης του ευρώ, δεν μπορεί πλέον να υπολογιστεί με ακρίβεια, καθώς η ποσότητα των τραπεζογραμματίων και κερμάτων ευρώ που έχουν τεθεί σε κυκλοφορία σε κάθε χώρα διακρατείται και από κατοίκους άλλων χωρών της ζώνης του ευρώ (όπως και από κατοίκους τρίτων χωρών). Εξαιτίας αυτών των τεχνικών προβλημάτων, η κατάρτιση των ελληνικών μεγεθών M0, M1, M2 και M3 διακόπηκε τον Ιανουάριο του 2003.

4 Από τον Ιανουάριο του 2002, τα τραπεζογραμμάτια σε κυκλοφορία υπολογίζονται με βάση την κλείδα συμμετοχής της Ελλάδας στο κεφάλαιο της ΕΚΤ, εξαιρουμένου του ποσοστού 8% των εκδοθέντων τραπεζογραμματίων που αναλογεί στην ΕΚΤ.

Πίνακας 9 Ελλάδα: ανάλυση καταθέσεων των εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών στα λοιπά NXI,¹ κατά νόμισμα και κατά κατηγορία

(υπόλοιπα σε εκατ. ευρώ, μη εποχικώς διορθωμένα)

Τέλος περιόδου	Σύνολο καταθέσεων	Ανάλυση κατά νόμισμα		Ανάλυση κατά κατηγορία		
		Καταθέσεις σε ευρώ	Καταθέσεις σε λοιπά νομίσματα	Όψεως	Ταμειντηρίου	Προθεσμίας
2005	156.857	135.797	21.060	22.180	79.800	54.876
2006	173.370	151.321	22.048	23.525	77.858	71.987
2007	197.233	173.493	23.739	25.014	73.561	98.657
2008	227.246	200.631	26.614	21.819	67.328	138.098
2009	237.788	217.649	20.139	26.320	75.811	135.657
2008 Ιαν.	196.029	171.471	24.558	21.730	70.740	103.558
Φεβρ.	197.402	172.633	24.769	21.120	69.152	107.129
Μάρτ.	200.449	176.402	24.046	23.638	68.859	107.950
Απρ.	202.569	177.766	24.803	22.180	69.469	110.919
Μάιος	204.884	179.218	25.666	21.494	68.386	115.003
Ιούν.	209.079	183.406	25.673	23.992	69.113	115.973
Ιούλ.	209.789	182.926	26.862	21.779	68.266	119.743
Αύγ.	213.380	183.997	29.383	21.087	67.628	124.665
Σεπτ.	217.309	187.754	29.555	22.865	67.505	126.938
Οκτ.	222.016	191.243	30.772	21.220	66.784	134.011
Νοέμ.	223.573	192.418	31.154	20.110	64.962	138.501
Δεκ.	227.246	200.631	26.614	21.819	67.328	138.098
2009 Ιαν.	228.575	200.330	28.245	20.677	65.526	142.371
Φεβρ.	229.135	201.123	28.011	20.830	65.570	142.734
Μάρτ.	230.077	205.500	24.577	20.745	66.556	142.774
Απρ.	233.781	209.547	24.233	22.923	69.222	141.636
Μάιος	232.033	208.321	23.711	21.702	69.329	141.001
Ιούν.	237.260	214.261	22.999	24.853	71.093	141.313
Ιούλ.	234.280	211.612	22.667	23.691	72.079	138.509
Αύγ.	236.154	212.681	23.473	24.540	72.881	138.733
Σεπτ.	237.583	214.967	22.615	24.676	73.232	139.675
Οκτ.	235.263	213.527	21.736	24.091	73.104	138.068
Νοέμ.	234.252	213.048	21.204	25.339	72.720	136.192
Δεκ.	237.788	217.649	20.139	26.320	75.811	135.657
2010 Ιαν.	232.640	212.296	20.343	24.346	75.628	132.665
Φεβρ.	229.361	209.743	19.618	23.904	74.853	130.604
Μάρτ.	227.199	208.686	18.513	23.565	74.292	129.342
Απρ.	221.977	204.301	17.676	23.395	72.943	125.639
Μάιος	219.719	201.007	18.711	23.189	72.068	124.461
Ιούν.	216.314	196.772	19.542	24.475	70.594	121.245
Ιούλ.	212.129	193.829	18.299	22.636	69.796	119.696
Αύγ.	212.878	193.865	19.013	22.316	69.371	121.191

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

¹ Τα λοιπά Νομισματικά Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα (λοιπά NXI) περιλαμβάνουν τα πιστωτικά ιδρύματα (εκτός από την Τράπεζα της Ελλάδος) και τα αμοιβαία κεφάλαια διαθεσίμων.

Πίνακας 10 Επιτόκια της αγοράς χρήματος

(ποσοστά % ετησίως, μέσοι όροι περιόδου)

Περίοδος	Καταθέσεις μίας ημέρας ¹	Καταθέσεις ενός μηνών ²	Καταθέσεις 3 μηνών ²	Καταθέσεις 6 μηνών ²	Καταθέσεις 9 μηνών ²	Καταθέσεις 12 μηνών ²
2005	2,09	2,14	2,18	2,23	2,28	2,33
2006	2,83	2,94	3,08	3,23	3,35	3,44
2007	3,87	4,08	4,28	4,35	4,41	4,45
2008	3,87	4,28	4,64	4,73	4,76	4,83
2009	0,71	0,89	1,22	1,43	1,54	1,61
2008 Ιαν.	4,02	4,20	4,48	4,50	4,50	4,50
Φεβρ.	4,03	4,18	4,36	4,36	4,35	4,35
Μάρτ.	4,09	4,30	4,60	4,59	4,59	4,59
Απρ.	3,99	4,37	4,78	4,80	4,81	4,82
Μάιος	4,01	4,39	4,86	4,90	4,94	4,99
Ιούν.	4,01	4,47	4,94	5,09	5,23	5,36
Ιούλ.	4,19	4,47	4,96	5,15	5,25	5,39
Αύγ.	4,30	4,49	4,97	5,16	5,23	5,32
Σεπτ.	4,27	4,66	5,02	5,22	5,29	5,38
Οκτ.	3,82	4,83	5,11	5,18	5,21	5,25
Νοέμ.	3,15	3,84	4,24	4,29	4,33	4,35
Δεκ.	2,49	2,99	3,29	3,37	3,42	3,45
2009 Ιαν.	1,81	2,14	2,46	2,54	2,59	2,62
Φεβρ.	1,26	1,63	1,94	2,03	2,09	2,14
Μάρτ.	1,06	1,27	1,64	1,77	1,84	1,91
Απρ.	0,84	1,01	1,42	1,61	1,69	1,77
Μάιος	0,78	0,88	1,28	1,48	1,57	1,64
Ιούν.	0,70	0,91	1,23	1,44	1,54	1,61
Ιούλ.	0,36	0,61	0,97	1,21	1,33	1,41
Αύγ.	0,35	0,51	0,86	1,12	1,24	1,33
Σεπτ.	0,36	0,46	0,77	1,04	1,16	1,26
Οκτ.	0,36	0,43	0,74	1,02	1,14	1,24
Νοέμ.	0,36	0,44	0,72	0,99	1,12	1,23
Δεκ.	0,35	0,48	0,71	1,00	1,12	1,24
2010 Ιαν.	0,34	0,44	0,68	0,98	1,11	1,23
Φεβρ.	0,34	0,42	0,66	0,96	1,10	1,23
Μάρτ.	0,35	0,41	0,64	0,95	1,09	1,22
Απρ.	0,35	0,40	0,64	0,96	1,10	1,23
Μάιος	0,34	0,42	0,69	0,98	1,12	1,25
Ιούν.	0,35	0,45	0,73	1,01	1,15	1,28
Ιούλ.	0,48	0,58	0,85	1,10	1,25	1,37
Αύγ.	0,43	0,64	0,90	1,15	1,29	1,42
Σεπτ.	0,45	0,62	0,88	1,14	1,29	1,42

Πηγή: Bloomberg.

1 Μέσος όρος του δείκτη επιτοκίων μίας ημέρας στη ζώνη του ευρώ (EONIA).

2 Διαπραγμαζόμενα επιτόκια προσφοράς στη ζώνη του ευρώ (EURIBOR).

Πίνακας 11 Αποδόσεις ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου

(ποσοστά % ετησίως, μέσοι όροι περιόδου)

Περίοδος	3 ετών	5 ετών	7 ετών	10 ετών	15 ετών	20 ετών ¹	30 ετών
2005	2,65	2,92	3,22	3,59	3,80	3,92	4,14
2006	3,58	3,72	3,87	4,07	4,16	4,23	4,42
2007	4,21	4,30	4,34	4,50	4,67	–	4,81
2008	4,27	4,51	4,54	4,80	5,18	–	5,30
2009	3,12	4,22	4,49	5,17	5,61	–	5,83
2008 Ιαν.	3,88	4,02	4,17	4,40	4,76	–	4,95
Φεβρ.	3,68	3,83	4,09	4,36	4,79	–	4,99
Μάρτ.	3,92	4,10	4,24	4,42	4,95	–	5,16
Απρ.	4,15	4,31	4,32	4,54	5,05	–	5,20
Μάιος	4,35	4,46	4,46	4,74	5,08	–	5,21
Ιούν.	4,97	5,08	4,96	5,17	5,37	–	5,40
Ιούλ.	4,94	5,04	4,98	5,15	5,38	–	5,44
Αύγ.	4,53	4,64	4,63	4,87	5,15	–	5,25
Σεπτ.	4,42	4,65	4,65	4,88	5,26	–	5,36
Οκτ.	3,97	4,48	4,53	4,93	5,22	–	5,26
Νοέμ.	4,12	4,65	4,70	5,09	5,49	–	5,52
Δεκ.	4,28	4,89	4,76	5,08	5,67	–	5,82
2009 Ιαν.	3,93	5,22	5,26	5,59	6,21	–	6,46
Φεβρ.	3,91	5,19	5,25	5,70	6,13	–	6,26
Μάρτ.	4,05	5,08	5,16	5,87	6,11	–	6,28
Απρ.	3,63	4,72	4,71	5,50	5,78	–	5,86
Μάιος	3,10	4,14	4,53	5,22	5,54	–	5,71
Ιούν.	3,05	4,20	4,55	5,33	5,73	–	5,93
Ιούλ.	2,57	3,62	3,99	4,89	5,40	–	5,70
Αύγ.	2,52	3,41	3,77	4,52	4,93	–	5,26
Σεπτ.	2,26	3,36	3,77	4,56	4,91	–	5,31
Οκτ.	2,26	3,37	3,78	4,57	4,97	–	5,39
Νοέμ.	2,45	3,63	4,06	4,84	5,51	–	5,65
Δεκ.	3,72	4,67	5,01	5,49	6,10	–	6,11
2010 Ιαν.	4,72	5,40	5,61	6,02	6,50	–	6,36
Φεβρ.	5,92	6,30	6,21	6,46	6,58	–	6,47
Μάρτ.	5,51	5,84	5,83	6,24	6,45	–	6,47
Απρ.	7,91	7,87	7,87	7,83	7,46	–	7,08
Μάιος	8,28	8,59	8,39	7,97	8,28	–	7,69
Ιούν.	9,41	9,50	9,57	9,10	9,68	–	9,11
Ιούλ.	11,17	10,85	10,94	10,34	10,34	–	9,08
Αύγ.	11,65	11,33	11,18	10,70	10,36	–	9,00
Σεπτ.	11,63	11,65	11,76	11,34	10,49	–	8,89

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

¹ Από το Μάιο του 2007 δεν υπάρχει στην αγορά ομόλογο με εναπομένονσα διάρκεια κοντά στα 20 έτη.

Πίνακας 12 Χρηματοδότηση του εγχώριου ιδιωτικού τομέα κατά κλάδο δραστηριότητας από τα εγχώρια NXI^{1,2}

(υπόλοιπα σε εκατ. ευρώ)

			Επιχειρήσεις						Ελεύθε- ροι επαγ- γελμα- τίες, αγρότες, ατομικές επιχειρή- σεις	Ιδιώτες και ιδιωτικά μη κερδοσκοπικά ιδρύματα			
Τέλος περιόδου		Γενικό σύνολο	Σύνολο	Γεωργία	Βιομη- χανία ³	Εμπόριο	Τουρι- σμός	Λοιποί κλάδοι		Σύνολο	Στεγα- στικά	Κατανα- λωτικά	Λοιπά
2005		149.903	81.010	2.976	17.933	21.321	4.349	34.431	-	68.894	45.420	21.825	1.649
2006		179.452	93.576	3.185	19.515	23.712	4.800	42.364	-	85.877	57.145	26.597	2.135
2007		215.405	111.289	3.304	21.488	27.672	5.883	52.942	-	104.116	69.363	31.942	2.811
2008		249.661	132.458	3.856	24.873	32.985	7.032	63.713	-	117.203	77.700	36.435	3.068
2009		253.429	133.795	3.962	23.685	33.519	7.358	65.270	-	119.635	80.559	36.044	3.032
2008	Ιαν.	217.682	112.572	3.396	21.628	27.826	5.950	53.773	-	105.109	70.032	32.311	2.767
	Φεβρ.	221.161	114.445	3.552	22.122	28.101	6.208	54.462	-	106.716	70.834	33.070	2.812
	Μάρτ.	225.312	117.396	3.585	22.455	28.955	6.308	56.094	-	107.916	71.661	33.367	2.888
	Απρ.	226.983	118.261	3.708	22.485	29.280	6.499	56.290	-	108.722	72.271	33.678	2.774
	Μάιος	230.680	120.639	3.776	23.263	30.045	6.595	56.959	-	110.042	73.007	34.196	2.839
	Ιούν.	235.808	124.189	3.842	23.778	30.938	6.771	58.861	-	111.619	74.064	34.606	2.948
	Ιουλ.	238.349	125.440	3.858	24.134	31.227	6.817	59.404	-	112.909	74.830	35.133	2.947
	Αύγ.	240.860	127.250	3.901	24.320	31.558	6.888	60.583	-	113.609	75.204	35.483	2.922
	Σεπτ.	244.062	128.963	3.915	24.490	32.045	7.037	61.476	-	115.098	76.055	36.037	3.006
	Οκτ.	247.990	131.808	3.967	24.774	32.314	7.024	63.729	-	116.182	76.854	36.282	3.046
	Νοέμ.	248.676	132.136	4.019	25.168	32.953	6.948	63.048	-	116.540	77.003	36.492	3.044
	Δεκ.	249.661	132.458	3.856	24.873	32.985	7.032	63.713	-	117.203	77.700	36.435	3.068
2009	Ιαν.	250.266	132.994	3.879	24.944	33.245	7.081	63.846	-	117.272	77.813	36.449	3.010
	Φεβρ.	250.438	132.951	3.933	25.001	33.454	7.148	63.415	-	117.487	78.003	36.513	2.971
	Μάρτ.	249.960	132.575	3.827	24.491	33.708	7.154	63.395	-	117.384	78.066	36.369	2.949
	Απρ.	250.464	133.056	3.940	24.530	34.057	7.197	63.332	-	117.408	78.235	36.245	2.928
	Μάιος	250.865	133.182	3.974	24.640	34.176	7.312	63.080	-	117.683	78.396	36.318	2.970
	Ιούν.	249.676	131.690	3.989	24.380	33.745	7.406	62.170	-	117.986	78.734	36.281	2.971
	Ιουλ.	250.473	132.140	4.011	24.363	33.773	7.380	62.612	-	118.334	79.042	36.384	2.908
	Αύγ.	250.707	132.234	3.913	24.232	33.322	7.196	63.572	-	118.472	79.145	36.445	2.883
	Σεπτ.	251.820	132.924	3.970	24.042	33.775	7.192	63.944	-	118.896	79.560	36.392	2.944
	Οκτ.	251.378	132.633	3.987	23.886	33.454	7.172	63.934	-	118.945	79.670	36.329	2.946
	Νοέμ.	251.698	132.796	4.028	23.892	33.207	7.249	64.220	-	119.103	79.958	36.166	2.978
	Δεκ.	253.229	133.795	3.962	23.685	33.519	7.358	65.070	-	119.635	80.559	36.044	3.032
2010	Ιαν.	253.732	134.376	4.076	23.859	33.408	7.428	65.406	-	119.556	80.704	35.875	2.977
	Φεβρ.	254.737	135.285	4.063	23.926	33.183	7.512	66.401	-	119.652	80.878	35.791	2.984
	Μάρτ.	254.623	135.155	3.987	23.934	33.203	7.639	66.191	-	119.669	81.173	35.489	3.007
	Απρ.	254.533	135.279	4.014	23.881	33.104	7.665	66.415	-	119.453	81.125	35.327	3.002
	Μάιος	255.615	136.262	4.012	23.938	33.088	7.640	67.584	-	119.353	81.110	35.193	3.050
	Ιούν.	263.642	130.009	2.200	26.289	26.724	7.376	67.420	13.855	119.778	81.355	36.279	2.239
	Ιουλ.	262.311	129.064	2.190	25.858	26.716	7.346	66.954	13.898	119.349	81.258	35.948	2.143
	Αύγ.	262.085	128.968	2.191	25.530	26.632	7.348	67.267	13.754	119.363	81.374	35.886	2.103

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

1 Στα υπόλοιπα περιλαμβάνονται τα δάνεια, οι τοποθετήσεις των NXI σε εταιρικά ομόλογα, τα τιτλοποιημένα δάνεια καθώς και τα τιτλοποιημένα εταιρικά ομόλογα.

2 Από τον Ιούνιο του 2010 τα δάνεια προς ελεύθερους επαγγελματίες, αγρότες και ατομικές επιχειρήσεις αποτελούν ξεχωριστή κατηγορία και δεν περιλαμβάνονται πλέον στα δάνεια προς τις επιχειρήσεις. Επίσης τον Ιούνιο του 2010 τα υπόλοιπα της συνολικής χρηματοδότησης αλλά και της χρηματοδότησης ορισμένων κλάδων (ναυτιλίας, λοιπών κλάδων επιχειρήσεων, καταναλωτικών και λοιπών δανείων νοικοκυριών) έχουν επηρεαστεί από αναταξινόμησης δανείων μεταξύ τομέων και κλάδων λόγω αλλαγής του τρόπου υποβολής των στοιχείων από τις τράπεζες.

3 Περιλαμβάνει τους κλάδους της μεταποίησης (βιομηχανία, βιοτεχνία) και των μεταλλείων.

Πίνακας 13 Ελλάδα: τραπεζικά επιτόκια νέων καταθέσεων σε ευρώ κατοίκων της ζώνης του ευρώ

(ποσοστά % ετησίως, μέσοι όροι περιόδου, εκτός εάν σημειώνεται διαφορετικά)

Περίοδος	Καταθέσεις από νοικοκυριά			Καταθέσεις από επιχειρήσεις που δεν ανήκουν στο χρηματοπιστωτικό τομέα		Συμφωνίες επαναγοράς (repos)
	Μίας ημέρας ^{1,2}	Ταμειντηρίου ²	Με συμφωνημένη διάρκεια έως ένα έτος	Μίας ημέρας ²	Με συμφωνημένη διάρκεια έως ένα έτος	
2005	0,91	0,88	2,23	0,60	2,09	2,00
2006	1,02	0,98	2,86	0,79	2,81	2,67
2007	1,22	1,14	3,95	1,03	3,94	3,70
2008	1,25	1,17	4,87	1,09	4,48	3,93
2009	0,63	0,56	2,74	0,50	1,65	0,68
2008 Ιαν.	1,24	1,16	4,35	1,09	4,13	3,87
Φεβρ.	1,25	1,16	4,30	1,12	4,19	3,88
Μάρτ.	1,25	1,17	4,42	1,06	4,44	4,01
Απρ.	1,25	1,17	4,68	1,06	4,41	3,98
Μάιος	1,24	1,16	4,73	1,07	4,39	3,99
Ιούν.	1,25	1,17	4,85	1,06	4,51	4,44
Ιούλ.	1,26	1,17	5,09	1,15	4,59	4,20
Αύγ.	1,26	1,18	4,99	1,13	4,69	4,22
Σεπτ.	1,28	1,19	5,11	1,09	4,80	4,76
Οκτ.	1,27	1,20	5,37	1,18	4,71	4,26
Νοέμ.	1,27	1,19	5,22	1,05	4,51	3,08
Δεκ.	1,24	1,16	5,36	0,96	4,36	2,52
2009 Ιαν.	1,15	1,05	4,89	0,92	3,53	1,65
Φεβρ.	0,98	0,88	3,87	0,73	2,36	1,33
Μάρτ.	0,79	0,74	3,25	0,58	2,03	1,11
Απρ.	0,69	0,62	2,84	0,51	1,85	0,79
Μάιος	0,58	0,50	2,58	0,48	1,67	0,71
Ιούν.	0,53	0,45	2,55	0,44	1,45	0,58
Ιούλ.	0,52	0,46	2,34	0,46	1,25	0,43
Αύγ.	0,50	0,45	2,24	0,40	1,12	0,34
Σεπτ.	0,48	0,43	2,08	0,38	1,14	0,30
Οκτ.	0,43	0,37	2,08	0,37	1,16	0,27
Νοέμ.	0,43	0,37	2,01	0,41	1,08	0,32
Δεκ.	0,43	0,37	2,10	0,35	1,18	0,34
2010 Ιαν.	0,43	0,37	2,18	0,37	1,21	0,30
Φεβρ.	0,44	0,38	2,35	0,36	1,29	0,37
Μάρτ.	0,43	0,38	2,61	0,38	1,61	0,42
Απρ.	0,43	0,37	2,98	0,36	1,71	0,47
Μάιος	0,42	0,37	3,42	0,38	2,06	0,56
Ιούν.	0,43	0,38	3,61	0,32	3,37	-
Ιούλ.	0,43	0,38	3,71	0,31	3,40	-
Αύγ.	0,44	0,39	3,66	0,32	3,11	-

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

1 Το επιτόκιο των καταθέσεων μίας ημέρας από νοικοκυριά είναι ο σταθμικός μέσος όρος του επιτοκίου των τρεχούμενων λογαριασμών και του επιτοκίου των καταθέσεων ταμειντηρίου.

2 Επιτόκιο στο τέλος του μηνός.

Πίνακας 14 Ελλάδα: τραπεζικά επιτόκια νέων δανείων σε ευρώ προς κατοίκους της ζώνης του ευρώ

(ποσοστά % ετησίως, μέσοι όροι περιόδου, εκτός εάν σημειώνεται διαφορετικά)

Περίοδος	Δάνεια προς ιδιώτες και ιδιωτικά μη κερδοσκοπικά ιδρύματα ¹					Δάνεια προς επιχειρήσεις που δεν ανήκουν στο χρηματοπιστωτικό τομέα ^{1,5}			Δάνεια προς ελεύθερους επαγγελματίες, αγρότες, ατομικές επιχειρήσεις χωρίς καθορισμένη διάρκεια ^{4,5}	
	Δάνεια χωρίς καθορισμένη διάρκεια ^{2,3}	Καταναλωτικά δάνεια		Στεγαστικά δάνεια		Δάνεια χωρίς καθορισμένη διάρκεια ^{3,4}	Κυμαινόμενο ή σταθερό επιτόκιο έως ένα έτος			
		Με κυμαινόμενο ή σταθερό επιτόκιο έως ένα έτος	Μέσο επιτόκιο συνόλου καταναλωτικών δανείων	Με κυμαινόμενο ή σταθερό επιτόκιο έως ένα έτος	Μέσο επιτόκιο συνόλου στεγαστικών δανείων		Μέχρι ένα εκατ. ευρώ	Άνω του ενός εκατ. ευρώ		
2005	13,36	8,47	9,06	4,06	4,15	6,90	5,08	3,62	-	
2006	13,45	7,89	8,57	4,24	4,30	7,18	5,76	4,37	-	
2007	14,09	7,70	8,46	4,57	4,46	7,54	6,57	5,32	-	
2008	14,80	8,65	8,96	5,10	4,81	7,61	6,82	5,71	-	
2009	14,39	8,59	9,33	3,52	3,94	6,07	4,62	3,52	-	
2008	Ιαν.	14,48	8,09	8,49	4,61	4,39	7,50	6,66	5,48	-
	Φεβρ.	14,48	8,28	8,60	4,67	4,40	7,50	6,62	5,32	-
	Μάρτ.	14,46	8,57	8,59	4,77	4,47	7,55	6,65	5,68	-
	Απρ.	14,52	8,79	8,72	4,83	4,50	7,62	6,79	5,66	-
	Μάιος	14,48	8,73	8,88	4,94	4,57	7,62	6,83	5,64	-
	Ιούν.	14,49	8,41	8,78	5,05	4,68	7,59	6,91	5,82	-
	Ιούλ.	14,98	9,10	9,01	5,30	4,83	7,79	7,03	6,05	-
	Αύγ.	15,16	8,73	8,99	5,34	4,98	7,78	7,11	5,82	-
	Σεπτ.	15,15	8,77	9,08	5,45	5,03	7,94	7,24	6,04	-
	Οκτ.	15,28	8,64	9,38	5,92	5,35	7,81	7,40	6,31	-
	Νοέμ.	15,24	8,88	9,50	5,35	5,30	7,49	6,41	5,59	-
	Δεκ.	14,83	8,76	9,46	4,92	5,21	7,13	6,18	5,07	-
2009	Ιαν.	14,81	9,15	9,82	4,55	4,97	6,66	5,45	4,24	-
	Φεβρ.	14,72	8,84	9,81	4,16	4,65	6,63	4,99	4,12	-
	Μάρτ.	14,46	8,62	9,71	3,83	4,32	6,38	4,71	4,10	-
	Απρ.	14,44	9,17	9,72	3,64	4,11	6,11	4,36	3,79	-
	Μάιος	14,31	8,54	9,14	3,52	3,97	6,10	4,56	3,59	-
	Ιούν.	14,32	7,59	8,93	3,46	3,86	6,06	4,59	3,33	-
	Ιούλ.	14,44	8,36	9,09	3,27	3,68	5,87	4,33	3,44	-
	Αύγ.	14,33	8,54	8,99	3,27	3,72	5,83	4,41	3,22	-
	Σεπτ.	14,31	8,43	9,25	3,19	3,57	5,82	4,44	3,23	-
	Οκτ.	14,20	9,06	9,46	3,15	3,56	5,79	4,43	2,96	-
	Νοέμ.	14,22	8,59	9,13	3,14	3,49	5,80	4,49	2,99	-
	Δεκ.	14,08	8,18	8,94	3,08	3,41	5,81	4,70	3,24	-
2010	Ιαν.	14,05	8,69	8,96	3,05	3,44	5,72	4,52	3,23	-
	Φεβρ.	14,14	8,65	9,36	3,08	3,42	5,87	4,72	3,37	-
	Μάρτ.	13,84	8,94	9,27	3,21	3,53	5,93	4,98	3,71	-
	Απρ.	13,94	8,69	9,30	3,32	3,62	6,13	5,21	3,55	-
	Μάιος	13,92	8,48	9,30	3,36	3,63	6,29	5,56	3,77	-
	Ιούν.	14,28	10,31	9,45	3,26	3,50	5,98	5,47	3,89	8,96
	Ιούλ.	14,29	10,88	9,78	3,54	3,78	6,33	5,74	4,73	9,07
	Αύγ.	14,31	10,92	9,86	3,67	3,89	6,56	5,87	4,51	9,11

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

1 Δεν περιλαμβάνονται οι επιβαρύνσεις.

2 Το επιτόκιο είναι ο σταθμικός μέσος όρος των επιτοκίων των δανείων προς νοικοκυριά μέσω πιστωτικών καρτών, των ανοικτών δανείων και των υπερεναλίψεων από τρεχούμενους λογαριασμούς.

3 Επιτόκιο στο τέλος του μηνός.

4 Το επιτόκιο είναι ο σταθμικός μέσος όρος των επιτοκίων των δανείων μέσω αλληλόχρεων λογαριασμών και των υπερεναλίψεων από λογαριασμούς όψεως.

5 Από τον Ιούνιο του 2010 τα δάνεια προς ελεύθερους επαγγελματίες, αγρότες και ατομικές επιχειρήσεις αποτελούν ξεχωριστή κατηγορία και δεν περιλαμβάνονται πλέον στα δάνεια προς τις επιχειρήσεις.

